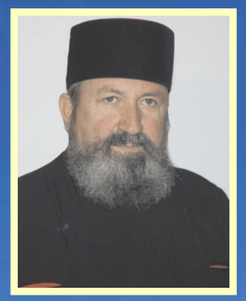

Preot dr. Achim Sărășan

Lucrarea de față am scris-o cu mintea, dar și cu inima... Conținutul ei, plămădit în sufletul meu, este ofranda pe care o aduc orașului meu – o carte de învățătură pentru fiecare medieșean. Ea va ajuta pe oricine dorește să-și cunoască mai bine strămoșii și orașul și, cunoscându-l, să-l iubească, pentru că este Mediașul nostru.

MEDIAȘ
De La Mediă Colonia Până Astăzi
Preot dr. Achim Sărășan

Preot dr. Achim Sărășan

MEDIAȘ
De La Media Colonia Până Astăzi

Mediaș

De La Media Colonia Până Astăzi

ISBN 978-973-8990-67-8

Preot dr. Achim Sărășan

MEDIAȘ

De La Media Colonia Până Astăzi

Editura Crisserv

Mediaș 2018

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Toate drepturile asupra acestei lucrări aparţin autorului.
Reproducerea integrală sau parţială a textului din această carte este posibilă numai cu acordul prealabil scris al autorului.

Tehnoredactare: Maria Sărășan, Alecs Suciu

Corectare: Prof. Elena Negrea

Editare: Maria Sărășan

Design Copertă: Maria Sărășan

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
SĂRĂŞAN, ACHIM
Mediaş : de la Media colonia până astăzi / pr. dr. Achim Sărășan. - Mediaş : Crisserv, 2018
Conţine bibliografie. - Index
ISBN 978-973-8990-67-8

908

Această lucrare s-a editat prin bunăvoința:
SNGN Romgaz SA
Primăria Mediaș

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Cuprins

CUPRINS 5

1. CUVÂNT ÎNAINTE 11

2. MEDIAȘ – CADRUL NATURAL 14

2.1. Relieful 15
2.2. Flora și fauna 16
2.3. Clima 18

3. DEMOGRAFIE 20

4. ISTORIE 25

4.1. Dovezi arheologice 25
4.2. Numele și vechimea Mediașului 38
4.3. Media Colonia 44
4.4. Mediașul în perioada cuceririi maghiare 47
4.5. Colonizarea sașilor la Mediaș 55
4.6. Mediașul în perioada Evului Mediu 59
4.7. Mediașul în perioada Principatului 83
4.8. Mediașul în timpul suzeranității habsburgice 95
4.9. Revoluția din 1848 în zona Mediașului 107
4.10. Unirea Transilvaniei cu România 123
4.11. Mediașul în perioada interbelică 131
4.12. Mediașul în timpul celui de-al Doilea Război Mondial 135
4.13. Mediașul în perioada 1945-1989 145
4.14. Mediașul din 1989 până astăzi 152
4.15. Stema orașului 157

5. VIAȚA RELIGIOASĂ ÎN MEDIAȘ 160

5.1. Scurtă prezentare a Bisericii creștine în primul mileniu 160
5.2. Creștinismul pe teritoriul țării noastre 162
5.3. Biserica Ortodoxă 164
5.3.1. Catedrala ortodoxă „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil” 180
5.3.2. Biserica „Sfinții Apostoli Petru și Pavel” din cimitir . 186
5.3.3. Capela mortuară 187
5.3.4. Construcția unor noi biserici ortodoxe 187
5.3.5. Biserica „Sfânta Treime” 188
5.3.6. Biserica „Buna Vestire” 188
5.3.7. Biserica „Sfântul Dumitru” 189

Copyright © Achim Sărășan – 2018

5.3.8. Biserica „Sfinții Apostoli Petru și Pavel” 190
5.3.9. Capela ortodoxă „Sfântul Nicolae” a Spitalului Municipal 190
5.4. BISERICA GRECO-CATOLICĂ DIN MEDIAȘ 191
5.4.1. Biserica „Înălțarea Domnului” 199
5.4.2. Biserica „Adormirea Maicii Domnului” 205
5.4.3. Biserica „Sfinții Apostoli Petru și Pavel” 206
5.5. BISERICA ROMANO-CATOLICĂ DIN MEDIAȘ 207
5.5.1. Biserica romano-catolică săsească 210
5.5.2. Biserica romano-catolică maghiară 220
5.5.3. Ordinul franciscanilor 222
5.5.4. Mănăstirea franciscană 223
5.5.5. Ordinul Piariștilor și Școala lor 230
5.6. BISERICI PROTESTANTE 233
5.6.1. Biserica Evanghelică 233
5.6.2. Biserica Reformată 240
5.6.3. Biserica Unitariană 244
5.7. CULTE NEOPROTESTANTE 246
5.7.1. Cultul Baptist 246
5.7.2. Cultul creștin Penticostal 250
5.7.3. Cultul Adventist de ziua a șaptea 252
5.7.4. Creștinii după Evanghelie – evanghelici 254
5.7.5. Martorii lui Iehova 256
5.8. EVREII DIN MEDIAȘ ȘI CULTUL LOR RELIGIOS 259

6. ÎNVĂȚĂMÂNTUL 265

6.1. ȘCOALA CONFESIONALĂ ORTODOXĂ DIN MEDIAȘ 269
6.2. ȘCOALA CONFESIONALĂ GRECO-CATOLICĂ 276
6.3. ȘCOALA CONFESIONALĂ EVANGHELICĂ C.A. 279
6.4. ȘCOALA PROFESIONALĂ EVANGHELICĂ C.A. PENTRU UCENICI INDUSTRIALI ȘI COMERCIALI 289
6.5. ȘCOALA CONFESIONALĂ MAGHIARĂ 291
6.6. ȘCOALA CONFESIONALĂ REFORMATĂ 293
6.7. ÎNVĂȚĂMÂNTUL PREȘCOLAR 295
6.8. ȘCOLILE GIMNAZIALE DIN MEDIAȘ 297
6.8.1. Școala Gimnazială Nr. 1 „Mihai Eminescu” 297
6.8.2. Școala Gimnazială Nr. 2 „George Popa” 301
6.8.3. Școala Gimnazială Nr. 3 „Cireșarii” 304
6.8.4. Școala Gimnazială Nr. 4 305
6.8.5. Școala Gimnazială Nr. 5 308
6.8.6. Școala Gimnazială Nr. 6 308
6.8.7. Școala Gimnazială Nr. 7 309

Copyright © Achim Sărășan – 2018

6.8.8. Școala Gimnazială Nr. 8 „Constantin Ioan Motăș” 310
6.8.9. Școala Gimnazială Nr. 9 „Hermann Oberth” 312
6.8.10. Școala Gimnazială Nr. 10 „Báthory István” 313
6.9. Gimnaziul Mixt de Stat din Mediaș..... 315
6.10. Liceul „Stephan Ludwig Roth” după anul 1948..... 316
6.11. Liceul nr. 2 „Axente Sever” 319
6.12. Școala Națională de Gaz..... 322
6.13. Colegiul Tehnic „Mediensis” 325
6.14. Liceul Tehnologic Automecanica 329
6.15. Liceul Economic Mediaș..... 331
6.16. Școala de Aviație 332
6.17. Școala medie agricolă..... 340

7. ECONOMIE..... 345

7.1. Agricultură 345
7.2. Industrie 352
7.2.1. Breslele 352
7.3. Întreprinderile din Mediaș..... 360
7.3.1. Romgaz..... 360
7.3.2. SONAMETAN – Evoluție și dezvoltare..... 368
7.3.3. S.C. Emailul S.A. 373
7.3.4. Uzinele Ideal, Fr. Schembra, Societate anonimă..... 376
7.3.5. S.C. Automecanica S.A. 378
7.3.6. S.C. Felam S.A. 381
7.3.7. S.C. Medimpact S.A. 384
7.3.8. Texromed..... 386
7.3.9. S.C. Vitrometan S.A. 389
7.3.10. S.C. Geromed S.A. 393
7.3.11. S.C. Relee S.A. 396
7.3.12. S.C. Salconserv S.A. 397
7.3.13. I.C.I.L. Mediaș – Întreprinderea de comercializare și industrializare a laptelui..... 400
7.4. Industria de construcții 402
7.4.1. Cooperativa Constructorul Sibiu. Șantierul Mediaș . 405
7.4.2. Granit S.A. 406
7.5. Întreprinderi noi apărute în peisajul industrial al Mediașului după 1990..... 408
7.5.1. Kromberg & Schubert..... 408
7.5.2. Dafora S.A..... 409
7.5.3. Armax Gaz S.A. 410
7.5.4. Bachmann România S.R.L. 411
7.6. Comerțul 412

Copyright © Achim Sărășan – 2018

8. INSTITUȚIILE LOCALE 420

8.1. Sistemul de sănătate – Spitalul Mediaș 420
8.2. Judecătoria Mediaș 427
8.3. Primăria Mediaș 433
8.4. Poliția Mediaș 438
8.5. Instituțiile bancare din Mediaș 439

9. VIAȚA CULTURALĂ 445

9.1. Presa medieșeană 445
9.1.1. Presa în limba germană 445
9.1.2. Presa în limba maghiară 446
9.1.3. Presa în limba română 447
9.2. Viața culturală la Mediaș 452
9.3. Sport 459
9.3.1. Școala Sportivă 459
9.3.2. Sala Polivalentă 462
9.3.3. Echipa de fotbal Gaz Metan Mediaș 462
9.3.4. Clubul de baschet 464

10. OAMENI DE SEAMĂ AI MEDIAȘULUI 465

10.1. Iacob Piso 465
10.2. Christian Schesaeus 467
10.3. Laurențiu Toppeltin 469
10.4. Ștefan Moldovan 471
10.5. Stephan Ludwig Roth 474
10.6. Constantin Ioan Motăș 479
10.7. Augustin Vancea 481
10.8. Hermann Oberth 483
10.9. George Popa 488
10.10. Octavian Fodor 491

11. BIBLIOGRAFIE 495

11.1. Izvoare 495
11.1.1. Izvoare inedite (arhive și manuscrise) 495
11.1.2. Izvoare edite (izvoare documentare și narative) 495
11.1.3. Periodice 497
11.2. Literatură de specialitate 498
11.2.1. Lucrări 498
11.2.2. Studii 504

12. ANEXE 507

Copyright © Achim Sărășan – 2018

12.1. DOCUMENTE 507
12.1.1. Extras din Topographia Magni Regni Hungariae, 1718, p. 346 507
12.1.2. Extras din J. Rosini, Antiquitatum Romanarum, 1743, p. 721 508
12.1.3. Extras din J. Tröster, Das Alt und Neu-Teutsche Dacia, 1666, pp. 151 și 408 510
12.1.4. Extras din R. Bzenszky, Erdély leírása a XVII. századból, 1913, pp. 11 și 31 512
12.1.5. Extras din J. Trausch, Chronicon Fuchsio-Lupino-Oltardinum sive Annales Hungarici et Transsilvanici, 1847, pp. 12-13 514
12.1.6. Extras din J.C. Weiss, în Erdélyi Múzeum, 1943, p. 213 516
12.1.7. Documentul considerat ca prima atestare a Mediașului 517
12.1.8. Document care arată că românii din Transilvania erau ortodocși și organizați în episcopie la momentul cuceririi provinciei de maghiari 520
12.1.9. Document despre o ședință ținută la Mediaș în anul 1459, unde Nobilii, Sașii și Secuii au pus bazele organizației „Unio Trium Nationum” 521
12.1.10. Ordinul Regelui Matei Corvin de a pedepsi sau chiar extermina pe românii care s-au revoltat împotriva Nobililor și Sașilor din Transilvania 522
12.1.11. Ordinul Regelui Vladislav al II-lea prevăzând pedepsirea românilor, sârbilor etc. din Cetatea Mediașului care nu contribuie la fortificarea orașului 523
12.2. IMAGINI 524
12.2.1. Castelul Mediaș 524
12.2.2. Evoluția Pieței Mari din Mediaș 525
12.2.3. Mediaș în trecut 526
12.2.4. Mediaș în prezent 528
12.2.5. Bisericile Ortodoxe din Mediaș 532
12.2.6. Bisericile Greco-catolice din Mediaș 535
12.2.7. Bisericile Romano-catolice din Mediaș 536
12.2.8. Bisericile Protestante din Mediaș 537
12.2.9. Edificiile de cult ale cultelor neoprotestante din Mediaș 538

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Copyright © Achim Sărășan – 2018

1. Cuvânt înainte

Chiar dacă nu m-am născut în Mediaș, am trăit o perioadă de timp în preajma Mediașului (Dârlos și Bazna), pentru ca ulterior viața să-mi ofere favoarea să locuiesc în acest minunat oraș. De mic copil am fost impresionat de dimensiunea orașului, de construcțiile sale și de oamenii care locuiau aici, la vremea copilăriei privind orașul ca pe un loc magic.

Viețuind ulterior în Mediaș, am căutat să cunosc cât mai bine orașul și oamenii care locuiau în el. Am constatat că despre oraș s-au scris foarte multe studii, mai ales despre sași, viața lor, tradițiile și tot ce se leagă de numele lor. În aceste studii, din păcate, despre români, populația autohtonă a orașului, s-a scris foarte puțin. De aceea m-am străduit să cercetez cât mai multe izvoare la marile biblioteci din Mediaș, Sibiu și Cluj, să pătrund și în multe arhive, pentru ca să culeg cât mai multe date despre oraș, în vederea alcătuirii acestei lucrări.

Cartea este structurată pe mai multe capitole. În primele două capitole, *Mediaș – Cadrul natural* și *Demografie*, am făcut o trecere în revistă a câtorva puncte de reper privind relieful, flora, fauna, clima și respectiv evoluția populației orașului.

În capitolul *Istorie* am început cu relatarea și analiza descoperirilor arheologice din perimetrul orașului. Am continuat apoi cu prezentarea informațiilor privind istoria propriu-zisă a Mediașului începând cu perioada stăpânirii romane, perioadă în care orașul nostru și-a primit numele „Media(s) Colonia(s)”, nume pe care l-a păstrat până astăzi. Am stăruit asupra momentelor de cucerire a Transilvaniei de către maghiari și de colonizare a acestei provincii cu secui și sași. Aceste evenimente nu le-am tratat strict referitoare la orașul nostru, ci la nivel zonal și de istorie națională, pentru ca cele locale să poată fi înțelese mai bine. Perioadele istorice următoare, cu evenimentele lor, le-am tratat tot așa, pentru ca cititorul să înțeleagă cât mai bine modul cum s-au derulat acestea și contextul istoric în ansamblul său.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Prezentarea istorică am făcut-o până în zilele noastre, pentru că și evenimentele din secolul al XX-lea și începutul secolului al XXI-lea au devenit tot istorie.

Capitolul despre *Viața religioasă* este un capitol nou în lucrările despre Mediaș și am căutat să fac o prezentare istorico-teologică a confesiunilor religioase din orașul nostru, de la primele izvoare din epoca primară și până astăzi.

Mai departe, capitolul *Învățământul* începe cu prezentarea învățământului confesional, ca primă formă de învățământ românesc, și continuă cu descrierea evoluției acestuia în toate perioadele istorice, până în zilele noastre.

Un alt capitol important din cadrul lucrării este destinat *Economiei* orașului, cu toate ramurile ei – agricultură, industrie și comerț – fiind abordate în parte.

Legat de agricultură se poate urmări modul cum a evoluat aceasta de la formele ei primare până în timpul când s-a numit „agricultura socialistă” și apoi până în zilele noastre.

Industria este tratată și ea cu toată seriozitatea, urmărind evoluția acesteia de la stadiul de bresle până la cel al marilor întreprinderi ale orașului și continuând cu o prezentare sumară a modului cum s-a făcut „privatizarea” și apoi cum a fost distrus un număr însemnat din fabricile orașului.

Comerțul a fost și rămâne o componentă de bază în viața economică a orașului și își găsește și acest capitol un loc în prezentarea noastră.

Lucrarea mai abordează și alte capitole – *Instituțiile locale*, *Viața culturală* și alte aspecte din viața orașului – care vor ajuta cititorul să își formeze o imagine cât mai completă despre Mediaș, care are o existență atestată de aproape două milenii.

În capitolul *Oameni de seamă ai Mediașului* m-am rezumat la prezentarea doar a câtorva mari personalități culturale din perioada Evului Mediu și din cea de contemporaneitate: marii revoluționari pașoptiști Ștefan Moldovan și Stephan Ludwig Roth și oamenii de geniu ai orașului Hermann Oberth și Octavian Fodor.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Oamenii de seamă ai orașului au fost, de fapt, evidențiați în toate capitolele acestei lucrări, când am nominalizat directori de întreprinderi, directori ai școlilor, conducătorii instituțiilor locale etc. În finalul acestui capitol am specificat că mulți concetățeni ai noștri au realizat la locul de muncă lucruri excepționale, invenții, inovații, planuri arhitectonice ale clădirilor din Mediaș etc. și au rămas „anonimi”. Dar de fapt toți locuitorii Mediașului care au lucrat și au realizat ceva important pentru orașul nostru sunt oameni de seamă ai acestui minunat loc.

În prezentarea istorică, economică și culturală a Mediașului am abordat o atitudine de cercetare științifică riguroasă, pentru fiecare eveniment prezentat făcând trimitere, prin intermediul aparatului critic, la sursa de unde am preluat informația respectivă.

Doresc să subliniez că în prezentarea evenimentelor istorice am încercat să mă situez într-o poziție de cercetător responsabil, echidistant, și să mă feresc de partizanat etnic, religios sau de altă natură.

Am considerat însă că este foarte important să se scrie și despre „românii din Mediaș”, care au trăit aici, o perioadă de timp singuri și apoi din secolul al XIII-lea împreună cu maghiarii și sașii care s-au așezat aici.

Lucrarea de față am scris-o cu mintea, dar și cu inima. A fost concepută cu multă dragoste, iar această dragoste față de înaintașii noștri, față de localitatea noastră, răzbate din fiecare pagină și din fiecare rând. Am căutat ca această carte să nu fie numai o colecție seacă de informații. Conținutul ei, plămădit în sufletul meu, este ofranda pe care o aduc orașului meu – o carte de învățătură pentru fiecare medieșean. Ea va ajuta pe oricine dorește să-și cunoască mai bine strămoșii și orașul și, cunoscându-l, să-l iubească, pentru că este **Mediașul nostru**.

Autorul

Copyright © Achim Sărășan – 2018

2. Mediaș – Cadrul natural

După ce iese din Depresiunea Odorheiului, râul Târnava Mare străbate Podișul Târnavelor, urmându-și cursul lin și formând tot felul de meandre. De-o parte și de alta a albiei s-a format o luncă mănoasă, cu pământ roditor. De aceea, de-a lungul râului s-au întemeiat așezări umane, sate și orașe, care s-au bucurat de-a lungul timpului de binefacerile râului, apa fiind vitală pentru om și natură.

Puțin mai jos de Cetatea Sighișoarei, din cele mai vechi timpuri, s-a format o altă cetate puternică – Cetatea Mediașului.

Orașul se află în centrul țării, la întretăierea meridianului de 24º22' longitudine estică și a paralelei de 46º10' latitudine nordică.

De la perimetrul restrâns în care s-a format localitatea, s-a ajuns actualmente ca suprafața Mediașului să fie de aproximativ 4.000 ha, orașul întinzându-se pe ambele maluri ale Târnavei Mari. Extinderea orașului este de 5,5 km pe latitudine și 4 km pe longitudine.

Municipiul Mediaș se află la întretăierea drumurilor (*per medias vias*) DN 14 cu DN 14A. DN 14 favorizează legătura Mediașului cu Sibiul, reședința de județ, și în partea opusă cu Sighișoara și apoi cu Brașov și Țara Bârsei. DN 14A face legătura Mediașului cu zona Târnavei Mici, din Târnăveni drumul ramificându-se spre Târgu Mureș și spre Cluj-Napoca și nordul țării, iar în partea opusă cu Agnita și Valea Hârtibaciului și de aici cu Țara Făgărașului.

Marele avantaj al orașului nostru a fost și este conexiunea sa cu calea ferată, magistrala numărul unu a României. Linia ferată a facilitat legătura Mediașului cu întreaga țară încă din anul 1872. Transportul masiv de mărfuri a fost un factor decisiv care a contribuit la dezvoltarea economică a orașului, marile întreprinderi ale sale fiind conectate prin linii secundare la magistrală.

Transportul de călători de pe calea ferată a facilitat contactul direct al orașului cu centrul și vestul Europei, pe liniile Viena-Zürich-Paris și Bratislava-Praga-Berlin.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Mediașul se învecinează la sud cu localitățile Moșna și Ighișul Nou, la nord cu localitățile Blăjel și Bazna, la vest cu localitatea Târnava și la est cu localitățile Dârlos și Brateiu.

2.1. Relieful

În zona Mediașului, râul Târnava Mare formează o lărgire a văii sale de până la 2 km. Inițial însă, cu sute de ani în urmă, Târnava înconjura localitatea pe trei laturi. Mai aproape de zilele noastre, albia râului a fost reconfigurată, eliminându-se meandrele (coturile) sale pentru a proteja localitatea de riscul inundațiilor.

Dacă în perioada sa de început orașul s-a format și dezvoltat în acest bazinet al râului, cu trecerea timpului Mediașul s-a extins până pe partea inferioară și mijlocie a dealurilor care îl înconjoară, în special pe văile pârâielor din perimetrul său.

Înălțimile dealurilor care înconjoară orașul variază între 350 și 500 m înălțime. Pe malul drept al Târnavei se înalță dealurile Furcilor Vechi, Cărămizilor, Cetatea, Mierlei, Cucului, Spinarea Câinelui și a Piscului. Culmile deluroase sunt separate prin văi locale, Valea Greweln, Valea Hula Baznei și Valea Wewern, văi străbătute de pârâiașe care în timpul verii au debite de apă foarte mici sau seacă. Uneori, din cauza ploilor mari de vară, pe aceste văi, pâraiele iau forma unor torenți năvalnici.

Pe malul stâng al Târnavei, orașul este străjuit de Dealul După Grădini, Dealul Morii, Dealul Angărelor, Dealul Șipoțele, Dealul Păsărilor (Ciorilor), Dealul Adârnichen (a stejarilor, deal ce se află deasupra str. Gravorilor) și cel al Ighișului. Aceste dealuri sunt delimitate de Valea Moșnei, Valea Angărelor și Valea Ighișului.

Dintre toți afluenții Târnavei Mari care traversează orașul, Valea Moșnei are debitul de apă cel mai bogat și constant pe tot parcursul anului. Pe cursul Văii Moșnei s-a construit un gat din lemne și ulterior un stăvilar pentru a mări volumul de apă pe

Copyright © Achim Sărășan – 2018

cursul său superior, pentru a putea pune în funcție morile de pe toată lungimea văii.

Medieșenii au construit o primă moară în zona Heleșteu, urmată de una la capătul str. Anton Pann, numită Moara lui Joja. A mai existat o moară, mai mică, a lui Ciora și una în zona izvorului numită a lui Bucur. Tot pe cursul pârâului a existat și Moara de Scoarță și un gater. La această moară era fărâmițată scoarța de copaci pe care Karres o folosea la tăbăcitul pieilor.

Datorită poziției dealurilor care înconjoară Mediașul și a expunerii lor permanente la soare, acestea au fost terasate și cultivate cu viță-de-vie pe scară extinsă, ceea ce a adus zonei denumirea de Țară a Vinului (Weinland).

Partea superioară a dealurilor este acoperită cu păduri întinse de stejar și alte foioase.

În partea de jos a orașului, în Lunca Târnavei, construcțiile de case au început mai târziu, în secolul al XX-lea, încălcându-se legea naturală care interzicea construirea locuințelor în apropierea albiei râurilor.

Lunca Târnavei, în zona Mediașului, a fost împărțită pe compartimente, fiecare parte având un nume propriu. În partea de la intrarea Târnavei pe teritoriul orașului lunca s-a numit Neue Wiese (zona Automecanica), apoi Zăvoiul, iar în aval de Podul Mare Krähen Wiese – Lunca Ciorilor, Lunca Gura Câmpului și mai jos Rora.

2.2. Flora și fauna

Bogăția solului brun de pădure care se află în zona noastră, ca și media anuală a precipitațiilor, sunt factorii care au contribuit la dezvoltarea unei vegetații bogate, atât în zona de șes, cât și în cea a dealurilor din perimetrul orașului. Un element de bază de care a depins diversificarea vegetației este relieful, în funcție de el derulându-se în fața ochilor peisaje florale multicolore sau zone împădurite.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Nu este de neglijat nici factorul uman, care a contribuit decisiv în configurația florei și a faunei de la noi, mai ales prin lucrările agricole.

Inițial râul Târnava Mare a fost mărginit de păduri de sălcii, plopi și arini. Lunca din preajma râului era acoperită cu pășuni bogate, dar și cu bălțile ce se formau din cauza revărsărilor de ape ale râului în anumite perioade ale anului.

În secolul trecut s-a intervenit prin lucrări specifice pentru reconfigurarea albiei râului și desecarea bălților, pentru ca terenul respectiv să fie „redat agriculturii". În locul pășunilor au apărut culturi întinse de grâu, orz, porumb, cartofi și sfeclă de zahăr.

Pe dealurile care înconjoară orașul, pe partea lor sud-vestică, expusă la soare pe toată durata zilei, flora specifică – iarba colilie, roșcuța pitică, ciubotica cucului, coada șoricelului, lumânărica ș.a. – a fost înlocuită cu plantații masive de viță-de-vie. În partea lor superioară și în părțile nordice, mai umede, dealurile sunt acoperite cu păduri, în care cresc împreună stejari falnici, carpeni, salcâmi și, în zonele mai înalte, și fagul. Cele mai împădurite zone ale dealurilor care înconjoară Mediașul sunt cele care despart orașul de hotarul Buzdului, păduri care se întind de la DN 14 (ieșirea înspre Brateiu) până în Angăre și Helești și în zona dealurilor de la localitatea Valea Lungă până la localitatea Târnava, pe dealurile dinspre Blăjel, Bazna, Boian și Chesler.

În pădurile Mediașului se mai găsesc ulmul, paltinul, frasinul și alte foioase. Cel mai ușor s-a răspândit salcâmul, care în ultima perioadă de timp a acoperit terasele de pe Hula Blăjelului și a Baznei, unde odinioară erau culturi minunate cu viță-de-vie.

Fauna este una specifică zonei de dealuri. În pădure își găsesc adăpostul cerbi, căpriori, mistreți, vulpi, bursuci și, într-un număr mai mic, lupi.

În ramurile copacilor trăiesc o serie de păsări ca: mierla, cucul, ciocănitoarea, porumbelul sălbatic, turtureaua, cioara, dar și păsări mai mici: vrabia, sticletele, pițigoiul, ciocârlia, pasărea plugului ș.a.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

În sălcile de pe malul Târnavei privighetoarea își face simțită prezența prin glasul ei melodios.

În Lunca Târnavei și în culturile de pe dealuri se găsește prepelița, fazanul, potârnichea, dar și iepurele de câmp.

Dintre păsările răpitoare existente în zona noastră amintim uliul, corbul, gaița, coțofana și cioara de câmp.

În apele Târnavei, dar și în celelalte medii acvatice locale, lacuri și pâraie, trăiesc pești ca: somnul, cleanul, crapul, mreana etc.

Fauna de la noi este destul de variată și este întreținută și conservată de caracterul unitar al pădurilor și pășunilor, dar și de culturile agricole, toate asigurând condiții de hrană și adăpost pentru animalele și păsările din zona noastră.

Nu în ultimul rând, trebuie evidențiată și preocuparea activă a oamenilor de a conserva domeniul apelor și pădurilor de la noi.

2.3. Clima

Poziția geografică a Mediașului, oraș înconjurat de dealurile Podișului Târnavelor, i-a conferit acestuia un adăpost climatic care l-a protejat de vânturi puternice, de furtuni violente și de temperaturi extreme. Temperaturile înregistrate la noi indică o climă temperat-continentală, cu veri lungi și calde și cu ierni cu precipitații moderate și temperaturi destul de blânde.

Temperatura medie anuală din orașul nostru se înscrie între valorile 8,5 ºC și 9 ºC, o temperatură dorită de foarte multe regiuni ale globului. Temperatura maximă înregistrată la Mediaș a fost în 17 august 1953 și a avut valoarea de 37,3 ºC, iar cea minimă, de -32,2 ºC, a fost înregistrată în 22 decembrie 1927.

Extremele termice din orașul nostru au avut un caracter ocazional și s-au menținut doar într-o perioadă scurtă de timp.

Temperaturile ridicate ale verii încep în lunile mai-iunie și scad începând cu 21-22 septembrie, data echinocțiului de toamnă. În cea mai călduroasă lună de vară, luna iulie, media termică este în jur de 20 ºC.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Iarna debutează în unii ani la sfârșitul lui noiembrie, dar cel mai adesea în decembrie, și își prelungește șederea până la sfârșitul lunii martie. Însă primul îngheț vine după o perioadă de zile cu brumă, în jurul datei de 20 octombrie, iar primăvara, înghețul nocturn se menține până în luna aprilie.

Pe parcursul unui an, cerul de deasupra Mediașului este senin cca 112 zile, parțial acoperit 120 de zile și acoperit 133 de zile.

Pe lângă rolul important al regimului termic al aerului, în viața orașului, a locuitorilor lui, un rol însemnat îl are și regimul precipitațiilor, de el depinzând viața economică, umiditatea solului, resursele de alimentare cu apă, dar și viața de zi cu zi a oamenilor. Analizându-se cantitățile de precipitații în zonă pe o perioadă de timp mai îndelungată, s-a constatat că, la Mediaș, media anuală a precipitațiilor este de 655 mm/an.[1]

Precipitațiile cele mai semnificative, din punct de vedere cantitativ, cad la Mediaș în două perioade ale anului: mai-iunie – ploile de primăvară, care de multe ori vin sub formă de averse (cea mai puternică aversă s-a înregistrat la 9 iulie 1913 și a fost de 90,9 mm), și în octombrie-noiembrie – ploile de toamnă.

La polul opus, minimul pluviometric la Mediaș se înregistrează în lunile februarie-martie și august-septembrie.

Iarna, precipitațiile sub formă de zăpadă au atins media de 85 cm^3/m^2, grosimea medie a zăpezii fiind în jur de 12 cm.

„Cantitativ, maxima anuală a precipitațiilor la Mediaș a atins, în 1912, 882,9 mm, iar mai aproape de zilele noastre, în 1975, când au fost 775 mm anual.

Cea mai redusă cantitate anuală de precipitații s-a înregistrat în 1946 și a fost de 447,2 mm.”[2]

---

[1] Informațiile legate de climă au fost preluate din Ștefan Mihail Stoenescu (ed.), *Atlasul Climatologic al României*, București, 1966.

[2] Ioan Raica, *Mediaș. Terra Medies*, Editura Universității „Lucian Blaga”, Sibiu, 2004, p. 56

Copyright © Achim Sărășan – 2018

3. Demografie

O așezare umană a avut și va avea întotdeauna o vatră, pe care populația și-a construit locuințe. Pe lângă vatră și populație, o localitate are în jurul său un teren pe care-l folosește pentru obținerea produselor necesare hranei zilnice.

De obicei vatra satelor se alegea în apropiere de păduri, care ofereau lemn pentru construcții și pentru încălzit, dar și loc de refugiu în caz de primejdie. Sursa de apă, pârâu sau râu, este o altă componentă de bază a vieții zilnice.

În dezvoltarea unei localități, omul a fost întotdeauna elementul decisiv. O așezare umană cu o populație mai numeroasă se dezvoltă în alt ritm și la o altă dimensiune, făcând posibilă trecerea de la sat la târg sau oraș.

La începutul mileniului al II-lea, localitățile erau mai puține, dar și mai slab populate. Condițiile de trai nu ofereau oamenilor suficiente elemente care să le asigure o viață mai lungă, iar bolile care de multe ori se declanșau în timpul sau după terminarea războaielor au decimat masiv populația existentă. Perioada de migrație a popoarelor pe pământul european, dar și războaiele între migratori și autohtoni care au însoțit aceste migrații, au înjumătățit periodic populația unei localități sau, în situații și mai grave, unele sate au dispărut de pe hartă. Nu în ultimul rând, bolile infantile au făcut și ele ravagii în așezările umane, unele familii rămânând cu unu sau doi copii, iar altele fără urmași.

Invazia tătară din 1421 a avut urmări grave în toată zona Transilvaniei și implicit și în zona Mediașului, populația înjumătățindu-se, o parte din oameni fiind uciși și o altă parte duși în robie.

Datorită faptului că în primele secole ale mileniului al II-lea nu se cunoștea numărul localităților și nici numărul locuitorilor, unii istorici au făcut tot felul de calcule pentru a estima cât mai aproape de adevăr o situație demografică, locală sau zonală. Aceștia au spus că la vremea respectivă localitățile aveau între 25 și 72 de gospodării. Fiecare gospodărie avea în

Copyright © Achim Sărășan – 2018

jur de trei membri. „Cele 563 de așezări pomenite în primele patru decenii ale secolului al XIII-lea plus cele 72 pomenite anterior înseamnă 635 de așezări x 25 gospodării, înseamnă aproape 16.500 gospodării x 3 înseamnă 450.500 locuitori ... întreaga populație a Transilvaniei a putut ajunge pe la 1240-1241 la cca 550.000 de locuitori – o densitate de 5,5 locuitori/km^2.”[3]

Pentru Mediaș, o încercare de estimare a numărului locuitorilor în această perioadă a făcut Paul Niedermaier. „Pe baza *parcelelor* a întocmit următorul tablou al populației din opt orașe la 1200 și la 1241. La 1200: Cluj 300 locuitori, Sighișoara 100, Sibiu 300, Sebeș 300, Bistrița 200, Brașov 100, Mediaș 100. Iar la 1241: Cluj 400 locuitori, Sighișoara 200, Orăștie 500, Sibiu 600, Sebeș 500, Bistrița 500, Brașov 700, Mediaș 100.”[4]

Calculul estimativ prezentat are lacunele sale. Semne de întrebare se pun în legătură cu numărul gospodăriilor dintr-o localitate, dar și legat de numărul membrilor unei familii. O familie are de obicei în viață trei generații – bunici, părinți și copii. Numărul copiilor dintr-o familie era destul de mare, natalitatea fiind ridicată. Chiar dacă bolile infantile și alte cauze diminuau numărul copiilor, era foarte puțin probabil ca mai multe familii din același sat să rămână cu un singur copil. Deci la 25-30 gospodării x 6-7 membri, localitatea avea 150 până la 200 de membri. Și un alt aspect: Mediașul avea mai multe gospodării decât satele din jur; la vremea respectivă, același autor estima că Valea Viilor avea 45 de gospodării – 250 de suflete, Daneș 26 de gospodării – 155 de suflete, Nemșa – 21 de gospodării – 125 de suflete.

Populația Mediașului, chiar dacă a fost afectată numeric de invazia tătară, în perioada imediat următoare, colonizarea sașilor a echilibrat situația și în anii următori numărul locuitorilor orașului a crescut.

---

[3] Ștefan Pascu, *Voievodatul Transilvaniei*, vol. I, ediția a II-a, Editura Dacia, Cluj, 1972, p. 159 și vol. II, p. 332; 102.000 km^2 suprafața Transilvaniei x 5,5 locuitori

[4] Paul Niedermaier, *Dezvoltarea centrelor istorice ale orașelor medievale din Transilvania până la sfârșitul secolului al XVI-lea*, teză de doctorat, 1975, apud Șt. Pascu, *Voievodatul...*, vol. II, p. 332, nota 4

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Din nefericire, și în secolele următoare a persistat aceeași situație – nu s-au întocmit statistici care să ateste numărul locuitorilor din Mediaș. S-a întocmit însă, de către istoricii locali, un calcul bazat pe evoluția construcțiilor de locuințe în centrul istoric, din incinta zidurilor. „Din totalul de suprafață de 52,4 ha ... 13,5 ha (25,7%) era ocupată până în 1359, 21 ha (40%) până în 1512, 33,4 ha (63,7%) până în 1675 și 52,4 ha (100%) după 1880.”[5]

Pe baza acestei metode de calcul, în jurul anului 1267 erau 320-350 de locuitori, în 1350 erau 850-950 de locuitori, iar în 1450 erau 1.300 de locuitori.

Perioada secolelor XIV-XV a fost una mai liniștită în viața orașului și în consecință populația a crescut. În schimb, secolul al XVI-lea a debutat cu o epidemie de ciumă (1512-1516), care a înjumătățit numărul locuitorilor din Mediaș. Situații similare s-au repetat, din păcate, și în secolul al XVII-lea și chiar în secolul al XVIII-lea.

Din secolul al XVI-lea, după ce sașii au scos afară din cetate o parte dintre români și unguri și le-au confiscat și bisericile, românii din Mediaș și-au format în afara zidurilor cetății o altă vatră, în zona Avram Iancu, Mărășești, Izvorului, Anton Pann etc. Este posibil ca la următoarele evaluări ale populației orașului să nu fi fost incluși în statistici și românii din această zonă.

Pentru secolul al XVII-lea, I. Raica a făcut următoarele estimări privind populația orașului: în 1675 peste 2.000 de oameni și în 1699 peste 2.500 de oameni.[6]

O creștere semnificativă a populației s-a realizat în secolul al XVIII-lea. La sfârșitul acestui secol, în anul 1796, s-a făcut un prim recensământ în orașul nostru și rezultatul a fost următorul: „În anul 1796 se înregistrau în interiorul și exteriorul zidurilor 2.473 sași, 1.515 valahi, 82 unguri și 195 țigani, împreună 4.235

[5] vezi I. Raica, *op.cit.*, p. 120
[6] *Ibidem*, p. 122

Copyright © Achim Sărășan – 2018

de suflete, fără militari, care cuprind 2 companii, pentru care se construiesc acum cazărmi."[7]

Publicația amintită specifică și religia locuitorilor. „Religia sașilor este cea evanghelică, doar puține familii germane sunt devotate religiei catolice (erau familii de germani care au migrat din Germania în acea perioadă). Ungurii se declară în cea mai mare parte ca ținând de Biserica reformată, valahii de Biserica ortodoxă. Țiganii sunt uniți."[8]

Un recensământ la nivel de Transilvania s-a făcut de autoritățile austriece în anul 1850. Situația Mediașului la vremea respectivă era următoarea:

- Populație – 5.230 cu 1.193 case și 1.480 locuințe, din care 2.564 bărbați și 2.666 femei, din care 2.959 sași, 264 maghiari, 1.783 români, 200 țigani și 24 evrei.[9]

Anii următori au adus o creștere semnificativă a populației orașului: 1870 – 6.712 locuitori, 1900 – 7.912 locuitori.[10]

În secolul al XX-lea recensămintele s-au făcut mai des. Ele relevă faptul că populația orașului a crescut constant. Relatăm mai jos o situație a acestei realități:[11]

- 1910 – 8.626 locuitori, din care 2.729 români, 3.866 germani, 1.715 unguri și 316 la rubrica alții
- 1930 – 15.500 locuitori, din care 4.204 români, 5.974 germani, 3.876 unguri, 702 evrei și 749 alții
- 1941 – 19.907 locuitori, din care 8.373 români, 3.203 germani, 7.110 unguri, 788 evrei și 433 alții.

Al Doilea Război Mondial a diminuat semnificativ populația orașului și în special cea săsească, după cum se poate constata și din situația din 1941. După terminarea războiului,

---

[7] „Calendar popular Transilvan nou și vechi pentru anul obișnuit de 365 de zile – 1803 – Sibiu și Cluj", în Helmuth Julius Knall (coord.), *Imagini din istoria orașului Mediaș*, colecția Bibliotheca Historica Mediensis, VIII, Editura Forum, Mediaș, 2004, p. 130

[8] *Ibidem*, p. 131

[9] Traian Rotariu (coord.), *Recensământul din 1850, Transilvania*, ediția a II-a, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2004, vol. II, p. 456

[10] I. Raica, *op.cit.*, p. 125

[11] Situația este preluată din Ion Covrig-Nonea (coord.), *Monografia județului Târnava Mare*, Tipografia Miron Neagu, Sighișoara, 1943, p. 96.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

populația Mediașului a crescut permanent, în anul 1968 fiind de 52.169 de locuitori. În 1986 a atins nivelul maxim de dezvoltare, respectiv 79.442 de locuitori. La vremea respectivă se preconiza ca Mediașul să depășească în perioada următoare cifra de 100.000 de locuitori și să intre în rândul marilor orașe ale țării. Din păcate, în anii următori populația orașului a început să scadă constant: 1991 – 62.204 locuitori, 2003 – 55.153 locuitori.[12]

În anul 2011, la recensământul care s-a făcut atunci, erau 44.179 de locuitori, din care 36.764 români, 4.511 maghiari, 711 sași și 1.880 țigani.

Scăderea numerică a populației Mediașului a avut următoarele cauze:

- migrarea sașilor în Germania în proporție de 98%;
- migrarea familiilor tinere de români și maghiari în țările de vest ale Europei: Italia, Spania, Germania ș.a. sau pe continentul american, în Canada și S.U.A., pentru a-și construi o viață mai bună;
- scăderea drastică a natalității după anul 1990, când s-a legalizat avortul.

În prezent populația orașului este în jur de 40.000 de locuitori în datele oficiale și mult mai jos în situația reală. Cei care am rămas acasă sperăm ca în anii următori medieșenii noștri, răspândiți în toată lumea, să se întoarcă acasă și Mediașul să redevină ce a fost odinioară – un oraș plin de viață, cu o economie puternică, care să ofere un loc de muncă tuturor și o viață mai bună.

[12] Date preluate din I. Raica, *op. cit.*, p. 125.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

4. Istorie

4.1. Dovezi arheologice

Vatra Mediașului a fost locuită din cele mai vechi timpuri. Având în vedere zona geografică în care se află orașul, formele de relief și resursele economice care se întâlnesc aici, toate acestea sunt argumente suficiente pentru ca o comunitate să se formeze și să trăiască aici. Fertilitatea solului din lunca Târnavei Mari, dealurile cu pășuni ce înconjoară localitatea, dar și pădurile întinse, toate acestea au oferit suficiente mijloace de trai unei populații locale stabile, în toate perioadele istorice. Dacă în perioada de început populația locală a trăit ușor din vânat și pescuit, ulterior ocupațiile locuitorilor s-au diversificat, trecându-se la creșterea animalelor și cultivarea pământului. Și condițiile de viață au crescut treptat. De la locuințele săpate în pământ – bordeie, s-a ajuns la construirea unor case mai mici cu o structură de lemn și pământ, acoperite cu trestie din lunca Târnavei, paie, fân și frunze.

Vetrele localităților au fost construite în vecinătatea pădurilor, unde localnicii se puteau apăra mai ușor de cotropitori sau, în cazuri de primejdii mai mari, puteau să se refugieze în desișurile codrilor.

Zona Mediașului a fost locuită din perioada preistorică. Descoperirile arheologice din perimetrul orașului și din zona limitrofă atestă locuirea acestuia din perioada Eneolitică și cea Neolitică (anii 4000-1800 î.Hr.), neîntrerupt, până în zilele noastre.

Din perioada Eneolitică s-a descoperit pe teritoriul orașului un topor de aramă decorat cu boabe de linte,[13] mai multe securi, topoare, ciocane, sceptre de piatră, obiecte provenite din locuri neprecizate și adăpostite de Muzeul Municipal Mediaș.[14]

---

[13] Zoia Maxim-Kalmar, *Neo-Eneoliticul din Transilvania. Date arheologice și matematico-statistice*, Cluj-Napoca, 1999, p. 168

[14] Eugen Stoicovici, Mihai Blăjan, „Unelte și arme de piatră descoperite în împrejurimile Mediașului (jud. Sibiu)”, în *Apulum*, XVII, 1979, pp. 31-61

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Spre sfârșitul acestei perioade au apărut metalele, arama și fierul, iar uneltele de muncă s-au perfecționat și l-au ajutat pe omul neolitic să-și ridice nivelul de trai. În plus, ceramica s-a dezvoltat foarte mult.

Lucrările edilitare și construirea caselor au dus la descoperiri arheologice fortuite, scoțând la iveală materiale ceramice aparținând culturilor neolitice Starcevo-Criș și Petrești A-B în punctul Işcolani[15].

Descoperiri similare s-au făcut la locul Gura Câmpului, materialele ceramice de aici aparținând neoliticului timpuriu, culturii Starcevo-Criș, Petrești A-B, Coțofeni, Glina III – Schneckenberg și Gava, dar și în alte locații: str. Piersicului nr. 6 și pe terenul fostei Școli agricole (Cânepi)[16] și în punctul Măzăriștea pe Șes (la vest de oraș, lângă magazinul Ambient) și pe Cetate.

Descoperirile ceramice evidențiază scara evolutivă a calității acestora, de la vasele ceramice simple la cele ornamentate și la cele din grupa ceramică pictată din categoriile Furchenstich și Linsenkeramik.

Epoca următoare, cea a bronzului (1800 î.Hr.-1000 d.Hr.), este foarte bine reprezentată în zona Mediaș. În Muzeul Municipal de aici și în Muzeul Național Brukenthal se păstrează o spirală de bronz, o seceră și un celt.[17]

În punctul Hăşmaş, la NV de oraș, în anul 1977 s-a descoperit un mormânt de incinerație din epoca bronzului și fragmente ceramice din aceeași epocă,[18] iar „Pe Cetate”, la marginea de nord a orașului, s-a descoperit tiparul unui celt de bronz de la sfârșitul epocii bronzului, pentru ca în anul 1936, la

---

[15] Z. Maxim-Kalmar, *op. cit.*, p. 168; Iuliu Paul, *Cultura Petrești*, Editura Museion, București, 1992, p. 141

[16] Z. Maxim-Kalmar, *op. cit.*, p. 168; Constantin Preda (coord.), *Enciclopedia arheologiei și istoriei vechi a României*, vol. III, Editura Enciclopedică, București, 2000, p. 143

[17] Márton Roska, *Erdély Régészeti Repertoriuma*, Editura Nagy Jenő és Fia, Cluj, 1942, p. 171

[18] Iudita Winkler et al., „Cultura Witenberg”, în *Acta Musei Porolissensis*, VII, 1983, p. 135

Copyright © Achim Sărășan – 2018

2 metri adâncime, să se descopere urme de vetre, chirpici, fragmente de vase, greutăți pentru plasa de pescuit în formă de piramidă și două jumătăți de tipar pentru turnarea celturilor de bronz.

În descoperirile arheologice din Mediaș din această perioadă se remarcă o prezență masivă a vaselor ceramice din cultura Witenberg, cultură din epoca mijlocie a bronzului (secolele XVI-XIII î.Hr.), specifică podișului Transilvaniei.

La Baia de Nisip, ca și în punctul Hăşmaş, s-au descoperit fragmente ceramice sau vase întregi de același tip, Witenberg.[19]

În această perioadă locuitorii zonei centrale a Transilvaniei, deci și a Podișului Târnavelor, au fost tracii, veniți aici la începutul mileniului al II-lea.

Epoca următoare, cea a fierului (1000-600 î.Hr.), este larg reprezentată în cadrul descoperirilor arheologice de la Mediaș. Prima ei structură, cea hallstattiană,[20] este reliefată de descoperirea de pe str. Petru Rareș nr. 13 a celor trei morminte de incinerație acoperite cu lespezi de gresie, cu ocazia săpării unui șanț de canalizare.[21]

„Pe Cetate” s-au descoperit mai multe vase bitronconice și câteva cești. În plus, cercetările mai amănunțite au dus la concluzia că aici a fost o așezare mai mare, care a acoperit partea superioară a dealului, întinzându-se până pe terasele inferioare ale limitei actuale a orașului.[22]

În strânsă legătură cu această așezare se pare că a fost cimitirul de incinerație din aceeași perioadă Hallstatt, descoperit la locul numit „Lunca Ciorilor” (Krähen Wiese), unde s-au găsit vase ceramice cu proeminențe și caneluri, cărbune și oase incinerate.[23]

---

[19] C. Preda (coord.), *op. cit.*, p. 43; Mihai Blăjan, George Togan, „Descoperiri celtice și dacice la Mediaș și împrejurimi”, în *Acta Musei Porolissensis*, II, 1978, pp. 42-44

[20] Numele vine de la localitatea Hallstatt din Austria superioară.

[21] Mihai Blăjan, Dan Botezatu, Doina Comșa, „Mormîntul de incinerație hallstattian de la Mediaș (jud. Sibiu)”, în *Apulum*, XXIV, 1987, p. 47

[22] C. Preda (coord.), *op. cit.*, p. 43; *Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde*, Neue Folge, IX, 1870, Sibiu, p. 499

[23] *Activitățile Muzeului Regional Mediaș*, II, 1954, pp. 7-8

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Fragmente ceramice din perioada hallstattiană s-au găsit și în fosta grădină Wachsmann, alături de o urnă grafitată.[24]

Cu venirea sciților pe văile Târnavelor, Oltului și Mureșului în jurul anului 600 î.Hr. și stabilirea lor aici, a început o nouă etapă de civilizație. Venirea lor a deschis drumul pentru alte popoare migratoare, dintre care amintim celții, care au lăsat urme în zona Mediașului. Civilizația nouă introdusă de celți în zona centrală a Transilvaniei a fost numită „La Téne".[25]

La locul numit „Podei" s-au descoperit în anul 1860, într-o groapă, făcută în prundiș, mai multe vase, unele cu oase incinerate, o sabie, un cuțit, o foarfecă, toate din fier, alături de un schelet bărbătesc. Tot aici s-au mai descoperit două morminte alăturate (unul de incinerație și unul de inhumație) din perioada „La Téne". Pe același teren, întâmplător, s-au găsit, în gropi de nisip, o urnă care conținea oase calcinate, un inel de picior din bronz cu trei nodozități, un fragment de brățară, fragmente de colier din bronz, un lanț de argint (dispărut), toate aceste obiecte constituind inventarul unui mormânt celtic de femeie incinerată din perioada „La Téne".

Din același loc par să provină și alte obiecte de factură celtică: o garnitură de bronz, un fragment de zăbală de fier, câteva brățări de bronz și mai multe vase de lut, toate datând din aceeași perioadă „La Téne", o parte din ele aflându-se în custodia Muzeului Municipal Mediaș.

Toate aceste descoperiri arată că acest loc a fost folosit drept cimitir în a doua perioadă a fierului.

Urme arheologice constituite din vase ceramice celtice din această cultură s-au găsit și în Baia de Nisip, dar și în zona Teba.[26]

---

[24] M. Roska, *op. cit.*, p. 171

[25] Téne – localitate în Elveția, aflată pe malul lacului Neuchâtel. Aici s-a descoperit o așezare tipică pentru cea de-a doua epocă a fierului, sec. V î.Hr.-I d.Hr.

[26] *Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde*, Neue Folge, V, 1862, Sibiu, p. 254; Vasile Pârvan, *Getica. O protoistorie a Daciei*, Editura Cultura Națională, București, 1926, p. 610

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Începând cu secolul al III-lea î.Hr., descoperirile arheologice relevă tot mai mult faptul că zona Mediașului, ca și întreaga Transilvanie, era locuită de autohtonii daci. Perioada dacică va dăinui până la începutul secolului al II-lea d.Hr.

Dacii și-au menținut puterea politică timp de trei-patru secole sub conducerea marilor lor regi: Dromichetes, Oroles și Burebista, aceștia și regatul lor stăpânind întreaga Transilvanie. Ultimul rege dac de mărimea și însemnătatea lui Burebista a fost Decebal, care și-a stabilit capitala regatului său în Munții Orăștiei. „În toată această perioadă, Dacii, păstori, agricultori și meseriași pricepuți, apar ca unul dintre popoarele cele mai înaintate în cultură din lumea barbară. Obiectele de factură dacică: inele, brățări, arme, obiecte de uz practic, ceramică și monede, sunt de o frumusețe egală cu ale celor mai progresate popoare. În materie de arhitectură, la fel, Dacii pot sta alături de Romani, poporul cel mai specialist în construcțiuni pe acea vreme.”[27]

În zona Mediașului, civilizația „La Téne” s-a dezvoltat mult în epoca clasică geto-dacică în timpul regilor Burebista și Decebal și s-a caracterizat prin dezvoltarea puternică a metalurgiei fierului, dar și prin asimilarea unor forme culturale aparținând lumii grecești-elenistice și a celor din civilizația celților: tipuri de arme, vase ceramice, utilizarea pe scară largă a roții olarului, toate acestea contribuind la dezvoltarea meșteșugurilor.

Vestigii dacice descoperite în perimetrul Mediașului sunt foarte multe. În Baia de Nisip (S-V al orașului), într-un sondaj executat în anul 1858 s-au descoperit materiale arheologice din secolul al III-lea î.Hr. și o monedă dacică de argint, imitație după monedele lui Filip al II-lea al Macedoniei. Într-un mormânt de incinerație s-a găsit un pieptene de os semicircular cu desen animalier și un cercel de aur poliedric.[28]

---

[27] Ștefan Pascu, „Schiță istorică a județului Târnava Mare”, în I. Covrig-Nonea (coord.), *Monografia județului...*, pp. 135-136

[28] *Activitățile Muzeului Regional Mediaș*, I, 1953, pp. 8-9; M. Blăjan, G. Togan, *op. cit.*, pp. 42-44

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Ceramică dacică lucrată la mână s-a descoperit și în Rora Mică (V-SV de oraș) în punctul numit Hientz, la marginea pădurii Dumbrava, la Teba, dar și în locul numit Gura Câmpului.[29]

Pe baza obiectelor descoperite în zona Mediașului începând cu secolele VII-VI î.Hr., în istoria arheologică a Transilvaniei a fost identificată o fază specifică denumită „Cultura Mediaș".

Cea mai importantă descoperire din această perioadă s-a făcut în viile din partea de est a orașului în anul 1899: un tezaur dacic format din 53 de piese, majoritatea de argint. Amintim dintre ele: fibule, brățări, pandantive împletite, spirale, catarame, un lanț, cercei, verigi, inele cu pandantive în formă de mici pumnale, pandantiv cu lame de aur în forma unui strugure, piese păstrate în Muzeul Mediaș, Muzeul Național Brukenthal Sibiu, Muzeul Național de Istorie al Transilvaniei Cluj-Napoca și la Viena.[30]

În perioada dacică au început să se dezvolte și legăturile comerciale, atât locale, cât și cu popoarele vecine. Teoria este susținută de descoperirile numismatice din perimetrul orașului. La muzeul local se găsesc două monede dacice de argint, o tetradrahmă din timpul lui Antiochus IV Epiphanes (175-167 î.Hr.), găsită în fundația casei Schuller, monede din bronz din Mesembria Tracică și denari romani din monetarul lui Baeblus

[29] M. Blăjan, G. Togan, *op. cit.*, pp. 41-45

[30] Vasile Pârvan, *Getica*, ediție Radu Florescu, Editura Meridiane, București, 1982, pp. 310-311; V. Pârvan, *Getica. O protoistorie...*, pp. 533, 555, 559; M. Blăjan, G. Togan, *op. cit.*, p. 45

La Mediaș, în 1953 se mai păstrau 3 fibule, 3 brățări în miniatură și 3 lanțuri prevăzute la capete cu tuburi netede și unite cu o verigă de argint; la Brukenthal se mai află 4 piese: o fibulă cu nodozități și disc plat, o fibulă cu picior simplă, un pandantiv în formă de strugure și un lanț format din 2 bucăți unite printr-un inel.

Analiza inventarului o găsim la Kurt Horedt, „Die vorgeschichtliche und römische Abteilung des Baron Brukenthalischen Museum. Ein Überblick", în *Mitteilungen aus dem Baron Brukenthalisches Museum*, IX-X, 1944, Sibiu, pp. 101, 109.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Tompillus (144 î.Hr.), C. Coldus (197 î.Hr.), M. Porcius Catto și M. Porcillius (denari emiși între 93 și 91 î.Hr.).[31]

Cucerirea Daciei de către romani în urma celor două războaie din 101-102 și 105-106 a adus transformări deosebite în viața localnicilor. În prima fază, o parte a dacilor s-a retras în nordul Transilvaniei, în zona dacilor liberi, reorganizându-se din punct de vedere militar. În anii 118-119 dacii, ajutați de sarmați, s-au răsculat împotriva romanilor, dar au fost înfrânți de împăratul Hadrian. După aceste încercări, localnicii s-au întors la vechile locuințe și au început coabitarea cu armata romană și coloniștii aduși de aceștia în teritoriile vechii Dacii.

Începând cu împăratul Traian, Dacia a fost organizată în structuri noi, atât din punct de vedere administrativ, cât și militar. Împăratul Publius Aelius Hadrianus (117-138 d.Hr.) a făcut prima împărțire a provinciei în anul 119: Dacia Superior (Transilvania și Banatul) cu centrul la Apulum (Alba Iulia) și Dacia Inferior (Oltenia, la V de Olt, și SV Transilvaniei) cu centrul la Romula (azi Răcari). Granițele provinciilor au fost fortificate prin limesuri, castre și castele. Pentru apărare au fost lăsate trupe romane (legiuni și unități auxiliare numeroase): Legiunea XIII Gemina, I Adrutrix, IV Flavia Felix, V Macedonica, cea mai mare parte a lor masate la granița de N și NV a provinciei.

În anul 123 împăratul Adrian a vizitat a doua oară Dacia și a efectuat a doua împărțire, creând trei unități: Dacia Porolissensis (de la râul Arieș, cursul superior al Mureșului până în Munții Meseșului și râul Someș) cu centrul la Napoca, Dacia Superior cu centrul la Apulum (azi, Alba Iulia) și Dacia Inferior cu centrul, probabil, la Drobeta (azi, Drobeta-Turnu Severin).

În perioada stăpânirii romane, Dacia romană a cunoscut o dezvoltare deosebită. Au înflorit meșteșugurile, s-au dezvoltat

[31] Eugen Chirilă, Vasile Lucăcel, Vasile Pepelea, George Togan, „Descoperiri monetare antice și bizantine în Transilvania", în *Acta Musei Napocensis*, IV, 1967, Cluj-Napoca, pp. 457-459; Dumitru Popa, *Viața rurală în Transilvania romană*, Editura Alma Mater, Sibiu, 2001, p. 207; Dumitru Protase, *Problema continuității în Dacia în lumina arheologiei și numismaticii*, Editura Academiei R.P.R., București, 1966

Copyright © Achim Sărășan – 2018

mineritul și agricultura. S-au construit drumuri, poduri și orașe. Vechile orașe Napoca, Apulum, Drobeta, Ulpia Traiana, Porolissum, Potaissa și altele au primit o nouă înfățișare, dobândind rangul de *municipium*, și cele mai mici orașe rangul de *colonia*. S-au dezvoltat orașe și târguri care s-au format în jurul castrelor și garnizoanelor cohortelor militare romane.

Între localitățile ce s-au dezvoltat în această perioadă a fost și Mediașul. Dezvoltarea sa s-a datorat în primul rând poziției sale geografice, „așezat în mijlocul țării", la întretăierea vechilor drumuri militare și comerciale: cel ce lega Alba Iulia, Mediaș, Sighișoara și Odorhei și cel ce făcea legătura dintre Târnava Mare și Pasul Oituz. Aici a fost staționată Cohorta a III-a, MEDIA, a Legiunii XIII Gemina și ulterior Cohorta a VII-a.[32]

Tot în această perioadă i s-a stabilit și numele localității, „MEDIA COLONIA".[33]

Așezarea în această localitate a Cohortei a III-a a avut un scop multiplu: de păstrare a ordinii în zonă și de supraveghere, apărare și întreținere a drumurilor strategice.

Studiile istorice de profil nu menționează explicit existența unui castru roman în Mediaș, deși pe parcursul timpului s-au făcut astfel de speculații.[34] Chiar dacă a existat o construcție pentru adăpostirea garnizoanei, dimensiunile acesteia au fost mai mici, iar așezarea ei probabil în locul „Pe Cetate", datorită poziției strategice a dealului, care oferea o privire de ansamblu asupra întregii zone. Mai mult, în apropierea acestei zone s-a dezvoltat o comunitate daco-romană, *Vicus*, urmele acesteia fiind descoperite în anii 1970-1975 în zona Gura Câmpului, terasa a II-a.

Din păcate, cercetările arheologice în această zonă n-au fost bine organizate, iar rezultatele au fost pe măsură. După

---

[32] Johannis Rosini, *Antiquitatum Romanarum*, Amsterdam, 1743, p. 721

[33] *Topographia Magni Regni Hungariae*, Editura Voigt, Viena, 1718, p. 346 („...quod Romanis *Media Colonia* dictum est."); Johannes Tröster: „Mediașul se află așezat pe un câmp neted, aproape în mijlocul țării, de aceea romanii i-au spus *Medias Colonias*", în *Das Alt und Neu-Teutsche Dacia*, Editura Kramer, Nürnberg, 1666, p. 408

[34] vezi Sabin Adrian Luca, Zeno Karl Pinter, Adrian Georgescu, *Repertoriul arheologic al județului Sibiu*, Editura Economică, Sibiu, 2003, p. 133

Copyright © Achim Sărășan – 2018

semnalările făcute de elevul Gheorghe Banu în anul 1970, Muzeul local a efectuat niște periegeze, strângând vase romane. În anul 1975 Institutul de Arheologie a executat trei secțiuni, dar, din păcate, inconștiența sau lipsa de interes a unor factori de răspundere locali a distrus toate proiectele prin lucrările C.A.P. Mediaș, prin crearea unei plantații de pomi fructiferi, dar și prin construcțiile edilitare din cartier.

Despre staționarea trupelor romane la Mediaș avem însă izvoare scrise. Johannis Rosini, în lucrarea mai sus amintită, face următoarea precizare în Cartea X. *De militia*, Capitolul V. *De partibus legionis, &c.* (p. 721): „*Tertia cohors* similiter habet pedites 555, equites 66. Sed in hac tertia validiores probari moris est, quia in Media acie consistit"; iar despre Cohorta a VII-a a spus: „*Cohors septima* habet pedites 555, equites 56. Sed ipsa animosos desiderat viros: quia in secunda acie consistit Media." (… în această cohortă se obișnuiește să fie admiși soldați mai puternici, fiindcă se află în garnizoana din Media).

Referindu-se la organizarea militară a Daciei de către romani, Vasile Christescu a spus: „Văile râurilor, socotite ca drumuri de pătrundere a barbarilor în Dacia, au fost prevăzute de Romani cu șosele strategice, apărate din loc în loc de lagăre întărite, ocupate de trupe auxiliare sau de detașamente legionare… Drumul Târnavei mergea de la Alba Iulia prin Micăsasa, Mediaș, Sighișoara la Odorhei".[35]

În concluzie, spunem că la Mediaș a fost staționată o cohortă romană care a trăit fie într-un castru de dimensiuni mai mici, fie într-un „lagăr" și că de atunci localitatea de pe Târnava Mare a fost numită Media Colonia.[36]

Un argument conex la această supoziție ar fi existența în zidul Bisericii evanghelice din Dârlos a unor pietre provenite de

---

[35] Vasile Christescu, *Istoria militară a Daciei romane*, Editura Fundația Regele Carol I, București, 1937, pp. 81, 109 poziția 2

[36] La vremea respectivă, într-o localitate mare, numită municipiu, se construia un castru unde erau staționate trupele militare de bază pentru zona respectivă, iar în localitățile mai mici, dar cu poziție strategică, numite colonias, erau staționate trupe auxiliare numite cohorte (o cohortă era 1/10 dintr-o legiune, cuprinzând trei manipule sau șase centurii).

Copyright © Achim Sărășan – 2018

la un altar de jertfă închinat zeului Mithras, singura divinitate orientală care s-a răspândit în Imperiul Roman, mai ales în cadrul legiunilor militare.

Cultul zeului iranian cuprindea următoarele: „Dogma mithrică simboliza lupta dintre bine și rău în univers (zeii Ormuzd și Ahriman). Cultul său secret se desfășura subteran în spelaea. În garnizoanele romane se desfășura în locuri speciale, în jurul unor altare de jertfă, construite din piatră, având sculpturi în relief. Imaginile reprezentau povestirea mitului lui Mithras. Taurul este doborât sub genunchiul lui Mithras și sacrificat prin implântarea pumnalului în gâtul animalului. Zeul îmbrăcat în costum persan își întoarce capul spre corb, care era așezat pe mantia sa, ca să asculte mesajul ce i s-a trimis din lumea solară. Sub pântecele taurului muribund se târăsc câinele și șarpele (elemente ale binelui), ca să-i sugă sângele, în timp ce un scorpion încearcă să otrăvească sămânța regeneratoare a omenirii din organele genitale ale animalului… În partea superioară a tabloului apar Sol și Luna, în carele lor solare. Împrejurul scenei centrale se sculptau episoade din mitul lui Mithras: nașterea sa dintr-o stâncă, prinderea taurului și ducerea lui într-o peșteră, anotimpurile, vânturile etc.”[37]

Piatra de altar mithraică ce se află pe un contrafort al corului din zidul Bisericii evanghelice din Dârlos are o formă triunghiulară cu laturile de 80 cm lungime și 44 cm înălțime. Câmpul frontului este închis de un chenar simplu. Pe suprafața sa se distinge o reprezentare fantastică în relief, mai puțin întâlnită în această zonă geografică. Ea înfățișează un cap de bour ce se continuă cu un corp de șarpe având două încolăciri. Se pare că acest tablou menționat e doar jumătate din cel inițial, partea din stânga având același element decorativ.

Părerea noastră este că această piatră provine de la un altar de jertfă mithraic, cel mai probabil din Media Colonia, unde era staționată o garnizoană romană. Ea a fost adusă alături de alte materiale de construcție recuperate din vechile construcții din

[37] Tudor Dumitru, *Arheologia Română*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1976, p. 217

Copyright © Achim Sărășan – 2018

zonă aflate în ruine și a fost așezată în contrafortul Bisericii evanghelice din Dârlos în a doua jumătate a secolului al XV-lea, când a fost construită aceasta.

Analizând descoperirile arheologice din perimetrul orașului Mediaș, grupul de cercetători Iudita Winkler, Mihai Blăjan, Gustav Servatius și Lucian Giura au concluzionat: „Toate aceste descoperiri nu oferă decât indicii despre existența unor gospodării răsfirate, aflate la mare distanță unele de altele; numai descoperirile de la Gura Câmpului au adus dovada că, pe malul drept al Târnavei Mari, în hotarul dintre Mediaș și satul Târnava a existat o importantă așezare în care a funcționat și un atelier de fierărie...

Așezarea n-a putut fi dezvelită integral. Cele 21 secțiuni au cercetat o treime din suprafața locuită, deoarece arăturile adânci executate de tractor au răvășit materialele din epoca romană, răspândite pe o arie de două ori mai mare decât cea cercetată.

Identificarea în secțiunea XI, pe același traseu, a cinci locuințe îndreptățește constatarea că acest *vicus* a fost organizat după normele romane, cu străzi drepte ce se întretăiau în unghi de 90º, având în centru o piață. Nu putem stabili raportul juridic dintre *vicusul* din hotarul orașului Mediaș și gospodăriile rarefiate din jur, indicate prin descoperiri izolate.

Indicii cu privire la originea etnică a locuitorilor ne oferă numai tehnica de construire a locuințelor. Dar clădiri cu fundație de *zid sec*, pereții de lemn, acoperișul cu șindrilă sau paie, apar atât la autohtoni, cât și la unii dintre coloniștii veniți din diferite provincii ale imperiului roman...

În ceea ce privește ocupațiile locuitorilor din așezarea cercetată, uneltele și obiectele din metal demonstrează că, pe lângă agricultură și creșterea animalelor, ca îndeletniciri principale, au fost practicate și prelucrarea fierului, dulgheritul și meșteșugurile casnice. De asemenea, regiunea fiind acoperită de pădure, aceasta asigura exploatarea lemnului, materie primă indispensabilă pentru construirea locuințelor și confecționarea unor obiecte de uz gospodăresc și meșteșugăresc.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

... investigațiile arheologice de la Mediaș, Gura Câmpului, se înscriu, prin rezultatele lor, ca un punct de referinţă în istoria economică şi demografică a văii Târnavei Mari, unde s-au făcut puține cercetări pentru epoca romană. Pe de altă parte, așezarea romană din hotarul orașului Mediaș este unică în felul ei în provincia Dacia, prin existența atelierului de fierărie. Prezența acestuia, ca și faptul că așezarea era situată pe malul Târnavei Mari, o importantă arteră de circulație în antichitate, sprijină constatarea că satul a depășit deja, în evoluția sa, stadiul de *vicus*, transformându-se într-un târg cunoscut în această regiune."[38]

Analizând și noi descoperirile arheologice amintite, remarcăm că în perimetrul orașului Mediaș au existat mai multe zone locuite: Teba – Baia de Nisip – Pădurea Dumbrăvii; Podei – zona Automecanica; Iștcolani – drumul Dârlosului; partea centrală a orașului străzile P. Rareș – Gh. Doja – Țecheș; și zona Cetate – Gura Câmpului. Între comunitățile acestea existau legături de rudenie[39], economice și comerciale. În caz de pericol, cauzat de năvălirea barbarilor sau alte primejdii, aceste comunități se reuneau pentru o mai bună și ușoară apărare.

Subliniem încă o dată că cea mai puternică comunitate românească autohtonă a fost cea de pe Cetate – Gura Câmpului.

Retragerea aureliană din anul 271 a adus anumite schimbări în viața socială și economică a poporului nou ce se forma în aceste spații. În primul rând, lipsa unui sistem centralizat de apărare, care să poată face față invaziei migratorilor, în spațiul transilvan, a dus la o depopulare a vechilor municipii, orașe, târguri și sate. Pentru a se apăra mai ușor, populația autohtonă s-a retras pe văile mai mici ale râurilor, aproape de păduri, între dealuri, în locuri mai ferite, dar nu prea departe de drumurile principale.

---

[38] Iudita Winkler, Mihai Blăjan, Gustav Servatius, George Togan, Lucian Giura, „Cercetări arheologice în așezarea romană de la Mediaș – *Gura Câmpului* (jud. Sibiu)", în *Apulum*, XXI, 1983, Alba Iulia, pp. 147-154

[39] În epoca respectivă era foarte răspândit „procesul de roire", familiile mai mari divizându-se și dispersându-se în zonă pentru păşunat, agricultură etc.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Populația autohtonă a rămas pe loc după retragerea romanilor, organizându-se în localități mai mici. Descoperirile arheologice din zona Mediașului sunt relevante în acest sens. În anii 1960-1961 s-a descoperit în zona Işcolani, aproape de drumul Dârlosului, un Cimitir din secolele IX-X d.Hr. Pe baza dispunerii mormintelor se poate afirma că cimitirul nu a avut o suprafață prea mare. Conținutul mormintelor indică faptul că acest cimitir a fost biritual – incinerație și inhumație (4, 5, 11). Obiectele de inventar ale mormintelor sunt puține, fiind identificate vârfuri de săgeți, vârf de lance, pumnal, verigi de fier, trecute și ele prin foc în procesul de incinerație.

Analizând descoperirile de la Cimitirul din Mediaș, Kurt Horedt a spus: „... în lipsa unor piese de inventar databile, singurele criterii pentru încadrarea cronologică a cimitirului le oferă urnele și, într-o oarecare măsură, ritul incinerației. Forma și ornamentația vaselor arată factura obișnuită a ceramicii slave din ultimele secole ale mileniului I, răspândite pe o arie întinsă, dar fără ca acest caracter să condiționeze și atribuirea etnică corespunzătoare...

Primul vas ... ar putea să dateze încă din secolul IX d.Hr. Și celelalte aparțin secolului X”.[40]

Elementele creștine ce s-au descoperit în acest cimitir sunt, pe de-o parte, prezența pe fundul vasului din mormântul 16 a semnului Sf. Cruci (p. 10) și, pe de altă parte, orientarea mormintelor spre NE (mormânt 11, p. 9).

Prezența ritualului incinerației nu infirmă caracterul creștin al cimitirului. Acest rit a continuat să fie practicat în creștinism până în sec. VIII-IX. La vremea respectivă, ritul incinerației nu a fost interzis de biserică pentru că nu exista o dogmă creștină în acest sens. „Incinerația a fost interzisă pentru prima dată de sinodul de la Paderborn din anul 785 și a doua interdicție a practicării acesteia s-a dat în anul 1886. De altfel, exista și un text liturgic care pomenește pe cei ce se odihnesc în oale de lut.”[41]

---

[40] Kurt Horedt, „Un cimitir din sec. IX-X e.n. la Mediaș”, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai*, Series Historia, fasc. 2, 1965, Cluj, pp. 12-13

[41] Eugenia Zaharia, *Populația românească în Transilvania în sec. VII-VIII (Cimitirul nr. 2 de la Bratei)*, Edit. Academiei R.S.R., București, 1977, pp. 98-99

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Cercetările arheologice efectuate la Biserica Sf. Margareta, cu prilejul lucrărilor de consolidare din anii 1971-1972, au dus la descoperirea fundației unei bazilici romane înconjurate de morminte din perioada secolelor X-XII. Aceste descoperiri erau legate de populația autohtonă românească, din zona centrală a orașului, străzile P. Rareș, Bisericii, Țecheș, Gh. Doja.[42]

Descoperirile arheologice din zona Mediașului, tăblița votivă de la Biertan cu inscripția „Ego Zenovius, votum posui", cele patru cimitire de la Brateiu[43], ca și cele din perimetrul Mediașului amintite mai înainte, sunt tot atâtea dovezi care atestă continuitatea populației daco-romane în această zonă, dar și procesele concomitente de formare și încreștinare a poporului român.

4.2. Numele și vechimea Mediașului

Datorită faptului că primele izvoare scrise care atestă existența Mediașului vorbesc deopotrivă de vechimea localității și de numele ei, am considerat ca ambele aspecte să le abordăm împreună. Aceste izvoare sunt:

1. Johannes Tröster a scris la mijlocul secolului al XVII-lea în Cronica germană a Transilvaniei: „În anul 1142 regele Ungariei Geza al II-lea (1141-1162) a înzestrat sașii din Transilvania cu drepturi și libertăți". În continuare, autorul amintește cele mai vechi localități de aici: Mediaș 1146, Müllenbach (Sebeș) 1150, Sibiu 1160, Cluj 1178... Despre Mediaș a spus: „... se află așezat pe un câmp neted, aproape în mijlocul țării, de aceea romanii i-au spus *Medias Colonias*".[44] *(vezi Anexa 12.1.3)*

[42] S.A. Luca et al., *op. cit.*, p. 134; Alexandru Avram, Lucian Giura, *Mediaș. Mic îndreptar turistic*, Editura Sport-Turism, București, 1985, p. 77; Vasile Drăguț, *Arta gotică în România*, Editura Meridiane, București, 1979, p. 62.
[43] Ligia Bârzu, *Continuitatea populației autohtone în Transilvania în secolele IV-V (Cimitirul nr. 1 de la Bratei)*, Editura Academiei R.S.R., București, 1973; Eugenia Zaharia, *op. cit*.
[44] J. Tröster, *op. cit.*, pp. 151 și 408

Copyright © Achim Sărășan – 2018

2. Cronicarul iezuit Rudolf Bzenszky[45], în lucrarea *Descrierea Ardealului din sec. XVII*, a spus că sașii din Ardeal aveau șapte orașe mari: orașul Brașov (Corona) la est – regiune locuită de sași, orașul Sibiu (Hermannstadt) la sud-est, orașele Sebeș (Müllenbach) și Orăștie (Bros) la sud-vest. La vest era orașul Cluj (Claudiopolis), a cărui nume ungurii l-au preluat de la sași, la nord-vest era Bistrița (Bistrizia), iar la nord-est era orașul Sighișoara (Schässburg). „În mijlocul acestor așezări se situează orașul Media sau Mediaș."
   În continuare, la pagina 31 a lucrării amintite, autorul exemplifică numirea localității Mediaș: „Latinii au numit orașul Media, germanii Medvis, maghiarii Medgyes, oraș care a fost reconstruit în centrul Transilvaniei la 1146 pe ruinele unui vechi oraș. (romanii l-au consemnat cu numele Media Colonia)." *(vezi Anexa 12.1.4)*
3. *Topographia Magni Regni Hungariae*[46], în capitolul III, aliniatul II, menționează despre oraș: „Medgyes, sau Media, în limba sașilor Midwisch, de unde vine numele întregului ținut.
   În anul 1146, regele Geza al II-lea, după cum am arătat în altă parte, a adus un număr mare de sași în Transilvania, pe cursul Târnavei (Küküllő) Mari, după cum unii au spus, într-un oraș în ruine, pe care romanii l-au numit Media Colonia. Un oraș recunoscut ușor, fiind cel mai mare, datorită rămășițelor structurilor elegante ale edificiilor." *(vezi Anexa 12.1.1)*
4. Johannis Rosini, în lucrarea *Antiquitatum Romanarum*[47], cartea X, capitolul V (*De partibus legionis, &c.*), a menționat că la Media era staționată Cohorta romană a III-a din Legiunea XIII Gemina, având în componența sa 555 pedestrași și 66 de călăreți („sed in hac tertia

[45] Rudolf Bzenszky, *Erdély leírása a XVII. századból*, traducere, prefață și note de Dr. János Banner, Tip. Novotha Andor, Jászberény, 1913, p. 11
[46] *Topographia Magni...*, p. 346
[47] J. Rosini, *op. cit.*, p. 721

Copyright © Achim Sărășan – 2018

validiores probari moris est, quia in media acie consistit"). *(vezi Anexa 12.1.2)*

5. Joseph Trausch, în lucrarea *Chronicon Fuchsio-Lupino-Oltardinum sive Annales Hungarici et Transsilvanici*[48] a spus: „Se știe despre acești sași că tot aici (Transilvania) s-au amestecat cu vechii daci și urmașii goților care conviețuiau în aceste locuri și împărțeau rodnicia pământului cu noi oaspeți. Scrierile multora s-au păstrat până astăzi. În anul 1146 Cetatea Săsească Media a început să fie (re)construită, probabil făcându-se prima fortificare în jurul templului, precum mai târziu, în 1150, s-a făcut Sabesius (Sibiu). În anul 1160 s-a construit Cibinium (a doua împrejmuire)." *(vezi Anexa 12.1.5)*
6. Conrad Weiss, autorul planului orașului Mediaș din anul 1736, face o scurtă prezentare istorică a localității, indicând întâi că numele acesteia e în latinește Media, în românește, Medieș, în ungurește, Medyes și în germană, Mediasch sau Medwisch. El a subliniat faptul că orașul „își are numele de la colonia romană Media, fiindcă e așezat aproape în mijlocul țării".[49] *(vezi Anexa 12.1.6)*
7. Protopopul Ștefan Moldovan, referindu-se la numele orașului, a spus: „... despre Mediaș, cu mare probabilitate se poate însemna că în vechime se numea *Media*."[50]

Pe baza acestor informații putem stabili vechimea și originea numelui orașului nostru. Numele localității a fost „*Media*" (*Media Colonia)* de pe timpul romanilor, deci înainte de retragerea aureliană din anul 271. Organizarea provinciei din punct de vedere administrativ și militar a făcut-o împăratul Adrian (117-138), perioadă în care s-a fixat și amplasarea la

---

[48] Joseph Trausch, *Chronicon Fuchsio-Lupino-Oltardinum sive Annales Hungarici et Transsilvanici*, partea I – 990-1630, Editura Gött, Coronae (Brașov), 1847, pp. 12-13, nota 22

[49] Johann Conrad Weiss, „Anexă", în *Erdélyi Múzeum*, XLVIII, 1943, Cluj, p. 213

[50] Protopop Ștefan Moldovan, în *Historia Domus sau Analele parohiilor aparținătoare tractului protopopesc al Mediașului*, lucrare manuscris în Arhiva Bisericii greco-catolice din Mediaș, p. 3

Copyright © Achim Sărășan – 2018

început a cohortei a III-a și apoi a cohortei a VII-a din Legiunea XIII Gemina la Media. Pe baza documentelor amintite putem afirma că înainte de mijlocul secolului al II-lea (cca 130) Mediașul exista și era cunoscut cu numele de **MEDIA COLONIA**.[51]

De atunci și-a păstrat acest nume, continuându-și existența în toate perioadele istorice. De-a lungul timpului evoluția numelui a fost de la Media Colonia la Mediaș.

Numele localității Mediaș i-a fost conferit datorită poziției în provincia Dacia – „în mijlocul ei" – și de aceea romanii au numit-o Media. Este foarte probabil ca numele cohortelor staționate aici să-și fi primit numele de la localitatea unde au fost staționate, Media.

Unii istorici spun că localitatea Media a primit acest nume și datorită faptului că se afla la întretăierea celor două mari drumuri militare și comerciale (*per medias vias* – întretăierea drumurilor)[52]: Alba Iulia, pe valea Târnavei Mari, Micăsasa, Sighișoara, Odorhei, și cel ce lega Târnava Mare de pasul Oituz.

Mai este o teorie privitoare la originea numelui localității conform căreia cohorta a III-a Media[53] i-ar fi dat numele localității, ceea ce e mai puțin probabil.

Făcând o privire retrospectivă, observăm că în documentele mai sus amintite numele localității este Media sau Media Colonia.

În *Topographia Magni Regni Hungariae*, la pagina 346, sunt menționate numirile orașului în trei limbi – maghiară, latină și germană: „Medgyes, aliter Media, saxonibus Midwisch".

---

[51] În Dacia o singură legiune a staționat fără întrerupere, de la cucerirea provinciei până la părăsirea ei – Legiunea XIII Gemina, cu garnizoana la Apulum. Legat de ea în acest teritoriu și-au desfășurat activitatea și trupele auxiliare, numite: alae, cohortes și numeri. Alaele erau trupe de călăreți, iar cohortele erau formate din pedestrași. Unele cohorte aveau în componență și călăreți, numite equitate.

[52] George Togan, „Mediaș – 735 ani. Despre prima mențiune documentară a municipiului Mediaș și despre toponimicul său", în Helmuth Julius Knall (coord.), *Mediaș – pagini de istorie (1267-2002)*, Mediaș, 2002, pp. 9-10

[53] Se crede că marea majoritate a soldaților ce compuneau cele două cohorte, III și VII, ar fi provenit din părțile Mediei – Iran.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

În colecția de documente *Urkundenbuch*[54] putem urmări dezvoltarea localității și evoluția sa de la nivelul de sat până la cel de târg și oraș pe parcursul anilor:

- Villa Medies – *Urkundenbuch*, vol. I, nr. 145, 226
- Terra Medies – *Urkundenbuch*, vol. I, nr. 160 (1289), 235 (1307), 309, 311, 312
- Civitas Mediensis (1359) – *Urkundenbuch*, vol. II, pp. 166-168.

Ștefan Pascu, în *Voievodatul Transilvaniei*, vol. II, ed. cit., p. 155, a susținut că numirea *Civitas Megyes* este mai veche, datând din anul 1356.

În *Urkundenbuch*, vol. II, pp. 166-168, doc. 751, Mediașul este amintit cu trei numiri: „Civitas", „Terra Medies" și „Sedes Medies", adică ca oraș, ținut și scaun.

În secolul al XV-lea Mediașul este numit târg – *oppidum*.[55]

Pe parcursul timpului, în documente din secolele XVI-XVIII găsim Mediașul consemnat și cu următoarele forme: Meggies, Meggiesch – secolul al XVI-lea, Medgyes, Medgies, Medwesch – secolul al XVII-lea.

În anul 1589 îl regăsim cu vechea numire „Media".[56]

În secolul al XVIII-lea întâlnim în documente următoarele denumiri: „suburbia Mediae", „suburbium Medias", pentru ca din secolul al XIX-lea aria formelor numelui orașului nostru să se restrângă la Mediaș în română, Medwisch – Mediasch în germană și Megyes – Medgyes în maghiară.

Cu toate că proveniența numelui orașului Mediaș e cât se poate de clară, pe parcursul timpului unii cercetători au căutat să argumenteze faptul că numirea ar veni fie din germană, fie din maghiară.[57]

---

[54] Franz Zimmermann, Carl Werner, *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, vol. I și II, Tip. W. Krafft, Sibiu, 1892 și 1897

[55] vezi *Documente privind Istoria României*, Seria C – Transilvania, sec. XI-XIII: vol. I-II (1075-1300) și sec. XIV: vol. I-IV (1301-1350), Editura Academiei R.P.R., București, 1951-1955, doc. 1407, 1447, 1448 și 1486

[56] Jakó Zsigmond, *Adatok a dézsma fejedelemségkori adminisztrációjához*, Erdélyi-Múzeum-Egyesület, Cluj, 1945, p. 74

[57] vezi Vasile Mărculeț, Ioan Mărculeț, „«Terra Medies». Noi considerații asupra localizării, originii și semnificației numelui", în *Mediaș. Istorie, demografie, personalități*, Editura Sfântul Ierarh Nicolae, Brăila, 2011,

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Tot pentru lămurirea acestui aspect, reproducem analiza numelui orașului nostru făcută de N. Iorga: „Aici (Mediaș) poate să fi fost de la început un sat românesc, căci Mediasch nu înseamnă nimic în săsește, precum nici Medgyes n-are nici un înțeles bun în ungurește, pe când cu o obârșie românească el ar veni de la Media…”. Istoricul spune despre numele și întemeierea Mediașului următoarele: „… ar fi deci, tot așa ca și cu Brașovul, Sibiul, Sebeșul, întemeiate ca cetăți săsești peste desființarea și înlăturarea unor vechi sate românești.”[58]

Este de subliniat faptul că orașul nostru și-a menținut numele de-a lungul celor aproape două milenii de existență, situație rar întâlnită în istoricul localităților din țara noastră.

Toate izvoarele mai sus amintite menționează existența localității Mediaș în anul **1146**. Unele dintre ele afirmă că în acest an a început reconstrucția Mediașului de către sași, neuitând să spună că „se știe despre acești sași că s-au amestecat cu vechii daci și urmașii goților care conviețuiau în aceste locuri…”. Eroarea ce s-a făcut de acești autori este că au legat colonizarea Mediașului de către sași cu perioada colonizării Sibiului. Studiile ulterioare legate de acest aspect vorbesc de venirea sașilor la Mediaș în a doua jumătate a secolului al XIII-lea. Această greșeală nu anulează adevărul istoric, că Mediașul exista ca și localitate pe vremea romanilor și că aceștia l-au numit MEDIA COLONIA. Izvoarele amintite atestă că Mediașul exista și în 1146. Unii istorici consideră că aceasta este prima atestare documentară a orașului și că din acest an a început reconstrucția localității.

Este surprinzător faptul că aceste izvoare scrise, demne de toată încrederea, n-au fost luate în considerare de către istoricii Mediașului, deși unul dintre cei mai vechi cercetători ai istoriei orașului, protop. Ștefan Moldovan, face trimitere la acestea.

O întrebare firească ce ne-o punem este următoarea: De ce s-au neglijat aceste informații și s-a stabilit ca dată primă de

---

pp. 19-23; Thomas Nägler, „Începuturile orașului Mediaș”, în H.J. Knall (coord.), *Mediaș – pagini...*, p. 11

[58] Nicolae Iorga, *Neamul românesc în Ardeal și Țara Ungurească la 1906*, Editura Saeculum I.O., București, 2005, p. 247

Copyright © Achim Sărășan – 2018

atestare a Mediașului anul 1267? Este colecția *Urkundenbuch* singura sursă care oferă informații despre localitățile din Transilvania? *(vezi Anexa 12.1.7)*

Un răspuns posibil ar fi că aceste izvoare au fost neglijate intenționat de anumiți istorici pentru a-și putea forma și susține teoria conform căreia Mediașul a fost înființat și construit de către coloniștii sași. Ar mai fi o ipoteză, și anume cea a lipsei de informații la primii monografi ai Mediașului, care în anul 1967, cu prilejul aniversării a 700 de ani de la „prima atestare istorică a orașului" au contribuit la consacrarea anului 1267 ca an de primă atestare documentară a orașului nostru, greșeală care s-a perpetuat până în zilele noastre.

Trebuie să se facă distincție între actul de întemeiere a orașului și cel de colonizare a lui cu sași. Nu contestă nimeni rolul pe care aceștia l-au avut ulterior colonizării la reconstrucția și dezvoltarea Mediașului, atât în perioada Evului Mediu, cât și în cea modernă. Dar, una este întemeierea Mediașului și existența lui de-a lungul a sute de ani și cu totul altceva este colonizarea acestuia cu sași și meritele lor în reconstrucția orașului. Nu contestăm rolul important pe care l-au avut sașii în dezvoltarea orașului nostru, dar la acest proces de reconstrucție au participat toți locuitorii săi: sași, români și maghiari. Mai târziu, sașii au monopolizat resursele locale, beneficiind de privilegiile care le-au fost acordate de regii maghiari și de faptul că au ajuns conducătorii orașului. În felul acesta au putut și au reușit să-și impună voința și puterea în administrarea localității o bună perioadă de timp, urmele acestei dominații fiind vizibile până în ziua de astăzi.

4.3. Media Colonia

Deși mai mulți monografi ai Mediașului au afirmat că aici ar fi fost un castru roman, teoria nu s-a confirmat.[59] Credem însă

[59] R. Bzenszky, *op. cit.*, p. 11 – „În locul celor șapte castrum-uri, sașii din Ardeal vorbesc de șapte orașe... Mediaș"; George Togan, *Mediaș. Istorie romanțată*, Editura Dacia Traiană, București, 1944, p. 27

Copyright © Achim Sărășan – 2018

că a fost o „cetate romană", care adăpostea tabăra militară a cohortei a III-a, în jurul căreia s-a dezvoltat un *vicus*, o așezare a vechilor locuitori ai localității în zona Gura Câmpului.

Cohorta romană din Media avea rolul de a menține ordinea în zonă, de a păzi și întreține drumurile strategice de aici și de a asigura schimburile poștei.

Locul unde era garnizoana cohortei Media a fost, presupunem noi, „pe Cetate", numele locului sugerând existența unei construcții de amploare. Tot aici armata romană a avut și un sanctuar religios, un altar închinat zeului Mithras. O parte din pietrele acestuia se găsesc în zidurile Bisericii evanghelice din Dârlos.

În perioada stăpânirii romane, aproape de garnizoana armatei s-a dezvoltat o puternică comunitate a populației autohtone. Urmele acesteia au fost descoperite pe terasa a doua a cartierului Gura Câmpului în urma cercetărilor arheologice din anii 1975-1977. Tot în această zonă s-a descoperit și un cimitir roman pe lângă care curge „Izvorul romanilor".[60]

În etapa post-romană, secolele IV-VII, vechii locuitori ai Mediașului au continuat să locuiască și să muncească pe aceste meleaguri. Dacă, înainte, creșterea animalelor era ocupația lor de bază, încet, încet, cultivarea pământului a câștigat primul loc. În acest sens, în această perioadă, precumpănitor romanică, s-a format terminologia agricolă de bază: a ara, a semăna, a secera, arie, a culege etc. Și denumirea cerealelor cultivate este tot de origine latină: grâu, orz, mei, ca și denumirea pomilor fructiferi: măr, păr, cireș, dar și vița-de-vie.

Obștea sătească era condusă de un jude și de un sfat al bătrânilor. Aceste organe de conducere vegheau la interesele comunității și reprezentau obștea în relațiile cu popoarele stăpânitoare.

Dovezi ale continuității daco-romane în Mediaș și în împrejurimi sunt descoperirile arheologice amintite mai înainte.

După retragerea aureliană, această comunitate autohtonă nu a mai beneficiat de apărarea armatei romane și a fost foarte

[60] G. Togan, „Mediaș – 735 ani...", în H.J. Knall (coord.), *Mediaș – pagini...*, p. 9

Copyright © Achim Sărășan – 2018

expusă marilor migrații ale goților și gepizilor. Presupunem că acest aspect i-a determinat pe vechii locuitori ai Mediei să-și schimbe vatra satului din zona cartierului Gura Câmpului în actuala vatră a orașului. Noua amplasare le oferea mai multe avantaje. În primul rând, meandrele râului Târnava Mare au alcătuit aici un spațiu protejat pe trei laturi – est, vest și sud – de apele râului. Mlaștinile formate în lunca Târnavei făceau aproape imposibilă deplasarea migratorilor pe aici. Pădurea deasă de sălcii și plute proteja și masca deopotrivă vatra localității. Toate aceste aspecte s-au dovedit a fi motive puternice care au determinat schimbarea vetrei.

Pe partea cea mai înaltă a terasei (străzile P. Rareș, Bisericii și partea superioară a străzilor Țecheș și Gh. Doja), populația autohtonă ce trăia concomitent procesul de formare a poporului român și cel de încreștinare a sa și-a stabilit vatra. Și-a construit locuințe și o biserică de piatră și cărămidă aduse probabil de la vechea construcție romană și vechea vatră din Gura Câmpului.

Cu ocazia lucrărilor de reparații la Biserica evanghelică Sf. Margareta din anii 1971-1972 s-au găsit urmele (fundația) vechii biserici românești.

Istoricii unguri susțin că prima biserică din această locație a fost construită de secui. Argumentele împotriva acestei teorii sunt în primul rând vechimea construcției (sec. X-XI) și a mormintelor din jurul ei și faptul că, la venirea secuilor în Transilvania, procesul lor de încreștinare era într-o fază incipientă. Mai mult decât atât, perioada dislocării detașamentului de secui în zonă a fost pentru o perioadă destul de scurtă, aproximativ 50 de ani, aceștia nereușind în acest timp scurt să-și organizeze deplin nici viața socială și nici cea religioasă.

Faptul că vechea biserică era în stil romanic nu este un argument că aceasta n-a fost construită de români, pentru că, la începutul creștinismului la noi, stilul romanic a fost singurul stil în care românii și-au construit bisericile. Că, ulterior, secuii sau sașii au preluat această biserică este foarte probabil, pentru că aceasta se înscrie pe linia atitudinii cuceritorilor de a prelua, cu puterea armelor, pământ, construcții și tot ce voiau de la

Copyright © Achim Sărășan – 2018

autohtonii învinși. „În unele așezări coloniștii au preluat și lăcașurile de cult și cimitirele locuitorilor pe care i-au întâlnit (precum Orăștie, Sighișoara, Cluj și Mediaș).”[61]

Despre existența și vechimea acestei lucrări, Vasile Drăguț a afirmat: „Din ultimul sfert al secolului al XV-lea datează și înfățișarea actuală a Bisericii evanghelice din Mediaș, odinioară dedicată Sf. Margareta. Pe locul unei biserici romanice, pusă în evidență de recentele cercetări arheologice (1971-1972), în secolul al XIV-lea a fost construită o bazilică gotică…”[62]

4.4. Mediașul în perioada cuceririi maghiare

În jurul anului 890, șapte triburi maghiare l-au ales lider pe Arpad (850-907; el avea să devină fondatorul primei case regale ungurești – cea arpadiană). Între aceste triburi era și tribul lui Készi, condus de Tuhutum. La sfârșitul secolului al IX-lea, înfrânți de bulgari în 895, ungurii s-au îndreptat spre Kiev și Halici. Au trecut apoi Carpații și s-au așezat în Panonia și Câmpia Tisei. De aici, triburile maghiare au pătruns în Transilvania în prima jumătate a secolului al X-lea.[63]

La început ungurii au cucerit Voievodatul lui Menumorut. După treisprezece zile de asediu au cucerit cetatea Biharea, capitala voievodatului. Voievodul român a cerut pace cu ungurii, împăcare pecetluită prin căsătoria fiicei lui Menumorut cu fiul lui Arpad. În schimbul asumării stării de vasalitate, lui Menumorut i s-a lăsat cetatea Biharea.[64]

O situație similară s-a întâmplat și cu voievodatul lui Glad din Banat. Oștile maghiare au atacat voievodatul, l-au cucerit,

---

[61] Paul Brusanowski, *Pagini din istoria bisericească a Sibiului medieval*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj, 2007, p. 13

[62] V. Drăguț, *op. cit.*, p. 62; S.A. Luca et al., *op. cit.*, p. 134

[63] Ștefan Pascu (coord.), *Istoria României. Compendiu*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1974, p. 95

[64] Anonymus, *Gesta Hungarorum*, cap. 11, 19-23, 51-52, în Imre Szentpétery (ed.), *Scriptores Rerum Hungaricarum*, vol. I, Budapesta, 1937, pp. 49, 59-64, 101-105; Gheorghe Popa-Lisseanu*, Izvoarele istoriei românilor*, vol. I, București, 1934, pp. 64-65

Copyright © Achim Sărășan – 2018

iar capitala Cuvin a căzut în mâinile lor. La cererea lui Glad s-a încheiat un tratat de pace cu căpeteniile maghiare.[65]

Cucerirea Voievodatului lui Gelu care avea reședința la Dăbâca s-a făcut mult mai greu. Voievodul și supușii săi s-au mobilizat exemplar și au încercat în bătălii succesive să oprească înaintarea oștilor maghiare. „În cazul celui de-al treilea voievodat din Podișul Transilvaniei se motivează și cauzele cuceririi: dorința căpeteniei maghiare Tuhutum de a stăpâni țara Transilvaniei, despre bunăstarea și rodnicia acesteia auzind și unde stăpânea un oarecare român (quidam Blacus), cu numele Gelu ... Obținând îngăduința lui Arpad, Tuhutum a plecat cu oastea sa dincolo de păduri împotriva lui Gelu, ducele românilor; Gelu, ducele Transilvaniei, adunându-și oastea, a încercat să-i oprească pe maghiari la Porțile Meseșului; nereușind, maghiarii au ajuns la râul Almaș unde Gelu din nou a încercat să-i oprească cu ajutoriul arcașilor săi; a avut loc o luptă înverșunată, pierdută de Gelu, care a încercat să se salveze ... a fost ajuns și ucis lângă râul Căpuș; locuitorii voievodatului, în această situație, din proprie voință, au dat mâna și au ales căpetenie pe Tuhutum, căruia i-au depus jurământ la Așchileu.”[66]

Voievodatul lui Tuhutum nu depășea granițele voievodatului lui Gelu. „Este greu să se susțină întinderea Voievodatului lui Gelu până la porțile Bălgradului (Alba Iulia), a spus marele istoric. Existența celor două așezări întărite de la Bălgrad și Țeligrad (Blandiana) dovedește fără nici o îndoială prezența unor formațiuni politice în aceste părți mureșene, în sec. IX-X. A lui Gelu sau alta.”[67]

Chiar dacă în prima fază oștile ungare conduse de Tuhutum n-au ajuns până în zona Mureș-Târnave, ulterior, într-o altă etapă, urmașii acestuia au ajuns. Scriitorul Anonymus a afirmat că la conducerea Voievodatului Transilvaniei a ajuns mai târziu Gyula cel Mare, nepotul lui Tuhutum, a cărui fiică

---

[65] Anonymus, *op. cit.*

[66] Șt. Pascu, *Voievodatul...*, vol. I, pp. 30-31

[67] *Ibidem*, p. 47; Izvoarele narative vorbesc de cucerirea cetății Alba Iuliei mai târziu de către Gyula, urmașul lui Tuhutum.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Șarolta s-a căsătorit cu prințul Geza al Ungariei, aceștia fiind părinții regelui Ștefan cel Sfânt.

Gyula, ducele Ardealului, a mers la Constantinopol în anul 947 și s-a botezat creștin, aducând de acolo pe Ierotei care să fie episcopul ducelui și al locuitorilor țării lui.

Fiul său, Gyula cel tânăr, a rămas ca și supușii săi creștin-ortodox, păstrând legăturile cu Bizanțul. [68]

În anul 1002 s-a iscat un conflict armat între regele Ștefan cel Sfânt și unchiul său Gyula cel tânăr, voievodul Transilvaniei. Războiul dintre ei a fost cauzat de actele de nesupunere ale voievodului față de rege, dar în mod special pentru că nu a vrut să renunțe la credința răsăriteană.[69] Acesta din urmă a fost învins și dus în robie cu familia sa în Ungaria, unde au fost botezați în legea romano-catolică.

În acest conflict armat credem că au fost implicați și nobilii români, urmașii lui Jula cel Mare (banul Ladislau) și banul Simion de Dârlos și Alma, care pentru nesupunerea lor au fost deposedați de moșii.

Urmașii regelui Ștefan cel Sfânt au continuat și ei politica de extindere a granițelor regatului ungar în teritoriile centrale și sudice ale Transilvaniei. Analizând aceste etape de extindere a regatului, Kurt Horedt conchide: „Statul feudal maghiar și-a întins stăpânirea în Transilvania în perioada secolelor X-XIII în cinci etape:

1. Pe la 900 până pe Someșul Mic (Gelu înfrânt de Tuhutum);
2. Pe la 1000 de-a lungul Someșului Mic și pe cursul inferior al Mureșului;
3. Pe la 1100 valea Târnavei Mari;
4. Pe la 1150 linia Oltului;
5. Pe la 1200 linia Carpaților.”[70]

---

[68] Ioan Pușcariu, *Date istorice privitoare la familiile nobile române*, Editura Societății Culturale „Dragoș Vodă”, Cluj-Napoca, 2003, partea a II-a, p. 128

[69] Șt. Pascu, *Voievodatul....*, vol. I, p. 68; *Documente privind Istoria României...*, vol. II, doc. 55 și 77

[70] Kurt Horedt, *Contribuții la istoria Transilvaniei în secolele IV-XIII*, Editura Academiei R.P.R., București, 1958, pp. 109-111

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Legat de cucerirea Transilvaniei de către unguri se află procesul de colonizare a secuilor în noile teritorii. Ștefan Pascu a spus: „Tradiția intrată de mult în istoriografie vorbea despre o așezare organizată a secuilor în Transilvania în timpul regelui Geza al II-lea (1141-1161), deci pe la mijlocul secolului al XII-lea. Această tradiție, corelată cu știrile izvoarelor vechi, potrivit cărora secuii au fost mereu în avangarda oastei maghiare, a generat o altă ipoteză, nu lipsită de veridicitate nici ea. Anume că regii unguri, cucerind diferite teritorii, i-au lăsat pe secui paznici ai marginilor teritoriilor cucerite: astfel au fost lăsați mai întâi în Bihor, apoi în părțile Târnavelor, până unde ajunsese înaintarea maghiarilor pe la mijlocul secolului al XII-lea, îndeplinind și aici îndatorirea de paznici ai părților respective. Prin așezarea unei părți a sașilor pe Târnave, pe la mijlocul secolului al XII-lea, rostul secuilor în aceste părți a scăzut sensibil, fiind posibilă strămutarea lor, pe la 1200, în teritoriile viitoarelor scaune Ciuc și Trei scaune, la marginea răsăriteană a Transilvaniei, pentru paza Carpaților împotriva primejdiei cumane dinspre Moldova.”[71]

Numele localităților Copșa Mică (Kiskapus) și Copșa Mare (Nagykapus) indică fixarea prisăcilor de-a lungul Târnavei Mari înainte de colonizarea săsească de la mijlocul secolului al XII-lea pe valea Oltului în fâșia ce ajunge la Munții Sebeșului și Cibinului, iar în est la Târnava Mare, unde s-au așezat secuii. Tot din această perioadă de așezare a secuilor în această zonă sunt și descoperirile arheologice făcute la biserica romanică din Gârbova și la cea evanghelică din Mediaș, fiind descoperite inele de tip Bijelo-Brdo, cultură de esență slavă.[72]

Faptul că urmele arheologice descoperite la Mediaș referitoare la perioada în care secuii au fost aici sunt puține este

---

[71] Șt. Pascu, *Voievodatul...*, vol. I, p. 112; vezi și *Magyarország tőrténete*, vol. I, Budapesta, 1954, p. 396; György Györffy, „A Szekelyek eredete és településük tőrténete”, în *Erdély és népei*, Budapesta, 1941, pp. 35-38

[72] Thomas Nägler, „Așezarea sașilor în Transilvania și aportul lor la dezvoltarea societății feudale românești”, în *Studii de istorie a naționalităților conlocuitoare în România și a înfrățirilor cu naționalitatea română. Naționalitatea germană*, vol. I, Editura Politică, București, 1976, p. 19

Copyright © Achim Sărășan – 2018

o dovadă în plus că ei n-au staționat prea mult în această zonă. Obiectele de factură slavă descoperite în jurul bisericii evanghelice n-au fost probabil aduse de maghiari și secui, pentru că în această zonă în secolele VIII-IX au staționat grupuri ale sclavinilor componenți ai triburilor slavilor.[73] În plus, istoricii sași au spus că „începând cu mijlocul secolului al XII-lea, cel mai târziu, în timpul domniei regelui Geza al II-lea, locul secuilor a fost preluat de sași primiți ca *liberi et hospites* – liberi și oaspeți, conform legilor regelui Coloman (1095-1116)[74] și că ultimii secui rămași pe Târnava Mare au fost mutați în scaunul secuiesc al Arieșului."[75]

Analizând consecințele cuceririi Transilvaniei de către unguri, Ștefan Pascu a spus: „Succesul n-a putut fi exploatat decât într-o mică măsură: rămânerea în Transilvania a unei părți din populația maghiară și stăpânirea statului feudal ungar asupra unui teritoriu limitat în partea nord-vestică a Crișanei ... Situația din regatul ungar – lupte pentru tron între urmașii lui Ștefan, frământări și răscoale „păgâne", adică ale populației care se împotrivea catolicizării și feudalizării ... insuccesele în încercările expansioniste în Peninsula Balcanică, dominația pecenegilor în Transilvania și incursiunile acestora în Pannonia – pot fi socotite suficiente cauzele nefructificării succeselor de la începutul secolului al XI-lea."[76]

Cucerirea Transilvaniei de către maghiari a adus schimbări și în viața locuitorilor autohtoni. După perioada de început, aceștia s-au adaptat noilor condiții de viețuire.

Tuhutum a fost declarat și recunoscut ca voievod al Transilvaniei după înfrângerea și moartea voievodului Gelu. După el, la conducerea voievodatului a urmat fiul său Horca și apoi fiul acestuia, Gyula, numit cel Mare. Acesta din urmă a

---

[73] Șt. Pascu (coord.), *Istoria României. Compendiu...*, p. 81.

[74] Rudolf Kötzschke, Wolfgang Ebert, *Geschichte der ostdeuschen Kolonisation*, Editura Bibliographisches Institut, Leipzig, 1937, p. 95

[75] Thomas Nägler, „Populația românească în sudul Transilvaniei și caracterul colonizării săsești în secolele XII-XIII", în *Studii și articole de istorie*, vol. XIII, 1969, p. 185

[76] Șt. Pascu, *Voievodatul...*, vol. I, p. 81

Copyright © Achim Sărășan – 2018

extins granițele voievodatului său până la limita „țărilor" Făgăraș și Hațeg. Este foarte probabil că o formație politică puternică, de tip voievodal, a existat și pe Valea Mureșului și a Târnavelor, în jurul cetăților Bălgrad și Țeligrad, în sec. IX-X.[77]

Despre Gyula cel Mare (Dux magnus et potens) cronicile din secolul al XIV-lea (*Chronicon Budense*, *Chronicon Dubnicense*) spun că în timpul unei vânători acesta a descoperit un mare oraș în Transilvania, care fusese construit de romani și care se numește Alba.[78]

Se crede că acest voievodat era condus de Jula cel Mare, voievod român care avea relații de prietenie cu un trib al cumanilor (Gyla), ce se stabilise în vecinătatea voievodatului său. În bătălia lui Jula și a aliaților săi cumani cu oastea lui Gyula cel Mare, armata maghiară a ieșit biruitoare. S-a încheiat o pace între cei doi combatanți, Jula asumându-și statutul de vasal al lui Gyula dar păstrându-și moșiile. Ulterior, între cei doi conducători s-au stabilit relații de prietenie.

Cronicarii vremii nu menționează anul acestei bătălii. Presupunem că a fost în jurul anului 945, pentru că în anul 947 voievodul Gyula, ducele Ardealului, a mers la Constantinopol și s-a botezat creștin. După botez, împăratul bizantin Constantin VII Porfirogenetul (944-959) l-a încărcat cu daruri și i-a dat ca sfetnic, însoțitor și viitor episcop pe Ierotei, hirotonit de patriarhul Theophilactos.[79]

În noua sa calitate de episcop, Ierotei a convertit o mulțime de maghiari la creștinism.[80]

La începutul secolului al XI-lea, în anul 1002, între regele Ștefan cel Sfânt și unchiul său, Gyula cel tânăr, ducele Transilvaniei, s-au ivit o serie de neînțelegeri. Regele și-a acuzat unchiul de nesupunere, neascultare și că persista în credința

---

[77] Ștefan Pascu (coord.), *Istoria României*, vol. II, Editura Academiei, București, 1962, pp. 45-46

[78] *Chronicon Posoniense*, cap. 28, 46, în I. Szentpétery (ed.), *Scriptores...*, vol. II, pp. 33, 36

[79] I. Pușcariu, *op. cit.*, p. 128

[80] Ioan Lupaș, „Vechimea ortodoxiei transilvane", în *Studii istorice*, V, Sibiu-Cluj, 1945-1946, pp. 66-68

Copyright © Achim Sărășan – 2018

ortodoxă, refuzând trecerea la cea catolică. Drept urmare, regele Ștefan a atacat Transilvania, l-a înfrânt pe unchiul său și l-a dus rob în Ungaria, cu toată familia sa și cu tezaurul țării.

În această luptă, alături de ducele Gyula au luptat și nobilii români grupați în jurul urmașilor lui Jula cel Mare. Urmarea a fost că acești nobili și-au pierdut moșiile, moșii pe care mai târziu le vor redobândi urmașii celor implicați în luptă.

Urmașul lui Jula cel Mare a fost banul Ladislau și apoi fiul acestuia, Jula cel tânăr. Acesta din urmă a intrat în grațiile lui Ștefan, regele cel tânăr al Ungariei și ducele Transilvaniei, fiul regelui Bela al IV-lea (1235-1270), și a primit din partea acestuia moșiile Wiz (Veza-Târnăveni), Mănărade, Hașag și Nocrich.[81]

Patru ani mai târziu, banul Nicolae, fiul lui Jula cel tânăr, a primit din partea lui Ștefan, regele cel tânăr al Ungariei, o altă parte din moșiile bunicului său Jula cel Mare. Actul de restituire este următorul:

Documentul 87

1267, 3 iunie, Kö – Iugoslavia

„Deoarece, vrând să răsplătim credința și slujbele lui Nicolae, fiul lui Jula, omul nostru credincios, am hotărât să-i înapoiem și să-i redăm, din deplina noastră milostivire, moșiile bunicului său Jula cel Mare, aflătoare în părțile Transilvaniei, anume cele numite Jula, Mediaș, Micăsasa, Cloașterf și Dupușul, împreună cu toate folosințele și cele ce țin de ele, pe care le-a stăpânit sus zisul bunic prin drept de moștenire. Poruncim credinței voastre să trimiteți un martor iubitului și credinciosului nostru Nicolae, voievodul Transilvaniei, comite de Solnoc, sau omului său, în fața căruia acesta să meargă la sus zisele pământuri și moșii pentru a-l introduce pe „sus numitul” în stăpânirea lor, fără a vătăma dreptul altuia.

Iar de s-ar afla unii împotrivitori să-i chemați în fața noastră la sorocul cuvenit.”[82]

[81] *Documente privind Istoria României...*, sec. XIII: vol. II, p. 51, doc. 44; text latin F. Zimmermann, C. Werner, *op. cit.*, vol. I, p. 528

[82] Dat la mănăstirea Kö, în vinerea Rusaliilor. *Documente privind Istoria României...*, sec. XIII: vol. II, doc. 87; text latin la F. Zimmermann, C. Werner, *op. cit.*, vol. I, p. 528

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Pentru început să lămurim în ce calitate a emis acest act Ștefan cel tânăr și dacă a fost în drept să-l dea.

În anul 1257, regele maghiar Bela al IV-lea a cedat fiului său Ștefan Transilvania, pe care acesta a cârmuit-o 13 ani ca pe o țară independentă.[83] Titulatura lui era *Ștefan, regele cel tânăr al Ungariei și ducele Transilvaniei*. În perioada lui de domnie, aici, 1257-1270, a condus principatul ca pe o țară de sine stătătoare. Nu s-a mai consultat în luarea deciziilor cu tatăl său, regele Bela al IV-lea, și chiar i-a neglijat sfaturile și ordinele, ceea ce a dus la nașterea unui conflict între ei în perioada anilor 1260-1266.[84]

Pentru stingerea conflictului din familia regală ungară a intervenit și papa Urban V și în final cei doi s-au împăcat.

Relațiile foarte bune ale banului Jula cel tânăr cu regele Ștefan cel tânăr s-au continuat și după moartea celui dintâi, fiul său Nicolae rămânând în grațiile regelui.

În textul documentului se află precizarea „moșiile bunicului său Jula cel Mare ... anume cele numite Jula, Mediaș, Micăsasa, Cloașterf și Dupușul". Deci toate aceste moșii din localitățile Mediaș, Micăsasa, Cloașterf și Dupuș poartă numele generic „*Moșiile Jula*", adică cele ce au aparținut familiei Jula, proprietarul de drept al acestora prin dreptul de moștenire.

Unele speculații ale unor istorici pe această temă nu au suport științific (vezi identificarea moșiei Jula Mediaș = Hula Mediaș).[85]

Procesul de restituire a moșiilor confiscate de regele Ștefan cel Sfânt nobililor români aliați cu voievodul Gyula s-a continuat în zona Mediașului. La 29 martie 1317, regele Carol Robert (1301/1308-1342) a restituit banului Simion zisele moșii

---

[83] Ioan Moga, *Voievodatul Transilvaniei. Fapte și interpretări istorice*, Tipografia „Cartea Românească din Cluj", Sibiu, 1944, pp. 15-16; Victor Cheresteșiu, Constantin Daicoviciu, Ștefan Pascu, Tiberiu Morariu, *Din Istoria Transilvaniei*, vol. I, Editura Academiei R.P.R., București, 1960, p. 84

[84] vezi doc. 39 și 55 din *Documente privind Istoria României...*, s. XIII: vol. II

[85] Michel Tănase, *Actul din 1267/1268 în lumina unor analize*, în Helmuth Julius Knall (coord.), *Mediaș – 740*, Editura Crisserv, Mediaș, 2008, pp. 9-17

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Alma, Dârlos și Șmig. Se specifică în act că regele l-a reprimit „recollegerimus" pe banul Simion în grațiile sale.[86]

Este demn de reținut faptul că la această dată Mediașul aparținea unor nobili români, deci nu făcea parte din „fundus regius" și drept urmare n-a putut fi colonizat în mod direct cu sași. În acest sens, Eugenia Greceanu a spus: „În 1267 Mediașul era un sat pe un domeniu feudal și era locuit desigur de români, deoarece privilegiile coloniștilor sași nu erau compatibile cu regimul posesiunilor feudale. Existența domeniilor feudale în zona Târnavei Mari explică colonizarea tardivă cu sași în acest teritoriu, unul dintre cele mai fertile ținuturi din Transilvania, deoarece coloniștii au fost așezați mai întâi pe *pământul regelui* și abia după aceea pe unele proprietăți ale feudalilor."[87]

4.5. Colonizarea sașilor la Mediaș

După cucerirea Transilvaniei, pentru apărarea granițelor noilor teritorii cucerite, regii maghiari au așezat detașamente de secui. O altă măsură luată de aceștia a fost colonizarea zonelor cucerite. Această practică a fost des uzitată în istorie de toate imperiile, pe de-o parte pentru a spori numărul populației, pe de altă parte pentru a stăpâni mai ușor populația autohtonă, dar și pentru a crea grupuri mai mari de apărare în cazul năvălirilor barbare.

„Începând cu mijlocul secolului al XII-lea, cel mai târziu, în timpul domniei regelui Geza al II-lea, în locul secuilor au fost așezați colonișți sași, veniți aici ca *liberi et hospites* – liberi și oaspeți, conform legilor regelui Coloman, 1095-1116."[88]

Colonizarea sașilor în Transilvania a fost diferită de alte colonizări în sensul că venirea sașilor aici n-a fost forțată, ci au

---

[86] *Documente privind Istoria României...*, sec. XIV: vol. I, p. 272, doc. 259; F. Zimmermann, C. Werner, *op. cit.*, vol. I, pp. 321-322

[87] Eugenia Greceanu, *Monumente medievale din Mediaș*, Ed. Meridiane, București, 1968, p. 7; Franz Michaelis, „Beiträge zur Siebenbürgisch-deutschen Siedlungsgeschichte", în *Deutsche Forschung im Südosten*, 2. Jg., H. 4, 1943, Sibiu

[88] R. Kötzschke, W. Ebert, *op. cit.*, p. 95

Copyright © Achim Sărășan – 2018

venit de bună voie. Ce i-a determinat să-și lase vechile localități și gospodării și să vină aici? Motivele nu puteau fi nici accidentale și cu atât mai puțin aventuroase. Ele au fost cauzate de prefacerile societății germane. Vechile raporturi „de obște" ale populației germane își trăiau ultimele zile. Pe ruinele proprietății obștești cotropită de feudali, de biserică și de stat s-a înălțat proprietatea feudală. Desființarea obștilor sătești a adus pierderea vechilor libertăți sociale și juridice, dar și degradarea situației lor economice. Pe de-o parte, creșterea populației a adus cu sine diminuarea suprafețelor de pământ pentru numărul mai mare de membri ai aceleiași familii. Pe de altă parte, obligațiile pe care etnicii germani le aveau față de stăpânii feudali, biserică și stat au crescut atât de mult încât au dus la o stare de pauperizare a țărănimii. În acest context, coloniștii germani care au emigrat în Transilvania au fost fie aserviți, fie liberi, dar în primejdia de aservire feudalilor. Ca o măsură de împotrivire și de luptă împotriva acestora, țăranii săraci au emigrat.

Faptul că regii maghiari le-au promis împroprietăriri din pământul crăiesc și protecții speciale a contribuit esențial la venirea sașilor în Transilvania.

Colonizarea sașilor s-a derulat pe etape, pe zone, și într-un timp mai îndelungat.

Cele dintâi grupuri s-au așezat în satele Cricău, Ighiu și Romos (județele Alba și Hunedoara); altele în zona Sibiului,[89] întinzându-se până în părțile localităților Rupea, Miercurea Sibiului și Orăștie. Unii istorici susțin că tot în această primă fază s-a derulat colonizarea sașilor și pe valea Hârtibaciului și valea Oltului.

Faza a doua a colonizării s-a petrecut în jurul anului 1200 în teritoriile din jurul Bistriței și Rodnei, cam în aceeași perioadă cu strămutarea secuilor.

Ultima fază de colonizare s-a derulat la începutul secolului al XIII-lea în Țara Bârsei.

Cu această ultimă fază de colonizare s-a completat întreaga linie interioară a Carpaților.

[89] F. Zimmermann, C. Werner, *op. cit.*, vol. I, pp. 9-10

Copyright © Achim Sărășan – 2018

În secolul al XIII-lea au mai fost colonizări secundare cu populație germană mai la nord, în părțile Sighișoarei, pe locul rămas liber după plecarea secuilor, iar după năvălirea tătarilor (1241) în părțile Mediașului.[90]

Originea sașilor colonizați în zona Târnavei Mari, ca de altfel în toată Transilvania, este următoarea: în 1191 se menționează „ecclesia Theotonicarum ultransilvanorum"; în 1192-1196 „omnes Flandrenses", „priore Flandrenses" și „alii Flandrenses",[91] iar în privilegiul acordat de regele Andrei al II-lea (1205-1235) în 1206 coloniștilor din Cricău, Ighiu și Romoș sunt amintiți „alii Saxones".[92]

Saxonii și-au impus în părțile ardelene obiceiurile, instituțiile și formele de organizare sociale și juridice tuturor grupurilor de coloniști germani, de aceea toți aceștia s-au numit generic sași.

La venirea lor în Transilvania, coloniștii germani au beneficiat de anumite privilegii din partea regilor unguri, iar ei s-au obligat să păzească teritoriile primite și zona de graniță a regatului de invazia cumanilor ce se găseau în Moldova și Țara Românească și ulterior de invaziile altor popoare migratoare. Se mai obligau să participe financiar și cu oameni în armata regelui și de a plăti taxe și impozite față de stat.[93]

După invazia tătară din anul 1241, teritorii ale Transilvaniei, ca și ale Ungariei, au rămas nepopulate, o mare parte din locuitorii autohtoni fiind omorâți. La aceasta s-a adăugat câțiva ani mai târziu și o mare foamete care a scăzut și mai drastic numărul locuitorilor. De aceea, în anul 1268 regele Ungariei Bela al IV-lea a chemat din părțile lumii atât plugari, cât și ostași pentru repopularea Ungariei și Transilvaniei.[94]

---

[90] Șt. Pascu, *Voievodatul...*, vol. I, pp. 119-120
[91] F. Zimmermann, C. Werner, *op. cit.*, vol. I, p. 1, doc. 1 și pp. 2-3, doc. 2
[92] *Ibidem*, pp. 9-10, doc. 17
[93] vezi Eudoxiu de Hurmuzaki, Nicolae Densuşianu, *Documente privitóre la istoria Românilor*, vol. I, partea 1, Editura I.V. Socecu, București, 1887, pp. 338-339
[94] *Ibidem*, pp. 338-339

Copyright © Achim Sărășan – 2018

În părțile Mediașului colonizarea sașilor a fost una secundară, pentru că acest teritoriu n-a făcut parte din „pământul crăiesc". În plus, în epoca „Bulei de aur", în această zonă nobilimea s-a întărit foarte mult și nu îngăduia regalității să planteze populație privilegiată pe domeniile ei. Aici trăia o populație românească organizată în obști sătești, având în frunte cneji și voievozi cu care regalitatea era interesată să colaboreze pentru a-i determina să fie și aceștia apărătorii liniei Carpaților.

Colonizarea Mediașului cu sași „a avut loc curând după 1267, deoarece în 1283 satul apare în documente sub numele de *Villa Medyes*"[95] și s-a făcut indirect, sașii venind din părțile Sibiului, iar mai târziu au venit direct din Apus.

Așezându-se aici, ei nu au beneficiat de drepturi privilegiate și de aceea, ani la rândul, s-au luptat pentru a-și dobândi „drepturile provinciei Sibiului", reușind aceasta abia în timpul regelui Carol Robert.[96]

Când sașii s-au stabilit la Mediaș, cea mai mare parte a pământurilor aparțineau urmașilor voievodului Jula cel Mare și țărănimii libere. De aceea, ei au primit aici terenuri mai puține. Comentând modul și timpul stabilirii sașilor la Mediaș, I. Raica a spus: „După părerea noastră, stabilirea sașilor la Mediaș s-a făcut în ultimii doi ani de domnie a lui Bela al IV-lea (1268-1270) și ceva mai târziu (1270-1272) pe timpul lui Ștefan al V-lea. Ei nu s-au așezat pe *pământ crăiesc*, ci într-un perimetru (actual zona cetății) aparținând (după legea pământului) românilor care populau în forma lor autarhică tot spațiul de aici.

Altele sunt condițiile colonizării cu sași la Mediaș, decât la Sibiu, la Bistrița sau Orăștie. Primul grup de *hospites* a fost restrâns (nu putea depăși 6-8 familii), treptat, la *cca două decenii* s-au așezat aici grupuri ceva mai numeroase, venite, pare-se de prin părțile Albei, pe valea inferioară a Târnavei Mari și numai după aceasta se poate vorbi despre un nucleu stabil, care ocupa doar o mică parte din actualul spațiu încadrat de ziduri."[97]

---

[95] E. Greceanu, *op. cit.*, p. 7
[96] F. Zimmermann, C. Werner, *op. cit.*, vol. I, pp. 315-316, doc. 232
[97] I. Raica, *op. cit.*, p. 186

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Cât de mare era numărul locuitorilor Mediașului la momentul colonizării sașilor îl apreciază alți istorici: „Localitatea avea în 1200 aproximativ 100 locuitori, în 1347, 900 locuitori și în 1450, 1300 locuitori”[98], deci în a doua jumătate a secolului al XIII-lea erau cca 700 de locuitori.

4.6. Mediașul în perioada Evului Mediu

Pe baza informațiilor din colecția „Documente privind Istoria României seria C – Transilvania[99]” s-a putut alcătui un arbore genealogic al familiei ce stăpânea Mediașul – de la Jula cel Mare, continuând cu Ladislau, Jula cel tânăr și Nicolae. Din păcate n-am reușit să găsesc alte informații privitoare la urmașii acestora și implicit la stăpânirea lor asupra Mediașului. E foarte posibil ca Nicolae, care a fost foarte apropiat de „regele Ștefan cel tânăr”, să fi fost cooptat de acesta în suita regală și ulterior, ca și alte familii de nobili români, să fi fost maghiarizat. De bună seamă, de-a lungul timpului, el sau unul dintre urmașii săi a renunțat la „moșia Mediaș”.

Pe de altă parte, comunitatea de români autohtoni a Mediașului s-a acomodat noilor situații istorice. După invazia tătară din 1241 și o „foamete mare” în anul 1245[100] a urmat o perioadă de pace și liniște, perioadă în care populația Mediașului, atât cea românească, cât și cea săsească s-a întărit, localnicii coabitând și colaborând unii cu alții, în special pentru apărarea împotriva migratorilor. Dacă românii și-au continuat viața organizați în „obște”, având statutul de popor cucerit, sașii s-au luptat din greu să dobândească drepturile și privilegiile sașilor din provincia Sibiului. Insistența lor a dat roade. În anul 1315 regele Carol Robert de Anjou (1301/1308-1342) le-a acordat aceste drepturi. „Delegația sașilor din zona Mediaș,

[98] Al. Avram, L. Giura, *op. cit.*, p. 15
[99] *Documente privind Istoria României...*, vol. II, p. 51, doc. 44 și p. 97-98, doc. 87
[100] Adolf Armbruster, *Dacoromano-saxonica*, Editura Enciclopedică, București, 1980, p. 382

Copyright © Achim Sărășan – 2018

înfățișându-și privilegiile s-au silit să ne arate și să ne aducă la cunoștință o dată și încă o dată și de multe ori aceasta că odinioară trăiau laolaltă bucurându-se de aceeași libertate ca a sașilor din Sibiu, hărăzită de sfinții regi ai Ungariei" (aceste drepturi le-au fost anulate de voievodul Transilvaniei Ladislau). Regele a hotărât: „… am așezat din nou, în numele Domnului, pe numiții Sași din Mediaș, Șeica Mare și Biertan în vechile lor libertăți, scoțându-i de sub orice stăpânitor nedrept, și am hotărât să fie uniți cu obștea Sașilor din Sibiu ... plătindu-ne același bir pe pământ sau cens și îndeplinind și celelalte datoriri ce sunt cuprinse în privilegiul acelor Sași din Sibiu."[101]

Cererile sașilor adresate regelui nu s-au oprit aici și datorită insistenței lor au obținut și alte privilegii în anul 1318. „… Sașii din scaunul Mediaș, Șeica Mare și Șeica Mică să fie scutiți și iertați de sarcina de-a lua parte la oastea noastră ... îi scutim de darea proviziilor regești..., dar vor fi datori a ne da și plăti nouă la sărbătoarea Sf. Martin Mărturisitorul (11 noiembrie) 400 (patru sute) de mărci de argint bun și fin, după greutatea sibiană ...

Hotărâm de asemenea ca la ținerea judecăților ei să urmeze aceeași datină și să aibă aceleași privilegii ca obștea sașilor din Sibiu."[102]

Privilegiile obținute le-au conferit sașilor din Mediaș o poziție specială în localitate și unele avantaje deosebite față de românii din localitate. Pentru a nu mai pierde aceste drepturi, obștea săsească din Mediaș și împrejurimi va cere permanent recunoașterea și întărirea acestor privilegii tuturor regilor ce se vor perinda la conducerea Ungariei.[103]

Dacă la început sașii din Mediaș au trăit și au muncit împreună cu românii, având probabil o conducere unitară, la începutul secolului al XIV-lea aceștia s-au îndepărtat tot mai mult de români, creându-și o conducere proprie. De altfel, grupurile de colonișți sași, încă de la plecarea lor din locurile de

---

[101] F. Zimmermann, C. Werner, *op. cit.*, vol. I, pp. 315-316, doc. 232
[102] *Ibidem*, vol. I, pp. 331-332, doc. 293
[103] *Ibidem*, vol. I, doc. 55 din 31 decembrie 1331; *Ibidem*, vol. II, doc. 1217 din 4 ianuarie 1351 etc.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

baștină, au fost conduse de către un conducător ales de ei și dintre ei. Acești conducători și-au păstrat autoritatea și după stabilirea coloniștilor în Transilvania purtau și titlul de *comites* (comite; în graiul popular săsesc numit *grew*, *greb*, iar dreptul lor numit *jus grebiatus* sau *grebionatus*). Termenul de *greb*, *grew* a pătruns și în limba română sub formă de *greav*. Greavul sau comitele avea în cadrul obștii o situație privilegiată: beneficia de un lot de pământ mai mare, avea venituri din gloabe (dări), dreptul de a deține moară, de a vinde produse, carne, vin etc.[104]

Documente din colecția *Urkundenbuch* relevă faptul că și sașii din Mediaș au avut în frunte un greav – comite. Primul comite de Mediaș amintit este „magistrul Simion, fiul lui Mihail, comite de Mediaș", care a cerut acte întăritoare pentru moșiile înapoiate de regele Carol al Ungariei.[105] Următorii comiți ai Mediașului au fost: Reynoldus de Medyes[106] în jurul anilor 1337-1343, Nicolaus, fiul lui Iacobi de Medyes în anii 1368-1380[107], Johannes, fiul lui Nicolaus,[108] și Andreas de Medyes.[109]

Analizând aceste informații, istoricii au conchis că Mediașul a fost condus de comiți provenind din aceeași familie și că de-a lungul timpului averea lor a crescut considerabil, ei devenind stăpâni feudali, iar moșiile lor întinzându-se în două comitate, Alba și Târnava. În calitate de nobili, interesele lor nu mai erau de susținere și ajutor pentru coloniștii pe care îi reprezentau și, mai mult, au devenit chiar exploatatorii acestora. De aceea, comunitatea săsească din Mediaș a început o adevărată luptă împotriva lor, și prin răzvrătire socială, dar și pe cale juridică.

În anul 1423, la Sibiu, în fața celor șapte scaune, sașii din Mediaș s-au judecat cu conducătorii orașului, frații Nicolaus și

[104] Șt. Pascu, *Voievodatul...*, vol. I, pp. 121-124
[105] F. Zimmermann, C. Werner, *op. cit.*, vol. I, pp. 345-346, doc. 407/1320
[106] *Ibidem*, vol. I, doc. 588
[107] *Ibidem*, vol. I, doc. 588; vol. II, doc. 921
[108] *Ibidem*, vol. II, doc. 1133; vol. II, doc. 1222
[109] *Ibidem*, vol. III, doc. 1384

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Petru, fiii lui Johannes.[110] Instanța i-a obligat pe sașii medieșeni să-l recunoască pe Nicolaus în funcția de comite și să-și achite toate datoriile obștii față de acesta.

Un proces similar a avut loc în anul 1456 între sașii din Mediaș și Clemens și Janko, grev de Medies[111]. Deși judele le-a dat câștig de cauză comiților, sașii din Mediaș nu s-au supus hotărârii și au început să-și aleagă conducători ai orașului dintre ei. De atunci funcția de comite n-a mai fost recunoscută de comunitate. A mai existat o tentativă, în timp, de a-și recâștiga drepturile de comite de către nobilul Gașpar de Megyes, nepotul lui Janko, greb de Megyes în 1524, care a făcut o plângere în acest sens adresată regelui Ludovic al II-lea (1516-1526). Acesta i-a dat câștig de cauză, dar hotărârea nu s-a pus în practică pentru că sașii din Mediaș au refuzat să se supună.[112]

La stabilirea sașilor în Mediaș, localitatea noastră a fost un sat locuit în întregime de români. După colonizarea sașilor localitatea a fost cunoscută tot cu numele de sat – *villa* – în anii 1283-1289. În perioada următoare Mediașul s-a dezvoltat, devenind principala localitate din zonă. De aceea, în intervalul 1289-1308 localitatea și zona limitrofă apare sub denumirea „Terra Medies". „Este singura perioadă care preia și transmite, cel puțin documentar, denumirea adevărată a unei regiuni, care n-a cunoscut până atunci influențe directe de natură maghiară sau germană. *Terra Medies* era tocmai pământul de mijloc al fostei provincii romane din interiorul Carpaților…"[113]

La începutul secolului al XIV-lea, mai ales după includerea sașilor din zona Mediaș-Șeica-Biertan în drepturile provinciei Sibiului, Mediașul, prin dimensiune și statut a primit denumirea de Scaun.[114]

---

[110] Gustav Gündisch, Franz Zimmermann, *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, vol. IV, Editura Verein für Siebenbürgische Landeskunde, 1937, Sibiu, doc. 1926

[111] G. Gündisch, F. Zimmermann, *op. cit.*, vol. V, doc. 3074

[112] Andreas Gräser, *Umrisse zur Geschichte der Stadt Mediasch*, Editura Theodor Steinhaußen, Sibiu, 1862, Anexa III, 5, pp. 109-110

[113] I. Raica, *op. cit.*, p. 189

[114] Scaunul – formă de organizare administrativă și judecătorească adoptată de secui și sași sub influența modului de organizare a obștilor țărănești autohtone. E. Greceanu, *op. cit.*, p. 7.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Un document din 21 iunie 1359[115] amintește localitatea noastră cu numele de „Civitas Megyes". De la această dată, Mediașul va fi mereu amintit în documente sub această denumire în anii: 1359, 1398, 1495, 1498, 1517, 1534, 1552. „Civitas Mediensis" definea Mediașul ca dimensiune, ca centru politic și comercial al zonei. „În documentele din 1495 și 1498 Mediașul este denumit *Civitas*, fapt care consfințește ridicarea așezării la rang de oraș, titlu care va fi purtat de aici înainte. Într-un privilegiu acordat de regele Ludovic al II-lea în 1517, prin care orașul primește dreptul de a sigila documente cu ceară roșie, se amintește că Mediașul, care era înainte doar un târg (*oppidum*), a fost ridicat la rangul de oraș de către regele Vladislav al II-lea. Privilegiul din anul 1517 a fost acordat la cererea învățatului preot Iacob Piso, originar din Mediaș, care datorită meritelor sale a ajuns profesorul și apoi sfetnicul de taină al regelui Ludovic al II-lea."[116]

Din a doua jumătate a secolului al XIV-lea credem că populația săsească s-a depărtat tot mai mult de cea română autohtonă. Beneficiind de privilegiile națiunii lor, sașii au monopolizat aproape în întregime conducerea și administrarea localității. Puterea lor economică a crescut foarte mult, la vechile îndeletniciri agricole – cultivarea pământului și creșterea animalelor – adăugându-se meșteșugurile și comerțul. Faptul că sașii erau scutiți de multe dări și impozite față de stat, comparativ cu românii, va contribui decisiv în crearea unor decalaje majore, din punct de vedere economic, între români și sași. Secolul al XIV-lea a adus și în Mediaș organizarea meșteșugarilor în bresle, fraternități și societăți. Localitatea s-a dezvoltat în totalitatea ei. A crescut semnificativ și numărul locuitorilor și poziția orașului în zonă a primit o altă importanță.

---

[115] F. Zimmermann, C. Werner, *op. cit.*, vol. II, pp. 166-168

[116] E. Greceanu, *op. cit.*, p. 8; Șt. Pascu, *Voievodatul...*, vol. II, p. 155, a menționat că numirea de *Civitas Megyes* este mai veche, din anul 1356, și că se menține și în anii următori: vol. II, p. 146 – anul 1359; vol. II, p. 148. De altfel, în documentul amintit – doc. 751 din F. Zimmermann, C. Werner, *op. cit.*, vol. II, pp. 166-168, Mediașul este amintit ca și *Civitas*, ca și *Terra Medies* și ca și *Sedes Medies*, însemnând ca și oraș, ca și ținut și ca și scaun.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Mediașul s-a străduit să țină pasul cu marile orașe din Transilvania: Cluj, Brașov, Sibiu, Alba Iulia și Sighișoara.

Prima jumătate a secolului al XV-lea a adus evenimente care au marcat și influențat atât evoluția Mediașului, cât și a întregii Transilvanii. Incursiunile armatelor turcești în Transilvania, începute în anul 1395, s-au amplificat prin frecvență și putere la începutul secolului al XV-lea. Incursiunea din anul 1438 a devastat toată partea sudică a Transilvaniei și implicit și Mediașul. Armata otomană a distrus localități, a ucis mulți oameni, a prădat și a jefuit, iar o mare parte din populație a fost dusă în robie. Expediția aceasta a armatelor otomane a fost condusă de sultanul Murat al II-lea. Au fost prădate Valea Mureșului, Alba Iulia, Mediașul, Sighișoara, Sebeșul, suburbiile Brașovului. Sibiul a fost asediat, dar n-a putut fi cucerit.

Împotriva armatelor turcești în drumul lor de înaintare spre centrul Europei s-a ridicat Iancu de Hunedoara. În prima confruntare cu turcii, acesta a fost surprins nepregătit și învins la Sântimbru, la 18 martie 1442. Ulterior, marele domnitor a reușit să mobilizeze „toată suflarea", asigurându-și sprijinul și ajutorul material și militar al cnejilor și voievozilor români, al locuitorilor orașelor și satelor, mica nobilime și țărănimea liberă. În ajutorul domnitorului au venit și trupele secuilor și ale sașilor, conduse de judele regal Anton Trautenberger.[117]

După numai șase zile, între Sibiu și Alba Iulia, armata lui Iancu a obținut o primă victorie, pentru ca apoi să urmărească armata turcă și să o învingă pe Ialomița la 2 septembrie 1442.

După această victorie, Iancu de Hunedoara a trecut Dunărea și a obținut alte victorii armate, cucerind Nișul, Sofia și alte localități. Din păcate, expediția din anul 1444 în care au fost implicați și regele Ungariei Vladislav și oastea munteană condusă de Vlad Dracul s-a încheiat cu înfrângerea creștinilor la Varna.

---

[117] Camil Mureșan, „Der Gemeinsame Kampf der Rumänen, Ungarn und Sachsen gegen die Türken unter Iancu von Hunedoara", în *Forschungen zur Volks- und Landeskunde*, 21. Jahrgang, Heft 1, 1978; Idem, *Ioan de Hunedoara și vremea sa*, Editura Tineretului, București, 1957

Copyright © Achim Sărășan – 2018

În perioada campaniei antiotomane, Iancu de Hunedoara a colaborat cu meșteșugarii din orașele mari ale Transilvaniei, care au furnizat domnitorului arme, echipament și provizii. În două rânduri – 19 martie și 23 iunie – Iancu s-a adresat din Mediaș meșteșugarilor din Sibiu, Brașov etc., cerându-le sprijinul și ajutorul material, dar în același timp poruncindu-le marilor orașe să-și consolideze fortificațiile. În această perioadă Mediașul a contribuit destul de mult la ajutorarea armatei lui Iancu, deși nu reușise să se redreseze deplin din punct de vedere economic după distrugerile provocate de armata otomană în anul 1438. Eforturile medieșenilor au fost apreciate și recunoscute de regele Ladislau V (1444-1457), după cum reiese dintr-un document emis de acesta la Buda în 1456. În acest document regele evidenția multele servicii pe care „Saxonum nostrum din sedium Megyes – Selk et Schathselk le-au adus bunicului Sigismund, tatălui Albert și pentru majestatea noastră în luptele împotriva turcilor sălbatici”.

Pregătind campania antiotomană, Iancu de Hunedoara a revenit la Mediaș în 4-6 noiembrie 1447 și în iulie 1448, trecând pe urmă și prin alte orașe, solicitându-le meșteșugarilor sași ajutor în susținerea armatei. Următoarea mare confruntare armată între Iancu de Hunedoara și turci la Kossovopolje, în octombrie 1448, a adus înfrângerea creștinilor. Ultima mare victorie a marelui domnitor împotriva turcilor a fost la Belgrad în iulie 1456, după lupte ce au durat trei săptămâni. Din păcate, la 11 august 1456, Iancu de Hunedoara s-a stins mistuit de ciumă la Zemun, lângă Belgrad.

Pe de altă parte, secolul al XV-lea a adus o întărire a feudalismului. Neînțelegerile dintre masele largi populare și clasele conducătoare au crescut și s-au adâncit tot mai mult. Oamenii de rând trebuiau să plătească taxe și dijme față de stat, stăpânul feudal și biserică. Românii trebuiau să plătească taxe și față de Biserica catolică, deși erau ortodocși.

Drepturile și libertățile țăranilor și ale oamenilor din clasa de jos erau tot mai mult îngrădite: dreptul de liberă strămutare, cel de a-și lăsa bunurile moștenire rudelor, dacă nu aveau urmași direcți etc. Față de aceste abuzuri cei nedreptățiți și-au manifes-

Copyright © Achim Sărășan – 2018

tat nemulțumirile prin mai multe forme: fuga de pe o moșie pe alta, haiducia, răzvrătirea locală și în final răscoala.

Răscoale locale s-au derulat pe tot cuprinsul Transilvaniei, din Țara Bârsei și a Făgărașului până în cea a Maramureșului și Satu Mare. La Bobâlna, în primăvara anului 1437, răscoala a avut alte dimensiuni. În această mișcare au fost implicați țărani români și maghiari, oameni săraci de la orașe, lucrători de la ocne și mine, dar și nobili mai mici. În prima fază a răscoalei răsculații au învins și nobilimea s-a văzut obligată să le acorde acestora unele concesii: dările față de stăpâni au scăzut la 10 denari de gospodărie pe an, o zi de clacă pe an, dar anumite munci colective, ca repararea morilor, a iazurilor și drumurilor, au fost menținute. Țăranii au mai primit și dreptul de moștenire (văduvele și rudele mai apropiate, în lipsa copiilor, aveau drept de moștenire a bunurilor). Înfrângerea țăranilor, în partea finală a răscoalei, a adus, din păcate, pierderea acestor drepturi câștigate inițial.

Răscoala de la Bobâlna din anul 1437 a demonstrat nobilimii că: „cei săraci împreună constituie o forță de care trebuie să se țină cont”. Drept urmare, la 16 septembrie 1437, o parte din nobilime și stările privilegiate s-au adunat la Căpâlna (sat lângă Dej) și au depus jurământ de unitate. „Nobilii, secuii și sașii au alcătuit o *Unire frățească* cunoscută în istorie ca *Unio trium nationum*, prin care aceștia au făgăduit să-și dea ajutor grabnic împotriva dușmanilor dinăuntru și din afară și chiar a regelui, în caz de nevoie. Această unire a celor trei națiuni va constitui instrumentul de opresiune socială și națională, secole de-a rândul, împotriva țăranilor români, în mod special.

Unio trium nationum a fost consolidată în anul următor prin noi înțelegeri, cea de-a treia adunare a nobililor, sașilor și secuilor ținându-se la Mediaș în anul 1459. *(vezi Anexa 12.1.9)*

În Adunarea de la Mediaș cele trei stări își garantează reciproc toate libertățile, prerogativele și privilegiile lor vechi și se obligă ca, în cazul în care cineva, fie dintre dânșii, fie dintre ceilalți locuitori ai Transilvaniei (Români), ori altcineva din afară ar cerca să strice această unire a dânșilor, ori să le facă vreo opunere, atunci Nobilii, Sașii și Secuii, întrunindu-se numai-

Copyright © Achim Sărășan – 2018

decât, să se ridice cu armele asupra unui astfel de adversariu și să-l nimicească."[118]

La Mediaș țăranii români au început să sufere tot mai mult din pricina patriciatului săsesc. O parte dintre sași s-au constituit într-o adevărată nobilime ce a început să achiziționeze tot mai multe pământuri, unele pe bani puțini, altele cu forța, de la țăranii români. Aceștia au ajuns să nu mai aibă nici pășuni pe care să-și crească animalele. Drept urmare, între români și sași au început să apară neînțelegeri și pe urmă conflicte tot mai mari, românii dând foc gospodăriilor săsești și chiar ajungând la gesturi extreme – ucidere.

Văzându-se amenințați, sașii s-au plâns regelui Matei Corvin, care „scrie voievozilor din Transilvania că cele două districte săsești, Șeica și Mediaș, s-au plâns contra românilor de acolo că dânșii, după ce comit fărădelegi în districtele săsești fug în comitate, ori pe moșiile nobililor din jur, iar când sașii îi urmăresc și cer nobililor să-i pedepsească, atunci ei refuză această justiție."[119]

Conflictele dintre români și sași s-au amplificat mai ales din cauza pășunatului și a transhumanței turmelor de oi, ciobanii neținând seama întotdeauna de pământurile sașilor. De aceea, sașii s-au plâns în repetate rânduri regelui Matei Corvin, cerându-i acestuia să le facă dreptate. De la stadiul de amenințări, sașii au spus în plângerile lor că: „românii din Transilvania s-au revoltat cu armele în mâini împotriva lor și au început să ardă și să devasteze posesiunile și comunele lor și ucid pe unii.

Regele Matia ordonă voievozilor din Transilvania să supună cu forța armată pe românii necredincioși, să-i pedepsească cu moartea și dacă nu se potolesc **să-i extermine cu totul**."[120] *(vezi Anexa 12.1.10)*

Cu toate măsurile dure adoptate de rege, românii n-au putut fi opriți din manifestările lor de revoltă și în consecință sașii s-au plâns din nou regelui Ladislau în anul 1496.[121] De bună

[118] E. Hurmuzaki, N. Densușianu, *op. cit.*, II, 2, pp. 120-123, doc. 102
[119] *Ibidem*, p. 186, doc. 167 din 1468
[120] *Ibidem*, p. 285, doc. 256 din 1484
[121] *Ibidem,* p. 373, doc. 331

Copyright © Achim Sărășan – 2018

seamă că neînțelegerile dintre sași și români au continuat și după aceea, dar nu la aceeași intensitate.

În plan economic, în secolul al XV-lea, la Mediaș s-au dezvoltat tot mai mult meșteșugurile, micii meseriași începând să se organizeze în bresle. În anul 1457 este menționată breasla croitorilor.[122] Ulterior s-au organizat în bresle fierarii, pielarii și aurarii.

Atât meșteșugarii simpli, de familie, cât și cei organizați în bresle, au funcționat la început după legea locului și vechile tradiții, pentru ca ulterior să se dezvolte o adevărată legislație în acest domeniu. Fiecare breaslă își avea propriul statut de funcționare.

Meșteșugarii lucrau după comandă, în funcție de cerere și ofertă. Producția lor de mărfuri nu era destinată numai necesităților de consum ale orașului, ci și pentru satele și orașele din jur, care au devenit o adevărată piață de desfacere.

Toate aceste elemente au adus o creștere a veniturilor meșteșugarilor și implicit ale orașului, ceea ce a contribuit la dezvoltarea Mediașului, care a dovedit în timp o dominație economică în peisajul geografic al Târnavelor.

În planul apărării orașului de invazii, perioada de sfârșitul secolului al XV-lea și începutul secolului al XVI-lea a adus modificări majore. Fortificarea orașelor a devenit o necesitate. Dacă la începutul secolului al XV-lea regii maghiari nu permiteau întărirea militară și fortificarea marilor localități ale Transilvaniei, pentru a le putea controla și stăpâni mai ușor, ulterior și-au schimbat atitudinea. În funcție de poziția strategică a unor orașe, regii au poruncit ca acestea să fie întărite cu ziduri de apărare, iar locuitorii întregii țări erau obligați să participe, în caz de război, la apărarea acestora.

Colonizarea sașilor în Transilvania a avut ca prim scop întărirea sistemului de apărare a țării, aceștia fiind obligați prin lege să participe și material, dar și uman la războaie. Mai târziu, sașii au reușit să obțină anumite privilegii și în acest domeniu. „Ladislau, regele Ungariei, confirmă vechiul privilegiu al sașilor

[122] I. Raica, *op. cit.*, p. 193

Copyright © Achim Sărășan – 2018

din districtele Mediaș și Șeica, ca dânșii să fie scutiți de obligământul de a lua parte la rezbele și de requisitiuni, având să plătească numai o taxă de răscumpărare pe fiecare an de 400 mărci de argint."[123]

Regele Matei Corvin a schimbat această legislație, mai ales din cauza amenințării invaziei turcești. „Constituțiunile militare ale Comitatelor Secuilor și Sașilor din Transilvania, aprobate de Matei Corvin, regele Ungariei, dispun ca toți nobilii și toți oamenii posesionați (deținători de pământ), capabili a purta arme, să fie datori a lua parte la război. De asemenea și iobagii nobilimii, când se va proclama starea de război în Transilvania."[124] Mai târziu, printr-un document din 14 ianuarie 1467, regele Matei Corvin a limitat numărul participanților la război din partea Mediașului la 32 de oameni, restul rămânând să apere orașul.

Pe lângă această lege, regele Matei Corvin a poruncit fortificarea orașelor cu poziție strategică, între acestea fiind și Mediașul.

În secolul al XV-lea, de numele regelui Matei Corvin, dar și de Mediaș, se leagă o parte din viața domnitorului muntean Vlad Țepeș (1456-1462). Acesta a făcut parte o bună perioadă de timp din anturajul domnitorului Iancu de Hunedoara. În timp ce Iancu de Hunedoara a fost angajat în lupta antiotomană, a avut nevoie de sprijinul material și militar și al românilor din Țara Românească. De aceea, l-a sprijinit pe Vlad Țepeș să urce pe tronul Țării Românești înainte de marea bătălie de la Belgrad. După moartea domnitorului transilvan, domnitorul Vlad Țepeș a preluat stindardul luptei împotriva turcilor.

După mai multe confruntări cu turcii, în anul 1462, însuși sultanul Mahomed, cuceritorul Constantinopolului, a venit în fruntea unei armate de 200.000 de oșteni să-l pedepsească pe domnitorul Vlad Țepeș. Acesta, cu o armată de numai 20.000 de oșteni, a făcut adevărate minuni de vitejie. Turcii l-au impus pe tronul Țării Românești pe Radu cel Frumos, fratele lui Vlad, și i-au lăsat acestuia trupe suficiente pentru apărare.

---

[123] E. Hurmuzaki, N. Densușianu, *op. cit.*, vol. II, p. 71-72, doc. 58 din 1456
[124] *Ibidem*, p. 146, doc. 126 din 1463

Copyright © Achim Sărășan – 2018

În acest timp, Vlad Țepeș, părăsit de boieri și de cetele acestora, care au trecut de partea noului domnitor, s-a refugiat în Transilvania.

Deși, înainte de marea confruntare cu turcii, Vlad Țepeș a fost în relații foarte bune cu regele Matei Corvin cu care încheiase și o alianță pentru lupta comună împotriva turcilor, când a ajuns în Transilvania a fost prins de oamenii regelui și închis la Buda. Când s-a refugiat dincoace de munți, Vlad Țepeș „nu știa că unii conducători ai sașilor, pentru a-și răzbuna suferințele pricinuite de incursiunile domnului muntean în sudul Transilvaniei și represaliile acestuia împotriva negustorilor, falsificară niște scrisori din care reieșea că Țepeș ar fi făgăduit ajutor sultanului împotriva Ungariei."[125]

Se pare că, pe lângă manevrele sașilor de discreditare a lui Vlad Țepeș, cauza principală a înfrângerii acestuia în lupta cu turcii a fost însuși regele Matei Corvin, care n-a trimis domnitorului muntean, la timp, ajutorul militar promis, înainte de bătălia din anul 1462. Acesta, deși a pornit cu armata din Buda în august 1462, a ajuns la Brașov abia în 4 noiembrie, după înfrângerea lui Vlad Țepeș. În plus, Matei Corvin a încheiat cu turcii un armistițiu prin care a pus capăt luptei antiotomane.

Vlad Țepeș a fost prins la Brașov și, la începutul lunii în decembrie 1462, regele Matei Corvin a plecat de aici spre Buda, luându-l cu el și pe domnitorul muntean, făcut prizonier. Ei au trecut și prin Mediaș, unde au rămas câteva zile, după cum atestă un document emis la 13 decembrie 1462 la Mediaș.[126]

Abia în anul 1475 Matei Corvin, la insistențele domnitorului moldovean Ștefan cel Mare, l-a eliberat pe domnitorul Vlad Țepeș din închisoare. După eliberare, acesta a fost întâlnit alături de voievodul Transilvaniei Ștefan Báthory, organizând o armată de peste 30.000 de oameni pentru a interveni în ajutorul lui Ștefan cel Mare, care era angajat în lupta cu turcii. Oastea transilvană urma să se întrunească la Mediaș în

---

[125] Șt. Pascu (coord.), *Istoria României. Compendiu...*, p. 131

[126] Freiherr Joseph Bedeus von Scharberg, „Mitteilungen über ein Medwischer Stadtbuch", în *Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde*, Neue Folge, III, 1858, Sibiu; G. Gündisch, F. Zimmermann, *op. cit*, vol. V-VI

Copyright © Achim Sărășan – 2018

iulie 1476 și să plece în Moldova. Nici de această dată ajutorul militar a lui Matei Corvin nu a ajuns la timp în Moldova, sultanul Mahomed II Cuceritorul retrăgându-se după bătălia de la Războieni din august 1476. Armata condusă de Ștefan Báthory se va deplasa în Țara Românească, unde în noiembrie 1476 l-a repus pe tron pe Vlad Țepeș.

Un alt domnitor muntean ce a avut tangențe, nu tocmai plăcute, cu negustorii sași a fost Petru Cercel (1583-1585). Acesta, după ce și-a pierdut tronul, în aprilie 1585, s-a refugiat în Transilvania cu o parte din avuțiile sale, însoțit de un grup restrâns de ostași. Abia intrați în Țara Bârsei, ostașii care îl însoțeau l-au prădat și l-au părăsit. Nu după mult timp, domnitorul muntean a fost arestat lângă Mediaș, fiind trădat de un negustor sas din oraș care l-a cunoscut pe Petru Cercel cu ocazia unor călătorii negustorești în Țara Românească. Franco Sivori, un italian aflat în serviciul lui Petru Cercel a relatat faptele astfel: „... alteța sa era ținut sub pază în cetatea Mediaș pentru a fi trimis apoi într-un castel sigur și că acesta fusese trădat de un orășean din Mediaș. Prinderea domnitorului și arestarea lui s-a făcut astfel: ... când a ajuns aproape de Mediaș soarta sa cea rea i-a scos înainte pe acel sas, care era fiul judelui din Mediaș. Părându-i-se alteței sale că date fiind darurile și cinstea pe care i le făcuse comerciantului sas în Țara Românească (i-a dăruit un cal frumos) putea să aibă încredere în el și i s-a destăinuit și dăruindu-i un diamant l-a rugat să-i găsească un car ca să poată merge în chip de negustor prin Transilvania în Ungaria. Sasul i-a promis să-l ajute, dar pe de altă parte i-a spus tatălui său, judele cetății, totul ... acest judecător fără să mai spună nimic a trimis 20 de oșteni care l-au prins pe principe și l-au dus în cetate și l-au închis. Ulterior Petru Cercel a fost transferat în Cetatea Chioarului și apoi la Hust, de unde acesta va reuși să fugă.”[127]

În a doua jumătate a secolului al XV-lea Mediașul avea un sistem de apărare destul de precar. În zonele unde râul Târnava

[127] Maria Holban, *Călători străini despre Țările române*, vol. I-II, Editura Științifică, București, 1968-1970

Copyright © Achim Sărășan – 2018

sau alte forme de relief nu asigurau o apărare naturală a orașului, s-au ridicat valuri de pământ întărite cu construcții din lemn și șanțuri cu apă. În oraș s-a creat un centru de refugiu, în caz de primejdii, pentru familiile săsești, în incinta fortificațiilor din jurul Bisericii Sf. Margareta, fortificație numită în limbajul local **Castelul**.[128]

Ordinul de fortificare a Mediașului a fost emis de regele Matei Corvin în anul 1480. Datorită faptului că lucrările se derulau foarte anevoios, în anul 1486 același rege a emis un alt ordin, prin care „silește toți orășenii din Mediaș să participe la lucrările de întărire a sistemului de apărare a orașului, fără deosebire de stare socială.”[129]

Lucrările de construire a zidului de apărare din piatră pentru împrejmuirea Mediașului au început în anul 1490. „Lucrul mergea, se pare, greu, deoarece lucrarea întrecea puterile unui oraș modest și ca însemnătate economică și ca situație demografică. De aceea, la 1495 regele Vladislav adresează o poruncă – asemănătoare celei adresate de Matei Corvin cu nouă ani în urmă – tuturor comiților din cele două scaune săsești, Mediaș și Șeica, de a ajuta la ridicarea zidurilor prin lucru de cărăușie a pietrelor și a altor materiale. Porunca regească nu va fi avut efectul dorit, de aceea o nouă poruncă asemănătoare este dată la 3 ani doar după cea amintită, adică la 1498, și era adresată celor neascultători: unor români (Wolachi) și sârbi (Serviani) și a altor de alt neam care locuiesc în acel oraș al nostru (al regelui) și înlăuntrul lui.”[130]

Porunca regelui Vladislav II Iagello din 1498[131] a fost interpretată în mod diferit și tendențios atât de contemporani, cât

---

[128] În limba română, prin castel se înțelege reședința unui senior feudal prevăzută sau nu cu fortificații... În cazul Mediașului avem însă de a face cu sensul cuvântului latin „Castellum”, care desemnează o cetate. E. Greceanu, *op. cit.*, p. 11.

[129] Șt. Pascu, *Voievodatul...*, vol. II, p. 176

[130] *Ibidem*, vol. II, p. 177

[131] E. Hurmuzaki, N. Densușianu, *op. cit.*, vol. II, p. 392, doc. 348 din 1498; *Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde*, Neue Folge, I, 1853, Sibiu, p. 199 (Originalul în Arhiva Mediașului nr. 69)

Copyright © Achim Sărășan – 2018

și ulterior de istorici. Documentul sună în felul următor: „Vladislav, regele Ungariei ordonă judelui și juraților din orașul Mediaș că deoarece Românii (Wolachi), Sârbii și alte diverse națiuni ce locuiesc în cetate și în afara zidurilor nu voiesc să le dea mână de ajutor pentru fortificarea orașului și nici să suporte sarcinile orașului la fel ca Sașii, pe viitor să nu se mai primească în oraș oameni străini indiferent de nație, dacă nu voiesc să ia parte la sarcinile publice." *(vezi Anexa 12.1.11)*

Pentru început să căutăm un răspuns la întrebarea de ce nu voiau românii, sârbii și alte națiuni să participe la lucrările de fortificație.

1. Cei ce locuiau în incinta orașului nu aveau situația economică a sașilor, deci nu aveau posibilitatea financiară de a participa cu aceleași sume.
2. La sfârșitul secolului al XV-lea, cum am spus mai înainte, între români și sași au avut loc mai multe conflicte, chiar armate, încât românii și ceilalți amintiți, din afara cetății, au refuzat să participe la fortificarea orașului, fortificație care îi apăra doar pe sașii din interior.
3. Credem că porunca „de a nu-i primi pe oamenii străini, indiferent de nație, în cetate" se referea la aceia care ulterior ar fi vrut și ar fi avut posibilitatea financiară să se stabilească în cetate.
4. Ordinul restrictiv al regelui se referea și la interdicția de a mai intra în piețele orașului la târguri pentru cei ce locuiau în afara cetății (străinii), care nu participă la lucrările de fortificare.

E. Greceanu are însă o altă interpretare a textului: „... românii și persoane de alte naționalități, care locuiesc în acel oraș al nostru și în mijlocul lui, care refuză să ajute la construirea zidului de apărare, ordonă ca acele persoane care nu vor lucra alături de sași, să fie izgonite din oraș."[132]

Noi considerăm că această interpretare este puțin forțată, chiar dacă pe parcursul timpului sașii au mai procedat la expulzări forțate din oraș, fie a românilor, fie a franciscanilor sau a piariștilor.

[132] E. Greceanu, *op. cit.*, p. 8

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Din documentul acesta al regelui Vladislav trebuie să reținem expresia „Românii (Wolachi), Sârbii și alte diverse națiuni ce locuiesc în cetate, în mijlocul ei”, pentru că acest document atestă existența românilor în incinta cetății, în mijlocul ei, unde au fost și la venirea sașilor în Mediaș și unde vor rămâne și în secolele următoare, chiar dacă, pe parcursul timpului, epidemii de boli, războaie și chiar expulzări de către sași au diminuat numeric comunitatea română din zona istorică a Mediașului.

Planul orașului Mediaș la 1699

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Lucrările de fortificare ale orașului cu ziduri de piatră și cărămidă, cu turnuri și bastioane de apărare, începute în anul 1490, s-au încheiat, în mare parte, în anul 1534. Lungimea totală a zidurilor a fost de cca 2400 de metri, cu o înălțime de aprox. 8 metri, suprafața de teren din incintă fiind de 36 ha. „Incinta fortificației a fost prevăzută cu trei porți principale: Poarta Forkesch, Poarta Zeckesch și Poarta Steingässer și alte trei porți mai mici. Trei turnuri de apărare supravegheau porțile respective, Bastioanele completau numărul turnurilor. În total 11 bastioane și turnuri. Bastionul croitorilor, Bastionul pieptănarilor, Bastionul cismarilor, Bastionul funarilor, Bastionul lăcătușilor, Bastionul nou, Turnul postăvarilor, Turnul aurarilor, Turnul cuțitarilor, Turnul rotarilor."[133]

Cele trei porți principale ale orașului erau apărate de turnuri puternice cu înălțimi în jur de 30 de metri.

1. **Poarta Steingässer** este poarta de pe latura nordică a orașului, ce face legătura prin Podul mare de pe Târnava cu drumul național 14A, Mediaș-Târnăveni.

Turnul de apărare al porții a fost construit la începutul secolului al XVI-lea, în aceeași perioadă cu Turnul Forkesch. Înălțimea lui este de cca 28,5 metri. Turnul este sprijinit de două contraforturi în care a fost încastrat ghidajul pentru grilajul de lemn masiv ce proteja suplimentar poarta. Valoarea construcției turnului a fost de 32 de florini.[134]

Partea superioară a turnului și zidul din partea sa estică au fost distruse în timpul asediului curuților asupra orașului. Trupele răsculaților curuți au fost conduse de Lőrincz Perki în anul 1705. În final au cucerit orașul, provocând mari daune materiale și pierderi de vieți omenești. Turnul „Uliței pietruite" a fost refăcut împreună cu zidul distrus în anul 1745. Din păcate, în lucrările de reconstruire s-au introdus unele modificări, pe cele patru fațade fiind executate în tencuială panouri decorative. În partea superioară a zidurilor s-au creat locașuri (goluri) de

[133] Șt. Pascu, *Voievodatul...*, vol. II, p. 177, citând: E. Greceanu, *op. cit.*, pp. 7, 8, 22-25, 45
[134] Al. Avram, L. Giura, *op. cit.*, p. 64

Copyright © Achim Sărășan – 2018

tragere. Schimbări a suferit și acoperișul turnului, panta sa fiind întreruptă.

Turnul a fost restaurat în anul 1965.

Turnul Steingässer

Turnul Forkesch

Turnul Zeckesch

2. **Poarta Forkesch** este situată în partea sudică a orașului, cu legătură la drumul național 14, Sibiu-Brașov.

Turnul a fost construit la începutul secolului al XVI-lea cu cinci nivele și un pod. Doi contraforți constituiau un ghidaj pentru un grilaj masiv de lemn care bloca intrarea porții. Înălțimea turnului este de aprox. 32 de metri, iar grosimea zidului la bază este de 1,8 metri. În partea superioară avea pereții perforați de metereze și în partea exterioară un drum de strajă.

În zona turnului, pe partea sa vestică, o porțiune de zid a fost demolată, iar zidul din partea estică a fost refăcut în mai multe etape: 1960-1970, 2001-2015. Turnul a fost restaurat în anul 1953.

3. **Poarta Zeckesch** deschidea orașul spre DN 14, care face legătura între Mediaș și Brașov. Poarta era apărată de un turn care a fost construit la începutul secolului al XVI-lea. Turnul Zeckesch a avut aceeași structură arhitectonică și aceleași proporții ca și turnul Forkesch. Din păcate, la sfârșitul secolului al XIX-lea

Copyright © Achim Sărășan – 2018

(1895)[135] acest turn, ca și zidul din partea estică și din cea vestică, a fost demolat pentru „o mai ușoară comunicare cu exteriorul”.

Pe lângă aceste trei porți principale, fortificația Mediașului mai avea și patru porți secundare, care din cauza dimensiunilor mai reduse au mai fost numite și portițe. Ele au fost construite mai târziu, probabil în secolul al XVII-lea. Acestea sunt:

1. Poarta Schmiedgasse (a fierarilor) a fost construită la capătul Uliței făurarilor (vis-a-vis de spital). Ea era apărată de un turn de înălțime medie (aprox. 10 metri), care avea trei niveluri. În partea sa superioară avea guri de aruncare și găuri în formă de cheie pentru tragere. Se pare că, la începutul secolului al XVII-lea acest turn și o parte din zidul de incintă din zona lui au fost distruse și au fost refăcute în anul 1641 de meșterii mediești Martin și Michaelis Petri.[136]

Turnul Schmiedgässer, în trecut și prezent (fotograf Bogdan Nicolae)

2. Portița Uliței Roth (Kotgasse – Ulița noroioasă) era străjuită de un turn care după mai multe distrugeri a fost refăcut în anul 1645 și care, din păcate, nu mai există.

3. Portița Uliței Băii a fost la capătul str. Turnului. După chiar numele vechi al străzii, și această poartă mai mică a fost străjuită de un turn de apărare.

4. Portița de fier a fost deschisă la începutul secolului al XVIII-lea, la capătul de jos al str. Zeckesch.

---

[135] G. Togan, *Mediaș. Istorie...* – imagini
[136] *Ibidem*, p. 67

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Urmărind zidul de fortificație a Mediașului, începând cu latura estică a cetății (După Zid), întâlnim următoarele turnuri și bastioane:

1. Bastionul Cuțitarilor (numit impropriu bastion, e doar o rondelă semicirculară). Forma actuală a sa se datorează unei restaurări mai recente, fiind reconstruit din temelii. Înălțimea sa nu depășea cu mult înălțimea zidului. Bastionul a fost încredințat întreținerii și apărării breslei cuțitarilor, de la care și-a primit și numele.

2. Turnul nenominalizat, care a fost înglobat în zidul Mănăstirii franciscane.

3. Turnul Rotarilor, un turn de flancare de formă prismatică. A fost transformat ulterior în locuință. Zidul dintre aceste ultime două turnuri a fost reparat la sfârșitul secolului al XVII-lea.

Pe această latură estică au existat încă două bastioane în formă de pană, al Cizmarilor și al Dogarilor, bastioane care încadrau poarta Zeckesch, având rolul de apărare a acesteia. Acum nu mai există nici turnul porții, nici bastioanele.

4. Bastionul Blănarilor, situat între Turnul fierarilor (poarta spre spital) și Turnul Forkesch, a fost construit în jurul anului 1633. Lângă acest bastion a fost Bastionul Lăcătușilor. Bastionul Blănarilor a fost construit, ca întreaga fortificație, din piatră și cărămidă.

5. Bastionul Nou, în formă de pană, a avut două etaje de cazemate și locașuri de tragere. Mai târziu, a fost inclus în zidul Bisericii reformate.

6. Turnul Postăvarilor (croitorilor)

7. Turnul Mic ce străjuia portița Uliței noroioase

8. Turnul Pieptănarilor

9. Turnul Aurarilor

10. Turnul de lângă portița de pe str. Turnului.

Între str. Turnului și Turnul Uliței pietruite (str. Brâncoveanu) „se presupune că inițial s-ar fi aflat trei turnuri ale căror nume nu ne-au parvenit. Cu toate acestea, planul din 1699 poate fi interpretat, în sensul că aici ar fi existat cinci turnuri, toate în plan rectangular. Este cert însă faptul că au rămas în

Copyright © Achim Sărășan – 2018

picioare un turn interior, transformat în locuință și o rondelă semicirculară."[137]

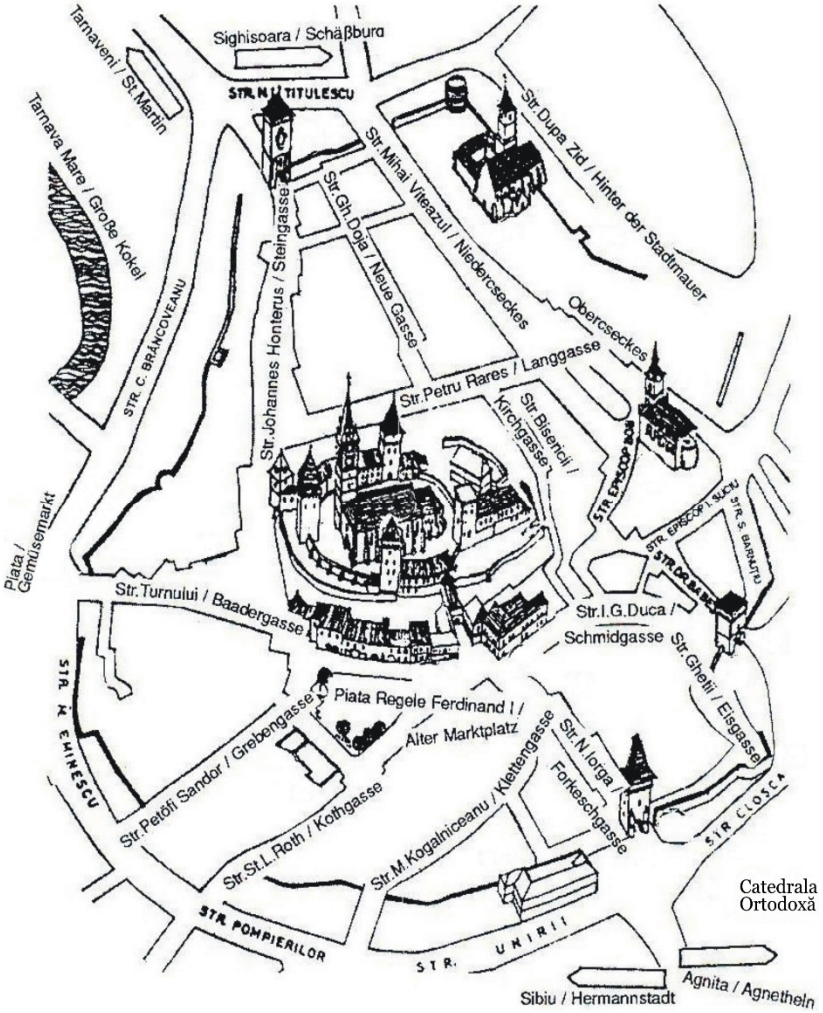

Planul cetății Mediaș

Analizând evoluția construirii fortificațiilor Mediașului, E. Greceanu a spus: „Numeroase refaceri și completări ale fortificațiilor au loc în veacul al XVII-lea, datele efectuării lor fiind consemnate într-o condică a orașului după cum urmează:

[137] *Ibidem*, p. 69

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Anul 1621: este construit bastionul de lângă poarta Zeckesch (este vorba, probabil, despre bastionul cizmarilor, astăzi dispărut).

Anul 1632: s-a ridicat bastionul de lângă poarta mică a uliței făurarilor (bastionul făurarilor, astăzi dispărut).

Anul 1633: s-a zidit bastionul de dincolo de poarta Forkesch, lângă iazul croitorilor (indicat în planul Weiss, cu numele bastionul nou).

Anul 1636: s-a construit din temelie, pentru apărarea orașului, fortificația de lângă poarta uliței pietruite (Steingasse).

Anul 1641: s-a ridicat din nou zidul și turnul din ulița făurarilor (Schmiedgasse).

Anul 1645: s-a refăcut zidul și turnul din ulița noroioasă (Kotgasse).

Anul 1691: s-a reconstruit o parte din zidurile prăbușite lângă spital (indicat în planul Theumern). În lunile septembrie și octombrie se construiește bastionul de lângă turnul aurarilor (bastionul rotarilor).

Planul cetății în urma acestor lucrări apare în harta lui Weiss din anul 1736 și cuprinde, în afară de cele trei porți principale, patru porți mici (Thürel) și 19 turnuri cu bastioane. Aspectul impunător al fortificațiilor este dat de stampa lui Weiss din același an.

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, datorită evoluției armelor de foc, cetatea și-a pierdut rolul de apărare a orașului, ceea ce a determinat invadarea fortificațiilor de către numeroase clădiri care s-au alipit zidurilor. Perioada cea mai nefastă pentru complexul fortificat a fost constituită de primele decenii ale veacului nostru (secolul al XX-lea), când au fost distruse porțiuni întregi ale cetății, pentru a permite o comunicație directă și rapidă cu exteriorul. Atunci au dispărut 13 turnuri și bastioane, împreună cu turnul porții Zeckesch. Cu toate acestea, urmărirea perimetrului cetății oferă și astăzi vizitatorului variate și interesante elemente de fortificație."[138]

[138] E. Greceanu, *op. cit.*, pp. 45-46

Copyright © Achim Sărășan – 2018

De-a lungul timpului s-au efectuat mai multe refaceri, restaurări și consolidări ale vechilor fortificații ale orașului. Din păcate, din lungimea de 2400 de metri, cât a avut inițial zidul Mediașului, în prezent s-au păstrat fragmentat cca 1845 de metri. Traseul zidurilor, turnurilor și bastioanelor s-a păstrat în proporție de 75% cuprinzând atât tronsoane libere, cât și tronsoane care au construcții parazitare. Lucrările de refacere a zidurilor s-au intensificat în a doua jumătate a secolului al XX-lea (1960-1970, 1996-1997-1998) și au continuat și la începutul secolului al XXI-lea (2001-2002).

În anul 2015 s-au derulat lucrări de restaurare și refacere a zidurilor de fortificație și a turnurilor, conform unui proiect european, valoarea totală a lucrărilor fiind de 25.941.461 de lei, finanțare nerambursabilă din partea Uniunii Europene și a Guvernului României.

La 10 martie 2015 s-a semnat contractul de lucrări cu S.C. EURAS S.R.L. Satu Mare, în valoare de 13.764.124 de lei și subcontractanți S.C. Posada MED S.R.L. și S.C. Terra Com S.R.L. Mediaș. Termenul de finalizare a fost 31.12.2015.[139]

Fortificarea Mediașului a avut consecințe benefice imediate. Fiind apărată de ziduri puternice, încă din a doua jumătate a secolului al XV-lea și mai ales la începutul secolului al XVI-lea, cetatea Mediașului și-a îmbunătățit situația economică foarte mult. Meșteșugarii s-au organizat în asociații mai mari, alcătuindu-și un statut comun. Fiecare breaslă era condusă de un meșter principal care avea rolul de a reprezenta asociația în fața autorităților, de a coordona producția, de a controla calitatea produselor și vânzarea lor, dar și de a veghea la comportarea corectă a membrilor breslei. Tot el avea obligația de a se îngriji de procurarea materiei prime pentru întreaga asociație și de găsirea unei piețe de desfacere avantajoase. Temeiul legal de funcționare al breslelor l-a constituit actul din 1376 al regelui Ludovic I (1342-1382).

[139] Aceste informații ne-au fost furnizate de arhitect Sebastian Frățilă.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Din păcate, o bună perioadă de timp, breslele din Mediaș au fost un domeniu interzis românilor, fiind alcătuite exclusiv din sași.

În secolul al XVI-lea puterea economică a unor bresle a ajuns să fie foarte mare. Aveau un număr mai mare de lucrători, dar și venituri mai mari, de aceea erau numite „bresle mari”. Dintre ele enumerăm: cojocarii, țesătorii de lână – postăvarii, cizmarii, făurarii, țesătorii de in, olarii, dogarii, lăcătușii, funarii, dulgherii, curelarii, zidarii, tâmplarii, măcelarii, brutarii, croitorii și șelarii. Între ele strălucea și la propriu și la figurat breasla aurarilor, menționată pentru prima dată în 1494. Deci, la vremea respectivă, în Mediaș erau peste 30 de bresle.

În lucrările de fortificare ale orașului breslele s-au implicat, din punct de vedere economic, foarte mult, contribuind financiar în special la construcția turnurilor și bastioanelor, construcții pe care s-au obligat ulterior să le întrețină și să le apere. De aceea, aceste obiective de apărare au purtat și poartă în continuare numele breslelor respective.

O parte dintre români au fost acceptați să muncească la lucrări conexe procesului de producție manufacturieră a breslelor și au reușit „să fure meseria”, această sintagmă veche ilustrând pe de o parte istețimea și priceperea lor și pe de altă parte îngrădirea lor de la a învăța o meserie direct, în calitate de ucenici. Cea mai mare parte a românilor a rămas însă să muncească în agricultură, la cultivarea pământului și la creșterea animalelor, atât în gospodării individuale, cât și în gospodăriile sașilor.

Atât în producția de mărfuri, cât și în comercializarea lor, breslele săsești au fost susținute de legislații favorabile, începând cu perioada regelui Matei Corvin. Pentru o mai bună funcționare a lor, breslele s-au organizat în „uniuni ale breslelor”, una dintre ele fiind creată la 1539 – „Uniunea breslei funarilor din Sibiu, Mediaș și Sighișoara”. La 1559 exista și „Uniunea aurarilor din Sibiu, Brașov, Sighișoara, Mediaș, Cluj și Bistrița”.

Spre sfârșitul secolului al XVI-lea breslele au obținut din partea regilor și statute de monopol pentru anumite produse,

Copyright © Achim Sărășan – 2018

interzicându-se, de exemplu, importul din Germania și alte țări al produselor din cositor (breasla stănarilor din Sibiu, Mediaș, Sighișoara, Brașov) ca și a celor din aramă (breasla arămarilor din Sibiu, Mediaș, Sighișoara, Bistrița).

Avantaje de acest fel le-au mai fost acordate sașilor în 1580, apoi la 20 mai 1585 (Sigismund Báthory) și la 28 iulie 1622 (principele Gabriel Bethlen).

4.7. Mediașul în perioada Principatului

Din punct de vedere politic situația Transilvaniei s-a schimbat radical, iar aceste schimbări fundamentale au afectat în mod direct și Mediașul. Dezastrul militar de la Mohacs din 29 august 1526 a adus trecerea celei mai mari părți a Ungariei sub stăpânire turcească. De la acel moment Transilvania a fost înălțată la rangul de Principat autonom, independent de coroana ungară, având același statut ca și celelalte două principate române, Moldova și Țara Românească.

În teritoriul Ungariei rămas liber, două grupări politice alcătuite din feudali au ales simultan doi regi ai Ungariei, unul fiind Ferdinand de Habsburg, susținut de habsburgi și de sașii din Transilvania, și celălalt fiind Ioan Zápolya, susținut de turci.

În anul 1527 între cei doi a izbucnit un conflict armat, conflict care s-a derulat mai mult pe teritoriul Transilvaniei. La început a avut câștig de cauză Ferdinand, care în noiembrie 1527 s-a încoronat rege al Ungariei și voievod al Transilvaniei. Zápolya s-a refugiat în Polonia și de aici a cerut ajutor sultanului turc; cu ajutorul turcilor și al polonezilor, s-a întors și a înfrânt tabăra ferdinandiștilor.

După întoarcerea lui Zápolya, Ștefan Báthory a fost numit voievod al Transilvaniei. În această calitate a condus asediul Sighișoarei din anul 1528. Deși n-a reușit să cucerească cetatea, a adus mari stricăciuni orașului. După aproape doi ani (mai ales după ce Petru Rareș a învins tabăra lui Ferdinand la Feldioara în 1529), cetatea Sighișoarei a fost cucerită de Zápolya. La scurt timp a fost cucerită și cetatea Mediașului, la 29 august 1529.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Domnitorul Moldovei, Petru Rareș (1527-1538), după victoria de la Feldioara a primit ca recompensă din partea lui Ioan Zápolya domeniile Ciceu (40 de sate), pe Someșul Mic, Cetatea de Baltă (șapte sate), pe Târnava Mare, cetățile Rodna și Unguraș și orașul Bistrița. După înfrângerea sa de către turci în anul 1538, Petru Rareș s-a refugiat la Ciceu.

După aceste confruntări armate s-a încheiat o pace între Ioan Zápolya și Ferdinand de Habsburg în anii 1532-1533. La tratative a participat și omul de încredere al sultanului, Aloisio Gritti.[140] Acesta a luptat alături de Ioan Zápolya la apărarea Budei în anul 1529, când aceasta era asediată de trupele lui Ferdinand. După ce i-a câștigat încrederea lui Zápolya, Gritti a uneltit împotriva acestuia, urmărind să-i uzurpe tronul. În plus, a dat ordin ca episcopul Oradiei, Emeric Czibak, pus guvernator al Transilvaniei în anul 1534 de Ioan Zápolya, să fie ucis la Felmer.

Aflând de planurile lui Gritti, nobilimea din Transilvania, ajutată de o armată de 6.000 de moldoveni conduși de pârcălabul Ioan Huru, l-a urmărit pe acesta, care între timp s-a refugiat în cetatea Mediașului. Oastea condusă de Ștefan Mailat, un boier român din Comăna – Rupea,[141] a asediat Mediașul și l-a cucerit, distrugând o parte din fortificații. Aloisio Gritti a fost prins și i s-a tăiat capul în piața orașului, în anul 1534, alături de el fiind uciși și cei doi fii ai săi și câțiva slujitori credincioși. După aceste evenimente, Ștefan Mailat a devenit guvernator al Transilvaniei și ulterior principe al acesteia, după ce a plătit turcilor suma de 12.000 de galbeni, ca tribut anual.[142]

În anul 1541 trupele sultanului Soliman al II-lea au ocupat orașul de scaun Buda și Ungaria a fost transformată în pașalâc turcesc. Principatul Transilvaniei și-a păstrat autonomia, dar fiind sub suzeranitate turcească, principele urma să fie ales de Dieta țării. Dieta Transilvaniei era alcătuită din reprezentanții

---

[140] A fost fiul natural al dogelui Veneției, Andreea Gritti. Aloisio s-a stabilit la Constantinopol și a devenit foarte apropiat al marelui vizir Ibrahim.

[141] E. Greceanu, *op. cit*., p. 12; Șt. Pascu (coord.), *Istoria României. Compendiu...*, p. 146

[142] Șt. Pascu, „Schiță istorică...", în I. Covrig-Nonea (coord.), *Monografia județului...*, p. 150

Copyright © Achim Sărășan – 2018

„celor trei națiuni privilegiate: nobilimea maghiară, patriciatul săsesc și păturile dominante secuiești și de asemenea, reprezentanții celor patru religii recunoscute (catolică, luterană, calvină și unitariană), ai unor cetăți și orașe, precum și din reprezentanții personali ai principelui. Românii care constituiau majoritatea populației nu erau admiși în adunare."[143]

În anul 1549 Dieta s-a întrunit la Sighișoara. Această adunare, împreună cu principele Ștefan Mailat, a hotărât ca Transilvania să recunoască drept stăpân pe acela pe care îl va alege Ungaria ca rege. În aceste împrejurări a ajuns în fruntea țării ca principe al Transilvaniei Ioan Sigismund, fiul lui Zápolya. Deși tânăr, ajutat fiind de influentul Gheorghe Martinuzzi, noul principe a reușit să contribuie decisiv la instaurarea unei perioade de liniște, pace și prosperitate în țară, chiar dacă în această perioadă au fost și două răscoale: în 1562 răscoala secuilor și în 1570 răzvrătirea românilor în partea nord-vestică a țării.

După moartea lui Ioan Sigismund, în anul 1571, Poarta l-a numit la conducerea Transilvaniei pe Ștefan Báthory, încălcând dreptul de liberă alegere garantat chiar de sultan. Deși sprijinit de turci, Báthory a avut dificultăți în a prelua tronul, cauzate de Gașpar Becheș, care era susținut de împăratul Maximilian. Dieta țării însă, întrunită la Mediaș în anul 1574, l-a declarat pe Becheș dușman al țării și l-a recunoscut ca principe pe Ștefan Báthory.

În această perioadă Mediașul a fost foarte prezent în istoria Transilvaniei, mai multe ședințe ale Dietei ținându-se aici, ședințe care au adoptat hotărâri importante pentru țară.

„În anul 1575, Ștefan Báthory, ce prezida o ședință a dietei ce s-a ținut în Biserica Sf. Margareta, a primit solia polonă, care i-a adus vestea alegerii sale ca rege al Poloniei. Pentru a sărbători acest eveniment, Ștefan Báthory a redus la un sfert impozitul anual al Mediașului și i-a dăruit și impozitul satului Velț, cu condiția ca sumele să fie utilizate pentru întreținerea zidurilor de apărare și a bisericii parohiale."[144]

---

[143] E. Greceanu, *op. cit.,* p. 13
[144] *Ibidem*, p. 13

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Aceste donații ale principelui au fost făcute administrației Mediașului și, datorită faptului că organizarea ședințelor Dietei la Mediaș era foarte costisitoare și deoarece acestea erau și foarte dese, conducerea orașului a cerut ajutor financiar în acest scop principelui.

În anul 1576 Dieta s-a întrunit tot la Mediaș și a hotărât ca Ștefan Báthory să rămână mai departe principe al Transilvaniei și după alegerea lui ca rege al Poloniei, având ca locțiitor pe fratele său Cristofor.[145]

Tot la Mediaș a avut loc și ședința Dietei din 1588, când Sigismund Báthory, după ce a fost ales și întărit principe al Transilvaniei, a jurat în cadrul acestei diete să respecte toate drepturile și datinile țării, pentru ca, după numai un an, să-și încalce jurământul, declarându-se domn absolut. O altă hotărâre a acestei diete a fost izgonirea călugărilor iezuiți din țară.

Domnia principelui Sigismund Báthory a cauzat multe momente dificile în istoria Transilvaniei, culminând cu retragerea lui de pe tron în două rânduri, în 1597 și 1599. Dieta de la Mediaș din 1599 a luat act de retragerea sa de pe tron pentru a doua oară, când l-a lăsat la conducerea țării pe vărul său, cardinalul Andrei Báthory. Acesta va fi înfrânt la Șelimbăr în 1599 de către Mihai Viteazul, ale cărui trupe vor ocupa Mediașul în anul 1600.

În secolul al XVI-lea, în Mediaș, ca și în toată Transilvania, s-au răspândit ideile Reformei religioase protestante, sașii îmbrățișând Reforma lui Luther și maghiarii Reforma lui Calvin. Și unii și alții au părăsit credința romano-catolică, îndreptându-se spre religiile protestante.

Pe parcursul secolului al XVI-lea populația Mediașului s-a confruntat cu mai multe epidemii de ciumă – 1556, 1572, 1586 – care au secerat sute de vieți din rândurile sale. La aceste evenimente dramatice s-au adăugat și numeroase incendii. Numai în anul 1588 un incendiu a distrus 47 de case de pe str. Nouă, azi Gheorghe Doja.

---

[145] Șt. Pascu, „Schiță istorică...", în I. Covrig-Nonea (coord.), *Monografia județului...*, pp. 150-151

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Pe plan local, patriciatul săsesc s-a eliberat și el și întreg orașul de „tutela și exploatarea greavilor”.

Administrarea orașului era asigurată de un Sfat, care a fost numit de-a lungul timpului și „senat” și uneori „magistrat”, atestat documentar din anul 1508. Localul unde își ținea ședințele a fost numit „Casa Sfatului” din Mediaș, atestat documentar din anul 1534.[146]

„Sfatul orașului se compunea din 12 membri numiți senatori, aleși exclusiv din familiile vechi și bogate... Conducerea politică și economică a Mediașului, încredințată în primele secole unui jude, a aparținut primarului după 1552... Acesta supraveghea funcționarea breslelor, respectarea legilor și a ordinii în oraș. Tot el coordona activitatea economică în toate așezările celor două scaune. În toată această activitate primarul era ajutat de juzi, notari și edilul denumit ***villicus***, acesta având sarcina de a supraveghea și coordona toate problemele legate de gospodărirea orașului.

Organul de supraveghere și control care urmărea și superviza activitatea Sfatului a fost **Adunarea centumvirilor** sau a celor 100 de oameni, sau Comunitatea orașului. Membrii acestei comunități se recrutau îndeosebi din rândurile meșteșugarilor, cu condiția ca aceștia să fie proprietarii unei case.

Sfatul suporta cheltuielile pentru înarmare, plătindu-i și pe meșteșugarii care făureau armele și le întrețineau în bună stare.

Toți cetățenii aveau obligația de a lucra în fiecare an la repararea zidurilor cetății și de a apăra orașul în caz de război. În 1661 sfatul și comunitatea hotărăsc că acei locuitori care vor fugi în timpul asediilor își vor pierde toată averea.”[147]

Creșterea economică a orașului s-a reflectat și în construcțiile de locuințe, tot mai multe case fiind construite din piatră, iar cei mai înstăriți dintre meșteșugari și-au ridicat case cu două niveluri. O imagine a orașului la vremea respectivă ne oferă călătorul italian Giovannandrea Gromo (*Descrierea Transilvaniei* – 1567). „Mediașul era un oraș mare, cu case, în cea mai mare

[146] Șt. Pascu, *Voievodatul...*, vol. II, p. 187
[147] E. Greceanu, *op. cit.*, pp. 17-18

Copyright © Achim Sărășan – 2018

parte din piatră, foarte frumoase, dar multe și din lemn, cu ulițe podite, în parte, cu bârne din lemn, dar foarte noroioase."[148]

La vremea respectivă, una dintre străzi era pietruită, rămânând în istorie cu acest nume: „Ulița pietruită".

Același autor precizează: „casele erau încăpătoare, frumoase și chiar foarte frumoase".[149]

În secolul al XVI-lea, în prim-planul vieții politice a Transilvaniei și-a făcut simțită prezența tot mai mult Universitatea săsească – „Sächsische Nationsuniversität". Dacă încă din Evul Mediu termenul de „universitate" cu numele complet „universitas litterarum" definea totalitatea științelor și a studiilor într-o instituție de învățământ, în domeniul politic, termenul de „universitas" desemnează totalitatea membrilor unei singure națiuni sau a unui singur organism. La începuturile ei, Universitatea săsească s-a numit „Universitas septem sedium Saxonicalium" și cuprindea totalitatea sașilor din cele șapte scaune din Provincia Sibiului – Orăștie, Sebeș, Miercurea Sibiului, Nocrich, Cincu, Rupea și Sighișoara – pentru ca ulterior să devină „Universitas Saxonum", incluzând totalitatea sașilor din Ardeal (pe lângă cele enumerate, scaunele Mediaș și Șeica, Districtul Brașov și Districtul Bistriței).

Cel ce a pus bazele acestei organizații săsești a fost primarul Sibiului, Thomas Altemberger, care a convocat la Sibiu, în 14 martie 1473, ținerea unei adunări a reprezentanților sașilor din toate regiunile săsești libere, care urmau să analizeze situația tuturor comunităților săsești din Transilvania și să hotărască de comun acord strategia pe care trebuie să o adopte pentru protejarea sașilor și a intereselor lor sociale și economice. Cu această ocazie s-a hotărât și crearea unui organism politic de autoadministrare a tuturor sașilor transilvăneni. Tot atunci s-a hotărât în numele noului organism să se ceară regelui Matei Corvin să recunoască și să reafirme „Statutul de națiune privilegiată al sașilor", statut inclus în așa-numita „Diploma andreană" sau „Bula de aur a sașilor", act emis în 1224 de regele

[148] în M. Holban (coord.), *Călători străini...*, vol. II, p. 350
[149] *Ibidem*, pp. 346-356

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Andrei al II-lea al Ungariei (cca 1175-1235) și întărit ulterior de aproape toți regii Ungariei. La această cerere a sașilor, regele Matei Corvin a emis un act în februarie 1486, pe care l-a trimis primarului Sibiului, Altemberger, prin care reconfirma decretul Andreanum, în plus extinzând privilegiile sașilor din Provincia Sibiului asupra sașilor din toată Transilvania.[150]

Pentru prima dată, denumirea „Universitas Saxonum" apare în istorie la 27 iunie 1484 într-o scrisoare a Magistratului Sibian către Bistrițeni, iar un an mai târziu, în 1485, au început să se emită acte de organizația „Universitatea săsească".

*

Universitatea săsească a fost concepută ca un organism corporativ care cuprindea toată populația săsească din Ardeal, cu teritoriile lor cu tot. Conducerea acesteia era asigurată de un birou executiv constituit dintr-un jude regal, devenit ulterior comite al națiunii săsești, și din primarul Sibiului. Hotărârile privind soarta și interesele sașilor erau luate într-o adunare generală a reprezentanților tuturor provinciilor și marilor localități, adunare ce se întrunea în sesiuni de lucru de două ori pe an.

Universitatea săsească a fost și o reprezentantă politică a sașilor, având puteri depline în a reprezenta interesele sașilor și în relațiile cu celelalte națiuni, dar și cu conducerea țării, fiind garantul autonomiei „de facto" și în același timp o instituție de autoadministrare. Ca urmare a constituirii sale, comunitatea săsească din Transilvania a devenit „națiune politică" alături de maghiari și secui, având drept de reprezentare în Dieta Transilvaniei.

În anul 1505, la a treia adunare a celor trei națiuni politice recunoscute în Transilvania, ținută la Sighișoara, Universitatea săsească și-a consolidat poziția de reprezentantă a națiunii săsești.

Universitatea săsească a funcționat în perioada 1486-1876 ca o administrație autonomă și de-a lungul timpului, în cadrul ei, s-a dezvoltat un sistem financiar foarte solid, din fondurile ei

[150] Gustav Gündisch, „Der Hermannstädter Bürgermeister Thomas Altemberger (†1491). Leben und Werk", în *Aus Geschichte und Kultur der Siebenbürger Sachsen*, Editura Böhlau, Köln/Viena, 1987, pp. 144-145

Copyright © Achim Sărășan – 2018

fiind repartizate ajutoare financiare în mai toate localitățile cu populație săsească pentru întreținerea bisericii evanghelice, a școlilor confesionale, a populației în caz de calamități și, nu în ultimul rând, și pentru apărarea orașelor săsești.

Poziția Universității săsești s-a întărit foarte mult, nu numai în rândul comunităților săsești, ci și la nivel statal, încât împăratul Iosif al II-lea, în 1781, a emis un edict prin care a anulat Constituția stărilor și a dizolvat Universitatea națională săsească, dar înainte de moarte a revenit și a anulat edictul respectiv.

În timpul Revoluției din 1848 s-a derulat o nouă tentativă de desființare a Universității săsești, dar nu s-a reușit. Totuși, după revoluție, acest organism și-a pierdut din poziția importantă pe care a avut-o până atunci în viața politică a Transilvaniei. Ulterior, instaurarea dualismului austro-ungar a adus cu el și desființarea Pământului crăiesc, iar pentru sași pierderea mai multor privilegii. În plan economic, în 1872 s-au desființat breslele, iar în anul 1876 Universitatea săsească a fost desființată dar și-a continuat activitatea ca „Fundație", fără a mai avea poziția și prerogativele anterioare.

Prin Legea din 1 iunie 1937, publicată în Monitorul oficial nr. 124 din 1 iunie 1937, a fost desființată și „Fundația Universitatea săsească", iar patrimoniul ei de bunuri a fost împărțit între Biserica evanghelică și Societatea culturală română „Așezământul cultural Mihai Viteazul", care a fost înființată prin aceeași lege.

*

În 18/28 octombrie 1599, la Șelimbăr, armata lui Mihai Viteazul a înfrânt armata condusă de cardinalul Báthory. Marele domnitor al Țării Românești a făcut un pas important pe drumul aspirațiilor sale de a înfăptui o singură țară a tuturor românilor. La 1 noiembrie, după un marș triumfal, Mihai Viteazul a intrat în Alba Iulia, capitala Transilvaniei. Marii nobili din Principat i-au făcut jurământ de credință și Dieta a recunoscut noua situație a țării. Rând pe rând, orașele săsești au făcut act de supunere față de noul domnitor.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

După câteva luni, în mai 1600, corpul principal al armatei lui Mihai Viteazul, condus de marele domnitor, a trecut prin pasul Oituz în Moldova, iar cealaltă parte de oaste, condusă de Baba Novac, a trecut în Moldova prin Rodna. După trei săptămâni, Suceava și toată Moldova a fost cucerită și întreaga suflare de aici l-a recunoscut ca domn al Țării pe Mihai Viteazul. „Cele trei țări românești erau unite sub aceeași cârmuire pentru întâia oară. Cu îndreptățire Mihai își lua titlul, în hrisoavele emise la Iași, de **domn al Țării Românești și Ardealului și Moldovei**, iar sigiliul său cuprindea într-o sinteză stema celor trei țări românești unite. Se împlinise gândul exprimat de Mihai în cuvinte apăsate: **Și hotarul Ardealului, pohta ce-am pohtit, Moldova și Țara Românească**."[151]

Cucerirea Transilvaniei de către Mihai Viteazul a adus atâtea speranțe în sufletele românilor de aici, care nădăjduiau că lunga și greaua lor asuprire „de la domnii străini" va lua sfârșit. Din păcate însă, „Marea Unire" a lui Mihai Viteazul a durat atât de puțin. Un eveniment important din scurta domnie a acestuia în Ardeal a fost construirea unei catedrale ortodoxe în Alba Iulia și rânduirea ca episcop al ortodocșilor de aici al lui „Ioan, vlădică of Bălgrad", recunoscut de împăratul Rudolf.

După bătălia de la Șelimbăr, o parte însemnată a armatei lui Mihai Viteazul a intrat în Mediaș, cuceritorii prădând și devastând orașul. Necazurile locuitorilor de aici n-au încetat, „după asasinarea marelui domnitor Mediașul fiind jefuit din nou de armatele lui Sigismund Báthory. Generalul Basta a pretins și a primit din partea conducerii orașului plata a 24.000 de guldeni, iar în 1604, alți 8.000 de guldeni, pentru plata soldei valonilor imperiali."[152]

La începutul secolului al XVII-lea, „Mediașul, la fel ca celelalte orașe săsești, și-a continuat politica de susținere a imperialilor, ceea ce a atras atacarea și devastarea orașului în 1603 de Moise Székely și în 1606 de trupele lui Bocskai".[153]

---

[151] Șt. Pascu (coord.), *Istoria României. Compendiu...*, p. 161
[152] Ștefan Ionescu, *Mediaș. Monumente medievale*, Editura Honterus, Sibiu, 2002, p. 25
[153] E. Greceanu, *op. cit.*, p. 17

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Mediașul a avut de suferit și în timpul domniei principelui Gabriel Báthory (1608-1613), fiind jefuit de ostașii acestuia.

Pe lângă bătăliile pentru tronul țării, tot la începutul secolului al XVII-lea, epidemiile de ciumă din anii 1601 și 1604 au decimat populația Mediașului, resursele economice ale orașului fiind epuizate total. Din fericire a urmat o perioadă de stabilitate la nivel de conducere a Transilvaniei, principele Gabriel Bethlen (1613-1629) contribuind din plin la crearea unui mediu de echilibru și de înflorire economică. Mediașul a revenit în prim-planul politic al țării. Domnitorul Gabriel Bethlen a convocat o dietă la Mediaș în anul 1614. La dietă s-au prezentat și asasinii principelui Gabriel Báthory (Ladányi și Szilássi), care sperau să fie recompensați pentru fapta lor. Principele Gabriel Bethlen a poruncit ca asasinii să fie prinși, dar aceștia s-au refugiat în mănăstirea franciscană. Au fost prinși aici și aruncați de tarabanți (oșteni) din turnul mănăstirii și tăiați în bucăți.

În următorii ani, convocarea dietelor la Mediaș a devenit o situație obișnuită. Însă, „desele vizite princiare și convocarea acestor diete la Mediaș apăsau greu asupra veniturilor orașului, datorită cheltuielilor de reprezentare. Statutul din 1621 prevedea: *Dacă în oraș se întrunește dieta, principele și oamenii lui trebuiesc hrăniți fără plată, timp de trei zile, iar poporului trebuie să i se dea vin.* La plecare, sfatul asigura proviziile de drum ale alaiului și toți oamenii de curte, de la nobili la slugi, primeau felurite daruri în bani și obiecte, în timp ce principelui i se dăruiau de obicei vase de argint și aur.”[154]

În plan local, patriciatul săsesc și-a întărit tot mai mult poziția de clasă dominantă care conducea destinele orașului. În acest sens, în anul 1621 s-a stabilit un „Statut de ordine interioară”. Acesta stabilea drepturile locuitorilor orașului, dar și obligațiile pe care aceștia le aveau față de stat, biserică, conducerea orașului și obștea locală.

Datorită faptului că terenul din incinta fortificațiilor, ce însuma cca 36 ha, aparținea în cea mai mare parte familiilor săsești, înstrăinarea acestor terenuri era controlată de conducerea

[154] *Ibidem*, p. 14

Copyright © Achim Sărășan – 2018

orașului. Un articol din statutul amintit prevedea că „vânzarea către persoane de altă naționalitate atât a caselor, cât și a terenurilor libere era interzisă. Această măsură a fost întărită în 1683 printr-o altă hotărâre, conform căreia cel ce va vinde *străinilor* casa sau pământul din oraș își va pierde dreptul de moștenire și va fi alungat *cu rușine și batjocură*”.[155]

Statutul prevederea de asemenea drepturile, dar și obligațiile breslelor, asociații meșteșugărești al căror număr a ajuns la mijlocul secolului al XVII-lea la 28.

Când situația economică a orașului abia s-a redresat, în anul 1633 s-a abătut asupra Mediașului epidemia de ciumă ce a cuprins întreaga Transilvanie. În perioada următoare, într-un interval de timp scurt s-au succedat alte epidemii de ciumă – în 1643, 1646, 1653, 1656, 1658 și 1661, „mâna nemiloasă a morții secerând mii de vieți din rândul populației. Numai în 1646 peste 800 de oameni și-au găsit sfârșitul în urma epidemiei, aceasta la o populație a localității de cca 2.000 de suflete.”[156]

Mijlocul secolului al XVII-lea a fost la fel de dificil. Domnia lui Gheorghe Rákóczy II (1648-1657) s-a dovedit a fi „spre marele nenoroc și ruina bietei Transilvanii”. Uzurparea tronului acestuia de către Francisc Rhédey a adus Mediașului mari pagube. Acesta din urmă a convocat o dietă la Mediaș în ianuarie 1658, dietă care l-a recunoscut ca principe al Transilvaniei. La dietă au participat nobilimea și toate stările, pentru găsirea și stabilirea unor măsuri care să redreseze situația economică a Transilvaniei. Însă, Rákóczy II și-a încropit o armată și în marș forțat a ajuns în preajma Mediașului pentru a-i pedepsi pe nobili. Armata acestuia a fost încartiruită la Proștea Mare (Târnava) și apoi de aici a atacat Mediașul în zona porții Steingässer, creând în paralel o diversiune și la poarta Forkesch.

---

[155] *Ibidem*, p. 19; Johannes Tröster, în *op. cit.*, p. 151, a spus și el în acest sens: „Pentru că în primul rând toate privilegiile germanilor sau parțial se bazează pe faptul că nu vor lăsa nici un ungur să cumpere case în orașele lor, chiar dacă ar vrea să plătească dublu, pe când toți germanii, originari din Rusia sau Prusia sau orice altă țară, precum orice copil sau cetățean de origine germană, le pot primi.”

[156] Al. Avram, L. Giura, *op. cit.*, p. 20

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Orașul a capitulat și a oferit sume mari de bani principelui Rákóczy pentru a nu fi distrus.

Sfârșitul domniei principelui Gheorghe Rákóczy II a adus alte nenorociri asupra Transilvaniei: armatele combinate ale turcilor și tătarilor, coordonate de marele vizir Mohamed Köprülü, au prădat și au distrus o mulțime de orașe și sate. În acest măcel au reușit să se salveze câteva orașe mari, Sibiul și Clujul, care au plătit mari sume de bani ca preț de răscumpărare. Din fericire, Mediașul nu s-a aflat de această dată în calea năvălitorilor, dar a plătit ulterior, în solidaritate cu toate orașele Transilvaniei, imensa sumă de cca 500.000 de taleri, pentru ca armatele cotropitoare să se retragă din Principat.

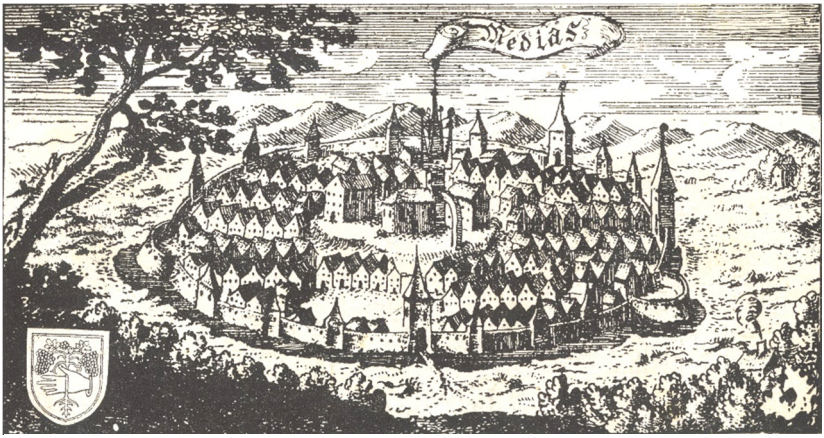

Mediaș la 1666 (Gravură de H.I. Schullenbergen – reproducere)

Urcarea pe tron și domnia următorilor principi ai Transilvaniei, Acațiu (Akoș) Barcsay (1658-1659), Ioan Kemény (1661-1662) și Mihai I Apafi (1662-1690), au adus alte probleme asupra localităților și locuitorilor Transilvaniei. Deși aflați sub suzeranitate turcească, unii principi și conducători ai orașelor, în special ai celor săsești, s-au orientat spre habsburgi, cerându-le ajutor. Expedițiile de pedepsire organizate de Poarta otomană au adus grave prejudicii, pierderi materiale și de vieți omenești Transilvaniei. Marile sume de bani plătite cuceritorilor au epuizat resursele financiare ale Principatului și în consecință *domnii* (stăpânitorii) din orașe și sate au mărit foarte mult contribuțiile și impozitele pentru oamenii de stare mijlocie și

Copyright © Achim Sărășan – 2018

pentru cei săraci. De aceea, țăranii din satele din jurul Mediașului, ca și o parte din locuitorii din oraș, s-au răzvrătit în anul 1673 împotriva Patriciatului săsesc din Mediaș, acesta văzându-se obligat să reducă din taxe.[157] În anul 1675, la Mediaș, erau impozitate 461 de familii și erau în evidența ajutoarelor 64 de văduve.[158] Populația orașului era însă mult mai mare. Pe lângă cei care locuiau în incinta fortificațiilor, din secolul al XVII-lea, în special românii, au început să-și construiască case „în afara zidurilor", în zona Mărășești, Izvorului, Mureșului și Avram Iancu.

4.8. Mediașul în timpul suzeranității habsburgice

Ultimele două decenii ale secolului al XVII-lea au adus transformări mari pe harta Europei răsăritene, ca urmare a rivalității celor patru puteri: Imperiul otoman, Imperiul habsburgic, Regatul polon și Imperiul țarist. Turcii, cu o armată puternică, au bătut din nou la poarta Europei. Bătălia decisivă a avut loc sub zidurile Vienei în anul 1683 și în final habsburgii au înfrânt armata turcească. Trei ani mai târziu, după o nouă bătălie la Buda, „succesele militare i-au adus Austriei stăpânirea Ungariei (1686) și apoi a Transilvaniei (1688)."[159]

Instalarea stăpânirii habsburgice în Transilvania a început cu semnarea tratatului de la Blaj din 27 octombrie 1687, tratat semnat de principele Mihai Apafi II (1661-1690). „Clauzele tratatului prevăd intrarea în posesia austriecilor a 12 orașe transilvane, cu toate bunurile lor, și plata unei sume de 700.000 de florini. Din categoria orașelor ocupate a făcut parte și Mediașul, unde a fost încartiruită în anul 1686 o garnizoană austriacă. Pentru întreținerea garnizoanei (hrană, țesături, nutrețuri, taxe), orașul a fost nevoit să se împrumute cu 1.000 de florini de la preotul din Moșna. În 1691 s-a înființat în oraș o garnizoană a husarilor."[160]

---

[157] E. Greceanu, *op. cit.*, p. 14
[158] I. Raica, *op. cit.*, p. 200
[159] Șt. Pascu (coord.), *Istoria României. Compendiu...*, p. 178
[160] *Ibidem*, p. 32

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Următorul pas spre stăpânirea Transilvaniei de către habsburgi s-a făcut prin metode militare forte. „Generalul imperial Caraffa smulge declarația din 1688 prin care Transilvania renunța *de bună voie* la suzeranitatea Porții, acceptând *protecția* împăratului. Orice încercare de împotrivire este înăbușită în sânge.”[161]

Deși Transilvania a devenit o provincie a Imperiului habsburgic după 1688, abia în urma păcii de la Karlowitz, din 26 ianuarie 1699, sultanul a renunțat oficial la stăpânirea Transilvaniei în favoarea habsburgilor conduși la acea vreme de împăratul Leopold I. Statutul politic și juridic al Transilvaniei „a fost statornicit prin Diploma leopoldină din 4 decembrie 1691, care a devenit constituția Transilvaniei vreme de un veac și jumătate. Mai întâi ea garantează drepturile celor patru religii recepte (catolică, reformată, luterană și unitariană), apoi se mențin legile Aprobate și Compilate, privilegiile sașilor și ale secuilor, dieta și celelalte instituții administrative și judiciare; funcțiile mari și mici erau ocupate numai de indigeni, unguri, sași și secui; doar comandantul armatei era german; darea față de Curtea din Viena se stabilește la 112.000 de florini pentru timp de pace și la 400.000 pentru vreme de război. Titlul de principe este însușit de împărat, pentru cârmuitorul Transilvaniei rezervându-se titlul de guvernator. Pozițiile cheie ajung sub autoritatea împăratului sau a cancelariei aulice transilvănene de la Viena, înființată în 1694; comandantul armatei imperiale era cea mai înaltă autoritate militară și politică. Principatul Transilvaniei își păstrează totuși autonomia internă, cu guvernul și dieta sa, fiind ridicat la 1768 la rangul de Mare Principat.”[162]

Stăpânirea habsburgică asupra Transilvaniei a adus nemulțumiri tuturor păturilor sociale de aici, sistemul politic-administrativ austriac dovedindu-se a fi greu și copleșitor. Sașii și-au văzut amenințate vechile lor privilegii. Dările și impozitele s-au dovedit a fi foarte apăsătoare. Din punct de vedere religios, reformații se temeau de atitudinea noii stăpâniri catolice.

[161] *Ibidem*, p. 187
[162] *Ibidem*, p. 187

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Românii ortodocşi, pe lângă starea de asuprire cruntă, îşi vedeau ameninţată şi credinţa ortodoxă, catolicii austrieci obligându-i să treacă la credinţa catolică. Toată această situaţie nou creată în Transilvania a fost sintetizată de cronicarul vremii Mihail Cserei în sintagma „jugul de fier" habsburgic, aceasta în comparaţie cu expresia „jugul de lemn" al turcilor. De aceea, oamenii de toate etniile, români, maghiari, secui şi saşi, au început să se răzvrătească.

În fruntea răsculaţilor s-a aşezat în anul 1703 „Francisc Rákóczy II, un mare nobil care a ridicat steagul revoltei, făgăduind celor ce-l vor urma drepturile la care aspirau: nobililor largi privilegii şi ţăranilor scutiri de dări şi de slujbe iobăgeşti. Era încurajat în acţiunea sa de Ludovic al XIV-lea, regele Franţei, de Carol al XII-lea, regele Suediei, şi de Petru cel Mare, ţarul Rusiei. Războiul *curuţilor*, cum erau numiţi partizanii lui Rákóczy, s-a răspândit cu iuţeală în Ungaria şi Transilvania."[163]

„Curuţii" = răsculaţi. Termenul îl întâlnim pentru prima dată în timpul răscoalei lui Gheorghe Doja din 1514, când avea alt sens – cel de cruciat. Datorită faptului că armata strânsă pentru lupta împotriva turcilor (cruciaţi) s-a răzvrătit împotriva nobililor maghiari, răscoala ţărănească a devenit foarte violentă şi termenul de curuţi a început să însemne cruciaţi răsculaţi, răzvrătiţi. Ulterior, termenul a fost folosit pentru a desemna membrii cetelor de răsculaţi conduşi de Francisc Rákóczy II împotriva habsburgilor.

În această revoltă s-au implicat şi românii, care au fost conduşi în regiunea nordică de haiducul Pintea Viteazul şi de Marcu Haţeganu, în regiunea centrală de Ştefan Sudriceanu şi de Balica, iar în părţile sudice de Vasile Negru şi de Bucur Câmpeanu.

Sub steagul lui Francisc Rákóczy II s-a adunat un număr foarte mare de răsculaţi, lupta lor derulându-se sub lozinca „pentru Dumnezeu şi pentru libertate". Lupta dintre curuţi şi oastea imperială (lobonţi), condusă de generalul Rabutin, s-a

[163] *Ibidem*, p. 188

Copyright © Achim Sărășan – 2018

desfășurat în perioada 1703-1711, victoriile alternând, când pentru o tabără, când pentru cealaltă.

În anul 1707 curuții au ajuns să stăpânească cea mai mare parte din Transilvania. În timpul răscoalei, orașele săsești, printre care și Mediașul, au avut atitudini echivoce, înclinând mai mult spre sprijinirea habsburgilor. Din această cauză, Mediașul a fost supus de către curuți unui asediu prelungit, în perioada 7 aprilie-15 iunie 1705.[164]

Oastea curuților care a atacat Mediașul era de 25.000 de oameni și era condusă de generalul Simon Forgáts. Orașul avea la data aceea o populație de cca 3.000 de locuitori și în cetate era încartiruită o garnizoană imperială de 700 de oameni.

„În timpul luptelor, curuții care și-au stabilit tabăra pe dealul din sudul orașului (Dealul Păsărilor), distrug o parte însemnată a zidurilor de apărare, clădiri, fortificații, ocupă și devastează orașul și cer 8.000 de guldeni despăgubiri.” Curuții au cucerit și orașele Sighișoara și Gherla.[165]

După ce în anul 1704 Francisc Rákóczy II a fost ales de Dieta din Alba Iulia principe al Transilvaniei, în anul următor armatele imperiale conduse de generalul Heberville, venite în ajutorul celor din Transilvania, au înfrânt armata curuților la Jibou. În timp ce armata imperială s-a deplasat în Ungaria pentru a înfrânge răsculații de aici, Francisc Rákóczy și-a reorganizat armata și a revenit în luptă, curuții recucerind Transilvania pentru scurt timp. În bătălia decisivă din anul 1711, imperialii au înfrânt definitiv armata curuților, pacea de la Satu Mare din 1711 consfințind victoria Imperiului habsburgic.

Analizând cauzele înfrângerii curuților, Ștefan Pascu a spus: „După unele noi succese, în 1708 începe declinul. Scutirile de dări promise țărănimii n-au fost aplicate, oastea era greu de întreținut, contradicțiile dintre nobilimea și țărănimea din tabăra lui Rákóczy se accentuau, ajutoarele regelui Ludovic al XIV-lea

---

[164] Pentru amănunte vezi Liviu Cîmpeanu, Hansotto Drotloff, „Curuți vs. Imperiali: bătălia pentru Mediaș. Asediul orașului din 1705 descris de un contemporan anonim”, în Vasile Mărculeț, Helmuth Julius Knall (eds.), *Mediaș – 750*, vol. I, Editura Crisserv, Mediaș, 2015, pp. 47-93

[165] Șt. Ionescu, *Mediaș. Monumente...*, p. 33

Copyright © Achim Sărășan – 2018

și ale lui Petru cel Mare nu mai soseau. Nobilimea era gata la o împăcare cu imperialii, care se realizează prin pacea de la Satu Mare (1711). Stăpânirea habsburgică în Transilvania se întărește, precum și colaborarea cu nobilimea."[166]

Războiul curuților a adus Mediașului mari pierderi materiale, dar și de vieți omenești. O bună perioadă de timp, de la începutul secolului al XVIII-lea, toate eforturile economice ale orașului se vor concentra pe reconstruirea locuințelor și refacerea sistemului de fortificații.

Datorită faptului că numărul locuitorilor a scăzut foarte mult, în cetatea Mediaș s-a întâmplat un fenomen deosebit. În orașul depopulat „românii pătrund (iarăși) în cetate, fapt dovedit de documentele vremii, referitoare la expediția lui Francisc Rákóczy II asupra Mediașului (1705). El (orașul) înregistrează un număr de 500 de familii românești – aprox. 2.000 de persoane, care trăiau în interiorul zidurilor cetății (cele rămase și cele intrate). Acest lucru s-a realizat prin cumpărarea de către români a unor grădini aparținând sașilor *cu prețiu scumpu*."[167]

După pacea de la Satu Mare stăpânirea habsburgică s-a întărit tot mai mult în Transilvania. Conducerea Principatului se făcea de la Viena, împăratul asumându-și inclusiv funcția de „principe". Curtea de la Viena își exercita puterea prin comandantul militar austriac care controla totul. Vechile instituții de conducere a țării – Dieta, guvernatorul și guvernul – nu mai aveau putere legislativă, ci doar una executivă și erau toate subordonate Curții prin intermediul Cancelariei aulice transilvane, care avea sediul tot la Viena.

Aparatul administrativ habsburgic s-a dovedit a fi un foarte bun colector de bani și bunuri pentru imperiu. Transilvania era considerată „o cămară a imperiului", care furniza materii prime și susținea financiar vistieria care era tot timpul dezechilibrată din cauza războaielor. Bărbații tineri erau obligați să intre în armata stăpânitorilor, mulți dintre ei nemaiîntorcându-se acasă din războaie. Transilvaniei i-a fost

[166] Șt. Pascu (coord.), *Istoria României. Compendiu...*, p. 188
[167] *Historia Domus...*, p. 5

Copyright © Achim Sărășan – 2018

impusă darea militară și întreținerea armatelor imperiale. Ca să ne facem o imagine a ceea ce reprezenta „jugul de fier" austriac în privința dărilor, în 1714 acestea erau de 600.000 de florini renani, iar în 1763 erau duble, ajungând la peste 1.255.000 de florini renani. La această sumă se adăugau zecile de mii de găleți de grâu, de orz și care de fân.[168]

Partea pozitivă a includerii Transilvaniei în Imperiul habsburgic a fost faptul că s-a dezvoltat mult industria manufacturieră și cea minieră, diminuându-se decalajul economic față de celelalte țări din apusul Europei.

Povara grea a dărilor a căzut în sarcina tuturor localităților, dar în mod special a celor care aveau statut de oraș. La vremea respectivă, secolul al XVIII-lea, în Principat erau nouă localități care aveau acest statut: Brașov, Sibiu, Cluj, Alba Iulia, Bistrița, Mediaș, Sighișoara, Orăștie și Satu Mare. Orașele aveau însă o situație privilegiată, beneficiind de o mai mare autonomie internă și de conducere proprie.

În această perioadă, în Mediaș, ca și în celelalte orașe săsești, a crescut foarte mult puterea Patriciatului săsesc, care se impunea tot mai mult în peisajul nobiliar al țării. Poziția lor de stăpâni de pământ, de bresle și de comercianți nu s-a mai limitat doar la perimetrul orașului, ci s-a extins și asupra satelor din jur, patriciatul devenind asupritorul țăranilor. „Documentele epocii consemnează conflicte și episoade sângeroase, cu caracter social, între țărani și patriciatul urban. Astfel, în anul 1673, răscoala țăranilor din Biertan și Moșna împotriva patriciatului din Mediaș, *care trăia din sudoarea țăranilor săraci*, dă câștig de cauză primilor, de vreme ce patriciatul consimte în fața cererilor acestora, să le ușureze dările."[169]

Din păcate, situații de genul acesta au apărut și în secolul al XVIII-lea, țăranii români din Mediaș și din satele din jur revoltându-se periodic împotriva abuzurilor patriciatului săsesc din oraș.

---

[168] Șt. Pascu (coord.), *Istoria României. Compendiu...*, p. 191
[169] Al. Avram, L. Giura, *op. cit.*, p. 20

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Mediaș la 1735

Datorită situației de exploatare cruntă, populația de baștină și cea mai numeroasă a țării, populația românească, a ajuns din rău în mai rău. La toate aceste neajunsuri s-au adăugat și presiunile la care erau supuși românii pentru a se lepăda de credința ortodoxă strămoșească și a trece la catolicism. Răspunsul lor la toate aceste presiuni au fost atitudinile de revoltă, de răzvrătire și, ca măsură extremă, trecerea în masă a românilor dincolo de munți.

Între atitudinile de răzvrătire împotriva catolicizării românilor se înscrie activitatea călugărului sârb Visarion Sarai, care, mergând din sat în sat, îi îndemna pe români prin cuvântări să nu se lepede de credința ortodoxă. Răscoala călugărului Sofronie de la Cioara (jud. Alba) a avut alte dimensiuni și consecințele mult mai concrete. În perioada 1759-1761 această răscoală a cuprins o mare parte din Transilvania, ajungând și în zona Mediașului și în satele din jur.[170] Urmarea ei a fost că multe sate care au fost trecute în evidența Bisericii greco-catolice ca fiind unite au renunțat la uniație și revenit la ortodoxie.

Represaliile stăpânirii austriece catolice împotriva românilor ortodocși, care se opuneau tot mai fățiș catolicizărilor

[170] Pentru amănunte vezi lucrarea Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Editura Institutului Biblic și de Misiune ortodoxă al B.O.R., vol. II, București, 1981, p. 382

Copyright © Achim Sărășan – 2018

forțate, nu au întârziat să apară. O armată austriacă condusă de generalul Bukow a fost trimisă în Transilvania „să restabilească ordinea”. În perioada anilor 1760-1762 această armata a trecut din sat în sat, lichidând focare de rezistență și de luptă împotriva catolicizării românilor, distrugând cu tunurile în mod special mănăstirile.

Toate aceste încercări prin care au trecut românii au avut și o consecință favorabilă: împărăteasa Maria Tereza a îngăduit reînființarea Episcopiei ortodoxe din Ardeal în anul 1761, în fruntea căreia a fost numit ulterior episcopul sârb Dionisie Novacovici.

Tot în această perioadă românii greco-catolici conduși de episcopul unit Inochentie Micu (†1768 la Roma) au început o luptă aprigă pentru obținerea de drepturi și libertăți pentru toți românii. Timp de 16 ani (1728-1744) vlădica Inochentie de la Blaj a asaltat Curtea de la Viena, Dieta și guvernul cu memorii în care cerea drepturi egale cu celelalte națiuni pentru românii din Transilvania: să aibă reprezentanți în Dietă și guvern, să fie ștearsă iobăgia în scaunele săsești, să se acorde românilor dreptul de a învăța, dreptul de a practica meșteșugurile ș.a.

Pentru a mai potoli revoltele sociale în Transilvania, Maria Tereza a îmbunătățit sistemul juridic, introducând unele reforme. Vechile colecții de legi, „Aprobatele” și „Compilatele”, au fost perfecționate. În 1763-1764 au luat ființă „Tabulae continuae” pe lângă fiecare comitat. Noile legi aveau ca principal scop rezolvarea problemelor cu caracter juridic, dar aveau și competențe pe linie administrativă și economică. A fost consolidată poziția Forului de apel obișnuit, Tabla regească (Tabula Regio Judiciaria), instituție care a avut sediu timp de două decenii (1737-1757) la Mediaș.

Această instituție a fost condusă de un președinte și avea în componența ei 2-3 protonotari și 12 assesori. Lucrările acestui for se desfășurau în ședințe ce se țineau de două ori pe an, iar procesele se derulau și se soluționau în termen de 40 de zile.

Datorită volumului mare de lucru, Tabla regească și-a multiplicat munca, ținând dezbateri tot timpul anului și sporind numărul assesorilor.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Din păcate, legile promovate de împărăteasa Maria Tereza au fost alcătuite „în defavoarea iobăgimii, nobilimea fiind scutită de impozite, iar saşii răscumpărându-se pe timp de 99 de ani cu suma de 200.000 de florini. O măsură pentru îmbunătățirea soartei unei părți din țărănime a fost aceea de a înființa regimentele românești de graniță la 1762. Dar din cauza opoziției nobilimii maghiare scopul n-a fost atins."[171]

O îmbunătățire a vieții românilor din Transilvania a avut loc începând cu anul 1780, când Iosif al II-lea a ajuns împărat la Viena. Acesta cunoștea foarte bine situația precară a românilor din imperiu, venind în contact cu aceste realități în anul 1765 şi apoi în 1773, când în calitate de coregent a făcut diferite vizite prin Transilvania. În prima vizită a ajuns şi în Mediaş şi satele din jur. Țăranii iobagi din zonă l-au întâmpinat pretutindeni cu „jalbe în mână", jalbe în care erau scrise nemulțumirile lor şi abuzurile la care erau supuşi de stăpânii de pământ unde locuiau. „Noi nu avem nici vii, nici fânațe, nici arătură...", se plângeau aceştia.

În vizita pe care a făcut-o în Mediaş în iunie 1773, împăratul Iosif al II-lea a fost însoțit de: contele general Nostitz, generalul Siskowich, feldmareşalul Pelegrini, medicul personal Brambilla şi de notarul Michael Conrad Heydendorf din Mediaş, care era şi traducător. Împăratul a intrat prin Poarta Zeckesch, venind dinspre Dumbrăveni. „Primarul şi consilierii săi erau adunați în Piața Mare, în fața fostei case Clausenburg. Împăratul a întrebat unde se află garnizoana şi s-a dus pe jos într-acolo, trecând pe lângă Mănăstirea Piariştilor. La cazarma din Strada Noroiului a primit salutul trupelor şi a vizitat Spitalul Militar, adăpostit într-o casă de lângă Portița Noroiului... După aceea, împăratul însoțit de un popor foarte numeros a ieşit pe Strada Noroiului şi s-a dus până în Piața Mare, în fața casei primarului, unde era adunată familia acestuia... După ce a mai strâns jalbe s-a urcat în trăsură şi a plecat spre Sibiu, ieşind prin Poarta Forcăş".[172]

---

[171] Şt. Pascu, „Schiță istorică...", în I. Covrig-Nonea (coord.), *Monografia județului...*, p. 155

[172] G. Togan, *Mediaş. Istorie...*, pp. 101-102

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Mediaș – Strada Forkesch, cu Poarta sa în plan depărtat

După o lună, împăratul a trecut din nou prin Mediaș, venind dinspre Sibiu, și după ce a vizitat iarăși orașul a ieșit pe Poarta Uliței Pietruite spre Păucea.[173]

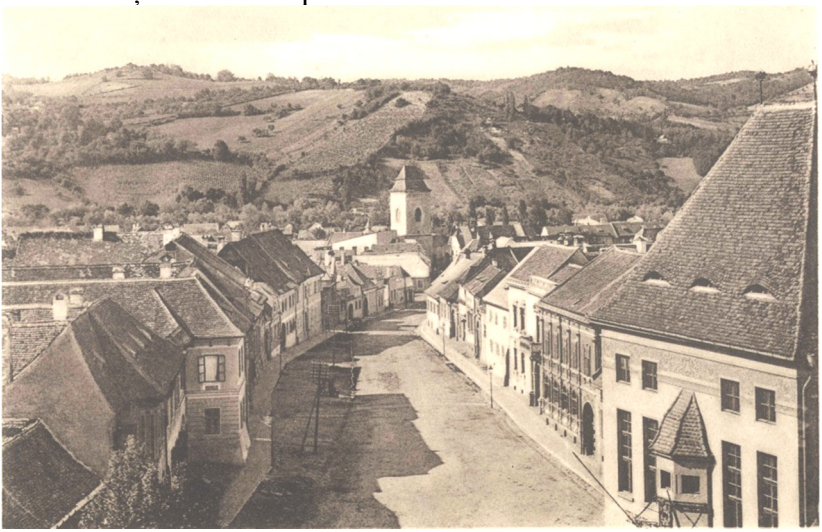

Mediaș – Ulița Pietruită, cu Poarta sa în plan depărtat

Cu ocazia vizitelor sale făcute în Transilvania, împăratul Iosif al II-lea a constatat care sunt realitățile din imperiu, fapt care

[173] *Ibidem*, p. 103

Copyright © Achim Sărășan – 2018

va avea consecințe benefice în derularea evenimentelor ulterioare din această țară. „Cuvintele rostite la adresa Românilor, și anume că fără îndoială ei **sunt locuitorii cei mai vechi și cei mai numeroși din Transilvania, dar total asupriți din partea ungurilor**, au trezit în sufletele acestora speranțe de mai bine. Rezultatele s-au văzut la un an numai după vizita princiară, când țăranii din districtul Brașovului s-au răsculat, cerând să fie înrolați în armată, pentru a sfârși odată cu acea viață umilitoare."[174]

Ajuns pe tronul imperial, împăratul Iosif al II-lea a introdus reforme iluministe în Imperiul habsburgic. Dintre acestea amintim:

1. A dat edictul de toleranță din 1781 prin care a acordat libertate de manifestare tuturor confesiunilor.
2. Printr-un ordin din 22 martie 1781, „Pământul crăiesc" a devenit proprietatea exclusivă a împăratului, iar toți locuitorii de pe aceste pământuri aveau drepturi egale. Pământul crăiesc – regesc – a fost considerat de la început bunul exclusiv al regelui. Pe acest pământ au fost invitați să se așeze coloniștii sași când s-au stabilit în Transilvania, având statutul de *liberi și oaspeți*. Privilegiile pe care le-au avut de la început sașii, din punct de vedere politic, social, religios și economic, au transformat națiunea săsească într-o națiune specială, *privilegiată*, cu drepturi superioare tuturor celorlalte națiuni. Or, prin acest ordin, împăratul Iosif al II-lea a desființat privilegiile sașilor, revendicând pentru sine „pământul crăiesc". Cu retragerea drepturilor privilegiate, sașii au devenit egali în drepturi cu maghiarii și românii din Transilvania. Ulterior însă, nobilimea, din care făcea parte și patriciatul săsesc, a făcut presiuni care au dus la anularea Reformelor iluministe ale lui Iosif al II-lea.
3. A făcut reorganizarea administrativă, împărțind Marele Principat al Transilvaniei în 11 comitate, conduse de dregători plătiți.

[174] Șt. Pascu, „Schiță istorică...", în I. Covrig-Nonea (coord.), *Monografia județului...*, p. 156

Copyright © Achim Sărășan – 2018

4. A separat justiția de administrație, înființând Tabla regească (instanță judiciară de apel), care avea în subordinea sa alte două table la Cluj și la Târgu Mureș.
5. A înlocuit limba latină, ca limbă oficială, cu limba germană.
6. A desființat în anul 1785 servitutea personală a iobagilor, printr-o lege care le permitea acestora să se strămute dintr-o localitate în alta, dreptul de a se căsători, dreptul a învăța și a practica meserii etc.

Din păcate, pe patul de moarte, în anul 1790, împăratul Iosif al II-lea a fost obligat să anuleze aceste reforme, restituind nobilimii vechile drepturi.

Urmașul său la tron, Leopold al II-lea, a fost și el obligat la rândul său, la urcarea pe tron, să anuleze măsurile luate de fratele său în favoarea țărănimii.

Lupta poporului român din Transilvania pentru obținerea de drepturi și libertăți după înfrângerea răscoalei lui Horea, Cloșca și Crișan din 1784 și după anularea reformelor lui Iosif al II-lea a îmbrăcat alte forme. Mișcarea socială combinată cu cea națională a primit alte dimensiuni prin „Supplex Libellus Valachorum". „Datoria de a pregăti clasele inferioare pentru această redeșteptare a revenit preoților, amenințați să fie spânzurați în frunte cu episcopii lor. Dar preoții nu s-au înfricat în fața acestor amenințări, ci și cu mai mult curaj au acționat pentru reușita mișcării. Dacă un rezultat imediat al acestei acțiuni generale și unitare nu s-a văzut, memoriul fiind respins de nobilimea egoistă, s-a obținut totuși un rezultat cu mult mai mare: strângerea tuturor Românilor într-un bloc unitar, fără deosebire de confesiune și de clase sociale, în pofida politicii habsburgice care voia să-i separe pentru totdeauna, și deșteptarea sentimentului de mândrie și demnitate națională în inimile Românilor, precum și voința de luptă până la împlinirea aspirațiunilor lor naționale."[175]

[175] Șt. Pascu, „Schiță istorică...", în I. Covrig-Nonea (coord.), *Monografia județului...*, pp. 156-157

Copyright © Achim Sărășan – 2018

4.9. Revoluția din 1848 în zona Mediașului

Secolul al XIX-lea a adus în toată Europa o deteriorare a vieții țăranilor, pe umerii cărora s-au pus poveri sporite – creșterea zilelor de robotă, impozite și dări mărite, îngrădiri sociale etc., toate acestea contribuind la crearea unei situații de nesuportat pentru aceștia. Pe de altă parte, noua clasă politică ce a apărut – burghezia – dorea să iasă de sub stăpânirea vechilor feudali, căutând să-și impună politica sa economică și întreg statutul său. Deci, într-un cuvânt, situația grea a țăranilor și dorința burgheziei de a prelua puterea au fost factorii esențiali care au stat la baza izbucnirii revoluției de la mijlocul secolului al XIX-lea.

Flacăra revoluției a izbucnit la Paris la 22 februarie 1848 și s-a întins cu o foarte mare repeziciune, cuprinzând în scurt timp toată Europa.

La 15 mai 1848 a izbucnit revoluția la Pesta, ca apoi să se propage în întreg Imperiul habsburgic. În furia lor, revoluționarii au dat foc conacelor și castelelor nobililor; pe unii i-au prins și i-au omorât. Toată ura strânsă de atâtea generații de iobagi se revărsa ca un puhoi de ape, țăranii răzbunându-se pentru umilința și batjocura pe care le îndură atâtea veacuri. „Aceste evenimente se răsfrâng și asupra dietei maghiare din Pojon (Bratislava); sub înrâurirea zvonurilor că 40.000 de țărani s-ar fi adunat pentru eliberarea de robote, membrii dietei votează în pripă, la 18 martie 1848, o serie de legi cu privire la desființarea privilegiilor nobiliare, anularea robotelor și a dijmelor, la împroprietărirea foștilor iobagi, legi menite să deschidă drumul spre transformarea burgheză a țării.”[176]

Din păcate, aceste hotărâri n-au fost recunoscute de Curtea de la Viena, care la 28 martie a emis un rescript împărătesc, care, printre altele, îndruma Dieta maghiară să ia din nou în dezbatere legea votată pentru abolirea iobăgiei.[177]

---

[176] Victor Cheresteșiu, Cornelia Bodea, Bujor Surdu, Camil Mureșan, Nuțu Constantin, Egyed Acațiu, V. Curticăpeanu, *Din Istoria Transilvaniei*, vol. II, Editura Academiei R.P.R., București, 1961, p. 3

[177] Teodor V. Păcățian, *Cartea de aur*, vol. I, ediția a II-a, Tipografia Iosif Marschall, Sibiu, 1904, p. 210

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Acest rescript a provocat o revoltă generală. La Pesta, revoluționarii unguri, în frunte cu Ștefan Petőfi, au lansat lozinca „Trăiască republica". În scurt timp, aceștia și-au ales un guvern provizoriu, în fruntea căruia a fost pus contele Batthyány și ca ministru de finanțe Ludovic Kossuth. Constrâns de situația nou-creată, împăratul de la Viena a sancționat la 11 aprilie legile votate de Dieta de la Pojon din 18 martie 1848. Tot la 11 aprilie „s-a dat o Constituție care avea 31 de articole și care prevedea, printre altele: Legile țării le votează adunarea țării și vor fi sancționate de rege. Puterea executivă o exercita guvernul. Mai prevedea drepturi civile egale pentru toată populația fără deosebire de naționalitate și religie.

Articolul 9 prevedea desființarea robotelor, dijmei și celelalte prestații ale țărănimii dependente: foștii iobagi devin proprietari liberi ai sesiilor sau fracțiunilor de sesii, pentru care înainte făceau prestații, dădeau dijme domnului de pământ; legea fixează ca proprietarul să fie despăgubit pentru prestațiile urbariale din fondurile statului, nu de foștii iobagi."[178]

Analizând această nouă Constituție, se poate lesne constata că în fruntea țării a rămas tot nobilimea. Nici unul dintre cele 31 de articole nu conținea vreo dispoziție privitoare la drepturile popoarelor din imperiu: slavi, români și germani din Ungaria, deși aceste popoare formau majoritatea țării.

Deși membrii noului guvern și conducerea țării au considerat că hotărârile Dietei de la Pojon-Bratislava din 18 martie 1848 au rezolvat problemele esențiale ale „reînnoirii patriei", lucrurile nu stăteau tocmai așa. Două probleme deosebit de importante la vremea aceea – împroprietărirea jelerilor și acordarea unor drepturi naționale popoarelor din Ungaria – nici nu erau amintite.

În perioada ce a precedat izbucnirea Revoluției din 1848, în „Principatul Transilvaniei situația era mult mai gravă, unde de abia după trei luni, în iunie, aveau să fie aduse legi cu privire la eliberarea iobagilor urbariali de prestațiile lor față de domnii de pământ. Domnii sileau în continuare țărănimea să robotească.

[178] V. Cheresteșiu et al., *op. cit.*, p. 4

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Țăranii încep să se împotrivească, la început în jurul orașelor Cluj și Dej, apoi, în aprilie, în comuna Drag (comitat Dăbâca), unde sunt trimiși cca 600 de soldați pentru restabilirea ordinii.

Mișcări țărănești se produc și în comitatul Alba de Sus, în Valea Buii, în comitatul Cetatea de Baltă, la Trascău (Turda) și în Trei Scaune."[179]

Dacă în partea de nord a Transilvaniei românii au luptat împotriva Dietei maghiare, care le refuza drepturile cele mai elementare, în centrul și sudul Transilvaniei românii au luptat pentru obținerea unor drepturi cu „Universitatea săsească". „În scaunele săsești Brașov, Sibiu, Mediaș, Miercurea, românii cereau drepturi egale cu sașii. Urmarea acestor mișcări a fost hotărârea Universității săsești din 3 aprilie 1848, prin care acorda o serie de concesii în numele *culturii și moralității.* Aceste concesii sunt cuprinse în patru puncte:

1. Se recunoaște valahilor dreptul de a fi aleși membri ai comunităților săsești, ca și ocuparea pe teritoriul sașilor a diferite funcții publice.
2. Primirea ucenicilor valahi la meșteșugurile conduse de sași.
3. Pentru fiecare biserică ortodoxă din comună se va detașa o porțiune canonică din terenul comunei. Dacă pământul lipsește, preotului i se va da o leafă potrivită din casa alodială.
4. Preoții neuniți să primească aceleași drepturi ca preoții celorlalte religii."[180]

Analizând aceste concesii făcute românilor de Universitatea săsească, se poate constata că ele rezolvau cererile și aspirațiile românilor doar în parte. Problema egalității în drepturi a românilor cu sașii, recunoscută în parte chiar de Curtea de la Viena, nu era nici amintită. „Sublinierea termenului *pământ săsesc* echivala cu un refuz de recunoaștere a principiului egalitar." [181]

---

[179] *Ibidem*, p. 20
[180] T.V. Păcățian, *op. cit.*, pp. 209-210
[181] Silviu Dragomir, *Revoluția românilor din Transilvania în anii 1848-1849*, Editura Cartea Românească, Cluj-Sibiu, 1944-1946, p. 1258

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Flacăra revoluției a cuprins și partea de nord a Ardealului. Pentru a mai potoli furia țăranilor răsculați, la 29 mai 1848, Dieta de la Cluj a votat pentru Transilvania legi cu privire la desființarea robotelor și a dijmelor, foștii iobagi devenind proprietari liberi, fără sarcini și obligații față de domnii de pământ sau ai sesiilor urbariale. Evenimentul a fost salutat cu mult entuziasm de ziarele românești. Cu acest prilej, G. Barițiu a scris: „De la dietă iobăgia încetează în tot Ardealul pe toată vecia, începând din 18 iunie. Iobăgia se șterge ... piară și numele și suvenirea ei, de trei ori piară acel blăstăm de robie păgânească, înfierătoare a omului. Legea prin care poporul transilvan, mare parte român, însă și unguri mulți și câteva sate săsești, scapă de robia veacurilor e cuprinsă în zece paragrafe și în șapte iunie se trimite împăratului spre întărire. Legea hotărăște ca *robotele, zeciuielile și orice plăți iobăgești zăcătoare pe toate moșiile iobagilor se șterg de tot*... Locuitorii țării câți fuseseră până atunci iobagi și jeleri nu vor fi scoși din locurile și moșiile pe care se află, fie acelea ori iobăgești, ori domnești, până nu vor fi tulburați. Guberniul va orândui o judecată mare și altele mai mici ... care cât mai în grabă să cerceteze din sat în sat care este pământ urbarial și care este alodiul domnesc. Până va ieși sentința judecății nici un locuitor nu poate fi scos de pe moșie, nici nu se poate sili la vreo plată... Judecățile dominale (ale domnilor de pământ) încetează și orice vină ori cauză ale locuitorilor se îndreaptă la judecătoriile ținuturilor."[182]

De la promulgarea legii și până la respectarea ei s-a dovedit a fi însă un drum destul de lung. „Iobăgia se desființase deja prin lege, proprietarii cei mai mari însă tot nu voiau să plătească țăranilor zilele de lucru, ci pretindeau să le robotească ca până atunci."[183]

Datorită acestor aspecte situația în Transilvania a rămas încordată. Una dintre cauze a fost și faptul că legea, care era o copie a legislației din Ungaria, nu se atingea de pământurile

[182] G. Barițiu, în *Gazeta Transilvaniei* din 3 iunie 1848, nr. 45, p. 185-186
[183] Idem, *Părți alese din Istoria Transilvaniei*, vol. II, Tipografia W. Krafft, Sibiu, 1890, pp. 58-59

Copyright © Achim Sărășan – 2018

aloidale, astfel că sute de mii de jeleri nu au fost împroprietăriți, rămânând mai departe în vechea lor dependență față de moșieri. Proprietarii încercau sub diferite pretexte – ca zile nelucrate înainte de intrarea în vigoare a legii eliberării din iobăgie sau datorii mai vechi – să-i oblige pe foștii iobagi la robote.

Deși la început mișcarea revoluționară ce a cuprins Imperiul habsburgic i-a adunat sub același steag pe toți cei asupriți, indiferent de etnie, din păcate, încă de la început, revoluționarii maghiari și-au trecut în programul revoluției lor „Unirea Transilvaniei cu Ungaria". Lozinca ce-i anima în această luptă a fost „unire cu Ungaria sau moarte".[184]

Acest deziderat al lor a fost legiferat la 29 mai 1848, când Dieta de la Cluj a hotărât, contrar voinței poporului român, „Unirea Transilvaniei cu Ungaria". (La vremea respectivă, Ungaria mărită avea 13.400.000 de locuitori, dintre care numai 5.000.000 erau maghiari. Restul de 8.400.000 erau de alte naționalități: 5.000.000 slavi, 2.000.000 români și 1.400.000 germani.)

Această hotărâre a dezbinat revoluția din Transilvania. Poporul român a renunțat la revendicările social-economice și a luptat pentru apărarea ființei naționale a Transilvaniei. Pe cale de consecință, românii s-au aliat cu armata imperială, luptând împreună împotriva revoluționarilor maghiari, care au transformat revoluția într-un război civil de jaf și de cotropire.

Faptul că revoluția condusă de Kossuth s-a transformat într-un război de ocupare a Transilvaniei i-a determinat pe români și sași să se unească, pentru a face front comun împotriva maghiarilor, care în satele și orașele ocupate s-au comportat cu o cruzime barbară.

Curentul revoluției i-a cuprins și pe sași. „Se mișcă și aceștia, dar nu pentru a câștiga libertăți și privilegii, pe care le aveau în cea mai mare măsură, ci pentru a se organiza ca să și le apere și pentru a face față împrejurărilor noi. Se hotărăște ca în toate orașele săsești să se organizeze gărzi naționale spre acest

[184] Șt. Pascu, „Schiță istorică...", în I. Covrig-Nonea (coord.), *Monografia județului...*, p. 157

Copyright © Achim Sărășan – 2018

scop. Printre cei dintâi care organizează astfel de gărzi sunt Sașii din Mediaș. Aceștia îi invită și pe Români să se înscrie în garda lor, după cum spunea protop. Ștefan Moldovan într-o scrisoare adresată la sfârșitul lunii Martie episcopului I. Lemeny. Românii însă refuză să se înscrie în această gardă, cerând mai întâi ca *drepturile noastre, până acum apăsate, să reînvieze...* În sfârșit, în urma unui manifest dat de Universitatea săsească la 3 aprilie, prin care li se promitea deplină libertate civilă și politică Românilor, are loc o înțelegere între Românii și Sașii din Târnava."[185]

În această perioadă dificilă, intelectualii români din orașele Transilvaniei și-au asumat responsabilitatea organizării românilor din punct de vedere militar pentru a putea face față revoluționarilor maghiari. Revoluționarul Simion Bărnuțiu a lansat în revista „Foaie pentru minte" un apel de mobilizare a tuturor românilor, urmat de o proclamație la 24 martie.

La Blaj, Sibiu și Brașov au avut loc consfătuiri și s-a hotărât convocarea unei Adunări, la Blaj, pentru 30 aprilie. Convocarea a fost scrisă de Aron Pumnul, fiul zonei Târnavei Mari. Între timp s-au înregistrat mișcări naționale. „În regiunea Târnavelor cei mai aprigi propagandiști erau clericii Ilie și Vasile Moldovan, care din 8 aprilie cutreeră întreaga regiune, îndemnând poporul să meargă la Blaj, unde se va hotărî ștergerea iobăgiei. Dar cel ce va organiza și acum și mai târziu aceste părți a fost protopopul Mediașului, Ștefan Moldovan. Cu toate că adunarea de la Duminica Tomii a fost oprită de oficialitatea maghiară, totuși în acea zi se găseau la Blaj peste 10.000 de Români, cei mai mulți de pe Târnave."[186]

În mișcările revoluției s-a implicat și populația săsească, dar diferențiat, după criterii sociale. Pe de o parte, patriciatul săsesc dorea menținerea vechilor sale privilegii, neacceptând tendințele revoluției maghiare de independență față de Austria, iar pe de altă parte, intelectualii din Sibiu și Brașov, ca și elementele burgheze și ale păturii mijlocii săsești, au înțeles că

[185] *Ibidem*, pp. 157-158
[186] *Ibidem*, p. 158

Copyright © Achim Sărășan – 2018

a sosit momentul rezolvării problemelor naționale în Principat și că românii, majoritari, vor avea un cuvânt greu de spus în această problemă. De aceea, sașii au început să se apropie de români. „Majoritatea revendicărilor formulate de conducătorii sași (Stephan Ludwig Roth, C. Gooss, G.D. Teutsch, A. Kurz, M. Moltke ș.a.) se refereau în mai mică măsură la eliberarea iobagilor, deși pe pământul nobililor trăiau aprox. 40.000 de iobagi sași, ci mai mult la problemele naționale, culturale și economice, de care depindea însăși existența lor națională. Din această cauză s-au îndepărtat de revoluția maghiară, ai căror conducători nu erau dispuși să acorde drepturi naționale populației nemaghiare."[187]

Intelectualii români și studenții din Transilvania au început o muncă susținută de propagandă, în orașe și sate, pentru a mobiliza întreg poporul român la lupta pentru eliberarea de iobăgie și obținerea de alte drepturi, dar și pentru apărarea ființei naționale. În zona Târnavelor, Vasile Moldovan și Judecătorul Ioan Papiu îndemnau poporul să se adune la Blaj pentru a hotărî soarta românilor. De data aceasta s-au strâns la Blaj, la 30 aprilie 1848, 40.000 de români, marea lor majoritare fiind de pe Târnave. La această adunare au participat și protopopul Mediașului Ștefan Moldovan și pastorul evanghelic Stephan Ludwig Roth.

„După reîntoarcerea de la Blaj, protopopul Ștefan Moldovan organizează ținutul Mediașului, iar în Gazeta Transilvaniei din 25 mai se publică știrea că întreg scaunul Mediașului se găsea pe picior de război, în urma răspândirii veștii că Secuii se răsculaseră. Și, de fapt, atrocitățile încep îndată în Transilvania... În fața acestei situațiuni anormale, românii din Mediaș, în frunte cu I. Călboreanu și I. Tufa, înaintează o cerere la Primărie pentru înființarea gărzii naționale românești, care se și înființează sub conducerea lui Achim Bunea. Această gardă participă la adunarea de la Blaj din 15 septembrie, unde de data aceasta, mai energic și mai precis, Românii se declară împotriva uniunii, cerându-se un guvern

[187] Șt. Pascu (coord.), *Istoria României. Compendiu...*, p. 256

Copyright © Achim Sărășan – 2018

provizoriu, compus în mod proporțional din Români, Unguri și Sași, și gardă națională pentru desarmarea rebelilor maghiari ce terorizau populația."[188]

După cea de-a treia Adunare de la Blaj, fruntașii români ai revoluției au înființat la Sibiu un Comitet Român de pacificație. La 3 octombrie, o delegație română formată din 22 de membri (între ei Avram Iancu, Axente Sever, S. Bărnuțiu, A.T. Laurian, Papiu Ilarian) au prezentat generalului Puchner (comandantul general al trupelor austriece de la Sibiu) petiția Adunării de la Blaj din 15/25 septembrie. La Blaj, printre doleanțele românilor precum eliberarea din iobăgie și acordarea de drepturi sociale și naționale, s-a hotărât și ridicarea armată a poporului ardelean și punerea de acum înainte a mișcării naționale române sub oblăduirea împăratului și a oștirii sale imperiale.

Generalul Puchner a dat un răspuns afirmativ la propunerea delegației revoluționarilor români abia la 21 octombrie, după ce gărzile imperiale au fost dezarmate de revoluționarii unguri la Cluj, Șimleu și Deva. „Comandantul e de acord cu formarea, instruirea și înarmarea a 15 legiuni române, care au să lupte precum se spune în rescriptul comandantului *pentru cauza întregii monarhii austriece, pentru împărătească dinastie.* Poporimea română, spune generalul comandant în continuare, se îndatori ca sub conducerea mea se va alătura lângă armata cezaro-regească. Comandantul va da ofițeri, puști și muniție."[189]

Din păcate, „negocierile" revoluționarilor români cu generalul Puchner au fost prost făcute. Generalul abil n-a promis nici drepturi pentru români, nici recompense pentru ajutorul armat. Analizând această situație, N. Iorga a spus: „Această mișcare armată ar fi câștigat multe dacă la începutul ei s-ar fi tratat ca de la forță la forță cu ministrul absolutist al împăratului. Pe când așa, credincioși de la început până la sfârșit, românii au rămas îndreptați la mila acelui pe care-l salvaseră."[190]

---

[188] Șt. Pascu, „Schiță istorică...", în I. Covrig-Nonea (coord.), *Monografia județului...*, pp. 158-159

[189] G. Barițiu, *Părți alese...*, pp. 309-311

[190] Nicolae Iorga, *Istoria românilor din Ardeal și Ungaria*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989, p. 172

Copyright © Achim Sărășan – 2018

După înțelegerile făcute de revoluționarii români cu reprezentanții Curții de la Viena, revoluționarii maghiari au devenit și mai violenți. Ei prădau și jefuiau în modul cel mai barbar satele și orașele pe unde treceau. „În localitatea Ferihaz (Albești, jud. Mureș) secuii, în octombrie 1848, au ars totul, au intrat în biserica română, au despuiat altarul de cele sfinte și prețioase, împușcară în crucifix, spunând că au împușcat pe Dumnezeul românilor, și în urmă folosiră biserici ca grajd pentru cai.”[191]

În aceste condiții românii s-au mobilizat foarte repede. Comitetul de la Sibiu a împărțit pe cei 195.000 de români înarmați, după mărturisirea contemporanului Al. Papiu Ilarian, în 15 legiuni, după tradiția romană, în frunte cu 15 prefecți, care aveau ca subalterni pe tribuni și aceștia pe centurioni. „Prefectul legiunii III de pe Târnave a fost Vasile Moldovan. Ca subprefect avea pe protopopul Ștefan Moldovan, iar după numirea acestuia în calitate de comisar la Cetatea de Baltă, locul lui este luat de N. Medieșanu. Dintre tribunii care au organizat și au condus masele românești în regiunea Târnavei Mari se amintesc: Eliseu la Sighișoara, V. Moldovan la Mediaș, judecătorul Ion Papiu la Rupea și Crăița și Gh. Chendi în regiunea Agnitei.”[192]

În timpul mandatului de comisar la Cetatea de Baltă, protop. Ștefan Moldovan a colaborat cu pastorul Stephan Ludwig Roth, care a fost numit și el comisar pentru 13 sate din zona Cetății de Baltă, care aveau sași iobagi. Conducătorul militar al comitatului a fost căpitanul austriac Karl Commedo.

Stephan Ludwig Roth s-a evidențiat încă înainte de izbucnirea revoluției prin ideile sale progresiste și prin lupta sa pentru libertate și egalitate socială. Legat de situația politică a românilor din Transilvania, luminatul cărturar sas a militat pentru egalitatea românilor cu celelalte naționalități conlocuitoare, ceea ce însemna recunoașterea românilor ca națiune egală în toate drepturile cu maghiarii, sașii și secuii.

---

[191] Șt. Pascu, „Schiță istorică...”, în I. Covrig-Nonea (coord.), *Monografia județului...*, p. 159
[192] *Ibidem*, p. 159

Copyright © Achim Sărășan – 2018

După ce Dieta a căutat să impună limba maghiară ca limbă oficială în Transilvania, Stephan Ludwig Roth a spus: „Nu văd nevoia de a se impune o limbă oficială a țării, căci noi avem deja o limbă a țării. Nu este nici limba germană, nici cea maghiară, ci limba română. Oricât ne-am suci și ne-am învârti noi, națiunile reprezentate în Dietă, nu putem schimba nimic. Aceasta este realitatea.” [193]

Colaborarea revoluționarilor români cu autoritățile austriece s-a dovedit a fi destul de dificilă, datorită faptului că acestea nu aveau încredere în români. De aceea, înarmarea detașamentelor române a fost deficitară, de multe ori acestea luptând doar cu furci și coase împotriva armatelor maghiare, care erau dotate cu tunuri și puști. Cea mai mare parte a armamentului cu care luptau maghiarii a fost pusă la dispoziția revoluționarilor de guvernul ungar. O parte din tunuri au fost confecționate chiar de revoluționari. „Un om din popor, fost caporal în regimentul de grăniceri, Gabor Aron, reușește să toarne tunuri. La Târgu Secuiesc se instalează un mic arsenal, turnând tunuri la început din clopote de biserici, mai târziu din minereuri exploatate la Sândronic (rai. Ciuc).”[194] Clopotele folosite la confecționarea tunurilor au fost strânse de revoluționarii unguri din satele transilvănene, îndeosebi din cele de pe Târnave, atât de la biserici românești, cât și de la cele ale sașilor.[195]

În zona Târnavei Mari, ciocniri armate s-au derulat între detașamentele de secui, răsculate, și români, sprijiniți de imperiali. Armatele secuilor n-au ajuns la Mediaș, „pentru că a sosit în zonă generalul Gedeon cu vreo 6.000 de soldați regulați și vreo 5.000 de lăncieri români, comandați de maiorul român Ursu, care curăți toată regiunea de Secui. Armatele imperiale, ajutate în modul cel mai eficace de trupele românești, culeg victorii peste tot în decursul lunii Noemvrie și Decemvrie. Astfel

---

[193] Stephan Ludwig Roth, *Lupta pentru limbă în Transilvania*, 1842, Brașov, pp. 47-48; Idem*, Lupta pentru limbă în Transilvania*, Editura Gramar 100+1, București, 1998

[194] V. Cheresteșiu et al., *op. cit.*, p. 96

[195] În inventarul Bisericii evanghelice din Dârlos se află o împuternicire pentru a căuta cele două clopote rechiziționate în 1849, la Brașov.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

sunt ocupate orașele Târgu Mureș, Mediaș, Cluj, Aiud, Turda, Alba Iulia ș.a., cu un cuvânt, toate centrele mai de seamă din Transilvania."[196]

După aceste succese, generalul Puchner și austriecii au crezut că au stins focul revoluției și au ordonat dezarmarea detașamentelor de români. Această greșeală a fost exploatată de Kossuth, care în decembrie 1848 a trimis armatele maghiare, în frunte cu generalul polon Iosif Bem, iar acestea, după ce au recucerit partea nordică a Transilvaniei, au rupt apoi și linia de rezistență de pe Târnave, apărată de trupele austriece și românii conduși de prefectul Axente Sever (originar din Frâua, azi Axente Sever). Armatele lui Bem au înaintat foarte repede și în februarie 1849 au ajuns la Ocna Sibiului. Bem n-a reușit să cucerească Sibiul, fiind învins în asediul asupra orașului, și s-a retras spre Deva. Nici de data aceasta generalul Puchner nu a exploatat victoria și, neurmărindu-i pe maghiari, aceștia s-au regrupat și urmând cursul Mureșului au ajuns la Mediaș. În 2-4 martie 1848 s-au dat lupte îndârjite la Copșa între imperiali și maghiari. Bem a fost înfrânt și s-a refugiat spre Sighișoara. Printr-o strategie ingenioasă acesta s-a reîntors și de data aceasta a ocupat Sibiul, Brașovul, apoi Deva și întreaga Transilvania. Trupele române s-au retras spre Munții Apuseni, unde Avram Iancu și armata sa repurtau victorie după victorie.

În anul 1848, în perioada în care Mediașul a fost ocupat de revoluționarii maghiari, aceștia, printre alte stricăciuni și distrugeri făcute în oraș, au incendiat și Biserica ortodoxă de bârne de la Șipotul Rece (biserică construită de românii ortodocși în anul 1787).[197]

Protop. Ștefan Moldovan vorbește în *Historia Domus*, p. 6, de o biserică „neunită, care la anul 1849, 6/18 august au dearsu întreagă fiindu numai din grădele acoperita cu șindrile."

Noi credem că biserica arsă de revoluționarii maghiari a fost cea de bârne. După incendierea acesteia, românii și-au

[196] Șt. Pascu, „Schiță istorică...", în I. Covrig-Nonea (coord.), *Monografia județului...*, p. 159
[197] *Historia Domus...*, p .6; G. Togan, *Biserica...*, pp. 9-10

Copyright © Achim Sărășan – 2018

construit o biserică de chirpici, acoperită cu paie, în mare grabă și aceasta a ars în incendiul din 6/18 august, prilej cu care au ars mai multe case ale românilor din zona Izvorului.

Cercetând cauzele acestui incendiu, am găsit informații contradictorii. Unii istorici susțin că incendiul a fost provocat de niște artificii ce s-au aprins pentru comemorarea zilei împăratului, 6/18 august, ceea ce e mai puțin probabil.

Protop. Ștefan Moldovan, care a trăit momentul respectiv îl descrie astfel: „... în 6/18 august, fiind Sărbătoarea Schimbării la față și ziua nașterii Împăratului Francisc Iosif, la biserica gr. or. din Mediașu, dintr-un trăsnetu s-au aprinsu mai întâiu un șopru și din acesta au arsu 2/3 case ale Românilor și focul a ajuns și la casa socrului meu și așa, ce mi-au mai rămas de la revoluție s-au mistuitu prin focu în curtea socrului meu, unde am descinsu, fiindcă casa parohială a fost ruinată de rebeli.

... în 15/27 august ziua Adormirii Maicii Domnului au repausatu și soția mea Ana în cholera, am rămasu de toate lipsitu cu cinci prunci mici; cholera m-a fostu cuprinsu și pe mine însă scăpând de acest flagel Dumnezeu m-a cercetatu cu friguri ... și am fostu în șapte luni de am rămasu numai chipul omului.”[198]

Austriecii s-au panicat și au cerut ajutor militar rușilor. O armată a acestora, condusă de generalul Lüders, a intrat în Transilvania prin trecătorile Predeal și Bran și a recucerit pe rând orașele Brașov, Sibiu, Sighișoara și Mediaș. „În apropierea Sighișoarei, la Albești, se dă una din cele mai crâncene bătălii din cursul războiului civil, la 31 iulie 1849, cu victoria imperialilor, Ungurii lăsând pe câmpul de luptă peste 1.300 de morți și mai multe sute de prizonieri. Rușii pierd cu această ocazie pe generalul Scariatin, iar Ungurii pe cel mai mare poet al lor Al. Petőfi, de origine sârbă, aghiotantul lui Bem.”[199]

La 9 august, la Timișoara, e înfrântă și armata de sud a Ungariei, iar generalul Artur Görgei capitulează după două zile la Șiria. Încă din 4 august, Kossuth a abdicat de la conducerea Ungariei.

---

[198] *Historia Domus...*, pp. 20-21
[199] *Ibidem*, p. 160

Copyright © Achim Sărășan – 2018

După revoluție, Curtea de la Viena n-a respectat nici una dintre promisiunile ce le făcuse Comitetului revoluționar național român prin generalul Puchner. Singura urmare pozitivă a fost desființarea celor trei națiuni medievale, maghiari, secui și sași, românii nemaiavând situația înjositoare de popor tolerat.

Despre urmările revoluției din 1848-1849 G. Barițiu a scris: „Prin luptele din 1848-1849, când valahii disprețuiți și-au măsurat puterile cu trufașii nemeși maghiari, poporul a ajuns nu numai la conștiința individualității sale naționale, dar și la conștiința demnității și valorii sale.”[200]

După revoluție, Mediașul a rămas distrus și devastat. În ceea ce privește conducătorii revoluției la Mediaș, Ștefan Moldovan s-a refugiat la Sibiu înainte ca orașul să fie ocupat de maghiari, fiind ajutat de căpitanul Clococeanu, comandantul cetății.[201]

Celălalt conducător al revoluției, Stephan Ludwig Roth, a plătit prețul suprem pentru implicarea sa totală în revoluție, fiind condamnat la moarte și executat pe Dealul Cetățuii din Cluj la 11 mai 1849.

Mediaș la 1855

[200] G. Barițiu, *Părți alese...*, vol. II, p. 621
[201] *Historia Domus...*, p. 20

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Deși Revoluția din 1848 a fost înfrântă, ideea de unitate națională a românilor s-a răspândit tot mai mult. Unirea Principatelor Române din 1859 a dat un nou imbold mișcării de eliberare națională din Transilvania. La aceasta a concurat și situația politică a Austriei, care în urma războiului franco-italo-austriac din 1859 a pierdut unele provincii din Italia (Toscana, Modena și Lombardia), lucru care a marcat prima dezmembrare a Imperiului habsburgic.

Din punct de vedere social, popoarele din Imperiu își manifestau tot mai des nemulțumirile, creându-se o stare de tensiune socială. De aceea, pentru a detensiona această situație, Curtea de la Viena și-a modificat atitudinea, trecând la un regim politic mai liberal, acordând din 1861 o oarecare autonomie provinciilor monarhiei. Cu toate acestea, românii din Transilvania n-au beneficiat de nici un avantaj.

După înfrângerea Austriei de către Prusia în 1866, clasa conducătoare austriacă s-a aliat cu aristocrația maghiară, încheindu-se între clasele exploatatoare din cele două țări o alianță politică, cunoscută în istorie sub denumirea „dualismul austro-ungar" (1867). Drept urmare, Monarhia habsburgică a devenit Imperiul austro-ungar. În acest context, Transilvania și-a pierdut autonomia tradițională, „impunându-se cea mai reacționară măsură politică, anexarea Transilvaniei la Ungaria".

Reacția de protest a fruntașilor români împotriva acestui act samavolnic a fost diferită. De-o parte s-a situat „Pronunciamentul de la Blaj" (1868) și înființarea unor organisme și partide politice care să coalizeze mișcările de protest și lupta națională pentru păstrarea identității și libertății poporului român din Transilvania, iar pe de altă parte s-a situat gruparea de fruntași politici, care au adoptat „tactica pasivismului". Această tactică trebuie înțeleasă „ca o declarație de neacceptare a dualismului, de protest contra anexării Transilvaniei la Ungaria, de obstrucție prin neparticipare la viața politică a Ungariei".[202]

Deși tensiunile politice din Transilvania erau la cotele cele mai înalte, viața economică a acestei părți din Imperiul

[202] Șt. Pascu (coord.), *Istoria României. Compendiu...*, p. 304

Copyright © Achim Sărășan – 2018

habsburgic mergea înainte. Breslele meșteșugărești s-au dezvoltat tot mai mult și au apărut manufacturile și în final micile întreprinderi.

Pe fondul creșterii economice, dezvoltarea căilor de comunicație a devenit o necesitate stringentă. S-au înmulțit drumurile dintre localități, iar cele vechi au fost reparate. În plus, a apărut o nouă cale de comunicație, calea ferată. *Prima cale ferată ardeleană cu privilegiul cezaro-crăiesc,* Arad-Alba Iulia, a fost construită în perioada 24 aprilie 1857-22 decembrie 1868. Construirea căii ferate Oradea-Brașov și a ramificațiilor sale Războieni-Târgu Mureș, Teiuș-Alba Iulia și Copșa Mică-Sibiu a fost concesionată „Societății pe Acțiuni a Căilor Ferate Ungare de Est".[203]

Construcția liniei ferate principale, Oradea-Cluj-Brașov, s-a derulat pe etape, cu destule dificultăți din cauza problemelor financiare. Tronsonul Teiuș-Mediaș-Sighișoara a fost construit în perioada 1871-1872 și a fost inaugurat pe etape: 6 mai 1872 Teiuș-Mediaș și 18 iulie Mediaș-Sighișoara. Tot în 1872, la 20 octombrie a fost inaugurată și linia Copșa Mică-Sibiu.

Inaugurarea oficială a Căii Ferate la Mediaș pentru transport mărfuri și călători s-a făcut într-o atmosferă de mare sărbătoare. Oficialități străine și locale au marcat evenimentul cu discursuri care au evidențiat importanța acestei mari realizări economice, care va aduce foarte mari avantaje orașului Mediaș.

Festivitatea de inaugurare a liniei ferate la Mediaș s-a încheiat cu un banchet în sala „La strugurele auriu", organizat de conducerea orașului.

Spre sfârșitul secolului al XIX-lea, datorită intensificării politicii de asuprire națională a românilor, fruntașii acestora din Transilvania au alcătuit în 1892 „Memorandumul", textul acestuia demascând abuzurile împotriva românilor din

---

[203] Helmuth Julius Knall, „Construirea primelor linii de cale ferată în Transilvania", în *Mediaș – pagini...*, p. 72. Pentru amănunte vezi Ilie Popescu, *Căi ferate. Transporturi clasice și moderne*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1987; Radu Bellu, *Mica monografie a căilor ferate din România*, vol. I – *Regionala Căi Ferate Brașov*, Editura Filaret, București, 1995.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Transilvania (discriminări, abuzuri administrative, procese, deznaționalizarea prin școală, deposedarea de pământuri a țărănimii ș.a.). La sfârșitul lunii mai 1892, o delegație impresionantă, formată din aproape 300 de delegați a depus Memorandumul la Cancelaria imperială din Viena. Împăratul Franz Joseph a refuzat să primească delegația română și a trimis textul Memorandumului, fără să-l citească, la Budapesta, recunoscând indirect apartenența Transilvaniei la Ungaria.

În fruntea acțiunii memorandiste au fost Ioan Rațiu, Gh. Pop. de Băsești, Vasile Lucaciu, Eugen Brote etc., dar și avocatul din Mediaș Dionisie Roman[204].

Textul Memorandumului a fost tipărit și răspândit printre români. De aceea guvernul ungar a înscenat un mare proces împotriva conducătorilor mișcării memorandiste, proces care s-a ținut la Cluj în mai 1894 și care s-a încheiat cu grele condamnări pronunțate împotriva conducătorilor memorandiști.

„Procesul a devenit punctul culminant al întregii acțiuni memorandiste prin uriașul val de proteste și solidarizare cu acuzații – pornit din Transilvania, din România liberă, din celelalte provincii românești, precum și din străinătate.

Prin acțiunile populare pe care le-a generat, Memorandumul marchează lărgirea apreciabilă a caracterului de masă al luptei politice pentru eliberare națională. Mișcarea memorandistă din anii 1892-1894 reprezintă un remarcabil moment istoric, cel mai de seamă al luptei de eliberare națională și socială din Transilvania, din întreaga epocă cuprinsă între revoluția de la 1848/1849 și Unirea Transilvaniei cu România din 1918.”[205]

---

[204] Dionisie Roman s-a născut în 1841 la Ațel (lângă Mediaș) și după terminarea studiilor liceale la Mediaș a studiat la Academia de drept din Sibiu. După terminarea studiilor a practicat avocatura la Mediaș. A fost un luptător dârz pentru apărarea drepturilor românilor din zona noastră și a fost și membru delegat al Memorandumului, motiv pentru care în 1892 a fost arestat și condamnat la detenție în mai 1894, fiind încarcerat la Vác. Datorită faptului că după eliberare Dionisie Roman a continuat lupta pentru drepturile românilor, el a fost arestat din nou și în timpul Primului Război Mondial și a fost închis în lagărul politic de la Șopron, unde a murit în 1917, fiind înmormântat tot acolo.

[205] Șt. Pascu (coord.), *Istoria României. Compendiu...*, p. 306

Copyright © Achim Sărășan – 2018

4.10. Unirea Transilvaniei cu România

În Adunarea de la Blaj din 3/15 mai 1848 fruntașii revoluției au alcătuit o listă de revendicări ale „nației române". Acest program a fost prezentat în fața Adunării de pe Câmpia Libertății în 4/16 mai 1848 de către A.T. Laurian sub forma unei petiții naționale în 16 puncte, dintre care amintim:

- drepturile națiunii române și reprezentarea ei în Dietă, justiție, administrație și armată;
- adunare națională anuală și înființarea gărzii naționale românești;
- desființarea iobăgiei și a dijmelor;
- asigurarea învățământului românesc, inclusiv crearea unei universități românești cu fonduri de la stat;
- drepturi și libertăți cetățenești;
- o nouă constituție a Principatului;
- renunțarea de către clasele superioare la planul uniunii Transilvaniei cu Ungaria etc.

Adunarea de la Blaj a avut și marele merit de a întări conștiința de neam a românilor și a ideii formării statului unitar român. Numeroase glasuri din popor exprimau gândul unirii: *Noi vrem să ne unim cu țara!* Sau *Ardealul e acum România!*[206]

Unirea Principatelor Române din anul 1859 a dat un nou imbold mișcării de eliberare națională a românilor din Transilvania. Speranțele acestora că va veni momentul în care se vor „uni cu Țara" n-au pierit din sufletele lor. Deși alianța politică între clasele exploatatoare din Austria și Ungaria, alianță cunoscută în istorie sub denumirea de „dualismul austro-ungar din 1867", a adus o diminuare a drepturilor românilor din Transilvania, sentimentul legăturii lor cu frații din Regatul României n-a putut fi șters din inimile lor. Așa se explică atitudinea și implicarea românilor transilvăneni în Războiul de Independență a României din anul 1877. „Continuând tradițiile luminoase ale cărturarilor patrioți, mii de învățători, profesori,

[206] *Ibidem*, p. 260

Copyright © Achim Sărășan – 2018

medici și alți intelectuali au plecat voluntari pe front sau au oferit o parte din salariile lor ... pentru întreținerea armatei."[207]

În multe localități din Ardeal, în special în marile orașe, s-au constituit comitete de strângere a ajutoarelor pentru armată. „Înrolarea voluntarilor din provinciile aflate sub asuprire străină, ajutorul material dat armatei române aveau semnificația adâncă a luptei comune pentru grăbirea înfăptuirii idealului unității statului român".[208]

Mediaș la 1900

La rândul lor, românii din Vechiul Regat al României erau preocupați permanent de situația fraților lor de dincolo de munți. De aceea, în timpul Primului Război Mondial, după o perioadă de neutralitate, România a hotărât să intre în război de partea Antantei. La 4/17 august 1916 s-a semnat la București tratatul de alianță și convenția militară dintre România, pe de-o parte, și Franța, Anglia și Italia, pe de altă parte. Principalele prevederi ale tratatului aveau în vedere linia viitoarelor granițe ale României și garantarea drepturilor țării noastre de a participa la conferința de pace alături de aliați. Convenția militară fixa ca dată a intrării României în război 15/28 august 1916 și consemna o serie de obligații ce reveneau sub aspect militar aliaților.[209]

---

[207] *Ibidem*, p. 291
[208] *Ibidem*, p. 291
[209] *Ibidem*, p. 344

Copyright © Achim Sărășan – 2018

În această perioadă, din cauza faptului că Transilvania făcea parte din Imperiul austro-ungar, românii de aici au fost obligați să se înroleze în armata imperiului și au fost trimiși pe front. În momentul când a intrat România în război și a atacat Transilvania, din păcate românii de-o parte și de alta a Carpaților erau în tabere diferite. S-a declanșat în inimile celor din Transilvania un cumplit conflict moral, care a dus în atâtea situații la încercarea de a dezerta din armata austriacă.[210]

Analizând intrarea României în război, istoricii români au evidențiat faptul că țara noastră n-a făcut acest pas pentru a cuceri teritorii străine și pentru reîmpărțirea lumii, ci pentru realizarea dezideratului de veacuri al poporului român, și anume *Unirea tuturor teritoriilor românești într-o singură țară*. Deci cu acest scop, la 14 august 1916 România a declarat război Austro-Ungariei și a început ofensiva de cucerire, într-o primă fază a Transilvaniei. După câteva victorii ale armatei române, Puterile Centrale au atacat România pe mai multe fronturi, trupele române fiind obligate să se retragă în Moldova, cu întreaga administrație a țării. Ulterior, armata română s-a regrupat și în iulie-august 1917 a reușit, prin victoriile de la Mărăști, Mărășești și Oituz, să oprească înaintarea trupelor germane. În final, primind ajutor de la armata rusească, armatele române au reintrat în vâltoarea luptelor până la înfrângerea definitivă a Puterilor Centrale. „Prin participarea la război, prin eforturile militare, prin sacrificiile a sute de mii de vieți din rândurile celor mai buni fii ai săi, România a adus o contribuție de seamă la înfrângerea Puterilor Centrale, la prăbușirea monarhiei austro-ungare, implicit la eliberarea popoarelor ce se găseau sub stăpânirea acesteia.”[211]

După terminarea Primului Război Mondial Imperiul austro-ungar s-a confruntat cu mișcări sociale și naționale interne. Lovitura finală a venit din partea Statelor Unite, care au constrâns Germania să înceteze luptele și care au declarat

[210] vezi Liviu Rebreanu, *Pădurea spânzuraților*, Editura pentru literatură, București, 1969
[211] Șt. Pascu (coord.), *Istoria României. Compendiu...*, p. 345

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Imperiul austro-ungar destrămat. Rând pe rând, popoarele ce au compus odinioară imperiul și-au revendicat dreptul la libertate și autodeterminare națională.

În procesul de realizare a unității statului român s-au implicat atât forțele politice, cât și cele sociale ale poporului nostru. Acțiunile interne au fost coordonate în strânsă legătură cu evoluția evenimentelor din întreaga Europă. Studenții și intelectualii români din Transilvania și Ungaria i-au mobilizat pe toți românii în lupta pentru realizarea **statului unitar român**. În octombrie și noiembrie 1918 guvernele Franței, Angliei, S.U.A. și Italiei au recunoscut oficial *justețea aspirațiilor naționale ale poporului român*. *Consiliul Național Român*, creat anume pentru realizarea Unirii, a devenit organul suprem de conducere a luptei de eliberare națională.

Un prim pas în această direcție s-a făcut la 27 martie/9 aprilie 1918, când Basarabia a intrat în componența României. Al doilea pas a fost momentul când „Congresul general al Bucovinei a hotărât la 15/28 noiembrie 1918 unirea cu România a acestei vechi provincii istorice românești, răpită de Habsburgi în 1775."[212]

Tot la 15 noiembrie a fost convocată de Marele Sfat Național Român pentru data de 1 decembrie 1918, la Alba Iulia, „Marea Adunare Națională Română formată din 1228 de deputați, dintre care 600 urmau să fie aleși. Alături de aceștia s-au strâns la Alba Iulia peste 100.000 din toate părțile Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului. *Rezoluția Adunării Naționale de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918 cuprinde 9 puncte: ea decretează unirea Transilvaniei cu România, proclamând principiile democratice fundamentale ale unirii, pentru care au militat exponenții de frunte ai poporului român; reforma agrară, libertăți politice, religioase, respectarea drepturilor naționalităților conlocuitoare, asigurarea muncii ș.a.*"[213]

Luna noiembrie 1918 a fost plină de evenimente și la Mediaș. Revoluția burghezo-democratică izbucnită la Budapesta la 31 octombrie 1918 s-a propagat cu repeziciune și în

[212] *Ibidem*, pp. 351, 353
[213] *Ibidem*, p. 353

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Transilvania. La 1 noiembrie 1918 a sosit în Mediaș un detașament destul de mare de soldați revoluționari, care în 2 noiembrie au făcut joncțiunea cu soldații din garnizoana orașului. Pentru păstrarea ordinii, forurile conducătoare au decis formarea unei gărzi orășenești consistente, care să vegheze la păstrarea ordinii și a liniștii în oraș.

În plan politic, românii din Mediaș, după declarația lui Al. Vaida-Voevod rostită în Parlamentul Ungariei, au creat un Consiliu Național local, în fruntea căruia a fost ales avocatul Dr. Dumitru Popp. Totodată românii au înființat și un Consiliu Militar Român pus sub comanda căpitanului Romulus Moldovan.

La 17 noiembrie 1918, sașii din Mediaș s-au întrunit și ei într-o adunare și și-au constituit un Consiliu Național Săsesc în fruntea căruia a fost ales Samuel Karres junior. În cadrul acestei adunări sașii și-au exprimat opinia conform căreia fiecare nație are dreptul la autodeterminare și dezvoltare liberă. Tot în această perioadă maghiarii și-au constituit și ei un Consiliu Național Maghiar, în fruntea căruia l-au ales pe notarul Dr. Novak.

În a doua jumătate a lunii noiembrie 1918, Garda Națională, coordonată de primărie, a fost desființată. În consecință, românii și-au constituit la 24 noiembrie 1918 o gardă proprie, Garda Națională Română sub comanda căpitanului Romulus Moldovan, iar sașii și-au constituit Garda Națională Săsească, pusă sub comanda căpitanului Fritz Jekeli. Ulterior, atât românii cât și sașii au realizat că este imperios necesar ca cele două gărzi nou constituite să colaboreze pentru păstrarea ordinii în oraș.

La 12/25 noiembrie 1918, Consiliul Național Român și alți români de frunte din Mediaș s-au întrunit într-o Mare Adunare prezidată de protop. Romul Mircea pentru alegerea deputaților care urmau să reprezinte Mediașul la Adunarea Națională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918. Au fost desemnați în acest scop avocat dr. Dumitru (Demetriu) Popp, avocat dr. Dionisie Roman, funcționar bancă Alexandru Comșa, econom (țăran) Ioan Dăian și econom Ioan Călburean.

Pe lângă cei cinci deputați aleși în Circumscripția Mediaș, din partea Cercului Mediaș au mai fost desemnați pentru participarea la Marea Adunare de la Alba Iulia încă trei membri:

Copyright © Achim Sărășan – 2018

protopop Romul Mircea ca reprezentant al Protopopiatului ortodox Mediaș, protopop Iuliu Nistor ca reprezentant al Protopopiatului greco-catolic Mediaș și învățătorul Ioan Mihu din Șoala ca reprezentant al Reuniunii învățătorilor greco-catolici din Protopopiatul Mediaș.

Delegația deputaților Mediașului a fost însoțită la Alba Iulia de un grup masiv de medieșeni. Ea a făcut parte din grupul celor 1.228 de deputați prezenți la Marea Adunare, deputați care au hotărât **Unirea Transilvaniei cu România**.

Marea Adunare Națională de la Alba Iulia de la 1 decembrie 1918

După realizarea actului Marii Uniri, cele două gărzi locale, română și săsească, din Mediaș au fost desființate și, din data de 16 decembrie 1918, ordinea orașului a fost asigurată de un detașament al Armatei Române format din 200 de soldați, în fruntea cărora a fost numit căpitanul Traian Iliescu.

De primirea detașamentului și încartiruirea acestuia s-a ocupat viceprimarul Johann Caspari, care, în semn de bun venit, i-a întâmpinat pe soldați la intrarea în oraș cu pâine, sare și pământ.

La 12 decembrie 1918 delegația Marelui Sfat Național Român, alcătuită din episcopii Miron Cristea (viitorul patriarh al României) și Iuliu Hossu, precum și Al. Vaida-Voevod, Vasile Goldiș, Caius Brediceanu și Mihai Popoviciu, a plecat la București și la 14 decembrie 1918, în sala tronului, a înmânat **Actul Unirii de la Alba Iulia** regelui Ferdinand și Guvernului României.

„La 24 decembrie 1918 regele Ferdinand a emis Decretul de unire a Transilvaniei cu România, decretul de organizare

Copyright © Achim Sărășan – 2018

provizorie a Transilvaniei potrivit căruia serviciile publice rămâneau sub conducerea Consiliului Dirigent, în administrația guvernului României trecând afacerile străine, armata, căile ferate, poștele, telegraful, telefoanele, circulația financiară, vămile și împrumuturile politice și siguranța generală a statului."[214]

Comunitatea săsească din Transilvania a înțeles importanța Actului Unirii din 1918 și consecințele acestuia, atât pentru poporul român, cât și pentru naționalitățile conlocuitoare. De aceea, pentru crearea unui climat de pace, înțelegere și bună conviețuire între românii din Transilvania și celelalte naționalități, la 1 ianuarie 1919 a avut loc o întâlnire între reprezentanții Consiliului Dirigent și ai Consiliului Național Săsesc. La această adunare, după unele discuții, sașii au recunoscut **noua orânduire politică** și faptul că românii majoritari din Transilvania au avut dreptul legitim să se unească cu România.

După aceste convorbiri, la 8 ianuarie 1919, la Mediaș, în sala festivă a Gimnaziului evanghelic Stephan Ludwig Roth, s-a întrunit Comitetul Central sporit împreună cu Comitetul german-săsesc din Transilvania sub numele Adunarea Națională Săsească și împreună au hotărât recunoașterea Unirii Transilvaniei cu România. Cu acest prilej această adunare a emis un act oficial din care citățm: „Evenimentele mondiale au creat o nouă realitate pentru teritoriul pe care poporul sașilor transilvăneni și-a întemeiat patria în urmă cu aproape 800 de ani. Regele Ferdinand al României, în decretul său din 27 decembrie 1918, a declarat că și-a asumat stăpânirea peste acest teritoriu. Cel mai numeros neam al Transilvaniei și al părților alăturate din Ungaria (românii) a declarat Unirea cu România în cadrul Adunării sale Naționale din Alba Iulia. Prin Unirea cu România a Transilvaniei și părților din Ungaria locuite de români se constituie un teritoriu întreg a cărui coeziune este întemeiată pe legăturile etnografice.

Având în vedere aceste fapte și convingerea că aici are loc un proces al istoriei mondiale, poporul săsesc din Transilvania, pe

[214] Ștefan Pascu, *Marea Adunare Națională de la Alba Iulia*, Editura Universității „Babeș-Bolyai", Cluj, 1968, p. 386

Copyright © Achim Sărășan – 2018

baza dreptului de autodeterminare a popoarelor, **declară unirea sa cu Regatul României și îi oferă poporului român salutări frățești și felicitări pentru împlinirea idealurilor sale naționale...**

Poporul săsesc al Transilvaniei ... își exprimă speranța că poporul român și statul român, căruia poporul săsesc i-a pus la dispoziție sârguința sa ancestrală, se va comporta mereu față de el cu atitudine distinsă și echitabilă (respectându-i drepturile)...

O garanție pentru aceasta vede în hotărârile de la Alba Iulia ale Adunării Naționale Române, în care este declarat că fiecare popor va fi condus, învățat, administrat și plasat sub jurisprudență în limba sa și de către fiii săi și că va obține reprezentare corespunzătoare în promulgarea legilor și în conducere și care asigură autonomie pentru Biserică și Școală și per ansamblu garantează o considerație echitabilă a tuturor drepturilor de libertăți naționale, politice și culturale ale popoarelor și implicit și ale poporului săsesc...

În deplină cunoștință de cauză privind semnificația hotărârii sale, poporul săsesc se consideră, începând de astăzi, ca membru al Regatului român, fiii și fiicele sale ca cetățeni ai acestui stat. Îl roagă pe Dumnezeu să ghideze spre bine acest pas pe care s-a văzut obligat să-l facă și Dumnezeu să îl însoțească cu binecuvântarea sa."[215]

Hotărârile de adeziune a sașilor la Actul Unirii de la Mediaș au fost prezentate Consiliului Dirigent la Sibiu la 10 ianuarie 1919 de o delegație formată din A. Schullerus, R. Brandsch, R. Schuller și A. Polony, cu rugămintea de a fi trimise forurilor în drept de la București.[216]

Răspunsul Consiliului Dirigent a fost „un salut plin de dragoste frățească" adresat sașilor, care erau asigurați că „*poporul român care a luptat veacuri de-a rândul pentru libertate națională va respecta și va ocroti totdeauna drepturile*

[215] Bogdan Bucur (ed.), *Cartea de aur a Centenarului Marii Uniri*, Editura Rao, București, 2017, pp. 363-364

[216] Vasile Ciobanu, „Adunarea săsească de la Mediaș (8 ianuarie 1919)", în Helmuth Julius Knall (coord.), *Liceul Stephan Ludwig Roth. Fragmente istorice*, vol. I, colecția Bibliotheca Historica Mediensis, X, Editura Crisserv, Mediaș, 2004, pp. 48-62

Copyright © Achim Sărășan – 2018

naționale ale harnicului popor săsesc". În noua situație creată, presa săsească s-a pronunțat în unanimitate pentru Actul Unirii, socotind hotărârile Adunării de la Alba Iulia ca fiind restabilirea drepturilor politice ale poporului român și ale năzuințelor sale spre unitate națională.

Această poziție a saşilor a fost înfățișată la sfârșitul lunii ianuarie 1919 de o delegație săsească profesorului Coolidge, membru al delegației americane la Conferința de pace de la Paris, care la vremea respectivă se afla la Viena.[217]

Adunarea saşilor din Transilvania la Mediaş la 8 ianuarie 1919, şi Actul de recunoaştere a unirii din 1 decembrie 1918 pe care l-au adoptat atunci, s-au dovedit a fi de mare însemnătate în negocierile de pace de la Paris, dovedindu-se lumii întregi că Unirea Transilvaniei cu România nu s-a făcut forțat, nici sub teroare, ci a fost un act de dreptate națională pentru poporul român, act prin care s-a încheiat o perioadă istorică de luptă a românilor transilvăneni pentru eliberare națională, drepturi sociale și de afirmare a sa ca popor suveran.

4.11. Mediașul în perioada interbelică

După realizarea Marii Uniri, Mediașul a intrat într-o nouă etapă de existență, toate sectoarele economiei – agricultură, industrie și comerț – atingând niveluri deosebite.

Din punct de vedere administrativ România Mare a fost împărțită în 58 de județe, Mediașul făcând parte din județul Târnava Mare, a cărui reședință a fost la Sighișoara.

Județul Târnava Mare a fost împărțit în patru plase – Agnita, Mediaş, Rupea şi Sighişoara, la care, ulterior, s-a mai adăugat una – Șeica Mare. În cadrul județului, două orașe aveau un statut mai special, Sighișoara și Mediaş, ele fiind declarate „comune urbane".

Mediașul s-a deschis tot mai mult. Deşi neoficial s-a perpetuat tradiția saşilor de a nu vinde case românilor în zona

[217] Șt. Pascu, *Marea Adunare...*, p. 387

Copyright © Achim Sărășan – 2018

fortificată a orașului, totuși, români, maghiari și alte etnii au reușit să treacă peste această barieră.

În zona „Măierimii” – zona din exteriorul fortificațiilor – locuitorii au prosperat și ei economic, iar numărul de case s-a înmulțit. Drept urmare, populația orașului a crescut an de an.

Dacă în 1910 în Mediaș erau 2.729 români, 3.866 sași, 1.715 maghiari și 316 alte etnii (total 8.626 locuitori), în anul 1930 au fost 4.204 români, 5.974 sași, 3.876 maghiari, 702 evrei și 749 alte etnii (total 15.505 locuitori), iar în anul 1941 populația a fost mult mai numeroasă: 8.373 români, 3.203 sași, 7.110 maghiari, 788 evrei (total 19.907 locuitori).[218]

Aceste evidențe vorbesc de la sine despre dezvoltarea orașului, economia determinând creșterea demografică. Se mai observă o scădere a populației de etnie germană, scădere cauzată de implicarea sașilor în cel de-al Doilea Război Mondial alături de Germania, implicare care a cauzat multe pierderi de vieți omenești pe front și apoi politica de deportare a sașilor în Rusia.

Mediaș – Strada Forkesch

Se observă creșterea populației evreiești în localitate, creștere cauzată de refugierea evreilor din partea nordică a Transilvaniei datorită dictatului de la Viena.

[218] I. Covrig-Nonea (coord.), *Monografia județului...*, p. 96

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Este de subliniat că ritmul de dezvoltare a orașului Mediaș în această perioadă l-a depășit pe cel al Sighișoarei, deși aceasta a fost reședința județului: Mediașul a avut în 1941 19.907 de locuitori, iar Sighișoara 14.941.

Mediaș – Piața Mare (partea nordică)

În perioada interbelică, în domeniul agriculturii s-a dezvoltat foarte mult creșterea animalelor, rasele de vaci, oi și porci fiind mult ameliorate, iar cultivarea viței de vie s-a extins foarte mult, ca și producerea vinurilor de mare calitate (vinurile de Mediaș și-au câștigat un mare renume).

Introducerea gazului metan în întreprinderile din Mediaș, în procesul de fabricație, a fost un moment crucial pe drumul de dezvoltare industrială a orașului.

Muncitorii s-au organizat în „Reuniuni”. Dacă sașii și-au înființat încă din 1843 „Reuniunea meseriașilor sași din Mediaș” (de la 50 de membri la înființare, la 210 membri în 1940; reuniunea s-a desființat în 1941, când sașii s-au încadrat în organizația muncitorească a Grupului Etnic German), în 1919 s-a format și „Reuniunea meseriașilor români din Mediaș” (de la 50 de membri la înființare, la 105 membri în 1940).

Aceste reuniuni au avut rolul de a proteja muncitorii în raporturile lor cu patronatele.

În perioada interbelică, în domeniul economic, cea mai importantă realizare a fost înființarea la 22 noiembrie 1925 a

Copyright © Achim Sărășan – 2018

„Societății Naționale de Gaz Metan – SONAMETAN” și desemnarea Mediașului ca „cetate a gazelor naturale”, stabilindu-se aici sediul acestei mari întreprinderi de importanță națională. Datorită acestui fapt Mediașul a devenit un punct important al economiei pe harta țării. În jurul „Societății Naționale de Gaz Metan – SONAMETAN” s-a constituit și dezvoltat întreaga economie a Mediașului, orașul nostru devenind mai târziu „cel mai industrializat oraș al țării raportat la numărul de locuitori”.

Din punct de vedere politic, la conducerea orașului au rămas în continuare primarii sași, aceasta mai ales datorită numărului mai mare de etnici germani din oraș.

Orașul Mediaș s-a dezvoltat în ansamblul său. Creșterea economică a făcut posibilă creșterea veniturilor orașului, sume de bani ce s-au investit în lucrări de reabilitare și înfrumusețare a întregului oraș.

Câteva date preluate din *Monografia județului Târnava Mare* sunt elocvente în această direcție:

1. Investiții în infrastructură

- Podul mare al orașului (1926-1943), val. 493.000 de lei
- Drumuri 1/150 – 1924, val. 280.000 de lei
  1/250 – 1925, val. 380.000 de lei
  1/420 – 1930, val. 1.200.000 de lei
- Reparații drumuri 1/300 – 1939, val. 80.000 de lei
  1/300 – 1940, val 120.000 de lei
- Pavări 13/8.490 – 1918-1943, val. 45.539.000 de lei
- Repavări 13/1.520 – 1918-1943, val. 2.240.000 de lei
- Canalizări și reparații 10/6.201 – 1918-1943, val. 20.109.330 de lei

2. Investiții în obiective de interes obștesc

Spitalul Mediaș – terminat în 1925, val. 1.200.000 de lei
Dispensare – transformări, amenajări, 1929, val. 180.000 de lei
Școli – Școala generală nr. 2 și Gimnaziul mixt, ambele pe str. Avram Iancu, val. 4.500.000 de lei
Biserica Catedrală Mediaș – 1936, val. 2.500.000 de lei (de la comună). Cheltuielile totale au fost de 6.200.000 de lei, din care 3.350.000 donații de la credincioși, 150.000 de la județ și 200.000 de la stat.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

În perioada 1918-1943 s-au amenajat 35 de fântâni în perimetrul orașului, valoarea lor fiind 800.000 de lei.

În 1929 s-au construit Grajdurile comunale, val. 850.000 de lei.

În 1942 s-a renovat Abatorul, val. 250.000 de lei.

Zona centrală a orașului în care odinioară se țineau târgurile a fost schimbată totalmente. Canalul ce curgea din Pârâul Moșnei, prin curtea Spitalului, pe str. I. Gh. Duca și Piața Ferdinand I a fost desființat. A fost desființată și vechea Hală din Piața Ferdinand I, încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea (G. Togan susține că în 1875), iar în mijlocul pieței a fost ridicat în anul 1936 un monument impunător, Monumentul lui Axente Sever.

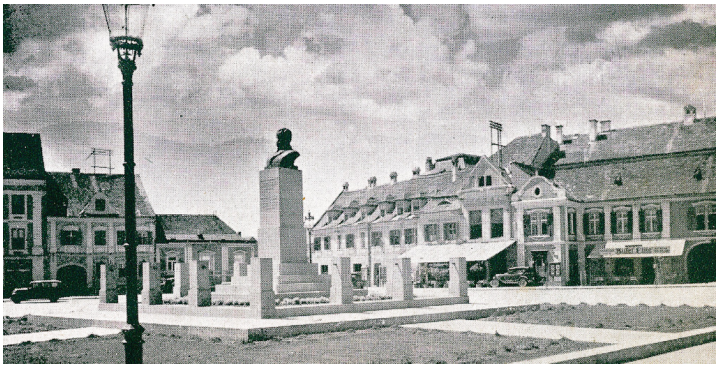

Mediaș – Piața Mare cu monumentul lui Axente Sever în anul 1936

În zona centrală au mai rămas, ca zonă comercială, vechile magazine de la parterele clădirilor ce mărginesc piața. Târgul de animale și cereale a fost mutat, la început în Bădăraua, iar mai târziu în Târgul Porcilor.

Pentru vânzarea de fructe și legume s-a creat mai târziu „Piața Mică”, rămasă cu această destinație până în zilele noastre.

4.12. Mediașul în timpul celui de-al Doilea Război Mondial

După criza economică din perioada 1929-1933 popoarele Europei căutau soluții pentru redresarea lor economică. În acest sens s-au constituit mai multe alianțe. România a continuat să-și mențină linia tradițională de orientare spre Franța și Anglia,

Copyright © Achim Sărășan – 2018

considerând că această politică i-ar putea asigura independența națională și integritatea teritorială. Tot în acest sens România a încercat să întrețină relații normale cu U.R.S.S.

Pe de altă parte Germania hitleristă a început să manifeste tendințe de expansiune teritorială. Datorită faptului că România s-a văzut oarecum părăsită de Franța și Anglia care dădeau dovadă de dezinteres față de țara noastră, la 23 martie 1939 conducerea țării a încheiat un tratat economic cu Germania. Din păcate acest tratat a pus economia României la dispoziția Reichului și s-a dovedit a fi un adevărat dezastru economic pentru țara noastră.

Pasul următor al politicii externe a României a fost aderarea la axa Roma-Berlin. Schimbarea orientării politice externe a României s-a făcut după ce principalul său aliat, Franța, a fost cucerită în mai-iunie 1939 de armatele hitleriste.

Anul 1940 a fost unul nefast pentru România pentru că în doar câteva luni a pierdut o parte din teritoriile ei. Pierderea teritoriilor României a început la 26 iunie 1940 când guvernul român a primit un ultimatum din partea guvernului sovietic, prin care Basarabia și partea de nord a Bucovinei au trecut în componența Uniunii Sovietice.

În pofida tratatelor economice și politice semnate cu Germania, cercurile hitleriste au impus guvernului român începerea tratativelor cu Ungaria și Bulgaria pentru a se ajunge la o înțelegere cu privire la pretențiile teritoriale ale acestora față de România. Urmare a acestor „tratative" a fost cedarea Cadrilaterului în septembrie 1940 Bulgariei. Pe urmă Germania hitleristă și Italia fascistă au obligat România la 29 august 1940, în cadrul unei întâlniri de la Viena, să cedeze Ungariei partea de nord a Transilvaniei cu o suprafață de 43.000 km^2 și o populație de cca 2.600.000 de locuitori, din care cea mai mare parte erau români.

În ciuda protestelor pe linie diplomatică și a protestelor maselor populare din principalele orașe ale țării, situația a rămas neschimbată.

Pe plan intern la conducerea țării, după ce în intervalul 1938-1940 s-au perindat șase guverne, la 5 septembrie 1940 la

Copyright © Achim Sărășan – 2018

cârma țării a ajuns guvernul generalului Antonescu. După invazia trupelor germane în Polonia la 4 septembrie 1939, guvernul român a declarat neutralitatea țării noastre, neutralitate anulată în 6 septembrie 1940 când a fost instaurată dictatura militară-fascistă a lui Antonescu care în octombrie 1940 a acceptat intrarea trupelor germane în România.

„În perioada dictaturii antonesciene România a livrat Germaniei peste 10 milioane de tone de produse petroliere, aproape 1.400.000 de tone de cereale, mai mult de 75.000 de tone de animale și peste 3.600.000 de tone de diferite materii prime... O adevărată povară pe umerii poporului român a constituit-o prezența trupelor hitleriste pentru a căror întreținere au fost cheltuite în perioada dictaturii antonesciene peste 67 de miliarde de lei."[219]

În perioada războiului locuitorii Mediașului s-au divizat. Românii erau nemulțumiți de pierderea teritoriilor și foarte afectați de situația dificilă a țării; maghiarii erau mulțumiți de rezultatele Dictatului de la Viena; sașii, în urma tratatului de alianță între România și Germania, s-au constituit în „Grupul etnic german" și susțineau aproape în întregime politica Germaniei. De fapt, întreaga populație germană făcea parte din „Grupul etnic german", în cadrul căruia a luat ființă „Partidul național socialist al sașilor".[220]

La conducerea Partidului național socialist al sașilor în Mediaș a fost numit Kurt Fromm. Alături de el erau următorii fruntași: Hans Otto Roth, Rudolf Brandsch, Viktor Glondys, Kaspar Muth. Adunările membrilor partidului se făceau în Sala Traube.[221]

Nu toți sașii au primit cu bucurie obligația de a se înrola în armata germană, însă după terminarea războiului cei care au rămas în viață sau dacă nu soțiile și copiii celor morți pe front au primit din partea statului german pensie de veteran de război.

---

[219] Șt. Pascu (coord.), *Istoria României. Compendiu...*, p. 420
[220] Eduard Eisenburger, Michael Kroner, *Sächsisch-schwäbische Chronik*, Editura Kriterion, București, 1976, pp. 161-162
[221] *Ibidem*, p. 162

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Înrolările în armata germană a sașilor din Mediaș s-au derulat pe tot timpul războiului. În anul 1943, la o altă adunare a Partidului național socialist al sașilor ținută tot în Sala Traube, conducătorul organizației locale de atunci, Walter May, a menționat printre altele că acțiunea „recrutării cetățenilor de naționalitate germană din Mediaș pentru armata germană s-a făcut cu succes.”[222]

Participarea efectivă a României în cel de-al Doilea Război Mondial a început cu 22 iunie 1941, când trupele române, alături de trupele germane, au început războiul împotriva U.R.S.S. Înaintarea a fost rapidă, astfel că la începutul anului 1942 trupele hitleriste au ajuns la porțile Moscovei.

Tot în anul 1942 s-a format o coaliție antihitleristă din care făceau parte U.R.S.S., Anglia, Franța, S.U.A., China etc. După bătăliile de la Moscova, Stalingrad, Odessa și Sevastopol, situația pe frontul rusesc s-a echilibrat. Cu ajutor militar și logistic din partea aliaților, U.R.S.S. a început contraofensiva împotriva Germaniei naziste.

La nivel național coaliția principalelor partide politice din țară sub numele Blocul Național Democrat – B.N.D., în colaborare cu regele, a organizat înlăturarea de la conducerea țării a guvernului Antonescu. Insurecția națională armată, antifascistă și antiimperialistă a poporului român a început la 23 august 1944 prin arestarea guvernului militaro-fascist. În 24 august la ora 4 dimineața România a rupt relațiile cu Germania și armata română a întors armele împotriva foștilor aliați. În numai opt zile Bucureștiul a fost eliberat de forțele hitleriste. Acțiuni de eliberare cu rezultate importante s-au desfășurat în mai multe provincii românești: Dobrogea, Muntenia, Oltenia, Banat și sudul Transilvaniei.

La conducerea țării a fost instaurat un guvern compus din militari în frunte cu generalul Stănescu. În dimineața zilei de 29 august, poporul român a trimis la Moscova o delegație română pentru încheierea armistițiului cu Națiunile Unite, act care s-a semnat la 12 septembrie.

---

[222] *Mediascher Zeitung*, nr. 40 din 9 octombrie 1943

Copyright © Achim Sărășan – 2018

De la 24 august armata română a cooperat cu armata sovietică până la victoria finală împotriva Germaniei naziste, la 9 mai 1945.

După ce armata română a întors armele împotriva nemților, zone întinse ale țării și multe orașe de importanță strategică au fost bombardate de aviația germană. Între aceste orașe a fost și Mediașul și zona limitrofă a acestuia.

Bombardamentele asupra Mediașului s-au concentrat în primul rând pe distrugerea căilor de comunicație, a liniei ferate și a podului de peste râul Târnava Mare. De aceea, trenurile încărcate cu carburanți și muniție de război, care se găseau în gările Mediaș, Sighișoara și Blaj, au fost direcționate spre Sibiu.

Un alt obiectiv vizat de bombardamentele germane a fost Școala de aviație și aerodromul acesteia.

Prin bombardarea rețelei feroviare din Transilvania și a podurilor de peste râuri, aviația germană a căutat să împiedice, sau măcar să încetinească, înaintarea forțelor armate române combinate cu cele sovietice în această regiune.

„Începând cu data de 28 august Marele Stat Major român a dirijat Corpul motorizat din Transilvania, apoi din 29 august și Diviziile 6, 12, 21 infanterie, care au ajuns în zona Mediaș-Dumbrăveni la începutul lunii septembrie. La 30 august a fost adus la Mediaș cu o singură garnitură de tren Batalionul 1 Infanterie, regrupat la Caracal, care a străbătut pe jos distanța de 31 km până la aliniamentele Ambuș-Pârcișoara unde a trecut la apărare, respingând atacul D&CV SS germană între Târnava Mică și Mureș. În perioada 5-8 septembrie, Armata a IV-a comandată de generalul Avramescu a oprit ofensiva germană Cluj-Alba Iulia și Târgu Mureș-Mediaș, iar începând cu 9 septembrie a trecut la ofensivă la nord de râurile Mureș și Arieș. Corpul de Vânători de Munte cu Diviziile 1 Munte și 3 Infanterie a plecat în ofensivă pe direcția Brașov-Sighișoara; Corpul 6 Armată, cu diviziile 6, 11 și 21 Infanterie-instrucție a fost concentrat în zona Cetatea de Baltă-Blaj-Șeica Mare.

La Mediaș se afla Divizia 20 Infanterie din cadrul Armatei a 4-a române. Detașamentul locotenent-colonelului Panaitescu din cadrul Corpului 6 teritorial avea misiunea de acoperire pe

Copyright © Achim Sărășan – 2018

direcția Sighișoara-Mediaș-Sibiu, pentru a interzice pătrunderea inamicului pe valea Târnavei Mari.

La 5 septembrie comandamentul Grupului de armată german *Ucraina de sud*, având acordul cercurilor conducătoare ale Ungariei hortiste, a declanșat acțiuni ofensive în centrul Transilvaniei. Un detașament de tancuri ungureşti s-a îndreptat dinspre Luduș spre Mediaș."[223]

Una dintre cele mai sângeroase confruntări armate din zona noastră a fost **Oarba de Mureș**.

Concomitent cu confruntările armate dintre trupele germane și cele româno-sovietice, s-au derulat și atacurile aeriene ale aviației germane pentru sprijinirea trupelor de uscat, atacuri care au vizat și Mediașul.

În perioada 3-9 septembrie 1944 aceste atacuri au avut ca țintă căile de comunicație și obiectivele militare. Astfel a fost bombardat aerodromul din Blaj, gara din Copșa Mică unde staționa un tren militar și Uzina metalurgică de aici, militarizată din anul 1941 (producea armament și muniție de război).

Avioanele germane Messerschmidt au bombardat la 6 septembrie șoseaua Copșa Mică-Mediaș, podul mare de peste Târnavă, gara, piața și Școala de aviație, aerodromul și A.S.A.M. (Atelierele de reparație avioane).

În timpul acestor bombardamente au murit 40 de soldați români, 5 soldați sovietici și 25 de civili, dar și alte victime identificate mai târziu. Datorită amplorii bombardamentelor asupra Mediașului, a numărului mare de victime și a marilor distrugeri, orașul nostru a fost înscris în analele celui de-al Doilea Război Mondial ca „zonă de conflict armat".

În tot acest timp al bombardamentelor, dar și după aceea, Spitalul de Stat militarizat din septembrie 1944 a acordat asistență medicală populației din Mediaș și localităților învecinate, dar și soldaților răniți în luptele din zonă.

---

[223] Elena Jampa, *Efectele celui de-al Doilea Război Mondial în Mediaș*, studiu în manuscris, p. 1; Pentru amănunte vezi Elena Jampa, „Efectele legislației totalitare din anii 1949-1950 asupra locuitorilor din Mediaș", în V. Mărculeț, H.J. Knall (eds.), *Mediaș – 750...*, vol. III, pp. 146-170.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Pentru că numărul răniților depășea capacitatea spitalului, s-au transformat în Spitale de campanie și alte clădiri din oraș, ca: Garnizoana Mediaș, internatul Liceului Stephan Ludwig Roth, hotelul Traube etc.

Pe lângă militarii români și civilii răniți internați în Spitalul din Mediaș, au fost aduși aici și prizonieri germani, austrieci și maghiari răniți în lupte. Din păcate lipsa materialelor sanitare, dar și bolile cauzate de război – T.B.C. și tifosul exantematic – au cauzat moartea a foarte mulți răniți pe paturile Spitalului. Ei au fost înmormântați fie în Cimitirul Eroilor (soldații români și sovietici), fie în Cimitirul Evanghelic (militarii germani), fie în cimitirele confesionale din Mediaș și localitățile din jur.

În Cimitirul Eroilor din Mediaș au fost înmormântați 108 militari. După degradarea crucilor din lemn s-au construit aici 135 de cruci din beton cu inscripția „Erou necunoscut”.

Din păcate, în anii 1963-1965, datorită lucrărilor de modernizare a DN 14 pe ruta Mediaș-Copșa Mică, lucrări ce implicau lărgirea șoselei, au fost desființate 51 de morminte din Cimitirul Eroilor și câteva cripte din Cimitirul Romano-catolic.

Mai târziu, în acest cimitir s-a construit un monument funerar în formă de prismă, cu un piedestal cu trei trepte și un soclu de 2,88 m înălțime, 1,80 m lățime la bază și 0,580 m lățime în partea superioară. Pe fața soclului se află inscripția „SLAVĂ EROILOR CĂZUȚI PENTRU PATRIE”.

Monumentul este împărțit în patru registre. În chenarul din stânga este inscripția „Glorie și recunoștință eternă eroilor neamului căzuți pe câmpurile de luptă pentru libertatea, unitatea și independența țării”.

În registrele doi și trei din centrul monumentului, sub inscripția „eroi români căzuți în luptele din 1941-1944” sunt inscripționate numele a 72 de militari români.

În registrul patru, cel din dreapta, sub inscripția „Eroi ruși căzuți în luptele din 1941-1944” sunt inscripționate numele a 16 militari sovietici.

În timpul bombardamentelor asupra Mediașului, întreaga populație a orașului s-a mobilizat pentru salvarea răniților și

Copyright © Achim Sărășan – 2018

stingerea incendiilor provocate de bombe. Unitatea de pompieri din Mediaș a participat la stingerea incendiilor atât din orașul nostru, cât și din localitățile învecinate.

În timpul celui de-al Doilea Război Mondial au murit militari români sau de alte nații atât pe frontul de Est (1941-1944), cât și pe cel din Vest (1944-1945). Mulți au fost sfârtecați de bombe, alții au fost îngropați în gropi comune, fără să se poată face o evidențiere a lor. Un număr însemnat au murit în lagărele de exterminare și muncă forțată din Germania, U.R.S.S., Austria și Ungaria. Din păcate nici până astăzi nu se cunoaște numărul și numele tuturor eroilor noștri originari din Mediaș și din întreaga țară. În ultima perioadă de timp s-au alcătuit anumite statistici de evidență a eroilor, dar chiar și autorii acestora au declarat că „sunt mult mai mulți eroi, a căror identitate nu se cunoaște". Un astfel de cercetător afirmă: „Pe baza declarațiilor și a certificatelor de deces aflate în Arhiva Primăriei Mediaș am identificat șapte militari morți în 1941 în Ucraina (localitatea Vigoda), în 1942 au murit 16 militari în Ucraina, Rusia (Stalingrad și Cotul Donului), în 1943 au murit cinci militari în Caucaz, Rusia, în 1944 au murit nouă militari în Rusia, România (Iași, Oarba de Mureș), dar lipsesc acte pentru 1944-1945, însă numărul soldaților morți și a celor internați în lagăre a fost mai mare, însă datele se află în alte arhive."[224]

Din aceleași informații rezultă că în armata română au participat din Mediaș 497 de români, 41 de maghiari, 15 germani, patru basarabeni, un austriac și un american. În această statistică nu sunt incluși soldații germani înrolați în armata germană, membri ai Grupului etnic german și care au făcut parte din trupele unităților SS.

Mulți din soldații români din Mediaș – 235 – au fost evidențiați pentru fapte de vitejie, fiindu-le conferite medalii de război: Virtutea militară, Coroana României, Crucea comemorativă, Crucea Serviciului Credincios etc.

Din evidențele avute la dispoziție prezentăm numele soldaților români din Mediaș, eroi morți în perioada 1941-1945.

[224] E. Jampa, *Efectele celui de-al Doilea Război Mondial...*, p. 5

Copyright © Achim Sărășan – 2018

1941

1. Konrad Lehrer – Soroca
2. Șerban Ioan – Hotin
3. Bauer Julius – Ucraina
4. Vasar Pavel – Cazarma Mediaș
5. Muntean Ioan – Vigoda – Ucraina
6. Muntean Longin Dumitru – Vigoda
7. Drăghiță Ioachim – Vigoda

1942

1. Neagu Miron – Kalabatka – Caucaz
2. Muscă Ioan – Solomkino – Ucraina
3. Covaci Ioan – Sevastopol – Ucraina
4. Bârză Dionisie – Kniaseva – Rusia
5. Bogza Mihai – Verski – Forminsky – Rusia
6. Fărcaș Dumitru – Hotin
7. Vitan Petre – Turda spital
8. Moldovan Ioan – Cotul Donului – Rusia
9. Toth Francisc – Popoff – Rusia
10. Ehrmann Augustin – Stalingrad – Rusia
11. Schoger Mihail – Caranssu – Rusia
12. Theil Martin – Abinskaja – Rusia
13. Jurceac Robert – Zinbenko – Ucraina
14. Linder Ernest – Cotul Donului – Rusia
15. Blesh Ioan – Stalingrad – Rusia
16. Duman Alexandru – Mediaș spital

1943

1. Abrudan Ioan – Rusia spital militar
2. Susan Gheorghe – Schelian – Caucaz
3. Arcuș Dumitru – Mediaș
4. Feder Carol – Rusia spital
5. Moldovan Ioan – Cotul Donului

1944

1. Opriceanu Mihai – Iași
2. Pex Carol – Brusturi – Basarabia
3. Maier Zagăr – Rusia
4. Buta Ștefan – Iași – Cota 141
5. Mititelu Aurel – Sânpaul, jud. Mureș

Copyright © Achim Sărășan – 2018

6. Turcu Ioan – Jucul de Jos, jud. Cluj
7. Ormenișan Petru – Luduș, jud. Mureș
8. Coloman Fina – dispărut Rusia
9. Folberth Conrad – Stalingrad lagăr

La un apel făcut în Catedrală, credincioșii noștri ne-au furnizat numele a trei eroi de război originari din Mediaș: Benţan Ionel, Pânzar Achim și Ţetcu Andrei.

În timpul bombardamentelor efectuate asupra Mediașului, câțiva locuitori ai orașului au murit loviți de schije ale bombelor, fiind încadrați în categoria „victime colaterale ale bombardamentelor”. Aceștia sunt:

1. Antal Ioan – 6 septembrie
2. Gabor Ioan – 6 septembrie
3. Paal Győngy – 6 septembrie
4. Horvath Rozalia – 9 septembrie
5. Stamate Aurelian – 9 septembrie
6. Sena Zenovie – 11 septembrie
7. Mischiu Gheorghe – 12 septembrie
8. Costea Adalbert – 13 septembrie
9. Oancea Ioan – 17 septembrie
10. Szente Susana – 19 septembrie
11. Ganga Ironim – 22 septembrie
12. Hacher Iosif – 30 decembrie
13. Füng Hilda – 15 iunie 1945
14. Gavrilü Ioan – 26 iunie 1945
15. Noian Ioan – 1 septembrie 1945
16. Crucean Irina – 16 septembrie 1945
17. Cenade Petru – 31 octombrie 1945
18. Grozav Ioan – rănit pe front în 1945
19. Popa Mihai – mort în spital în 1946

Le mulțumim și le suntem recunoscători eroilor noștri dragi, celor ce s-au născut și au trăit în Mediaș și și-au jertfit viața pentru apărarea țării. Nu îi uităm nici pe cei 106 soldați români care au murit la Mediaș în lupte sau în spital și care sunt nominalizați pe placa comemorativă din Cimitirul Eroilor.

Nu îi uităm nici pe soldații ruși nominalizați și ei pe același monument funerar din Mediaș.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Nu îi uităm nici pe cei 167.525 de români morți, răniți și dispăruți în timpul războiului antihitlerist.

Datorită jertfei lor noi trăim azi liber în orașul nostru și în țara noastră.

4.13. Mediașul în perioada 1945-1989

Al Doilea Război Mondial a cauzat poporului nostru mari pierderi de vieți omenești, dar și economice. Dacă în prima parte a războiului jefuirea economică a României de Germania hitleristă a atins cifre greu de imaginat „... așa-zisa colaborare a adus economiei românești pagube ce se ridicau la peste 446 de milioane de dolari, iar desfășurarea operațiunilor militare pe teritoriul României până la 25 octombrie 1944, distrugerile provocate de trupele hitleriste și hortyste în retragere, ca și alte pierderi determinate de război, s-au ridicat la peste 355 de milioane de dolari”[225], după terminarea războiului țara noastră a trebuit să plătească despăgubiri de război U.R.S.S.-ului până în anii 1960.

Pe fondul lipsurilor de tot felul ale românilor, la conducerea țării a ajuns Partidul Comunist Român, care în anul 1948 a înlăturat „Monarhia”, România devenind „Republică” și naționalizându-se toate forțele de producție.

După o perioadă de reflux cauzată de război, economia Mediașului a început să se redreseze. Cooperativizarea agriculturii, pe de-o parte, dar și dezvoltarea întreprinderilor din oraș, pe de altă parte, au determinat un exod masiv al populației din satele din vecinătatea Mediașului spre oraș. De la an la an a crescut numărul locuitorilor – de la 23.222 în 1941 la 52.169 în 1968. A crescut și perimetrul construibil al orașului. Au apărut străzi și cartiere noi. După anul 1960 a început construirea marilor cartiere de blocuri ale orașului: Gura Câmpului, Gloria, După Zid, Vitrometan etc.

Din punct de vedere administrativ, la nivelul orașului precum și al țării, s-au petrecut modificări importante. Prin

[225] Șt. Pascu (coord.), *Istoria României. Compendiu...*, p. 451

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Legea nr. 5 din 6 septembrie 1950 au fost desființate cele 58 de județe interbelice și înlocuite cu 28 de regiuni și 177 de raioane.

La început Mediașul a făcut parte din Regiunea Sibiu, care avea șase raioane: Agnita, Făgăraș, Mediaș, Sebeș, Sibiu și Sighișoara (ulterior Codlea și Rupea). Doi ani mai târziu, prin Decretul nr. 331 din 27 septembrie 1952, numărul regiunilor a fost redus de la 28 la 18. În urma acestui decret Regiunea Sibiu a fost desființată și raioanele Agnita, Făgăraș, Mediaș, Sibiu și Sighișoara au trecut la regiunea Stalin (redevenită Brașov în 1960). Raionul Sebeș a trecut la Regiunea Hunedoara.

În cadrul noii structuri, Mediaș, Sibiu și Brașov au devenit orașe de subordonare regională.

În perioada 1950-1967 Mediașul a fost un oraș reședință de raion. Administrarea orașului era asigurată de primar și de Consiliul orășenesc. Aceștia aveau obligația să coordoneze și să supravegheze viața economică industrială și mai ales cea agricolă a unității administrativ-teritoriale, raionul Mediaș.

Raionul Mediaș era un for superior de conducere a zonei raionale (Mediaș și împrejurimi) și era condus de un președinte de raion ajutat de un întreg aparat administrativ.

Sediul conducerii raionale la Mediaș a fost în Piața George Enescu nr. 11 (actualul sediu Transgaz). De-a lungul timpului în fruntea raionului Mediaș au fost I. Selegean, Ioan Dicoi, Constantin Porime și Ionel Miclea.

Prin Legea nr. 2 din 16 februarie 1968, România a fost împărțită din punct de vedere administrativ în 39 de județe, adăugându-se ulterior încă două, orașele reședință de județ și orașele industrializate fiind declarate municipii. Mediașul a fost inclus în județul Sibiu. Prin aceeași lege amintită mai sus, articolul 10, Mediașul a fost declarat **MUNICIPIU**[226]. Rangul de municipiu acordat orașului nostru a fost în primul rând o recunoaștere oficială a nivelului economic la care a ajuns acesta, dar și a importanței sale în angrenajul economic al țării.

În perioada 1968-1989 Mediașul s-a dezvoltat foarte mult, din toate punctele de vedere. În domeniul economic, între-

[226] Buletinul Oficial nr. 16/1968

Copyright © Achim Sărășan – 2018

prinderile mediețene aveau între 2500-4500 de angajați. Populația orașului a ajuns în 1986 la 79.422 de locuitori. Cartierele de locuințe s-au înmulțit, iar numărul de blocuri creștea în fiecare an.

Despre realizările economice și sociale ale Mediașului în acest interval de timp, L. Giura a spus: „În această perioadă, la Mediaș au fost puse în funcțiune capacități și obiective de investiții importante: o nouă fabrică de prelucrare a laptelui, una de pâine, 40 de secții și ateliere în întreprinderile existente, hale noi la *Vitrometan*, *Salconserv*, dezvoltări însemnate la *Automecanica* și *Emailul Roșu*, un complex de laboratoare la *Institutul de Chimizare a Gazului Metan – CHIMIGAZ*.

Gara Mediaș

Sunt ani în care Mediașul a înscris la zestrea sa edilitară o nouă gară de călători și o autogară, o modernă policlinică, noul edificiu de poștă și telefoane, Casa de Cultură a Sindicatelor, noul sediu politico-administrativ, la care se adaugă sute de apartamente de locuit, noi spații destinate procesului de învățământ, grădinițe. Sunt dovezi elocvente ale grijii pentru ridicarea nivelului de trai material și spiritual al locuitorilor acestui oraș.

În acești ani s-au construit la Mediaș un număr de 288 de blocuri cu 11.000 de apartamente, precum și 14.000 m^2 suprafață comercială în complexe noi sau la parterul unor blocuri. În anul 1930 Mediașul a fost electrificat; de la 26 km de linii electrice în anul 1938, astăzi ele însumează nu mai puțin de 108 km.”[227]

Pe lângă evoluția pozitivă a orașului, acesta a trecut și prin momente dramatice. În intervalul de timp 1970-1975 Mediașul s-a confruntat cu inundații catastrofale, fără precedent în istoria sa.

[227] Al. Avram, L. Giura, *op.cit.*, pp. 42-43

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Inundațiile din anul 1970 au fost considerate ca fiind cele mai mari din istoria revărsărilor de ape ale Târnavei Mari. Cauzele lor au fost următoarele: „Iarna 1970 a fost o iarnă foarte umedă. În lunile ianuarie și februarie au fost înscrise la Mediaș precipitații cu valori nemaiîntâlnite în ultimii 20 de ani... În zona Munților Gurghiului se acumulase un strat gros de zăpadă. Apele mari de primăvară s-au scurs în mai multe valuri, menținând permanent ridicat nivelul Târnavei.

În primele zile ale lunii mai cade în tot spațiul muntos un strat de zăpadă de 50-100 cm (peste zăpezile vechi)... În prima decadă a lunii mai mai are loc o depresiune barică împreună cu o încălzire neobișnuită – 11 mai ora 13 înregistrându-se 27 de grade la umbră... În zilele 11-13 mai cad ploi intense (60 litri/m^2) și calde care au provocat topirea zăpezilor vechi din văile umbrite și împădurite ale munților, zăpezi ce aveau în unele locuri grosimea de 8 m... În cursul zilelor de 12 și 13 mai aceste cantități imense de apă se scurg la vale umflând râurile.”[228]

Viitura s-a format în data de 13 mai între Odorheiu Secuiesc și Sighișoara. La unu noaptea în 14 mai apele au atins nivelul maxim la Sighișoara. Alarma de inundații severe a fost transmisă și la Mediaș. Aici s-au luat unele măsuri de precauție, dar „nimeni nu s-a așteptat la astfel de cote catastrofale ale viiturii. Cetățenii din cartierele periclitate au refuzat evacuarea în camioanele puse la dispoziție care așteptau în fața fiecărei porți. Fiecare cetățean a încercat să-și izoleze locuința cât mai ermetic, a ridicat mobila una peste alta sau în cel mai bun caz a suit-o în pod. Dar nici întreprinderile nu au trecut în mod serios la evacuarea sau ridicarea la etaj a bunurilor.”[229]

Inundațiile de la Mediaș din 14 mai s-au derulat astfel: În dimineața zilei de 14 mai Lunca „Neue Wiese”, terenul de lângă aviație, Școala de aviație și Lunca Ciorilor au fost acoperite de ape. La ora 10 o viitură puternică a crescut nivelul apelor cu 1,5 m. Viitura a inundat cartierul Aurel Vlaicu, str. Brateiului, a

[228] Gustav Servatius, „Viiturile și inundațiile Târnavei Mari la Mediaș mai-iunie 1970”, în *Buletinul Societății de Științe Geografice din RSR*, serie nouă, vol. III (LXXIII), București, 1973, pp. 71-73
[229] *Ibidem*, pp. 73-74

Copyright © Achim Sărășan – 2018

trecut dincolo de linia ferată și a inundat străzile din zona Târgului porcilor. Au fost inundate întreprinderile Automecanica, Uzina mecanică a Gazului Metan și Uzinele Textile Târnava. A fost inundat cartierul Târnava, Piața Miron Costin și străzile adiacente. Apele au trecut și peste str. Podului și au inundat Spitalul TBC și întreprinderile Salconserv, Emailul, Chimigaz, 8 Mai, Abatorul, Uzina electrică, Trustul de construcții (TRCL) și toate străzile din zona Pieței de legume. Nivelul maxim de 7,47 m al inundațiilor la Mediaș a fost atins la ora 13.

La cantonul barierei de la Automecanica apele au trecut peste linia ferată cu 30 cm și au inundat străzile Panait Cernea și Alexandru Vlahuță. În această zonă ca și în zona aviației apele au ajuns la partea superioară a geamurilor de la case, peste 2,5 m. A fost inundată și partea de jos a orașului, cartierul Tocile.

Apele s-au menținut la cote înalte și prima viitură a fost urmată de alte două, la 25 mai și 13-14 iunie, inundații cauzate de ploile torențiale de vară.

La inundațiile cauzate de revărsarea apelor Târnavei Mari s-au adăugat două reversări ale Pârâului Moșnei datorită volumului mare al ploilor locale, la care s-a adăugat ruperea digului lacului de acumulare „Helești”. Apele au inundat cartierele Valea Moșnei, Aurel Vlaicu și Târnava.

Consecințele inundațiilor din 1970 au fost dezastruoase pentru Mediaș și medieșeni. „Din 264 străzi, însumând o lungime de 91,5 km, au fost inundate 58 străzi (18 km lungime), deci 18% din numărul acestora și 10% din suprafața clădită a orașului a stat zile întregi sub ape (au fost inundate 1506 imobile din care 1406 locuințe. S-au dărâmat total 89 case și parțial 174, devenite nelocuibile, iar 612 au suferit avarii parțiale...).

În total au fost 559 locuințe distruse. Au fost 2214 familii (8200 persoane) sinistrate din care 1262 cu case proprii. Au rămas 623 familii fără adăpost. Au fost distruse total două poduri (Podul mic și Podul suspendat spre Dârlos) și unul de importanță națională scos din circulația normală (Podul mare spre Târnăveni). Pagubele pe străzi se estimează la 2,9 milioane lei.

Agricultura a suferit distrugeri în valoare de 5 milioane de lei. A fost inundată o suprafață de 799 ha din care 328 ha grâu și

Copyright © Achim Sărășan – 2018

secară, 16 ha porumb, 289 ha cartofi și legume, 120 ha culturi furajere și 10 ha școală de viță.

Au fost inundate și paralizate un număr de 14 unități economice productive. Din 11 întreprinderi de interes republican, numai trei nu au fost atinse de inundație. Pagube foarte mari au suferit: Uzinele Textile Târnava, Uzinele Emailul Roșu, Atelierele mecanice Gaz Metan, Fabrica de piele și încălțăminte 8 Mai, Uzinele Automecanica, Fabrica de salamuri și conserve Salconserv, Institutul de cercetări Chimigaz, Fabrica de mobilă Bradul Ardelean ș.a.

Pagubele materiale estimate se ridică la 129 de milioane de lei la care se adaugă pierderi de producție prin stagnare de 136,7 milioane lei. Au fost inundate 28 unități comerciale."[230]

În timpul inundațiilor s-au înregistrat trei victime omenești. După retragerea apelor, locuitorii orașului, ajutați de armată, au muncit pentru înlăturarea urmărilor și pagubelor acestor inundații.

Statul român a derulat un program de ajutorare a sinistraților. S-au format echipe de evaluare a pagubelor pentru fiecare familie în parte și în funcție de pierderile suferite acestea au primit câte un cec pe baza căruia să-și poată cumpăra materiale de construcție pentru refacerea caselor. Au beneficiat de acest program și sinistrații din Mediaș, care au primit până în decembrie 1970 ajutoare bănești și 29.000 de cecuri pentru materiale de construcție în valoare de 173 de milioane de lei.

Cu aceste ajutoare oamenii au reușit în cea mai mare parte ca până la sfârșitul anului să-și reconstruiască casele. O altă parte din ei au primit apartamente repartizate prin intermediul întreprinderilor unde lucrau, în cartierul Gheorghe Gheorghiu-Dej – Gura Câmpului, dar și în celelalte cartiere.

Întreprinderile inundate au reușit ca după 1-3 luni de muncă să-și poată relua activitatea productivă.

Pentru a preîntâmpina astfel de catastrofe pe viitor, factorii de decizie ai orașului în colaborare cu factorii politici de la nivel național au stabilit un program de măsuri ce includea

[230] *Ibidem*, pp. 81-82

Copyright © Achim Sărășan – 2018

regularizarea cursului apei Târnavei Mari și construirea de diguri de protecție a orașului. Din păcate aceste proiecte nu s-au materializat în timp util și în anul 1974 râul Târnava Mare a provocat noi inundații, dar la nivel mai mic, pentru ca în anul 1975 să se producă inundații care au depășit nivelul apei în oraș față de inundațiile din 1970 cu aproape 1 m. Pierderile materiale au fost foarte mari, dar din fericire n-au mai fost distruse atâtea case. Întreprinderile medieșene din zona inundabilă au fost prinse de viiturile inundațiilor din 1974 și 1975 „descoperite", suferind pierderi economice imense.

După terminarea inundațiilor din 1975 s-au luat măsuri de protecție împotriva inundațiilor. A fost construit digul cel mare de protejare a orașului care pornea de la piciorul Dealului Buzdului și mărginea Târnava până în josul orașului. Malurile râului pe porțiunea traversării orașului au fost supraînălțate și întărite, procedându-se la o lărgire a albiei râului.

Pe cursul superior al Târnavei Mari s-a construit la Zetea un lac de acumulare în anii 1978-1982, lac care permite controlarea debitului de apă pentru a se împiedica inundațiile. În plus, pe cursul pârâului Moșnei, în dreptul fostei ferme agricole s-a construit un baraj de unde să se poată controla debitul de apă de pe cursul mijlociu al acestuia și în felul acesta să fie împiedicate inundațiile.

*

* *

Pe fondul dezvoltării fără precedent a Mediașului, după anul 1982 au apărut în oraș, ca în întreaga țară, tot felul de lipsuri din cauza politicii regimului comunist, viața de zi cu zi a oamenilor fiind marcată de „cozi interminabile" la alimente, combustibil etc. Toate acestea au determinat în Mediaș și la nivel de țară o situație fără precedent. Populația etnică germană a început din anii 1985-1986 o migrație masivă în Germania, migrație ce a devenit după 1990 aproape totală. În câțiva ani sașii din Mediaș și-au părăsit casele, bunurile, luându-și cu ei la plecare tradițiile, obiceiurile și o parte din cultura lor. Spun o parte pentru că au rămas în urma lor construcțiile din oraș, cultura, viața atâtor generații și amintirea unui popor harnic,

Copyright © Achim Sărășan – 2018

tenace și foarte bine organizat, care a marcat viața Mediașului și a Transilvaniei vreme de opt secole.

Mai mult decât de lipsurile materiale, oamenii erau marcați de tensiuni și stres, nemulțumiri care în final au dus la căderea sistemului politic comunist.

4.14. Mediașul din 1989 până astăzi

La 22 decembrie 1989 muncitorii din întreprinderile Mediașului s-au adunat în fața Primăriei și au manifestat împotriva regimului comunist și a conducătorilor țării. Toate frustrările acumulate pe parcursul a patru decenii și mai bine au ieșit la suprafață și muncitorii noștri strigau lozinci împotriva P.C.R.-ului și a președintelui țării, Nicolae Ceaușescu. O parte dintre ei au intrat în sediul Primăriei și au distrus tablourile lui Nicolae Ceaușescu, cărțile lui, rapoartele Congreselor P.C.R. și documentele ce le-au găsit pe birouri. Unii au luat steagul național și au rupt de pe el vechea stemă și îl fluturau de la balcoane. Vechea conducere a Primăriei a fugit din sediu, speriată de furia oamenilor.

În 23 decembrie s-a ales primul Consiliu al Frontului Salvării Naționale din orașul nostru, având în frunte pe Marcel Pleșea ca președinte și pe Daniel Thellmann.

La 10 ianuarie 1990 s-a constituit Biroul Executiv al Primăriei Municipiului Mediaș și au fost numiți Horea Bodogae – primar, Martin Simon – viceprimar și Vasile Pușcă – secretar.

Încă din primele luni ale anului 1990 s-au constituit în orașul nostru filiale ale partidelor politice, printre care și partidele minorităților – Forumul German (F.D.G.R.), 20 ianuarie și U.D.M.R.

La 1 noiembrie 1990 a fost numită noua conducere a Primăriei Municipiului Mediaș: ing. Dionisie Bucur – primar, ing. Gheorghe Togan – viceprimar și jurist Onisie Haneș – secretar.

La începutul anului 1992, în peisajul politic al orașului nostru figurau următoarele partide:

Copyright © Achim Sărășan – 2018

1. Frontul Salvării Naționale transformat în partid – F.S.N.
2. Partidul Național Țărănesc
3. Partidul Național Liberal
4. Uniunea Democrată a Maghiarilor din România –U.D.M.R.
5. Forumul Democrat al Germanilor din România – F.D.G.R.
6. Mișcarea ecologistă
7. Partidul Democrat Agrar etc.

În anul 1992 s-au făcut alegeri libere și democrate și în Mediaș pentru desemnarea noii conduceri a orașului. În fruntea Primăriei a fost reconfirmat prin vot ing. Dionisie Bucur, acesta obținând un nou mandat și la alegerile din 1996.

La alegerile din anul 2000, în Consiliul Local Mediaș au intrat membrii din următoarele partide: P.D.S.R., Alianța pentru România, Partidul Democrat și U.D.M.R. În funcția de primar a fost ales prof. Teodor Plopeanu.

În viața politică a Mediașului a urmat o perioadă în care s-a impus Partidul Democrat. În anul 2004, ca și în anul 2008, în funcția de primar al orașului a fost ales Daniel Thellmann. Din nefericire, acesta a decedat în anul 2009, iar în locul lui, la conducerea Municipiului nostru a fost ales Teodor Neamțu (2009-2016).

La ultimele alegeri, cele din 2016, a fost ales primar al orașului Gheorghe Roman, provenind din Partidul Național Liberal.

În paralel cu alegerile locale, în Mediaș s-au derulat și alegeri pentru desemnarea deputaților și senatorilor din circumscripția Mediaș pentru Parlamentul României.

În legislatura 1990-1992 a fost ales pentru senatul României Ioan Tătaru[231], pe listele Frontului Salvării Naționale.

În aceeași legislatură a fost ales în Camera Deputaților Nicolae Simescu[232] din partea Partidului Reconstrucției Naționale din România.

---

[231] Ioan Tătaru s-a născut la 25 februarie 1952. A absolvit facultatea de științe din cadrul Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca în anul 1986. A lucrat în domeniul învățământului în perioada 1993-1996, fiind inspector școlar în cadrul Ministerului Educației și Învățământului. S-a pensionat în anul 2009.

[232] Nicolae Simescu s-a născut la 6 decembrie 1933. A absolvit Facultatea de Utilaj petrolier din cadrul Universității București, după care a urmat studii

Copyright © Achim Sărășan – 2018

În perioada 1990-1992 el a făcut parte din grupurile parlamentare de prietenie cu statele Israel, Belgia, Australia, R.F.G.

Nicolae Simescu a fost ales ca senator în legislatura 1992-1996 din partea Convenției democrate, la data de 3 septembrie 1996, când l-a înlocuit pe senatorul Emil Negruțiu.

Tot în legislatura 1992-1996 a fost ales senator Mircea Vâlcu[233] din partea P.U.N.R. (Partidul Unității Națiunii Române). În legislatura 1996-2000 el a fost ales deputat din partea aceleiași formațiuni politice.

În perioada când a făcut parte din Parlamentul României, Mircea Vâlcu a fost ales președinte al Grupului Parlamentar Româno-German, președinte al Grupului parlamentar al deputaților P.U.N.R., membru în Comisia Permanentă pentru Apărare, Ordine Publică și Siguranță Națională, membru în Grupul parlamentar de prietenie româno-germană.

În legislatura 1996-2000, din partea Mediașului a fost ales în Senatul României Ioan Moisin[234] din partea P.N.Ț.C.D.

În perioada 2000-2004 a fost ales la Mediaș în funcția de senator al României Dionisie Bucur[235] de pe listele P.S.D. În acest interval de timp a fost membru în Comisia pentru Administrație Publică și organizarea Teritoriului, membru în Comisia de Muncă și Protecție Socială și vicelider al Grupului Parlamentar al P.S.D. din Senat.

---

post-universitare, obținând titlul de Dr. în științe inginerești și Transport Gaze Naturale. A îndeplinit și funcții administrative în cadrul Întreprinderii Romgaz, inclusiv cea de director.

[233] Mircea Vâlcu s-a născut la 14 noiembrie 1930 în localitatea Bălți (Republica Moldova). A absolvit Facultatea de Filologie din Cluj-Napoca în anul 1954. A fost profesor de limba română la mai multe școli și licee din Mediaș. A murit în decembrie 2000.

[234] Ioan Moisin s-a născut la 8 septembrie 1947 în localitatea Câmpina. A absolvit Facultatea de Inginerie din cadrul Universității București. A lucrat în domeniul gazelor, având 23 de brevete de invenție. A murit la 2 noiembrie 2017 la București.

[235] Dionisie Bucur s-a născut la 24 iunie 1946 în Mediaș. A absolvit Facultatea de Metalurgie din cadrul Universității Politehnice din București. După studii a lucrat în cadrul Întreprinderii Automecanica Mediaș ca inginer, inginer-șef și din 1985 ca director general. Între anii 1990-2000 a fost ales Primar al Mediașului.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

În legislatura 2004-2008, ca și în cele următoare, 2008-2012, 2012-2016 și 2016-2020, a fost ales din partea Mediașului în Senatul României pe listele P.S.D. Viorel Arcaș. Este mediășeanul cu cele mai multe mandate în Parlamentul României (patru).[236] În perioada de exercitare a mandatului de senator a avut mai multe funcții în cadrul Senatului: membru al Comisiei de Buget-Finanțe, apoi președinte al acestei Comisii; membru al Comisiei pentru Apărare, Ordine Publică și Siguranță Națională; vicelider al Grupului P.S.D. din Senat.

Tot în această legislatură, din partea P.D.L. Mediaș a fost ales deputat Florin Muntean[237], care s-a retras din funcție la 21 martie 2005. În locul lui a fost ales Marcel Adrian Piteiu[238], care a fost deputat în Parlamentul României în perioada 19 decembrie 2007-2008. Marcel Adrian Piteiu, în perioada mandatului, a fost membru în Comisia pentru Industrii și Servicii.

Gheorghe Roman[239], actualul primar al Mediașului, a fost ales ca deputat în Parlamentul României în două legislaturi: 2008-2012 pe listele P.D.L. și 2012-2016 din partea P.S.D. Mediaș.

---

[236] Viorel Arcaș s-a născut la 12 mai 1958 în localitatea Alămor, județul Sibiu. A absolvit Facultatea de Științe Economice din cadrul Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca în anul 1983. A lucrat în cadrul Întreprinderii Automecanica Mediaș, parcurgând treptele ierarhice până la funcția de director. Pe linie politică a fost ales în perioada 1996-2004 consilier județean din partea PSD, iar din anul 2004 a fost președinte al filialei PSD din Mediaș.

[237] Florin Nicolae Muntean s-a născut la 6 aprilie 1956 la Mediaș. A absolvit Facultatea de Mecanică din cadrul Institutului Politehnic „Traian Vuia" din Timișoara. A lucrat la SC BAT SA Mediaș și în perioadele 2005-2007 și 4 octombrie 2009-2010 a fost director la Transgaz Mediaș.

[238] Marcel Adrian Piteiu s-a născut în Mediaș la 5 aprilie 1954. Studiile universitare le-a urmat la Cluj-Napoca în perioada 1979-1984, absolvind Facultatea de Geologie, secția Inginerie Geologică și Geofizică, în cadrul Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca. Din 20 septembrie 1984 a lucrat la Romgaz ca inginer, inginer-șef și director între anii 1998-2000 și director general în perioadele 1998-2000 și 2009-2012. În anul 2007 Marcel Adrian Piteiu a obținut titlul de doctor în Geologie al universității mai sus amintite. El a decedat în 27 septembrie 2015.

[239] Gheorghe Roman s-a născut la 6 februarie 1972 în localitatea Band, județul Mureș. A absolvit Facultatea de Inginerie Mecanică din cadrul Universității Pitești. Între anii 2008-2010 a urmat cursurile de masterat în Științe Politice, Relații Internaționale și Studii Europene din cadrul

Copyright © Achim Sărășan – 2018

În decembrie 1989, după răsturnarea regimului comunist totalitar, am crezut cu toții că viața poporului nostru, a orașului nostru, a noastră a tuturor, se va schimba în bine.

Încet, încet, am învățat ce este libertatea, democrația și multe altele. Au fost atâtea schimbări fericite. Dar, din păcate, oamenii politici ce s-au succedat după 1990 la conducerea țării n-au știut sau n-au fost capabili să gestioneze bine întreaga situație a țării. În câțiva ani, marile întreprinderi ale orașului s-au „**privatizat**", privatizarea însemnând din păcate disponibilizarea angajaților, care nu-și mai găseau loc de muncă, iar pentru cei rămași în câmpul muncii, diminuarea salariilor. A apărut o criză economică profundă, criză ce a determinat devalorizarea drastică a monedei naționale, fiind nevoie în final de reformă monetară. Eram „milionari" cu toții, dar din păcate săraci. Toate aceste cauze și multe altele au determinat o scădere dramatică a populației orașului nostru. Sașii au emigrat în Germania, iar românii și maghiarii, în special familiile tinere, și-au luat copiii și au plecat în Italia, Spania, Franța, Canada, Australia etc. să-și găsească un loc de muncă și o viață mai bună.

Dacă în anul 1986 Mediașul avea 79.442 de locuitori, în 1991 a ajuns la 64.204 de locuitori, în 2003 la 55.153 de locuitori, iar în 2014 la aproximativ 44.000 de locuitori. Ce este și mai grav este faptul că actuala populație a orașului este una „îmbătrânită", aceasta și pentru că tinerii noștri, după ce și-au terminat studiile, au migrat și ei în străinătate.

Din vechile întreprinderi mari o parte și-au închis porțile, iar cealaltă parte și-au diminuat activitatea, numărul lor de angajați fiind între 200-1.000 de muncitori.

Natalitatea a scăzut foarte mult. Școlile și-au redus clasele, iar o parte dintre ele s-au comasat și ne este teamă că altele se vor închide din lipsa de elevi.

Realitățile nu sunt tocmai bune, dar ne rămâne speranța că românii noștri se vor întoarce la un moment dat în țară, în orașul nostru, și că viața va fi mai bună.

Universității Lucian Blaga din Sibiu. În anul 2016 a fost ales primar al Mediașului din partea PNL.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Pe lângă aceste aspecte, mai puțin plăcute, care s-au derulat în viața orașului nostru după 1990, au fost și momente mai bune. Viața orașului a mers înainte, locuitorii săi căutând să se integreze în noul sistem democratic. Au fost și evenimente deosebite în orașul nostru și amintim în acest sens vizita majestăților regale Ana și Mihai I de România (1921-2017).

La 17 octombrie 1995, regina Ana a vizitat Mediașul. Vizita a durat aproximativ o oră. A fost întâmpinată de primarul Dionisie Bucur la Primărie și după o convorbire scurtă, derulată în biroul primarului, regina Ana s-a întâlnit cu publicul adunat în fața Primăriei (cca 500 de persoane). Vizita a fost organizată de P.N.Ț.C.D. Mediaș, majestatea sa fiind în drum spre Mănăstirea Sâmbăta de Sus.

În 25 august 1997 a avut loc la Mediaș vizita M.S. Regele Mihai I și a reginei Ana. Familia regală a fost primită de primarul Dionisie Bucur. După discursuri oaspeții au semnat în Cartea de Onoare a orașului. Apoi regele s-a adresat de la balconul Primăriei oamenilor strânși în Piața Corneliu Coposu (cca 1.500 de oameni).

Un alt eveniment marcant în viața orașului nostru a fost vizita Președintelui României Emil Constantinescu, însoțit de ministrul învățământului Andrei Marga (crescut în Mediaș), care a participat la deschiderea oficială a anului școlar 1997-1998 la Școala Națională de Gaz.

În toamna anului 1997, în zona noastră a fost prezent Prințul Charles de Wales, moștenitorul coroanei britanice, care a vizitat Moșna, localitate din vecinătatea Mediașului, eveniment în care a fost implicat și primarul Dionisie Bucur.

Tot la vizite deosebite în orașul nostru amintim vizita Președintelui Ion Iliescu și a premierului Adrian Năstase.

4.15. Stema orașului

Stema este un semn convențional distinctiv, caracteristic și simbolic al unei țări, al unui oraș, al unei dinastii etc. (DEX).

Cea mai veche reprezentare a stemei orașului nostru a fost o mână deschisă, în poziție verticală, simplă sau însoțită de o

Copyright © Achim Sărășan – 2018

stea și luna sub formă de seceră. Această formă se găsește pe cel mai vechi sigiliu al orașului și a fost înconjurată cu inscripția „S (sigilium) opidi medies" – 1448.

Sigiliul capitlului catolic al Mediașului din secolul al XV-lea are aceeași formă și se găsește pe bolta navei centrale a Bisericii Sfânta Margareta și pe decorațiile de deasupra altarului.

Mâna deschisă este simbolul dreptății.

Mai târziu, în secolul al XVI-lea, stema orașului a evoluat și s-a introdus vița-de-vie cu frunze și ciorchine de struguri. Mâna de pe stemă a fost schimbată în poziție orizontală. Inscripția de pe stemă este „CONSULA(TUS) MEDIEN(SIS)". Această stemă se găsește pe o cheie de boltă din nava laterală sudică a aceleiași biserici pomenite mai sus. Acea reprezentare are în plus o coroană așezată deasupra mâinii, iar vița-de-vie trece prin ea.

Introducerea viței de vie în sigiliul orașului, în Evul Mediu, are explicația că Mediașul se afla în centrul unei zone viticole puternice, pe harta lui Johannes Honterus din 1532 ținutul Mediașului fiind numit „Weinland" – Țara Vinului.

Această formă a stemei, cu mâna orizontală și vița-de-vie, a fost păstrată până în secolul al XX-lea și actualizată în anul 1967.

În anul 1970, prin Decret al Consiliului de Stat s-a hotărât instituirea stemelor județelor și municipiilor. Stemele au fost aprobate de Consiliul de Stat printr-un Decret în anul 1972, decret în care se specifică: „Stemele actuale conțin reprezentarea tradițiilor istorice și a realităților economice, sociale și culturale sau științifice ale județelor și municipiilor respective. În reprezentările privind trecutul istoric au fost folosite unele simboluri existente în vechile steme ale județelor sau municipiilor, ori aflate pe sigilii, ștampile sau peceți de pe documente."[240]

Stema Mediașului aprobată de acest decret are următoarea reprezentare: un scut despicat cu două compartimente; în compartimentul din stânga, pe un fond albastru, se află o mână orizontală, cu degetele lipite, văzută din interior, de culoare albă,

[240] Dan Cernovodean, *Ştiinţa şi arta heraldică în România*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1977

Copyright © Achim Sărășan – 2018

cu manșetă roșie, care susține un butuc de viță-de-vie cu trei frunze, totul în auriu, și cu trei ciorchini de struguri în roșu; în compartimentul din dreapta, pe un fond roșu, se află o sondă de gaz metan în argintiu, având la bază o flacără aurie. La baza scutului se găsește o fascie ondulată, de culoare argintie.

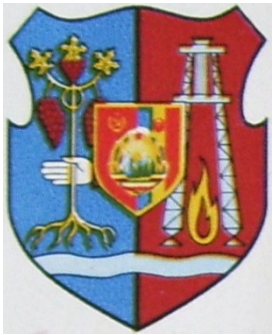

Stema Mediașului în anul 1970

În partea centrală a stemei se află un scut mai mic, având stema R.S.R., pe un fond format în partea stângă de steagul P.C.R., iar în partea dreaptă de steagul tricolor.

În anul 2001, prin H.C.L. 40/2001 Consiliul Local al Municipiului Mediaș a aprobat variantele privind Stema Municipiului Mediaș și confecționarea steagului municipal. Decizia Consiliului Local a fost aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 827/2007, hotărâre publicată în Monitorul Oficial din 27 august 2007.

Stema actuală a Municipiului Mediaș are următoarea reprezentare: Scut triunghiular, de culoare albastră, cu marginile laterale rotunjite. În scut s-a păstrat mâna dreaptă orizontală ce susține un butuc de viță-de-vie din aur cu trei ciorchini roșii.

Scutul este timbrat de o coroană murală de argint cu cinci turnuri crenelate.

Semnificația reprezentărilor din cadrul stemei este:

- palma dreaptă, deschisă, simbolizează dreptul la judecată al localității, drept pe care l-a primit încă din Evul Mediu.
- vița-de-vie simbolizează bogăția viticolă a zonei
- coroana murală cu cele cinci turnuri semnifică faptul că localitatea are rangul de municipiu.

Stema actuală a Mediașului

Copyright © Achim Sărășan – 2018

5. Viața religioasă în Mediaș

5.1. Scurtă prezentare a Bisericii creștine în primul mileniu

Edictul de la Milan din anul 313 emis de împărații Constantin cel Mare și Liciniu a decretat încetarea persecuțiilor împotriva creștinilor. Creștinismul s-a răspândit tot mai mult în perimetrul Imperiului roman, aceasta și datorită susținerii sale de către împărații Constantin cel Mare (306-337) și Teodosie cel Mare (379-395), ultimul declarând credința creștină religie de stat.

Biserica creștină s-a întărit și și-a creat structuri organizatorice după modelul celor statale: parohii, eparhii, mitropolii și patriarhate.

Până în secolul al IX-lea Biserica creștină a fost una și nedespărțită, așa cum a fost întemeiată de Mântuitorul Iisus Hristos, și socotită ca atare de toată lumea creștină. În momentul în care au apărut ereziile[241] și tendințe de schisme[242], episcopii din Apus și Răsărit s-au întrunit în sinoade locale și ecumenice și problemele apărute au fost rezolvate. Hotărârile celor șapte sinoade ecumenice au fost receptate de toată lumea creștină. În cadrul acestor sinoade nu s-a pus problema alcătuirii unei ierarhii între episcopi, cu toții fiind socotiți egali. Diferențele dogmatice și canonice dintre Apus și Răsărit au apărut și s-au dezvoltat într-un interval de timp mai îndelungat. Marea Schismă sau dezbinarea Bisericii de la 1054 n-a fost un eveniment apărut dintr-odată, ci a fost o consecință a dezvoltării mai multor diferențe dintre Apus și Răsărit, începând mai ales cu secolul al IX-lea.

Dezbinarea dintre Apus și Răsărit s-a făcut la început pe linie politică. În anul 330 împăratul Constantin cel Mare a mutat

[241] Erezia este o abatere de la doctrina creștină.
[242] Schisma este o desprindere a unui grup din Biserica creștină, din motive de diferențe doctrinare.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

capitala Imperiului la Constantinopol. În anul 395, după moartea împăratului Teodosie cel Mare, Imperiul s-a împărțit în două: cel de Apus și cel de Răsărit.

Imperiul Roman de Apus a decăzut în timp, mai ales datorită invaziei popoarelor migratoare. Roma a rămas izolată și slăbită. În anul 476 a fost cucerită de heruli, iar poziția ei de „mare putere" din lumea antică putea fi socotită încheiată. Imperiul Roman de Răsărit, care din secolul al VII-lea s-a numit „Bizantin", era considerat continuatorul legitim al vechiului Imperiu Roman, situație ce a dus la creșterea resentimentelor apusenilor față de răsăriteni.

Sub împăratul Iustinian (527-565) s-a încercat o refacere a „vechiului Imperiu", dar această situație n-a durat mult timp. În anul 568 longobarzii au cucerit o mare parte din Italia, formând un regat puternic. În această situație episcopii Romei au cerut ajutor regilor din Apus. Papa Ștefan al II-lea (752-757) a cerut ajutor regelui francilor Pipin cel Scurt, care a cucerit o mare parte din regatul longobard și teritoriile cucerite au fost dăruite de acesta Papei Ștefan al II-lea în anul 754 sub denumirea de „Patrimonium sancti Petri". S-a creat, astfel, un stat condus de papa de la Roma numit „Republica Romanorum", care a dăinuit până în anul 1870 când s-a creat statul unitar italian.[243]

În secolul al VIII-lea puterea politică a episcopilor de la Roma a crescut și mai mult, aceștia ungând (sfințind) regii apuseni la încoronarea lor. Papa Leon al III-lea, în noaptea Crăciunului din anul 800, l-a încoronat pe regele francilor Carol cel Mare (768-814) ca „Împărat roman al Apusului".

Diferențierile dintre Apus și Răsărit s-au produs și pe linie culturală și lingvistică. Apusul a fost puternic influențat de cultura romană, limba latină devenind limbă oficială în cult și administrație, chiar și pentru popoarele care nu au făcut parte din Imperiul Roman.

Răsăritul, începând cu secolul al VIII-lea, a început să se „elenizeze", limba greacă înlocuind limba latină în adminis-

[243] Statul papal a fost reînființat în anul 1929 în interiorul Romei cu teritoriul limitat – 44 kmp – și numit Vatican.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

trație. În viața culturală, ca și în cea bisericească, a început să fie folosită, aproape exclusiv, limba greacă.

În felul acesta cele două lumi distincte, Apusul și Răsăritul, continuatoare ale unor culturi și civilizații distincte, cu tradiții și limbi diferite, au început să se diferențieze și să se distanțeze tot mai mult una de alta.

Tot în perioada secolelor VII-VIII au început să apară între Biserica creștină din Apus și cea de Răsărit diferențieri de ordin religios: dogmatic, canonic și cultic. În Biserica Apuseană au apărut inovații pe care cea din Răsărit nu le-a acceptat. Acestea sunt: Primatul papal, Filioque (Sfântul Duh purcede și de la Fiul), existența Purgatoriului – ca loc intermediar între rai și iad și împărtășirea cu azimă.[244] La acestea s-au adăugat, ulterior, celibatul preoților, înlocuirea Sf. Liturghii cu „Missa latină" și învățătura despre infailibilitatea papei.

Toate aceste cauze de ordin politic și religios, la care s-au adăugat în timp și alte tensiuni ivite între Apus și Răsărit, au dus la marea dramă a Bisericii creștine, „Marea Schismă" din anul 1054. La 16 iulie 1054 cardinalul Humbert a depus o bulă de excomunicare pe altarul Bisericii Sfânta Sofia din Constantinopol, la care răsăritenii au răspuns cu o „contraanatemă". Alături de patriarhia din Constantinopol s-au raliat ceilalți patriarhi ai Răsăritului – din Alexandria, Antiohia și Ierusalim. După Marea schismă, Biserica din Răsărit s-a numit „Ortodoxă", iar cea din Apus „Catolică".

5.2. Creștinismul pe teritoriul țării noastre

Creștinismul la români este de origine apostolică. Sfântul Apostol Andrei și ucenicii săi au propovăduit pe teritoriul țării noastre. Ulterior, aici au activat și ucenici ai Sfântului Apostol Pavel. La procesul de încreștinare a daco-romanilor au contribuit

[244] Aceste diferențieri poartă numele de „Puncte florentine" datorită faptului că la sinodul unionist din 1438-1439 de la Ferrara, episcopii răsăriteni au fost forțați să le accepte și le-au semnat, pentru ca ulterior să se dezică de ele și să le denunțe.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

și coloniștii romani încreștinați care au fost aduși aici, dar și soldații romani creștini. Toți acești factori au contribuit deci la încreștinarea strămoșilor noștri. Procesul de încreștinare s-a desfășurat concomitent cu cel de formare a poporului român, procese derulate pe parcursul mai multor secole, încât, la momentul final, vorbim de poporul român creștin – singurul popor care s-a născut creștin.

Creștinismul la noi a fost mai organizat în partea de sud a țării – Sciția Mică – Dobrogea, Bărăgan și Oltenia, care a rămas în legătură cu Imperiul Roman de Răsărit și după retragerea aureliană din anul 271.

După modelul apostolilor, ucenicii lor care au propovăduit pe teritoriul țării noastre au hirotonit episcopi și preoți care să le continue misiunea. Avem izvoare scrise despre existența unui scaun episcopal la Tomis – Constanța, de la începutul secolului al IV-lea, episcopul Efrem, trimis al episcopului Ermon al Ierusalimului, apoi episcopul Tit martirizat de împăratul Liciniu în anul 320, Vetranion (369). Izvoare scrise indică participarea unui episcop scit la Sinodul I ecumenic, Niceea 325, iar la cel de-al doilea sinod, Constantinopol 381, a luat parte episcopul Gherontie.[245]

Izvoare scrise care să ne ofere informații mai multe și amănunțite referitoare la românii creștinați din celelalte zone ale țării sunt foarte puține. Lipsa lor este suplinită de dovezile arheologice descoperite în acest spațiu geografic. Tăblița votivă (donarium) de la Biertan[246], fragmentul ceramic de la Moigrad (jud. Sălaj), Gema din onix de la Potaissa (Turda – reproduce scena Bunului Păstor), Gema de la Budapesta – descoperită tot în Transilvania, Altarul funerar de la Cluj, numeroase opaițe creștine pe care s-a imprimat semnul Sfintei Cruci (Gherla, Cășei, lângă Dej, Turda, Mercheașa – jud. Brașov etc.) sunt tot atâtea dovezi ale locuirii în acest spațiu geografic a strămoșilor noștri, românii creștini, încă din primele veacuri.

---

[245] Pentru amănunte vezi M. Păcurariu, *Istoria Bisericii...*, vol. I, pp. 51-170.
[246] Tăblița a fost descoperită în anul 1775 lângă satul Biertan, județul Sibiu.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Alte descoperiri arheologice indică faptul că organizațiile politice românești din spațiul carpato-danubiano-pontic aveau în perimetrul lor și în special în capitalele lor structuri organizatorice ale Bisericii creștine. O primă episcopie a existat la Dăbâca, centrul stăpânirii lui Gelu. Aici s-au descoperit fundațiile mai multor biserici, cea mai veche, construită din piatră în secolul al IX-lea, fiind considerată Biserică voievodală.

Un alt episcop a avut sediul la Biharea (10 km N de Oradea), alături de conducătorul politic Menumorut. Un alt episcop a avut sediul la Alba Iulia. Descoperirile arheologice de aici începând cu anul 1968 au scos la iveală sub actuala catedrală din secolul al XIII-lea o rotondă cu absidă semicirculară din secolele IX-X, fiind urmele unei bazilici mult mai vechi.

5.3. Biserica Ortodoxă

Izvoare care atestă existența unui locaș de cult creștin ortodox în incinta cetății sunt mai multe, dar nu suficient de clare, aceasta și datorită surselor care oferă aceste informații. A pretinde și a susține că vechea vatră a orașului Mediaș n-a fost locuită de români (valachi) este un act de rea-voință. Negarea acestui adevăr istoric s-a făcut și se face în continuare pentru fundamentarea și menținerea teoriei eronate conform căreia Mediașul a fost întemeiat de coloniștii sași. Dacă izvoarele scrise care indică existența în perimetrul actual al orașului a românilor băștinași sunt puține, dovezile arheologice ne ajută să înțelegem că aceștia, ca vechi locuitori ai Mediașului, au avut o organizare administrativ-teritorială, precum și organizare socială, politică și religioasă. Pentru demonstrarea existenței unui edificiu bisericesc ortodox în perimetrul cetății, apelăm la izvoare arheologice și la izvoare scrise săsești și greco-catolice, tocmai pentru a nu fi acuzați de partizanat.

În anii 1971-1972, cu prilejul lucrărilor de reparații de la turnul Bisericii Sfânta Margareta, s-a descoperit fundația unei vechi biserici. Istoricii maghiari susțin că a fost construită de secui, iar cei sași că a fost construită de primii coloniști sași. Noi

Copyright © Achim Sărășan – 2018

credem că a fost construită de românii autohtoni ortodocși ajutați de voievodul Jula cel Mare care avea moșii la Mediaș, sau de unul din urmașii săi.

Vechea biserică a fost o construcție de zid din secolele XI-XII înconjurată de morminte și ea se înscrie pe linia arhitectonică a vechilor biserici ortodoxe din localitățile susținute de nobili români. O parte din materialele de construcție au provenit de bună seamă de la vechile construcții romane ale „Coloniei Media" (numirea romană a localității). A susține că românii la vremea respectivă n-ar fi fost capabili să-și construiască o biserică de zid e un act de rea-voință și de desconsiderare a poporului român. În concluzie spunem că această primă biserică a fost construită de români, a fost folosită de ei și le-a fost luată cu forța, la început de secui, în calitatea lor de cuceritori, și apoi de coloniștii sași.

După ce le-a fost confiscată prima biserică, românii din Mediaș au fost obligați să-și construiască alta. Datorită stării materiale mai precare, au construit una de dimensiuni mai mici, cunoscută în izvoarele scrise sub numele de „Capela Sfântul Nicolae". Amplasarea acestei construcții a fost tot în mijlocul comunității române autohtone care a fost împinsă de colonișți spre răsărit, zona Gheorghe Doja, str. Bisericii și partea de sus a str. Țecheș. Informații despre această a doua biserică românească din Mediaș avem în următoarele izvoare:

1) „Un edificiu de cult aparte"[247]. Formularea *un cult aparte* este legată de faptul că legislația în vigoare la acea dată recunoștea ca licite – legale, doar patru religii: catolică, evanghelică-luterană, reformată și unitariană.

Religia ortodoxă era considerată „ilicită" – nelegală, de aceea expresia „cult aparte" înseamnă cult nelegal.

Fraza „... capela însă, care de mult folosise doar ca depozit de cereale și fusese atât de neglijată, încât era amenințată cu prăbușirea" *(vezi p. 166)* ne ridică următoare întrebare: Cum se

[247] A. Gräser, *Umrisse...*, p. 42; Viktor Werner, „Mediasch in der Fürstenzeit", în *Festgabe zur 50jährigen Jubelfeier...*, Tipografia G.A. Reissenberger, Mediaș, 1912, p. 77

Copyright © Achim Sărășan – 2018

poate ca un cult creștin, conștient de sacralitatea locașului de rugăciune, să-și transforme propria biserică într-un depozit de cereale? Răspunsul este unul singur: locașul respectiv n-a aparținut cultului evanghelic-luteran, ci unei alte credințe și de aceea pângărirea acestuia nu a fost considerată o blasfemie.

2) „Calendarul popular transilvan nou și vechi pentru anul obișnuit de 365 de zile – 1803 – Sibiu și Cluj”[248] ne furnizează următoarele informații: „În anul 1796 se înregistrau în interiorul și în exteriorul zidurilor 2473 sași, 1515 valachi, 82 unguri și 195 țigani, împreună 4235 de suflete (p. 130)... Limba sașilor din partea locului se aproprie de toate dialectele săsești din Transilvania, cel mai mult dialectul sibian. Religia lor este cea evanghelică, doar foarte puține familii sunt devotate religiei catolice. Ungurii se declară în cea mai mare parte ca ținând de Biserica reformată, valahii de Biserica ortodoxă. Țiganii sunt uniți. Evanghelicii, a căror conducere bisericească este formată dintr-un prim-preot și trei predicatori, aveau odinioară, în afară de biserica parohială din castel (Sfânta Margareta), pe Țecheșul inferior încă așa-numita biserică a spitalului sau a mănăstirii (actuala biserică romano-catolică) și pe Țecheșul superior o capelă închinată Sfântului Nicolae. Aceea (prima) a fost dată (înapoiată) împreună cu spațioasa clădire a mănăstirii de lângă ea, amenajată în spital în vremea guvernării împăratului Carol al VI-lea, în anul 1721 franciscanilor care au aici un convent; capela însă, care demult folosise doar ca depozit de cereale și fusese atât de neglijată, încât era amenințată cu prăbușirea, a fost demolată cu câțiva ani în urmă complet.”[249]

3) În lucrarea *Imagini din istoria oraşului Mediaş*, în studiul „Considerații privind târgul Sfânta Margareta din Mediaș”, Maria-Emilia Crîngaci-Țiplic încearcă să identifice locațiile celor două piețe ale orașului unde se țineau târgurile: „Primul document care atestă organizarea pentru întâia oară a unui târg la Mediaș datează din anul 1317 (*Urkundenbuch*, vol. I, p. 321), pentru ca în anul 1424 ca și în anul 1498 să fie acordate

[248] în H.J. Knall (coord.), *Imagini...*, pp. 128-135
[249] *Ibidem*, p. 131

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Mediașului dreptul de a ține două târguri anuale.[250] De asemenea este documentată și existența unei piețe în Mediaș (*in foro Medyes*) pentru anul 1414. La marginea acestei piețe este menționată existența unei capele cu hramul Sf. Nicolae.

Întrebarea care se ridică este unde era amplasată această piață. După cum se știe, în Mediașul anului 1500 au existat două centre distincte: primul se găsește în lunca Târnavei și este strâns legat de spațiul Pieței Republicii (Ferdinand) și actuala biserică parohială care domină această piață. Al doilea este situat pe terasă, beneficiind inițial *de un edificiu de cult aparte*[251] și un spațiu liber despre care povestește J. Hutter în *Cronica până la anul 1621* că ar fi fost primul târg al orașului[252] și care probabil era amplasat în zona Zeckesch[253].”

Modul în care ne este prezentată informația că în zona Țecheș de sus, zona parcului din fața actualei biserici greco-catolice, ar fi fost un edificiu bisericesc sau o capelă cu hramul Sfântul Nicolae ridică întrebarea următoare: Cărui cult i-a aparținut această capelă? Răspunsul ni-l dă protopopul greco-catolic Ștefan Moldovan: „Comunitatea Română de aici (Mediaș) de la începutulu creștiniloru sau ținutu de ritulu orientalu și au avutu biserica ridicată în acest municipiu, a căreia remeșițe în prezentu sau descoperitu cu ocasiunea săpărei unei pivnițe în cetate, înfrumusețeate pe pereți cu crucile îndătinate la sânțirea (sfințirea) biesericeloru orientale.”[254]

Încă din prima jumătate a secolului al XV-lea, turcii au început incursiunile peste Carpați, spre centrul Europei. În anul 1438 oastea otomană condusă Mezid Beg a cotropit zona

---

[250] Johann Michael Salzer, *Der königlich freie Markt Birthälm in Siebenbürgen*, Viena, 1881, p. 30, apud Paul Niedermaier, *Siebenbürgische Städte*, Editura Kriterion, București, 1979, p. 207

[251] A. Gräser, *Umrisse...*, p. 42; V. Werner, „Mediasch...”, p. 77

[252] Karl G. Römer, „Ein Beitrag zur Entstehung der Stadt Mediasch”, în *Volk und Kultur*, V, 1973, p. 52

[253] Michel Tănase, *Villes neuves en Transylvanie entre les XII-XIII siecles* (teză de doctorat), Saint Denis, 1981, p. 154; Maria-Emilia Crângaci-Țiplic, „Considerații privind târgul Sfânta Margareta din Mediaș”, în H.J. Knall (coord.), *Imagini...*, p. 10

[254] în *Historia Domus...*, p. 3

Copyright © Achim Sărășan – 2018

centrală a Ardealului și a distrus, printre altele, orașul Mediaș și mare parte din localitățile celor două scaune, Mediaș și Șeica. Pentru a se apăra mai bine de aceste atacuri armate, sașii din Ardeal au purces la fortificarea bisericilor, construind în jurul lor ziduri de apărare. Ulterior, regele Matei Corvin (1458-1490), printr-un decret din anul 1477, a obligat orașele să-și construiască fortificații pentru apărare. Datorită faptului că lucrările avansau greu, la sfârșitul secolului al XV-lea regele Vladislav al II-lea (1490-1516) a emis un decret prin care erau obligați să participe la construirea fortificațiilor nu numai locuitorii orașelor, ci și cei din localitățile învecinate. Deoarece românii din Mediaș și împrejurimi erau în conflict cu sașii din cetate din cauza pământurilor și a pășunilor,[255] ajungând până la lupte,[256] ei au refuzat să se implice în aceste lucrări, pentru că fortificațiile urmau să îi protejeze în primul rând pe sași. Respectivul decret care prevedea ca „... să nu se mai primească în oraș oameni străini, indiferent de nație, care nu participă la lucrări”[257] se pare că a fost tradus astfel: „Wolachii (românii) care locuiesc în acel oraș al nostru și în mijlocul lui, care nu voiesc să le dea mână de ajutor pentru încingerea orașului cu ziduri și nici să suporte sarcinile orașului la fel ca sașii să fie izgoniți.”[258] Pe acest decret s-a construit hotărârea așa-zisă „legală” a sașilor de a expulza românii din cetate.

Este totuși de reținut din documentul de mai sus citat fraza „Wolachii care locuiesc în ... mijlocul lui (cetății)”, frază ce ilustrează o realitate a vremii – sfârșitul secolului al XV-lea, și anume că *românii locuiau în mijlocul cetății, alături de sași*.

Deoarece biserica ortodoxă (capela Sfântul Nicolae) era pe Țecheș, la marginea primei piețe a orașului, ni se induce ideea conform căreia comunitatea română era situată în jurul bisericii,

---

[255] vezi doc. 167 din 1468 și doc. 203 din 1474 în E. Hurmuzaki, N. Densușianu, *op. cit.*, II, 2, p. 186 și p. 225

[256] *Ibidem*, p. 285, doc. 256 din 1484

[257] *Ibidem*, p. 392, doc. 348

[258] vezi V. Mărculeț, I. Mărculeț, „Momente ale raporturilor româno-săsești din Mediaș de la sfârșitul secolului al XV-lea și până în prezent”, în *Mediaș. Istorie...*, p. 63

Copyright © Achim Sărășan – 2018

în partea de sus a orașului. Iar faptul că biserica catolică – Sfânta Margareta – a fost construită în partea de jos a orașului înseamnă că acolo era concentrată populația catolică, la început a secuilor și ulterior a sașilor, care din secolul al XVI-lea au devenit luterani. Trebuie menționat că la lucrările de consolidare și reparații efectuate la biserica Sfânta Margareta s-au găsit acolo morminte datând din secolele X-XII, anterioare venirii secuilor în zona Mediașului, deci aparținând localnicilor care au fost românii.

Expulzarea românilor din cetate probabil s-a derulat într-un timp mai îndelungat, ajungându-se și la preluarea edificiului ortodox de către sași. Evenimentul s-a petrecut undeva pe la mijlocul secolului al XVI-lea, concomitent cu alungarea călugărilor franciscani din cetate în anul 1556 și preluarea mănăstirii spre sfârșitul secolului al XVI-lea tot de către sași.[259]

Dacă biserica mănăstirii franciscane și clădirile adiacente au fost transformate în spital de către sași, capela ortodoxă, fiind la marginea pieței, au transformat-o în depozit de cereale și legume. Nemaifiind întreținută, ea s-a deteriorat și a fost demolată.[260]

Comunitatea română din afara zidurilor cetății, la care s-au adăugat și cei alungați din cetate, s-a regrupat în zona „Șipotului" (azi străzile Mărășești, Anton Pann, Avram Iancu) și și-a ridicat o biserică din lemn mai mică la sfârșitul secolului al XVI-lea, pentru ca în secolul al XVIII-lea să ridice una mai mare pe str. Mărășești, iar în jurul ei un cimitir[261]. Această biserică „mai trainică" din bârne a fost construită în anul 1786[262].

Situația dificilă prin care trecea comunitatea românilor ortodocși din Mediaș din cauza expulzării din cetate și a situației economice precare a fost amplificată și de situația generală a Bisericii Ortodoxe din Ardeal. A doua Diplomă leopoldină din 19 martie 1701 hotăra „desființarea Mitropoliei Ortodoxe din

[259] Șt. Moldovan, *op. cit.*, p. 3
[260] Calendarul popular transilvan..., în H.J. Knall (coord.), *Imagini...*, p. 131
[261] Șt. Moldovan, *op. cit.*, p. 6
[262] Petru Boeriu, *Monografia Catedralei Mediaș*, p. 5, lucrare manuscris în Arhiva Catedralei Mediaș

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Transilvania și înființarea în locul ei a Episcopiei Unite – Greco-catolice." În secolul al XVIII-lea, realizarea „Uniației" (unirea unei părți din credincioșii Bisericii ortodoxe cu Biserica Romei) a avut urmări dezastruoase în viața ortodocșilor. Pe lângă faptul că episcopul lor cu structura centrală a Episcopiei de la Alba Iulia a trecut în patrimoniul noii Biserici greco-catolice, românii ortodocși din Ardeal au fost deposedați de o mare parte din bisericile lor. În plus, neavând episcop, preoții ortodocși erau hirotoniți de ierarhii de peste munți. Această situație tulbure s-a menținut până în anul 1761, când împărăteasa Maria Tereza l-a numit ca episcop pentru românii ortodocși din Transilvania pe Dionisie Novacovici (1761-1770), episcopul sârb al Budei, cu titlul de „locțiitor sau administrator". Acesta s-a instalat la început la Brașov în biserica Sfântul Nicolae, pentru ca ulterior să se mute la Rășinari – Sibiu. Lui i-au urmat alți episcopi sârbi: Sofronie Chirilovici (1770-1774), cu reședința la Sibiu, și apoi Ghedeon Nichitici (1783-1788).[263] În timpul păstoririi ultimului dintre aceștia, eparhia de la Sibiu a trecut sub jurisdicția Mitropoliei Sârbe de la Carloviț (1783), rămânând în această situație până în anul 1864.

O realizare deosebită în timpul păstoririi lui Ghedeon Nichitici a fost deschiderea în anul 1786 a unui curs pedagogic pentru pregătirea viitorilor învățători ai școlilor ortodoxe și un curs teologic pentru preoți, ambele conduse de cărturarul brașovean Dimitrie Eustatievici.

Ultimul episcop sârb de la conducerea eparhiei din Sibiu a fost Gherasim Adamovici (1789-1796).[264]

„Noua episcopie" ortodoxă a purtat numele „Episcopia neunită a Ardealului" (Transilvaniei) în perioada 1741-1848, apoi „Episcopia dreptcredincioasă greco-răsăriteană din Ardeal". În anul 1864, prin strădaniile episcopului Andrei Șaguna a fost reînființată și recunoscută de stăpânirea habsburgică „Mitropolia Ardealului".

---

[263] În perioada 1774-1783 Episcopia a fost vacantă, iar problemele eparhiei au fost conduse de protopopul Ioan Popovici din Hondul – Hunedoara.

[264] pentru amănunte vezi M. Păcurariu, *Istoria Bisericii...*, vol. II, pp. 500-513

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Episcopilor sârbi, de la hirotonire, le-a fost impusă „Patenta imperială" din 6 noiembrie 1762, prin care li se impuneau mai multe restricții și care stabilea și limitele toleranței religioase pentru românii ortodocși. La punctul 5, Patenta prevedea: „Fiindcă în Transilvania după constituția țării sunt numai patru religiuni recunoscute (catolică, reformată, luterană și unitariană), religiunii catolice aparțin în virtutea legii din 1744 și uniții din ritul grecesc, pe când clerul neunit este numai tolerat (ca și poporul român); Episcopul neunit să nu se opună propagării religiunii catolice, nici să nu cuteze a îndemna pe față ori în ascuns, pe uniți să se lapede de unire, nici să facă el (episcopul) ori credincioșii săi ceva în contra celorlalte religiuni recepte."

La punctul 6, Patenta prevedea: „... clerul neunit niciodată nu s-a bucurat, nici în prezent nu are să se bucure de imunitatea clerului ortodox al națiunii sârbești." Alte prevederi: Preoții ortodocși hirotoniți în Țara Românească și Moldova, ca și cei uniți reveniți la ortodoxie, să fie arestați.[265]

În perioada de administrație a episcopiei ortodoxe de la Sibiu de episcopii sârbi, dar mai ales după trecerea acesteia sub jurisdicția Mitropoliei din Carloviț (1783), celor mai mulți preoți români ortodocși, la hirotonie, li s-a adăugat numelui sufixul „iciu", după cum se va observa și la preoții din Mediaș hirotoniți în această perioadă.

Generalul Bukow, pe lângă impunerea cu forța a Uniației în rândul românilor, le-a luat acestora bisericile, le-a arestat preoții și a distrus cu tunurile mănăstirile, pentru că le-a considerat focarele de rezistență împotriva unirii cu Roma.[266] Tot el, în perioada 1760-1762, a realizat o conscripție (recensământ) împreună cu baronii L.B. Möringer și Fr.L. Dietrich, urmând structurile tradiționale ale Transilvaniei (scaune,

[265] Pentru amănunte vezi: Augustin Bunea, *Episcopii Petru Pavel Aron și Dionisie Novacovici sau Istoria românilor transilvăneni de la 1751 la 1764*, Tipografia Seminarului Arhidiecezan, Blaj, 1902, pp. 244-249; M. Păcurariu, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 502.

[266] vezi Mircea Păcurariu, *Uniația în Transilvania în trecut și astăzi*, Editura Mitropoliei Ardealului, Sibiu, 1994, p. 27

Copyright © Achim Sărășan – 2018

comitate, districte). Rezultatul conscripției: 126.652 de familii ortodoxe cu 1380 de preoți slujitori și 1353 de biserici ortodoxe rămase, respectiv 25.164 de familii greco-catolice cu 2238 de preoți uniți și 515 biserici unite.[267]

În cadrul acestei conscripții, la pagina 76 este trecut și „Suburbium Mediaș cu 231 familii ortodoxe, neavând preot, și 24 familii unite, având preot."[268]

Primele statistici eparhiale interne mai amănunțite au fost alcătuite de protopopi în anul 1766, din ordinul episcopului Dionisie Novacovici, centralizate și publicate la Rășinari în februarie-octombrie 1767. Situația la nivel de eparhie era următoarea: „45 protopopiate, cu date complete pentru 43, constituite din parohii și filii în care slujeau 1224 preoți și deserveau 558.076 credincioși. La poziția 40, protopopiatul Ibischdorf, protopop Ioan Dan, era trecut scaunul Mediaș și comitatele Cetatea de Baltă și Alba."[269]

La 29 octombrie/8 noiembrie 1781 împăratul Iosif al II-lea a emis „Decretul de toleranță" prin care se interzicea asuprirea cetățenilor pe motive de credință. Se îngăduia oricărei confesiuni, dacă avea 100 de familii, să-și zidească biserică, să întrețină preot și învățător. Necatolicii nu mai erau obligați să plătească taxă preoților catolici.[270] Zece ani mai târziu articolul de lege 60 al Dietei clujene 1790-1791 prevedea dreptul de liber exercițiu al cultului ortodox, care însă rămânea tot în afara „celor patru religii recepte".

---

[267] Virgil Ciobanu, „Statistica românilor din Ardeal făcută de administrația austriacă la anul 1760-1762", extras din *Anuarul Institutului de Istorie Națională* din Cluj, III (1924-1925), Editura Institutul de arte grafice „Ardealul", Cluj, 1926

[268] *Ibidem*, p. 76

[269] Mircea-Gheorghe Abrudan, „Organizarea administrativă a Eparhiei Ardealului între anii 1866-1920", în *Îndrumător bisericesc pe anul 2016 (Anul 164)*, Editura Andreiană, Sibiu, 2016, p. 389. Rezultatele statisticilor organizate de episcop au fost publicate de Ioan Beju și istoricul american Keith Hitchins în Revista *Mitropolia Ardealului* din 1977 și 1984 și au fost reunite în volumul *Biserica Ortodoxă Română în secolul XVIII: conscripții. statistici*, Editura Urbana, Sibiu, 1991.

[270] vezi M. Păcurariu, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 399

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Viața religioasă a românilor ortodocși a început să se mai liniștească puțin. Conform Șematismului oficial al Marelui Principat al Transilvaniei publicat la Cluj în anul 1794, Eparhia ortodoxă de aici era structurată în 32 de protopopiate conduse de 29 de protopopi. La Mediaș era în funcție protopopul Ștefan Popovici,[271] probabil și parohul orașului.

La începutul secolului al XIX-lea, protocoalele sesiunii consistoriale din 1804, analizate de Matei Voileanu, relevă existența a 30 de protopopiate în cuprinsul Eparhiei, conduse de 18 protopopi, 2 vice-protopopi și 10 administratori protopopești. Această statistică menționează că Protopopiatul Mediaș era condus de administratorul protopopesc Ioan Popoviciu.[272]

În anul 1805 guvernul a emis o hotărâre ce ordona protopopilor să înainteze un raport care să cuprindă o circumscripție detaliată a Eparhiei ortodoxe. Vicarul Nicolae Huțovici a sistematizat rapoartele și a întocmit un tabel cu data de 19 octombrie 1805. În cadrul acestui tabel, la poziția 28 e trecut Protopopiatul Mediaș, având 27 comune, 2.712 familii, 20 biserici, 24 preoți, protopop fiind Nicolae Popoviciu.[273]

Analizând ultimele statistici, conchidem că în ultimii ani ai secolului al XVIII-lea, preot și protopop la Mediaș a fost Ștefan Popoviciu, după care a urmat o perioadă de vacanță, protopopiatul fiind administrat de preot Ioan Popoviciu. La începutul secolului al XIX-lea, preot și protopop la Mediaș a fost Nicolae Popoviciu.

Următorul preot al Mediașului cunoscut cu numele este George Gavrilă, „care a slujit la biserica de lemn de la Șipot, decedat în anul 1848. Nu se știe însă dacă moartea a survenit din cauza revoluției sau nu.”[274] Monograful face această consemnare ambiguă pentru că biserica de lemn de la Șipot a fost arsă în 1848 de revoluționarii maghiari, presupunându-se că

---

[271] *Îndrumător bisericesc pe anul 2016*, Sibiu 2016, p. 393

[272] Matei Voileanu, *Icoane din viața Bisericii. Anul 1804*, Tip. Arhidiecezană Sibiu, 1921, pp. 8-10; *Îndrumător... 2016*, p. 394.

[273] Matei Voileanu, *Contribuțiune la Istoria bisericească din Ardeal*, Tip. Arhidiecezană Sibiu, 1928, pp. 128-131; *Îndrumător... 2016*, p. 396

[274] P. Boieriu, *op. cit.*, p. 35

Copyright © Achim Sărășan – 2018

în incendiu ar fi murit și preotul amintit. Informații certe nu avem însă în acest sens.

După incendierea bisericii, românii ortodocși din Mediaș și-au construit în cimitir o biserică din chirpici (nuiele împletite în jurul unor stâlpi, acoperite cu pământ) pentru o slujire provizorie. În 6/18 august 1849 s-a dezlănțuit la Mediaș o furtună foarte mare, iar această biserică s-a aprins de la un trăsnet și a ars în întregime. Incendiul s-a extins și la casele din jur, 2/3 din casele românilor de la Șipot fiind distruse.[275]

În anii 1850-1851, au reușit însă să-și construiască, cu ajutorul negustorilor brașoveni, o biserică de zid în locul celei de lemn, având hramul Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil.[276]

Biserica Ortodoxă de la Șipot

Șematismul din anul 1846, înainte ca Andrei Șaguna să preia conducerea Eparhiei Ardealului, consemna la poziția 33 a tabelului întocmit pentru Protopopiatul Mediaș 15 parohii, 10 filii, 2490 credincioși, 17 preoți, protopop fiind parohul din Frâua (Axente Sever), Vasile Androne[277], iar Șematismul din 1849 întocmit de episcopul Andrei Șaguna, ca și cel din 1859, îl indică ca protopop și preot al Mediașului pe acest Vasile Androne care va sluji aici până în anul 1860.[278]

Din anul 1861, Șematismul Marelui Principat al Transilvaniei l-a indicat drept administrator protopopesc și probabil și preot

[275] *Historia Domus...*, pp. 20-21

[276] *Calendariu Sibiu 1936*, p. 94; Legat de ajutorul primit de la negustorii brașoveni pentru construirea Bisericii de la Șipot, deși protop. Petru Boieru a afirmat în monografia sa că ajutorul a fost acordat pentru construirea bisericii de lemn, considerăm că ajutorul a fost acordat pentru construirea bisericii de zid.

[277] *Îndrumător... 2016*, p. 402

[278] *Ibidem*, p. 405

Copyright © Achim Sărășan – 2018

paroh pe Dionisie Chendi[279], ginerele fostului protopop Vasile Androne.

Începând cu anul 1860 până în 1907, la Mediaș a funcționat ca preot capelan Georgiu Crișan, și el ginere al protopopului Vasile Androne.[280]

Din anul 1887, Dionisie Chendi mai este amintit doar ca preot paroh, administrator protopopesc fiind preotul Ioan Chendi din Frâua (probabil fratele lui) până în anul 1896, când a fost numit paroh și administrator protopopesc Romul Mircea[281]. În perioada anilor 1887-1896, parohia Mediaș a fost administrată de preotul capelan Georgiu Crișan.[282] Acesta va rămâne în acest post până în anul 1907.[283]

Din anul 1908 până în anul 1915 Mediașul nu a mai avut preot capelan, abia în 1916 fiind numit pe acest post preotul Iuliu Crișan, care va funcționa până în anul 1920.

În acest interval 1908-1915, protopopul Romul Mircea a fost ajutat în administrarea parohiei Mediaș de preoții Ion Fodoreanu din Moșna și Ioan Chișiu din Ernea – Dumbrăveni.

---

[279] *Ibidem*, p. 411. Dionisie Chendi a fost descendent al familiei preoțești Chendi venită din Munții Apuseni și stabilită în localitatea Șaroș pe Târnave, județul Sibiu. A fost preot paroh în Buzd între anii 1843-1850, apoi în Șaroș între anii 1850-1860, unde i-a urmat tatălui său Ioan Chendi, iar din anul 1861 a funcționat ca preot și protopop la Mediaș până în anul 1887. A murit la 27 martie 1887 și a fost înmormântat la Șaroș în cimitirul de lângă biserică.

[280] *Calendariu pe 1906*, p. 75; *Calendariu pe 1908*, p. 80. Preotul George Crișan a rămas văduv din 1870 după decesul soției sale Asinefta. La scurt timp, i-au murit și cei trei copii Neti, Maria și George, probabil într-o epidemie.

[281] Romul Mircea s-a născut în localitatea Cața în județul Brașov în anul 1862. După școala primară a urmat cursurile gimnaziale și cele liceale la cel mai prestigios liceu din Brașov, Liceul Andrei Șaguna. În perioada 1882-1885 și-a continuat studiile la Seminarul Teologic-Pedagogic Andreian din Sibiu. După studii a funcționat ca învățător în localitatea Satulungu – Săcele și apoi în localitatea Sălișteː După căsătoria cu Paraschiva Sorescu a fost hirotonit diacon și a slujit în biserica din Sălișteː În anul 1894 a fost numit preot și protopop la Mediaș (vezi *Telegraful Român* nr. 11/1930). A avut cinci copii: un băiat, Ștefan – medic, și patru fete, Silvia, Eleonora, Constanța și Octavia. A murit la 2 februarie 1930 și a fost înmormântat la Mediaș.

[282] *Calendariu Sibiu 1896*, p. 68

[283] *Calendariu Sibiu 1908*, p. 80

Copyright © Achim Sărășan – 2018

De-a lungul timpului (1851-1915), biserica de zid de la Șipot a românilor ortodocși s-a deteriorat grav, apărând fisuri mari în ziduri, fiind pusă în pericol chiar viața credincioșilor. Cauzele degradării ei au fost instabilitatea terenului, fundația neadecvată a imobilului, calitatea materialelor de construcție folosite, la care s-au adăugat cauze naturale: cutremure, cursul prea apropiat de ziduri al pârâului Moșnei etc. În consecință s-a procedat la executarea unor lucrări de consolidare, implicit la instalarea unor stâlpi de lemn pentru susținere în interior. În anul 1912 starea avansată de degradare a bisericii i-a determinat pe românii ortodocși din Mediaș să se gândească la construirea unui nou edificiu. După hotărârea Consiliului și a Adunării parohiale, s-a cerut aprobarea Episcopiei din Sibiu pentru inițierea unor colecte. Prin Hotărârea nr. 9954 din ședința Consiliului eparhial din 3 octombrie 1915, s-a aprobat strângerea de fonduri pentru o nouă biserică.

În ședința Comitetului parohial din 23 februarie 1920, protopopul Romul Mircea, în cadrul dării de seamă, a arătat că „fondul de zidire a bisericii se ridică la suma de 68.854 coroane (aprox. 35.000 de lei), sumă depusă la Banca Albina din Mediaș.”

Datorită situației economice precare a românilor din Mediaș, situație agravată și de Primul Război Mondial, conducerea bisericii a hotărât să se ceară un ajutor financiar de la conducerea orașului. „Având în vedere că și noi suntem cetățenii acestui oraș, la a cărui susținere suportăm toate sarcinile impuse ... și că nu am beneficiat de nici un ajutor din visteria orașului ... se înaintează reprezentanței comunale rugarea ca aceia să binevoiască a vota din visteria orașului, în scopul zidirii unei biserici nouă ortodoxe-române de aici, suma de 100.000 de lei.”[284]

Consiliul orășenesc în ședința din 2 februarie 1921, prin Hotărârea nr. 2358/1921, a acordat suma de doar 10.000 de lei. Biserica ortodoxă a făcut apel la prefectura județului Târnava Mare, care prin Hotărârea nr. 661/1921 a anulat decizia

[284] P. Boeriu, *op. cit.*, p. 9

Copyright © Achim Sărășan – 2018

consiliului orășenesc Mediaș și s-a aprobat cererea Bisericii ortodoxe care a primit suma solicitată.

În paralel, românii ortodocși s-au preocupat și de găsirea unui loc adecvat pentru construirea noii biserici. În acest scop s-a făcut o cerere și Comisiei de Ocol a orașului. Aceasta, după o perioadă de timp de studiu, a comunicat următoarea rezoluție: „Comisiunea de Ocol este de adâncă convingere că ridicarea unei mărețe catedrale românești în Mediaș, centru de cultură, comerț și industrie străină, pe lângă necesitatea imperativă a credincioșilor este chestiune eminamente de prestigiu național românesc, fiind vorba de biserica religiunii de stat.

Pentru clădirea unei asemenea biserici, unicul teren potrivit în întreg orașul este cel din Piața Ferdinand (azi Parcul central). Acesta, din punct de vedere juridic, împărtășește soarta bunurilor publice prevăzute în articolul 287 din Codul Civil austriac. În Cartea Fonduară, nu este trecut pe numele vreunui proprietar individual, nici foaie fonduară nu are ... în plus nu este trecută în nici un inventar anual luat după averea comunală, conform articolului 109 al Legii 22 din anul 1866.”[285]

Judecătoria de Ocol din Mediaș la vremea respectivă era condusă de Dr. Eugen Sînpetrean. Acesta a avut un rol decisiv, alături de inginerul agronom Alexandru Pavlovici, în atribuirea acestui teren Bisericii ortodoxe din Mediaș în vederea construirii unei biserici.

În procesul de construire a Catedralei din Mediaș, s-au interpus sașii din Mediaș pe două fronturi:

În rezolvarea cererii de ajutor financiar pe care biserica ortodoxă a adresat-o Consiliului orășenesc, sașii, prin Dr. Hans Hedrich, au limitat ajutorul la suma de numai 10.000 de lei, primar fiind Julius Stenzel (primar în perioada 1920-1933). Când Prefectura județului Târnava Mare a intervenit, obligând conducerea orașului la acordarea ajutorului de 100.000 de lei, același Hans Hedrich, reprezentantul sașilor din Mediaș, a atacat hotărârea prefecturii, motivând:

[285] Pentru amănunte vezi P. Boeriu, *op. cit.*, pp. 6-7

Copyright © Achim Sărășan – 2018

„Considerăm că primăria orașului Mediaș nu a respectat articolul 23 din legea LIII/1868 care dispune că orașul este obligat a vota un ajutor proporțional tuturor confesiunilor existente în acea comună.”[286] Cu alte cuvinte, comunitatea săsească pretindea să i se acorde și ei din bugetul orășenesc aceeași sumă de bani.

Prin decizia Ministerului de Interne nr. 35582/7 mai 1923, s-a respins recursul sașilor, argumentând: „cererea bisericii greco-ortodoxe este justă și echitabilă... Respingem apelul intentat de domnul Hans Hedrich și aprobăm hotărârea Prefecturii județului Târnava Mare nr. 660/1921, obligând orașul Mediaș a achita suma de 100.000 de lei Bisericii ortodoxe din Mediaș.”[287]

Hotărârea Comisiei de Ocol din Mediaș nr. 1242/1922 prin care se atribuia Bisericii ortodoxe din Mediaș un teren de 945 stânjeni (aprox. 34 de arii) în Piața Ferdinand I pentru construirea unei biserici a fost ridicată la valoare de drept prin hotărârea Comitetului Agrar din București la 18 septembrie 1925. La aceasta s-a adăugat și rezoluția agronomului regional prin care se aproba folosirea materialului lemnos pentru construcție de pe o suprafață de 15 iugăre din pădurea orașului.

La 15 martie 1925, în ședința Consiliului parohial, protopopul Romul Mircea a comunicat valoarea devizului de construire a bisericii după schița și devizul inginerului Dumitru Marcu din București, care era în cuantum de 3.500.000 de lei.

La 24 iunie 1925 s-a încheiat între parohie, reprezentată de protopopul Romul Mircea, învățătorul Ștefan Pocan, notarul consiliului parohial și învățătorul Nicolae Miuța, vicepreședinte al consiliului, pe de o parte, și arhitectul Gheorghe Plăcintaru-Liteanu, pe de altă parte, un contract prin care arhitectul se angaja ca până la 25 septembrie 1925 să prezinte planurile catedralei.

Concomitent, Consiliul parohial a cerut și obținut aprobarea din partea Consiliului Arhiepiscopesc – Hotărârea nr. 4553 din 16 mai 1925 – pentru vânzarea prin licitație publică a realității bisericești din strada Forkesch și a edificiului școlar

[286] *Ibidem*, p. 8
[287] *Ibidem*, p. 9

Copyright © Achim Sărășan – 2018

(prevăzându-se suma de 1.500.000 de lei), precum și a terenului pe care se afla biserica veche (cea de la Șipotul rece).[288]

La începutul anului 1926, în ședința din 26 februarie, Consiliul parohial a aprobat planul și devizul pentru zidirea bisericii, urmând ca lucrarea să fie atribuită prin licitație publică. Terenul atribuit pentru construcție în Piața Ferdinand I a fost închis cu gard.

„Când toate se credea că merg bine, în matca lor, ca de sub cenușă apar flăcările unui proces pornit din partea acelor sași, cari au continuat să conducă și după Unire destinele orașului, cu preconceputa idee că Mediașul este *oraș liber regesc*, adică o stăpânire din moși în fii, proces ce a ajuns la cel mai înalt for de judecată. În acest timp românii au procedat *manuforte*, îngrădind cu sârmă și stâlpi locul atribuit pentru clădirea bisericii.

Care erau argumentele pe care se bazau sașii în proces și cereau anularea hotărârii Comisiei de expropriere?

1. În centrul comercial al Mediașului, locul nu ar fi potrivit pentru o catedrală.

2. Biserica va strica priveliștea pieței istorice, schimbând caracterul medieval al celei mai importante părți a Mediașului.

3. Orașul va oferi un alt loc *potrivit* în apropierea cartierului românesc pentru biserica ortodoxă.”[289]

Biserica ortodoxă a câștigat procesul și atunci comunitatea săsească, prin scrisoarea Bisericii evanghelice C.A. din Mediaș din 9 aprilie 1927, a oferit în schimbul pieței centrale ca loc de zidire a bisericii ortodoxe terenul de lângă Piața lemnelor (azi Piața Andrei Șaguna), de lângă Școala sportivă, împreună cu clădirile aferente, urmând ca în schimbul terenului parohia evanghelică să fie despăgubită de oraș.[290]

Consiliul parohial al Bisericii ortodoxe lărgit (44 de membri – consilieri și delegați ai poporului) a acceptat această propunere în ședința din 22 mai 1927, impunând orașului o seamă de condiții, printre care susținerea comunității ortodoxe

---

[288] *Ibidem*, p. 9

[289] *Ibidem*, p. 11; pentru amănunte suplimentare, vezi *Ibidem*, pp. 7-16.

[290] Ana Mustețea de pe strada Avram Iancu a afirmat că Consiliul orășenesc ar fi dat la schimb pentru terenul respectiv suprafața de 40 de iugăre de pământ în zona Iștolani.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

în lucrările de construcție, financiar și material, bani, lemne, nisip, piatră etc.

Discuțiile s-au finalizat în anul următor, 1928, merite deosebite în realizarea primei părți a proiectului de construire a noii biserici având protopopul Romul Mircea, preotul George Simplăceanu (numit în anul 1926), Dr. Dionisie Roman, Constantin Mușlea, directorul filialei Mediaș a Băncii Albina, Achim Ațelean, Pompiliu Burz, Dr. Petru Vlad și mai ales Dr. Eugen Sînpetrean care a contribuit decisiv la împroprietărirea Bisericii ortodoxe cu terenul din Piața Ferdinand I.

5.3.1. Catedrala ortodoxă „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil”

Planul arhitectonic al bisericii a fost alcătuit de arhitectul Gheorghe Plăcintaru-Liteanu din București, care va fi numit și diriginte de șantier, iar lucrările de construcție au fost încredințate unei firme de construcții din Sibiu conduse de inginer Neugebauer și V. Smigelsky.

Consiliul parohial a numit și o comisie care să se ocupe de conducerea lucrărilor, compusă din protopopul Romul Mircea – președinte, preot George Simplăceanu – secretar, Dr. Dionisie Roman, Constantin Mușlea, Achim Ațelean și Pompiliu Burz – membri. Construcția catedralei a început în luna aprilie 1929. Valoarea estimativă a devizului era de 2.847.933 de lei. La 8 iulie 1928, în Adunarea parohială, s-a consemnat că Parohia ortodoxă Mediaș dispunea de suma de 1.354.674 de lei bani lichizi.

Lucrările au avansat rapid, dar în anul următor protopopul Romul Mircea a trecut la cele veșnice (2 februarie 1930) „pe când construcția bisericii a ajuns la cupola centrală.” În anul 1930 s-a terminat construcția „în roșu”, iar după analizarea ofertelor, s-au contractat lucrările de tencuieli interioare și exterioare cu firma ing. Dante Watschinger din Mediaș (valoare estimativă 1.415.000) și confecționarea acoperișului din tablă a fost atribuită lui Alexandru Agoșton din Dumbrăveni (valoare 283.950).

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Tot în anul 1930, în adunarea Consiliului parohial din 7 mai, după analizarea desfășurării lucrărilor de construcție, s-a hotărât transformarea postului de capelan protopopesc din Mediaș în postul de preot paroh II la Biserica ortodoxă română, hotărâre aprobată și intrată în vigoare în anul 1931.

Epuizându-se fondurile bănești, parohia a aprobat vânzarea vechii școli confesionale – 400.000 de lei și accesarea unui împrumut la Banca Albina – 250.000 de lei.[291]

Calendariul Arhiepiscopiei Sibiu din anul 1932 consemnează că în anul respectiv la Mediaș funcționa ca protopop și paroh I Ioan Crăciun și paroh II și catihet G. Simplăceanu.

Edificiul bisericii, cu o suprafață totală de 540 m^2, a fost realizat în stil bizantin cu influențe brâncovenești. Planul este triconc – dezvoltat din cel trilobat. Intrarea este străjuită de două turnuri clopotniță impunătoare, cu o înălțime de cca 45 m, care domină zona. Absidele laterale sunt frânte, iar cea a altarului este semi-rotundă. Întreg exteriorul bisericii este ornat cu elemente de influență brâncovenească cu decorații bogate. Deasupra naosului tronează o cupolă amplă cu 24 de geamuri încadrate de frumoase elemente arhitectonice. Baza cupolei este încadrată de patru imitații de turnulețe. Întreg exteriorul este împodobit pe linie orizontală cu două brâuri duble, având în interior cruci ornamentale.

În ședința Adunării parohiale din 18 iunie 1932, s-a aprobat încredințarea lucrărilor de pictură a bisericii pictorului Gheorghe Belizarie din Pitești (valoare 200.000 de lei), lucrări executate în ulei și finalizate în anul 1933. Pictura este de o valoare estetică deosebită. În centrul cupolei tronează icoana Pantocrator, înconjurată de un curcubeu în culorile tricolorului și încadrată de cele nouă cete îngerești. Lumina pătrunde prin 24 de geamuri. În registrul următor este zugrăvită liturghia îngerească. În pronaos, pe semiboltă, este zugrăvită icoana Sfintei Treimi, varianta catolică[292].

---

[291] P. Boeriu, *op. cit.*, pp. 67-68

[292] Conform doctrinei ortodoxe, reprezentarea iconografică a Sf. Treimi este cea intitulată „Sfânta Treime la stejarul Mamvri", sub forma a trei tineri. Varianta catolică a Sf. Treimi este Tatăl cu barba albă, Fiul cu Sfânta Cruce

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Iconostasul a fost creat din lemn de stejar de sculptorul Lorentz Rudolf din Sibiu, având o înălțime de 6 m și o lățime de 4,75 m, iar icoanele de pe iconostas au fost executate de Gheorghe Belizarie.

Candelabrul, sfeșnicele și chivotul de pe Sfânta masă, care reproduce planul arhitectonic al bisericii în miniatură, au fost donate de credincioasa Elena Motăș, soția directorului întreprinderii Gaz Metan, și un grup de femei din organizațiile „Reuniunea femeilor ortodoxe" și „Frăția Ortodoxă română".[293]

Valoarea totală a cheltuielilor pentru zidirea, pictarea și mobilierul Bisericii Catedrale a fost de 6.200.000 de lei, din care 3.250.000 donații din partea credincioșilor, 2.500.000 de la comună, 200.000 de la stat și 150.000 de la județ.[294]

Catedrala Ortodoxă

Sfințirea bisericii s-a făcut la 28 iulie 1935 de către mitropolitul Ardealului Nicolae Bălan și episcopul vicar Vasile Stan într-o atmosferă de mare sărbătoare, românii ortodocși din oraș mulțumindu-i lui Dumnezeu că s-a împlinit visul de veacuri al strămoșilor. Au participat la eveniment miniștrii Alexandru Lapedatu și Dr. C. Angelescu.

Noul edificiu al Bisericii ortodoxe din Mediaș a moștenit hramul „Sfinții Arhangheli Mihai și Gavriil" al vechii biserici de la Șipot. Datorită dimensiunilor ei, ea a fost și este cunoscută sub numele de Catedrala Mediașului.

Preoții care au slujit în continuare la altarul acestei biserici

---

și Duhul Sfânt sub forma unui porumbel. Greșeala doctrinară este reprezentarea materială a lui Dumnezeu Tatăl, care este spirit absolut și pe care „nu L-a văzut nimeni niciodată".

[293] Pentru amănunte vezi P. Boeriu, *op. cit.*, pp. 17-27

[294] I. Covrig-Nonea (coord.), *Monografia județului...*, p. 199

Copyright © Achim Sărășan – 2018

au fost protopopul Ioan Crăciun (†1959) și preot George Simplăceanu (†1964), care a slujit până în anul 1948.

După terminarea celui de-al Doilea Război Mondial, în țara noastră s-a schimbat regimul politic, cu consecințe și în viața religioasă a românilor. În anul 1948 s-a adoptat noua Lege a cultelor, prin Decretul nr. 177 din 4 august 1948, lege care a creat cadrul legislativ pentru desființarea Bisericii greco-catolice. Edificiul bisericii de pe Țecheș cu hramul Înălțarea Domnului, construit de episcopul Ioan Bob de la Blaj, a trecut în patrimoniul Bisericii ortodoxe din oraș. Preotul Eugen Ciungan, fost greco-catolic, a rămas slujitor la altar prin trecerea la ortodoxie, până în anul 1954. Alături de el a fost numit în anul 1950 pe postul „Mediaș IV" (Biserica Înălțarea Domnului Țecheș) preotul Nicolae Pușcă.[295]

La Catedrală, după pensionarea preotului G. Simplăceanu, au fost numiți preot Alexandru Florea (n. 1906, fost protopop în Dobra-Hunedoara – 1944-1949), numit la Mediaș cu data de 1 noiembrie 1949, și preot Mihail Mărginean (fiu al Mediașului).[296] Administrația Protopopiatului Mediaș a fost încredințată pentru o perioadă scurtă de timp preotului Aurel Scutea din Blăjel, ca administrator protopopesc.

În anii următori succesiunea preoților în parohiile ortodoxe ale Mediașului a fost următoarea:

Preotul Vasile Băcilă a fost numit protopop provizoriu al Mediașului începând cu 1 ianuarie 1951, rămânând în continuare paroh în localitatea Răvășel – Agnita.[297] Și-a încheiat activitatea de protopop la data de 1 februarie 1954, când a fost numit preot paroh la Parohia Mediaș II, pe Țecheș, în locul preotului Eugen Ciungan[298]. A slujit aici până la pensionare – 1983.

Preotul Mihail Mărginean a fost transferat pe Țecheș de la Catedrală în anul 1951 în locul preotului Nicolae Pușcă, unde a slujit până în anul 1954.

---

[295] *Calendariu Sibiu 1950*, pp. 155-156
[296] *Ibidem*, pp. 155-156
[297] Decizia nr. 21.283/1949 – Ordinul Ministerului cultelor
[298] Decizia Arhiepiscopiei Sibiu nr. 887/1954

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Preot Petru Boeriu (fost protopop la Sfântul Gheorghe, n. 1915, †1995) a fost numit preot slujitor la Catedrala Mediaș în 1952, iar din anul 1957 a îndeplinit și funcția de protopop al Mediașului.

Cu data de 1 august 1954, pr. Alexandru Florea a fost transferat pe Țecheș, unde a slujit până la pensionare – 1977.[299]

La Protopopiatul Mediaș a fost numit protopop și paroh I la Catedrală pr. George Secaș din Sibiu (1954-1956) și apoi pr. Dumitru Ciuchendea din Sibiu (1956-1957). Din acest an funcția de protopop a fost preluată de Petru Boeriu până în anul 1983, când acesta s-a pensionat.

În anul 1951 a fost numit diacon al Catedralei teologul Marin (Marius) Drăgușin (n. 1929, †2014) din Pitești, care a reînființat corul bisericii, dar nu a rămas aici decât până în anul 1958, când a fost numit diacon și apoi preot la biserica centrală din Pitești.

După doi ani de vacanță (1957-1959), postul de preot II la Catedrală a fost ocupat din 1 iunie 1959 de pr. Ștefan Zaharie Rucăreanu (n. 1911, †2002), transferat din parohia Axente Sever, care s-a pensionat în 1983.

La biserica de pe Țecheș a fost numit din anul 1955 în funcția de diacon teologul Ioan Gârlonța (n. 1930, †1993), fiu al Mediașului, iar din 28 februarie 1959 el a fost preot la parohia nou-înființată Țecheș III, până în anul 1990.

În anul 1976, Capela mortuară din cimitir, construită în anii 1966-1968, a fost transformată în Biserică parohială și a fost numit titular pr. Iosif Gheorghe Urs (n. 1934, fost paroh în Buzd și Biertan, †2015), transferat în anul 1978 pe Țecheș, în locul preotului Alexandru Florea care s-a pensionat. Tot în anul 1976 s-a reînființat postul de diacon la Catedrală și a fost numit teologul Vincențiu Duda (n. 1951, †1993).

În anul 1978 s-a înființat postul de preot paroh Catedrală III și a fost numit pr. Gheorghe Muntean (n. 1932, †2013), care a funcționat până la pensionare în 1995.

Anul 1983 a adus pensionarea protopopului Mediașului Petru Boeriu, figură emblematică a Mediașului, care a desfășurat

[299] Decizia Arhiepiscopiei Sibiu nr. 4515/1954

Copyright © Achim Sărășan – 2018

o activitate rodnică atât ca protopop, cât și ca preot al Catedralei. În timpul activității de slujitor al Catedralei a condus lucrări de reparații exterioare ale bisericii, înlocuirea tablei de pe turnuri și cupolă cu tablă de cupru, spălarea picturii interioare, executarea tabloului cu hramul Sfinților Arhangheli la intrarea în biserică, în mozaic, redobândirea și restaurarea actualei case parohiale și întocmirea documentației și obținerea aprobărilor de rigoare pentru restaurarea picturii din Catedrală. La final de mandat, în lucrarea sa manuscris *Monografia Catedralei*, el a consemnat și următoarele: „De aceea, nu e de mirare, că și lucrările de pictură ce urmau a se face în cursul anului 1984 și a celor din cimitir, își aveau acoperirea devizului: 500.000 lei, fond special pentru pictură (costul după deviz se apropia de 300.000 lei) și la cimitir un fond de lucrări de aproape 300.000 lei (pentru Capela mortuară). Sumele mai sus arătate au rămas în CEC-ul Catedralei și Parohiei Mediaș Cimitir.”[300]

După pensionarea preotului Petru Boeriu, în funcția de protopop al Mediașului a fost numit în anul 1983 pr. Ioan Găban (n. 1933, fost preot paroh în Ighiș și Ocna Mureș). În același an s-au pensionat pr. Ștefan Zaharie Rucăreanu, înlocuit cu pr. Dumitru Cărăbaș (n. 1946, fost preot paroh în Dârlos), și pr. Vasile Băcilă de pe Țecheș, înlocuit cu pr. Vasile Joantă (n. 1936, fost preot paroh în Blăjel).

În perioada anilor 1986-1988, la Catedrala Mediaș s-au executat lucrări ample de restaurare și spălare a picturii vechi și de completare a zonelor nepictate, de pictorii Virginia Videa și Gheorghe Zaharia, lucrările fiind supravegheate și conduse de protopop Ioan Găban. La 8 noiembrie 1988, într-o atmosferă de mare sărbătoare, Catedrala a fost resfințită de mitropolitul Antonie.

În anul 1995 s-a pensionat pr. Gheorghe Muntean, parohia Catedrală III, și în locul lui a fost numit pr. Achim Sărășan (fost preot paroh în Bazna).

Tot în această perioadă, în anul 1993 s-a reînființat postul de diacon la Catedrală și a fost numit teologul Ovidiu Ioan

[300] P. Boeriu, *op. cit.*, p. 59

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Găban, care ulterior a fost hirotonit preot misionar al Protopopiatului Mediaș începând cu anul 1996.

În urma pensionării pr. protop. Ioan Găban din funcția de paroh, pr. Ovidiu Ioan Găban a fost numit în locul lui ca preot-paroh al Parohiei Catedrală I, la data de 13 ianuarie 2003.

Începând cu anul 1996, la Catedrală s-au executat reparații generale și zugrăvire exterioară.

În anii 2008-2009 s-au derulat lucrări de restaurare și spălare a picturii interioare de pictorul Mihail Bârhală din București. Ultimele lucrări au fost conduse de protopop Ovidiu Ioan Găban.

După pensionarea din funcția de protopop a preotului Ioan Găban în anul 2006, în locul lui a fost numit protopop pr. Doru Grigorie Gâdea, iar din anul 2010 protopop al Mediașului a fost numit pr. Ovidiu Ioan Găban.

5.3.2. Biserica „Sfinții Apostoli Petru și Pavel” din cimitir

Biserica a fost construită în anii 1966-1968 de preoții slujitori ai Catedralei, protopop Petru Boeriu și pr. Ștefan Zaharie Rucăreanu, sprijiniți de credincioși, drept capelă mortuară. Ea a fost și este percepută ca anexă a Catedralei din Mediaș.

Stilul ei arhitectonic e cel de bazilică romană, cu o absidă a altarului. Intrarea era încadrată de două boxe laterale pentru depunerea sicrielor cu morți în vederea efectuării ulterioare a slujbei de înmormântare.

În anul 1976, prin hotărârea Arhiepiscopiei Sibiu și a Departamentului cultelor, Capela a fost transformată în Biserică parohială, fiind numit aici preot Iosif Gheorghe Urs. După doi ani, în 1978, acesta a fost transferat la Biserica Înălțarea Domnului de pe Țecheș, dar în biserică s-a continuat derularea slujbelor religioase obișnuite, preoții slujitori ortodocși de la Catedrală și de pe Țecheș slujind prin rotație.

În anul 2001 au început lucrări de reparație și restaurare a edificiului bisericesc din cimitir: desființarea boxelor mortuare,

Copyright © Achim Sărășan – 2018

refacerea acoperișului și ridicarea turnului, lucrări conduse de pr. Achim Sărășan de la Parohia Catedrală III. În perioada 2002-2006 lucrările de restaurare și înfrumusețare a acestui edificiu au fost conduse de pr. Ovidiu Ioan Găban. S-a înlocuit acoperișul de țiglă cu unul de tablă, s-au executat reparații și zugrăveli exterioare și s-a zugrăvit interiorul. Iconostasul a fost restaurat și extins, iar pe pereții laterali s-au așezat icoane-tablou de dimensiuni mari, pictate pe pânză de pictorul V. Pustianu. Biserica a fost sfințită la 21 octombrie 2006 de mitropolitul Laurențiu Streza. Din anul 2011 a fost numit la acest altar ca preot slujitor Flaviu-Gabriel Fleșer.

5.3.3. Capela mortuară

Pentru a înlocui capela mortuară inițială din cimitir după transformarea ei în biserică de slujire, Biserica Catedrală din Mediaș, prin slujitorii săi protopop Ioan Găban, pr. Gheorghe Muntean și pr. Dumitru Cărăbaș, a inițiat și finalizat construirea unei capele mortuare la intrarea în Cimitirul ortodox. Aceasta a fost construită în perioada 1986-1988 din fondurile Catedralei, lucrările fiind conduse de protopop Ioan Găban.

Este demn de subliniat că, deși capela mortuară este a Bisericii ortodoxe, în ea se fac slujbe de înmormântare și pentru alte culte din oraș.

5.3.4. Construcția unor noi biserici ortodoxe

După evenimentele din decembrie 1989, în anul următor s-a reînființat Biserica greco-catolică. La data de 2 februarie 1991, Biserica Înălțarea Domnului de pe Țecheș a fost preluată de comunitatea românilor greco-catolici din Mediaș. Pr. Ioan Gârlonța (†1993) a trecut la credința greco-catolică. Ceilalți doi preoți, Vasile Joantă și Iosif Gheorghe Urs, au început zidirea unor noi locașuri de cult: primul în cartierul Vitrometan, al doilea în cartierul După Zid. Construcția noilor biserici ortodoxe

Copyright © Achim Sărășan – 2018

a fost o necesitate fiindcă numărul de credincioși ortodocși era foarte mare. Aceste construcții s-au derulat în mai multe etape.

Prima etapă a fost anul 1991, când, în urma înțelegerii dintre Biserica ortodoxă din oraș, reprezentată de protopop Ioan Găban, și Primărie, s-au obținut două terenuri pentru construcția bisericilor în cartierele Vitrometan și Gura Câmpului.

5.3.5. Biserica „Sfânta Treime”

Construcția bisericii din Vitrometan, str. Calafat, cu hramul Sfânta Treime, i-a fost încredințată preotului Vasile Joantă.[301]

Sfințirea terenului unde urma să fie construită biserica din cartierul Vitrometan s-a făcut la 23 iunie 1991 de către mitropolitul Antonie. Construcția în sine s-a derulat în perioada 1991-1997, având un stil arhitectonic bizantin cu absida altarului și două abside laterale frânte. Are două turnuri clopotniță la intrare și cupola centrală deasupra naosului. Pictura a fost efectuată în perioada 2003-2007 în tehnica „fresco” de pictorii Nicolae Țolea și Ioan Mirică. Cheltuielile de construcție și pictare a bisericii au fost acoperite aproape integral de donațiile credincioșilor.

Sfințirea bisericii s-a făcut la 28 octombrie 2007 de mitropolitul Laurențiu Streza. După sfințire, pr. Vasile Joantă a fost pensionat și în locul lui au fost numiți preoții Cornel Pițigoi (fost preot paroh în Bazna) în 2007 și Ioan Adrian Circa (fost preot paroh în Prod) în 2008.

5.3.6. Biserica „Buna Vestire”

În cartierul Gura Câmpului a fost numit în anul 1991 pr. Grigorie Doru Gâdea,[302] cu sarcina de a construi o nouă biserică.

---

[301] n. 27 iunie 1936 în loc. Boholț – Făgăraș. A fost preot în localitatea Iacobeni-Stejerișul (1961-1971), Blăjel (1971-1983), unde a construit o biserică nouă, și în Mediaș – Țecheș (1983-1991).

[302] n. 1955, preot în Hoghilag din 1981 și apoi în Alma-Dumbrăveni

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Sfințirea locului s-a făcut de mitropolitul Antonie la 22 august 1991 și construirea bisericii s-a derulat în perioada 1992-1997. Noua biserică a fost pictată în perioada 1999-2003 în tehnica „fresco" de pictor Ioan Mirică.

Stilul arhitectonic al bisericii este cel bizantin, în plan treflat, cu două turnuri clopotniță la intrare și o turlă centrală deasupra naosului. Suprafața acesteia este: altar 27 m^2; naos 105 m^2, cu o înălțime în dreptul cupolei de 17 m; pronaos 120 m^2.

Intrarea în biserică se face printr-un hol de 17 m^2 și un mic pridvor în stil brâncovenesc – 18 m^2. La cota de 4 m se află Cafasul și balcoanele, având 140 m^2. Suprafața totală a bisericii este de aprox. 290 m^2. Cheltuielile de construcție și pictură a bisericii au fost acoperite atât din donațiile credincioșilor, dar mai ales din sponsorizarea masivă a firmei Granit și de patronul acesteia, Pompei Hădăreanu.

Sfințirea bisericii s-a făcut la 2 septembrie 2007 de către mitropolitul Laurențiu Streza, episcopul Calinic al Argeșului și episcopul Visarion al Tulcei.

Tot în perioada construcției bisericii s-a construit lângă aceasta o frumoasă casă parohială.

5.3.7. Biserica „Sfântul Dumitru"

Etapa a doua de construire a bisericilor ortodoxe în Mediaș cuprinde construcția Bisericii Sfântul Dumitru pe str. Stejarului (zona Parcului) și cea din cartierul După Zid.

Pr. Dumitru Cărăbaș, parohul Parohiei Catedrala II, a fost însărcinat de mitropolitul Antonie Plămădeală să construiască un nou locaș bisericesc pe str. Stejarului (cartierul Moșnei) în mijlocul parohiei sale, pe un teren atribuit de Primăria Mediaș.

La 5 iulie 1998 s-a sfințit piatra de temelie de episcopul vicar Visarion Rășinăreanu. Din 28 iunie 1999 au început lucrări de construcție care s-au finalizat în 2009. Stilul arhitectonic al bisericii este cel bizantin, cu un turn central și două turnuri mai mici la intrare, cu o înălțime de 25 m și cu o turlă centrală deasupra naosului. Absidele laterale sunt frânte, iar cea a

Copyright © Achim Sărășan – 2018

altarului obișnuită. Lungimea bisericii este de 28 m și lățimea de 8 m în zona pronaos și 12 m în zona absidelor. Înălțimea bisericii în zona cupolei centrale este de 20 m.

Din anul 2014 s-a început pictarea bisericii în tehnica „fresco", executată de pictor Cristian Corneanu din Târgu Mureș.

Din anul 2007 pr. Dumitru Cărăbaș s-a pensionat și în locul lui a fost numit pr. Marius Custelcean, venit din Parohia Valea Lungă – Mediaș.

5.3.8. Biserica „Sfinții Apostoli Petru și Pavel"
După Zid

Concomitent cu ridicarea Bisericii Sfântul Dumitru au început și s-au derulat și lucrările de construcție la Biserica Sfinții Apostoli Petru și Pavel în cartierul După Zid. Terenul pe care urma să fie construită, atribuit de Primărie, a aparținut Întreprinderii „Relee", care a avut aici atelierele de tâmplărie.

Sfințirea locului s-a făcut la 29 august 1999 de episcopul vicar al Sibiului Visarion Rășinăreanu. Construcția s-a derulat în perioada anilor 1999-2005, fiind condusă de preot Iosif Gheorghe Urs (†2015), care s-a pensionat în anul 2007. În același an în locul lui a fost numit preot Marcel Roman Badiu, venit din parohia Ațel. În perioada anilor 2008-2011 acesta a condus lucrările de pictură în tehnica „fresco", lucrări executate de pictorii Ioan Mirică, Nicolae Țolea și Eugen Mirică din Mediaș.

Biserica a fost împodobită cu un frumos iconostas sculptat în stejar masiv. Sfințirea ei s-a făcut la 1 septembrie 2013 de mitropolitul Laurențiu Streza.

5.3.9. Capela ortodoxă „Sfântul Nicolae" a Spitalului Municipal

În anul 1902 s-a făcut inaugurarea oficială a Spitalului central din Mediaș pe terenul actual. La început au fost câteva corpuri de clădiri, la care ulterior s-au adăugat altele.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

La 3 octombrie 1994 s-a creat un post de preot pentru spital și a fost numit teologul Romeo Guliman. În anul următor directorul spitalului Dr. Nicolae Octavian Suciu (membru în Adunarea Națională Bisericească) s-a implicat în atribuirea și amenajarea unui spațiu interior de la subsolul Pavilionului I (lângă poartă) pentru Capelă. Toate cheltuielile de amenajare și împodobire a Capelei au fost acoperite din sponsorizări. Capela are suprafața de 110 m^2. Ea a fost împodobită cu un iconostas și icoane pictate pe pânză realizate de pictor V. Pustianu. Sfințirea ei s-a făcut la 31 octombrie 1996 de mitropolitul Antonie Plămădeală.

5.4. Biserica greco-catolică din Mediaș

După înfrângerea Regatului maghiar de către turci în urma bătăliei de la Mohacs din 29 august 1526, perioada următoare a adus schimbări majore în viața Transilvaniei, atât din punct de vedere politic, cât și din punct de vedere religios. După anul 1541 Voievodatul Transilvaniei a devenit un principat autonom, dar aflat sub suzeranitate turcească. La conducerea lui s-au succedat principi maghiari sau români maghiarizați aleși de Dietă și confirmați de sultan.

Frământări mari s-au ivit și în viața religioasă a naționalităților minoritare din Transilvania din cauza Reformei protestante. Dieta de la Cluj din anul 1543 a proclamat principiul libertății religioase pentru toți – mai puțin pentru români. Reforma religioasă a lui Luther, intens promovată de Ioan Honterus (1498-1549) a fost adoptată și de sașii din Transilvania în adunarea de la Mediaș din anul 1545, pentru ca Dieta Transilvaniei să recunoască luteranismul ca „religio (confessio) recepta".

Cealaltă religie protestantă – calvinismul, intens promovată de Gaspar Heltai, un sas maghiarizat, a fost acceptată de etnicii maghiari. Recunoașterea oficială a Bisericii reformate a fost făcută în Dieta de la Aiud în anul 1564, calvinismul fiind recunoscut ca religie oficială de stat.

O altă parte din etnicii maghiari au îmbrățișat o altă religie izvorâtă din protestantism – unitarianismul, promovat printre

Copyright © Achim Sărășan – 2018

unguri de Francisc David și medicul Giorgio Biandrata. Dieta de la Turda din anul 1568 a recunoscut unitarianismul ca „religio recepta".

În urma acestor transformări, situația politică și religioasă în Transilvania era următoarea: existau trei națiuni recunoscute – unguri, sași și secui și patru religii oficiale – catolică, luterană, calvină-reformată și unitariană.

Românii, populația majoritară a Transilvaniei, erau considerați tolerați, lipsiți de drepturi în propria lor țară. Și religia lor ortodoxă era considerată tot tolerată.

Analizând situația Bisericii romano-catolice din Transilvania, care până la vremea Reformei protestante a fost centrul de greutate religios al zonei, după răspândirea protestantismului situația ei s-a modificat substanțial. „Biserica romano-catolică a pierdut milioane de credincioși care au aderat la luteranism, calvinism și anglicanism. În această conjunctură nefavorabilă, Biserica Romei a încercat o acțiune de refacere a pozițiilor pierdute prin convertirea unor credincioși din diferite țări și biserici din Răsăritul Europei și Orientul Apropiat la catolicism, prin impunerea primatului papal... Prima *unire* de acest fel a fost cea realizată la Brest-Litowsk (Belarus) în 1596, când o parte din clerul, nobilimea și credincioșii ucrainieni din regatul polon catolic au acceptat unirea cu Biserica Romei... Sub aceleași presiuni ale nobilimii catolice și ale iezuiților a avut loc și *unirea* de la Muncaci (Mukacevo – Ucraina) din 1646 a rutenilor din Ucraina subcarpatică.[303]"

Secolul al XVI-lea a adus și în Transilvania transformări notabile în viața religioasă a locuitorilor de aici. După ce sașii au trecut la luteranism și maghiarii au îmbrățișat, parte din ei calvinismul și altă parte unitarianismul, Biserica romano-catolică a scăzut numeric foarte mult. „Astfel, după moartea episcopului romano-catolic Stratileo din Alba Iulia (1542) scaunul episcopal a rămas vacant pentru 11 ani, timp în care ideile reformei s-au putut răspândi cu repeziciune printre sași și unguri.

[303] Mircea Păcurariu, *Pagini de istorie bisericească românească*, Editura Mitropoliei Ardealului, Sibiu, 1991, p. 13

Copyright © Achim Sărășan – 2018

După ce Transilvania a ajuns pentru scurt timp în stăpânirea lui Ferdinand de Habsburg (1551-1556), acesta a trimis ca episcop de Alba Iulia pe Paul Bornemisa (1553). Dar, după revenirea lui Ioan Sigismund, Dieta, întrunită la Sebeș în 1556 sub conducerea guvernatorului Petru Petrovici, a hotărât desființarea Episcopiei catolice de Alba Iulia. Câțiva ani mai târziu s-a hotărât secularizarea averii Bisericii catolice. Același lucru s-a întâmplat și cu Episcopiile catolice din Oradea și Cenad, precum și cu toate mănăstirile catolice dintre Tisa și Carpați. Episcopul Bornemisa, precum și preoții și călugării catolici au fost alungați din țară."[304]

Timp de un secol și jumătate principii calvini ai Transilvaniei, dar și Biserica calvină, ca și cea luterană au supus populația română ortodoxă din Transilvania unei puternice acțiuni prozelitiste. Au fost tipărite pentru acest scop în această perioadă, în limba română, Catehismul calvin și Catehismul luteran. Această situație s-a menținut până la sfârșitul secolului al XVII-lea.

În anul 1683 armata otomană a fost învinsă sub zidurile Vienei. După aceea, în anii următori, Imperiul Habsburgic a început cucerirea unor teritorii din Europa Centrală, aflate până atunci sub dominație otomană, între ele fiind și Principatul Transilvaniei.

Dieta Transilvaniei întrunită la 9 mai 1688 a acceptat „protectoratul" împăratului Austriei. „Jugul de lemn" al turcilor a fost înlocuit cu „jugul de fier" al austriecilor după cuvântul unui cronicar.

Împăratul Leopold I (1658-1705) a emis la 4 decembrie 1691 „prima Diplomă leopoldină" în 18 puncte, diplomă care a devenit o adevărată constituție a Principatului Transilvaniei pentru mai bine de 150 de ani. Principatul urma să fie condus de un guvernator ales de Dieta Transilvaniei și confirmat de Curte. Organul suprem judecătoresc era „tabla regească", iar organul legislativ, Dieta. Diploma a confirmat privilegiile celor trei națiuni – unguri, sași și secui – și cele patru religii recepte –

[304] M. Păcurariu, *Istoria Bisericii...*, vol. I, p. 475

Copyright © Achim Sărășan – 2018

catolică, calvină, luterană și unitariană. În funcțiile publice urmau să fie promovați numai maghiari, sași și secui.

Diploma nu amintea de români. Ei erau socotiți, ca și religia lor ortodoxă – **tolerați**.

Prin pacea de la Karlowitz din 26 ianuarie 1699, Poarta otomană a recunoscut pierderea Transilvaniei și trecerea acesteia sub stăpânire austriacă. Principatul autonom al Transilvaniei aflat sub suzeranitate turcească din anul 1541 a intrat în componența Imperiului habsburgic. Aceeași soartă a avut-o și Banatul în anul 1718.

La sfârșitul secolului al XVII-lea acțiunea prozelitistă a protestanților în Transilvania a fost înlocuită de cea catolică. Pentru creșterea numerică a credincioșilor Bisericii romano-catolice, în perioada 1698-1701 s-a derulat o acțiune concertată de către împăratul Austriei Leopold I, care fusese crescut de iezuiți, având și titlu de cavaler de Malta. În această acțiune au fost implicați și cardinalul Leopold Kollonich, arhiepiscop de Esztergom, primatul Ungariei și iezuiții Paul Ladislau Bárány, parohul bisericii catolice din Alba Iulia și consilierul cardinalului Kollonich, Gabriel Hevenessy.

La 14 aprilie 1698 împăratul Leopold I a emis o „rezoluție” prin care promitea preoților ortodocși români din Transilvania că, dacă se vor uni cu una din cele patru religii recepte, se vor bucura de privilegiile clerului confesiunii respective. În mod special se sublinia că aceia care se vor uni cu Biserica Romei, recunoscând pe papă drept cap al Bisericii, „se vor bucura de privilegiile preoților catolici”. Privilegiile promise ar fi fost eliberarea de iobăgie și scutirea de foarte multe contribuții față de stat și față de domnii de pământ.

Cardinalul Kollonich a emis la 2 iunie 1698 un „manifest” către preoții români ardeleni în care preciza că unirea cu Biserica romano-catolică presupunea acceptarea doctrinei acesteia și în mod special a celor patru puncte „florentine”: Primatul papal, Filioque, Împărtășirea cu azimă și existența Purgatoriului, ca loc intermediar între Rai și Iad.

La 7 octombrie 1698, în urma presiunilor făcute asupra clerului ortodox român, dar și ca urmare a promisiunilor făcute,

Copyright © Achim Sărășan – 2018

un număr de 38 de protopopi au semnat la Alba Iulia un act de unire cunoscut sub numele de „Manifest de unire" în limba română. „Noi, mai gios scrișii, Vlădica, protopopii și popii besericilor rumânești dăm în știre tuturor cărora se cuvine, mai vârtos Țării Ardealului … că den buna voia noastră ne unim cu Biserica Romei cea catholicească și ne mărturisim a fi mădularele ceștii Biserici Sfinte … prin această carte de mărturisire a noastră și cu cele privelighiomuri voim să trăim cu carele trăesc mădulările și popii acestei Biserici Sfinte…"

Ulterior, după aceste text a fost adăugat un „post-scriptum" cu treisprezece rânduri scrise mai mărunt. „Însă într-acest chip ne unim și ne mărturisim a fi mădulările sfintei catholicești Biserici a Romei, cum pe noi și rămășițele noastre din obiceiul Besericii noastre a Răsăritului să nu ne clătească. Ci toate țărămoniile, sărbătorile, posturile, cum până acum, așa și de acum nainte să fim slobozi a le ținea după călindarul vechiu… Iar de nu ne vor lăsa pre noi și rămășițele noastre într-această așezare, pecețile și iscăliturile noastre care am dat să n-aibă nici o tărie".[305]

Perfectarea Unirii s-a făcut la Viena, în ianuarie-martie 1701. Mitropolitul Atanasie Anghel a fost constrâns să semneze, fiind pus în fața unei comisii de judecată și acuzat de 22 de infracțiuni, urzite de iezuiți. Acesta a cedat și a semnat actul de Unire cu Biserica Romei. Deși a fost hirotonit episcop de mitropolitul Teodosie al Țării Românești, după ce a semnat actul de unire a fost sfințit din nou preot și episcop unit (nu mitropolit) de cardinalul Leopold Kollonich și de doi episcopi catolici.

La 19/30 martie 1701 împăratul Leopold I a dat „a doua Diplomă leopoldină", compusă din cinsprezece articole, care poate fi socotită actul de întemeiere a Bisericii unite din Transilvania. Cu această dată a fost desființată Mitropolia ortodoxă a Transilvaniei de la Alba Iulia, dar cu toate acestea cea mai mare parte a românilor de aici au rămas în credința ortodoxă, în pofida persecuțiilor și suferințelor îndurate de generații de-a rândul. În locul vechii Mitropolii ortodoxe cu

[305] Text preluat din M. Păcurariu, *Istoria Bisericii...*, vol. I, pp. 300-301; pentru amănunte vezi același studiu, pp. 295-313.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

sediul în Alba Iulia s-a creat o Episcopie unită, supusă arhiepiscopului romano-catolic din Esztergom. Alte consecințe ale acestui eveniment au fost: s-a pierdut independența Bisericii din Transilvania, și-a încetat activitatea tipografia mitropolitană din Alba Iulia, s-au rupt legăturile bisericești și culturale cu Mitropolia Țării Românești și ce a fost mai dureros a fost faptul că între români s-a produs dezbinare, neîncredere și chiar ură.

În primele decenii ale secolului al XVIII-lea Uniația a făcut progrese foarte mici. Românii ortodocși din majoritatea satelor nici nu știau ce se întâmplase în viața lor religioasă. Prin faptul că slujbele religioase în Biserica unită au rămas aceleași, era normal ca ei să nici nu perceapă schimbările survenite la vârful bisericii. Nici clericii uniți nu erau prea sârguitori în promovarea uniației, pentru că dintre toate promisiunile făcute de stăpânirea austriacă și cea transilvană nu s-a împlinit nici una. Primul episcop unit Atanasie Anghel a murit de tânăr la 19 august 1713, chinuit de remușcări. Următorul episcop Ioan Patachi n-a reușit nici el prea mult pe linia promovării unirii cu Roma. În jurul anului 1714 fosta catedrală și reședința Mitropoliei ortodoxe din Alba Iulia, ctitorită de Mihai Viteazul, au fost dărâmate, chipurile, pentru a se ridica o fortificație a cetății care nu s-a mai înfăptuit. În anul următor, 1715, a fost restabilit scaunul episcopal romano-catolic de Alba Iulia (desființat în 1556). Datorită faptului că rânduielile canonice catolice nu permiteau ființarea în aceeași localitate a două episcopii catolice, Curtea de la Viena a hotărât la 4 octombrie 1716 ca nou-înființata episcopie unită cu Roma să-și stabilească reședința în Făgăraș. Împăratul a aprobat să se dea noii episcopii o moșie care să-i aducă un venit anul de 3000 de florini. I s-au mai atribuit și alte două moșii, la Gherla și Sâmbăta de Jos. Abia la 6 iulie 1716 papa Clement XI (1700-1721) a recunoscut Episcopia unită cu Roma din Transilvania. Ioan Patachi a fost recunoscut și el episcop „al românilor, grecilor, rutenilor și sârbilor” din Transilvania și părțile alăturate.

Biserica ortodoxă din Făgăraș ctitorită de Constantin Brâncoveanu a fost confiscată de uniți și proclamată Catedrală

Copyright © Achim Sărășan – 2018

episcopală. Episcopul unit Ioan Patachi a păstorit până în anul 1727, când a decedat.

Următorul episcop al uniților, Inochentie Micu, a fost hirotonit episcop în anul 1730 de episcopul rutean Gheorghe Ghenadie Bizanczy al Muncaciului. Împăratul l-a ridicat la rangul de baron (1730) și l-a numit membru al Dietei Transilvaniei (1732).

Prima lui acțiune importantă după înscăunare a fost „Conscripția sau recensământul românilor transilvăneni din anul 1733". Din păcate acest recensământ cuprinde multe date eronate. Într-o perioadă când în cele mai multe sate românii nici nu auziseră de unire, localitățile respective au fost declarate unite cu Roma în totalitate. Procedând în acest fel, rezultatele conscripției au fost profund alterate, uniții figurând în această conscripție în număr mult mai mare decât ortodocșii, iar statistica anunța existența unui număr de 2742 de preoți uniți și abia 458 de preoți ortodocși.

„Acest recensământ era izvorât din rațiuni politice, voind să arate că românii populau la vremea aceea întreaga Transilvanie, numărul lor întrecând numeric pe maghiari, sași și secui, și că ei aduceau statului venituri mai mari decât restul locuitorilor țării. Pe de altă parte el a căutat să consolideze unirea, să-și impună autoritatea asupra tuturor românilor, ca în felul acesta să se poată obține dreptul pe seama întregului popor român, nu numai pentru preoții și credincioșii uniți. Cu alte cuvinte, el socotea uniația numai ca un mijloc pentru obținerea de drepturi pe seama poporului său."[306]

Pe aceleași coordonate se înscrie și conscripția episcopului Petru Pavel Aron din anul 1750, conscripție care menționa existența a 533.657 de uniți și abia 4.065 de ortodocși.

Tot departe de adevăr s-a dovedit a fi și Conscripția generalului Bukow, conscripție care a fost însă mai temperată în denaturarea adevărului.[307] (Această conscripție menționează existența în Mediaș a 24 de familii unite și un preot și 231 de familii ortodoxe.)

---

[306] M. Păcurariu, *Istoria Bisericii...*, vol. II, p. 370
[307] V. Ciobanu, „Statistica românilor...", p. 16

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Asupra acestei realități se pronunță și istorici ai Bisericii unite: „În acest punct al studiului nostru, ținem să subliniem faptul că asupra veridicității conscripțiilor episcopale din 1733 și 1750 planează serioase îndoieli. Exagerările lor își găsesc justificarea exclusiv în intențiile autorităților episcopale de la Blaj de a raporta autorităților aulice de la Viena un număr cât mai mare de credincioși uniți aflați sub jurisdicția lor religioasă; de aici și recenzarea falsă a unor parohii foste sau încă ortodoxe, ca fiind în totalitate unite.”[308]

În lista parohiilor declarate unite, dar rămase ortodoxe, se înscrie și Mediașul.

Monografii Mediașului din ultima perioadă de timp leagă întemeierea și existența Bisericii greco-catolice de aici de conscripțiile din anul 1733 ale episcopului Inochentie Micu Klein, care menționează existența în Mediaș la acea dată a unui număr de 105 familii unite[309] și de cea a episcopului Petru Pavel Aron, care menționează existența a 749 de credincioși greco-catolici.[310]

Unele documente de la sfârșitul secolului al XVIII-lea nu menționează existența unei parohii greco-catolice la Mediaș: „În anul 1796 se înregistrau în interiorul și exteriorul zidurilor 2473 sași, 1515 valahi, 82 unguri și 195 țigani… Religia sașilor este cea evanghelică, doar puține familii sunt devotate religiei catolice. Ungurii se declară în cea mai mare parte ca ținând de Biserica reformată, valahii de Biserica ortodoxă. Țiganii sunt uniți.”[311]

V. Mărculeț a afirmat că Mediașul „a defecționat de la S. Unire între anii 1782-1816”.[312]

Legat de înființarea Parohiei greco-catolice în Mediaș, istoricul local George Togan a spus: „După Șematismul Bisericii

---

[308] V. Mărculeț, I. Mărculeț, *Mediaș. Istorie...*, p. 74

[309] *Șematismul veneratului cler al Arhidiecezei Mitropolitane Greco-catolice române de Alba Iulia și Făgăraș pe anul 1900,* Tipografia Seminarului Arhidiecezan, Blaj, 1900, p. 399

[310] Valeriu Stoian, *Monografia Bisericii Greco-catolice din Mediaș*, Arhiva Bisericii greco-catolice din Mediaș, Mediaș, 1976, p. 16

[311] Calendarul popular transilvan..., în H.J. Knall (coord.), *Imagini...*, pp. 130-131

[312] V. Mărculeț, I. Mărculeț, *Mediaș. Istorie...*, p. 76

Copyright © Achim Sărășan – 2018

unite din 1842, sfânta unire a fost recunoscută oficial în Mediaș numai în anul 1816… Unirea din vechime a fost primită numai de neo-rustici, care pe rând s-au așezat la Mediaș. Aceștia au rămas statornici sfintei uniri și s-au folosit în cele spirituale de bisericile unite din Dârlos și Bratei, până când în anul 1816 parohul ortodox din Buzd, Simeon Asculan, a primit sfânta unire”.[313]

Și calendarul transilvan din 1803 citat mai sus specifică că „țiganii uniți din Mediaș țineau de popa unit din Bratei”.[314]

5.4.1. Biserica „Înălțarea Domnului”

Începutul parohiei greco-catolice din Mediaș este legat de preotul Simeon Asculan. Acesta „… a fost parohul Parohiei ortodoxe din Buzd. El a îmbrățișat Unirea cu Biserica Romei, dar credincioșii nu l-au urmat. În plus, când aceștia au realizat *trădarea* preotului lor l-au alungat din sat. Acesta a venit în Mediaș și a locuit în gazdă la Ion Ațelean, care avea locuința în incinta cetății și care a aderat la credința greco-catolică. Episcopul Ioan Bob (1739-1830) a fost informat de situația religioasă de la Mediaș și a cumpărat casa lui Ion Ațelean, aceasta devenind casă parohială în anul 1816. Slujbele uniților se țineau în casa lui Ioji Coste, neo-rustic, iar din anul 1818 în casa lui Vila Călbureanu.

Parohia greco-catolică din Mediaș crește numeric și preotul S. Asculan cere ajutor episcopului Ioan Bob pentru construirea unui locaș de cult. Episcopul se implică total în construcția unei biserici în Mediaș. Pentru început, în anul 1820 cumpără o șură de la bărbierul Schmidt, în vecinătatea casei parohiale. Aici, preotul Asculan își amenajează un loc de rugăciune – oratoriu – pentru săvârșirea slujbelor religioase. Dezvoltându-se parohia (130 de familii) episcopul de la Blaj și preotul paroh Asculan cer autorităților locale aprobare pentru construirea unei biserici. Deși aveau recomandarea Guberniului, Magistratul orașului tergiversează lucrurile și în final oferă un

[313] G. Togan, *Biserica...*, p. 14
[314] Calendarul popular transilvan..., în H.J. Knall (coord.), *Imagini...*, p. 131

Copyright © Achim Sărășan – 2018

loc în zona mlăștinoasă a orașului. În anul următor, 1825, episcopul reușește să cumpere cu suma de 7.000 de florini casa lui Martin Hietsch, aflată la capătul străzii Țecheș. Făcând diligențele pentru construirea unei biserici pe terenul cumpărat, episcopul și preotul se lovesc de ostilitatea primarului Daniel Georg Schaffendt, ca și a comunității săsești, care nu acceptau să se construiască o biserică românească în incinta cetății, aceștia amenințând că dacă se va construi contrar voinței lor, o vor dărâma.

Episcopul face din nou apel la Guberniu care îl atenționează pe primar cu o mustrare aspră.

În anul 1826 episcopul mobilizează o echipă mare de muncitori care demolează casa și în trei luni construiește o minunată biserică cu hramul *Înălțarea Domnului*. Un document datat 27 iulie 1826, găsit în globul de la crucea bisericii, menționează numele arhitectului Carolus Joseph Meliszek și meșterii Michael Fleischer, Carl Ansel, Daniel Kraemer."[315]

Pentru a nu interveni probleme surpriză în derularea construcției, lucrările au fost supravegheate personal de episcopul Bob, deși avea venerabila vârstă de 87 de ani.

Biserica Greco-catolică

Planul arhitectonic al bisericii a fost cel de bazilică romană cu o absidă poligonală, având la intrare un impunător turn clopotniță cu o înălțime de cca 30 de metri.

Fațada bisericii se remarcă printr-un portal flancat de doi pilaștri simpli, fără capitel. Partea superioară, care marchează nașterea turnului, este decorată cu borsaje, fiind mai bogată în realizări artistice și fiind marcată în colțuri de pilaștri care au capiteluri ionice.

[315] *Historia Domus...*, pp. 6-7; G. Togan, *Biserica...*, pp. 14u

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Zidurile bisericii, cu o grosime de 0,80 metri și o înălțime de 8 metri, au fost construite din piatră și cărămidă, iar acoperișul a fost realizat dintr-o amplă structură de lemn, acoperit cu țiglă. În partea lor exterioară zidurile sunt dreptunghiulare. Șapte geamuri, tot în formă dreptunghiulară, având în partea lor superioară o boltă în semicerc, lasă să pătrundă lumina naturală a zilei în interior.

Interiorul bisericii are un spațiu generos – 16 metri lungime și 6 metri lățime – și este acoperit cu bolți compartimentate prin arce dublouri, rezemate pe pilaștri care au un fond de imitație de marmură.

Turnul clopotniță a fost înzestrat cu două clopote.

Episcopul Ioan Bob a mai cumpărat lângă biserică două clădiri – una pentru școala confesională și cealaltă drept casă parohială. În plus a mai înzestrat parohia cu 35 de iugăre de teren agricol cu suma de 4.500 de florini.

În Cronica parohiei s-au consemnat toate cheltuielile ce s-au făcut cu construirea bisericii și înzestrarea ei, ca și celelalte achiziții în folosul ei, toate însumând 57.700 de florini de argint, sumă plătită de episcopul Ioan Bob din averea sa.[316]

Biserica a fost sfințită la 24 mai 1835 de episcopul Ioan Lemenyi.[317]

Preotul Simion Asculan a slujit în noua biserică până în decembrie 1827. În locul lui a fost numit George Moldovan, care a slujit aici singur până în 31 martie 1829.

Cu data de 1 aprilie 1829, la Mediaș s-a înființat Protopopiatul greco-catolic, primul protopop fiind Ioan Stoian, care a preluat și funcția de paroh până în iunie 1837.[318] George Moldovan a rămas în funcția de preot capelan și în perioada iunie 1837-noiembrie 1841 a slujit singur la Biserica greco-catolică din Mediaș. Administrator protopopesc a fost numit George Crișan, din Bazna. Ulterior a fost numit în această biserică preot și protopop Constantin Alpini, care a funcționat aici până în decembrie 1846.

---

[316] *Historia Domus...*, p. 8; G. Togan, *Biserica...*, p. 20

[317] Ștefan Ionescu, *Biserica «Înălțarea Domnului» din Mediaș*, Editura Techno-Media, Sibiu, 2009, p. 56

[318] V. Mărculeț, în *Mediaș. Istorie...*, p. 96 susține că Protopopiatul greco-catolic Mediaș a fost înființat în 1827, opinie împărtășită și de alți istorici greco-catolici.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Între anii 1847-1852 a funcționat ca preot și protopop al Mediașului Ștefan Moldovan, cărturar luminat și luptător în Revoluția din 1848. După revoluție, el a fost transferat vicar în Hațeg, îndeplinind și funcțiile de prefect și prepozit de Lugoj.

Din anul 1852 până în 1867, preot paroh și protopop al Mediașului a fost George Stoianu, care l-a avut alături pe capelanul Isaia Comănescu, iar între anii 1867-1879 pe Ioan Popescu. Din anul 1879 până în anul 1886 paroh și protopop a fost Ghedeon Blasianu, iar în perioada 1886-1918, Ioan Moldovan.[319]

În timpul administrării acestuia, în anul 1890 edificiul bisericii a fost supus unor lucrări ample de reparații, valoarea acestora ridicându-se la suma de 1200 de florini.

Următorii preoți și protopopi ai Bisericii unite din Mediaș au fost: Iuliu Nistor (1918-1931), urmat de Augustin Folea (1933-1934) și Ioan Rinea (1934-1941).[320]

În anul 1936, cu prilejul împlinirii a 110 ani de la ctitorirea bisericii, s-au derulat lucrări ample de reparații în interiorul bisericii. Naosul s-a mărit prin îngustarea altarului. A fost extins și corul. S-a construit o sacristie în exteriorul bisericii, pe latura sa estică, care avea o ușă de acces spre altar. Dușumeaua de scândură a fost înlocuită cu mozaic, iar în altar s-a montat parchet. S-a modernizat iluminarea electrică prin achiziționarea unui candelabru. Scările de la intrarea în biserică, care au fost din lemn, au fost înlocuite cu altele din beton.

Tot în timpul administrației lui Ioan Rinea, în anul 1936 s-au executat primele picturi în ulei în interiorul bisericii, de către pictorul Francisc Herczeg.

Deasupra altarului tronează icoana Mântuitorului Iisus Hristos, „regele păcii", încadrată de patru îngeri. Iconostasul, construit din lemn, cu stâlpi imitând coloanele de marmură, a fost și el înfrumusețat. În mijlocul lui, deasupra ușilor împărătești este pictată „Înălțarea Domnului", icoană ce reprezenta hramul bisericii. În trei registre sunt pictate icoanele împărătești, a Sf. Apostoli și ale prorocilor Vechiului Testament. Iconosta-

[319] Informații preluate din *Historia Domus...*, p. 9
[320] G. Togan, *Biserica...*, pp. 30-34

Copyright © Achim Sărășan – 2018

sul se termină cu icoana Sfintei Treimi așezată într-un triunghi deasupra căruia tronează Sfânta Cruce, cu Iisus Hristos răstignit, având de-o parte și de alta două molene, cu Maica Domnului și Ioan Evanghelistul.

În Naos sunt redate scenele: Nașterea Domnului, Răstignirea și Învierea Domnului și trei sfinți: Sfântul Ioan Botezătorul, Sfântul Francisc de Asissi și Sfânta Tereza. Pe pereții laterali sunt reprezentați Sfinții ierarhi, Vasile cel Mare, Grigorie de Nazians, Ioan Gură de Aur și Sfântul Nicolae, picturi executate mai târziu în stilul bizantin.

În anul 1957, după ce biserica „Înălțarea Domnului" a trecut în administrarea Bisericii ortodoxe, în timpul preoților Florea Alexandru și Vasile Băcilă, vechea pictură a fost restaurată și completată cu alte tablouri: în altar Sfântul Vasile cel Mare și Sfântul Ioan Gură de Aur; în naos Iisus la fântâna lui Iacob și Iisus în Betania, în casa Martei și Mariei; și în pronaos Înălțarea Domnului și pogorârea Duhului Sfânt.

Între anii 1984-1986, preotul Ioan Gârlonța a condus lucrările de restaurare a picturii, prilej cu care a fost pictat și portretul episcopului Ioan Bob, ctitorul bisericii.

În anul 1939 protopopul Ioan Rinea s-a îmbolnăvit și timp de doi ani, până în 1941, când s-a pensionat, a fost ajutat la slujire de preotul Valeriu Stoian, numit ulterior preot paroh II la parohia greco-catolică, administrator protopopesc fiind preotul Ioan Todoran din Proștea Mare (Târnava).

La 1 octombrie 1941 a fost numit preot și protopop la Mediaș preotul Eugen Ciungan, care a fost văduv cu doi copii și a venit din Rupea.

La 18 iulie 1948, prin Decretul nr. 151/1948, statul român a denunțat unilateral Concordatul cu Vaticanul încheiat la 10 mai 1927. Acest decret a adus cu sine și încetarea din punct de vedere legal a Bisericii greco-catolice Unite cu Roma, Biserică care și-a continuat existența în clandestinitate. După acest eveniment, la 1 octombrie 1948, într-o ședință ce s-a ținut la Cluj, 36 de protopopi și preoți greco-catolici, în frunte cu protopopul Traian Belașcu, delegați de 430 de colegi ai lor, au hotărât revenirea Bisericii unite la Biserica mamă, de care s-a desprins în anul 1700.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

La 21 octombrie 1948 s-a întrunit în Catedrala ortodoxă din Alba Iulia o mare Adunare bisericească, în prezența patriarhului Justinian și a celorlalți membri ai Sfântului Sinod, prin care s-a consfințit actul reîntregirii Bisericii ortodoxe române.

Ulterior, mulți preoți și protopopi uniți au semnat acte de trecere în sânul clerului ortodox, păstrându-și locurile de slujire.

Protopopul greco-catolic al Mediașului Eugen Ciungan a trecut la Biserica ortodoxă, slujind în continuare în Biserica Înălțarea Domnului până în anul 1954. Celălalt preot unit, Valeriu Stoian, a refuzat trecerea la ortodoxie și în locul lui a fost numit preot de slujire de către Arhiepiscopia Sibiului preotul Nicolae Pușcă.[321]

O parte din credincioșii uniți și preoții lor au trecut la ortodoxie, iar o mică parte s-au integrat în Biserica romano-catolică. Ca urmare a revenirii marii majorități a acestora la Biserica ortodoxă, autoritatea de Stat a promulgat Decretul nr. 358 publicat în Monitorul oficial nr. 281/2 decembrie 1948, care stipula: „Art. 1. În urma revenirii comunităților locale (parohii) ale cultului greco-catolic la cultul ortodox român… organizațiile centrale și statutare ale acestui cult, ca Mitropolia, Episcopiile, Capitlurile, ordinele, protopopiatele, mănăstirile, fundațiile, alte instituții și organizații, încetează să mai existe…”.

După revoluția din decembrie 1989 s-a acordat deplină libertate tuturor cultelor religioase din România, iar Decretul nr. 358/1948 a fost abrogat prin Decretul nr. 9/1989. În consecință Biserica greco-catolică a început să se reorganizeze.

La Mediaș, „Biserica Înălțarea Domnului”, care a fost administrată de ortodocși din 1948, a fost preluată la 2 iunie 1991, după terminarea Sfintei Liturghii, de un grup de credincioși greco-catolici în frunte cu preoții Valeriu Stoian, Ioan Muntean și Gheorghe Surdu.

Preotul Valeriu Stoian a fost desemnat paroh și protopop al Mediașului și a funcționat până în anul 1994.

---

[321] *Almanahul creștin ortodox Cluj-Sibiu-Oradea*, 1950, pp. 155-156 (Parohia Mediaș III – Biserica Înălțarea Domnului – preot Ciungan Eugen, cu 500 de familii, și preot Pușcă Nicolae, Parohia Mediaș IV, cu 450 de familii)

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Din cei trei preoți ortodocși, slujitori la „Biserica Înălțarea Domnului”, aflați în funcție în 1991 – la preluarea bisericii, preotul Ioan Gârlonța a ales să treacă la greco-catolici, continuând să slujească acolo, iar preoții Vasile Joantă și Iosif Gheorghe Urs s-au retras de aici, urmând să conducă construirea a două noi locașuri de cult ortodox în Mediaș, primul în cartierul Vitrometan și cel de-al doilea în cartierul După Zid, după cum s-a menționat în capitolele anterioare.

Cu data de 1 septembrie 1991, preotul Ioan Muntean, fost paroh la Dârlos, a fost numit paroh II la Mediaș. Deci, după 1991, la biserica greco-catolică din Mediaș au fost slujitori: preot protopop Valeriu Stoian, preot Ioan Muntean și preot Ioan Gârlonța, care a decedat în 1993.

După moartea protopopului Valeriu Stoian, în decembrie 1994, a fost numit paroh I Sorin Muntean, iar la 1 iunie 1995, preotul Ioan Muntean a fost numit protopop. Acesta a reușit să reorganizeze Protopopiatul Mediaș, care cuprindea 11 parohii, dintre care 4 în Mediaș.

Tot în anul 1995, preotul pensionar ortodox Gheorghe Muntean a trecut la greco-catolici și a fost numit paroh II pe Țecheș, unde a slujit până în anul 2013, când a decedat.

În perioada 2007-2009 clădirea Bisericii Înălțarea Domnului a intrat în reparații capitale: s-a consolidat clădirea, stopându-se igrasia pe întregul perimetru al bisericii, s-a înlocuit acoperișul, s-au instalat vitralii la ferestre și s-a reparat tencuiala în întregime și apoi a fost zugrăvită, lucrări conduse de preotul paroh Sorin Muntean. De la acea dată, acesta a rămas singurul slujitor al acestei biserici.

5.4.2. Biserica „Adormirea Maicii Domnului”

Str. Stejarului nr. 129

După anul 1990, Biserica greco-catolică din Mediaș a hotărât să construiască încă două locașuri de cult în perimetrul orașului. Primul edificiu a fost construit în perioada 1999-2003 în stilul bazilică romană, cu un turn clopotniță la intrare și

Copyright © Achim Sărășan – 2018

terminată cu absida altarului. Lungimea bisericii este de 20 m, lățimea de 9 m și înălțimea de 9 m. Turnul clopotniță de la intrare are înălțimea de 25 m.

Pronaosul și naosul sunt împărțite în patru registre demarcate de arce semi-boltite. Iconostasul, având 7 m lungime și 4,2 m înălțime, este sculptat și compartimentat în trei registre, fiind opera sculptorului Alexandru Gânță din Blaj. Altarul și semibolta bisericii au fost pictate în tehnica „fresco".

Deasupra altarului este icoana Maicii Domnului pe tron, cu pruncul Iisus în brațe, fiind încadrată de Sfinții arhangheli. În registrul doi sunt redate icoanele sfinților ierarhi: Vasile cel Mare, Grigorie de Nazians, Ioan Gură de Aur și Nicolae al Mirelor Lichiei.

Semibolta naosului și pronaosului este împodobită cu următoarele reprezentări iconografice: Iisus Pantocrator, Sfânta Treime la stejarul Mamvri, Maica Domnului și Sfântul Ioan Botezătorul. În registrul doi, pe partea dreaptă a semiboltei sunt tablourile ce reprezintă Nașterea Domnului, Botezul Domnului și Schimbarea la față, iar pe partea stângă, Învierea Domnului, Răstignirea, Intrarea în Ierusalim și Predica de pe munte.

Lumina naturală intră în biserică pe opt geamuri laterale (4+4) și patru geamuri în altar, iar lumina electrică se revarsă din două frumoase candelabre.

Lucrările de construcție și pictura parțială realizată până la această dată au fost conduse de preotul Pavel Ovidiu Ursan[322], secondat de Consiliul parohial.

5.4.3. Biserica „Sfinții Apostoli Petru și Pavel"

Str. Sticlei nr. 4

Piatra de temelie a acestei biserici a fost pusă în anul 1997, când mitropolitul Blajului, Lucian Mureșan, a sfințit locul. Construcția s-a derulat pe o perioadă mai lungă de timp – 1998-2013 și a fost sfințită la 30 iunie de episcopul Curiei, Claudiu.

[322] n. 1967, hirotonit în 2000 și a condus lucrările din anul 2002.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Stilul arhitectonic este de bazilică romană cu absida altarului și cu un turn clopotniță la intrare. Lungimea edificiului este de 25 m, plus 5 m altarul, iar lățimea este de 10 m.

Iconostasul bisericii este opera sculptorului Alexandru Gânță din Blaj și pictura a fost realizată de soții Antonescu din Alba Iulia.

Ca o notă distinctivă a ambelor locașuri greco-catolice amintite sunt contraforții care au un dublu rol de aspect arhitectural și de consolidare a clădirilor.

Lucrările de construcție ale acestei biserici au fost conduse de protopopul în funcție Sorin Biriș, secondat de Consiliul parohial, care au reușit ca lângă biserică să construiască și o frumoasă casă parohială.

5.5. Biserica romano-catolică din Mediaș

Cucerirea voievodatelor din Transilvania de armata ungară a adus schimbări și în viața românilor ortodocși de aici. De-a lungul timpului, vechile sedii ale episcopiilor ortodoxe și o bună parte din bisericile și cimitirele satelor și orașelor au fost preluate de către Biserica romano-catolică. La Alba Iulia s-a întâmplat același fenomen, episcopia catolică de aici funcționând din jurul anului 1092, în timpul domniei regelui Ladislau (1077-1095).[323]

Existența unei vieți religioase organizate a românilor ortodocși din Transilvania a fost atestată și de un document al Papei Grigorie al IX-lea (1227-1241) care i-a scris regelui Bela al IV-lea (1235-1270), principele de coroană al Ungariei, că în episcopia cumanilor se află niște popoare care se numesc români (Walathi) și fiindcă aceștia primesc tainele bisericești de la niște episcopi de ritul grecesc, episcopul Cumanilor (Teodoricu) este invitat să numească pe seama românilor de aici un episcop catolic din națiunea lor.[324] Deci documentul atestă atât faptul că

[323] Pentru amănunte vezi M. Păcurariu, *Istoria Bisericii...*, vol. I, pp. 198u
[324] E. Hurmuzaki, N. Densușianu, *op. cit.*, I, 1, p. 132, doc. 105

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Transilvania central-sudică era locuită de români, cât și că aceștia erau ortodocși. *(vezi Anexa 12.1.8)*

În Transilvania vorbim de existența Bisericii romano-catolice din momentul în care Regatul maghiar și-a extins stăpânirea și în aceste teritorii, unde și-au implementat structura organizatorică-administrativă, militară, politică și religioasă. Vechile reședințe ale episcopilor ortodocși de aici au fost preluate de cei catolici. În locul Episcopiei ortodoxe de Biharea a fost înființată una catolică care a avut inițial sediul la Tășnad (jud. Satu Mare) și ulterior la Cluj. Episcopie catolică era și la Oradea, supusă Arhiepiscopiei de Calocea.

În anul 1191, în timpul regelui Bela al III-lea (1172-1196), s-a înființat Prepozitura din Sibiu, supusă Esztergomului, pentru primii sași catolici veniți în Transilvania.

Regele Coloman (1095-1116), care a luat titlul de „Rex Ungariae", a introdus limba latină în administrație (acte de cancelarie) și în administrația bisericească. Limba de cult, limba slujbelor religioase, era tot latina, iar în centrul cultului era „missa latina." Această situație a ușurat foarte mult integrarea etnicilor germani care au migrat în Transilvania în sistemul organizatoric al Bisericii catolice de aici.

O situație similară a fost și la Mediaș, unde primele structuri organizatorice bisericești catolice au fost inițiate de secui și au fost continuate de sașii ce s-au stabilit aici în secolul al XIII-lea. Din punct de vedere administrativ, Biserica catolică din Mediaș aparținea de capitlul (episcopia) de Alba Iulia. Între primele documente ce atestă existența localității noastre sunt și foarte multe acte emise de conducerea episcopiei catolice de Alba Iulia, care stabilea, pretindea și primea „dijmele" (impozitele) comunității catolice de aici datorate superiorilor lor.

Prima comunitate catolică din Mediaș se presupune că a fost înființată în secolul al XII-lea de secuii care au ajuns aici. Aceștia au ajuns în zona Târnavelor la mijlocul secolului al XII-lea, venind din părțile Bihorului și însoțind armatele maghiare. „Când cucerirea maghiară se întinde și peste Ultra-silva, Trans-silva, Erdö-elü, secuii se găseau mereu cu un pas înainte pentru a scăpa de amenințarea feudalizării. Îi întâlnim în

Copyright © Achim Sărășan – 2018

relativ scurt popas în părțile Târnavelor, unde de asemenea le păstrează amintirea urmele toponimice (ex. Saschiz – Szaszkezd).”[325]

Tradiția istorică, corelată cu izvoarele vechi, ne oferă o altă variantă, conform căreia secuii ar fi însoțit armatele maghiare în luptele de expansiune a regatului, iar în teritoriile cucerite au fost așezați ca paznici ai marginilor acestora. „Astfel au fost lăsați mai întâi în Bihor, apoi în părțile Târnavelor, până unde ajunsese înaintarea maghiarilor pe la mijlocul secolului al XII-lea, îndeplinind și aici îndatorirea de paznici ai părților respective...

Secuii rămân în zona Mediașului până la începutul secolului al XIII-lea, când au fost strămutați în teritoriile viitoarelor scaune Ciuc și Treiscaune, la marginea răsăriteană a Transilvaniei, pentru paza Carpaților împotriva primejdiei cumane dinspre Moldova.”[326]

Atunci când secuii s-au așezat în zona Târnavelor au găsit aici o populație română statornică, care se ocupa cu agricultura și creșterea animalelor.

Ulterior stabilirii lor în zonă, secuii, ca și ceilalți colonișți, au coabitat cu românii autohtoni, muncind și luptând împreună. Un document din 23 iunie 1250 vorbește de o luptă din anul 1210 condusă de comitele sibian Ioachim împotriva migratorilor, oastea acestuia fiind compusă din sași, români, secui și pecenegi.[327]

La venirea secuilor în Mediaș, românii băștinași erau așezați pe terasa superioară a zonei centrale (zona Petru Rareș, Gheorghe Doja, Bujor și partea superioară a Țecheșului) și aveau biserică de zid în mijlocul comunității și cimitirul în jurul ei, în zona unde se va construi la sfârșitul secolului al XIII-lea prima biserică catolică, biserica Sfânta Margareta.

Nu se știe precis dacă în momentul stabilirii secuilor în Mediaș aceștia ar fi fost organizați din punct de vedere religios,

---

[325] Șt. Pascu, *Voievodatul...*, vol. I, p. 111, citând: Miklós Asztalos, „A székelyek őstörténete letelepülésükig”, în *Erdélyi Múzeum*, XXXVII, Cluj, 1932; Ladislaus Erdélyi, „Zur Herkunft der Siebenbürger Székler”, în *Ungarn-Jahrbuch*, VI, 1926

[326] Șt. Pascu, *Voievodatul...*, vol. I, p. 112, citând: *Magyarország története*, vol. I, Budapesta, 1954, p. 396

[327] E. Hurmuzaki, N. Densușianu, *op. cit.*, I, 1, pp. 553-554

Copyright © Achim Sărășan – 2018

având în vedere procesul lor de încreștinare târziu. Chiar dacă se afirmă de către istoricii maghiari că la mijlocul secolului al XII-lea era o parohie catolică a secuilor din Mediaș,[328] avem anumite rezerve, având în vedere faptul că stabilirea secuilor în zonă s-a făcut abia în a doua jumătate a secolului al XII-lea și procesul lor de încreștinare era în derulare.

Un argument în sprijinul ipotezei sale folosit de monograful Attila Szabó sunt descoperirile arheologice făcute în anii 1971-1972 cu prilejul lucrărilor de reparație și restaurare la Biserica Sfânta Margareta, descoperiri în cadrul cărora au existat și câteva inele de tâmplă de tip Bijelo-Brdo care ar fi fost aduse de secui.

Analizând aceste descoperiri, constatăm că datarea mormintelor și a bisericii vechi pe baza acestor inele de tâmplă este una foarte aproximativă.[329]

S-a afirmat că aceste podoabe ar fi aparținut secuilor, uitându-se faptul că un trib al slavilor numit sclavini a locuit în această zonă în secolele VIII-IX și că aceste podoabe au fost aduse chiar de slavi.

Fundația vechii biserici este un fragment din edificiul care a aparținut românilor autohtoni ce au locuit aici.

E foarte probabil că biserica aceasta, ca și alte construcții din zonă, să fi fost confiscate românilor de armata maghiară, respectiv de detașamentul de secui staționat aici, această situație nefiind una singulară, ci o practică uzuală. „În unele așezări au preluat locașurile de cult și cimitirele locuitorilor pe care i-au întâlnit, precum Orăștie, Sighișoara, Cluj și Mediaș.”[330]

5.5.1. Biserica romano-catolică săsească

În a doua jumătate a secolului al XIII-lea s-au stabilit la Mediaș primii colonișți sași, care s-au așezat în zona puțin mai joasă a orașului, străzile Honterus, Turnului, Piața Ferdinand I.

[328] Attila M. Szabó, *Monografia Mediașului*, lucrare manuscris
[329] S.A. Luca et al., *op. cit.*, p. 184
[330] P. Brusanowski, *Pagini din...*, p. 13

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Documente de la sfârșitul acestui secol îi menționează pe sașii catolici integrați în sistemul administrativ al Bisericii catolice din Transilvania. Petru, episcopul Transilvaniei, cu sediul la Alba Iulia, a emis la 23 iunie 1283 un act prin care arenda trei părți din dijmele ce se cuveneau capitlului de Alba (ce constau din bucate, albine, miei etc.), pentru suma de 40 de mărci de arginți preoților Adam din Mediaș, Walter din Ațel, Ioan din Biertan, Henric din Richiș, Petre din Moșna, Siffrid din Bratei, Henric din Șaroș și Teodor din Copșa Mare.[331] Deci, primul preot catolic al Mediașului cunoscut cu numele a fost Adam.

La începutul secolului al XIV-lea dijmele parohiilor catolice față de capitlul din Alba au crescut foarte mult, încât conducătorii bisericilor din ținutul Mediașului s-au plâns de abuzurile arhidiaconatului din Alba, care asuprea deopotrivă cler și credincioși, împovărându-i cu taxe exagerate.[332] Plângerea era adresată episcopului Clement din Poitiers, care s-a adresat apoi prepozitului bisericii din Sibiu, din dieceza Strigoniu, să rezolve litigiul apărut între decanul și rectorii bisericii din ținutul Mediașului, pe de-o parte, și arhidiaconatul și episcopul diecezei Transilvaniei, Petru,[333] de cealaltă parte.

Conflictul nu s-a aplanat, iar la începutul secolului al XIV-lea, preoții din Mediaș și împrejurimi au făcut o nouă plângere, care de data aceasta a ajuns la papa Ioan al XXII-lea (1316-1334) – plângere în care se specifică faptul că episcopul Andrei de Alba și arhidiaconul Ioan i-au asuprit, cerându-le dijme mari, „jefuindu-i cu totul de bunurile lor”. În consecință, papa Ioan al XXII-lea i-a încredințat lui Dino, prepozit de Genova, rezolvarea litigiului.[334]

Prima biserică catolică din Mediaș, având hramul Sfânta Margareta (*Beatae Margaretha virginis et martiris*) a fost construită în ultimele decenii ale secolului al XIII-lea. Lucrările

---

[331] F. Zimmermann, C. Werner, *op. cit.*, vol. I, p. 145, doc. 283
[332] *Ibidem*, pp. 237-238, doc. 64
[333] *Ibidem*, pp. 235, 237-238, doc. 83, 88, 89
[334] *Ibidem*, p. 368, doc. 133/22.10.1322; p. 376, doc. 194/04.09.1323 și pp. 415-418, doc. 501/04.05.1328

Copyright © Achim Sărășan – 2018

de reparație a edificiului din anii 1971-1972, însoțite de cercetări arheologice, au ajutat foarte mult la identificarea etapelor în care s-a construit biserica.

În prima etapă s-a construit o biserică gotică cu un cor poligonal, flancat de două capele dreptunghiulare, alungite. Ele se aflau în primele două travee estice ale navei centrale. Tot în această primă fază de construcție s-a construit un turn clopotniță cu o înălțime medie. Peste etajele inferioare, s-au adăugat ulterior alte etaje în anii 1550-1551, ajungându-se în final la înălțimea de 68,5 m.

Între turn și corul poligonal a existat un spațiu liber, edificiul funcționând ca o capelă și un turn donjon.

În prima jumătate a secolului al XIV-lea, populația săsească catolică a crescut, comunitatea devenind mai numeroasă. În acest context extinderea bisericii a fost o necesitate. „Unirea corului existent cu turnul și deci definitivarea planului bazilical inițial nu mai reprezenta o soluție viabilă, datorită distanței prea mici dintre cele două construcții, ceea ce ar fi generat o navă mult prea mică. Ca atare, corul este demolat în prima jumătate a secolului al XIV-lea, pentru ca pe același loc să se construiască o biserică sală cu lățimea de 10 m și lungimea de 35 m. Această construcție lăsa să se înțeleagă că nava reprezenta doar o etapă intermediară ce urma să fie amplificată prin construirea unor nave laterale. Drept urmare, spre sfârșitul secolului al XIV-lea, și acest edificiu se modifică prin demolarea peretelui de nord și adăugarea unei nave laterale, între turn și sacristie, navă ce va fi boltită la începutul secolului următor.

În jurul anului 1420 se demolează și al doilea cor, fiind construit cel actual, iar prin lărgirea pe partea de Sud a bisericii se renunță la planul bazilical, ridicându-se o colaterală, despărțită de nava centrală prin pilaștri. Cu acest prilej se produce și supraînălțarea și boltirea navei centrale ce se sprijină în partea de Nord pe pilaștri angajați. Astfel, edificiul păstrează un aspect bazilical în partea de Nord și unul de biserică sală în partea de Sud.”[335]

[335] S.A. Luca et al., *op. cit.*, p. 135

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Aceste lucrări de extindere a bisericii s-au desfășurat tot pe etape: etapa a doua, anii 1330-1340 și etapa a treia, 1380-1400.

În perioada următoare, pe parcursul întregului secol al XV-lea, lucrările la biserică au continuat, construindu-se un cor nou, mai amplu, și o sacristie în partea sa nordică. S-au definitivat și părțile laterale. Probabil tot în această perioadă a început construcția turnului din colțul nord-vestic al bisericii. S-au continuat și lucrările de finisare a interiorului bisericii. Întregul tavan a fost boltit și este străbătut de nervuri care se încheie cu figuri reprezentative sau heraldice: Matei Corvin, ale Báthoreștilor, stema orașului Mediaș și a Sibiului, iar în cheia de boltă a corului este reprezentat „Mielul cu stindardul", încadrat de scuturi cu imaginea Fecioarei Maria cu pruncul și a evangheliștilor.

Virgil Vătășianu este de părere că lucrările de extindere și înfrumusețare a Bisericii Sfânta Margareta au fost influențate de lucrările similare ce s-au făcut la Biserica Sf. Maria din Sibiu.

„Parohienii medieșeni au imitat aidoma amplificările sibiene, transformând și ei nava laterală de miazăzi, încălecând-o cu o tribună. Bolțile ridicate deasupra tribunei sunt aici ogive simple, preferate probabil pentru a păstra acordul cu nava laterală opusă, care și-a conservat vechiul aspect. În această perioadă s-a zidit și sacristia, după cum o dovedesc bolțile stelate, în vreme ce la bolțile din nava centrală și din altar nervurile formează o împletitură simplă în formă de plasă, decorată în punctele de intersecție cu mici scuturi. Aceste scuturi iau locul cheilor de boltă de la încrucișarea ogivelor. Ele sunt împodobite cu steme ale ctitorilor, ale domnitorilor, ale comunei sau judelui, iar alteori cu figuri sfinte, executate nu în relief, ci în pictură."[336]

Încă din anul 1420 se presupune că a început și pictarea interioară a bisericii cu peretele colateralei nordice, ca și cel al navei centrale. Elemente pictate s-au mai descoperit în sacristie. Analizând această pictură, Vasile Drăguț a spus: „... picturile au fost realizate de mai mulți meșteri, fiecare fiind purtătorul unui

[336] Virgil Vătășianu, *Istoria artei feudale în Țările Române*, vol. II, Editura Academia R.P.R., București, 1959, p. 530

Copyright © Achim Sărășan – 2018

alt program stilistic, ceea ce imprimă ansamblului un aspect foarte variat."[337]

Din întregul ansamblu pictural al bisericii, piesa de cea mai mare valoare este altarul poliptic, restaurat în anii 1972-1973. În partea centrală este scena răstignirii sculptată, încadrată de două statui – Fecioara Maria și Evanghelistul Ioan. De jur împrejur se află panourile celor patru evangheliști: Matei, Marcu, Luca și Ioan. Pe opt panouri sunt reprezentate scene din „Patimile lui Iisus": Prinderea lui Iisus, Biciuirea, Odihna, Încoronarea cu spini, Purtarea Crucii, Ecce Homo, Răstignirea și Învierea.

Construcția bisericii s-a terminat la sfârșitul secolului al XV-lea. Tot de atunci datează și ferestrele gotice târzii ale fațadei de sud (1488, Cronica lui Georg Soterius).

Turnul bisericii, numit al Trompeților, a fost supraînălțat în anii 1550-1551 și tot atunci s-a definitivat forma finală a acoperișului.[338]

Biserica Sfânta Margareta

Analizând edificiul Bisericii Sfânta Margareta, E. Greceanu a spus: „Înconjurând biserica în ordinea nord-vest-sud, se urmărește ușor succesiunea etapelor de construcție, care este perceptibilă și prin dispoziția și decorul ferestrelor gotice. Într-adevăr, în timp ce colateralul nordic are ferestre bipartite corespunzând fazei de maturitate a stilului gotic, sacristia și absida corului prezintă simultan traforuri de tip gotic matur și traforuri cu traseu gotic târziu...

---

[337] Vasile Drăguț, „Picturile murale de la Mediaș, o importantă recuperare pentru istoria artei transilvănene", în *Revista muzeelor și monumentelor. Monumente istorice și de artă*, II, 1976

[338] Pentru amănunte vezi E. Greceanu, *op. cit.*, pp. 30-34; Al. Avram, L. Giura, *op. cit.*, pp. 76-83.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Interiorul bisericii impresionează prin armonia cu care au fost combinate structuri constructive și sisteme decorative variate ce rezumă principalele faze de evoluție ale goticului în Transilvania. Fiecare parte a bisericii poartă amprenta etapei în care a fost realizată, nu numai în modul de boltire, dar și în adaptarea unui anumit tip de nervură și a unui sistem diferit de împodobire a bolții...

Pereții bisericii au fost odinioară acoperiți pe ambele fețe cu picturi în frescă, ce au fost ascunse prin văruieli începând cu Epoca Reformei."[339]

Încă în perioada de început a construirii bisericii, sașii s-au preocupat să construiască un sistem de apărare a acesteia, sistem care a fost perfecționat în paralel cu lucrările de extindere a bisericii.

Despre construirea acestor ziduri și evoluția sistemului de apărare a Mediașului, Ștefan Pascu a spus: „În veacurile XIV-XV Mediașul e dăruit cu o seamă de întărituri din lemn și pământ... Cele mai vechi fortificații ce înconjurau Biserica Sf. Margareta, pe o suprafață modestă, au fost ridicate pe la mijlocul secolului al XIV-lea, împodobite cu un portal cu două turnuri."[340]

Invazia turcească din anul 1438 a adus multe distrugeri și pierderi mari de vieți omenești. Fortificația din jurul bisericii nu a rezistat și o bună parte din ea a fost distrusă. Comunitatea săsească a reconstruit zidurile distruse, o parte din ele le-a supraînălțat, și a construit și trei turnuri. „Un al doilea zid de incintă se construiește în jurul celui dintâi, cuprinzând o suprafață mai mare, zid împodobit cu patru turnuri, înconjurat cu un șanț cu apă. În afara șanțului se mai ridică în prima jumătate a secolului al XV-lea un alt zid, mai subțire. Era astfel o biserică cetate mult mai întărită decât cele obișnuite."[341]

Despre arhitectura și rezistența zidurilor de apărare din jurul Bisericii Sf. Margareta, ansamblul denumit în limbaj local „Castel", E. Greceanu a spus: „Zidul de incintă exterior era

[339] E. Greceanu, *op. cit.* p. 33
[340] Șt. Pascu, *Voievodatul...*, vol. II, p. 176
[341] *Ibidem*, p. 176; Pentru amănunte vezi A. Gräser, *Umrisse...*, p. 18

Copyright © Achim Sărășan – 2018

prevăzut cu un turn circular, pe latura de sud și cu bastioane deschise... Incinta interioară a avut de la început cinci turnuri. În spațiul dintre cele două ziduri de apărare, singurele construcții admise în epoca în care castelul și-a îndeplinit rolul de apărare au fost casa parohială, locuința capelanilor și primăria.

Întregul complex al fortificațiilor apare în planul lui Giovanni Morando Visconti."[342]

În prima lor fază de construcție, atât zidurile de apărare, cât și turnurile n-au fost la fel de înalte, înălțimea și rezistența lor fiind îmbunătățite ulterior.

Analizând sistemele de apărare săsești construite în jurul bisericilor în Transilvania, Ștefan Pascu a spus: „Bisericile cetăți pot fi socotite de două tipuri. Cel dintâi înconjura biserica cu una sau două incinte. Acest tip derivat din cetatea țărănească a apărut în secolul al XV-lea în Țara Bârsei, de unde s-a răspândit în sudul, estul și centrul Transilvaniei: Târnava, Alba, Hunedoara, Cluj, scaunele și districtele săsești, scaunele secuiești și alte comitate.

În cazul celui de-al doilea tip de biserici fortificate, odată cu zidurile de incintă, biserica însă este adaptată sau construită în scop de apărare. Acest tip a apărut în ultimul deceniu al secolului al XV-lea și s-a răspândit în primul pătrar al celui următor și își are originea în donjonul sau bastionul înconjurat de ziduri. Biserica este înzestrată cu turnuri de apărare, cu etaje, prevăzute cu galerii de lemn, parapet de zid și guri de păcură. Cele mai frumoase biserici cetăți de acest tip se găsesc în zona dintre Târnave și Olt."[343]

Într-o prezentare a turnurilor incintei Castelului Mediaș de la intrare spre vest găsim următoarea dispunere:

1. **Turnul Clopotelor**

A fost construit pe latura de vest a fortificației. Inițial a fost ridicat ca un turn de poartă. Are șapte niveluri, ultimul etaj fiind constituit dintr-o galerie de lemn, unde sunt așezate clopotele bisericii. Accesul la clopote se face pe scări de lemn. Acoperișul este în sistem piramidal, destul de înalt. Apărarea turnului și

[342] E. Greceanu, *op. cit.*, p. 35
[343] Șt. Pascu, *Voievodatul...*, vol. II, p. 244

Copyright © Achim Sărășan – 2018

implicit a intrării în incinta castelului se făcea prin meterezele înguste plasate la etajele IV-VI.

Construcția turnului a început în prima parte a secolului al XV-lea și s-a făcut din piatră și cărămidă. Pe parcursul timpului turnul a suferit reparații parțiale și capitale în anii 1695 și 1796.

În anii 1980 întreg complexul de fortificații a castelului a fost restaurat.

2. **Turnul Croitorilor**

A fost construit pe latura sudică a bisericii, ca turn de flancare. La ultimul nivel se află mai multe guri de aruncare. Fiind situat deasupra pantei dinspre piața orașului, turnul nu avea guri de tragere.

După ce și-a pierdut menirea de turn de apărare, în turnul croitorilor au fost expuse piese de mobilier, epitafe, veștminte de cult și alte colecții ale bisericii, creându-se un muzeu în miniatură.

Turnul a fost reconstruit în anul 1583 și puțin mai târziu a fost încorporat în clădirea veche a primăriei.

3. **Clădirea Primăriei**

Prima mențiune istorică a existenței acestei clădiri a fost de Casa Sfatului și datează din 1534.[344]

E. Greceanu susține că cea mai veche consemnare a acestei clădiri datează din anul 1616,[345] deși același autor susține că în anul 1552 Mediașul era condus, din punct de vedere politic local, de primar.[346]

Clădirea a avut un rol public, fiind sediul conducerii orașului. Pe parcursul timpului, a suferit mai multe transformări, ultima datând din 1803. Puțin mai târziu sediul Primăriei s-a mutat în Piața Mare și vechea clădire a acesteia a fost transformată, în anul 1849, în școală de către primarul Friederich von Biedersfeld. În anul 1855 clădirea a fost renovată și predată școlii. În partea dinspre biserică s-a construit în anul următor un culoar de acces în clădire pe două nivele. Fațada dinspre piață are o arhitectură plăcută, fiind împodobită cu o ornamentație neoclasică.

---

[344] *Ibidem*, vol. II, p. 187
[345] E. Greceanu, *op. cit.*, p. 36
[346] *Ibidem*, p. 17

Copyright © Achim Sărășan – 2018

4. **Scara acoperită**

A fost construită la începutul secolului al XIX-lea (1803) și asigură accesul în castel din Piața Ferdinand I. Treptele scării sunt din lemn.

Casa scării este acoperită cu bolți, compartimentate prin arce dublouri. Palierul intermediar are legătură cu culoarul fostei închisori, prin care se poate intra în curtea dinspre cele două ziduri de apărare, de pe latura sudică. Tot din scara acoperită se intră în curtea grădiniței de copii, construită pe suprafața vechiului șanț de apărare. Aici se poate vedea o parte din zidul de apărare exterior și o parte a zidului de piatră care mărginea șanțul.

5. **Turnul Mariei**

A fost construit în partea sud-estică a fortificației, fiind un turn de interior, construit în mai multe etape. Parterul a fost construit din piatră, deasupra unei pivnițe, și are o boltă semicilindrică. Atât pereții cât și bolta acestei încăperi au fost acoperite cu fresce de mare valoare, care din păcate nu s-au conservat tocmai bine. Din ansamblul pictural se pot distinge următoarele scene: Coborârea de pe cruce, Mielul cu stindardul – simbolul biruinței – și cei patru evangheliști, iar la nivelul următor s-au mai păstrat câteva fresce ce redau Procesul și Răstignirea lui Iisus Hristos.

Dacă primele nivele ale turnului sunt din secolul al XV-lea, pictura și etajele superioare, construite din cărămidă, sunt încadrate la începutul secolului al XVI-lea.

Învelitoarea turnului este una mai deosebită, având forma „în pupitru”.

Este foarte probabil ca sașilor care nu au trecut la Reforma luterană, rămânând catolici, să li se fi permis să-și țină serviciile religioase aici, în acest turn.

6. **Casa Parohială**

A fost construită lângă turnul Mariei, între cele două ziduri de apărare. Deși pe un ancadrament sculptat în lemn este trecut anul 1515, casa parohială este de fapt mult mai veche și a fost construită pe etape, ca și biserica. Casa este în formă de L, având în subsol o pivniță încăpătoare și două nivele, parter și etaj. Deși la lucrările de reparație și restaurare s-a intervenit masiv,

Copyright © Achim Sărășan – 2018

clădirea și-a păstrat elemente gotice din perioada sa de început, dar are și o arhitectură neoclasică.

În curtea casei parohiale s-a construit locuința capelanilor, decorată în stil baroc. Mai târziu s-a construit un corp de clădire nou – clădirea birourilor, iar după anul 2000, un mini-hotel.

Clădirea apare în planul lui Visconti din anul 1705. De-a lungul timpului a fost reparată și refăcută în mai multe rânduri, cu lucrări majore în anii 1600 și 1793.

Între casa parohială și locuința capelanilor poate fi văzut ultimul fragment, conservat, al șanțului de apărare, mărginit de un zid de sprijin.

7. **Turnul Funarilor**

Pe parcursul timpului a purtat și numele Frânghierilor și numele lui este legat de breasla care îi asigura întreținerea și apărarea. Turnul are o înfățișare zveltă și șase niveluri, fiind protejat de un acoperiș piramidal. În interior, primele trei niveluri au fost boltite, iar următoarele sunt despărțite prin planșee de lemn. Ultimul nivel „scos în rezalit" se sprijină pe console, între care se găsesc guri de aruncare. De jur împrejur se deschideau ferestre de tragere pentru arme de foc.

În secolul al XVIII-lea s-au construit două clădiri care încadrează turnul. În partea de vest, în anul 1713 s-a construit vechea școală, care a înglobat în ea Turnul de apărate numit al Școlii. Acest turn al Școlii s-a păstrat integral până în anul 1888, când s-a demolat zidăria ce depășea învelitoarea școlii. Din vechiul turn al școlii au mai rămas două niveluri de la baza acestuia, care și-au păstrat boltirea și după reparațiile din anul 1829. Turnul Școlii a fost construit în secolul al XV-lea, trei laturi ale lui fiind în afara zidului de apărare.

Pe cealaltă latură Turnul Funarilor a fost încadrat de o clădire mai mică, casa natală a lui Stephan Ludwig Roth.

Datorită faptului că pe latura sa de nord Castelul nu era apărat de forme de relief, fortificația pe această latură a fost mult mai întărită, zidul de apărare fiind ulterior integrat în clădirile școlii vechi și noi, după ce întreg ansamblul de fortificații și-a pierdut rolul principal, acela de apărare.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Pe parcursul timpului s-au făcut schimbări în vechea structură a incintei castelului. „Secolul al XVIII-lea și prima jumătate a celui următor au adus schimbări importante în cadrul acestui complex. Șanțul de apărare a fost umplut și construcțiile noi au invadat suprafața lui pe toată zona dintre Turnul Clopotelor și Primărie, alipindu-se la zidul exterior de apărare. Același fenomen s-a repetat și pe latura de sud-est, casele noi acoperind ulterior șanțul și grădina casei Schuller.

Turnul rotund de pe latura sudică a fost dărâmat, iar lângă Primărie s-a construit o scară acoperită, care constituie al doilea acces în cetate.

Zidul de apărare exterior de pe latura de nord a dispărut încă din anul 1713, când s-a ridicat școala veche. La începutul secolului al XIX-lea clădirea școlii s-a extins spre vest, în fața Turnului Clopotelor, transformându-se în locuință bastionul care proteja intrarea în turn.”[347]

Dimensiunile Bisericii Sfânta Margareta, calitatea lucrărilor, arhitectura, ornamentația interioară și exterioară a clădirii și pictura ei, toate acestea sunt argumente care reliefează puterea economică a comunității săsești din Mediaș în secolul al XV-lea, dar și a numărului de credincioși ce o constituia.

Apariția Reformei lui Luther în Germania a adus divizarea acestei țări din punct de vedere religios. În timp foarte scurt, ideile Reformei au pătruns și în Transilvania și sașii de aici au hotărât în anii 1544-1545 schimbarea credinței lor, trecând de la catolicism la luteranism. Ultimul preot catolic al sașilor din Mediaș a fost Johannes Artium Magister.

5.5.2. Biserica romano-catolică maghiară

Istoricii maghiari susțin că în perioada dislocării la Mediaș a detașamentului de secui în a doua jumătate a secolului al XII-lea, aceștia s-ar fi organizat din punct de vedere religios într-o comunitate creștină, care și-a construit o biserică. În

[347] E. Greceanu, *op. cit.*, p. 35

Copyright © Achim Sărășan – 2018

sprijinul acestei teorii, ei au citat concluziile raportului întocmit de arheologi în urma descoperirilor arheologice din curtea Bisericii Sfânta Margareta în anii 1971-1972. În acest raport se menționează: „Cercetările arheologice efectuate la biserica parohială luterană în anii 1971-1972 au dus la descoperirea unor morminte databile în sec. XII pe baza unor inele de tâmplă de tip Bijelo-Brdo, precum și a unor morminte cu groapă prevăzută cu nișă pentru cap, databile în sec. XIII."[348]

Tot atunci, s-a descoperit și fundația unei biserici din piatră și cărămidă, construcție anterioară stabilirii sașilor aici și deci și a construirii primei lor biserici în această zonă. Raportându-se la aceste descoperiri, monograful Attila Szabo, ca și alți istorici maghiari, a lansat ipoteza conform căreia această primă biserică ar fi fost construită de secui. Analizând aceste descoperiri și teoriile ce s-au creat în jurul lor, constatăm, în primul rând, că datarea mormintelor bazată pe aceste piese de podoabă nu este nici sigură și deci nici exactă. Aceste inele de factură slavă n-au fost aduse în zona Târnavelor „numai de secui", ci ele au aparținut și tribului sclavinilor, un trib al slavilor, care au locuit în această zonă în secolele IX-X. La fel și atribuirea acestor morminte secuilor nu are o bază științifică solidă, ritualul de înmormântare, sistemul gropilor fiind propriu și daco-romanilor și ulterior românilor autohtoni.[349]

Fundația de biserică nu poate fi atribuită secuilor pentru că aceștia au venit în zona Mediaș pe la mijlocul secolului al XII-lea și au rămas aici până la începutul secolului al XIII-lea.[350]

La vremea respectivă – secolul al XII-lea – procesul de încreștinare a maghiarilor era în derulare, impulsul mare venind din partea regelui Ladislau cel Sfânt (1077-1095). Or se știe că secuii s-au încreștinat ulterior maghiarilor. Mai mult decât atât,

---

[348] S.A. Luca et al., *op. cit.*, p. 134

[349] vezi Șt. Pascu (coord.), *Istoria României. Compendiu...*, p. 82; E. Zaharia, *op. cit.*, p. 87; L. Bârzu, *op. cit*.

[350] Șt. Pascu, *Voievodatul...*, vol. I, pp. 111-112, citând: M. Asztalos, „A székelyek őstörténete letelepülésükig", în *Erdélyi Múzeum*, XXXVII, Cluj, 1932; L. Erdélyi, „Zur Herkunft der Siebenbürger Székler", în *Ungarn-Jahrbuch*, VI, 1926; *Magyarország tőrténete...*, p. 369

Copyright © Achim Sărășan – 2018

trebuie avută în vedere și perioada scurtă de popas a secuilor în zona Mediașului, aceștia neimplicându-se în construcții majore pe care să le folosească foarte puțin timp. E însă foarte probabil ca această biserică să fi fost folosită de secui încreștinați, preluând-o cu forța de la românii autohtoni, așa cum s-a întâmplat și în alte localități.

La începutul secolului al XIII-lea, secuii din zona Mediașului au fost realocați în zona Arieșului. După plecarea lor, nu s-au mai găsit dovezi istorice scrise sau arheologice care să ateste rămânerea unei populații maghiare în zonă, decât mult mai târziu.

5.5.3. Ordinul franciscanilor

În secolul al XV-lea, în Mediaș s-au așezat și și-au construit o mănăstire călugării franciscani.

Ordinul franciscanilor a fost înființat în anul 1209 de către Francisc de Assisi (1182-†1226), fiul unui negustor bogat din provincia Umbria – Italia. Franciscanii au mai fost numiți și „minoriți". Ei s-au răspândit foarte repede în Europa centrală și propovăduiau o viață simplă, plină de asceză, fiind îmbrăcați într-o haină neagră, încinși cu o funie și desculți.

Francisc de Assisi, deși a murit tânăr, la 44 ani, a fost, poate, cel mai popular dintre întemeietorii ordinelor monahale, aceasta și pentru că pe corpul său i-au apărut „stigmatele, sau rănile Domnului". În anul 1228 a fost canonizat de papa Grigorie al IX-lea (1227-1241).

În anul 1266, la numai 40 de ani de la moartea sa, erau înființate cca 8.000 de mănăstiri franciscane.[351] Spre sfârșitul secolului al XIII-lea ordinul s-a divizat în „călugări observanți, sau rigoriști" și „călugări convenctuali", care admiteau strângerea averii în folosul comunității mănăstirești. Papalitatea i-a

[351] Ioan Rămureanu și Teodor Bodogae, „Ordine monahale în Apus. Inchiziția", în *Istoria Bisericească Universală,* vol. II, Editura Institutului Biblic și de Misiune ortodoxă al B.O.R., București, 1993, p. 82

Copyright © Achim Sărășan – 2018

sprijinit pe convenctuali, iar rigoriștii au fost desființați în anul 1352, fiind lichidați de Inchiziție.

Cel mai de seamă dintre ucenicii lui Francisc de Assisi a fost Antonie de Padova (1195-1231).

În secolul al XV-lea un grup de călugări franciscani s-a stabilit la Mediaș și, cu sprijinul unor nobili maghiari din zonă, aceștia și-au construit primul așezământ.

Schematismul Secțiunii transilvane a Ordinului franciscan din anul 1838 a afirmat că în anul 1444, la Mediaș, exista o mănăstire franciscană. Noi credem că era vorba doar de o capelă (Capela Sf. Elisabeta) și locuințele călugărilor deoarece, conform descrierii din documentația studiului de parament efectuat de cercetătorii Kiss Lóránd și Kovács Zsolt, aceștia au stabilit o dată mult mai târzie pentru construcția Mănăstirii, și anume anul 1523. Alți istorici au afirmat însă că în anul 1490, când s-au construit zidurile de fortificație ale orașului, biserica mănăstirii era deja construită, pentru că o parte din zidurile ei au fost înglobate în aceste fortificații.[352]

După construirea bisericii mănăstirii s-a construit și un complex mănăstiresc impresionant pentru locuințele călugărilor.

5.5.4. Mănăstirea franciscană

Biserica mănăstirii s-a construit la sfârșitul secolului al XV-lea și aparține stilului gotic. Planul bisericii are forma unei nave dreptunghiulare cu laturile 12,27m / 20,63m. Nava are o prelungire cu un corp poligonal, 10,08m / 16,32m, în formă de absidă. Corul este mărginit pe latura nordică de o sacristie peste care s-a construit turnul clopotniță (suprafața bazei este de 53,4 m^2). Corpul sacristiei avea legătură cu latura estică a claustrului.

Pe latura sudică a bisericii s-a construit o Capelă de formă dreptunghiulară cu suprafața de 77 m^2. Aceasta e posibil să fi fost construită înainte de biserica propriu-zisă pentru necesitățile

[352] E. Greceanu, *op. cit.*, p. 40; Alexandru Avram, *Topografia monumentelor din Transilvania. Municipiul Mediaș*, Editura Altip Alba Iulia, Sibiu, 2006, p. 10

Copyright © Achim Sărășan – 2018

cultice, dar tot atât de bine e posibil să fi fost construită ulterior pentru serviciile liturgice din cursul săptămânii sau în anotimpul rece.

Biserica Romano-catolică

Fața de vest a bisericii e frumos decorată cu un portal „geminat cu baghete și două ferestre mari gotice. Ulterior vechiul aspect a fost modificat, ferestrele pierzându-și traforurile originare, iar portalului i s-a adăugat un pridvor neoclasic.

Interiorul bisericii este un amestec de stiluri arhitecturale. Din arhitectura gotică inițială s-a mai păstrat doar cea a corului având boltirea în rețea, cu nervurile pornind de pe console profilate. S-a păstrat de asemenea decorul ancadramentelor de la uși și ferestre.

Nava bisericii a suferit transformări esențiale când s-au făcut lucrările de restaurare și reparații în jurul anului 1742, toate aceste modificări purtând pecetea stilului baroc.

Nava a fost modificată prin adăugarea unor pilaștri masivi cu profile multiple și racordări curbe, creându-se de-a lungul pereților longitudinali o suită de nișe în care s-au așezat altare baroce din lemn. Bolta centrală a fost refăcută în formă semicilindrică cu penetrații, compartimentată prin arce dublouri. Pe latura de vest s-a adăugat un balcon pentru orgă, susținut pe travee boltite. A fost de asemenea refăcută bolta capelei utilizându-se tipul *a vella* pe travee delimitate prin dublouri și racordate spre est cu o semicalotă, ceea ce a reclamat rotunjirea în interior a terminației poligonale, și în zidirea ferestrelor spre răsărit. Parapetul și bolțile balconului orgii, ca și bolțile capelei, sunt acoperite cu stucaturi care denotă o adevărată virtuozitate în bogăția desenului și în gingășia modelării. Data efectuării

Copyright © Achim Sărășan – 2018

acestor refaceri, anul 1742, este indicată în stuc pe arcul estic din capelă."[353]

Deși interiorul bisericii poartă amprenta celor două stiluri arhitectonice, gotic și baroc, ochiul privitorului rămâne impresionat de modul cum s-a realizat armonizarea acestora în arhitectura interioară a bisericii.

Lucrările de renovare și decorare arhitecturală a bisericii au început în anul 1722. După alungarea călugărilor franciscani, biserica mănăstirii și întregul ansamblu al acesteia au fost preluate de sași și transformate în spital timp de peste 160 de ani.

Reforma protestantă de la începutul secolului al XVI-lea a avut consecințe nefaste și pentru călugării franciscani din Mediaș. La 17 mai 1545, Adunarea preoților sași din Transilvania ținută la Mediaș a hotărât trecerea lor la Reforma lui Luther. La scurt timp, în anul 1556, în așa-numita duminică neagră, franciscanii au fost alungați din Mediaș în urma unei hotărâri luate de conducerea orașului. Cronicarii vremii specifică că acest eveniment s-a petrecut „cu știrea și voința cinstitului Sfat și a lăudabilei comunități"[354], a menționat cronicarul local, Hutter. În această perioadă primarul orașului a fost Simon Kirschner.

Izgonirea franciscanilor din Mediaș a fost legată de un fenomen mai amplu derulat în viața religioasă a Transilvaniei. O mare parte din maghiari au îmbrățișat Reforma lui J. Calvin, devenind Biserica reformată, iar sașii au îmbrățișat luteranismul, devenind Biserica evanghelică C.A. Pe cale de consecință, Biserica romano-catolică a scăzut drastic din punct de vedere numeric, pierzându-și poziția privilegiată pe care o avuse până atunci.

După căderea Budapestei sub turci, în anul 1526, Transilvania a ajuns un stat independent sub suzeranitate turcească, devenind „Principatul Transilvaniei". În anii următori, la conducerea sa au ajuns mai mulți principi calvini, care au sprijinit Bisericile reformate în detrimentul Bisericii

[353] E. Greceanu, *op. cit.*, p. 42
[354] *Ibidem*, p. 40-42

Copyright © Achim Sărășan – 2018

catolice. Episcopiile acesteia din Alba Iulia, Cluj, Oradea au fost desființate în anul 1556 și vor fi reînființate începând cu anul 1715. Deci alungarea franciscanilor din Mediaș a fost strâns legată de aceste evenimente istorico-religioase.

Începând cu anul 1553 s-a declanșat alungarea preoților și călugărilor romano-catolici din Transilvania, în frunte cu episcopul Paul Bornemisa.

Cu toate aceste măsuri luate împotriva Bisericii romano-catolice, aceasta și-a continuat existența, organizându-și o structură solidă în clandestinitate.

Anul 1688 a adus schimbări majore în Transilvania, care „renunță de bună voie" la suzeranitatea Porții otomane și acceptă „protecția" împăratului de la Viena. Diploma leopoldină din 4 decembrie 1691 a statornicit „Constituția Transilvaniei", pentru următorul veac și jumătate. Titlul de „Principe" al Transilvaniei a fost însușit de împărat, aceasta urmând să fie condusă de un guvernator. Principatul Transilvaniei și-a păstrat, totuși, autonomia internă cu guvernul și Dieta sa, fiind ridicat în anul 1768 la rangul de Mare Principat.

Odată cu instaurarea dominației habsburgice în Transilvania, s-a întărit semnificativ și puterea Bisericii catolice de aici. S-au reînființat episcopiile catolice care și-au redobândit o parte din bisericile și mănăstirile lor vechi. În acest context, în anul 1721 franciscanii și-au recâștigat mănăstirea din Mediaș.

La vremea respectivă Biserica mănăstirii franciscane și întreg complexul ei au fost aproape o ruină. Vreme de două decenii s-au derulat lucrări ample de restaurare și reconstrucție a lor. Toate aceste lucrări au fost finanțate de nobilimea catolică și administrația austriacă. Donații substanțiale în acest scop a făcut și guvernatorul Transilvaniei Ioan Haller și soția sa Sofia Daniel, blazonul acestora fiind marcat atât pe tribuna vestică, cât și pe altarul și bolta capelei.

După terminarea lucrărilor de restaurare în jurul anului 1742, „interiorul bisericii este înzestrat cu o serie de altare baroce, păstrate cu unele modificări până astăzi. Acestea se remarcă prin finețe și realizare artistică în stil rococo. Altarul principal a fost construit în anul 1773 și l-a înlocuit pe cel vechi;

Copyright © Achim Sărășan – 2018

reprezentațiile iconografice ale acestuia sunt următoarele: în partea centrală este icoana Imaculatei concepții (Biserica poartă numele acesta). În partea superioară a acesteia este Sfânta Treime încadrată de Sfinții Arhangheli. De-o parte și de alta sunt statuile Sfinților regi maghiari, Ștefan și Ladislau. Icoana Imaculatei concepții are, pe spatele ei, o reprezentare iconografică a Sfintei Cruci și are o proprietate aparte și anume are un sistem de rotație. Cea mai mare parte a anului este prezentă imaginea Imaculatei concepții, iar în timpul Postului Sfintelor Paști este Sfânta Cruce."[355]

Tot în această perioadă, datorită faptului că numărul călugărilor a crescut, s-au derulat lucrări de extindere a clădirilor mănăstirii, cele două corpuri noi fiind înălțate pe două niveluri – parter și etaj, cu bolți semicilindrice.

Conform informațiilor din *Historia Domus*[356], următoarele reparații efectuate la clădirile bisericii și a complexului mănăstiresc au fost făcute în anii 1825-1830. În anii 1911-1913, după lucrările de reparații au fost instalate vitraliile, iar după lucrările din anii 1929-1930 au fost executate picturi murale. Orga bisericii, fabricată în anul 1904 la Budapesta de firma Rieger, completează interiorul bisericii.

Conform istoricului mănăstirii, în anul 1735 au viețuit aici șapte călugări franciscani.

De la redobândirea mănăstirii și până la mijlocul secolului al XVIII-lea numărul călugărilor franciscani a fost destul de redus, de la doi până la opt preoți-călugări, unul dintre ei îndeplinind funcția de stareț, funcție care, de obicei, după trei ani era preluată de un alt membru al mănăstirii. În mod special, unii stareți îndeplineau această funcție și până la zece ani, fie într-o singură legislatură, fie în două sau trei legislaturi.

În mănăstire, pe lângă preoții-călugări viețuiau și diaconi-călugări și, în anumite perioade, novici sau aspiranți la rangul de preot-călugăr.

---

[355] *Historia Domus...*
[356] *Ibidem*

Copyright © Achim Sărășan – 2018

După anul 1750 numărul viețuitorilor a crescut până la 30, dintre care erau 12-14 preoți-călugări, 4-13 diaconi-călugări și novici sau frați de mănăstire 2-5 membri.

Dintre conducătorii spirituali ai mănăstirii – stareți – amintim doar câteva nume: Fabritius Paskális – 1721; Acs Janos – 1727-1728; Bőgőzi Láslo – 1728-1733, 1741-1742; Szabó Lajos – 1743-1744, 1747-1749; Péterffi Humilis – 1763-1765, 1768-1771, 1772-1773; Mihályffi Antal – 1778-1779; Sándor Lazár – 1792-1795.

În secolul al XIX-lea numărul viețuitorilor a scăzut: 3-7 preoți-călugări, 5-6 diaconi-călugări și 1-2 novici. Din această perioadă amintim următorii stareți: Sándor Abel – 1810-1813; Szebeni Janos – 1820-1825; Mihályffi Josef – 1828-1838, 1841-1843; Bodo Miklós – 1868-1879; Both Nazar – 1879-1898. Această situație a continuat și în prima jumătate a secolului al XX-lea, cu sublinierea că la categoria novici numărul a fost mai mare – 9-20, în perioada 1906-1917. Din acest interval de timp menționăm următorii stareți: Szabó Sebestyen – 1903-1906; Sandor Vitál – 1910-1914 și Máthe Benvenut – 1927-1930.

După al Doilea Război Mondial, regimul comunist a desființat mănăstirea, iar călugării existenți au fost constrânși să plece la alte mănăstiri (Radna, Baia de Criș etc.). Ultimul călugăr viețuitor al mănăstirii a fost Seress Szolam.[357]

După restaurarea mănăstirii și organizarea vieții interioare, călugării franciscani au înființat o școală confesională maghiară, menționată pentru prima dată în anul 1722, școală care va funcționa până în anul 1948. În anul 1774 această școală a avut statut de gimnaziu și funcționa cu 3-5 clase.[358]

La sfârșitul secolului al XVIII-lea, anul 1796, în Mediaș erau 82 de maghiari[359]. „Ungurii se declară în cea mai mare parte

---

[357] Pentru amănunte vezi Jozsef György, *A Ferencrendiek Élete és Muködése Erdélyben (Viața și activitatea franciscanilor în Ardeal)*, Editura Szent Bonaventura, Cluj, 1930, pp. 272-280. Numele stareților au fost alese aleatoriu.

[358] Mihai Bordeianu, Petru Vladcovschi, *Învățământul românesc în date*, Editura Junimea, Iași, 1979, p. 52

[359] Calendarul popular transilvan..., în H.J. Knall (coord.), *Imagini...*, p. 130

Copyright © Achim Sărășan – 2018

ca ținând de Biserica reformată."[360] Cei romano-catolici s-au grupat în jurul mănăstirii franciscane, călugării acesteia administrând comunitatea romano-catolică maghiară până la desființarea lor în anul 1948.

Secolul al XIX-lea a adus cu sine o sporire a numărului de etnici maghiari, număr ce a crescut considerabil după realizarea dualismului austro-ungar (1867). Drept urmare, Parohia romano-catolică din Mediaș a crescut foarte mult. În anul 1870 erau 860 de credincioși, în 1880 – 768, în 1890 – 788, în 1900 – 921, în 1910 – 1105, și în anii următori fiind în creștere continuă. Sfârșitul secolului al XX-lea și începutul secolului al XXI-lea au adus, din păcate, o scădere a credincioșilor romano-catolici, ajungându-se în anul 2017 la numărul de 1000[361]. Cauzele acestei scăderi au fost pe de-o parte scăderea natalității și pe de altă parte migrația tinerilor în Apusul Europei.

În anii 1946-1948 Mănăstirea franciscană din Mediaș a fost desființată de regimul comunist și călugării au fost mutați forțat la Radna.[362] Ultimii călugări franciscani, rămași fără mănăstire, au fost duși la Mănăstirea Baia de Criș.

După desființarea mănăstirii, Biserica și comunitatea romano-catolică din Mediaș au fost transformate în Parohie. Preoții care au condus destinele parohiei după această dată au fost: Somlyai István (1950-1975), Bálint Salvator (1975-1985), Harai Pál (1985-2004), David Gyorgy (2004-2007), Babota Tibor (2007-prezent).

În perioada 1996-1998, în cartierul Vitrometan comunitatea maghiară catolică a construit o biserică impunătoare, administrată de același preot paroh ajutat de un capelan.[363]

---

[360] *Ibidem*, p. 131.

[361] Informații furnizate de preot paroh Tibor Babota.

[362] ABR-C-Matricola-*„Matricula defunctorum ab anno 1931-1972"*, Arhiva Bisericii romano-catolice din Mediaș

[363] Pentru amănunte vezi György Piusz Szabó, *Ferencrendiek a magyar történelemben (Ordinul franciscanilor în istoria maghiară)*, Budapesta, 1921; Andras Kovacs, *Mănăstirea franciscană din Mediaș*; Paul Philippi, *Transilvania, Istoria germanilor și maghiarilor*, 2016; A Hét helitap, Bukarest, 51. szám, 1973. dec. 21. 7; 24. szám, 1977. jún. 14. 3; XII.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Construcția bisericii a început în anul 1996, lucrările fiind conduse de preotul Harai Pal. Stilul arhitectonic este cel de bazilică romană, având absida altarului și un turn clopotniță la intrare de aprox. 35 de metri. Lungimea edificiului este de cca 40 de metri, iar lățimea, 16 metri. Hramul bisericii este Sfântul Ștefan al Ungariei.

Lângă edificiul bisericii, Parohia romano-catolică a construit o clădire care adăpostește fundația Kolping Adolf, o societate pentru ajutorarea săracilor. Tot aici este găzduit un centru de amplasament pentru copii sub patronajul Sfântului Francisc. Acest centru este coordonat de Fundația Sfântul Francisc. Actualmente, aici sunt găzduiți 28 de copii. Tot aici este și un birou parohial.

Întreg ansamblul nu este o parohie de sine stătătoare, ci aparține de biserica centrală.

5.5.5. Ordinul Piariștilor și Școala lor

Ordinul călugăresc al Piariștilor a fost înființat de spaniolul Iosif Calasanza (din Kalazan, 1556-1648). Între anii 1592-1601 a fost preot la Roma și făcea parte din anturajul cardinalului Colonna. În anul 1597 a înființat Ordinul Piariștilor (*Patres piarum scholarum*) pentru educarea tineretului. În anul 1617 papa Paul V (1605-1621) a recunoscut această asociație, care din anul 1621 va primi statutul de Ordin călugăresc.

Scopul Ordinului era înființarea unor școli pentru educarea copiilor proveniți din familii nevoiașe, fără posibilități de a-și susține copiii la școală. Aceste școli au fost numite *Scuole Pie*.

Din anul 1721 acest Ordin s-a constituit într-un ordin independent cu un număr de 82 de călugări și preoți și 12 mănăstiri.

Călugării piariști au ajuns și în Ungaria, unde au fost acceptați oficial în anul 1715, și mai târziu și în Transilvania.

évfolyam, 2 szám, 4. 1981. jan. 9; Szabó M. Attila és Jakab Elek örökösei tulajdonában lévő emlékkönyvek beírásai.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

În Ungaria piariștii au înființat școli în Vesprem (1711), Vac (1714) și Bistrița (1717).

În prima jumătate a secolului al XVIII-lea piariștii au pătruns și în Transilvania: Carei (1725), Sighet (1730) și Sântana-Baraolt (1750). În anul 1773 au preluat clădirile iezuiților din Cluj, iar în anul 1788 și-au construit o școală la Timișoara.

Tot în prima jumătate a secolului al XVIII-lea, la 1736 au ajuns și la Mediaș, unde au construit un edificiu școlar impunător – parter + două etaje – în piața centrală a orașului, actualmente Piața Regele Ferdinand nr. 13. Această școală a fost și a rămas cea mai mare clădire din zona pieței.

În școala piaristă din Mediaș, la început, învățământul se desfășura în limba maghiară, pentru ca ulterior să se deruleze în limba germană. Programul școlar cuprindea: matematica, istoria maghiară, limba și literatura maghiară și germana. Educația religioasă era legată de o capelă de rugăciune ce se afla în incinta școlii. Școala era deservită de preoți-învățători. Elevii primiți în școală proveneau în primul rând din familiile catolice maghiare, atât din Mediaș, cât și din împrejurimi.

Dificultățile ce s-au ivit în funcționarea școlii au fost multiple. În primul rând sașii din oraș erau luterani, iar cea mai mare parte dintre maghiari erau reformați. Acceptarea la cursurile școlii a copiilor de români ortodocși nu intra în proiectul lor școlar.

Școala Piariștilor

Pe de altă parte școala piaristă avea un puternic concurent în școala germană, în domeniul învățământului. Nu în ultimul rând

Copyright © Achim Sărășan – 2018

trebuie luată în calcul și opoziția și chiar adversitatea venită din partea conducerii săsești a orașului, administrația acestuia acceptând foarte greu construirea acestei școli, mai ales în partea centrală. Toate aceste cauze care împiedicau atingerea scopului acestei școli au determinat încetarea activității acesteia și închiderea ei în anul 1790. Versiunea populară a acestei situații a fost că „sașii i-au scos din cetate", făcându-se trimitere la momentul alungării franciscanilor din oraș în anul 1556, an în care a fost închisă mănăstirea acestora. Tot atunci a fost desființată și episcopia romano-catolică din Alba Iulia.

După plecarea piariștilor, clădirea școlii lor a fost preluată de comunitatea săsească. Ulterior, clădirea și-a schimbat proprietarii de mai multe ori, în perioada interbelică devenind proprietatea unei familii de comercianți evrei, Guggenberger.

După al Doilea Război Mondial regimul comunist a naționalizat clădirea, dându-i diferite întrebuințări: birouri, magazine etc. După anul 1990 clădirea a ajuns în dubla proprietate a Primăriei Mediaș și a Bisericii evanghelice. Puțin mai târziu vechea clădire a școlii piariste a fost revendicată de moștenitorii proprietarilor interbelici. De la aceștia a fost achiziționată și ulterior restaurată de familia Crăciun, care a înființat aici o fundație pentru educația copiilor – „Școala Montessori, Acoperământul Maicii Domnului", școală acreditată din anul 2012. Această fundație mai are o grădiniță ortodoxă, înființată în anul 2009, Grădinița „Sfânta Ecaterina", cu locația pe str. Johannes Honterus.

Pe parcursul timpului vechea clădire a Școlii piariste a suferit diferite modificări cu ocazia lucrărilor de reparații, modificări atât la arhitectura exterioară – în special partea ornamentală – dar mai ales în partea sa interioară, unde spațiile s-au modificat în funcție de interesele de exploatare ale proprietarilor.

În anul 2005 au început lucrări ample de restaurare sub egida Primăriei Mediaș, lucrări care au fost finalizate de actualii proprietari.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

5.6. Biserici protestante

5.6.1. Biserica Evanghelică

Secolul al XVI-lea a venit cu transformări însemnate în viața bisericească, culturală, politică și socială în întreaga Europă. Unul dintre cele mai importante evenimente ale acestui secol a fost „Reforma religioasă”, care a avut urmări deosebite în întreaga lume creștină.

Criza religios-morală din Apus a fost însoțită de o degradare accentuată a vieții religioase și sociale, cauzată de o sumedenie de greșeli atât în viața bisericii, cât și în cea a statului. Curentele Renașterii și Umanismului au anunțat necesitatea unei reforme, a unei îndreptări reale a stărilor interne. În acest context a apărut Reforma religioasă care s-a manifestat ca o explozie revoluționară, care a sintetizat toate nemulțumirile acumulate în timp, de toate categoriile sociale. Contrareforma papală a apărut prea târziu și n-a mai putut stopa propagarea protestantismului în Apus, reușind doar să limiteze puțin efectele reformei. De altfel, Reforma și Contrareforma au dominat secolele XVI-XVII prin urmările pe care le-au avut asupra spiritului uman, aducând schimbări majore în viața popoarelor.

Starea Bisericii apusene ieșită din Renaștere a fost cauza principală a apariției reformei. Viața religioasă și bisericească a vremii, în special a capilor bisericii, lăsa foarte mult de dorit; vechiul principiu de reformă „in capite et membris” nu era luat în seamă.

În ce privește aspectul social-economic, în această perioadă s-a accentuat tot mai mult lupta de interese între vechea nobilime și burghezia care se forma la orașe, precum și nemulțumirea țărănimii de la sate și a oamenilor săraci din orașe.

Nemulțumirile creștinilor apuseni erau îndreptate direct împotriva papei, al cărui primat era tot mai mult și mai des contestat.

Dacă în secolele XIV-XV aceste nemulțumiri au fost exprimate public de către așa-numiții prereformatori John Wyclif (†1384) în Anglia și magistrul Jan Hus (†1415) în Boemia, în secolul al XVI-lea, s-au manifestat prin apariția reformatorilor

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Martin Luther (1483-1546) în Germania, Huldrich Zwingli (1484-1531) și Jean Calvin (1509-1564) în Elveția. În secolul al XVI-lea s-au produs mari permutări atât în viața religios-bisericească, cât și în viața socială și economică a Europei.

Martin Luther s-a adresat poporului german prin trei scrieri program: august 1520 – „Către nobilimea creștină de națiune germană despre îndreptarea stării creștine"; octombrie 1520 – „Despre captivitatea babilonică a Bisericii" și în noiembrie 1520 – „Catehismul Mic".

În anul 1522 Luther a tradus Noul Testament în germană după originalul grecesc al lui Erasmus din Rotterdam (1467-1536), iar Vechiul Testament în 1534, după cel ebraic, ambele într-un limbaj simplu, popular, accesibil tuturor germanilor.

Dacă în prima scriere autorul a chemat credincioșii germani să participe la reformarea bisericii, în celelalte două autorul a tratat probleme de credință. S-au stabilit cu această ocazie cele trei principii: „sola fidae, sola grazia și sola Scriptura", principii pentru care luteranii au fost numiți „protestanți".

Luteranismul s-a întărit la Dietele de la Spira (1529) și de la Augsburg (1530), unde și-au redactat celebra „Confessio Augustana", operă a lui Filip Melanchton (1497-1560).

Reforma luterană a împărțit Germania în două: nordul, centrul și o parte din Würtenberg au devenit luterane, iar valea Rinului și Bavaria au rămas catolice. În scurt timp luteranismul s-a răspândit în tot nordul Europei, fiind considerat ca expresie a creștinismului potrivit spiritului germanic și scandinav-nordic. Rând pe rând țările nordice au devenit luterane: Suedia în anii 1527-1544, impulsionată de regele Gustav Vasa (1523-1560); Danemarca, Norvegia și Islanda, influențate de regele Christian al III-lea (1534-1559), au trecut toate la luteranism în anii 1533-1534. În Prusia și Țările Baltice ultimul mare maestru al Ordinului teuton, Albrecht de Brandenburg, și fratele său Wilhelm au primit luteranismul, s-au căsătorit și au luteranizat țările lor. În Boemia, Slovacia, Polonia și Slovenia s-au organizat de asemenea comunități luterane puternice. Tot în această perioadă luteranismul a pătruns și în Transilvania, fiind puternic susținut de Johannes Honterus (†1599), care în lucrarea

Copyright © Achim Sărășan – 2018

sa „Reformatio ecclesiae Coronensis” din 1543 (urmată de „Cărțulia Reformei”) și-a expus poziția în legătură cu necesitatea reformării Bisericii catolice. Această lucrare a fost tradusă în germană în anul 1547 și va sta la baza Reformei Bisericii săsești.

La 21 martie 1542 Dieta de la Turda a stabilit structura constituțională a Principatului Transilvaniei. Stările reprezentate în Dietă au hotărât „să-și acorde mână liberă în chestiunile privitoare la credință”.[364] Aceste hotărâri ale Dietei vor constitui baza juridică pentru introducerea oficială a reformei pe pământul crăiesc.

Reforma a pătruns la început la Brașov în anul 1542 și apoi la Sibiu în anul 1543. În anii următori luteranismul s-a răspândit în târguri, orașe și sate.

Biserica Evanghelică

La 17 mai 1545 a avut loc la Mediaș o întrunire a decanilor din capitlurile Mediaș, Sibiu și Brașov pentru stabilirea unei strategii comune în relațiile cu Episcopia catolică de Alba Iulia pentru desprinderea sașilor din sânul acestei biserici.[365]

În procesul de trecere la luteranism, Biserica Sfânta Margareta a rămas în posesia sașilor din Mediaș, atât locașul de cult, cât și celelalte bunuri ale bisericii fiind considerate ca aparținând comunității săsești, indiferent de religia pe care o aveau. Un număr restrâns de sași și-au păstrat credința catolică și

[364] Krista Zach, „Toleranță religioasă și construirea stereotipurilor într-o regiune multiculturală. «Biserici populare» în Transilvania”, în *Transilvania și sașii ardeleni în istoriografie*, Editura Hora, Sibiu, 2001, p. 70

[365] Karl Reinerth, *Die Gründung der Evangelischen Kirchen in Siebenbürgen*, colecția Studia Transilvanica, V, Editura Böhlau, Köln-Viena, 1979, p. 174

Copyright © Achim Sărășan – 2018

până au rămas în această religie comunitatea săsească le-a permis să-și desfășoare slujbele și viața religioasă în Turnul Mariei.

La 20 martie 1547 s-au reunit la Sibiu mai mulți învățați sași și preoți – între ei și primul preot evanghelic din Mediaș, Bartholomäus Altenberger – care au elaborat un statut unic al Bisericii săsești cu numele „Reformatio ecclesiarum Saxonicarum in Transsilvania – Kirchenordnung aller Deutschen in Siebenbürgen”[366], statut care a avut la bază Catehismul mic al lui Luther. Acest statut a avut ca scop stabilirea unor norme de ordine bisericească și a fost oficializat de Universitatea Națiunii săsești în anul 1550.

Organizarea administrativă a Bisericii evanghelice și-a păstrat structura din perioada anterioară (catolică), schimbând doar denumirea funcțiilor: superintendent, pastor etc.

Primul pastor (preot) evanghelic al Mediașului, Bartholomäus Altenberger, a declanșat și a condus procedura de trecere a Bisericii Sfintei Margareta în posesia Bisericii luterane la 17 mai 1545. El a fost transferat mai târziu la Sibiu. Următorii preoți care au condus destinele Parohiei evanghelice din Mediaș au fost: Mathias Hentzius – 1560; Georgius Gabriel; Georgius Salburger – 1569; Christian Schesaeus – 1585; Simon Hermanus – 1590; Martinus Oltardus – 1591; Franciscus Valentinianus – 1597; Mathias Schiffbaumer – 1601 (episcop între anii 1601-1611); Simon Kirtscher – 1621; Georgius Theilesius – 1627 (episcop între 1627-1646); Georgius May – 1632; Paulus Graffius – 1645; Mathias Miles – 1649; Johannes Scharsius – 1657; Stephanus Adami – 1666 (episcop între 1666-1679); Johannes Czekelius – 1668; Lucas Graffius – 1671; Michael Pancratius – 1686 (episcop între 1686-1690); Lucas Hermanus – 1691 (episcop între 1691-1707); Stephanus Gunthardus – 1698; Lucas Graffius – 1712 (episcop între 1712-1736); Georgius Haner – 1737; Aegidius Mangesius – 1740; Georg Jeremias Haner – 1759 (episcop între 1759-1777); Andreas Schunn – 1762; Nathanael Schuller – 1783; Johannes Schmidt –

[366] Georg Daniel Teutsch, *Urkundenbuch der Evangelischen Landeskirche A.B. in Siebenbürgen*, vol. I, Editura Theodor Steinhaußen, Sibiu, 1862, p. 36

Copyright © Achim Sărășan – 2018

1821; Johannes Wagner – 1830; Simon Gottlieb Brandsch – 1852; Samuel Joseph Fabini – 1874; Johannes Petrus Oberth – 1901; Johann Carolus Lehrer – 1916; Carl Martin Römer – 1941; Dr. Gustav Göckler – 1962; Prof. Hans Scheerer – 1970; Michael Paulini – 1984; Dr. Dietmar Plajer – 1992; Kurt Fabritius – 1995; Kilian Dörr – 1999; Ralf Schultz – 2002; Reinhart Guib – 2010 (episcop 2010-prezent); Gerhard Servatius-Depner – 2011-prezent.[367]

Primul superintendent – episcop al Bisericii evanghelice a fost Paul Wiener (1553-1554), scaunul episcopal având reședința la Sibiu, și el a fost urmat de Mathias Hebler (1556-1571). Alegerea ca episcop a preotului din Biertan, Lucas Unglerus (1572-1600), a adus o schimbare în Biserica evanghelică, reședința scaunului episcopal mutându-se la Biertan, unde va rămâne până în anul 1867, când episcopul Georg Daniel Teutsch va reveni la Sibiu.

Mediașul a fost de-a lungul timpului și reședința Protopopiatului districtual. Ultimii protopopi au fost Reinhold Schullerus – 1995, Reinhart Guib – 2010, iar în prezent este în funcție Ziegler Ulf, locțiitor de protopop.

Trecerea la reformă a adus pentru sașii din Mediaș nu numai ieșirea de sub jurisdicția Bisericii catolice, ci și eliberarea lor de taxele și impozitele mari pe care le-au suportat înainte. Puterea financiară a parohiei a crescut mult, fondurile acoperind lucrările de reparații și întreținere a bisericii și a școlii confesionale. A crescut mult și numărul membrilor parohiei, sporul demografic fiind unul notabil. La sfârșitul secolului al XVIII-lea erau în Mediaș 2.473 de sași, în anul 1850 – 2.959, în anul 1880 – 3.470; 1900 – 3.833; 1920 – 4.691; 1941 – 7.110; 1956 – 8.034; 1966 – 10.601; iar în 1977 – 12.343.

După anul 1986, datorită scăderii natalității, dar și declanșării fenomenului de migrație a sașilor spre Germania, Parohia evanghelică din Mediaș a avut tot mai puțini credincioși: 1992 – 2.753; 2002 – 1.150; 2011 – 711; 2016 – 792.

[367] Lista preoților evanghelici din Mediaș ne-a fost furnizată de preot Gerhard Servatius-Depner.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

După trecerea comunității săsești din Mediaș la Reforma luterană, Biserica Sfânta Margareta, ca și celelalte bunuri, a rămas în posesia comunității săsești. Datorită faptului că Biserica Sfânta Margareta a fost construită pe etape, iar corpurile de clădire s-au extins și au fost adăugate altele pe parcursul timpului, structura de rezistență a acesteia a cedat în repetate rânduri. La aceste cauze s-au adăugat structura și rezistența solului; fundația bisericii, concepută inițial pentru un edificiu mai mic; și nu în ultimul rând factorii naturali: cutremure de pământ, intemperii, trăsnete – toate acestea au contribuit la degradarea clădirii, care a necesitat de-a lungul timpului reparații de consolidare și reparații de întreținere. De aceea, în perioada următoare trecerii la luteranism, edificiul bisericii a fost supus unor ample lucrări de reparații.

În anii 1550-1551 s-au executat lucrări la acoperișul bisericii, învelitoarea acesteia fiind înlocuită unde a fost cazul sau reparată. Tot atunci s-a înălțat Turnul Trompeților (Trâmbițașilor) până la înălțimea actuală și s-au adăugat acestuia patru turnuri mici de colț, care simbolizau dreptul orașului de a condamna la moarte și a aplica această pedeapsă. Aceste informații au fost consemnate într-un document din anul 1688, document aflat în globul turnului și care a fost descoperit în anul 1815, când s-a instalat pe turn primul paratrăsnet.

Reparații la biserică s-au mai făcut în anul 1569, la cor, și în anul 1584, tot la turn. În secolul al XVII-lea, în zidurile absidei altarului și la o parte din bolțile de sus au apărut crăpături, repararea acestora executându-se în anul 1653.

În secolul al XVIII-lea s-au făcut cinci reparații, începând cu cea din anul 1705, an în care Parohia evanghelică și-a redobândit biserica. Aceasta a fost confiscată de curuți și transformată de ei în centru de comandă, dar și în depozit de arme.

În anul 1832 s-au efectuat lucrări importante de subzidire și consolidare a colateralului nordic.

La începutul secolului al XX-lea, Turnul Trompeților s-a înclinat tot mai mult, fundația sa nefiind capabilă să susțină greutatea și înălțimea mare a acestuia. S-a constatat pericolul de prăbușire și, de a aceea, în anii 1927-1928 s-au executat lucrări

Copyright © Achim Sărășan – 2018

de consolidare a turnului. Din păcate, tehnologia folosită în executarea lucrărilor nu a respectat normele metodologice adecvate și obișnuite la astfel de lucrări. În consecință, aspectul turnului a suferit denaturări, în special fațada apuseană, căreia i s-a distrus portalul de vest.

Consolidarea turnului s-a făcut aplicându-i-se un înveliș substanțial de beton armat, atât în interior, cât și în exteriorul lui, până la înălțimea de 14 metri. De asemenea, s-au executat lucrări temeinice de consolidare a fundației turnului. Partea pozitivă a acestor lucrări este că ele au consolidat turnul în poziție înclinată, acesta având o deviație pe verticală de 2,28 m, ceea ce i-a conferit o anumită notă de originalitate (în lume, acest turn se numără între primele 12 construcții de acest gen).[368]

Turnul se numește al „Trompeților" sau al „Trâmbițașilor" datorită faptului că, fiind punctul cel mai înalt al localității, în el veghea „trâmbițașul orașului", care semnala prin sunete speciale și diferite fie apariția unor pericole – invazii, incendii, inundații etc., fie intrarea în oraș a principelui cu suita lui sau a altor conducători. Din păcate, cu ocazia reparațiilor la turn s-a îndepărtat statuia de lemn a lui „Petru din turn", statuie ce era un element specific al ceasurilor de turn din perioada medievală. Această statuie este expusă astăzi în muzeul orașului.

Interiorul Bisericii evanghelice mai păstrează o parte din vechiul mobilier al acesteia, ca și unele obiecte de cult din secolele XIV-XV. Amintim: Altarul triptic, descris mai înainte, care a fost executat, conform părerilor unor specialiști, la Viena în anii 1480-1490; Cristelnița de bronz, considerată ca fiind cea mai veche din Transilvania, datând din ultimul sfert al secolului al XIV-lea; Amvonul gotic, din piatră, așezat pe al treilea stâlp al navei sudice, care se remarcă printr-o decorație bogată și care a fost executat de sculptorul Sigismund Möss și pictat de Paul Demosch din Sibiu în anul 1679.

În biserică se află și opt pietre de mormânt sculptate, cea mai importantă fiind a umanistului Christian Schesaeus (1535-1585), autorul lucrării „Ruinae Pannonicae".

---

[368] E. Greceanu, *op. cit.*, p. 32

Copyright © Achim Sărășan – 2018

5.6.2. Biserica Reformată

Ideile noi ale Reformei lui Luther au depășit granițele Germaniei și după Wittenberg – orașul lui Luther – orașele Zurich și Geneva au devenit și ele în scurt timp centre internaționale ale protestantismului.

Mișcarea protestantă a lui Huldrich Zwingli (1484-1531) a fost legată de Zurich și s-a răspândit în Elveția, mai ales în zona locuită de populația germană. Reforma lui Jean Calvin (1509-1564) s-a dezvoltat la Geneva și apoi s-a extins în Elveția în partea locuită de francezi. Deși reforma lui Zwingli a avut importanța și măreția ei, ulterior ea a fost înghițită de cea a lui Calvin.

Jean Calvin s-a născut în nordul Franței, localitatea Noyon, provincia Picardia. Datorită ideilor lui reformatoare a părăsit Franța de teama autorităților Bisericii catolice, care îi urmăreau pe „eretici". Jean Calvin a fugit în anul 1545 în Elveția, unde doi ani mai târziu, în 1547, a publicat opera sa principală „Institutio religionis christianae" adresată regelui Franței, Francisc I (1515-1547), lucrare în care și-a expus noua credință. Această lucrare a fost considerată de cei mai mulți specialiști ca fiind cel mai profund și mai închegat tratat de teologie dogmatică și morală a protestantismului în general.

Această lucrare a fost influențată într-o oarecare măsură de Catehismul lui Luther, ea păstrând cele trei „sola": sola Scriptura, sola fidae, sola grazia, și explică Decalogul (cele zece porunci), Simbolul Apostolic, Tatăl nostru, Sfintele Taine, din care recunoaște două – Botezul și Euharistia, vorbește despre libertatea omului și schițează liniile de organizare a Bisericii și a societății așa cum le vedea el.

Din Geneva, învățătura calvinistă s-a răspândit în cea mai mare parte a orașelor și satelor elvețiene (aproape două treimi), înlocuind învățătura zwingliană.

Lucrările „Confessio Helvetica prior" – 1536 și „Confessio Helvetica posterior" – 1565 au contribuit din plin la răspândirea calvinismului dincolo de granițele Elveției. În Franța, calvinismul s-a întins foarte repede, calvinii fiind numiți

Copyright © Achim Sărășan – 2018

„hughenoți”; o bună perioadă de timp, ei au fost persecutați de catolici.

Olanda a fost invadată de calviniștii refugiați din Franța și Elveția. În Ungaria și Transilvania calvinismul a ajuns chiar dominant între unguri, mai ales după Sinodul de la Debrețin din anul 1567, sinod care a aprobat „Confessio Helvetica prior”, pe care au transformat-o într-o „Confessio hungarica”. În anul 1606 religia calvină a fost recunoscută oficial.

În Transilvania, datorită influenței principilor calvini, Dieta de la Aiud din anul 1564 a recunoscut calvinismul, Biserica reformată calvină fiind recunoscută ca religie oficială de stat.

La Mediaș religia calvină a pătruns în rândurile etnicilor maghiari la sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea, mai ales în perioada când Biserica romano-catolică maghiară nu mai funcționa. „În anul 1796 se înregistrau în interiorul și în exteriorul zidurilor 2.473 sași, 1.515 valahi, 82 unguri și 195 țigani... Ungurii se declară în cea mai mare parte ca ținând de biserica reformată. Serviciul divin al reformaților este ținut de către preotul de religia lor din Alma Săsească într-o casă particulară din oraș.”[369]

Alte informații menționează existența în anul 1803 a 14 familii de religie reformată care își țineau slujbele în magazia de lemne din Cimitirul luteran săsesc.[370]

În anul 1829 comunitatea reformată din Mediaș a primit de la autoritățile orașului un teren pe str. Bader (azi Mărășești) unde au construit sub același acoperiș o casă de rugăciune, o sală de clasă și o locuință de serviciu pentru predicator-învățător. În această perioadă comunitatea a ajuns la 100 de suflete.

După anul 1865 comunitatea maghiară reformată a crescut numeric și s-a simțit nevoia construirii unei noi biserici. În anul 1868, după constituirea dualismului austro-ungar (1867), populația maghiară a Mediașului a dobândit o altă poziție. Drept

[369] Calendarul popular transilvan..., în H.J. Knall (coord.), *Imagini...*, p. 130
[370] Esther Vinczi, „Istoria Parohiei Reformate Mediaș”, în H.J. Knall (coord.), *Mediaș – 740...*, p. 33

Copyright © Achim Sărășan – 2018

urmare consiliul orășenesc i-a atribuit acesteia un turn din zidul orașului cu terenul limitrof, unde în anul 1869 reformații și-au construit o mică biserică. Nu după mult timp, aceasta s-a dovedit a fi neîncăpătoare, iar la 12 iunie 1885 reformații maghiari întruniți într-o adunare generală au hotărât stabilirea unei sume de bani pentru fiecare familie, sumă reprezentând contribuția pentru întreținerea bisericii și a preotului. Hotărârea a fost avizată de Episcopia reformată care în anul 1888 a alocat o sumă importantă de bani ca ajutor episcopal. Cu ajutorul acestei sume și al contribuției membrilor comunității, în anii 1888-1889 s-a construit o nouă biserică pe locul celei vechi, cu dimensiuni mult mai mari. Cu banii rămași s-a cumpărat terenul de lângă biserică și în anul 1889 s-a construit locuința pentru preot.

Biserica Reformată

După Marea Unire din anul 1918, școala maghiară de stat din Mediaș (actuala Școală nr. 1) a fost transformată în școală românească, iar minoritățile din oraș, săsească și maghiară, conform legislației în vigoare și-au organizat școli confesionale. După hotărârea adoptată în acest sens de Consiliul Dirigent al Eparhiei reformate din Ardeal din anul 1920, la Mediaș s-a înființat Școala primară confesională reformată, cu predare în limba maghiară.

În anul 1933 Parohia reformată era de 1300 de suflete, iar numărul copiilor înscriși la școală era de 182. De aceea în perioada 1926-1939 s-a construit o clădire cu etaj pentru școală, clădire din care cinci săli erau afectate învățământului. La început școala a fost condusă și deservită de familia de învățători

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Molnar, iar din 1937 au venit următorii învățători: Szabó Irén din Alba Iulia, Varga Sándor din Aiud și Székely Margit din Dej. În ultima perioadă școala a fost deservită de învățătoarea Takács Zsuzsanna.

După anul 1940, datorită Dictatului de la Viena, aproximativ 50% din populația maghiară reformată din Mediaș a emigrat în Ungaria, între emigranți fiind și învățătorii școlii. În consecință Școala reformată de aici a rămas fără învățător, preotul reformat fiind obligat să preia și această sarcină.

După terminarea celui de-al Doilea Război Mondial cea mai mare parte din credincioșii Bisericii reformate din Mediaș s-au întors acasă, parohia numărând cca 2.250 de membri. Tot în această perioadă s-a redresat și situația Școlii reformate.

După promulgarea Legii învățământului din 3 august 1948, școlile confesionale ca și cele particulare au fost desființate, întregul proces de învățământ trecând în sarcina statului. Cu acest prilej a fost naționalizată și clădirea Școlii reformate, situație ce s-a menținut până după 1991, când clădirea a reintrat în posesia Bisericii reformate.

Populația reformată din Mediaș a avut un trend ascendent până în anul 1990, în anul 1981 numărând aprox. 4000 de credincioși. În anul 1988 clădirea bisericii a fost renovată și s-a sărbătorit cu un fast deosebit centenarul bisericii, 100 de ani de la construcția ei. În anul 1995 Biserica reformată și-a redobândit de la statul român, în mod oficial, clădirea de lângă casa parohială. După anul 2000 comunitatea reformată din Mediaș a scăzut numeric, în prezent fiind aproximativ 2.100 de credincioși.

În anul 1995 Parohia reformată din Mediaș a construit pe str. Ștefan cel Mare din oraș o grădiniță confesională care a cuprins din anul 1998 un internat pentru copiii maghiari din împrejurimi și un centru bisericesc pentru credincioșii din zona respectivă.[371]

[371] Cea mai mare parte din informațiile menționate a fost preluată din monografia citată mai sus a lui Esther Vinczi.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

5.6.3. Biserica Unitariană

Cultul unitarian a luat ființă în ianuarie 1568, fiind la origine un curent protestant. Întemeietorii lui au fost Laelius Socinius (†1562) și Faust Socinius (†1607). De aceea cultul a mai fost numit și „socinieni".

Acest cult nu are dogme de învățătură, ci principii. Doctrina lor este că „în lume este un singur Dumnezeu, într-o singură persoană, Dumnezeu Tatăl, Creatorul Universului." De la această credință a lor într-o singură persoană și-au luat numele de Unitarieni.

Deși sunt un cult creștin, ei nu recunosc divinitatea lui Iisus Hristos, spunând despre acesta că a fost un profet și învățător care nu trebuie venerat ca Dumnezeu. Ei mai afirmă despre Iisus Hristos că a fost un om simplu înzestrat cu putere de sus și care, prin exemplul vieții personale, luminează pe toți oamenii.

Despre Sfântul Duh, unitarienii spun că este doar o putere a Tatălui și deci nu este Dumnezeu.

Alte principii de credință ale unitarienilor mai sunt: nu există păcat originar, nici răscumpărare și nici Sfintele Taine (sacramente). Cartea lor de învățătură este Catehismul unitarian, care a fost compus de Laelius Socinius și a fost consacrat la sinodul de la Rakow – Polonia în anul 1665

Unii istorici ai religiei au definit cultul unitarian ca fiind „un curent liberalist și iudaizant".

În ianuarie 1568 Dieta de la Turda a legiferat și proclamat libertatea conștiinței si a toleranței religioase. Susținătorul acestei legi a fost însuși Ioan Sigismund, principe al Transilvaniei (1570-1571), care s-a dovedit a fi ulterior nu numai un susținător al acestui cult, ci și un practicant al lui. După această dată Cultul Unitarian a fost inclus în categoria religiilor recepte din Transilvania: Romană-catolică, Reformată, Evanghelică C.A. și Unitariană.

Deși religia unitariană a fost recunoscută oficial, o bună perioadă de timp fruntașii acesteia au fost persecutați și chiar omorâți – M. Servede, ars pe rug la Geneva de către protestanți în anul 1553; David Ferenc, martirizat în noiembrie 1579 în

Copyright © Achim Sărășan – 2018

cetatea Devei etc., iar Școala polonă unitariană din Rakow, unde era sediul lor, a fost distrusă de iezuiți în anul 1658, iar dascălii lor exilați.

Ideile credinței unitariene au câștigat teren în Polonia, Olanda și Ungaria. În Anglia, celebrul chimist Priestley a creat o sectă unitariană independentă. De-a lungul timpului unitarienii s-au lovit de tot felul de adversități, venite fie din partea romano-catolicilor, fie din partea protestanților. La Mediaș s-au ținut două diete împotriva Unitarienilor în anul 1579. După aceste diete conducătorul unitarienilor David Ferenc a fost închis la Deva și ulterior omorât.

Credința unitariană a pătruns și în Transilvania, fiind promovată în special de Faust Socinius și de doctorul italian Giorgio Biandrata. Întemeietorul și primul episcop al Bisericii unitariene din Transilvania a fost David Ferenc (1510-1579). Această Biserică unitariană are structura organizatorică-administrativă asemănătoare cu a celorlalte Biserici creștine: episcopie, protopopiat și parohie.

Comunitatea unitariană din Mediaș face parte din Episcopia din Cluj, singura episcopie din România și Ungaria. Această episcopie este formată din șase protopopiate aflate pe teritoriul României și un protopopiat pe teritoriul Ungariei. Parohia unitariană din Mediaș face parte din Protopopiatul unitarian din Târnăveni.

Biserica Unitariană

Date despre existența Parohiei unitariene din Mediaș s-au păstrat din jurul anului 1890, când acest cult, neavând un spațiu propriu pentru slujire, își ținea slujbele în clădirea Școlii maghiare

Copyright © Achim Sărășan – 2018

reformate și o perioadă de timp chiar în clădirea Bisericii reformate.

În anul 1936 comunitatea unitariană din Mediaș și-a construit edificiul bisericii în actualul spațiu, str. I.C. Brătianu nr. 32, dar fără turn, acesta construindu-se în anul 1996.

În anul 1963, în jurul bisericii s-a construit un complex de clădiri, care adăpostește locuința preotului, centrul ecumenic, sala de ședințe etc.

Alte lucrări de reparații și întreținere s-au făcut în perioada 1993-1996, apoi în anii 1999-2000.

Actualmente comunitatea unitariană din Mediaș numără 437 de membri.

De-a lungul timpului Parohia unitariană din Mediaș a avut următorii slujitori[372]:

1. Gvidó Bela 1890-1904
2. Szabó Albert 1904-1910
3. Nagy Bela 1910-1928
4. Mátyus Gergely 1928-1929
5. Kelemen Imre 1929-1930
6. Fazakas Jenő 1930-1931
7. Rostás Dénes 1932-1934
8. Bende Bela 1934-1939
9. Sükősd Pál 1939-1948
10. Miklós István 1948-1984
11. Kiss Károly 1984-2006
12. Cseh Dénes 2006-2009
13. Márkos Hunor-Elemér 2011- prezent

5.7. Culte neoprotestante

5.7.1. Cultul Baptist

Numele cultului vine de la învățătura lor despre botez (în limba greacă *Baptisma* = botez), care trebuie administrat numai celor adulți, nu și copiilor.

Apariția în istorie a baptiștilor este strâns legată de apariția anglicanilor. Regele Henric al VIII-lea (1509-1547) a început în anul 1534 lupta împotriva Bisericii romano-catolice, mișcare religioasă ce a dus la desprinderea englezilor de Biserica Romei.

[372] Informațiile ne-au fost furnizate de preot Hunor Markos.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Cei care l-au urmat în această luptă pe rege s-au numit „conformiști”, iar cei care nu l-au urmat întru totul s-au numit „nonconformiști”, grupare divizată în mai multe grupuri, dintre care amintim independenții și puritanii. Din gruparea puritană a făcut parte și John Smith (1570-1612), care este considerat întemeietorul baptismului.

Datorită faptului că a fost persecutat de Biserica anglicană, John Smith s-a refugiat în anul 1606 în Olanda, perioadă în care a venit în contact cu „mișcarea anabaptistă”, grupare religioasă ivită în Elveția, care avea și ea în centrul doctrinei botezul adulților.

În anul 1611 John Smith s-a întors în Anglia și a înființat Biserica baptistă, dar, fiindcă noua grupare creștină a fost intens persecutată de anglicani, baptiștii englezi au emigrat în anul 1631 în S.U.A. Pe parcursul a două secole credința baptistă s-a răspândit foarte mult în America, organizându-și structuri puternice.

În anul 1834 credința baptistă s-a întors pe pământ european și s-a răspândit în secolul al XIX-lea în mai multe țări europene: Germania, Elveția, Olanda, Ungaria, Rusia.

În România, baptismul a ajuns la sfârșitul secolului al XIX-lea, fiind adus de muncitorii români întorși acasă din America. O primă comunitate baptistă organizată la noi în țară este amintită în anul 1884 în localitatea Rohani, jud. Arad.

Credința baptistă s-a răspândit la început în partea vestică a țării (Arad, Bihor), pentru ca, după Primul Război Mondial, cultul baptist să pătrundă și în celelalte regiuni.

Baptiștii sunt împărțiți în mai multe grupări (biserici baptiste), acestea fiind unite în „Alianța Baptistă Mondială” (Baptist World Alliance), fondată în anul 1905.

Cultul Baptist din România are un Statut de organizare propriu, dar face parte din Federația reprezentativă a Cultelor evanghelice recunoscute, alături de adventiști, penticostali și creștinii după evanghelie.

În anul 1933 în Mediaș exista o comunitate baptistă maghiară, care număra 25 de membri. Neavând un local de rugăciune special, baptiștii își țineau programul de rugăciune

Copyright © Achim Sărășan – 2018

într-o casă particulară. Tot în acest an s-a stabilit în oraș Toma Ioan, originar din Gherdeal, jud. Brașov, și a organizat prima comunitate baptistă română, care avea la început opt membri. După obținerea autorizației de funcționare, la 15 august 1939 s-a oficiat prima slujbă baptistă în limba română în Mediaș, într-o casă închiriată de pe str. Oituz.

Primul predicator al comunității a fost Mihai Fluieraș, care avea domiciliul în Sighișoara dar venea în Mediaș pentru oficierea slujbelor.

În perioada regimului antonescian, mica comunitate baptistă a avut mult de suferit. Cu toate acestea, numărul credincioșilor a sporit, mai ales în 1940, când o parte dintre baptiștii maghiari au trecut la comunitatea baptistă română. Neavând însă resurse financiare pentru construirea unui locaș de cult propriu, baptiștii din Mediaș au schimbat de mai multe ori casa de rugăciune: pe str. Luncii nr. 10, str. Turnului, str. Morii de Scoarță, str. Viitorului și din 1945 pe șos. Sibiului. Tot în această perioadă, din anul 1941, conducătorul Bisericii baptiste din Mediaș a ajuns Mihai Șerban.

În anul 1954 un credincios baptist pe nume Bogisch a donat comunității, pentru locaș de rugăciune, o locuință personală de pe str. Păstorilor de Jos nr. 32. În anul 1954 clădirea a fost reconstruită din temelii, iar după 1961 a fost extinsă cu 6 metri datorită creșterii numărului de credincioși.

După 1940, în fruntea comunității au fost predicatorii: Ioan Dușan, Ioan Broscățan, Vasile Pintican și Jean Staneschi, iar după 1961 Ioan Ștef.

În timpul inundațiilor din anul 1970, casa de rugăciune baptistă de pe str. Păstorilor de Jos s-a prăbușit, alături de alte locuințe din cartier. Pentru comunitatea baptistă a urmat o perioadă dificilă, perioadă în care serviciile religioase le-au ținut în clădirea Adunării Creștinilor după Evanghelie. După găsirea unui spațiu adecvat, în anii următori inundației, comunitatea baptistă, cu mari eforturi financiare și sacrificii, a reușit să-și ridice un impresionant locaș de cult. Casa de rugăciune a fost construită în vechiul stil bazilical, dar îmbrăcat cu elemente arhitectonice ale clădirilor locale, pe str. Izvorului. Dimensiunea

Copyright © Achim Sărășan – 2018

sa este de 26 de metri lungime, 14 metri lățime și 7,5 metri înălțime.

„În septembrie 1975, Biserica Creștină Baptistă din Mediaș avea un nou lăcaș de închinare, spațios, atrăgător și cu posibilități deosebite de exprimare.”[373]

Din anul 1980 până în 1986, alături de predicatorul Ioan Ștef a slujit și predicatorul Benianim Cocar. Ambii predicatori au emigrat în S.U.A. în anul 1986.

În anul 1986 în fruntea comunității baptiste a fost ales Gheorghe Dobrin, care este în funcție și azi. Alături de el, din 2015, funcționează ca predicator Daniel Cioban.

Începând cu anul 1996 numele locașului de rugăciune al baptiștilor se numește „Biserica Creștină Baptistă Betel”.

În ultimii ani, pentru credincioșii baptiști de dincoace de Târnavă a fost înființat un alt locaș de rugăciune, pe str. Stadionului nr. 142. Comunitatea de 45 de membri este condusă de pastorul Ernest Faff.

În total, comunitatea baptistă din Mediaș numără 542 de membri.

Tot din comunitatea baptistă a orașului face parte și gruparea **Adunarea Baptistă Speranța** de pe str. Ștefan Manciulia nr. 2A.

Locașul de rugăciune a fost construit în perioada 1992-1996, lucrările fiind conduse de prezbiterul Moise Apolzan. Edificiul a fost construit în stil bazilical, având un turn deasupra intrării. Lungimea acestuia este de 22 de metri, cu o lățime de 9 metri și înălțimea de 5 metri.

Intrarea în casa de rugăciune este protejată de un pridvor, iar interiorul acesteia are un spațiu de rugăciune generos, cu scaune. În partea din față se află un amvon și locul de slujire pentru pastor, alături de care este spațiul rânduit pentru cor. În spatele amvonului se află Baptisteriul.

Deasupra intrării casei de rugăciune se află un balcon pentru educarea religioasă a copiilor.

---

[373] Din istoricul comunității baptiste. Informațiile despre comunitatea baptistă din Mediaș au fost furnizate de pastor Dr. Gheorghe Dobrin.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

În partea de răsărit s-au construit clădiri administrative, cameră de protocol și cameră de oaspeți.

Consacrarea casei de rugăciune s-a făcut la 16 octombrie 1996, când s-a ținut aici primul serviciu religios.

Această comunitate baptistă a fost fondată de un grup de 20 de membri ai Cultului Baptist din Mediaș pentru accesul mai ușor la slujbe a credincioșilor baptiști din cartierul Vitrometan.

De-a lungul timpului Adunarea Baptistă Speranța a fost condusă de următorii pastori: Moise Apolzan (1996-2003), Cornel Marcu din Blaj (1997-2000), Ilie Mondoc din Râmnicu Vâlcea (2000-2002) și Dionisie Bertalan (2002-prezent).

Actualmente comunitatea numără aprox. 52 de membri.

5.7.2. Cultul creștin Penticostal

Biserica lui Dumnezeu apostolică

Cultul penticostal a luat naștere în cadrul cultului baptist. Mentorul penticostalilor este considerat a fi pastorul Carol Parham din Statele Unite ale Americii, care a anunțat că la 3 ianuarie 1901 a avut loc a doua pogorâre a Duhul Sfânt peste treisprezece persoane.

Numele cultului vine de la cuvântul grec *Penticosta* – Cincizecime. Învățătura centrală a acestui cult este că viața creștină trebuie să cuprindă în mod obligatoriu reactualizarea darurilor Sfântului Duh, pe care cei doisprezece apostoli le-au primit la sărbătoarea Cincizecimii (Rusalii).

Pogorârea Duhului Sfânt peste apostoli la Rusalii este considerată ca fiind botezul Duhului Sfânt, acest act sfânt fiind însoțit de darul vorbirii în limbi (*glosolalia*) și al vindecărilor minunate.

În doctrina penticostală se include și credința în mileniu, la fel ca și la adventiști. Sfințenia este considerată ca o experiență personală a credinciosului.

Cultul penticostal a luat naștere între anii 1904-1906 în Statele Unite ale Americii, în special Texas și California. Din

Copyright © Achim Sărășan – 2018

America, credința penticostală s-a răspândit și pe pământ european: Țara Galilor, Norvegia, Germania ș.a.

În România, cultul penticostal a fost introdus în anul 1910, fiind adus de unii români care au fost la lucru în America. Primul nucleu de credincioși penticostali s-a organizat mai târziu, fiind susținut și promovat de Pavel Budeanu.

În anul 1947 penticostalii și-au alcătuit și publicat o mărturisire de credință la Arad, sub titlul „Scurtă expunere de credință a Bisericii lui Dumnezeu apostolice (penticostale) din România".

Cultul Penticostal face parte din „Federația reprezentativă a Cultelor evanghelice din România" și are un Statut propriu de organizare.

Primul serviciu religios penticostal la Mediaș s-a ținut în ultima duminică a anului 1930 în casa familiei Ogreanu de pe str. Avram Iancu nr. 30 de către pastorul Petru Moraru, venit din Târgu Mureș.

În perioada 1930-1934 comunitatea penticostală din Mediaș s-a dezvoltat, ajungând la un număr de 40 de membri, pastori fiind Ioan Danciu și Niță Moldovan.

După anul 1938 penticostalii din Mediaș s-au divizat în mai multe grupări din cauza unei probleme doctrinare, și anume „care este adevărata zi de odihnă – sâmbăta sau duminica". Probleme majore însă s-au ivit pentru cultul penticostal din întreaga țară din cauze politice, acesta fiind persecutat de regimul totalitar fascist. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial comunitatea penticostală din Mediaș a fost condusă de pastorii Niță Moldovan, Costică Mihai și Dumitru Lupean.

După anul 1948 noul regim comunist, care proclama „libertatea de conștiință", a emis Legea cultelor din România, lege care enumera în rândul celor 14 culte religioase recunoscute de stat și Cultul Penticostal. După această dată, penticostalii din Mediaș s-au regrupat, rămânând doar două grupuri, create pe bază de etnie – română și germană, care în 1961 au fuzionat și ele.

Cultul Penticostal din Mediaș a crescut numeric, iar din anul 1970 și-a reorganizat corul bisericii, luând naștere în același

Copyright © Achim Sărășan – 2018

timp fanfara și orchestra cultului. Problema mai dificilă cu care s-au confruntat membrii a fost cea a locașului de cult, serviciile religioase ținându-se fie în case particulare, fie în case achiziționate de cult pe străzile Avram Iancu nr. 30, Izvorului, Stejarului nr. 90 și Avram Iancu nr. 35.

Începând cu anul 1991 cultul penticostal din Mediaș a început construcția actualului edificiu de pe str. Avram Iancu nr. 35, construcție care s-a ridicat prin munca benevolă și donațiile credincioșilor penticostali. Numele noului edificiu este Biserica Penticostală Betel din Mediaș. Stilul arhitectonic este cel bazilical, iar dimensiunile sunt impresionante (30 m lungime, 14 m lățime și 10 m înălțime). În curtea bisericii s-a mai construit un baptisteriu și clădiri anexe pentru birouri.

Din anul 1945 destinele cultului au fost conduse de pastorii Florian Oprea (1945-1987), Cornel Pleșa (1987-1994) și Elisei Bora (1994-prezent). Actualmente comunitatea numără aprox. 350 de membri.

5.7.3. Cultul Adventist de ziua a șaptea

Numele cultului vine de la cuvântul latin *adventus*=venire, sosire. Doctrina adventistă are în centrul ei credința conform căreia a doua venire a Mântuitorului Iisus Hristos este apropiată și că la această venire *întru slavă*, Fiul lui Dumnezeu va întemeia o împărăție de o mie de ani și va domni numai cu cei drepți, adică cu adventiștii.

Această învățătură nu este una nouă în lumea creștină, ci o reactualizare a vechiului hiliasm sau milenarism (împărăția de o mie de ani), care a apărut în Biserica primară în secolele II-III.

Întemeietorul credinței adventiste a fost William Miller (1782-1849), originar din orașul Pitsfield, statul Massachusetts – S.U.A. Acesta, după o perioadă de studii și de *revelații divine* a afirmat că sfârșitul lumii va fi între 21 martie 1843 și 21 martie 1844, perioadă în care nu s-a împlinit „profeția”. După acest moment neplăcut, comunitatea s-a reorganizat și așteaptă în continuare „a doua venire”.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

La răspândirea credinței adventiste în lume au contribuit foarte mult soții Ellen (†1915) și James White (1827-1917). Din America adventiștii au trecut și în Europa, organizându-și comunități în Germania, Elveția, Olanda ș.a.

În ultima perioadă de timp adventiștii s-au divizat în mai multe grupări, dintre care amintim:

1. Adventiștii de ziua a șaptea, numiți și sabatiști sau sâmbătari. Această grupare nu sărbătorește duminica ca majoritatea creștinilor din lume, ci sâmbăta, ca și evreii. Această grupare a fost întemeiată în anul 1846 de Iosif Bates și mai târziu s-au alăturat acestei grupări și soții Ellen și James White.
2. Adventiștii reformiști (sau rowen-ismul), grupare desprinsă din sâmbătari în anul 1915, grupul nou format fiind condus de Margareta W. Rowen din Los Angeles.

În România adventismul a fost adus de un fost preot romano-catolic, Mihail Czechowsky (†1876), care a întemeiat prima comunitate în Pitești.

În Transilvania, credința adventistă a fost adusă în anul 1890 de Ludwig Conradi. În acest an a botezat în credința adventistă pe familia Rotmayer în localitatea Cluj. În anii următori L. Conradi și-a continuat activitatea sa misionară în localitatea Sibiu.

În perioada 1896-1892 activității sale misionare i s-a alăturat Wilhelm Tentesch, ajungând și în zona Făgărașului și a Mediașului.

Primii adventiști de ziua a șaptea sunt amintiți la Mediaș în anul 1902, dar organizarea comunității s-a făcut mai târziu, în anul 1927, de către pastorul Benedict Iliescu.

Din anul 1927 Biserica Adventistă de ziua a șaptea din Mediaș și-a desfășurat programul religios în mai multe locații (11), case închiriate, și a fost condusă de 28 de pastori. În anul 1958 comunitatea adventistă de aici și-a dobândit un spațiu pe str. Izvorului nr. 17A, pe care în perioada 1958-1962 și-a construit un frumos locaș de închinare. Mai târziu, când numărul credincioșilor a crescut, casa de rugăciune a fost supraînălțată și extinsă.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

În anul 1999 comunitatea adventistă din Mediaș a mai construit un edificiu pentru serviciile religioase pe str. Piscului nr. 44, pentru credincioșii adventiști din cartierul Gura Câmpului.

Din șirul de 28 de pastori amintim pe cei ce au condus comunitatea în ultima perioadă: Lazăr Farray (1981-1990), Viorel Dan (1990-1995), Eduard Cristea (1995-2001), Emil Chețan (2001-2002), Valentin Cucu (2002-2007), Nicușor Gheorghiță (2007-2008), Valentin Cucu (2008-2009), Gabriel Ban (2009-2013), Iared Azamfirei (2013-prezent).

La biserica de pe str. Piscului este pastor Cristian Mărginean (2011-prezent).

În prezent comunitatea adventistă din Mediaș este formată din cca 300 de credincioși.

5.7.4. Creștinii după Evanghelie – evanghelici

Au apărut în Elveția în secolul al XIX-lea cu numele „chrétiens" – creștini.

Această grupare neoprotestantă a mai purtat și numele de „adunările frățești". Inițiatorul mișcării este considerat de ei a fi Iisus Hristos. Doctrina lor este, de fapt, un amestec între doctrinele zwingliană, calvină și baptistă.

Amintim câteva repere doctrinare din credința lor:

1. Botezul are, în percepția lor, trei fețe:
   - al apei, care este un simplu ritual și nu mântuiește;
   - Botezul Duhului Sfânt, care poate fi primit deodată sau după cel al apei;
   - Botezul în moartea Domnului, care este starea cea mai înaltă de sfințenie.
2. Masa Domnului sau Cina este un act comemorativ la care se folosește pâinea și vinul. Iisus Hristos este prezent la această Cină, dar pâinea și vinul nu se prefac în Trupul și Sângele Domnului.
3. Mileniul sau „Domnia de o mie de ani" va fi precedat de A doua venire a Domnului întru slavă, mileniul fiind împărăția în care vor intra cei aleși – Creștinii după Evanghelie.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

4. Eshatologia. În concepția lor există patru judecăți:
   - Una a celor credincioși, care se face în cer înainte de Judecata cea mare.
   - A celor care sunt în viață la venirea a doua a Domnului, care se face când începe mileniul.
   - Judecata celor păcătoși, care se va face la sfârșitul mileniului.
   - Judecata îngerilor răi, care va încheia procesul judecății.

Din punct de vedere organizatoric fiecare comunitate a Creștinilor după Evanghelie este condusă de Adunarea locală, care se compune din membrii din aceeași localitate. Pentru ca să fie legală, Adunarea trebuie să aibă cel puțin 20 de membri majori și este condusă de doi, până la cinci frați bătrâni, presbiteri. Această conducere se numește „Sfatul de frați".

Odată pe an, Adunările locale se adună la o conferință religioasă.

Organismul superior al Sfatului de frați locali este Sfatul de frați zonal, iar Forul suprem este Conferința generală pe țară sau Sfatul presbiterilor pe țară.

La nivel central, Uniunea Bisericii Cultului Creștin după Evanghelie este condusă de Sfatul de bătrâni pe țară, care alege conducerea operativă, formată din președinte și doi vicepreședinți.

Cultul are sub egida sa Institutul Teologic de grad Universitar „Timotheus" din București și cinci școli biblice. A editat din 1949 revista „Calea Credinței" și revista „Ecouri creștine".

În cadrul cultului s-au dezvoltat două grupări, una de nuanță pietistă, originară din Elveția, și una de nuanță tudoristă sau „după evanghelie".

În țara noastră Creștinii după Evanghelie au 678 de biserici și aproximativ 45.000 de membri.

Această credință a pătruns în România în secolul al XX-lea, fiind propovăduită de Edmund Hamer Broadbent (1861-1945) și elvețianul François Bernay. Sora acestuia, Sarah Bernay, a răspândit această credință în zona Râșnov, Codlea, Sibiu și Cisnădie.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Primul evanghelic român este considerat a fi Grigore Fotino Constantinescu, care s-a convertit în Elveția și ulterior a trăit în Iași.

Creștinii după Evanghelie au fost recunoscuți de stat, la noi în țară, din 1933, ca asociație religioasă. Din anul 1946 ei au fost recunoscuți ca având calitatea de Cult.

Spre deosebire de celelalte culte neoprotestante, Creștinii după Evanghelie țin sărbătorile creștine ca și ortodocșii și la aceeași dată: Botezul Domnului (6 ianuarie); Buna Vestire (25 martie); Paștile, ziua întâia și a doua; Înălțarea Domnului la 40 de zile după Înviere; Rusalii sau Coborârea Sfântului Duh și întemeierea Bisericii; Sfinții apostoli Petru și Pavel (29 iunie); Sfântul prooroc Ilie (20 iulie); Schimbarea la față (6 august) și Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil (8 noiembrie).

În Mediaș, Creștinii după Evanghelie au două locașuri de închinare, unul pe str. Izvorului nr. 13 și celălalt pe str. Călugăreni nr. 21, edificiu ce a fost construit în anul 2001.

5.7.5. Martorii lui Iehova

Spre sfârșitul secolului al XIX-lea (1872), din cultul adventist s-a desprins o grupare religioasă mai radicală, care s-a intitulat „Studenții în Biblie". Între fondatorii acesteia a fost și Charles Taze Russell (1852-1916)[374], după numele căruia noua grupare religioasă s-a numit și ruseliști.

Centrul cultului Studenților în Biblie (International Bible Students Association – Asociația internațională a studenților în Biblie) a fost stabilit la Brooklyn, lângă Boston, statul Massachusetts.

În anul 1879 Ch.T. Russell și-a publicat lucrarea „Turnul de Veghe – The Watchtower", carte care a fost tradusă mai târziu în mai multe limbi.

În perioada 1886-1904 a mai publicat șase volume intitulate „Studii în Scripturi – Studies in the Scriptures".

[374] Charles Taze Russell a fost un comerciant din Pittsburgh, statul Pennsylvania, U.S.A.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

După moartea sa, la conducerea grupării Studenților în Biblie a ajuns J.F. Rutherford (1869-1914) și apoi Nathan H. Knorr (n. 1905).

În anul 1831 Rutherford a dat Studenților în Biblie numele de „Martorii lui Iehova".

Aceștia au pătruns în România din anul 1911, dar s-au organizat abia în 1920, când la Cluj a fost înființat un birou de coordonare. După câțiva ani, Centrul iehovist de la Cluj a coordonat activitatea membrilor săi din România, dar și din țările vecine – Ungaria, Bulgaria, fosta Iugoslavie și Albania.

Din anul 1930 filiala Martorii lui Iehova s-a mutat de la Cluj la București. În noul centru ei s-au organizat mai bine și au înființat o tipografie proprie, unde își tipăreau cărți, broșuri și reviste. Principala lor revistă, „Turnul de veghe", anunță instituirea Regatului lui Iehova.

În anul 1938, Guvernul României a interzis cultul iehovist și a închis Filiala acestuia din București. După terminarea celui de-al Doilea Război Mondial, Martorii și-au reintrat în drepturi, dar doar pentru scurt timp, pentru că în 1949 regimul comunist, prin Legea cultelor din 4 august 1948, a scos în afara legii și a interzis Cultul Martorii lui Iehova. Aceștia și-au desfășurat însă activitatea în clandestinitate.

Ce a determinat acțiunile ostile ale guvernelor României împotriva acestui cult? Martorii lui Iehova spun că ei nu susțin niciun sistem politic și niciun stat, ci doar „Regatul lui Dumnezeu". Din această cauză ei nu participă nici la viața politică: nu votează în cadrul alegerilor, se mențin neutri din punct de vedere politic și militar, nu salută drapelul național. Ei refuză să îndeplinească serviciul militar și mai ales să pună mâna pe armă.

Statisticile publice ale Cultului lui Iehova afirmă că în anul 1990 acesta avea cca 17.000 de membri.

După anul 1990, Cultul nu a mai fost oprimat și în 2 mai 1998 a înființat actuala filială a „Martorilor lui Iehova", numită și Betel = Casa lui Dumnezeu.

Noua lege a Cultelor din România – nr. 489/2006 – a adăugat la lista celor 14 culte religioase recunoscute în timpul

Copyright © Achim Sărășan – 2018

comuniștilor încă patru culte, între ele fiind și Martorii lui Iehova.

Aceștia sunt organizați în congregații, fiecare din ele fiind supravegheate de „un corp de bătrâni”. Aceștia nu alcătuiesc o clasă clericală.

Forul central de conducere a cultului este „Corpul de Guvernare”, un grup mic de creștini maturi, care slujesc la sediul mondial – Warwick – New York și oferă îndrumări pentru Martorii lui Iehova din lumea întreagă.

Toate activitățile organizației sunt susținute financiar din donații anonime.

Doctrina Cultului lui Iehova are în centrul ei „Credința în Iehova”, negând existența Sfintei Treimi.

Despre Iisus Hristos ei spun: „Urmăm învățăturile și exemplul lui Iisus Hristos și îi acordăm onoare întrucât este Salvatorul nostru și Fiul lui Dumnezeu (Matei 20, 28). Prin urmare suntem creștini (Fapte 11, 26). Totuși am învățat din Biblie că Iisus nu este Dumnezeul Atotputernic și că nu există nici o bază scripturală pentru doctrina Treimii (Ioan 14, 28)”.

Deși spun că-L cinstesc pe Mântuitorul Iisus Hristos, martorii îi neagă Acestuia dumnezeirea și consubstanțialitatea cu Tatăl, socotindu-L ca vechii arieni „o creație a Tatălui”. Pe cale de consecință ei nu sărbătoresc Crăciunul – Întruparea Fiului lui Dumnezeu și Nașterea Sa din Fecioara Maria în Betleemul Iudeii și nici Sfintele Paști – Jertfa pe Cruce a Mântuitorului și slăvita Sa Înviere, când a eliberat neamul omenesc de robia păcatului și a morții.

Martorii lui Iehova nu cred în nemurirea sufletului, nici în judecata particulară, și neagă existența Iadului și a Raiului.

Pentru uzul intern, în cadrul cultului, martorii folosesc o traducere proprie a Bibliei.

Martorii lui Iehova cred că doar 144.000 de bărbați și femei vor merge la cer pentru a guverna ca regi și preoți, alături de Iisus, peste pământ și pe o perioadă de 1.000 de ani (mileniu) prin intermediul Regatului mesianic. După acest mileniu Iisus îi va preda Regatul Tatălui Său. Restul oamenilor vor trăi veșnic pe pământ, fiind aduși la starea de perfecțiune.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

În Mediaș, Martorii lui Iehova au venit după Primul Război Mondial și după câțiva ani s-au organizat ca și unitate de cult.

După anul 1990, când Cultul a reintrat în legalitate, comunitatea Martorilor lui Iehova și-a organizat sediul pe str. Mihail Kogălniceanu, lângă sinagogă, unde și-a desfășurat programul religios până în anul 2008, perioadă în care unitatea de cult număra aproximativ 350 de membri.

În 2007 comunitatea a început construirea unui nou locaș de rugăciune, pe str. Gloria nr. 6, sediu pe care l-au inaugurat în anul 2008.

În prezent, Cultul lui Iehova din Mediaș numără aproximativ 300 de membri și a împărțit perimetrul orașului în trei sectoare: Mediaș nord – Gura Câmpului, Mediaș vest – Vitrometan și Mediaș zona centrală.

5.8. Evreii din Mediaș și cultul lor religios

Stabilirea evreilor în Transilvania, spre deosebire de celelalte provincii românești, s-a făcut mai târziu, respectiv la sfârșitul secolului al XVI-lea și începutul secolului al XVII-lea, și cu multe dificultăți. În localitățile cu structură etnică și conducere maghiară, colonizarea evreilor s-a făcut mai ușor, aceștia ajungând să-și însușească limba respectivă și chiar să fie maghiarizați, continuând însă să-și mențină cultul mozaic. În orașele cu pondere săsească, stabilirea evreilor s-a făcut mai greu, în special datorită conflictelor de interese pe linie comercială. În localitățile unde s-au așezat, evreii și-au însușit limba germană și chiar numele lor au fost influențate în această direcție.

La începutul secolului al XVII-lea populația evreiască în Transilvania era destul de semnificativă, încât principele Gabriel Bethlen (1613-1629) a emis un decret prin care se stabileau drepturile și obligațiile acestei etnii în Principatul Transilva-

Copyright © Achim Sărășan – 2018

niei.[375] Printre altele, acest decret prevedea următoarele: dreptul de rezidență, dreptul de liberă circulație, implicit de a părăsi Principatul cu toate bunurile lor, dreptul de comerț și dreptul de a-și practica religia. La capitolul obligații se prevedea: integrarea în societate, plata impozitelor, la fel ca toate naționalitățile din Transilvania, și vestimentația să fie la fel cu a creștinilor, fără a purta semne distinctive.

În anul 1650 aceste drepturi ale evreilor au fost restricționate, pentru ca în anul 1658 principele Gheorghe Rákóczi II să le interzică acestora să se stabilească în Alba Iulia, capitala Principatului.[376]

Dacă în secolul al XVII-lea migrația evreilor în Transilvania a fost relativ lentă, în prima jumătate a secolului al XVIII-lea ea s-a întețit, evreii venind fie din Boemia și Moravia, fie din Galicia, stabilindu-se la început în partea nordică – zona Sighet-Satu Mare-Maramureș, coborând spre Cluj, pentru ca ulterior, în secolul al XIX-lea, să se stabilească și în marile orașe săsești: Brașov, Sibiu, Sighișoara și Mediaș.[377]

Revoluția din anul 1848 a adus modificări importante și în viața evreilor din Transilvania. După ce au organizat mișcări de proteste pe lângă stăpânirea vremii, aceștia au obținut anumite drepturi: comunitățile evreiești să aibă dreptul de a se administra independent, să nu le fie îngrădite manifestările religioase și să aibă dreptul de a-și organiza propriul sistem de învățământ pentru copiii lor.

La Mediaș etnicii evrei s-au stabilit abia în secolul al XIX-lea. Calendarul săsesc din 1803[378] nu menționează existența în Mediaș a niciunei familii de evrei. Totuși, se pare că în perioada imediat următoare s-a stabilit aici familia Kappel.[379]

---

[375] Raphael Patai, *The Jews of Hungary; History, Culture, Psychology*, Editura Wayne State University Press, Detroit, 1966, p. 154

[376] Angelika Schaser, „Die Juden Siebenbürgens vom 16. bis zum 18. Jahrhundert", în *Südost-Forschungen*, 49, 1990, p. 61

[377] A. Schaser, *op. cit.*, p. 63

[378] Calendarul popular transilvan..., în H.J. Knall (coord.), *Imagini...*, p. 130

[379] Ladislau Gyémánt, *Evreii din Transilvania în epoca emancipării 1790-1867*, Editura Enciclopedică, București, 2000, p. 265

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Următoarele familii stabilite în Mediaș au fost Bäumel și Czitrons, venite din Boemia. David Bäumel, originar din Wolfersdorf – Boemia s-a căsătorit cu Lotte, o descendentă din familia Kappel, și a devenit rabinul comunității evreiești din Mediaș. În jurul acestei comunități, începând cu anul 1860 s-au stabilit tot mai multe familii de evrei veniți din satele apropiate, dar și din partea de nord a Transilvaniei. Un recensământ din anul 1850 menționează că Mediașul avea la data respectivă 5230 de locuitori, dintre care 2959 sași, 1710 români, 264 unguri, 200 țigani și 24 evrei.[380]

Evreii din Mediaș, trăind în mijlocul comunității multietnice de aici, și-au însușit ușor limbile care se vorbeau: română, germană și maghiară. Cartea de protocol a comunității din 1899 începe în limba maghiară, continuă cu limba germană și mai târziu în limba română. Actele oficiale trimise la Budapesta erau în limba maghiară.

Cei mai mulți dintre evreii din Mediaș erau proprietari de magazine. Cele mai cunoscute familii ale lor au fost Rothschilds, Grünfelds, Kappels și Czitrons, familii care erau liderii comunității alături de rabin.

La începutul secolului al XX-lea familia Czitrons a deschis o fabrică de pielărie, în care lucrau, pe lângă membrii familiei, și membri ai comunității. O altă parte dintre evrei se ocupau cu cultivarea viței de vie și implicit fabricarea vinului, administrând și mai multe distilerii de rachiu.

În anul 1893 a luat naștere societatea „Uniunea femeilor evree”.

Datorită faptului că numărul evreilor din Mediaș a crescut foarte mult, vechea lor sinagogă (casă de rugăciune) nu mai corespundea necesităților. De aceea, în anii 1894-1896 s-a construit o nouă sinagogă pe un teren aflat în apropierea zidului cetății. Clădirea, cu o dimensiune impunătoare și arhitectură impresionantă, se încadrează în stilul tradițional ebraic, cu influențe arhitectonice din Viena și Budapesta, dar adaptată și arhitecturii locale.

[380] T. Rotariu (coord.), *op. cit.*, p. 109

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Sinagoga

Fațada clădirii are o lățime de aprox. 25 m, arhitectura acesteia având puternice influențe romanice și maure. Pilaștri masivi delimitează spațiile. Ușa de intrare, ca și restul fațadei, are o dantelărie frumoasă, având deasupra un geam și steaua lui David. De-o parte și de alta a intrării sunt patru geamuri înalte, având partea superioară rotunjită. Deasupra lor, așezate simetric, pe două linii, sunt alte șase stele ale lui David, alcătuind împreună cu cea de deasupra ușii de intrare grupul sacru de șapte stele davidice.

Spațiul interior este împărțit în două zone: zona de la intrare și sala de rugăciune. Zona de la intrare are trei compartimente: holul de intrare și pe părțile laterale câte o cameră. Camera din dreapta intrării, numită „heder", era dedicată studiului Torei, iar în cea din stânga este scara ce duce la balconul femeilor.

În mijlocul navei (sala de ceremonii) se află o platformă numită „bima", decorată cu elemente sculptate în lemn și înconjurată de bănci. Aici se oficia serviciul religios și citirile din sulurile Torei. Pe peretele din față (est), în mijloc, se află „Aron-Kodes", chivotul sfânt sau arca, un dulap în care se păstrau sulurile Torei. De-o parte și de alta a dulapului sunt imaginile următoare: câte un leu și un palmier (simbolul iudaic), de fiecare parte, iar deasupra dulapului sunt Tablele legii – Decalogul (cele zece porunci).

Tavanul navei este semiboltit și are steaua lui David. Pe pereții laterali sunt tablouri cu motive florale cu semnificație biblică, lei, steaua lui David, cele zece porunci și cetatea Ierusalimului.

Tot în anul 1895 s-a construit lângă sinagogă casa de locuit pentru rabinul David Bäumel și familia sa. Acesta a murit în anul 1899.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Următorul rabin la Mediaș a fost Moișe Reich din Budapesta, instalat abia în anul 1905.

După Primul Război Mondial, comunitatea evreiască din Mediaș s-a întărit și mai mult. Președintele comunității, Benjamin Czitrons, a finanțat construirea unei școli evreiești și a băii rituale „mikva", lângă sinagogă.

Până la construirea propriei școli, copiii evreilor au frecventat gimnaziul german.[381] O parte din copiii evreilor, după terminarea școlii primare evreiești, în perioada 1920-1940 au frecventat cursurile Liceului Stephan Ludwig Roth: 1919-1920 – 16 copii; 1922-1923 – 24 de copii; 1925-1926 – 32 de copii. După 1930 au fost tot mai puțini cursanți la liceu, pentru ca în 1939-1940 să fie doar 2 copii.[382]

În anul 1941 cea mai mare parte a evreilor care locuiau în mediul rural (Boarta, Bratei, Buia, Moardăș, Moșna, Proștea Mare) au fost expropriați și obligați să se mute în Mediaș, la rude sau în chirie. În același an, Școala primară evreiască din Mediaș a fost închisă, iar arhiva școlii a fost preluată de Școala românească nr. 2.

În timpul războiului, evreii din Mediaș au fost organizați în două detașamente și constrânși să presteze activități obștești la întreprinderile din oraș: Uzinele de emailat, Vitrometan, Fabrica de sticlă, Fabrica textilă IRTI.

Al Doilea Război Mondial nu a adus pierderi mari de vieți comunității evreiești din Mediaș. Mai mult, în perioada de început, după Dictatul de la Viena s-a produs o migrație masivă a evreilor din nordul Transilvaniei spre sudul ei și implicit spre Mediaș.

Cimitirul comunității evreilor din Mediaș a fost la început cimitirul familiei Kappel și era situat pe dealul cimitirului orașului, deasupra de cel evanghelic. Pentru ajutorarea familiilor evreilor în caz de deces a fost înființată „Societatea de înmormântare Hevra Kaddisha".

---

[381] Helmuth Julius Knall (coord.), *Beiträge zur Geschichte der Stadt aus vier Jahrhunderten*, vol. I, Editura Crisserv, Mediaș, 2007

[382] Hans Gerhard Pauer, „Liceul «Stephan Ludwig Roth» în epoca războaielor mondiale (1914-1945)", în H.J. Knall (coord.), *Liceul...*, vol. I, p. 33

Copyright © Achim Sărășan – 2018

În anul 1945 a murit rabinul Moișe Reich.

În anul 1969, comunitatea evreilor din Mediaș a solicitat despăgubiri de la Guvernul german pentru 40 de evrei deportați sau care au lucrat în detașamente de muncă în perioada 1941-1944.[383]

În anii 1955-1960 un mare număr de evrei din Mediaș au emigrat în Israel și alte țări, astfel încât la sfârșitul anilor comunismului nu au rămas decât foarte puține familii. După 1990 numărul evreilor din Mediaș a scăzut foarte mult, pentru ca astăzi să nu mai fie decât câteva persoane. Clădirea Sinagogii este actualmente deteriorată, dar pregătită pentru lucrări de restaurare și reparații.

[383] Pentru amănunte vezi E. Jampa, „Efectele legislației totalitare...", în V. Mărculeț, H.J. Knall (eds.), *Mediaș – 750...*, vol. III, pp. 150-151.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

6. Învățământul

Învățământul a fost, este și va fi întotdeauna un creator de valori spirituale și implicit un etalon al culturii unei națiuni. Învățământul trebuie să fie în mod permanent o preocupare esențială a unui popor. În Transilvania învățământul a luat ființă și s-a dezvoltat diferit, în funcție de stăpânirile politice care s-au perindat aici de-a lungul timpului și care au impus legi arbitrare și în acest domeniu, depinzând de situația economică, de interese și de necesități. Deoarece Transilvania a fost sub stăpâniri străine, habsburgice sau ungare, lucrările și actele de cancelarie se făceau în limba latină, care a fost și limba de cult a ungurilor și a sașilor, o bună perioadă de timp romano-catolici. Așa se explică înființarea în această zonă a primelor școli cu predare în limba latină. Date istorice care atestă existența acestor școli în Ardeal menționează una la Bistrița în 1388, iar patru ani mai târziu, în 1392, una la Mediaș[384].

Stăpânirile străine care s-au succedat în Transilvania, prin legiuirile făcute, au creat mari privilegii pentru naționalitățile minoritare din această zonă: unguri, sași și secui. Românii băștinași și majoritari au fost declarați „toleraţi" în propria lor țară. În consecință, aceștia au fost împiedicați să-și dezvolte un învățământ propriu secole de-a rândul. De aceea românii, păstrători fideli ai credinței strămoșești ortodoxe, s-au strâns în jurul Bisericii și o bună perioadă de timp aceasta a fost singura instituție care i-a ajutat să învețe scrisul și cititul și să-și lumineze mintea.

În secolul al XIV-lea sașii din Ardeal au dobândit tot mai multe drepturi, pe lângă cel de „națiune privilegiată". Ei au reușit să se organizeze atât administrativ, cât și religios, la început sub îndrumarea Bisericii romano-catolice și apoi sub cea a „Universității săsești". Și în domeniul învățământului s-au organizat foarte bine. Astfel, la Mediaș, în anul 1396 a luat ființă o școală săsească.[385]

---

[384] M. Bordeianu, P. Vladcovschi, *op. cit.*, p. 8
[385] *Ibidem*, p. 9.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Statutul districtului bisericesc din Mediaș menționează între salariații pentru acest an (1396) și un „scholasticus" – învățător.[386]

Tot legat de sistemul de învățământ al sașilor este menționată existența la Mediaș a unei școli cu predare în limba germană în anul 1525,[387] iar la sfârșitul secolului al XVI-lea, în anul 1586, a gimnaziului evanghelic[388].

La sfârșitul secolului următor, în anul 1692, este menționată la Mediaș existența unei școli cu predare în limba greacă[389], iar în 1774 a unui gimnaziu romano-catolic cu trei-cinci clase[390].

În Transilvania la începutul secolului al XVIII-lea, școlile românești au aparținut Bisericii. Dintre școlile confesionale ortodoxe cele mai vechi din această provincie românească amintim pe cea din Șcheii Brașovului (cu dascălii Radu Tempea II și Dimitrie Eustatievici[391]), cea din Rășinari (1733), Orăștie (1731), mănăstirea Glogoveț (lângă Blaj), Lupșa (jud. Alba) și Făgăraș (1761).

Între școlile confesionale greco-catolice cea mai importantă a fost cea de la Blaj, înființată în anul 1754, care avea trei trepte: școala de obște, școala latinească și școala de preoție.

La 14 aprilie 1774, împărăteasa Maria Tereza a aprobat proiectul de regulament școlar întocmit de „Deputățimea illirică", numit „Regulae directivae pentru îmbunătățirea învățământului din școlile elementare sau triviale[392] sârbești și românești". Prin această lege fiecare parohie ortodoxă din Banat era obligată să întrețină o școală primară.

---

[386] Ștefan Pascu (coord.), *Istoria Învățământului din România*, vol. I, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1983, p. 97
[387] M. Bordeianu, P. Vladcovschi, *op. cit.*, p. 12.
[388] *Ibidem*, p. 18
[389] *Ibidem*, p. 27
[390] *Ibidem*, p. 52
[391] viitor director al școlilor românești ortodoxe din Transilvania, autorul primei *Gramatici românești* în 1757
[392] Școală trivială = școală elementară în care se învăța scrisul, cititul și socotitul.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Urmările reformei învățământului din anul 1774 organizată de Felbiger s-au resimțit și în Transilvania. Proiectul de lege al acestuia, cu titlul „Allgemeine Schulordnung für die deutschen Normal-, Haupt- und Trivialschulen in sämtlichen kaiserl. königl. Erbländern" (ASO) a fost promulgat la 6 decembrie 1774.[393]

Un pas înainte pe drumul dezvoltării învățământului confesional în Imperiul habsburgic l-a făcut împăratul Iosif al II-lea prin emiterea celebrului „Edict de toleranță" din 13 octombrie 1781, care acorda protestanților și ortodocșilor din Imperiu aproape același statut ca și cel al catolicilor. Edictul prevedea printre altele: „Parohiile protestante și ortodoxe cu cel puțin 500 de credincioși au dobândit dreptul de a avea lăcaș de cult și școală."[394]

La 8 iunie 1783 același împărat a instituit „Sidoxia", o taxă de cult de 1 fl. anual de la fiecare familie ortodoxă.

Începând cu anul 1785, împăratul Iosif al II-lea (considerat mentorul învățământului primar austriac modern) a decis construirea de școli în parohii și filii, dacă existau în acestea 90-100 de copii de vârstă școlară, autoritățile urmând să pună la dispoziție materialele de construcție, locuitorii comunității forța de muncă, iar patronii bisericilor plata specialiștilor. În următorii doi ani numărul școlilor s-a înmulțit, dar, din păcate, legea a fost sistată, iar procesul de învățământ a continuat să se desfășoare în multe sate în case închiriate.

Tot în legislația sa, împăratul Iosif al II-lea a decretat că fiecare învățător al unei școli triviale era îndreptățit să primească un salar de 130 fl. anual, iar din anul 1785 de 150 fl. anual.

Din nefericire, toate aceste legi au fost făcute pentru Austria, Ungaria, Bosnia, iar la noi pentru zona Banatului.

În anul 1781 greco-catolicul Gheorghe Șincai a fost numit director al școlilor românești din Transilvania. Învățământul era susținut financiar de comunitățile bisericești. S-a creat și

[393] vezi Paul Brusanowski, *Învățământul confesional ortodox român din Transilvania între 1848-1918*, vol. I, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2010, pp. 25u
[394] *Ibidem*, p. 39

Copyright © Achim Sărășan – 2018

„Fondul școlilor naționale” de către stat. În anul 1782 erau finanțate din aceste fonduri școlile germane (din Sibiu, Brașov, Cluj, Alba Iulia, Târgu Mureș, Odorhei). Dintre acestea doar școala din Sibiu avea patru clase, celelalte două-trei.

Datorită străduințelor împăratului Iosif al II-lea a crescut numărul școlilor. În anul 1784 existau în Transilvania 126 de școli triviale catolice și protestante germane, maghiare și secuiești, și 12 școli românești unite. Cele greco-catolice primeau modesta sumă de 600 fl. din „Fondul școlilor naționale”. Din acest fond nu era finanțată nicio școală ortodoxă. Abia în 1785-1786 a fost finanțată cea din Sadu.

Din considerente de politică religioasă, învățământul primar ortodox a rămas în urma celui greco-catolic (unit), cult care a început a fi asimilat tot mai mult cu cel romano-catolic. Abia în timpul episcopului ortodox Ghedeon Nichitici (1784-1788) a început să se dezvolte și învățământul confesional ortodox. Răscoala lui Horia (1784) a determinat stăpânirea politică să acorde anumite drepturi și românilor ortodocși. Mai multe decrete imperiale au recunoscut necesitatea învățământului primar ortodox.

Înființarea unui Seminar ortodox și a unei Școli normale la Sibiu pentru pregătirea preoților și a învățătorilor a devenit o prioritate pentru ierarhul Ghedeon Nichitici, care a fost sprijinit în demersul său de episcopul romano-catolic Martonfi. După ce inițial nu a primit aprobare, i s-a permis totuși înființarea în anul 1786 a unei Școli de pedagogie pentru pregătirea viitorilor învățători, Dimitrie Eustatievici[395] fiind numit conducătorul acesteia. Această școală avea la început un regim de activitate de scurtă durată de șase săptămâni, cursuri intensive încheiate cu examinări finale. La Școală erau trimiși tineri cunoscători de carte (scris, citit), de obicei cântăreți bisericești (cantori sau dieci) din comunitățile ortodoxe, care după absolvire dobândeau statutul de dascăl (învățător).

[395] Dimitrie Eustatievici, n. 1730-35, fiul protopopului Brașovului Eustatie Grid, a studiat la Academia Moviliană din Kiev, apoi a făcut studii la Halle. El a deținut și funcția de director al școlilor naționale ortodoxe din Transilvania.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Această școală a ființat până în anul 1811, când a fost creat Seminarul Diecezan. Tot în anul 1786 episcopul Nichitici a obținut finanțarea din partea statului a opt școli ortodoxe: din Avrig, Brașov, Cernatu, Făgăraș, Orăștie, Sălișteș, Turcheș și Sadu.[396] Din păcate, în anul 1790 s-a sistat ajutorul financiar și pentru aceste școli, plata dascălilor urmând să fie făcută, ca și a celorlalți învățători ortodocși, de către biserici din taxa sidoxială care a ajuns la 2,5 coroane anual pentru fiecare familie de ortodocși.[397]

6.1. Școala confesională ortodoxă din Mediaș

Din această perioadă – anul 1787, cunoaștem și numele primului învățător al Școlii confesionale ortodoxe din Mediaș, în persoana lui Gavrilă Chelborean, unul dintre primii învățători neuniți din zonă. Acesta s-a adresat directorului învățătorilor ortodocși din Transilvania, Dimitrie Eustatievici, spunând că „în pofida hotărârilor legale, lui și celorlalți învățători din alte localități li s-a cerut daria de cap (impozit numit și capitația) și prestarea robotei ca și țărănimii iobage". Eustatievici a intervenit în favoarea învățătorilor pe cale legală, cerând autorităților respectarea legii și pentru dascălii ortodocși.[398]

Următorii dascăli din Scaunul Mediașului amintiți la Școala lui Dimitrie Eustatievici sunt Ion Likirie și Ion Crăciun.[399]

La Mediaș, prima Școală confesională ortodoxă cunoscută a funcționat în tinda bisericii ortodoxe de bârne de la Șipot (azi str. Mărășești) și mai târziu într-o casă închiriată din aceeași zonă. Se presupune că la sfârșitul secolului al XVIII-lea s-a construit și un edificiu școlar, „ca toate școlile românilor: Cât

[396] P. Brusanowski, *Învățământul...*, vol. I, p. 76
[397] *Ibidem*, p. 76; M. Păcurariu, *Istoria Bisericii...*, vol. II, pp. 506-507
[398] Lucia Protopopescu, *Contribuții la istoria învățământului din Transilvania 1774-1805*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1966, p. 188
[399] Nicolae Albu, *Istoria învățământului românesc din Transilvania până la 1800*, Tipografia „Lumina", Miron Roșu, Blaj, 1944, p. 213

Copyright © Achim Sărășan – 2018

despre localurile de școală din veacul al XVIII-lea, majoritatea dintre ele prezentau icoana sărăciei poporului român. Școala era făcută din pereți de nuiele împletiți între stâlpi groși apoi lipiți cu pământ. Localurile erau acoperite cu paie ori cu trestie. Rar, ici-colo, se mai găsea și câte o școală clădită din bârne. Prin anii 1790-1850, ferestrele erau prevăzute în loc de geam de sticlă cu piele de oaie sau hârtie groasă, unsă cu său (seu) sau cu unsoare (untură) ca să străbată lumina prin ea. Dușumele nici vorbă. Bănci la fel: școlarii ședeau pe lavițele obișnuite pe atunci în casele țărănești și așezate de-a lungul pereților, fixate pe pociumbii bătuți în pământ. Cu timpul s-au introdus niște mese lungi, pe care își puneau copiii cărțile, iar în jurul acestor mese erau lavițele pe care ședeau școlarii. De rechizite sau alt mobilier școlar nici pomeneală.

Învățătorii se numeau *dieci* căci în realitate diecii, cantorii bisericilor, erau învățători. Învățau pe puținii școlari cu multă tragere de inimă cele opt glasuri și cântările bisericești.”[400]

Programul de învățământ se desfășura în vremea aceea doar în anotimpul rece – iarna, pentru că în restul anului copiii participau alături de părinți la munca câmpului și în special la pășunatul vitelor.

După anul 1790, în pofida greutăților materiale și a drepturilor îngrădite, în parohiile ortodoxe au continuat să se înființeze școli sătești. După moartea lui Dimitrie Eustatievici, conducerea învățământului confesional ortodox a fost preluată de Radu Templea V până în anul 1808. În acest an existau în Transilvania 131 de școli confesionale ortodoxe, răspândite în „Fundus Regius” (20 în scaunul Sibiu, 13 în districtul Brașov, 10 în scaunul Nocrich, 3 în scaunul Sighișoara, 9 în scaunul Miercurei, 16 în scaunul Cincu, 3 în scaunul Rupea, 7 în scaunul Mediaș... În aceeași perioadă în scaunul Mediaș erau și 5 școli confesionale greco-catolice.)[401]

Contrar străduințelor românilor de a avea mai multe școli la începutul secolului al XIX-lea, din cauza problemelor

[400] *Ibidem*, pp. 246-247
[401] Paul Brusanowski, *Învățământul...*, vol. I, p. 77

Copyright © Achim Sărășan – 2018

financiare, numărul școlilor avea să scadă până la 41 în 1815.[402] În acest context, la solicitările repetate ale românilor, „guvernul Transilvaniei, în urma dezbaterii din 1813 a hotărât că înființarea de școli capitale românești este inutilă, românilor recomandându-li-se frecventarea școlilor celorlalte națiuni, unde puteau învăța și limba acestora... Guberniul a respins și obligativitatea stăpânilor de pământ de a contribui la înființarea școlilor confesionale ortodoxe. Așadar autoritățile politice din Transilvania au acceptat doar înființarea de școli sătești acolo unde existau dieci sau cantori cunoscători de carte întreținuți din contribuțiile benevole ale membrilor comunității."[403]

Această hotărâre a guvernului a fost acceptată de Curtea de la Viena care a emis „Rezoluția nr. 1281" la 10 mai 1816, privitoare la organizarea învățământului confesional ortodox.[404] Pe baza acestei rezoluții, episcopul Vasile Moga (episcop din 1809) a emis Circulara din 17 sept. 1816, cu titlul „Ordinăciune episcopească prin care se regulează trebile școlare și se îndatorează să se învețe în școală scrisoare cu litere latine pentru cunoașterea dispozițiilor rezoluției guberniale." Din aceste dispoziții menționăm:

1. În tot satul unde este preot să se înființeze și școală, iar dascăl să fie cantorul bisericii și să aibă o felderă de grâu de la omul cu prunci, și să fie iertat de darea capului și scutit de greutățile de obște, și să învețe pruncii a scrie cu slove latinești.

2. Unde cantorul nu poate să învețe singur pe toți pruncii, acolo să se mai puie un dascăl cu plata de 50 zloți pe an, sau o găleată de grâu de la toată gazda cu prunci.

3. Unde sunt amestecați românii cu sașii, să aibă și școala românească drepturi bănești din lada satului pe cât va avea școala săsească.[405]

---

[402] *Ibidem*, p. 78

[403] Ladislau Gyémánt, *Mișcarea națională a românilor din Transilvania 1790-1848*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986, pp. 289-290

[404] Ilarion Pușcariu (ed.), *Documente pentru limbă și istorie*, vol. I, Tipografia Archidiecezană, Sibiu, 1889, p. 185

[405] Nicolae Albu, *Istoria școlilor românești din Transilvania între 1800-1867*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1971, p. 81

Copyright © Achim Sărășan – 2018

La 2 august 1824 Curtea de la Viena a emis o rezoluție care prevedea că „întreținerea dascălilor va reveni pe seama pământurilor comunale, din care să se acorde o jumătate de porție canonică... Dascălii vor fi scutiți de sarcinile publice. Autoritățile locale și parohii (preoții) vor asigura frecventarea regulată a școlii de toți copiii de vârstă școlară.”[406]

La 14 mai 1840 Curtea de la Viena a emis o a treia rezoluție privitoare la organizarea învățământului confesional ortodox din Transilvania. Rezoluția recomanda „folosirea în comun a școlilor de către ortodocși și uniți. Rezoluția avantaja școala confesională greco-catolică, care aparținea unei religii recepte.” (Biserica greco-catolică era tot mai mult asimilată cu Biserica romano-catolică.)[407]

Învățământul confesional român ortodox s-a îmbunătățit în timpul păstoririi episcopului Vasile Moga. Până în anul 1848 pregătirea preoților se făcea la Sibiu, în cadrul unui curs de șase luni. La catedră s-au perindat marii profesori: Gheorghe Lazăr, Moise Fulea, Ioan Moga etc. Paralel cu cursul teologic, Moise Fulea a ținut un curs de șase săptămâni (Paști-Rusalii) pentru pregătirea viitorilor învățători.

În peste 40 de circulare episcopul Vasile Moga a căutat să impulsioneze învățământul la sate. El a cerut preoților să sprijine înființarea școlilor, să predea copiilor, să inspecteze școlile. „Preoții care nu fac învățătură tinerimii se vor canoni (pedepsi).” La fel „părinții care nu-și vor da copiii la școală, unde se ține școală prin dascăl sau cantor, să se pedepsească.”[408]

Cu venirea mitropolitului Andrei Șaguna (1846), învățământul confesional român ortodox s-a îmbunătățit radical. Cursurile Seminarului au fost extinse de la șase luni la un an. În 1852 Șaguna obliga fiecare parohie să ridice un edificiu școlar. Manualele erau tipărite la tipografia eparhială din Sibiu. Se cunosc peste 25 de manuale scrise la îndemnul lui Șaguna (Abecedar românesc, Gramatica română, Carte de citire, la care

[406] L. Gyémánt, *Mișcarea națională...*, pp. 291-292
[407] *Ibidem*, p. 293
[408] M. Păcurariu, *Istoria Bisericii...*, vol. III, p. 69

Copyright © Achim Sărășan – 2018

se adaugă Aritmetica și Geografia Austriei, ultimele lucrate de economistul Visarion Roman din Dârlos).

În timpul păstoririi lui Andrei Șaguna, numărul școlilor poporale românești s-a dublat (de la 400 la 800). Din anul 1870 s-au înființat școli pentru neștiutorii de carte, având cursuri serale: vara în duminici și sărbători, iar iarna zilnic. Se preda scrisul, cititul și aritmetica. În acest tip de învățământ erau implicați învățătorii confesionali.[409]

Grija ierarhului era și aceea de a crea condiții de pregătire superioară pentru preoți și învățători. În sinodul din 1850 de la Sibiu s-a hotărât crearea unui Institut Teologic-Pedagogic, urmând ca absolvenții de teologie să funcționeze înainte de hirotonie ca învățători, situație ce se va păstra până în 1918.

În anul 1853 Șaguna a înființat o secție separată de pedagogie în care se primeau absolvenți ai gimnaziului inferior (patru clase) și care a ajuns cu timpul până la patru ani. În anul 1852 cursurile de teologie s-au extins la doi ani de studii, iar din 1861 la trei ani, cum a rămas până în anul 1921.

Tot în activitatea de iluminare a poporului român se înscrie și înființarea ziarului „Telegraful Român" în anul 1852 la Sibiu; acesta a apărut fără întrerupere din 3 ianuarie 1853 până azi. Tot din 1852 și cu același scop a apărut la Sibiu „Calendariul Arhiepiscopiei Sibiului" (ulterior Îndrumătorul bisericesc), tipăritură în care din anul 1879 apar date șematice privitoare la numărul parohiilor, preoți, învățători, numărul credincioșilor etc.[410]

În această tipăritură găsim și numele următorilor învățători ai Școlii confesionale ortodoxe din Mediaș (după Gavrilă Chelboreanu, Ion Lichirie și Ion Crăciun). În *Calendariul* de pe anul 1881, pagina 64, este menționat învățătorul Ioan Rondolean la Mediaș, care a rămas în funcție până în anul 1884, când învățător era Filon Necșa.[411] Acest învățător a funcționat până în anul 1909, din anul următor învățătorul Școlii ortodoxe fiind

[409] *Ibidem*, vol. III, p. 99
[410] *Ibidem*, vol. III, p. 103
[411] *Calendariu Sibiu 1884*, p. 69

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Virgil Imberuș,[412] care cu o întrerupere din anul 1916 (din cauza războiului) a funcționat pe acest post până în 1919[413].

În anul 1919 a fost promulgată o „Circulară" care hotăra ca școlile confesionale românești să fie trecute în rețeaua școlilor de stat, întreținerea acestora fiind sarcina exclusivă a statului. „Legea instrucției publice din 1864" (a Euforiilor Școlare) care prevedea introducerea învățământului primar obligatoriu și gratuit în Țara Românească și Moldova a devenit operatorie și în provinciile românești „unite cu Țara" în anul 1918.[414]

În urma decretării dualismului Austro-Ungar din anul 1867, noul sistem politic a promulgat în anul 1868 „Legea XXXVIII (38)", care prevedea ca învățământul să rămână în întregime pe seama confesiunilor, dar din anul 1879 a început perioada de impunere a limbii maghiare în procesul de învățământ, de limitare a predării limbii materne, iar educația trebuia făcută în spirit național maghiar. În perioada a doua, 1893-1918, fenomenul s-a accentuat, statul impunându-și controlul la început în școlile ce solicitau ajutor de la buget și apoi treptat în toate școlile. Din anul 1900 a început o adevărată ofensivă a guvernelor dualiste împotriva autonomiei Bisericii și a Școlilor confesionale, considerate ca principalele obstacole în calea promovării politicii de asimilare și integrare a naționalităților. În acest sens, au fost formulate și promulgate legi speciale. La 21 februarie 1907, Dieta a aprobat „Legea școlară Apponyi" și „Legea XVI" din 1913, cu efecte dezastruoase asupra sistemului de învățământ confesional. În plus, tot din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea s-au construit „școli de stat" cu predare în limba maghiară spre care erau îndrumați și copiii românilor. În această perioadă, în anul 1885, a fost înființată o astfel de școală de stat și la Mediaș, în zona Țecheș. Noul edificiu al acestei școli a fost construit în anul 1912, iar după Marea Unire a trecut în patrimoniul statului român și a devenit

[412] *Calendariu Sibiu 1910*, p. 80
[413] *Calendariu Sibiu 1919*, p. 87
[414] Ilie Popescu-Teiușanu, „Dezvoltarea învățământului în secolul al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea în Țara Românească, Moldova și Transilvania", *în* Șt. Pascu (coord.), *Istoria Învățământului...*, p. 118

Copyright © Achim Sărășan – 2018

prima școală de stat românească din Mediaș în anul 1919, devenită ulterior Școala generală nr. 1.

„În anul 1919, cadrele didactice de la *Școala maghiară de stat* au părăsit școala, predând întregul inventar al școlii și al grădinițelor de stat nr. 1 și nr. 2 învățătorului confesional de la Școala ortodoxă Virgil Imbăruș. Cu raportul nr. 20 din 7 octombrie 1919, directorul Nicolae Miuță al Școlii primare naționale de stat din Mediaș a arătat organelor școlare ierarhice că a luat în primire de la învățătorul Virgil Imbăruș edificiul, mobilierul, rechizitele de învățământ, bibliotecile, arhivele fostei școale primare etc.”[415]

La 6 octombrie 1919 s-au prezentat la posturi șase învățători: Ștefan Pocan, Gheorghe Nițiu, Gavril Hudea, Valeria Suciu, Ștefan Secetă și Ioan Biriș. Anul școlar 1919-1920 a început cu șase învățători, șase clase și 328 de elevi proveniți de la Școala confesională ortodoxă și Școala confesională greco-catolică. În aceeași clădire funcționa o grădiniță cu 60 de copii, educatoare fiind Elena Predoviciu. Elevii maghiari care au studiat aici până în 1919 s-au orientat spre Școala confesională romano-catolică (cu sediul lângă Biserica romano-catolică de pe Țecheș) și Școala confesională reformată de lângă Biserica reformată.

Din anul 1920 la Școala de stat nr. 1 s-a deschis și secția maghiară.

În anii următori, numărul elevilor fiind în continuă ascensiune, a crescut numărul claselor și implicit al dascălilor. În scurt timp spațiul școlii a devenit neîncăpător pentru numărul mare al elevilor. În plus, prin Legea din 26 iulie 1924 a Ministerului Instrucției Publice, învățământul a primit o nouă organizare, pe două cicluri: primar clasele I-IV și supraprimar clasele V-VII. În anul următor, la 19 decembrie 1925, a fost promulgată „Legea învățământului primar particular”, prin Decretul nr. 3793, lege care reglementa și învățământul confesional al minorităților. O parte dintre elevii naționalităților minoritare

[415] vezi Livia E. Bușoiu, *Repere în timp 1826-2001. Școala Mihai Eminescu*, Mediaș, 1996, p. 17

Copyright © Achim Sărășan – 2018

din învățământul confesional s-au orientat spre învățământul primar de stat românesc. Toate aceste realități au concurat la necesitatea înființării unei noi școli primare la Mediaș, astfel că „în luna octombrie 1932, Serviciul Local de Învățământ Cluj a aprobat dezbinarea Școlii Primare de Stat nr. 1 cu trecerea posturilor 12, 13 și 14 la Școala de Stat nr. 2 Mediaș."[416]

Școala nouă a funcționat cu patru clase mixte și patru învățători într-un local închiriat de Primăria orașului în str. Avram Iancu nr. 2. Director la școala nouă a fost numit învățătorul Ioan Biriș, transferat de la Școala nr. 1.

În primul an, la „Școala din Gropi" au fost înscriși 192 de elevi, îndrumați de învățătorii: Ioan Rusu, Ioan Biriș, Elena Crișan și Eugenia David.

Legea învățământului primar din anul 1924 a extins Școala Primară la șapte clase. Cursurile începeau la 1 septembrie și se încheiau la 20 iunie. Până în anul 1931 elevii școlii primare erau supuși unui examen la sfârșitul fiecărei clase în prezența publicului: părinți, primar, notar, preoți etc. În anul 1933 acest sistem de examinare anuală a fost înlocuit cu un examen de absolvire ce se desfășura în perioada 25-30 iunie pe cercuri (grupe de mai multe școli, din mai multe sate). Ultima serie ce a susținut acest examen final a fost în iunie 1948.

6.2. Școala confesională greco-catolică

Construirea Bisericii „Înălțarea Domnului" în incinta cetății, în anul 1826, a constituit un moment important în viața credincioșilor greco-catolici din Mediaș. Protopopul Ștefan Moldovan consemna în *Historia Domus*: „Deci prin redicarea acestei baserice punându fundamentu la durațiunea s-tei Unire în Mediașiu s-a mai îndemnatu Excelența sa (Episcopul Ioan Bob) de a cumperatu Fundu dinlountru parochiale lângă Baserica de către sud (casă parohială), și casă de școala decătră

[416] Arhiva Școlii nr. 2 Mediaș, adresa nr. 34471/1932 în Registrul de intrări-ieșiri 1932/1934

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Nordu și pentru conservarea Baserecei a cumperatu unu fundu din afară (teren), pre unu terenu întinsu de 35 jugere..."[417]

Casa în care s-a organizat școala avea două camere și a fost cumpărată cu suma de 1300 fl. La aceasta s-a „adaosu alta" cu 1200 fl.[418] Achiziționarea acesteia în vecinătatea bisericii a fost înlesnită de faptul că sașii ce locuiau în această zonă „n-au putut suporta sunetul clopotelor și cântecele credincioșilor români".

Clădirea noii școli a fost reparată și compartimentată în două săli. Primul învățător a fost dascălul Ioan Horea care a contribuit alături de pr. Simeon Asculan la înființarea parohiei și la supravegherea lucrărilor de construcție a bisericii. Din anul 1827 preotul Ioan Stoian, care avea să devină primul protopop unit al Mediașului în anul 1837, a organizat Școala confesională greco-catolică, întocmind primele registre și foi matricole. Tot din acest an, 1827, l-a numit învățător pe Ilie Popa și ulterior pe Gheorghe Moldovan, care a devenit și capelan. Ioan Stoian s-a implicat în procesul de învățământ, fapt ce l-a determinat mai târziu în anul 1864, când a ajuns profesor la Seminarul teologic din Blaj, să scoată manualul școlar „Aritmetica pentru școlile poporale."[419]

În perioada 1844-1849 a funcționat ca învățător Teodor Valer Borza senior (socrul protop. Ștefan Moldovan), iar din 1849 până în anul 1857 Teodor Borza junior. Sub îndrumarea lor, școala s-a dezvoltat și a crescut mult numărul elevilor, aceasta și datorită implicării active a protop. Constantin Alpini. În anul 1847, protop. Ștefan Moldovan a derulat lucrări majore de reparații ale școlii. L-a sprijinit și pe învățătorul Teodor Borza junior să urmeze cursurile Seminarului de la Blaj, și acesta a ajuns ulterior preot în Șaroș.[420]

Pentru o scurtă perioadă de timp, 1958-1864, au funcționat ca și dascăli Ioachim Luca și Isaia Comănescu. Se pare că în anii 1865-1866, neexistând învățător titular, această funcție a

[417] *Historia Domus...*, p. 7
[418] *Ibidem*, p. 8
[419] V. Stoian, *op. cit.*, p. 16
[420] N. Albu, *Istoria școlilor...*, p. 199

Copyright © Achim Sărășan – 2018

îndeplinit-o cântărețul bisericesc Ioan Calboreanu, care însă nu s-a ocupat de școală și numărul elevilor s-a redus dramatic. Această situație deplorabilă a reieșit dintr-o scrisoare care a apărut la sfârșitul anului 1866 în revista lui Grigorie Silași la Viena, semnată de Nicolae Dejianu „jurat al Bisericii și inspector al școalei": „De un dărab de vreme nu mai e școală ci poiată (grajd) ... ține lădoaiele de făină, ba chiar și vițelul de vacă la școală, de ți-i groază să te bagi acolo. Preșcolari, vreo 10 câți are, îi pune la alte treburi și nu-i învață nimic."[421]

Situația s-a remediat, iar din anul următor a funcționat ca învățător Elia Munteanu până în anul 1874, când a fost înlocuit cu Ioan Doctoru[422] care a rămas în funcție până în 1876. În perioada următoare, în numai patru ani, s-au perindat la școală trei învățători: Demetriu Pop (1876-1878), Nicolae Muntean (1878-1879) și Iosif Barbu (1879-1880).[423] Următorii învățători ai școlii au fost Alexandru Suciu (1880-1900)[424], Vasile Vezan (1900-1902), Gheorghe Moldovan (1902-1906)[425] și Izidor Dop (1906-1908).[426]

Datorită faptului că edificiul școlar a ajuns într-o stare avansată de degradare, în locul școlii vechi s-a construit una nouă din piatră și cărămidă în anul 1908.[427]

Din datele existente se poate realiza o analiză vizând procesul de dezvoltare a școlii și implicit a numărului școlarilor, care au ajuns la începutul secolului al XX-lea la 126 elevi, din care 64 erau băieți și 62 fete.[428]

Ultimul învățător al Școlii confesionale greco-catolice din Mediaș a fost Ștefan Secetă.[429] După 1918, când sistemul de

---

[421] *Sionul Românesc*, nr. 13/1866, Viena
[422] *Șematismul veneratului cler al Archidiecesei Metropolitane Greco-Catolice a Alba-Iuliei și Făgărașului pe anul 1876*, Blaj, 1876, p. 143
[423] Daniela Lăpădat, *Contribuții la Istoricul Bisericii Române Unite cu Roma greco-catolică din protop. Mediaș 1997* (lucrare pentru gradul întâi susținută la Universitatea Babeș Bolyai – Facultatea de Istorie, Cluj-Napoca)
[424] *Șematismul...*, Blaj, 1880, p. 152; Blaj, 1890, p. 158
[425] V. Stoian, *op. cit.*, p. 29
[426] *Șematismul...*, Blaj, 1906, p. 179
[427] *Șematismul...*, Blaj, 1932, p. 124
[428] *Șematismul...*, Blaj, 1900, p. 399
[429] V. Stoian, *op. cit.*, p. 28

Copyright © Achim Sărășan – 2018

învățământ confesional românesc a trecut în grija statului, Școala confesională și-a încetat existența, iar învățătorul Ștefan Secetă s-a integrat în sistemul de învățământ de stat.

Ultimele decenii ale secolului al XIX-lea au fost foarte dificile pentru învățământul confesional românesc din Transilvania. Dacă Dieta Transilvaniei din 4 decembrie 1842 a votat proiectul de lege ce prevedea introducerea progresivă a limbii maghiare în locul celei latine în administrație, justiție și în școlile române, aceste prevederi au început să fie puse în practică după anul 1880. Cele două legi Trefort – prima votată la 22 mai 1879, iar a doua votată la 3 noiembrie 1883 – prevedeau obligativitatea învățării limbii maghiare și predarea ei în toate școlile primare. Tot din anul 1882 nu s-a mai îngăduit numirea de învățători confesionali dacă aceștia nu știau limba maghiară. Cu toate manifestările de protest organizate în toată Transilvania împotriva aplicării acestor legi, politica statului maghiar a devenit tot mai tranșantă la începutul secolului al XX-lea. În acest fel, la 19 martie 1907 Parlamentul maghiar a votat legile contelui Albert Apponyi, ministrul instrucției publice și cultelor, legi care urmăreau desființarea școlilor românești și înlocuirea lor cu școli de stat maghiare. Toate aceste acțiuni au încetat în 1918, când s-a realizat Unirea Transilvaniei cu România.[430]

6.3. Școala confesională evanghelică C.A.

Etnicii germani colonizați în Transilvania în secolele XII-XIII s-au organizat într-un timp foarte scurt atât din punct de vedere administrativ, cât și religios. Grupurile săsești așezate în „pământul crăiesc” s-au stabilit alături de comunitățile românești autohtone pentru a putea trăi mai ușor și pentru a se apăra împreună împotriva popoarelor care erau în plină migrație spre centrul și vestul Europei. După o perioadă de timp, o parte din sașii stabiliți în zona Sibiului au migrat spre zona Târnavelor,

[430] vezi M. Bordeianu, P. Vladcovschi, *op. cit.*, p. 244

Copyright © Achim Sărășan – 2018

zonă intens populată de românii autohtoni. Și aici ca peste tot, spre sfârșitul secolului al XIV-lea, sașii au pus bazele unui învățământ elementar. La Mediaș prima școală săsească este menționată în anul 1396.[431] Evidența cheltuielilor districtului bisericesc din Mediaș menționează pentru anul 1396, între salariații comunității, și un „scholasticus" – învățător.[432]

Tot legat de învățământul confesional al sașilor este menționată existența la Mediaș a unei școli cu predare în limba germană în anul 1525[433], iar la sfârșitul secolului al XVI-lea – în 1586 – a Gimnaziului evanghelic,[434] o „schola civitatis" (școală orășenească).

Datorită faptului că cea mai veche matricolă a Gimnaziului evanghelic datează din anul 1604, acest an este considerat de monografii liceului anul primei atestări documentare a acestuia.

În anul 1586 școala elementară își desfășura activitatea în „turnul școlii" sau turnul bibliotecii, partea de est a corpului A al actualei școli Hermann Oberth. Se pare că la data respectivă tot în acest spațiu se desfășurau și cursurile gimnaziului menționat în anul 1604.[435] În lucrarea cu titlul „Registru matricol" având 17 capitole este amintit Gustav Salburger ca fiind pastor și dascăl în anii 1550-1560. Tot în această lucrare, între paginile 52-54, este redată lista directorilor gimnaziului mediesean între anii 1604-1715, începând cu rectorul Matthias Schuler.

O prezentare istorică a școlii germane, a modului cum a evoluat și s-a dezvoltat aceasta, o găsim la Hans Gerhard Pauer.[436]

---

[431] *Ibidem*, p. 9
[432] Șt. Pascu (coord.), *Istoria Învățământului...*, p. 97
[433] M. Bordeianu, P. Vladcovschi, *op. cit.*, p. 12
[434] *Ibidem*, p. 18
[435] Arhiva Liceului St.L. Roth. O parte din arhivă s-a pierdut în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Din fericire o parte din ea a fost prelucrată și consemnată de Gustav Servatius într-o matricolă din anul 1941.
[436] Hans Gerhard Pauer, „Clădirile Gimnaziului german din Mediaș de la începuturi până în prezent", în H.J. Knall (coord.), *Mediaș – pagini...*, pp. 102u

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Autorul a spus că prima școală a sașilor a fost în partea de nord a curții parohiale. Aici au fost descoperite fundațiile unei clădiri din secolul al XIV-lea, clădire în corpul căreia a fost încorporat și vechiul turn al școlii din zona interioară a zidului de incintă.

În anul 1621 se menționează existența unui raport al școlii către Presbiteriul Bisericii prin care se semnala starea de degradare accentuată a clădirii școlii. Reparațiile s-au făcut însă abia la sfârșitul secolului al XVII-lea, când o parte din această clădire a fost demolată și reconstruită din temelie. Tot în anul 1621 se menționează existența în Gimnaziu a cinci profesori plătiți de Primăria orașului, primărie care își avea sediul tot lângă biserica evanghelică, actualul corp C al Școlii Hermann Oberth. La începutul secolului al XVIII-lea școala orășenească a sașilor s-a transformat în gimnaziu umanist, cu nivel profesional la fel de ridicat ca al celorlalte gimnazii din Imperiul Austriac. Gimnaziul era frecventat de copiii din Mediaș și din satele din jur și era condus de un rector și patru lectori.

În anul 1713 s-a clădit între vechiul turn al școlii și turnul clopotelor o nouă clădire, descrisă de H.G. Pauer astfel: „În partea de nord a curții bisericii, între Turnul Școlii (Turnul Bibliotecii) în vest și Turnul Funarilor (Turnul Slăninilor) în est, se afla clădirea inițială (veche) a gimnaziului, a cărei perioadă de construcție nu este menționată. Construcția nouă, extinsă din anul 1713, ridicată între Turnul Școlii și Turnul Clopotelor, cuprindea mai multe săli de clasă și două locuințe la etajul superior, unde locuia și rectorul de atunci, Martinus Letz.”[437]

La începutul secolul al XVIII-lea Gimnaziul evanghelic „cuprindea în clasele superioare și inferioare 300 de învățăcei. Pe lângă rector și prorector erau angajați 2 lectori, 5 colaboratori și 3 extraordinari care sunt toți bărbați tineri instruiți la școli înalte în străinătate. Salariul lor fix însuma până în anul 1800 în total 395 fl. 50 cor. În acest an (1803) a fost mărit la 786 fl. 40 cor.

[437] *Ibidem*, p. 102

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Controlul școlii era făcut de prim preotul în funcție. Se predau următoarele discipline: dogmatică, morală teologică, științele filozofice, matematică, istorie și geografie.

Spre folosul tineretului evanghelic feminin au fost înființate 4 clase de fete care au doar un singur dascăl."[438]

Din păcate școala n-a mai fost reparată mai mult de 100 de ani. În anul 1812 rectorul gimnaziului Simon Gottlieb Brandsch semnala consistoriului bisericesc local starea de degradare avansată a clădirilor școlii. S-au făcut reparații între anii 1829-1832, școala primind ajutor din partea primarului Georg Schaffendt, iar valoarea finală a lucrărilor a fost dublă față de devizul inițial de 7437 de guldeni.

În secolul al XIX-lea au fost două tentative de desființare a gimnaziului. La mijlocul acestui secol s-a dorit înființarea unui gimnaziu săsesc central cu sediul la Sibiu, pentru ca ulterior, în perioada Absolutismului, Guvernul austriac să încerce din nou contopirea gimnaziului din Mediaș, de data aceasta cu cel din Sighișoara. Nu s-a realizat desființarea gimnaziului, deoarece comunitatea săsească din Mediaș, în frunte cu prim preotul Josef Fabini, a reușit să se opună.

Tot la începutul secolului al XIX-lea, mai precis în anul 1815, rectorul Samuel Theil a construit un internat de fete, modificând fosta brutărie a școlii, internat ce se va muta în anul 1876 pe str. Stephan Ludwig Roth (Honterus) nr. 19.

În anul 1849 statul austriac a emis „Proiectul organizării gimnaziilor și școlilor reale din Austria," lege ce impunea reorganizarea învățământului precum și extinderea spațiilor unde să se desfășoare acesta. La Mediaș se impunea ridicarea unei noi clădiri pentru școală. Primarul de atunci, Friedrich von Biedersfeld, a propus ca sediul vechii primării din sudul castelului, clădire ce aparținea bisericii, să fie reconstruit pentru scopuri școlare. În anul 1855 clădirea renovată a fost predată școlii. Tot din anul 1850, ca urmare a decretului amintit, școala germană s-a reorganizat și s-a diversificat în mai multe ramuri: liceu, seminar, școala reală și școala elementară, toate având

[438] Calendarul popular transilvan..., în H.J. Knall (coord.), *Imagini...*, p. 131

Copyright © Achim Sărășan – 2018

aceeași direcțiune și desfășurându-și activitatea în aceleași clădiri ale bisericii.[439]

Proiectul organizării gimnaziilor și școlilor reale din Austria, promulgat în anul 1849, prevedea ca liceul să cuprindă opt clase, împărțite în ciclu inferior și unul superior a câte patru clase. Această nouă organizare a fost introdusă în liceul din Mediaș în anul școlar 1851-1852, din anul școlar următor funcționând și clasa a VIII-a.

O nouă lege apărută în sistemul de învățământ a fost cea din anul 1883, emisă de Ministrul Cultelor și Învățământului, care prevedea introducerea examenului de maturitate.

Seminarul, înființat în cadrul liceului în anul 1850, a rămas în strânsă legătură cu acesta. Durata de studiu era de patru clase pentru formarea învățătorilor de școli elementare. În anul școlar 1851-1852 „Legea organizării seminariilor de învățători pentru școlile elementare C.A. din Transilvania" elaborată de Consistoriul Superior prevedea ca din 1851 seminariile să se separe de liceu, dar să rămână în legătură cu acesta prin direcțiunea comună, material didactic comun și același local de școală.[440]

Acest seminar pentru învățători s-a dezvoltat din anul școlar 1858-1859, devenind „Seminar pentru predicatori și învățători de școală elementară," iar din anul 1872-1873 „Seminar teologic-pedagogic."

Din anul 1870 admiterea în seminar se făcea după absolvirea primelor două clase ale treptei inferioare a liceului sau a școlii reale inferioare pe baza unui examen. Din anul 1880 a zecea adunare a Bisericii Regnicolare a hotărât ca seminarele să aibă la bază treapta inferioară a liceului. De atunci Seminarul din Mediaș avea o durată de școlarizare de trei ani. În anii următori însă, datorită numărului tot mai mic de elevi, acest seminar s-a desființat în anul școlar 1891-1892, rămânând în funcție doar „Seminarul Regnicolar din Sibiu."

---

[439] Helmuth Julius Knall, „Anuarele liceului «Stephan Ludwig Roth»", în *Liceul Teoretic Stephan Ludwig Roth Mediaș Anuar 2004*, pp. 3-44

[440] *Ibidem*, p. 12

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Școala reală s-a deschis în anul școlar 1854-1855, având o primă clasă inferioară pentru elevii ce se dedicau meseriilor. În anii următori s-a dorit înființarea unei a doua clase reale, dar, din cauza numărului restrâns de elevi, aceasta și-a încetat activitatea. Din anul 1862 s-a renunțat și la prima clasă inferioară a școlii reale, elevii fiind trecuți în clasele de liceu. În anul 1878-1879 școala reală inferioară s-a contopit cu școala elementară.

Creșterea continuă a numărului de elevi la sfârșitul secolului al XIX-lea (1852: 281 elevi; 1860: 382; 1870: 429; 1880: 418)[441] a creat o criză de spațiu la care s-a adăugat și neadecvarea spațiilor școlare existente. Soluția adoptată a fost ridicarea unei noi clădiri etajate pentru școala de băieți pe terenul castelului, lucrare finalizată în anul 1889. Tot în această perioadă, în anul 1879, sub conducerea rectorului Franz Karl Heinrich s-a construit sala de gimnastică a gimnaziului după planul arhitectului Friedrich Matz, actuala Școală sportivă. Valoarea proiectului a fost de 11.000 fl. În pofida tuturor eforturilor făcute, Ministerul ungar al învățământului, în urma unei inspecții făcute în anul 1891, a declarat „întreaga clădire neadecvată scopului și de aceea realizarea unei noi clădiri nu va putea fi ocolită."[442]

Deoarece comunitatea evanghelică nu dispunea de fonduri suficiente pentru construcție, Comisia Presbiteriului înființată în scopul construirii gimnaziului a cerut ajutor financiar Ministerului ungar al Învățământului în cuantum de 70.000 fl., ajutor aprobat la 9 aprilie 1897 de ministrul Dr. Julius Wlassics. Începerea construcției s-a tărăgănat din cauza alegerii terenului potrivit pe care să fie construită noua clădire a școlii, dar și cu proiectarea construcției. În final, din patru posibile locații s-a optat pentru terenul complexului de case Andrae Heidendorf care, deși era mai mic ca suprafață, avea avantajul că se afla lângă clădirea școlii primare, în apropierea bisericii Sfânta Margareta.

---

[441] pentru amănunte vezi tabel în H.J. Knall, „Anuarele liceului...", în *Anuar 2004*..., pp. 28-29

[442] H.G. Pauer, „Clădirile Gimnaziului...", în H.J. Knall (coord.), *Mediaș – pagini*..., p. 105

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Fiindcă proiectul construcției era ambițios și banii avuți la dispoziție erau insuficienți, conducerea școlii a solicitat statului o subvenție de 160.000 de coroane, sumă care s-a și aprobat.

Pentru planul construcției s-au primit 38 de proiecte, fiind agreat în final cel al arhitectului Fritz Balthes din Sighișoara, cu valoarea estimată a devizului de 468.651,46 C. Construcția școlii a început în iunie 1910 și s-a terminat în septembrie 1912, cheltuielile de construcție depășind valoarea estimativă a proiectului, costul total fiind 534.023,29 C. Această sumă s-a constituit din subvenția din partea statului în sumă de 335.079 C, 80.000 C donație din partea Asociației evanghelice a fondului școlii, 69.721 C donație din partea Bisericii evanghelice și diferența constituindu-se din dobânzi (40.733 C) și valorificarea materialelor refolosibile (8.490 C).

„Clădirea avea inițial un cabinet al rectorului, sala profesorală, sala de consultații cu părinții, sala de colecții, sala de desen, sala de muzică, observatorul astronomic, sala de festivități cu vitralii reprezentând nuferi și tavanul cu zodii. Scările care duc la etaj sunt din tranchit de Deva, parchetul a fost donat de o firmă din Budapesta, rețeaua de iluminat de firma Siemens et Holske tot din Budapesta, tablele din sălile de clasă de firma Johannes Müller din Viena, dotarea cabinetelor s-a făcut de către Max Kohl din Chemnitz, iar statuile de pe coridoare de August Gerber din Köln (la parter Zeus și Demostaenes, la etaj Hera, Venus, Laokon Grup și Herodot). La subsol se află centrala termică și se găsesc două fântâni. Una a fost prevăzută la vremea respectivă cu o pompă de apă. Caloriferele au fost aduse din Budapesta.”[443]

La 30 octombrie 1912 noua clădire a gimnaziului a fost inaugurată de episcopul Bisericii evanghelice Friedrich Teutsch și dată în folosință profesorilor și elevilor.

Cu noile clădiri dotate cu material didactic de ultimă oră, cu un corp profesoral de elită, liceul confesional al sașilor s-a situat pe același plan cu școlile de stat din Austro-Ungaria, cu diferența că el a rămas în subordinea autorităților bisericești.

---

[443] Dorin Chira, „Secvențe reprezentative din istoria Liceului Teoretic «Stephan Ludwig Roth»”, în *Anuar 2004...*, p. 47

Copyright © Achim Sărășan – 2018

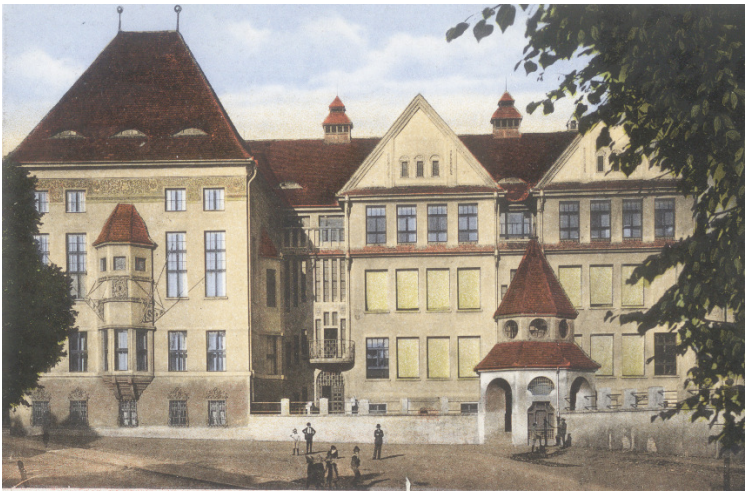

Gimnaziul evanghelic C.A. Mediaș

Primul Război Mondial a cauzat schimbări și în viața Mediașului și a școlilor acestuia, perturbând grav procesul de învățământ. Șase dascăli și peste 50 de elevi ai școlii au fost recrutați pe front.

La 27 august 1916, când trupele românești au intrat în Transilvania, sașii, ca și maghiarii din Mediaș, s-au refugiat în Csongrad și Maco – Ungaria și Burgenland. S-au reîntors două luni mai târziu împreună cu armatele germane.

Anul 1918 a adus transformări majore și pentru liceul săsesc. După realizarea Marii Uniri din anul 1918, învățământul transilvan a suferit modificări în sensul că școlile românești confesionale s-au desființat și învățământul a trecut în administrarea statului. Școlile minorităților însă, deci și liceul din Mediaș, au rămas sub patronajul Bisericii. Hotărârile Adunării Naționale de la Alba Iulia din data de 1 decembrie 1918 prevedeau „deplina libertate națională pentru toate popoarele conlocuitoare și asigurarea fiecărui popor a dreptului de instruire în limba sa proprie prin indivizi din sânul său.”[444] Aceste promisiuni însă n-au fost respectate pe de-a-ntregul în perioada următoare de guvernele românești. Totuși, și după 1918 școlile minorităților au rămas sub patronajul Bisericii.

[444] H.G. Pauer, „Liceul...”, în H.J. Knall (coord.), *Liceul...*, vol. I, pp. 29-30

Copyright © Achim Sărășan – 2018

În anul 1919, la cererea conducerii Gimnaziului evanghelic – rector Hermann Jekeli – adresată guvernului, noul nume al școlii a devenit „Liceul Evanghelic C.A. Stephan Ludwig Roth."

În anul 1925 statul român a promulgat Legea învățământului particular, categorie în care intrau și școlile confesionale ale minorităților, lege care prevedea ca aceste școli să fie supuse supravegherii și controlului Ministerului Instrucțiunii din București. În programul școlar se prevedea ca o treime din orele săptămânale să se țină în limba română (Limba română, Istoria și Geografia României și Instrucția civică). Școlile săsești erau controlate de Ministerul Învățământului prin revizori și inspectori școlari, dar și de Biserica ce patrona școala respectivă. Aceeași lege prevedea susținerea în toate școlile a unui bacalaureat unic, în limba română.

Prin Legea învățământului secundar din 1928 liceele săsești s-au transformat în școli medii unitare cu un ciclu inferior de trei clase și unul superior de patru clase.

Susținerea examenului de bacalaureat a elevilor sași în limba română a cauzat o promovabilitate foarte redusă.

În anul 1924 a fost înființat Gimnaziul Evanghelic C.A. de fete din Mediaș în baza autorizației 9274/1924. Cursurile s-au desfășurat în localul școlii aparținând Bisericii evanghelice. Acest gimnaziu avea un buget propriu în sumă de 734.231 de lei în anul 1940.[445] La acea dată directoarea școlii a fost Hermine Giersch și ea era ajutată de patru profesori titulari.

Școala germană din Mediaș era susținută financiar de Biserica evanghelică. Datorită faptului că în anul 1924 s-a promulgat Legea exproprierii Pădurilor celor Șapte Juzi, școala germană a pierdut principala sursă de venituri pentru întreținerea sa. În consecință au scăzut salariile profesorilor și greutatea întreținerii școlii a fost preluată în totalitate de Biserica evanghelică.

Încă din anul 1912 destinele școlii au fost conduse de directorul Hermann Jekeli (1878-1933), un om de mare cultură,

[445] Gavril Rusu, „Învățământul primar", în I. Covrig-Nonea (coord.), *Monografia județului...*, p. 347

Copyright © Achim Sărășan – 2018

un bun manager, care a studiat la Cluj, Halle-Wittenberg și Leipzig. Din 1933 a fost director Dr. Otto Folberth, iar din septembrie 1938 Julius Duldner, până în 1945.

În anul 1935 liceul a avut ca internat de fete actuala Școală generală nr. 4, ca internat de băieți actualele ateliere ale S.N.G. de pe str. Unirii și ca bază sportivă Școala sportivă din Mediaș.

În noiembrie 1939 Guvernul român a emis o Lege a învățământului mediu care prevedea adăugarea unei clase de bacalaureat la cele șapte existente pentru elevii care doreau să urmeze o facultate.

Anul 1939, o dată cu izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial, a cauzat transformări profunde și în sistemul de învățământ. Anul școlar 1939-1940 s-a încheiat mai repede, la 13 iunie 1940, iar bacalaureatul liceelor săsești s-a ținut la Liceul Honterus din Brașov în limba germană.

Din anul 1940 s-au produs schimbări majore și în viața politică a sașilor din Transilvania prin înființarea Grupului Etnic German din România, de orientare național-socialistă, grupare care a preluat în administrare și Liceul Stephan Ludwig Roth începând cu anul școlar 1941-1942. Din acel moment Parohia evanghelică din Mediaș și-a pierdut rolul de întreținătoare a școlii.

În anul școlar 1943-1944 cursurile liceului s-au terminat în luna aprilie, fiindcă armata sovietică înainta spre Mediaș. În perioada imediat următoare clădirile școlii au fost rechiziționate și transformate într-un punct de comandă sovietic și un spital de campanie.

De frica recrutării forțate la muncă, în anii războiului, elevii mai mari n-au mai frecventat școala, numărul cursanților scăzând drastic.

Cu venirea armatelor sovietice în Transilvania, Grupul Etnic din România a fugit o dată cu retragerea armatelor germane. După terminarea războiului, liceul din Mediaș, începând cu anul școlar 1945-1946, s-a reîntors sub oblăduirea Consistoriului Regnicolar al Bisericii evanghelice. Începând cu 1 septembrie 1945 clădirile școlii au fost eliberate și retrocedate activității școlare.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

În anul 1948 o nouă lege a învățământului a desființat școlile particulare și școlile confesionale ale minorităților. În România, învățământul în totalitatea lui a fost preluat de guvernul comunist. În consecință, gimnaziul Stephan Ludwig Roth a fost naționalizat și transformat în școală românească.

În perioada anilor 1849-1948 destinele școlii germane au fost conduse de următorii directori: 1. Andreas Gräser (1849-1855), 2. Carl Brandtsch (1855-1867), 3. Johann Oberth (1867-1874), 4. Franz Carl Heinrich (1874-1881), 5. Gustav Friedrich Schuller (1881-1905), 6. Ludwig Leutschaft (1905-1912), 7. Dr. Hermann Jekeli (1912-1933), 8. Dr. Otto Folberth (1933-1938), 9. Julius Duldner (1938-1945), 10. Julius Draser (1945-1948).[446]

6.4. Școala profesională evanghelică C.A. pentru ucenici industriali și comerciali[447]

Prima școală de ucenici „Gewerbeschule" a fost înființată în anul 1873. Înainte de ea a existat o școală comercială numită „Gremium", înființată în anul 1860. Aceasta a funcționat până în anul 1872, a fost sprijinită de Societatea comercianților și a fost integrată ulterior în Școala de meserii.

Școala „Gewerbeschule" a fost înființată în Mediaș ca și în celelalte orașe din Transilvania de Universitatea Săsească din Sibiu. Statutul școlilor profesionale întocmit de această universitate a prevăzut că „toți ucenicii din oraș, fără deosebire de naționalitate, religie și neam, au fost obligați să se înscrie la această școală. În perioada 1873-1884 școala a fost susținută din subvențiile acordate de Universitatea Săsească (2000 K anual) și din contribuțiile comercianților și meseriașilor."[448]

Limba de predare în această școală a fost limba germană. Ucenicii erau în marea lor majoritate sași și locuiau de regulă la patronii cu care încheiau un contract. Meseriile pentru care se

[446] H.J. Knall, „Anuarele liceului...", în *Anuar 2004...*, p. 6
[447] Informații preluate din H.J. Knall (coord.), *Imagini...*, pp. 144-160
[448] *Ibidem*, p. 146

Copyright © Achim Sărășan – 2018

pregăteau au fost tâmplar, pantofar, zidar, instalator, strungar, lăcătuș, electrician. Mai târziu ucenicii au primit cunoștințe de limbă, matematică, desen, geografie și tehnologia meseriei.

În anul 1884, Parlamentul ungar a emis „Legea învățământului muncitoresc." Articolul 33 al acestei legi prevedea ca școlile profesionale să treacă sub administrația Primăriei numită atunci „Magistratul orașului", care a și devenit susținătoarea școlii. Școala de ucenici din Mediaș a primit numele de „Școala orășenească pentru ucenici – Städtische Gewerbeschule". Disciplinele s-au predat de atunci și în limba maghiară.

Din anul 1894 s-a înființat un cămin internat pentru ucenici și din anul 1900 un atelier pentru tâmplărie. Numărul claselor a variat după necesitate, după numărul elevilor, dar mai ales după pregătirea și educația școlară a elevilor. Au fost ani în care au funcționat câte cinci clase și ani cu câte patru sau trei clase. După necesitate s-au creat și cursuri de perfecționare, ba chiar și clase pregătitoare. Printre elevii înscriși au fost mulți elevi absolvenți a șase-șapte clase, chiar și a opt clase secundare. Acești elevi erau înscriși numai în clasa a V-a, respectiv cursul de perfecționare pentru lucrări de birouri.

În anul 1906-1907, printr-un Regulament, în baza Legii învățământului muncitoresc, clasele au fost reduse de la patru la trei. În anul școlar 1911-1912 s-a reînființat Școala Gremială Comercială pentru ucenici comerciali, școală susținută de „Societatea Comercianților din Mediaș". Când societatea susținătoare s-a desființat, Școala profesională a trecut în administrarea Bisericii evanghelice.

Din anul 1920 subvenția Primăriei pentru susținerea școlii a fost redusă și centrul de greutate al susținerii ei a trecut în grija Presbiteriului evanghelic C.A. din Mediaș, pentru ca începând din anul școlar 1936-1937 să o susțină integral. Orientativ prezentăm o scurtă statistică privind numărul de elevi ai școlii: 1873-1874 – 48 elevi înscriși; 1878-1879 – 142 elevi înscriși; 1909-1910 – 311 elevi înscriși; 1930-1931 – 238 elevi înscriși...[449]

[449] *Ibidem*, pp. 149-150

Copyright © Achim Sărășan – 2018

În această școală au fost înscriși în total 12.347 de elevi, din care au fost 812 români, mai ales după anul 1918. Ceilalți cursanți au fost unguri, ruteni, slovaci, evrei... Din numărul total au absolvit școala numai 2.661 de elevi; restul elevilor a abandonat școala pe parcursul timpului.

Localul unde a funcționat școala a fost clădirea Școlii primare evanghelice C.A.

După anul 1918 Școala de ucenici a funcționat cu două secții: germană și română. După absolvire, ucenicul devenea calfă, apoi ajutor de maistru, iar în final maistru. Promovarea se făcea în raport cu vechimea în muncă și caracterizarea patronului. Tot din perioada începutului de secol XX Societatea Astra a acordat burse de studiu unor elevi români pentru frecventarea acestei școli.

Școala de ucenici a rămas sub patronajul Bisericii evanghelice și, după 1918, Primăria a contribuit și ea la susținerea școlii. Personalul școlii era numit de Presbiteriul Bisericii evanghelice (consiliul bisericesc). Salariile profesorilor erau asigurate din taxele școlare plătite de patroni și din munca ucenicilor. Drepturile și obligațiile ucenicilor erau consemnate într-un contract cu patronul, contract ce-l favoriza întotdeauna pe acesta din urmă.

6.5. Școala confesională maghiară

În Mediaș, învățământul în limba maghiară, la începuturile lui, a fost legat de Biserica romano-catolică. Ordinele călugărești din localitate, al franciscanilor și al piariștilor, și-au asumat această responsabilitate de educare a copiilor de etnie maghiară. În complexul de clădiri al Mănăstirii franciscane, în anul 1728, un corp era destinat școlii.[450] Este foarte probabil ca această școală să fi fost frecventată de copii romano-catolici atât din Mediaș, cât și din împrejurimi.

[450] Vasile Mărculeț, Ioan Mărculeț, Cătălina Mărculeț, *Mediaș. Scurtă prezentare monografică*, Mediaș, 2002, p. 48

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Școala a fost deci construită de călugării franciscani, după ce Biserica romano-catolică, la începutul secolului al XVIII-lea, și-a recuperat bisericile, mănăstirile, școlile și o mare parte din bunurile mobile și imobile, trecute forțat din patrimoniul ei în patrimoniul Bisericii protestante în secolul al XVI-lea.

Învățământul era axat pe educația religioasă, istoria și geografia Ungariei, scris, citit și aritmetică. Școala a fost condusă și deservită de călugări-învățători.

În anul 1774 școala și-a dobândit calitatea de „Gimnaziu", acesta fiind amintit ca atare în documente.[451]

În secolul al XIX-lea edificiul școlii a fost reparat și extins. Alte lucrări mari de reparații s-au executat apoi în anii 1908 și 1928. Cheltuielile de executare ale lucrărilor de reparații au fost suportate financiar de călugării franciscani.

Tot la începutul secolului al XVIII-lea, la Mediaș s-au stabilit călugării piariști care au avut ca obiectiv principal al activității lor educarea tineretului în școli numite „Scuole Pie." Ei au construit în piața centrală a orașului, actualmente Piața Ferdinand I nr. 13, un edificiu impunător cu trei nivele. Această școală a fost dată în folosință în anul 1736. O bună perioadă de timp, până în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, învățământul s-a derulat în limba maghiară și ulterior și în limba germană. Programa și disciplinele de învățământ erau similare cu cele ale Gimnaziului franciscan. Din păcate Școala, ca și Ordinul piarist, și-a încetat activitatea la Mediaș în anul 1790.

În secolul al XIX-lea Școala confesională romano-catolică a avut un puternic concurent în Școala maghiară de stat. Aceasta a luat ființă din momentul în care comunitatea maghiară din oraș a crescut foarte mult, mai ales după realizarea dualismului austro-ungar în 1867. Presupunem că deoarece la mijlocul secolului al XIX-lea exista la Mediaș o școală maghiară de stat, nu s-a simțit nevoia organizării învățământului confesional reformat la această dată, dar Școala confesională romano-catolică și-a continuat activitatea, punându-se în cadrul ei un accent deosebit pe educația religioasă.

---

[451] M. Bordeianu, P. Vladcovschi, *op. cit.*, p. 52

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Anul școlar 1919-1920 a adus transformări esențiale în structura școlii, precum și un număr mai mare de elevi. După formarea României Mari, învățământul de stat în limba maghiară a fost înlocuit de cel în limba română. Vechea școală de stat maghiară a devenit Școala generală română nr. 1. În consecință elevii de etnie maghiară s-au orientat spre Școala confesională romano-catolică. Un an mai târziu, Biserica reformată maghiară și-a dezvoltat propriul învățământ confesional.

Deși învățământul românesc a fost preluat de stat, școlile confesionale ale etnicilor maghiari și sași și-au menținut acest statut până în anul 1948, când regimul comunist a desființat școlile confesionale și particulare, iar edificiile acestora au fost naționalizate.

Învățământul în limba maghiară în Mediaș a avut parte de un tratament privilegiat până în anul 1959, în sensul că s-a desfășurat în aceeași locație a vechii Școli confesionale romano-catolice. Din anul 1959 școala s-a comasat cu Școala generală nr. 1 din punct de vedere administrativ dar și-a menținut statutul de secție maghiară.

Începând cu anul 1960, în Mediaș s-au înființat clase cu predare în limba maghiară și la celelalte școli primare din oraș.

La 20 ianuarie 1990 Secția maghiară a Școlii generale nr. 1 s-a separat de Secția română a acesteia, noua unitate de învățământ primind denumirea de Școala generală nr. 10.

6.6. Școala confesională reformată

Informații despre comunitatea maghiară reformată din Mediaș avem din anul 1803, când aceasta însuma 14 familii. Fiind atât de mică, această comunitate nu avea nici lăcaș de cult și nici preot, serviciile religioase fiind săvârșite de preotul reformat din Alma săsească.[452]

[452] Calendarul popular transilvan..., în H.J. Knall (coord.), *Imagini...*, p. 131

Copyright © Achim Sărășan – 2018

După o perioadă de timp numărul de credincioși reformați din Mediaș a crescut și în anul 1829 conducerea orașului le-a atribuit un teren pe str. Bader (Izvorului – Mărășești) unde aceștia și-au construit în aceeași incintă o casă de rugăciune, o sală de clasă și o locuință pentru preot care îndeplinea și funcția de învățător.

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea populația maghiară din oraș s-a dezvoltat foarte mult. Realizarea dualismului austro-ungar din 1867 a conferit etnicilor maghiari din Mediaș un statut special în relațiile cu naționalitatea săsească care conducea destinele localității. La cererea expresă a maghiarilor reformați de a primi teren pentru construirea unei biserici în incinta fortificațiilor, conducerea orașului le-a oferit un turn din zidul orașului cu spațiul din jur dar din partea exterioară a zidului cetății, pe str. Unirii nr. 19. Aici, în anul 1869, reformații maghiari și-au construit o biserică mai mică, probabil vechea clădire de pe str. Bader adăpostind Școala confesională reformată.

În anii 1870-1880 statul maghiar a înființat o școală de stat cu predare în limba maghiară, construind un edificiu școlar impunător pe str. Țecheș în anul 1912, iar ulterior populația maghiară din oraș și-a înscris copiii aici, astfel că despre Școala confesională reformată nu mai sunt date.

După anul 1918 statul român a preluat obligațiile organizării și susținerii învățământului în limba română, iar minoritățile maghiară și săsească și-au organizat și susținut propriul învățământ pe linie confesională. Datorită faptului că Biserica reformată din Mediaș n-a mai avut un învățământ confesional, ea s-a văzut obligată să-și organizeze propriul învățământ. În anul 1920, Consiliul Dirigent al Eparhiei reformate din Ardeal a hotărât înființarea „Școlii primare confesionale reformate” cu predare în limba maghiară.

La vremea respectivă Parohia reformată din Mediaș avea peste 1000 de suflete și peste 100 de copii de vârstă școlară. Fiindcă numărul de copii era mare, instituția s-a văzut obligată să construiască un nou edificiu școlar. Acest proiect s-a înfăptuit în anii 1921-1933 pe etape, la început două clase de studiu și ulterior alte trei. Edificiul școlar a fost ridicat pe terenul de lângă

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Biserica reformată și în final a avut două nivele, pe lângă cele cinci săli de clase fiind construite și locuințe pentru învățători. În anul 1933 școala era frecventată de 182 de elevi. Dintre învățătorii din această perioadă amintim familia Molnar, mai mulți membri ai acesteia din diferite generații conducând destinele școlii, Takács Zsuzsanna, iar din 1937 au activat ca învățători Szabó Irén (din Alba Iulia), Varga Sándor (din Aiud) și Székely Margit (din Dej).

Legea învățământului din august 1948 a adus încetarea activității acestei școli. Edificiul școlii a fost naționalizat și o bună perioadă de timp și-au desfășurat aici activitatea câteva clase primare ale Școlii generale nr. 4.

În anul 1995 spațiul școlii a fost restituit proprietarului de drept, respectiv Parohia reformată Mediaș.

6.7. Învățământul preșcolar

Prima grădiniță de copii a luat naștere pe lângă Biserica evanghelică din Mediaș. La începutul anilor 1940, în Mediaș funcționau patru grădinițe (grădini de copii mici), fiecare dintre ele având câte două posturi de educatoare.[453]

Primele grădinițe românești au apărut după 1918 pe lângă Școlile generale nr. 1 și nr. 2. Grădinița maghiară a apărut spre sfârșitul secolului al XIX-lea pe lângă Școala de stat maghiară de pe Țecheș.

După al Doilea Război Mondial, dezvoltarea demografică a populației Mediașului a determinat creșterea numărului de școli, dar și de grădinițe în oraș. Marile întreprinderi ale orașului s-au implicat în construcția și dotarea nu numai a creșelor, dar și a grădinițelor pentru copiii propriilor angajați.

După anul 1970 numărul copiilor a crescut foarte mult în Mediaș, aceasta datorită, pe de-o parte, interzicerii avorturilor și, pe de altă parte, datorită emiterii unor decrete de stat care

[453] G. Rusu, „Învățământul...", în I. Covrig-Nonea (coord.), *Monografia județului...*, p. 324

Copyright © Achim Sărășan – 2018

încurajau creșterea natalității – decrete care stipulau mărirea alocației lunare pentru creșterea copiilor, dar și oferirea în special a unor premii financiare la nașterea copiilor, mai ales în familiile numeroase.

După momentul de vârf al creșterii populației orașului, anii 1975-1989, a urmat o perioadă de declin accentuat, scăderea natalității manifestându-se în fiecare an. Această situație a dus la reducerea numărului de copii de vârstă preșcolară și școlară. Dacă în anii 1980 grădinițele și școlile erau supraaglomerate, fiind frecventate în două-trei schimburi, în prezent s-a ajuns la o comasare a acestora.

În prezent în Mediaș funcționează următoarele grădinițe:

1. Grădinița nr. 1, str. Azilului nr. 1, cu program normal.
   Arhivele instituției menționează că a fost înființată în anul 1918. Probabil că a existat o perioadă când nu a mai funcționat, pentru că ulterior în istoricul ei apare anul 1961 ca an al [re]înființării. În prezent are cca 72 de copii și este condusă de director Iustina Nicula.
2. Grădinița nr. 12, str. Constantin Brâncoveanu nr. 13, cu program prelungit.
   A fost înființată în anul 1962 și în prezent este frecventată de cca 150 de copii, fiind condusă de director Iustina Nicula.
3. Grădinița „Micul Prinț”, str. Sondorilor nr. 16, cu program prelungit.
   A fost înființată în anul 1978, în prezent are cca 135 de copii și este condusă de director Mariana Stancu.
4. Grădinița structură nr. 7, str. Merilor nr. 2-4, cu program prelungit.
   A fost înființată în anul 1967 și în prezent este frecventată de cca 65 de copii, fiind condusă de director Mariana Stancu.
5. Grădinița nr. 14, str. Stadionului nr. 5, cu program normal.
   A fost înființată în anul 1950, are cca 47 de copii și este condusă de director Daniela Crișan.
6. Grădinița structură nr. 5, str. Piața Castelului nr. 1.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

A fost înființată în anul 1942 și are cca 70 de copii, fiind condusă de director Ligia Moldovan.

7. Grădinița „Pinocchio”, str. Rubinului nr. 5, cu program prelungit.
   A fost înființată în anul 1957, actualmente este frecventată de cca 180 de copii și este condusă de director Ligia Moldovan.
8. Grădinița „Piticot”, str. Lucian Blaga nr. 8, cu program prelungit.
   A fost înființată în anul 1972 și are cca 155 de copii, fiind condusă de director Cristina Hodârnău.
9. Grădinița „Rază de Soare”, str. Clujului nr. 12, cu program prelungit.
   A fost înființată în anul 1973 și are cca 205 copii. Este condusă de director Daniela Crișan.
10. Grădinița „Dumbrava Minunată”, str. Sticlei nr. 14, cu program prelungit.
    A fost înființată în 1976 și are cca 235 de copii. Este condusă de director Maria Ionescu.
11. Grădinița „Bucuria copiilor”, str. Titu Maiorescu nr. 10A, cu program prelungit.
    A fost înființată în anul 1977 și are cca 231 de copii. Este condusă de director Izabella Hajnalka Peter.[454]

6.8. Școlile Gimnaziale din Mediaș

6.8.1. Școala Gimnazială Nr. 1 „Mihai Eminescu”

Str. Mihai Viteazul nr. 14

În ultimele decenii ale secolului al XIX-lea, după înfăptuirea dualismului austro-ungar în anul 1867, conducerea politică a vremii a început în Transilvania o campanie furibundă de impunere a limbii maghiare în sistemul de învățământ. În

[454] Informațiile despre grădinițe ne-au fost furnizate de educatoarea Dana Rusu.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

acest scop, au fost înființate „școli de stat” cu predare numai în limba maghiară. O astfel de școală a fost înființată și la Mediaș în 1894-1895. Pentru buna ei funcționare în anul 1912 a fost construit un edificiu impunător după planul arhitecților Kovacs și Leonardth din Sighișoara.

După realizarea Marii Uniri din anul 1918, în Transilvania vechiul sistem de învățământ aflat în administrarea statului maghiar a trecut în administrarea statului român. Școala maghiară de stat de pe Țecheș a devenit din anul 1919 prima școală de stat românească din Mediaș, numită ulterior Școala generală nr. 1.

Școala Mihai Eminescu

„În anul 1919, cadrele didactice de la Școala maghiară de stat au părăsit școala, predând întregul inventar al școlii și al grădinițelor de stat nr. 1 și nr. 2 învățătorului confesional de la școala greco-orientală (ortodoxă), Virgil Imbăruș. Cu raportul nr. 20 din 7 octombrie 1919 directorul școlii primare naționale de stat din Mediaș, Nicolae Miuță, arată organelor ierarhice că a luat în primire de la învățătorul Virgil Imbăruș edificiul, mobilierul, rechizitele de învățământ, bibliotecile, arhivele fostei școale primare etc.”[455]

Din această perioadă, învățământul primar din Transilvania a intrat în sistemul legislativ din restul țării, devenind gratuit și obligatoriu. Perioada de studiu s-a extins la șase clase.

La Școala generală nr. 1 din Mediaș, anul școlar 1919-1920 a început cu 328 de elevi grupați în șase clase, cu șase învățători – Ștefan Pocan, Gheorghe Nițiu, Gavril Hudea, Valeria Suciu, Ștefan Secetă și Ioan Biriș – și directorul Nicolae Miuță. Elevii proveneau de la fostele școli confesionale ortodoxă și greco-catolică și de la fosta școală maghiară de stat.

[455] L.E. Bușoiu, *Repere în timp...*, p. 15

Copyright © Achim Sărășan – 2018

De altfel, începând cu anul școlar 1920-1921, elevii de etnie maghiară au avut o secție separată în cadrul școlii. Tot aici a funcționat și o grădiniță de copii condusă de învățătoarea Elena Predoviciu.

Școala s-a dezvoltat în ritm rapid, numărul elevilor fiind în creștere continuă și în consecință a crescut și numărul cadrelor didactice: Elena Priteanu, Eugenia Biriș, Natalia Moldovan și Panaite Avram s-au adăugat vechiului colectiv. La secția maghiară care avea cinci clase cumulative era învățătoare Inczefi Aron.

La 26 iulie 1924 a intrat în vigoare „Legea Ministerului Instrucției Publice" care a grupat învățământul pe două cicluri: ciclul primar clasele I-IV și ciclul supraprimar clasele V-VII.

Din anul școlar 1926-1927 durata de studiu la școala primară s-a extins de la șase la șapte clase. În acest an la Școala generală nr. 1 erau 428 de elevi în nouă clase, cu nouă cadre didactice.

Începând cu deceniul al treilea al secolului al XX-lea, populația Mediașului a crescut vertiginos și odată cu aceasta și numărul copiilor. Școala generală de pe Țecheș nu mai putea face față numărului mare de elevi, de aceea în toamna anul 1932 s-a aprobat înființarea unei noi școli.

După numirea directorului Nicolae Miuță în funcția de revizor școlar, începând cu anul 1934 această funcție de conducere a fost preluată de Mihail Zampa, iar din anul 1941 de Mihail Limbășan.

Paralel cu sistemul de învățământ, în cadrul școlii s-a organizat o cantină școlară pentru elevi.

Cursul ascendent al școlii e relevat și de numărul de 640 de elevi cu 14 cadre didactice din anul 1935.

În timpul celui de-al Doilea Război Mondial armatele române și sovietice au instalat în incinta școlii un spital de campanie. După încheierea războiului, numărul de elevi a scăzut inițial (604 elevi în anul 1945, 523 în 1951) pentru ca ulterior să crească (1048 de elevi în anul 1961). În anul 1948 a apărut o nouă Lege a învățământului care a adus schimbări în sistem.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

După generalizarea învățământului la șapte ani, din anul școlar 1961-1962 învățământul s-a generalizat la opt clase obligatorii.

Din anul 1957, în funcția de director al școlii au fost numiți numai profesori, începând cu profesorul de geografie Constantin Zlei, care a deținut această funcție până în anul 1961. În perioada sa de directorat s-au efectuat lucrări ample de renovare a școlii și au fost date în folosință laboratorul de fizică, atelierul de lăcătușerie băieți, atelierul de lucru de mână și gospodărie fete în clădirea anexă a școlii de pe str. Petru Rareș.

În următoarea perioadă de timp, în anii 1961-1981, școala a fost condusă de profesorul de istorie Corneliu Tatu. În timpul directoratului său, în 1964 s-au dat în folosință o sală de gimnastică, cabinetul de biologie, iar în anul 1974 laboratorul de chimie. Și biblioteca școlii s-a îmbogățit permanent, zestrea sa ajungând în anul 1970 la 10.421 de volume.

Din anul școlar 1970-1971 s-a generalizat învățământul de zece clase, clasele a IX-a și a X-a rămânând în cadrul școlii generale. La această dată la Școala generală nr. 1 erau 892 de elevi, iar în anul școlar 1976-1977 erau 990 de elevi cu 46 cadre didactice: 21 de clase români cu 618 elevi și 16 clase maghiari cu 372 de elevi.

În anul școlar 2016-2017 au fost înscriși 520 de elevi și corpul profesoral era alcătuit din 30 de cadre didactice.

În perioada anilor 1981-1990 destinele școlii au fost conduse de Doina Chealda, profesoară de limbă română.

Din anul 1990 până în 1998 a fost director Ana Moșoiu. Din anul 1990 secția maghiară s-a mutat la școala Báthory István, în vechea școală rămânând 642 de copii grupați în 22 de clase cu 36 de cadre didactice. Următorii directori au fost Elisabeta Frățilă (1998-2002), urmată de Octavia Prihoi (2002-2007), și din 2007 până azi Cătălina Halmaghi.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

6.8.2. Școala Gimnazială Nr. 2 „George Popa”

Str. Avram Iancu nr. 42

La începutul deceniului al patrulea din secolul al XX-lea, numărul copiilor de vârstă școlară din Mediaș era foarte mare și Școala generală nr. 1 nu avea capacitatea să-i școlarizeze pe toți. De aceea, în toamna anului 1932 „Serviciul Local de Învățământ” din Mediaș a aprobat „dezbinarea Școlii Primare de Stat nr. 1, cu trecerea posturilor 12, 13 și 14 la Școala de Stat nr. 2.”[456]

La început școala a avut patru clase mixte și patru cadre didactice și a funcționat într-un local închiriat pe str. Avram Iancu nr. 2.

Festivitatea de deschidere a anului școlar 1932-1933 a avut loc la 25 octombrie 1932. Erau înscriși 192 de elevi: clasa I – 50 elevi, învățător Ioan Rusu; clasa a II-a – 52 elevi, învățător Ioan Biriș; clasa a III-a – 50 elevi, învățătoare Elena Crișan; clasa a IV-a – 40 elevi, învățătoare Eugenia David. Cursurile se țineau alternativ, clasele I și a IV-a dimineața, clasele a II-a și a III-a după-amiaza. Începutul a fost deosebit de greu, lipsa manualelor școlare și a materialelor didactice fiind un obstacol dificil de trecut. Treptat, școala, sprijinită de conducerea orașului și de familiile copiilor, a depășit momentele dificile, iar zestrea școlii a crescut, biblioteca școlii nou-formate având 100 de cărți. În 1934 s-a înființat și o cantină școlară, care funcționa din munca elevilor și a dascălilor și care distribuia zilnic 60 de porții de pâine și lapte.

Spațiul școlii a devenit neîncăpător. La solicitarea cadrelor didactice, a directorului Ioan Biriș și a familiilor copiilor din cartier, Primăria a hotărât construirea unui local de școală adecvat. „Terenul pe care s-a construit noua școală a fost obținut de la Școala Agricolă care a cedat un teren cu o suprafață de 26 ha în str. Avram Iancu, în schimbul a 23 ha de pășune din comuna Valea Lungă. Costul total al construcției a însumat 3.300.000 de lei, din care 2.800.000 de lei au fost plătiți de

[456] Arhiva Școlii nr. 2 Mediaș, adresa nr. 34471/1932 în Registrul de intrări-ieșiri 1932/1934

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Primărie, iar 500.000 de lei de Ministerul Învățământului. Clădirea s-a ridicat sub supravegherea arhitectului P. Rommer și sub antrepriza ing. A. Roth.

Localul a fost amenajat cu șapte săli de clasă, o sală festivă, două cancelarii, două săli și un vestibul pentru Grădinița de copii nr. 2, sală specială pentru bibliotecă și un subsol unde s-au organizat muzeul școlii, cantina școlară, un atelier de tâmplărie, un atelier de gospodărie și locuința intendentului. Școala a început să funcționeze cu un număr de peste 300 de elevi organizați în șase clase mixte."[457]

Școala George Popa

La 12 octombrie 1936 a fost inaugurat noul local al Școlii generale nr. 2 printr-o festivitate deosebită la care au participat autoritățile locale, părinții copiilor și Ministrul Învățământului dr. C. Anghelescu. În anii următori școala a fost înfrumusețată, o inspecție școlară din anul 1942 conferindu-i o descriere poetică: „În partea din față, vegetația de aici, vrednică de văzut și de invidiat, fură privirea celui mai ursuz trecător, înseninându-i cerul sufletesc; brazii plantați în formă de gard viu, teii răspânditori de miresme, trandafirul îmbătător și pajiștile recreatoare rămân grăitoare oricui. În spate, o curte spațioasă înconjurată cu bănci de odihnă, o grădină de zarzavat foarte bine lucrată și un șir de plopi în anii fragezi ai vieții..."[458]

Începând cu anul 1937 activitatea cantinei școlare s-a extins. Elevele claselor a V-a și a VI-a, sub îndrumarea

[457] informații din Arhiva Școlii nr. 2 Mediaș

[458] Arhiva Școlii nr. 2 Mediaș, Registru de procese verbale ale inspecțiilor, 1936/1944, Proces verbal din 7 iulie 1941

Copyright © Achim Sărășan – 2018

învățătoarelor, au pregătit zilnic mâncare caldă pentru 60 de elevi săraci. Din fiecare clasă câte 10 elevi săraci primeau zilnic pâine și miere. Fondul didactic al școlii s-a îmbunătățit cu fiecare an. Biblioteca a ajuns în anul 1941 la 847 de volume și în fiecare clasă era o mică bibliotecă în care elevii găseau literatură specifică vârstei.

În anul 1941, datorită situației politice în care se afla țara, printr-un ordin al Ministerului Învățământului școlile confesionale ale evreilor au fost închise, arhivele acestora fiind preluate de școli românești. Școala primară nr. 2 a fost desemnată să preia actele aparținând Școlii confesionale evreiești din Mediaș. Cu acest prilej s-a semnat un proces verbal între directorul Școlii nr. 2, Ioan Bucur, și directoarea Școlii confesionale, Serene Rosenstein.

Pe lângă activitatea școlară obișnuită, Școala nr. 2, prin cadrele didactice și elevii școli, a desfășurat diferite activități și acțiuni cu profil social, cultural, sportiv. Colectivul școlii era format din învățători care aveau vârste cuprinse între 25 și 30 de ani, cu excepția directorului Ioan Biriș care era mai vârstnic. În anul 1946 Școala nr. 2 funcționa cu opt clase primare și șase gimnaziale în care erau înscriși 409 elevi, iar colectivul didactic era format din 16 învățători, patru profesori și o maistră. În școală se desfășura și un curs de alfabetizare la care participau 72 de cursanți.

Perioada anilor ’70 s-a remarcat prin numeroase realizări materiale. S-a construit în curte încă o clădire, în care au fost amenajate o sală de sport, un laborator de fizică-chimie și patru săli de clasă. În corpul vechi unele săli au fost transformate în cabinete de geografie, istorie și biologie, la care s-au adăugat în 1987 cabinetul de matematică, în 1990 cel de limbi străine și în 1997 cel de informatică.

Din anul 1984 Școala a primit ca anexă imobilul din str. Avram Iancu nr. 12, sediul fostului gimnaziu mixt din Mediaș construit în anul 1936.[459]

[459] G. Rusu, „Învățământul...”, în I. Covrig-Nonea (coord.), *Monografia județului...*, pp. 342-343

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Au condus școala ca directori Ioan Biriș (1932-1941), Constantin Tomozei (1942-1944, 1954-1955), Mihai Nicolae (1944-1945, 1946-1947), Ioan Bucur (1945-1946, 1947-1948), Nicolae Tărăbășanu (1948-1949, 1953-1954), Horea Lupu (1949-1951), George Popa (1951-1952), Ioan Șereanu (1952-1953), Ana Popovici (1955-1956), Ioan Rusu (1956-1958, 1961-1965), Vasile Jude (1958-1960), Arpad Kocsis (1960-1961), Ilarie Negrea (1965-1980), Doina Dănciulescu (1980-1983), Viorica Mureșan (1983-1989), Radu Bădărânză (1989-2008), Daniela Lăpădat (2008-2015), Gheorghe Cucean (2015-prezent).

6.8.3. Școala Gimnazială Nr. 3 „Cireșarii”

Str. Sticlei nr. 16

După încheierea Primului Război Mondial și realizarea Marii Uniri, Mediașul s-a dezvoltat în ritm alert. Au fost înființate noi întreprinderi în partea vestică a orașului: Întreprinderea Mecanică-Șuruburi (1919), Fabrica de Geamuri și Fabrica Vitrometan (1922), care și-au mărit capacitatea de producție și implicit și numărul angajaților.

În jurul platformei industriale nou-create au început să se construiască locuințe pentru muncitori. A crescut și natalitatea, iar legat de aceste aspecte a apărut și problema școlarizării copiilor din zonă. Datorită faptului că Școlile primare nr. 1 și nr. 2 erau la o distanță destul de mare de noul cartier ce se forma, construirea unei noi școli în zonă a devenit o necesitate stringentă. Noul edificiu școlar a fost construit în anii 1935-1936 la poalele „Dealului Ghindei” – str. Sticlei nr. 16. Școala și-a deschis porțile în anul 1937 și avea șase săli de clasă.

După al Doilea Război Mondial, cartierul Vitrometan s-a dezvoltat și mai mult. Spațiul școlii a devenit neîncăpător pentru numărul mare de copii din zonă și în anul 1957 s-a dat în folosință un nou local al școlii cu 11 săli de clasă, spațiu care a fost mărit în anul 1965 cu o clădire anexă având patru săli de clasă.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Din arhivele școlii reiese că în anul 1957 erau școlarizați aici 521 de elevi.

Vechiul local al școlii a fost preluat de conducerea orașului și transformat în locuințe, pentru ca din anul 1969 să redevină spațiu școlar.

Pe parcursul timpului Școala generală nr. 3, a primit denumirea de „Cireșarii".

La finele anilor 1997-1998 Școala generală nr. 3 alături de Școala generală nr. 8, tot din cartierul Vitrometan, avea cel mai mare număr de elevi din oraș – peste 1100 de elevi. Din păcate, după anul 2000, populația medie a Mediașului a fost în scădere continuă și în consecință s-a redus dramatic și numărul elevilor. În anul școlar 2016-2017 la Școala Gimnazială Cireșarii își începeau cursurile 368 de elevi având 26 de cadre didactice.

Pe parcursul timpului destinele școlii au fost conduse de următorii directori: Mihai Bârsan (1960-1963), Doina Pralea (1964-1969), Constantin Murgan (1970-1979), Silvia Stinghe (1980-1990), Gabriel Mureșan (1990-1995), Ioan Streza (1995-2006), Liana Gheorghiu (2007-prezent).[460]

6.8.4. Școala Gimnazială Nr. 4

Str. Stephan Ludwig Roth nr. 21

După al Doilea Război Mondial, Mediașul s-a dezvoltat din toate punctele de vedere. Vechile întreprinderi s-au naționalizat și au primit alte dimensiuni. Pe lângă populația locală, tot mai mulți oameni din zona rurală limitrofă s-au angajat în aceste fabrici, o parte dintre ei stabilindu-se ulterior în oraș. Și demografic populația orașului a fost în continuă creștere. Necesitatea înființării unor școli noi era tot mai evidentă.

La mijlocul anilor 1950-60 în Mediaș funcționau trei școli: Școala generală nr. 1 pe Țecheș, Școala nr. 2 în cartierul Moșnei și Școala nr. 3 în cartierul Vitrometan.

[460] Informații furnizate de director Liana Gheorghiu

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Începând cu anul 1958 și-a început activitatea Școala gimnazială nr. 4.

Localul școlii are o istorie bogată. Izvoarele vechi spun că pe locul actualului edificiu școlar a fost o veche cazarmă militară habsburgică în timpul împărătesei Maria Tereza (1740-1780) alcătuită din corpuri de clădiri pentru trupele de elită și grajduri pentru cai.

Spațiul era generos, iar construcțiile erau la marginea zidului cetății, la întretăierea străzilor Stephan Ludwig Roth și Pompierilor. În continuarea clădirilor era o grădină spațioasă ce avea ieșire pe str. M. Kogălniceanu.

În anii 1870-1871 meșterul pielar Andreas Drotleff a construit un edificiu impozant cu scopul de a amenaja în incinta lui un hotel. Construcția era legată și de oportunitățile pe care urma să le ofere deschiderea căii ferate Copșa Mică – Mediaș în anul 1871.

Datorită faptului că deschiderea hotelului nu s-a dovedit rentabilă, patronul clădirii a transformat parterul acesteia în han și etajul superior l-a închiriat „Tribunalului Regal Ungar” în anul 1872.

Din anul 1902 clădirea a trecut în stăpânirea Presbiteriului evanghelic din Mediaș. Acesta a închiriat la rândul său etajul Judecătoriei Mediaș, care și-a desfășurat activitatea aici în perioada 1911-1933.

Parterul clădirii a fost transformat în locuințe de serviciu, iar vechile grajduri au fost transformate în ateliere (producție de ciment Graefer, rafinărie, tâmplărie și ateliere pentru fabrica Olympus).

După război, în perioada anilor 1945-1948 clădirea a fost folosită de ARLUS, ca semn al prieteniei româno-sovietice, fiind patronată de Consulul Sovietic.

După Reforma Învățământului din anul 1948 clădirea a avut mai multe destinații. În perioada 1949-1958 a fost folosită ca internat al Școlii de Arte și Meserii „9 Metal”.

Din anul 1958 în acest edificiu a început să funcționeze Școala gimnazială nr. 4 cu durata de studiu de șapte ani și limbile de predare română, maghiară și germană.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Din anul școlar 1964-65 școala s-a numit Școala generală nr. 4 și a avut opt ani de studiu numai în limba română. Școala a revenit la vechea denumire în anul școlar 2014-2015.

O perioadă de timp, din anii 1983-84, în școală erau clasele I-X.

De la începuturile ei, Școala nr. 4 a preluat și spațiul fostei Școli confesionale reformate maghiare, patru săli de clasă cu elevi cu tot, acest spațiu rămânând în administrarea școlii până în anul 2007.

Tot din lipsă de spațiu, în anul 1948 a fost preluat și spațiul de școală al comunității evreiești din oraș, de lângă sinagogă, de unde s-a retras în anul 2010.

Din anul școlar 2010-2011, Școala gimnazială nr. 4 a preluat Școala gimnazială nr. 6 ca structură la Grupul Școlar Automecanica Mediaș, iar din anul școlar 2015-2016 s-a desființat structura – Școala gimnazială nr. 6 Mediaș.

Din anul 2010, când s-a preluat Școala nr. 6, în noul spațiu al acestei școli și-au desfășurat activitatea clasele gimnaziale, iar în vechiul sediu de pe str. Stephan Ludwig Roth au rămas clasele primare.

În istoria școlii perioada anilor 1990-1993 a fost perioada de vârf, având în fiecare an între 700 și 800 de elevi, îndrumați de 45-50 de cadre didactice. Din păcate, după anii 2007-2008 numărul elevilor a fost în scădere, în anul 2017 fiind înscriși 370 de copii grupați în 17 clase – 10 clase primare și șapte gimnaziale – și coordonați de 33 de cadre didactice.

Pe parcursul timpului, destinele acestei școli au fost conduse de următorii directori: Gerhardt Hutter, Gheorghe Butică (1980-1981), Doina Pralea (1982-1988), Maria Lupu (1988-1990), Terezia Mânzat (1991-1996), Liviu Dordea (1996-1998), Livia Bădulescu (1998-2003), Mariana Moruțan (2004-2006), Carmen Proștean (2007-2014), Maria Dăncăneț (2015-2016), Ioan Marius Câmpean (2017-prezent).

Copyright © Achim Sărășan – 2018

6.8.5. Școala Gimnazială Nr. 5
Str. 1 Decembrie 1918 nr. 26

Această școală a fost înființată la 1 septembrie 1960 datorită numărului mare de copii din cartierul Gura Câmpului. Școala a avut la început curs primar și gimnazial de șapte clase, cu limbile de predare română și germană, până în 1989.

Construcția edificiului școlar s-a derulat pe parcursul a trei etape, însumând în final 25 de săli de clasă:

I. 1960 – Corpul A
II. 1965 – Corpul B
III. 1970 – Corpul C

Pe parcursul timpului numărul elevilor a crescut până în perioada anilor 1980, ca după aceea să intre în declin. Redăm în continuare câteva repere în acest sens: anul 1960 – 386 de elevi, anul 1968 – 1080 de elevi, anul 1970 – 1215 elevi, anul 1975 – 1553 de elevi, anul 1979-1980 – 1760 de elevi (din care șași 271), anul 2016-2017 – 233 de elevi.

Pe lângă învățământul la zi, în această școală s-a derulat și programul de învățământ frecvență redusă, clasele V-VIII, până în anul 2008 și programul de învățământ de alfabetizare – „A doua șansă” – clasele I-IV până în anul 2008.

Pe parcursul timpului destinele școlii au fost conduse de următorii directori: Gerhardt Hutter (1960-1961), Gheorghe Popescu (1961-1962), Axente Bărbureț (1962-1978), Georgeta Bârlogeanu (1978-1980), Veronica Radu (1980-1989), Corneliu Daro (1989-1990), Maria Șerban (1990-1992), Ana Stoicescu (1992-1998), Mihaela Popovici (1998-2001), Veronica Radu (2001-2006), Liliana Oprea (2006-prezent).

6.8.6. Școala Gimnazială Nr. 6
Str. Dealul Furcilor nr. 3-5

Această școală a fost construită în anul 1967, conform proiectului 2370/1966 elaborat de Direcția de sistematizare. Proiectul a fost condus de ing. Mircea Morariu. Noua școală a

Copyright © Achim Sărășan – 2018

fost dată în folosință la începutul anului școlar 1967-1968 având o suprafață totală de 1.280 m^2. Școala avea opt săli de clasă, un atelier și un laborator, valoarea proiectului fiind de 1.406.000 de lei. Extinderea edificiului s-a făcut în anii 1974-1975, când s-au mai construit ateliere și o sală de gimnastică. În final, Școala nr. 6 avea 16 spații de învățământ: opt săli de clasă, cabinet de istorie și geografie, laborator de fizică-chimie, laborator de biologie, sală mare de sport, sală mică de sport, două săli pentru instrucția practică – croitorie și gospodărie fete și lăcătușărie-electrotehnică pentru băieți, sală profesorală, bibliotecă, cabinet medical, direcțiune, secretariat și nouă depozite pentru materiale didactice.

Până în anul școlar 1973-1974, în această școală a funcționat o secție germană cu clasele I-VIII, iar din anul 1974 clasele gimnaziale germane au fost transferate la Liceul Axente Sever.

Din anul școlar 1976-1977 a început să funcționeze în incinta școlii Liceul industrial nr. 2 Automecanica.

Din cauza numărului mare de elevi, până în anul 1990 procesul de învățământ s-a derulat în două schimburi. După transferarea claselor gimnaziale germane din anul 1974, la Școala generală nr. 6 a funcționat doar un rând de clase I-IV, iar efectivele elevilor de etnie germană s-au menținut în limita minimă admisă.

De-a lungul timpului, destinele școlii au fost conduse de următorii directori: Eduard Schmidt (1967), Ștefan Șerban (1968), Viorel Lăpădat (1969-1979), Ioan Floca (1979-1989), Pompiliu David (1989-1999), Alexandra Florea (2000-2010).

6.8.7. Școala Gimnazială Nr. 7

Str. 1 Decembrie nr. 34

Dezvoltarea cartierului Gura Câmpului la începutul anilor 1970 a adus cu sine creșterea natalității și implicit a populației școlare din zonă. La scurt timp după înființarea sa, Școala Gimnazială nr. 5 nu a mai reușit să facă față solicitărilor,

Copyright © Achim Sărășan – 2018

capacitatea ei fiind depășită. În aceste condiții construirea unei noi școli a devenit o necesitate.

În anul 1972 a fost construită și dată în folosință Școala gimnazială nr. 7 Mediaș. Situată în partea de nord-vest a Mediașului, școala dispune de 24 de săli de clasă; laboratoare de fizică și chimie; cabinete de istorie, informatică, geografie, biologie și ateliere. În anul 1973 s-a terminat construcția sălii de sport, cu o suprafață de 257 m^2 și având două vestiare.

În perioada următoare numărul elevilor a fost în continuă urcare, anul școlar 1980-1981 fiind anul de vârf, când s-a înregistrat cel mai mare număr de elevi, 1611. Din anii 1990 s-a înregistrat o scădere continuă a efectivelor de elevi, datorată scăderii natalității, dar și a dezvoltării cartierului Vitrometan și a înființării aici a Școlii gimnaziale nr. 8. Din păcate trendul de scădere a continuat și după anul 2000, astfel că în anul 2012 frecventau cursurile școlii doar 430 de elevi, îndrumați de 24 de cadre didactice.

În anii de început, 1972-1980, în școală se derula învățământ preșcolar, primar și gimnazial în limba română. În perioada următoare, 1981-1989, limbile de predare au fost limba română și limba maghiară. Din anul 1989, pe lângă învățământul primar și gimnazial s-a introdus și învățământul profesional – horticultură.

Directorii care au condus destinele școlii de-a lungul timpului au fost: Gheorghe Scumpu (1972-1976), Vasile Mihu (1976-1980), Elena Sarac (1980-1989), Cristina Crăciun (1989-1990), Ioan Barta (1990-1996), Ioan Moruțan (1996-2009), Maria Alecușan (2009-2011), Gheorghe Popovici (2011-prezent).

6.8.8. Școala Gimnazială Nr. 8 „Constantin Ioan Motăș”

Str. Sebeșului nr. 3

Construcția acestei școli a început în anul 1977. Timp de doi ani s-a lucrat la fundație și structura de rezistență, iar între anii 1979-1981 s-a finalizat construcția. La 15 septembrie 1981

Copyright © Achim Sărășan – 2018

s-a inaugurat noua școală care avea 21 de clase, dintre care una maghiară, și o grupă de grădiniță. După un an, la 1 septembrie 1982 s-a dat în folosință și o sală de sport impozantă.

Datorită faptului că numărul elevilor a crescut foarte mult și capacitatea școlii nu putea face față solicitărilor, din anul școlar 1985-1986 cursurile au început să se deruleze în trei schimburi. Cel mai mare număr de elevi a fost în anul 1989-1990 cu 2.094 de elevi, școala având 100 de angajați, cadre didactice și personal auxiliar.

În perioada anilor 1982-1987 funcționau în școală patru grupe de grădiniță. Din 1987 s-a dat în folosință un local propriu pentru grădiniță. Din anul 1998, fiindcă s-a redus numărul elevilor, cursurile în școală s-au derulat în două schimburi, iar zece ani mai târziu, din 15 septembrie 2008, a rămas un singur schimb.

De-a lungul timpului s-au făcut reparații și lucrări de renovare a școlii după cum urmează: 2007-2008 renovarea sistemului de încălzire și geamuri termopan și 2013-2016 reparații, acoperiș nou și zugrăvit exterior. Actualmente școala dispune de 24 de săli de clasă; două laboratoare – fizică și chimie; bibliotecă; cabinete – română, matematică, limbi străine, istorie, biologie, geografie, religie, informatică și arte; sală de sport – 424 m^2, teren de handbal și baschet în curte.

Pentru a ne forma o imagine de ansamblu a creșterii și descreșterii numărului de elevi, furnizăm câteva date țintă: 1981 – 716 elevi, 1985 – 1.660 elevi, 1990 – 2.094 elevi, 1999 – 1.350 elevi, 2002 – 813 elevi, 2006 – 670 elevi, 2010 – 642 elevi, 2015 – 573 elevi.

Directorii care au condus școala sunt următorii: Virgil Nițu (1980-1989), Vasile Apostol (1989-1994), Vasile Nițu (1994-1998), Steluța Stănuleț (1998-2003), Monica Mărginean (2003-prezent).

Copyright © Achim Sărășan – 2018

6.8.9. Școala Gimnazială Nr. 9 „Hermann Oberth”

Piața Castelului nr. 2

Legea învățământului din august 1948 a adus desființarea învățământului confesional și a celui particular. Dacă după Primul Război Mondial învățământul în limba română a fost preluat de stat, după al Doilea Război Mondial și învățământul confesional a fost preluat de acesta. Acest proces s-a desfășurat și în Mediaș și el a determinat scoaterea școlilor minorităților de sub tutela bisericilor. De atunci învățământul religios pentru copiii sașilor și ai maghiarilor era permis doar în biserică, conform statului de organizare a cultelor.

În anul 1948 clădirea gimnaziului Stephan Ludwig Roth a fost naționalizată și vechiul liceu german a fost transformat în școală românească. Elevii sași din ciclul gimnazial au fost repartizați în funcție de domiciliul lor la școlile generale din cartierele Mediașului unde s-au înființat clase germane din anul 1951.

În perioada anilor 1948-1951 predarea în limba germană s-a făcut numai la clasele I-VII.

În anul 1955 s-a înființat „Școala populară germană”, iar din 1956 Școala medie Stephan Ludwig Roth cu limba de predare germană, având două trepte: treapta I clasele VIII-IX și treapta II clasele X-XI, învățământul fiind împărțit în real și uman.

În anul 1959 Școala medie germană s-a unit cu liceul român și noua unitate școlară a primit numele Școala medie nr. 1, cu două secții – română și germană.

În anul 1985, în două corpuri de clădire aparținând Liceului Stephan Ludwig Roth, aflate în vecinătatea Bisericii Sfintei Margareta, s-a înființat Școala generală nr. 9 clasele I-VIII cu predare în limba germană. Din anul 1994 școala a primit numele de Școala generală nr. 9 Hermann Oberth. Datorită numărului mare de elevi – pe lângă cei de etnie germană au venit tot mai mulți copii și din familiile române – în anul 1992 școala a primit ca și spațiu de învățământ și clădirea nr. 2 a liceului, cea construită de Biserica evanghelică în 1889. Din 1992 până astăzi

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Școala Hermann Oberth și-a desfășurat activitatea în clădirile din jurul Bisericii Sfânta Margareta.

Școala germană de Stat Mediaș

Începând cu anii 1986-1987, mai multe familii de sași au migrat în Germania, pentru ca după anul 1990 acest proces să fie unul de masă. În consecință numărul copiilor de etnie germană a scăzut drastic, dar în schimb a crescut mult numărul copiilor din familiile românești ce au venit la această școală, astfel încât numărul elevilor a rămas aproape constant.

În anul 1990 școala avea 26 de clase cu un număr de 645 de elevi și 35 de cadre didactice.

Numărul elevilor a rămas aproape constant și în perioada următoare, în anul 2018 fiind înscriși 543 de elevi și un număr de 36 de cadre didactice.

Școala a fost condusă pe parcursul timpului de următorii directori: Hans Botsch (1990-1994), M. Jekeli (1994-1998), Maria Goșa (1998-2002), Hildegard Mureșan (2002-2004), Anikó Mitruly (2004-2008), Dana Oprean (2008-2015), Viviana Pântea (2015-2017), Sorin Bădulescu (2017) și Dana Havriciuc (2017-prezent).

6.8.10. Școala Gimnazială Nr. 10 „Báthory István”

Str. Mihai Viteazu nr. 48

La 20 ianuarie 1990 Secția maghiară a Școlii generale nr. 1 s-a separat de aceasta, devenind unitate de învățământ de sine stătătoare. La acel moment în școală erau 346 de elevi, cinci

Copyright © Achim Sărășan – 2018

învățători și 15 profesori. Ca director al școlii a fost ales Gheorghe Szederyesi.

Anii următori indică un regres al numărului de elevi, acest proces fiind determinat de scăderea natalității dar și de migrația unei părți din populația maghiară în țările din vestul Europei. Statisticile școlii ne prezintă următoarea situație: 1993 – 299 elevi; 1996 – 268 elevi; 2000 – 210 elevi; 2006 – 146 elevi; 2009 – 107 elevi; 2017 – 117 elevi.

De bună seamă elevii acestei școli provin atât din oraș, cât și din împrejurimile Mediașului.

Numărul cadrelor didactice s-a menținut de-a lungul timpului: cinci învățători și 12-15 profesori. Elevii erau grupați în nouă clase – cinci primare și patru gimnaziale.

În anul 1998 Școala maghiară a preluat denumirea „Școala Báthory István” cu clase I-VIII.

Școala maghiară de Stat Mediaș

În perioada 2007-2010 școala maghiară și-a schimbat locația, funcționând în una din clădirile vechii Școli de aviație. În acest interval de timp Primăria Mediaș a demolat vechea clădire care a devenit improprie procesului de învățământ și a construit una nouă, proiectul făcând parte din Programul de reabilitare a unităților de învățământ preuniversitar. În construirea școlii s-a păstrat în mare arhitectura vechii clădiri. Noul edificiu a devenit proprietate a Primăriei Mediaș.

La 29 octombrie 2010 s-a inaugurat noua clădire a școlii și de atunci școala maghiară și-a continuat activitatea în noul edificiu.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

La data de 1 septembrie 2012 școala și-a schimbat denumirea în Școala Gimnazială Báthory István[461] Mediaș.

Destinele școlii au fost conduse de următorii directori: Gheorghe Szederyesi (1990-1993), Eva Szekely (1993-1996), Iszlay Barbola (1996-2003), Gheorghe Szederyesi (2003-prezent).[462]

6.9. Gimnaziul Mixt de Stat din Mediaș

Gimnaziul a fost înființat la 1 octombrie 1934 în baza Ordinului Ministerului Culturii Naționale nr. 320/1934. Un an de zile a funcționat cu o singură clasă până la 1 septembrie 1935, când s-au înființat clasele a doua și a treia ca extrabugetare, iar din anul 1936 s-a înființat și clasa a patra.

Prima locație a Gimnaziului a fost în incinta Școlii primare nr. 1, unde a funcționat până la 15 septembrie 1937.

În anul 1936 s-a început construcția unui edificiu nou al Gimnaziului pe str. Avram Iancu nr. 12, lucrare care s-a terminat în toamna anului 1937. De atunci, Gimnaziul a funcționat aici.

Gimnaziul mixt de Stat

În anul 1940 s-a mai zidit o aripă a clădirii, care s-a terminat în toamna anului 1942.

Directorii acestui gimnaziu au fost: Petre Coman (1934-1937), Trifon Pușcariu (1937-1939) și Eugen Munteanu (1939-1943).

Corpul didactic era format din opt profesori titulari.

---

[461] István Báthory (1533-1586) a fost principe al Transilvaniei în perioada 1571-1575 și rege al Poloniei în 1575-1586.

[462] Informații furnizate de Ildyko Pocan.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

La început, în anul școlar 1934-1935, școala era frecventată de 56 de elevi (39 români, trei unguri, 12 evrei și doi elevi de alte naționalități). Pe parcursul timpului numărul elevilor a crescut: 1937-1938 – 161 de elevi (110 români, patru germani, 14 unguri și 33 evrei); 1942-1943 – 162 de elevi (160 români, unul german și unul de altă naționalitate).

În perioada celui de-al Doilea Război Mondial numărul elevilor a scăzut, iar după Reforma Învățământului din 1948, în acest spațiu s-au perindat și alte școli: Gimnaziu, Liceul economic și în final clădirea a trecut sub administrarea Școlii Gimnaziale nr. 2 Mediaș.

6.10. Liceul „Stephan Ludwig Roth" după anul 1948

Transformarea școlilor confesionale în școli de stat a întrerupt legătura acestora cu Biserica. În plus, elevii liceului german au fost transferați la liceul român cu dreptul de a studia limba maternă de trei ori pe săptămână. În perioada anilor 1948-1951 s-a continuat însă predarea în limba germană numai la clasele I-VII.

Din anul 1951 s-au reînființat clasele germane, dar ele au fost repartizate la școlile generale românești existente atunci în cartierele Mediașului.

În anul 1955 s-a înființat „Școala populară germană", iar din anul 1956 „Școala medie Stephan Ludwig Roth" cu limba de predare germană, având o treaptă inferioară, clasele VIII-IX, și una superioară, clasele X-XI, împărțită în real și uman. Din anul 1959 Școala medie germană s-a unit cu liceul român într-o unitate școlară mixtă numită „Școala medie nr. 1" cu două secții: română și germană, dar din anul 1962 clasele germane au fost mutate în nou-înființatul liceu românesc nr. 2 ca secție germană.

Din anul 1965 fosta Școală germană a primit denumirea „Liceul nr. 1", pentru ca în anii următori să fie numită „Liceul Real-Umanist Stephan Ludwig Roth" din 1971 și „Liceul industrial Stephan Ludwig Roth" din 1977.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Liceul Stephan Ludwig Roth

După anul 1950 în cadrul liceului s-a derulat concomitent învățământul primar cu clasele I-IV, gimnazial cu clasele V-VIII, liceal curs de zi clasele IX-XII și liceal curs seral clasele IX-XIII în diverse profiluri și specializări. Școala a urmat un curs ascendent – îmbogățindu-și biblioteca, aceasta ajungând la 45.000 de volume, și înființându-și laboratoare de chimie, fizică, biologie, iar mai târziu două laboratoare de informatică și un fond de documentare. Numărul elevilor cursanți a crescut an de an.

În anul 1985, în două corpuri de clădire aparținând Liceului Stephan Ludwig Roth aflate în preajma Bisericii Sfânta Margareta, s-a înființat Școala generală nr. 9, clasele I-VIII, cu predare în limba germană, numită din 1994 Școala generală nr. 9 Hermann Oberth. În anul 1992 această școală a primit clădirea 2 a liceului, cea construită de Biserica evanghelică în anul 1889. Școala generală nr. 9 Hermann Oberth își desfășoară activitatea în aceste corpuri și astăzi.

În perioada de timp 1954-1989 destinele Liceului Stephan Ludwig Roth au fost conduse de următorii directori: 1. Vasile Barna (1954-1958), 2. Ioan Șereanu (1958-1961), 3. Doina Boilă (1961-1962), 4. Gheorghe Popescu (1962-1963), 5. Vasile Barna (1963-1971), 6. Gheorghe Popescu (1971-1978), 7. Ioan

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Banea (1978-1982), 8. Elena Damian (1982-1987), 9. Cornel Câlțea (1987-1989).[463]

În perioada 1962-1997 nu a mai fost nici o promoție de absolvenți ai liceului cu bacalaureat în limba germană.

Începând cu anul 1985 etnicii germani au intrat într-o perioadă de repatriere. Această migrație spre Germania s-a intensificat în anii următori, pentru ca în anii 1990-1992 să se declanşeze o plecare masivă. Cu toate acestea, Școala germană din cadrul liceului nu s-a desființat, aceasta datorită faptului că elevi români s-au îndreptat spre învățământul german. Dacă în anul școlar 1988-1989 în cadrul liceului funcționau 23 de clase cu 840 de elevi la învățământul de zi și 21 de clase cu 729 de elevi curs seral (total: 1569 de elevi) instruiți de 51 de profesori, după 1990 numărul acestora a început să scadă vertiginos: în anul școlar 1990-1991 – 1270 elevi; 1991-1992 – 772 elevi; 1992-1993 – 516 elevi; 1996-1997 – 567 elevi. Micșorarea drastică a numărului de elevi ai școlii s-a datorat și renunțării la forma de învățământ curs seral.

În anul școlar 1992-1993 și-a început activitatea clasa a IX-a de învățământ teoretic real cu limba de predare germană.

Tot în această perioadă, în anul 1990, a fost restituită Bisericii evanghelice clădirea liceului. Elevii școlii au continuat să studieze aici, localul fiind închiriat de Primăria Mediaș.

În anul 1996 s-au făcut reparații generale ale clădirii liceului.

În anul școlar 1989-1990 directorul Cornel Câlțea s-a retras din funcție și în locul lui a fost promovat Dorin Chira, care a rămas în funcția de director până în anul 2012. După el la conducerea școlii a urmat Anikó Mitruly (2012-2013) și apoi Elena Teodora Ion (2013-prezent).

Pe parcursul timpului Școala germană a purtat următoarele denumiri: „Evangelisches Gymnasium A.B. Mediaș”, „Stephan Ludwig Roth Schule”, „Liceul Evanghelic C.A. Stephan Ludwig Roth” – 1914-1948, „Școala medie Nr. 1” (clasele V-XI) – 1948-1965, „Liceul Nr. 1” (clasele V-XII) – 1965-1971, „Liceul Real

[463] D. Chira, „Secvențe reprezentative...”, în *Anuar 2004...*, p. 49

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Umanist Stephan Ludwig Roth" – 1971-1991 (clasele V-XII, iar din 1985 clasele IX-XII, deoarece din anul 1985 s-a înființat Școala generală nr. 9, clasele I-VIII, devenită ulterior Școala generală nr. 9 Hermann Oberth).

6.11. Liceul nr. 2 „Axente Sever"

Începând cu anii 1960 învățământul românesc mediu și superior din Transilvania și implicit din Mediaș s-a dezvoltat tot mai mult. Pe harta țării au apărut orașe noi. Populația țării a crescut foarte mult, atât în mediul urban, cât și în cel rural. Înființarea unor noi licee în orașe a devenit o necesitate stringentă. Aceeași situație s-a întâlnit și la Mediaș. Liceul Stephan Ludwig Roth, devenit după 1948 liceu românesc, nu mai făcea față creșterii demografice a zonei. Soluția a fost transferarea în anul 1962 a Școlii agricole de pe str. Avram Iancu nr. 18 la Dumbrăveni, iar în spațiul rămas liber s-a înființat Școala medie nr. 2, devenită ulterior, în anul 1965, Liceul nr. 2.

Corpurile vechi de clădiri au fost renovate, iar în anii 1962-1963 a fost construit la intrare un corp nou, modern, cu două etaje, care s-a dat în folosință la 1 septembrie 1964.

Liceul Axente Sever

De la început Școala medie nr. 2 a funcționat cu 14 clase la secția română (cu 543 de elevi) și șapte clase la secția germană (cu 240 de elevi). Corpul profesoral era constituit din 36 de

Copyright © Achim Sărășan – 2018

cadre didactice, avându-l la conducere pe directorul Gheorghe Popescu.

De-a lungul timpului numărul elevilor și implicit al claselor a variat: numărul de clase la secția română între 7 și 23, iar cel al elevilor între 288 și 794; iar numărul de clase la secția germană între 4 și 11, iar cel al elevilor între 152 și 400.

Din anul școlar 1964-1965 a început să funcționeze aici și ciclul gimnazial cu șase clase la secția română, având 198 de elevi, și șase clase la secția germană cu 213 elevi.

În anul școlar 1972-1973, în cadrul școlii a fost înființat și ciclul primar la secția germană, cu trei clase având 96 de elevi. Acest ciclu primar a funcționat aici până în anul 1982, numărul de clase oscilând între trei și opt, iar cel al elevilor între 96 și 247.

Ciclul gimnazial a funcționat până în anul 1985, când secția germană s-a mutat lângă Liceul Roth, reînființându-se Școala germană, devenită ulterior Școala nr. 9 Hermann Oberth. Tot atunci, clasele gimnaziale de la secția română au fost realocate la școlile gimnaziale din oraș.

În timpul cât a funcționat învățământul gimnazial aici, numărul de clase a oscilat între 4-10 cu 127-313 elevi la secția română și 3-11 clase cu 213-397 elevi la secția germană.

În anul 1965 Școala medie nr. 2 a devenit Liceul nr. 2 Mediaș, nume ce îl va păstra până în anul 1972. În anul 1966 la conducerea liceului a fost numit director prof. Gheorghe Călinescu.

Anii următori au adus noi modificări în structura liceului. Începând cu anul școlar 1984-1985 a funcționat aici secția maghiară, inițial cu două, apoi cu patru clase.

În anul 1993 în cadrul acestei școli a fost înființată Școala Postliceală de Secretariat, Corespondență Comercială și Stenodactilografie cu o durată de doi ani, dar care n-a avut o viață prea lungă.

Concomitent cu creșterea numărului elevilor și a cadrelor didactice, a crescut în calitate și s-a modernizat procesul de învățământ, precum și baza materială. Au fost amenajate laboratoare și cabinete școlare dotate cu aparatură audio-vizuală

Copyright © Achim Sărășan – 2018

modernă. S-au amenajat laboratoare de chimie și fizică și cabinete de limba română, limbi moderne, geografie, biologie etc. Numărul cărților din bibliotecă a ajuns la 57.823 de volume de beletristică și literatură de specialitate.

Pentru domeniul informaticii s-au amenajat trei laboratoare, dotate cu tehnologie de înaltă calitate.

În incinta școlii s-a construit și o sală de sport de mare capacitate, dată în folosință la 1 august 2004.

De-a lungul anilor, în cadrul liceului numărul de clase a oscilat între 21 în anii 1963-1964 și 48 în anii 1984-1985, iar numărul elevilor între 783 și 1.691 în 1985. Și numele școlii s-a schimbat de mai multe ori: Școala medie nr. 2 – 1963-1965; Liceul nr. 2 Mediaș – 1965-1971; Liceul de cultură generală „Axente Sever" Mediaș – 1971-1975; Liceul real-uman „Axente Sever" Mediaș – 1975-1977; Liceul de matematică-fizică „Axente Sever" Mediaș – 1977-1983; Liceul industrial „Axente Sever" Mediaș – 1983-1990; Liceul Teoretic „Axente Sever" Mediaș – 1990-prezent.

În ultima perioadă de timp, pe fondul scăderii demografice și al migrației în apus, numărul elevilor și, implicit, numărul de clase au scăzut: 2009-2010 – 16 clase cu 440 de elevi învățământ zi și trei clase cu 90 de elevi învățământ frecvență redusă. Acesta din urmă s-a desființat. În anul școlar 2017-2018 – 22 de clase cu 602 elevi și 40 de cadre didactice (28 profesori titulari și 12 suplinitori).

După anul 1990 profilul liceului s-a adaptat economiei de piață, păstrând filiera teoretică: filologie, limbi străine, matematică, fizică, chimie, biologie, istorie și științe sociale, dar a dezvoltat și un profil tehnologic cu specialitățile: informatică, contabilitate, chimie industrială etc.

Pe parcursul anilor, liceul a fost condus de următorii directori: Gheorghe Popescu (1963-1966), Gheorghe Călinescu (1966-1970), Mircea Vîlcu (1970-1971), Doina Boilă (1971-1974), Doina Diac (1974-1986), Constantin Șufană (1987-1990), Doina Diac (1990-1996), Maria Muntean (1996-2003), Eugenia Munteanu (2003-2015), Ana Maria Agârbicean (2015-prezent).

Copyright © Achim Sărășan – 2018

6.12. Școala Națională de Gaz

După anul 1948 Școala profesională a ieșit si ea de sub tutela Bisericii evanghelice, noua legislație introducând-o în sistemul învățământului de stat, și a primit numele de Școala profesională nr. 9 Metal. Punctul de plecare al acestei școli a fost legat și de centralizarea mai multor ateliere ale micilor patroni din oraș și punerea acestora sub tutela și conducerea școlii. O parte din foștii proprietari au devenit maiștrii ai școlii: Lupșan, Hubatsch, Criptelean, Walter Berr, Achim Mărginean.

Tot din anul 1948 s-a înființat „Școala Medie Tehnică Metalurgică" care a pregătit tehnicieni în specialitățile metalurgie și chimie. În această școală erau admiși absolvenți ai școlilor generale de șapte clase pe bază de examen, iar durata școlarizării era de patru ani. Școala Medie a funcționat doar două serii. Absolvenții acestei școli aveau dreptul să-și continue studiile în învățământul superior sau puteau intra în producție cu statutul de tehnicieni.

Localul unde și-a desfășurat activitatea această școală a fost clădirea fostei jandarmerii (care până în anul 1945 a servit ca internat pentru elevii Liceului „Stephan Ludwig Roth"), actualmente atelierele Școlii de gaze.

La început Școala profesională nr. 9 Metal a funcționat într-un corp al Liceului Stephan Ludwig Roth, iar din anul 1955 în actualul local. În perioada 1948-1963 școala s-a dezvoltat continuu și a fost condusă de director Victor Niță. Începând cu anul școlar 1957-1958, școala a primit un nou nume – „Școala de arte și meserii" – și a avut un pronunțat profil practic. Din 1963, ea s-a numit „Grupul școlar Petrol-Chimie".

Începând cu anul 1965 școala a fost patronată de Ministerul Petrolului și s-a numit „Grupul școlar de Petrol". Din anul 1971-1972, în cadrul acestei școli și-a început existența „Liceul industrial".

În perioada 1965-1968 Grupul școlar a fost condus de directorul Ioan Popeangă.

Încă din anii 1949-1950, elevii Școlii profesionale au beneficiat de o bază didactică materială tot mai bună, de

Copyright © Achim Sărășan – 2018

învățământ gratuit, îmbrăcăminte, hrană, și ulterior și de cazare în cămine. Odată cu venirea la conducere a școlii a directorului Ioan Lupu, în viața școlii a început o nouă etapă. Din anul 1968 în cartierul „Gloria" s-a construit un complex utilitar format din două cămine internat cu trei etaje, având 650 de locuri. Căminele aveau camere cu 4-8 paturi, săli de lectură pentru fiecare nivel și o infirmerie la parter. Tot atunci s-a construit o cantină cu o capacitate de 300 de locuri pe serie, hrana elevilor fiind suplimentată din gospodăria anexă a școlii.

Școala Națională de Gaz

La începutul anului 1970 s-a dat în folosință și o sală de sport și ulterior în curtea școlii s-a amenajat o bază sportivă în aer liber.

În Munții Făgăraș, la „Poiana Neamțului", școala și-a construit o anexă a internatului unde pe timpul vacanțelor se organizau tabere pentru elevi.

Tot de atunci școala a primit alte dimensiuni. Numărul tot mai mare de elevi a beneficiat de 14 laboratoare (fizică, electrotehnică, chimie, studiul materialelor de foraj-extracție, studiul motoarelor cu combustie internă etc.) și 15 cabinete (pentru limbi moderne, chimie, protecția muncii etc.).

Instruirea practică a elevilor se făcea în ateliere și ei aveau un plan de producție anual. Școala a fost dotată și cu o bibliotecă

Copyright © Achim Sărășan – 2018

al cărei patrimoniu a sporit an de an (1954 – 6.300 volume, 1993 – 37.482 volume).

Începând cu anul școlar 1966-1967, în cadrul Școlii profesionale s-a organizat „Școala de maiștrii”, cu o durată de școlarizare de doi-trei ani pentru următoarele meserii: construcții civile și industriale, lăcătuși-foraj și sudori-foraj.

Tot de atunci s-a înființat și Școala tehnică post-liceală, cursuri de zi și serale, cu o durată de doi-trei ani, care pregătea specialiști în domeniile: drumuri și poduri, proiectanți și contabili pentru industrie, exploatarea zăcămintelor de țiței și gaze, tehnologia construcțiilor de mașini etc. Atât Școala de maiștri cât și Școala tehnică și-au încetat existența în anul școlar 1972-1973, aceasta și datorită faptului că din anul școlar 1971-1972 s-a înființat „Liceul industrial” cu durată de studii de cinci ani, care a pregătit muncitori de înaltă calificare în mai multe specialități: forajul și exploatarea zăcămintelor de petrol și gaze, electromecanici în foraj și extracție, electromecanici industriali etc.

Începând cu 15 septembrie 1975 școala a funcționat într-un local nou, modern, beneficiind de toate dotările.

La începutul anilor ’70, instruirea practică a elevilor se făcea în 24 de ateliere pentru toate specialitățile: lăcătușărie – șase, electrice – două, reparații utilaj extracție – patru, sudură – două, instalator construcții – unu, strungărie – unu, freze – unu, motoare – unu, tinichigerie – unu, tâmplărie – unu etc. Aceste ateliere ale școlii cumulau 495 de locuri de muncă pe schimb.

Practica productivă se făcea la Întreprinderea Mecanică pentru Gaz metan (uzina patronatoare), Schela de Foraj Mediaș, Schela de Extracție Gaze-Naturale Mediaș, Schela de Foraj Târgu Mureș.

După anul 1989 școala s-a dezvoltat și mai mult și a primit noi orientări. Din inițiativa directorului Emilian Miulescu, începând cu anul 1990 s-au introdus în cadrul liceului specialități noi: informatică, contabilitate, electronică, turism etc. alături de cele specifice gazului metan. Nivelul învățământului a crescut constant, elevii liceului participând și câștigând premii la olimpiade la nivel județean și național.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Din anul școlar 1991-1992 s-au reluat cursurile post-liceale cu profiluri de informatică și contabilitate, iar din anul 1992-1993 a ființat aici Colegiul universitar în domeniul producerii și prelucrării gazului metan.

Tot din anul școlar 1990-1991 învățământul profesional s-a extins ca durată de studiu la trei-patru ani, primind absolvenți de opt clase și păstrând orientarea spre meseriile tradiționale ale școlii.

În anul 1993 Școala profesională cu elevi absolvenți de zece clase și-a încheiat ciclul și a rămas cea cu elevi absolvenți de opt clase.

În perioada 1948-1973 școala a avut 8.286 de absolvenți, muncitori calificați în diferite specialități, 216 maiștri și 293 de tehnicieni.

Dinamică școlară a fost una într-un progres continuu: 1920 – 950 elevi, 1950 – 1.211 elevi, 1970 – 2.580 elevi, 1973 – 1.437 elevi, 1991 – 1.772 elevi, 1999 – 1.283 elevi, 2009 – 1.104 elevi, 2016 – 694 elevi.

Directorii care au condus școala cu multă dăruire și profesionalism înalt au fost: Victor Niță (1951-1964), Ioan Popeangă (1965-1968), Ioan Lupu (1969-1983), Cornelia Pintea (1984-1989), Emilian Miulescu (1990), Teodor Plopeanu (1991-1999), Ștefan Valea (2000-2014), Corina Custelcean (2015-prezent).

Începând cu anul 1948, această prestigioasă școală a avut următoarele denumiri: Școala profesională nr. 9 Metal, Școala de arte și meserii, Școala de petrol-chimie, Grup Școlar Petrol, iar din 1993 școala poartă numele de Școala Națională de Gaz.

6.13. Colegiul Tehnic „Mediensis”

După terminarea celui de-al Doilea Război Mondial, economia României a început să se dezvolte într-un ritm rapid, aceasta și datorită schimbării regimului politic. Noua conducere politică socialistă a mutat centrul de greutate al economiei de la agricultură pe industrie. Noua viziune a socialiștilor era

Copyright © Achim Sărășan – 2018

concretizată în lozinca politică de „dezvoltare multilaterală a României.”

Mediașul s-a înscris pe aceleași coordonate. Vechile întreprinderi s-au dezvoltat rapid, alături de ele apărând ramuri noi ale industriei, în funcție de resursele locale și de necesități. A fost normal să crească foarte mult și numărul de angajați, o parte dintre ei provenind din mediul rural și o parte însemnată fiind cadre tinere. Pentru instruirea lor a fost necesară înființarea unor școli profesionale noi, capabile să formeze muncitori specializați pentru toate ramurile de producție. Drept urmare, în anul 1948 a luat ființă la Mediaș „Școala Profesională de Ucenici pentru industrie ușoară”, aceasta și datorită Reformei Învățământului din anul 1948. Prin Ordinul nr. 8976 din 10 septembrie 1948 al Centralei Industriei Sticlei și Ceramicii Fine a fost înființată această școală nouă care urma să-și înceapă activitatea la 1 octombrie 1948.

La început școala a fost pusă sub patronajul Primei Fabrici de Sticlă până în anul școlar 1952-1953. În această perioadă de început școala s-a numit fie „Școala Profesională de Sticlărie”, fie „Școala Profesională de Sticlă și Ceramică Fină.” Activitatea școlii s-a derulat la început în condiții deosebit de grele cauzate de lipsa unui local propriu de studiu, a atelierelor de practică și a dotărilor necesare. Și numărul de clase la început era variabil, modificându-se an de an, la fel ca și numărul cadrelor didactice. În această perioadă de început cursurile școlii s-au desfășurat în diferite localuri improprii din incinta Fabricii de Geamuri: magazie 1948-1949 și un garaj dezafectat în perioada 1949-1954.

La data de 1 septembrie 1953, prin Ordinul Ministerului Industriei Ușoare nr. 987/1953, școala a trecut sub patronajul Întreprinderii de sticlă Vitrometan, primind numele de „Școala Profesională de ucenici pentru Industria ușoară a Întreprinderii Vitrometan Mediaș”. După această dată școala a fost înzestrată cu sediu, ateliere, utilaje și tehnologie modernă. În consecință a crescut numărul elevilor și al cadrelor didactice.

Din anul 1955 școala a primit un spațiu adecvat procesului de învățământ pe str. Sticlei nr. 9.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Colegiul Tehnic Mediensis

Ulterior acestei date, alte școli profesionale au fost comasate cu această școală, ca de exemplu în august 1957 atelierul și secția de țesătorie.[464]

Numele școlii a suferit pe parcursul timpului anumite schimbări: „Școala Profesională Vitrometan”, „Școala Profesională M.I.U.”, „Centrul Școlar Profesional și Tehnic” și „Grupul Școlar M.I.U.”[465]

După Reforma Învățământului din anul 1968, în cadrul școlii s-au pregătit muncitori calificați, maiștri și tehnicieni. Tot din anul 1968, până în anul 1974, datorită evoluției și dezvoltării deosebite a școlii s-a pregătit transformarea acesteia în „liceu”.

Etapele parcurse de școală pe drumul evoluției și al transformărilor au următoarele puncte de reper:

- în anii 1956-1957 se pregăteau elevi pentru trei profiluri: sticlari, filatori bumbac și țesători bumbac;

- în anii 1965-1966: sticlari, filatori bumbac, țesători, emailatori, finisori și confecționeri încălțăminte.[466]

Tot din anii 1965-1966, în cadrul școlii a început să funcționeze și o școală tehnică, transformată în anul 1970 în școală de maiștri.

Pentru a observa mai bine dezvoltarea rapidă a școlii prezentăm câteva date din evoluția acesteia: 1948-1949 – o clasă cu 44 elevi; 1949-1950 – trei clase cu 149 elevi; 1954-1955 – 12

[464] Arhiva școlii, *Monografia școlii dactilografiată*, Mediaș, 1956, p. 20
[465] Arhiva școlii, Dosare 1953-1971
[466] Arhiva școlii, *Monografia școlii dactilografiată*, Mediaș, 1966, p. 22

Copyright © Achim Sărășan – 2018

clase cu 466 elevi; 1965-1966 – 32 clase cu 1.058 elevi; 1971-1972 – 39 clase cu 1.151 elevi și 1973-1974 – 38 clase cu 1.245 elevi.

Începând cu anul școlar 1974-1975, prin Ordinul Ministerului Industriei Ușoare nr. 1901/1975, școala a devenit „Liceu Industrial" de profil, cu scopul de a pregăti cadre medii pentru toate sectoarele industriei ușoare. Numirea noului liceu din Mediaș s-a schimbat de mai multe ori pe parcursul timpului: „Liceul Industrial de Textile-Confecții," respectiv „Grupul Școlar M.I.U." Din anul 1980 s-a numit „Liceul Industrial Vitrometan" și mai târziu „Liceul Vitrometan Mediaș".

Debutul liceului a fost anevoios, având în vedere numărul de elevi – și implicit de clase – mai mic. În paralel Școala profesională de ucenici și Școala tehnică devenită de maiștri au avut evoluții ascendente. Ulterior s-a ameliorat și situația în liceu. O statistică din anul 1978-1979 ne prezintă următoarea situație: în școală funcționau 32 de clase: 14 clase liceu, 14 clase școala profesională și de ucenici și patru clase de maiștri; cu 1.158 elevi, din care 502 la liceu, 512 la școala profesională și 144 la școala de maiștri.

În anul 1971 s-au construit șase săli noi de clasă, ateliere și internat, iar în anul 1982 o sală de sport.

În anul școlar 1979-1980 erau 30 de clase cu 1.074 elevi, iar în anul 1985-1986 erau 45 de clase și 1.562 elevi. Anul de vârf a fost 1989-1990 cu 53 de clase și 1.622 elevi.[467]

După anul 1989 Liceul Vitrometan a fost scos din sistemul de învățământ al Industriei Ușoare și inclus în sistemul Ministerului Învățământului și Științei, iar la nivel local școala a fost scoasă de sub patronajul oricărei întreprinderi.

Liceul a suferit modificări și la nivel organizațional, iar prin Ordinul Ministerului Învățământului nr. 644 din 21 iunie 1991 a revenit la vechea numire „Grupul Școlar de Industrie Ușoară."

După anul 1990 școala a trecut printr-o perioadă dificilă, datorită deciziilor ambigue și contradictorii luate de Ministerul Învățământului, desființării obligativității învățământului de

[467] Arhiva școlii, Dosare 1975-1990

Copyright © Achim Sărășan – 2018

zece ani – revenindu-se la cel de opt ani – dar și datorită schimbărilor politice și economice. Însă din anii 1996-1997 Grupul Școlar de Industrie Ușoară din Mediaș a intrat într-o perioadă de redresare, fapt reflectat și în statisticile școlare: 1991-1992 – 10 clase cu 269 elevi; 1999-2000 – 19 clase cu 362 elevi; 2006-2007 – 16 clase cu 449 elevi. În anul 2014 școala avea 560 de elevi și 40 de cadre didactice.

O ultimă schimbare în numele școlii s-a petrecut în anul 2009, când prin Ordinul Ministrului Educației și al Cercetării nr. 4139 din 12 mai 2009 „s-a aprobat schimbarea denumirii *Grupului de Industrie Ușoară din Mediaș* în *Colegiul Tehnic Mediensis*.

În anul școlar 2009-2010 în cadrul școlii se instruiau 842 elevi dintre care 507 ciclul liceal, 84 școala de arte și meserii și 55 școala de maiștri. Aceștia erau grupați în 22 clase liceu, șapte clase arte și meserii și două clase maiștri.

Cu acest prilej de schimbare al numelui școlii, o privire retrospectivă relevă faptul că în cele peste șase decenii de activitate în această școală au fost școlarizați 52.117 elevi."[468]

De-a lungul anilor destinele școlii au fost conduse de următorii directori: muncitor Vasile Urdea (1948-1949), muncitor Ioan Moldovan (1949 aprilie-iunie), muncitor Vasile Condurache (1949 iulie-septembrie), muncitor Vasile Gireadă (1949-1954), muncitor Aurel Solomon (1954-1958), tehnician Ioan Lupu (1958-1962), inginer Elena Chiaburu (1962-1966), inginer Dumitru Rusescu (1966-1971), profesor Ioan Cristea (1971-1991), profesor Eugen Hulpuș (1991-1996), profesor Corina Tănase (1996-prezent).

6.14. Liceul Tehnologic Automecanica

Dezvoltarea industrială a Mediașului a adus cu sine crearea unor noi locuri de muncă. Una dintre întreprinderile care au avut un curs ascendent continuu a fost Automecanica Mediaș.

[468] Arhiva școlii, Dosare 1948-2009

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Aceasta s-a văzut nevoită să-și creeze o proprie unitate de învățământ de profil, în care să fie pregătiți viitori muncitori. În consecință la 1 septembrie 1976, sub patronajul Ministerului Industriei Construcțiilor de Mașini și al Ministerului Învățământului, s-a înființat Liceul Industrial nr. 2 Mediaș. Inițial acesta a funcționat în aceeași clădire cu Școala generală nr. 6.

Liceul a fost mai târziu obligat să-și desfășoare activitatea și în alte locații: la Liceul Stephan Ludwig Roth și în corpul II al Școlii generale nr. 2 de pe str. Avram Iancu.

În perioada 1983-1985 s-a construit actualul edificiu al școlii de pe str. Brateiului nr. 6. Liceul a funcționat aici până în prezent.

Liceul Tehnologic Automecanica

Clădirea școlii are 20 de săli de clasă, două internate, cantină, ateliere și o sală de sport. Pe parcursul timpului școala și-a schimbat numele de mai multe ori: Liceul Industrial nr. 2 Mediaș, Școala profesională nr. 1 Mediaș, Grupul școlar Automecanica Mediaș, iar în prezent se numește Liceul Tehnologic Automecanica Mediaș.

De la început învățământul a fost profilat pe servicii, învățământ tehnic, real și uman, și a avut următoarea structură:

- învățământul liceal de zi, clasele IX-XII, meserii – tehnician gastronomie, tehnician proiectant CAD, tehnician mecatronist și tehnician turism;
- învățământ liceal seral, rută progresivă IX-XIII, meserii – tehnician gastronomie și tehnician în prelucrări la cald;
- învățământ liceal frecvență redusă IX-XIII, științe sociale și științe ale naturii.

Pe lângă învățământul liceal, școala și-a păstrat de-a lungul timpului și linia de învățământ profesional.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Școala profesională a avut o durată de doi și de trei ani și oferea pregătire elevilor în domeniile: turism și alimentație publică, mecanică; meserii ca sudor-tichinigiu, vopsitor auto, ospătar-chelner, vânzător în unitățile de alimentație, bucătar, lucrător hotelier și electrician.

O perioadă de timp, o ramură a Școlii profesionale a avut o durată de patru ani cu învățământ special, cu domeniul de pregătire: construcții, instalații, lucrări publice și meserii zugrav, vopsitor, tapetar.

În cadrul liceului a mai funcționat și o școală post-liceală de doi ani care pregătea specialiști asistenți de gestiune.

Dinamica școlară a fost în progresie până în anii 1990-1992, pentru ca apoi numărul elevilor precum și al cadrelor didactice să scadă aproape în fiecare an. În continuare redăm câteva repere în acest sens: în anul școlar 2012-2013 au funcționat 29 de clase în care învățau 764 de elevi conduși de 45 de cadre didactice; în anul școlar 2014-2015 au fost 23 de clase cu 508 elevi și 31 de cadre didactice; în 2016-2017 au fost 24 de clase cu 550 de elevi și 33 de cadre didactice.

Pe parcursul anilor destinele școlii au fost conduse de următorii directori: ing. Zosim Crișan (1976-1987), prof. Petre Lupițiu (1987-1990), prof. Maria Meneși (1990-1994), ing. Maria Alecușan (1994-2007), ing. Odeta Căpâlnean (2008-2013), ing. Claudia Fărcaș (2013-2014), prof. Ioan Marius Câmpean (2014-2015), prof. dr. ing. Monica Moț (2015-prezent).[469]

6.15. Liceul Economic Mediaș

Acest liceu a fost înființat în anul 1966 și și-a desfășurat activitatea în localul fostului Gimnaziu din Mediaș construit în anul 1936 pe str. Avram Iancu.[470] Activitatea didactică a fost organizată pe catedre: Catedra de științe – matematică, fizică și

[469] Informațiile despre Liceul Tehnologic Automecanica ne-au fost furnizate de dir. Monica Moț.

[470] Informații preluate din I. Covrig-Nonea (coord.), *Monografia județului...*, pp. 343-344

Copyright © Achim Sărășan – 2018

chimie; Catedra de științe de specialitate – economie, contabilitate etc.; Catedra de limbi.

Liceul a început să funcționeze cu trei clase: două începătoare și una formată din elevi de la alte licee încadrați în anul doi de studiu. Pe parcursul timpului numărul elevilor a crescut și s-a ajuns la trei, apoi cinci și șapte clase, elevii fiind instruiți de profesori și ingineri de specialitate în număr de 50 de persoane.

A funcționat sub denumirea Liceul Economic din Mediaș până la 23 iunie 1971, când, printr-o hotărâre a Ministerului Învățământului, urma să fie desființat, el funcționând până la 31 august 1972 ca filială a Liceului Economic din Sibiu.

Din data de 1 septembrie 1972 până la 31 august 1975 în locul liceului s-a înființat și a funcționat „Grupul Școlar Comercial Mediaș", cu clase la învățământul de zi și o clasă pe an la învățământul seral cu specialitatea contabilitate.

Din 1 septembrie 1975 până în 31 august 1978 școala s-a numit Liceu pentru Alimentație Publică din Mediaș.

Din păcate, în anul școlar 1977-1978 această școală de contabilitate s-a desființat, ultimele trei clase fiind transferate la Sibiu.

Pe parcursul timpului destinele școlii au fost conduse de directorii Valer Greavu (1966-1969) și Ioan Popeangă (1969-1978).[471]

6.16. Școala de Aviație[472]

După terminarea Primului Război Mondial, război în care s-a implicat și România din anul 1916, tehnica de război s-a dezvoltat foarte mult și în cadrul ei și aeronautica românească. A crescut foarte mult numărul aparatelor de zbor și complexitatea acestora, astfel că în paralel s-a dezvoltat și o ramură industrială

[471] Informații furnizate de prof. Maria Câlțea

[472] pentru amănunte vezi Mircea Țiplea, Daniel Hageanu, Clementin Isprăvniceanu, *Monografia Școlii militare de maiștri și subofițeri a Forțelor aeriene 1920-2004*, Editura Crisserv, Mediaș, 2004

Copyright © Achim Sărășan – 2018

nouă de construcție, asistență tehnică și reparație a avioanelor. Pentru această ramură s-a dovedit a fi necesară formarea unui personal tehnic de profil. În acest sens Direcția Aeronautică a făcut demersurile necesare și la 18 octombrie 1920 Regele Ferdinand I a semnat Decretul nr. 4167 care prevedea: „Se înființează la Aeronautică o Școală de meseriași militari.”[473]

În același an 1920, Școala și-a început activitatea pe aerodromul București-Pipera, având-l în frunte pe locotenent-colonelul Ioan Capșa. Regulamentul școlii a stabilit și criteriile de accedere în școală: candidatul să aibă cel puțin două clase secundare și vârsta între 13-16 ani. La început s-au înscris 400 de elevi, din care 330 curs inferior și 70 curs superior.

Datorită faptului că spațiul școlii era restrâns și neadecvat (sala de mese și dormitoarele erau în barăci de lemn), Direcția Aeronauticii și conducerea școlii s-au văzut obligate să găsească o nouă locație pentru școală. În final s-a optat pentru varianta mutării Școlii la Mediaș, unde oficialitățile orașului au oferit ca spațiu pentru funcționarea acesteia fosta cazarmă de husari, care a rămas goală după plecarea Regimentului 11 Călărași la Orăștie. Deși localul era vechi, locația a fost declarată corespunzătoare și, în consecință, începând cu vara anului 1921 Școala s-a mutat la Mediaș.

În toamna anului 1921 Școala militară și-a început cursurile având la conducere pe căpitanul Ioanim Toma. Timp de un an „vechea cazarmă” a fost supusă unor amenajări și transformări: în corpul principal au fost amenajate săli de curs, iar clădirile anexe – magazii și fostele grajduri – au fost reparate și transformate în laboratoare și dormitoare.

Pregătirea profesională se făcea astfel: patru-cinci ore pe zi învățământ teoretic – materii de cultură generală, trei ore practice și trei ore de studiu. Ulterior, în cadrul școlii s-au amenajat ateliere de lăcătușărie, fierărie, vopsitorie, strungărie, tâmplărie și electricitate.

În perioada 5 martie 1923-4 martie 1925 Școala a fost condusă de maiorul Gheorghe Marinescu. Un moment important

[473] *Monitorul oastei*, nr. 55 din 11 nov. 1920, p. 2401

Copyright © Achim Sărășan – 2018

în această perioadă a fost anul 1924, când Școala de meseriași a devenit Școala Tehnică a Aeronauticii.[474]

În foarte scurt timp Cazarma Tudor Vladimirescu s-a dovedit neîncăpătoare datorită numărului sporit al elevilor; în consecință la 5 iulie 1924 Comitetul agrar Mediaș a oferit terenurile Zăvoi și Cărămidărie, cu o suprafață de 80 ha, Școlii tehnice de aviație pentru relocarea ei. Terenul era suficient pentru amenajarea infrastructurii și a unui aerodrom.

În perioada anilor 1924-1927 s-au construit mai multe pavilioane – A+B pentru dormitoare, pavilionul principal ce adăpostea Direcția de studii, săli de curs, laboratoare etc. S-au mai construit două clădiri cu destinația ateliere. S-a asamblat hangarul adus de la Arad, s-a amenajat aerodromul școlii, toate construcțiile fiind racordate la rețeaua de electricitate, de gaze și de canalizare a orașului.

Anul școlar 1927 a debutat la 1 septembrie în noua cazarmă „Aurel Vlaicu”.

În perioada anilor 1925-1939 durata anilor de studiu era de șase ani – patru ani cursul inferior și doi ani cursul superior, iar din anul 1939 s-a extins la șapte ani. Tot din acel an elevii ce au absolvit cursul de șase ani cu medii mari au intrat în anul întâi la „Școala de Ofițeri Mecanici”, înființată în anul 1940.

Pregătirea teoretică a cursanților se făcea în școală cu profesori militari, dar și civili. Din anul 1937 practica se făcea în cadrul Atelierelor Stabilimentelor Aviației și Marinei de la Cotroceni, Bacău, Mediaș și Brașov. Comandanții Școlii în perioada 1925-1941 au fost: maior Constantin Celăreanu (1925-1932), căpitan comandor Alexandru Păun (1932-1938), căpitan comandor Ștefan Brătianu (1938-1938), comandor Eugen Pădure (1939-1941).

Antrenamentele de zbor erau legate de aerodromul școlii.

De la înființarea școlii până în anul 1941, Școala de aviație a pregătit 467 de cadre tehnice, acestea deservind tehnica de aviație în perioada interbelică, dar și în timpul celui de-al Doilea Război Mondial.

---

[474] Decretul Regal 3761 din 10 nov. 1924

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Uniforma elevilor a fost la început de culoare kaki, având ca semn distinctiv panglica albă la chipiu, iar din anul 1932 s-a hotărât ca aviația să poarte ținuta gri-bleu.

Un eveniment important în istoria școlii a fost vizita făcută la 27 octombrie 1930 de regele Carol al II-lea (1893-1953), însoțit de principele Nicolae (1903-1978). O consecință fericită a acestei vizite a fost înscrierea la 26 iulie 1931 a principelui Mihai la Școala de aviație, „din înalta dorință a Majestății Sale Carol al II-lea."[475] „Înscrierea principelui Mihai ca elev al școlii a fost benefică, deoarece în perioada imediat următoare au crescut considerabil mijloacele și fondurile pentru dotarea laboratoarelor și sălilor de clasă…

Principele Mihai nu a urmat efectiv cursurile școlii, dar a fost pregătit în domeniul tehnic al aviației la castelul Peleș din Sinaia. Aici a avut ca instructor pe șeful promoției anului 1927, locotenent Holca N. Ion… Pentru pregătire a fost instalat un motor de avion în curtea palatului de la Sinaia.

Timp de șase ani prințul moștenitor a fost înscris în registrele școlare."[476]

La 20 mai 1943, în calitate de rege al României, regele Mihai, însoțit de regina mamă și de generalul Constantin Argeșanu, a vizitat Școala de aviație[477].

Din nefericire, în aprilie 1932 apele râului Târnava Mare s-au revărsat din matcă, inundând Școala, producând pagube materiale mari și perturbând procesul de învățământ.

Un alt moment important în istoricul școlii a fost colaborarea acesteia cu savantul Hermann Oberth.[478]

---

[475] Registrul de procese verbale ale Consiliului profesoral 1927-1949, fila 11

[476] M. Țiplea et al., *Monografia Școlii...*, p. 29

[477] Registrul jurnal pentru istoricul Școlii, p. 15.

[478] S-a născut la Sibiu, la 25 iunie 1894, într-o familie de sași intelectuali. Copilăria și adolescența și-a petrecut-o la Sighișoara, pentru ca din anul 1925 să se mute la Mediaș, locuind pe strada Sibiului nr. 23, actualmente sediul Muzeului Hermann Oberth. Renumitul savant a fost profesor la Liceul Stephan Ludwig Roth, unde a predat fizica, matematica, atelier și desen tehnic.
După o întâlnire pe care a avut-o H. Oberth cu regele Carol al II-lea la București în 22 aprilie 1932, acesta a primit permisiunea să-și experimenteze cercetările

Copyright © Achim Sărășan – 2018

La 26 iulie 1940, prin Ordinul 343, a luat ființă Școala de ofițeri mecanici de aviație, care a început să funcționeze în vechea cazarmă Tudor Vladimirescu cu 41 de elevi în anul I și 35 de elevi în anul II.[479]

În perioada 1941-1945 în Școala tehnică de aviație au absolvit 121 de cursanți. Comandanții Școlii au fost: cdor. ing. Constantin Istrati (1941-1945), cpt. cdor. Victor Dumitrescu (1945), cdor. Alexandru Vasiliu (1945-1946).

Din anul 1942 cursul superior al școlii – secția maiștri – a trecut de la trei ani de studiu la patru ani. Din 1943 elevii școlii de la secția maiștri au obținut echivalarea diplomei Școlii tehnice cu liceele industriale.

În timpul războiului și-au pierdut viața trei elevi și 19 maiștri și locotenenți ai Școlii.

După 1945 Școala militară din Mediaș a trecut prin mai multe transformări. În anul 1946, prin Ordinul 64067/14.03.1946 al Marelui Stat Major s-au înființat două școli de aviație: Școala militară de ofițeri și subofițeri de aviație la București și Școala militară de ofițeri mecanici și maiștri de aviație la Mediaș, cu un efectiv de 272 de cadre și elevi.

Școala de Aviație

științifice în atelierele Școlii de aviație din Mediaș, unde a colaborat cu personalul foarte calificat al școlii.

[479] Arhiva Școlii, dosar nr. 24, vol. I, p. 20

Copyright © Achim Sărășan – 2018

În aprilie 1951, Școala de ofițeri de la Mediaș a fost mutată în garnizoana Sibiu, unde a funcționat până în 1953, primind numele de Școală Tehnică de aviație nr. 1, iar în locul ei la Mediaș a fost adusă Școala de sergenți tehnici de aviație cu durata de doi ani, primind de atunci numele Școala tehnică de aviație nr. 2.

În anii 1951-1952, la Mediaș s-a construit un atelier ARMR (atelier de reparat material volant) în hangarele deținute de aviație pe aerodromul Școlii tehnice de aviație „Traian Vuia".

Din anul 1956, pe fondul scăderii comenzilor din aviație, atelierele s-au reprofilat pentru fabricarea unor mașini auto speciale pentru transportul lichidelor (cisterne). Ulterior în jurul acestui atelier s-a dezvoltat următoarea întreprindere „Automecanica".[480]

În anul 1953 Școala tehnică de aviație nr. 1 s-a întors la Mediaș și s-a unit cu Școala nr. 2 de aviație de aici, sub numele „Școala militară tehnică de aviație", care din 1954 a primit numele „Traian Vuia".

Din anul 1955 Școala militară a pregătit și subofițeri în tehnică de aviație cu durata de școlarizare de doi ani, iar din 1964 maiștri militari de aviație cu durata de școlarizare de trei ani.

Din anul 1964, prin Ordinul G.T. 001550/1964, Comandamentul Apărării Antiaeriene a Teritoriului, Școala din Mediaș a primit numele „Școala militară de maiștri și subofițeri Traian Vuia".[481]

În perioada 1945-1965 Școala a fost condusă de: cdor. ing. Constantin Istrate (1941-1945), cpt. cdor. Victor Dumitrescu (1945), col. Alexandru Vasiliu (1945-1946), cdor. Dumitru Săndulescu (1946), cdor. Alexandru Zaharescu (1946-1947), cdor. aviator M. Nicolae Balotescu (1947-1948), cdor. Nicolae Grigorie (1948), col. Dumitru Pârvulescu (1948-1950), col. ing. Ioachim Limbășan (1950-1951), maior Stoica Cioceanu (1951-1953), col. Teodor Tărnăuceanu (1953-1955), lt. col. Dumitru Teodorescu (1955-1956), maior Ioan Grigorescu (1956), col.

[480] *Istoria aviației române*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1984, pp. 393, 419
[481] Registru istoric al Școlii Militare Tehnice de Aviație Traian Vuia, fila 3

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Teodor Tărnăuceanu (1956-1957), lt. col. Laurențiu Manu (1957-1960), lt. col. Vasile Doljanu (1960-1968).

În anul 1960 la Mediaș a absolvit școala ultima promoție de ofițeri tehnici de aviație și maiștri militari pe diferite profile. În continuare Școala a pregătit subofițeri tehnici de aviație.

Începând cu data de 20 august 1965 Școala a primit numele „Școala militară de Maiștri de Aviație Traian Vuia" și a pregătit cadre tehnice pentru specialitățile: aeronave și motoare, armament de bord, instalații electrice, aparate de bord și aparatură radio și radiolocație de bord. Școala a pregătit cadre tehnice atât pentru aviația militară, cât și pentru cea civilă. Durata de studiu era de trei ani și după absolvire se obținea titlul de maistru militar.

Comandanții Școlii în perioada 1968-1989 au fost următorii: lt. col. Gheorghe Zariou (1968-1970), col. Dimitrie Moraru (1970-1985), col. ing. Gheorghe Grigorie (1985), col. ing. Alexandru Gheorghiu (1985-1989).

În perioada anilor 1965-1990, în cadrul școlii s-au pregătit elevi pentru Tarom. Tot din 1965 s-au pregătit elevi la profilul maiștri aviație, încetând școlarizarea elevilor la profilul subofițeri de aviație.

Din anul 1968 durata anilor de studii s-a redus de la trei la doi ani.

În anii 1970-1974 și 1975 Școala s-a confruntat cu probleme deosebit de critice cauzate de inundațiile mari produse de râul Târnava Mare. În consecință s-au alocat fondurile necesare reabilitării corpurilor de clădiri, a câmpului tactic, dar și pentru construcția unor pavilioane noi.

Începând cu 15 ianuarie 1989 s-a desființat Școala Militară Maiștri de Aviație Traian Vuia și s-a constituit „Grupul de Aviație Școală Tehnică Traian Vuia"[482] care s-a subordonat Școlii Militare Ofițeri de Aviație Aurel Vlaicu de la Boboc – Buzău.

Comandantul Școlii în această perioadă a fost cpt. Teodor Cora (1989-1990).

---

[482] Aprobarea M.Ap. N. Nr. AS 002020 în Registru istoric al Școlii 1964-1998, Arhiva Școlii, fila 275

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Cu data de 24 ianuarie 1990 „Grupul de Aviație Școală Tehnică Traian Vuia” a revenit la vechea denumire „Școala Militară Maiștri de Aviație Traian Vuia” și a fost scos din subordinea Școlii Militare Ofițeri de Aviație Aurel Vlaicu și trecut în subordinea Comandamentului Aviației Militare. Următorii comandanți ai Școlii au fost col. ing. Viorel Andrei (1990-1996) și cdor. Teodor Cora (1996-2001).

După anul 1990 aviația civilă a renunțat să-și mai pregătească personalul tehnic în Școala medieșeană. Învățământul tehnic militar desfășurat în această perioadă a fost de pregătire a maiștrilor militari de aviație în specialitățile: aeronave și motoare de aviație, armament rachete, muniții de aviație și mijloace de salvare, electromecanică și automatizări de bord de aviație, radio-electronică de bord de aviație.

La 1 octombrie 2001, șeful Statului Major al Forțelor Aeriene, gen. lt. Gheorghe Bucșe, a participat la festivitățile desfășurate în cadrul Școlii prilejuite de depunerea jurământului militar de elevii anului I și de avansarea cursanților (promoția 2001), dar mai ales pentru revenirea instituției școlare la vechea denumire „Școala militară de maiștri și subofițeri a Forțelor Aeriene Traian Vuia – Mediaș”. Tot atunci a fost numit în funcția de conducător al Școlii cdor.-ul Marian Milea.

După această dată Școala a intrat într-o restructurare rapidă și a început un proces de învățământ înnoit, de înalt nivel calitativ, având obiectiv principal formarea de maiștri militari și subofițeri bine pregătiți teoretic și practic. Durata perioadei de studii a fost de doi ani, fiecare an având două semestre care se finalizau cu examene scrise și orale.

În anul 2003 Școala a avut cea mai numeroasă promoție de absolvenți, de maiștri militari, aceasta datorită trecerii de la sistemul de învățământ de trei ani la cel de doi ani, fiind de fapt în acest an două promoții.

În anul 2004 a absolvit ultima promoție de specialiști ai „Școlii militare de maiștri și subofițeri a Forțelor Aeriene Traian Vuia – Mediaș”.

În același an 2004, din păcate, o școală care a fost o bună perioadă de timp o „emblemă” a Mediașului a fost desființată.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

6.17. Școala medie agricolă

Ocupația de bază a locuitorilor transilvăneni din cele mai vechi timpuri, indiferent de etnie, a fost creșterea animalelor și cultivarea pământului. Țăranii agricultori s-au străduit permanent să dezvolte aceste ramuri ale agriculturii, atât pentru a-și putea asigura traiul zilnic al familiei, cât și pentru obținerea de beneficii. Începând cu secolul al XIX-lea, această ramură de bază a economiei, agricultura, s-a dezvoltat și s-a perfecționat și în zona Mediașului, beneficiind și de relațiile economice avute cu țările din jur.

Pentru a avea o agricultură performantă se simțea nevoia înființării unor școli cu profil agricol, absolvenții acestora urmând să transmită cunoștințele acumulate în satele unde își vor desfășura activitatea. Un prim pas în această direcție l-a făcut „Reuniunea Agricolă Ardeleană Săsească" care la 21 august 1857 a cerut guvernatorului Ardealului, prințul Schwarz, înființarea unor școli agricole care să aibă pe lângă învățământul teoretic și o bază materială adecvată pentru învățământul practic, ca o gospodărie țărănească. Guvernatorul nu a aprobat înființarea unor astfel de școli și Reuniunea agricolă săsească s-a adresat Universității săsești din Sibiu. La 12 decembrie 1868, Universitatea săsească a aprobat *Statutul privind înființarea și sprijinirea a unor instituții de învățământ agricol pe „Pământul Săsesc"*. Universitatea săsească a hotărât înființarea a trei școli agricole: două inferioare în districtele Brașov și Bistrița și una de nivel mediu la Mediaș.

La 1 martie 1871 a fost numit primul director al Școlii din Mediaș în persoana prof. Dr. August Salfeld, fost profesor la Școala Agricolă din Hanovra (Hildesheim). Acesta, timp de șase ani (1871-1877), a pus bazele unei structuri solide a învățământului agricol, după modelul celui german.[483]

Școala de la Mediaș urma să primească din partea Universității săsești suma de 6.000 fl. ca subvenție pentru

[483] Th. Nägler, J. Schobel, K. Drotleff, *Geschichte der siebenbürgisch-sächsischen Landwirtschaft*, Editura Kriterion, București, 1984, pp. 66-74

Copyright © Achim Sărășan – 2018

funcționare. Consiliul orășenesc al Mediașului a pus la dispoziția școlii o clădire situată pe str. Moșnei (Avram Iancu), pământ arabil, grădină și grajduri – într-un cuvânt, întreaga bază materială de care școala avea nevoie.

La 1 noiembrie 1871 a avut loc deschiderea festivă a Școlii de agricultură sub numele de „Instituția Agricolă Ardeleană Săsească", cu o durată de școlarizare de doi ani, iar din anul 1876 de trei ani.

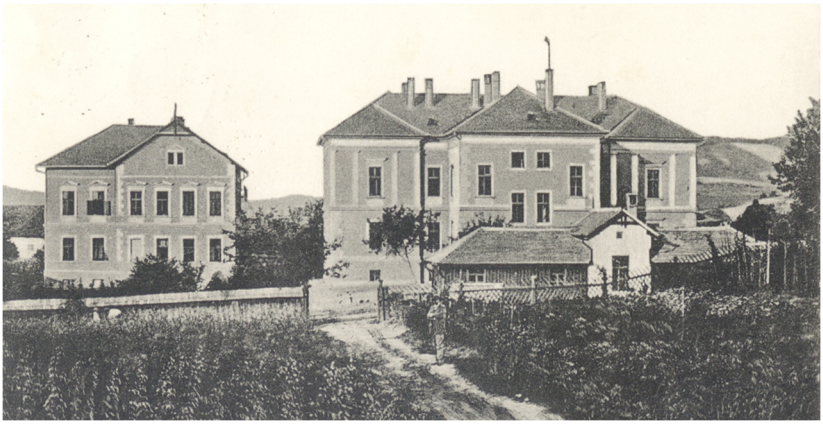

Școala agricolă

La suma de 6.000 fl. anual asigurată de Universitatea săsească Sibiu, de la înființarea școlii, Ministerul Agriculturii al Imperiului Austro-Ungar a adăugat suma de 1.215 fl. anual. Din păcate, acest ajutor din partea statului a fost sistat în anul 1875. Școala a primit însă donații din partea unor corporații și de la „Reuniunea Agricolă Ardeleană Săsească".

Este demn de remarcat faptul că, începând cu martie 1873, din inițiativa directorului August Salfeld și sub directa sa supraveghere, a apărut gazeta săsească de specialitate „Foi agricole" (Landwirtschaftliche Blätter), cu scopul promovării și răspândirii tehnologiilor apusene în domeniul agricol. Același director a pus bazele în cadrul școlii a unei asociații a elevilor cu numele de „Asociația Agronomia", cu scopul antrenării elevilor în cercetare, dar și în însușirea de cunoștințe în domeniul agriculturii.[484]

[484] pentru amănunte vezi Helmuth Julius Knall, „Sub steagul verde-auriu", în *Imagini...*, pp. 22-37

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Despre începuturile și evoluția Școlii agricole din Mediaș, Helmuth Knall consemnează: „Consiliul orășenesc a pus la dispoziția școlii o clădire situată pe strada Moșnei, pământ arabil, grădină și grajduri. În anul 1884 clădirea a fost reconstruită din temelii. Cursurile s-au ținut în această clădire până în anul 1911, când i-a fost schimbată destinația în local de școală și internat pentru *Școala de gospodărie* (clădirea B)... Inițial elevii școlii parcurgeau o pregătire teoretică și practică de doi ani. Începând cu anul școlar 1876-77, ea a fost extinsă la trei ani. Anul școlar se compunea din două semestre (din 1919 trei trimestre) a câte 30 ore teorie și 30 ore practică săptămânal. Între anii 1871-1894, școala a fost frecventată de 1680 de elevi, din care 1260 au absolvit-o. Ei proveneau din 158 de comune din Transilvania și 26 din afara ei. Școala a fost condusă de următorii directori: Dr. August Salfeld (1871-1877), Hugo Wilhelm (1877-1882), Alois Foramitti (1882-1906), Peter (Piț) Herbert (1906-1945)."[485]

Dezvoltarea școlii s-a datorat atât bunului management al directorilor, cât și hărniciei cursanților. Referindu-se la aceste etape, directorul școlii din 1953, ing. Augustin Lunceanu, într-o conferință susținută în 14 ianuarie 1953, a spus: „Sectorul zootehnic a luat naștere din câștigul realizat de școală prin lucrarea în arendă a unor terenuri agricole. În 1875 pe micul teritoriu de lângă școală a fost plantată prima vie și s-a înființat o mică pepinieră viticolă și pomicolă cu scop didactic. În 1892 directorul Foramitti Alois renovează vechea clădire a școlii și o mărește. În același timp clădește un grajd pentru 20 de bovine, o magazie furaje (fânar, șură) și cumpără pământul alăturat grădinii școlii. În anul 1886 Banca de Credite din Sibiu creează două burse de 400 fl. pentru absolvenții școlilor normale care vor să urmeze școala agricolă. În anul 1894 s-a mai cumpărat lângă terenul școlii încă 12 iugăre de pământ și s-a construit căminul pentru elevi, precum și locuințele pentru corpul didactic

[485] Helmuth Julius Knall, Enikö Knall, „Liceul Axente Sever pe coordonatele istoriei 1871-1996", în rev. *Dimensiunea A*, anul II, nr. 2, 1996, p. 14-15 (revistă manuscris a liceului)

Copyright © Achim Sărășan – 2018

și birouri. Datorită măririi suprafeței de teren arabil, pepiniera pomicolă și viticolă își mărește volumul, produsele fiind destinate comercializării. În anul 1911, sub directorul Herberth Petru, se construiește clădirea nouă a școlii, cu tot mobilierul ... și un grajd de cai. În anul 1912 școala cumpără proprietatea farmacistului Heintz Andreas, din câștigul realizat de școală plus ceva subvenții de Universitatea săsească Sibiu. În anul 1914 ferma se întregește cu încă 4 ha cu port altoi. La sfârșitul anului 1914 ferma școlii avea mărimea în suprafață cât și astăzi (an 1953) adică 87,85 ha. În 1923 s-a început replantarea viilor altoite, iar în 1926 s-a plantat 1 ha de livadă cu 300 pomi."[486]

La începuturile sale, Școala agricolă s-a preocupat și de ameliorarea raselor locale de bovine Pintzgau și Sura de Stepă, dar și din rasa Schorthorn, iar la porcine rasa York mijlociu și Bazna.

Anul 1914 a adus o nouă orientare a școlii în domeniul zootehnic. S-a importat din Elveția tineret bovin din rasa Simmental, rasă folosită atât pentru ameliorarea raselor autohtone, cât și pentru răspândirea în zonă a acestei rase superioare, cu o producție mare atât de lapte cât și de carne. Rasele de porci au fost ameliorate prin încrucișări cu rasa Edelschwein. Pentru munca în Școala agricolă au fost folosite ca animale de muncă doar cai (cabaline) din rase tipice ca Nonius, Lipițan etc. În anul 1914 Școala agricolă din Mediaș avea 20 de bovine, 40-60 de porcine și 10 cabaline. Ea a fost finanțată permanent de Universitatea săsească din Sibiu până în anul 1937 (când Universitatea s-a desființat), iar după aceea a fost subvenționată de Biserica evanghelică C.A. până în anul 1945. În perioada 1918-1945 statul român nu a acordat Școlii un ajutor financiar, dar a scutit-o de impozit.

Din anul 1945 „Școala Săsească Agricolă" din Mediaș s-a transformat în „Școala agricolă", cu predare în limba română. Începând de atunci, pe lângă elevii sași care au rămas (50 de elevi sași care depășiseră vârsta de 18 ani au fost deportați în

[486] ing. Augustin Lunceanu, *Conferință despre Școala Agricolă*, manuscris în arhiva familiei Andron – Strada Păcii

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Uniunea sovietică[487]) au avut posibilitatea să se înscrie și elevi români din familii de țărani și muncitori cu situații financiare modeste. În anul 1946 au fost 48 de absolvenți cu titlul de „tehnicieni agricoli".

În anul 1947 Școala și-a schimbat denumirea, și în parte și profilul, în „Școală medie tehnică veterinară" și a avut un număr dublu de elevi față de anul precedent, împărțiți în două clase – una zootehnică și una veterinară.

În august 1948, prin Reforma Învățământului, Școala a rămas numai cu specialitatea veterinară și s-a menținut așa până în anul 1952, când a devenit „Școala zootehnică". Sub acest nume a funcționat până în anul 1963, când a fost desființată prin mutarea ei la Dumbrăveni (Arhiva Școlii se păstrează aici, la Liceul Agricol „Timotei Cipariu"). În perioada anilor 1945-1952 directorul Școlii zootehnice a fost Dumitru Negru, medic veterinar, iar între anii 1952-1963 inginerul agronom Augustin Luncean.

După anul 1945, tot prin Reforma Învățământului, s-au constituit burse de studii din partea statului pentru copiii proveniți din familii sărace. Statul român subvenționa anual școala, internatul și ferma agricolă a școlii. Corpul didactic ce deservea școala era de înaltă calificare, toți profesorii fiind cu studii universitare.

Școala agricolă a avut un rol deosebit de important în Mediaș și în întreaga zonă. Formarea unor specialiști care au pus în practică tot ce au învățat în școală și au contribuit în felul acesta la perfecționarea agriculturii sunt tot atâtea merite recunoscute unanim. Datorită acestei școli, rasa Simmental a devenit o rasă de vaci asimilată în țară cu orașul Mediaș.

[487] H.J. Knall, E. Knall, „Liceul Axente Sever...", în *Dimensiunea A...*, p. 15

Copyright © Achim Sărășan – 2018

7. Economie

7.1. Agricultură

Agricultura este o ocupație patriarhală străveche. Ea a fost o bună perioadă de timp principala ramură economică în cadrul comunităților umane. Dacă la începutul istoriei vânătoarea și pescuitul erau sursa principală de hrană a omului, ulterior creșterea animalelor și cultivarea pământului au devenit ocupația de bază a acestuia.

Perfecționarea uneltelor de muncă, plugul, grapa, sapa și celelalte unelte agricole din fier, a făcut posibilă ușurarea muncii agricole și pe de altă parte a contribuit substanțial la creșterea productivității. S-au desțelenit pășuni, au fost defrișate păduri, înmulțindu-se suprafața arabilă și cultivându-se cereale, grâu și orz. Alături de acestea s-a dezvoltat cultura viței de vie, a pomilor fructiferi și, puțin mai târziu, cea legumicolă, toate acestea contribuind la creșterea nivelului de trai.

Dezvoltarea comunităților, creșterea demografică a populației unui sat sau cetăți, a adus o ușurare a efortului fizic individual datorită muncii colective. Chiar dacă satele erau la început comunități familiale, ulterior acestea s-au dezvoltat numeric, dar și economic. Fiecare familie avea în jurul casei animale mici ca oi, capre și porci, dar și animale mari ca vaci, boi și cai, care erau folosite și la muncile câmpului, dar și ca sursă importantă de hrană.

La începutul mileniului al II-lea românii din Mediaș erau proprietari de pământ, având suprafețe mai mici, pentru că cea mai mare parte a terenurilor aparținea voievodului Jula cel Mare și apoi urmașilor acestuia, banul Ladislau, Jula cel tânăr și banul Nicolae.

Vechii locuitori ai Mediașului s-au înscris în aceleași tipare de viețuire ca și cei din regiunile vecine. După cucerirea maghiară și colonizarea sașilor, românii autohtoni au rămas cu pământ mai puțin și procesul de pierdere a pășunilor și a terenurilor agricole a fost tot mai pregnant, aceștia ajungând la

Copyright © Achim Sărășan – 2018

starea de sărăcire. Din proprietari de pământ au ajuns iobagi. Doar câteva familii au reușit să-și păstreze o parte din terenuri, iar ceilalți au ajuns să lucreze pe pământurile sașilor pentru niște plăți derizorii. Încet, dar sistematic, sașii au reușit să intre în stăpânirea celor mai mari suprafețe de pământ din Mediaș. Când lipsurile și sărăcia îi copleșea pe români, aceștia se răzvrăteau, dând foc gospodăriilor sașilor și chiar omorându-i, situații care se terminau cu pedepsirea și uciderea celor răzvrătiți de către autoritățile statale, acestea având ordinul (regal) de a-i extermina.

Cu toate greutățile pe care erau obligați să le îndure, românii autohtoni, considerați un popor tolerat, au rezistat în timp la toate încercările de deznaționalizare, de înrobire și de schimbare a credinței ortodoxe. Abia în secolele XVIII-XIX, datorită faptului că o parte dintre români au reușit să acumuleze mici capitaluri, dar și profitând de evenimente speciale – depopularea orașului din cauza epidemiilor – ei au reușit să cumpere în cetate sau în afara ei anumite case și terenuri.

Achiziționarea terenurilor din perimetrul orașului era foarte dificilă, pentru că era îngrădită de legi din secolul al XV-lea care prevedeau pedepse mari, până la expulzarea din cetate a sașilor care vindeau pământ românilor, maghiarilor sau altor etnii.

În secolele XVII-XIX sașii, mari proprietari de pământuri din Mediaș, care erau și mari crescători de animale, și-au creat lanțuri de producție complete, de la produsul agricol până la comercializarea produselor animaliere, a vinului și a fructelor. Ei au început să-și valorifice produsele în mod capitalist. Și-au creat ferme agricole în care au combinat cultura mare cu viticultura și pomicultura. Zootehnia s-a dezvoltat și ea foarte mult, rasele de animale autohtone fiind ameliorate prin încrucișări cu rase străine.

La dezvoltarea agriculturii locale a adus o contribuție importantă și Școala agricolă din Mediaș, înființată în 1872, care pregătea specialiști în toate domeniile agricole. Pe terenul experimental din perimetrul școlii de pe str. Avram Iancu s-au ameliorat și creat soiuri noi de viță-de-vie nobilă și pomi fructiferi.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Marii producători și comercianți de vinuri din Mediaș de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea au fost: M. Ambrosi, F. Binder, E. Theil, G. și O. Zintz și Caspari. Producția de vinuri era destinată atât consumului intern, cât și exportului, M. Ambrosi și Fr. Czell exportând 10 milioane hl. de vin în 1914.

Pentru ameliorarea raselor de vite au fost aduse la început opt vaci și un taur din rasa Simmental din Timișoara și apoi 130 de vaci și opt tauri din Elveția de către Ed. Theil și Fr. Binder. Tot la Mediaș, arendașul băii din Bazna, Paul Ehrlich, a creat întâmplător rasa de porci Bazna prin încrucișarea unui vier Berk cu o femelă din rasa Mangalița.

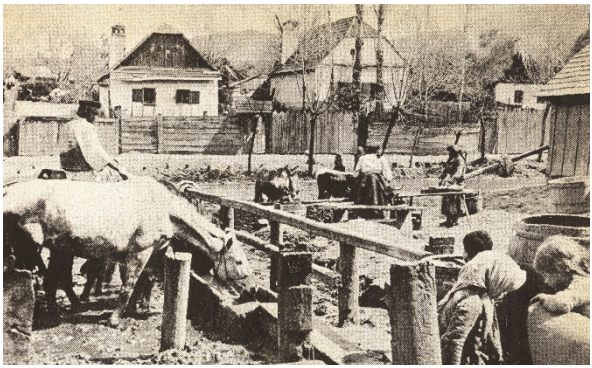

Țăranii din Cartierul Moșnei adăpându-și animalele la Șipotul Rece – 1902

În anul 1911 Mediașul exporta 6.000 de tăurași și 10.000 de porci.[488]

După realizarea Unirii Transilvaniei cu România, la 8 februarie 1919 s-a promulgat o Lege privind împroprietărirea țăranilor. Articolul 8 al acestei legi, la punctul 5, stabilea cine putea fi împroprietărit: „... toți plugarii din comună, care au mijloace de producție, adică unelte și animale de muncă. Cei care nu vor îndeplini aceste obligații vor fi deposedați de pământ fără somație.”

Din păcate, această lege, ca și Legea agrară din anul 1922, nu a adus mari foloase țăranilor săraci, pentru că aceștia nu aveau „mijloace de producție”, dar în schimb a fost favorizată burghezia de la sate.

[488] Informații preluate din N. Drăgan, *Dezvoltarea Industriei în Mediaș între anii 1918-1944*, Mediaș, 1957, p. 7

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Legislația agrară ulterioară a avut aceleași consecințe. Împroprietărirea țăranilor cu loturi mici de pământ în schimbul unor sume mari de bani nu i-a ajutat în nici un fel. Lipsa banilor și lipsa uneltelor și a animalelor de muncă a subminat mica proprietate țărănească, țăranii ajungând la faliment.

Legea agrară din 23 martie 1945 a fost de altă natură. „Pe baza legii au fost expropriate 1.468.946 ha, teren aparținând elementelor fasciste și celor ce au colaborat cu Germania nazistă, criminalilor de război și celor vinovați de dezastrul țării, precum și terenurile agricole ce depășeau suprafața de 50 ha ale celorlalți moșieri.”[489]

Prin această lege „pământul a fost dat țăranilor în deplină proprietate și fără nici o despăgubire către moșier; au fost împroprietăriți în primul rând țăranii fără pământ, apoi cei cu pământ puțin, orfanii, văduvele de război și cei ce-au luptat împotriva hitleriștilor. Odată cu pământul a fost împărțit și inventarul agricol. Prin toate acestea, *reforma agrară a avut un caracter profund democratic*”.[490]

Din păcate, această reformă, pe lângă partea ei pozitivă, de împroprietărire a familiilor de țărani săraci, a văduvelor și orfanilor de război, a creat și multe abuzuri și nedreptăți, fiind deposedate de pământ nu numai familiile marilor proprietari sași din Mediaș, dar și familii mai modeste cărora, pe lângă naționalizarea terenurilor, li s-au luat abuziv și casele și alte bunuri, toate pentru că au făcut parte din armata germană sau din Grupul Etnic German. Salvarea acestor familii a venit din partea celorlalte ramuri economice, industria care s-a dezvoltat rapid și a asigurat locuri de muncă pentru foarte multă lume.

Terenul agricol al Mediașului care aparținuse marilor proprietari de ferme agricole a fost împărțit astfel: o parte a fost repartizat țăranilor, aceștia fiind împroprietăriți, și o altă parte a fost împărțită între cele două instituții agricole: I.A.S. – Întreprinderea Agricolă de Stat și G.A.C. – Gospodăria Agricolă

[489] Șt. Pascu (coord.), *Istoria României. Compendiu...*, p. 457
[490] *Ibidem*, p. 457

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Colectivă, care a primit ulterior denumirea C.A.P. – Cooperativa Agricolă de Producție.

După împroprietărirea țăranilor, în anii ’50, sistemul politic comunist i-a determinat pe aceștia să se asocieze în așa-numitele „întovărășiri agricole”, pentru ca ulterior să se treacă la „o formă superioară a agriculturii socialiste – C.A.P.”. Proprietarii de pământ, fie cel dobândit prin moștenire, fie prin împroprietărire, fie cumpărat, au fost „lămuriți” (constrânși) să se înscrie în gospodăriile colective. Ei au intrat în „agricultura socialistă” cu teren, cu utilaje de muncă și cu animale.

Gospodăria colectivă și mai apoi C.A.P.-ul era condus de un președinte, ajutat de specialiști: ingineri agronomi, zootehniști și tehnicieni agricoli. Aceștia aveau un salariu fix. „Colectiviștii”, țăranii muncitori, aveau o plată derizorie, valoarea unei zile de muncă fiind o bună perioadă de timp de doi lei. Plata se făcea în produse agricole, toamna, iar puținii bani pe care îi primeau colectiviștii erau insuficienți. Per ansamblu, un muncitor agricol nu putea să-și întrețină familia decât la limita de sărăcie. Țăranii au fost o bună perioadă de timp la limita exploatării și, când intrau la pensie, primeau lunar 200-300 de lei, iar aceasta numai în condițiile în care aveau făcute în fiecare an „norme” (zile de muncă) suficiente.

Baza de pornire în „colectiv” a fost repartizarea pământului din rezerva de stat și apoi „fostele proprietăți individuale”.

Cea mai mare parte din terenurile agricole ale Mediașului au fost atribuite I.A.S.-ului. Acesta, ca toate I.A.S.-urile din țară, avea un statut privilegiat. Muncitorii agricoli erau salariați ca la întreprinderi, ei primind pe lângă salariu și prime ce constau din produse agricole.

După 1950, în Mediaș au funcționat în paralel și C.A.P.-ul și I.A.S.-ul.

C.A.P. Mediaș a fost organizat pe sectoare de activitate:

- Cultură mare: cereale (grâu, orz, ovăz, porumb), cartofi, sfeclă de zahăr etc.
- Zootehnie: creșterea bovinelor pentru lapte și carne. Grajdurile de animale au fost construite la marginea orașului, lângă drumul Ighișului.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

- Viță-de-vie și pomi fructiferi. Plantațiile nu ocupau suprafețe mari.

Producția agricolă anuală era mediocră din cauza lipsei forței de muncă, medieșenii orientându-se spre fabrici, dar și din cauza mașinilor agricole insuficiente.

C.A.P. Mediaș a avut sediul pe drumul Ighișului și a fost condus de ing. Maria Marcela Piteiu și de următorii președinți: Gheorghe Călburean, Susana Gălățean și ing. Mircea Băcilă.

I.A.S. Mediaș a avut o cu totul altă situație. A fost înființat în anul 1959 cu numele „Gospodăria de Stat" (GOSTAT) Mediaș, cu sediul pe str. Gravorilor. Din anul 1971 a primit numele „Întreprinderea Agricolă de Stat" (I.A.S.) și și-a stabilit sediul pe Valea Moșnei nr. 1. Clădirile centrale ale I.A.S.-ului au fost construite în anul 1967 și, ulterior, în apropierea acestora au fost ridicate locuințe pentru muncitori (două blocuri). Puțin mai departe s-au construit apoi grajdurile pentru animale.

În anul 1971, în cadrul I.A.S. Mediaș, pe lângă Gostatul Mediaș au intrat și Gostaturile din Moșna, Bazna, Axente Sever și Valea Viilor. Datorită faptului că suprafețele de teren ce erau administrate de I.A.S. Mediaș erau foarte mari, în anul următor, 1972, au mai rămas în componența unității doar localitățile Mediaș, Bazna și Moșna.

Din anul 1971 I.A.S. Mediaș a fost condus de ing. Zeno Ilieș – director și Nicolae Tolciu – director tehnic. Instituția era împărțită în trei sectoare:

1. Mediaș – condus de ing. Cornel Zgârcu
2. Bazna – condus de ing. Ioan Pricăă
3. Axente Sever – condus de ing. Cornel Hegheș.

Din anul 1972 I.A.S.-ul s-a reorganizat și s-a împărțit în alte structuri. La conducerea instituției au rămas ing. Zeno Ilieș – director și Nicolae Tolciu – director tehnic, echipă care a rămas în funcție până în anul 1988.

I.A.S. Mediaș a avut în administrare o suprafață de 8.500 ha, din care 3.350 ha teren arabil, 387 ha vie, 420 ha livadă și restul pășuni și fânețe.

Ferma zootehnică avea 1.400 de vaci și cca 2.500 de oi.

I.A.S. Mediaș era compus din următoarele ferme:

Copyright © Achim Sărășan – 2018

1. Ferma Bratei – zootehnie – ing. George Iliescu.

2. Ferma Târnava – cultura mare și viticultură – ing. Ioan Leonte, ing. Ioan Savaschi și ing. Colnic.

3. Ferma Wewer – viticultură – ing. Gheorghe Giurgiu și ing. Ioan Săroiu.

4. Ferma ICAR – pomicultură – ing. Rodica Vișan și ing. Elena Hașu.

5. Ferma Legumicolă – ing. Emil Bucerzan și ing. Ioan Borza.

6. Ferma Valea Moșnei – zootehnie – ing. Ioan Savaschi și ing. Mircea Cioran.

7. Ferma Moșna – vie, pomi și zootehnie – ing. Ioan Bocodi, ing. Rodica Vișan și ing. Aurel Nemeș.

8. Ferma Bratei – școală viță-de-vie și livada de pe str. Gravorilor – ing. Lucia Moldovan.

9. Ferma Elești – zootehnie, oi și porci – ing. Ioan Bocodi. Tot aici a funcționat și o secție de brânzărie.

10. Ferma Bazna – zootehnie – tehnician Vasile Popa și livadă – ing. Adolf Cristof și ing. George Vasi.

În cadrul I.A.S. Mediaș s-a înființat în anii 1980 Crama de pe șos. Sibiului cu o capacitate de 140 de vagoane vin, condusă de ing. Ioan Bocioancă; o Carmangerie – la Bubi Binder; o Lăptărie la Bratei și șapte magazine Gostat în perimetrul orașului.

Începând cu anii 1990 în sistemul agricol al Mediașului s-au petrecut schimbări majore. Terenurile agricole revendicate de locuitorii orașului au fost rând pe rând retrocedate. Pe o mare parte din aceste terenuri s-au construit locuințe, așa încât suprafața agricolă a orașului s-a micșorat tot mai mult.

În locul fostelor unități agricole, C.A.P. Mediaș și I.A.S. Mediaș, s-a înființat la 13 decembrie 2000 S.C. Agroferm S.R.L., societate mixtă româno-germană condusă de ing. Teodor și Liliana Aflat.

S.C. Agroferm este o fermă mixtă având ca obiectiv principal cultura vegetală: grâu, orz, ovăz, porumb, floarea soarelui, soia, rapiță, cartofi și sfeclă de zahăr. La capitolul

Copyright © Achim Sărășan – 2018

sfeclă de zahăr societatea se situează pe primul loc pe zona Transilvania.

În perimetrul orașului, Agroferm administrează cca 300 ha, iar din zona limitrofă cca 7.700 ha, terenurile întinzându-se în județele Sibiu și Mureș.

Utilajele folosite la lucrările agricole, tractoare, semănători, combine, prășitoare etc. sunt de capacitate mare și tehnologie înaltă, fiind importate din Germania. Recoltele obținute sunt și ele pe măsură: 5-6.000 kg/ha cereale, 9 t boabe/ha porumb, 3.000 kg/ha rapiță etc.

Pe lângă cultura vegetală, S.C. Agroferm are și un sector zootehnic, cca 1.200 de oi și 100 de vaci.[491]

7.2. Industrie

7.2.1. Breslele[492]

Meșteșugurile au apărut în viața comunităților ca o necesitate.

Dezvoltarea economică a localităților a adus cu sine perfecționarea uneltelor de muncă, dar și a obiectelor de uz casnic. De-a lungul timpului vechile meșteșuguri produceau o anumită cantitate de mărfuri, în funcție de cerere. Ulterior producția a crescut, depășind cererea, și a apărut necesitatea valorificării produselor. Așa a apărut comerțul. Comercializarea produsului finit într-o zonă mai extinsă, ce depășea limitele localității unde funcționau meșteșugarii, a adus acestora venituri sporite și, în timp, dobândirea unei poziții privilegiate în sânul comunităților. Pe de altă parte, dezvoltarea meșteșugurilor a

[491] Informațiile despre Agroferm ne-au fost oferite de ing. Teodor Aflat.

[492] Breslele au apărut începând cu secolul al XI-lea ca organizații meșteșugărești, asociații sau frății, cu scopul de a-și apăra meseriașii și interesele lor profesionale. În Occident au apărut în secolul al XI-lea, concomitent cu apariția economiei urbane. În Transilvania au apărut mai târziu, în secolele XIII-XIV, și au fost înființate de sași.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

determinat nașterea concurenței, produsele de calitate superioară având un statut privilegiat. Concurența mărfurilor se derula și în cadrul restrâns al unei comunități, dar și între meșteșugarii dintr-o zonă mai extinsă. De aceea s-a ivit necesitatea apariției breslelor, asociații meșteșugărești în cadrul cărora meșteșugarii și mărfurile lor erau protejați. Pasul următor pe care l-au făcut breslele a fost alcătuirea unui statut de organizare și funcționare a lor, statut care era aprobat, dar și respectat, de conducerea politică.

La Mediaș organizarea meșteșugurilor s-a făcut la începutul secolului al XIV-lea, o contribuție importantă în acest sens având grupurile de coloniști sași care s-au așezat aici. Aceștia au adus cu ei din țara lor de baștină tehnologii de prelucrare a materiei prime mai avansate. Beneficiind și de statutul de „națiune privilegiată", meșteșugarii sași au fost protejați tot timpul de clasa conducătoare a țării, obținând din partea regilor foarte multe înlesniri, atât în procesul de producție, cât și în cel de comercializare a produselor. Mărfurile erau de un standard înalt de calitate, nefiind cu nimic mai prejos de produsele similare din Austria, Cehia sau Germania.

La sfârșitul secolului al XIV-lea procesul de organizare a meșteșugarilor în asociații, bresle și branșe era în plină desfășurare. Pentru comparație amintim că în această perioadă orașele mari din Transilvania țineau pasul cu orașele mari din Europa (Brașov – 16 bresle, Köln – 22, Linz – 21).

La Mediaș meșteșugarii sași s-au impus tot mai mult. Faptul că actul de migrație al acestora spre Transilvania a continuat în secolul al XIV-lea și chiar în secolul al XV-lea a avut un rol benefic. Între coloniști au fost mulți meșteșugari, posesori ai unor cunoștințe superioare de prelucrare a materiei prime în toate branșele, ei contribuind, după stabilirea lor aici, la perfecționarea proceselor de producție și la calitatea mărfurilor.

Organizarea sașilor din Mediaș de timpuriu în bresle a determinat eliminarea din competiția concurențială a meșteșugarilor români. Din cauza faptului că aceștia n-au beneficiat de nicio protecție, nici din partea stăpânirii centrale și cu atât mai puțin a celei locale, românii au rămas la stadiul de meșteșugari de familie, nereușind să pătrundă cu produsele lor pe piața largă.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

În plus, taxele fiscale pe care stăpânirea le-a impus meșteșugarilor români erau mult mai mari decât pentru meșteșugarii sași. Mai mult, breslele meșteșugărești ale sașilor au interzis, prin statutele lor, intrarea în sânul acestora a meșteșugarilor români. „Nimeni nu putea fi membru al breslei dacă nu era de origine germanică, trebuind totodată să facă dovadă de purtare morală ireproșabilă, că e creștin și legitim.”[493]

Breslele aveau fiecare în parte un statut care reglementa în cadrul lor atât relațiile de producție, cât și cele sociale, iar în exterior modul de comportament al membrilor lor. Statutul era aprobat de conducerea locală a orașului (Sfatul bătrânilor, jude, primar etc.) și trebuia să respecte atât legislația localității, cât și a țării.

Intrarea unui meseriaș într-o breaslă se făcea la cerere și după ce se achita o taxă de înscriere. Ulterior fiecare meșteșugar trebuia să achite o taxă periodică pentru susținerea breslei. Încălcarea statutului aducea pedepse care porneau de la amenzi și mergeau până la excluderea din asociație, în cazuri mai grave.

Statutul breslei stabilea reguli stricte de comportament în toate sectoarele de activitate pentru membrii ei.

În plan familial, membrul breslei trebuia să fie născut legitim. Dacă el era necăsătorit trebuia să-și respecte părinții, să-i asculte și să aibă un comportament moral desăvârșit. Dacă era căsătorit trebuia să-și respecte soția și să-și îndeplinească datoriile de soț și tată. Adulterul era pedepsit.

În plan religios, trebuia ca membrii să fie căsătoriți la biserică și să participe la slujbe în duminici și sărbători, îmbrăcați în haine festive. Erau obligați să-și achite obligațiile financiare față de biserică și să participe activ la întreținerea ei.

În plan militar, fiecare breaslă se constituia într-o unitate militară. Breslașii erau obligați să-și desăvârșească pregătirea militară, pentru ca în caz de război să fie capabili să-și apere familia și orașul.

---

[493] I. Covrig-Nonea, „Comerțul și Industria”, în *Monografia județului...*, p. 234

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Breslele aveau repartizate turnuri sau fragmente de zid din fortificația orașului pe care erau obligate să le întrețină, să le apere în caz de război și, dacă erau distruse, să le repare sau să le reconstruiască.

Fiecare membru era obligat să-și achite taxele financiare față de breaslă. Sumele colectate erau administrate de conducerea breslei pentru buna funcționare a acesteia – pentru aprovizionarea cu materii prime, perfecționarea procesului de producție, dar și în comercializarea produselor. Tot de aici se achitau taxele față de oraș, biserică și școală. Se acordau din aceleași fonduri ajutoare umanitare femeilor văduve, orfanilor, bolnavilor și ajutoare de înmormântare.

La serbările anuale ale breslașilor, dar și la alte evenimente fericite din sânul comunității, se organizau mese festive, petreceri și alte întâlniri pentru socializare. Cheltuielile erau suportate din bugetul breslei.

În cadrul breslei meșterii îi inițiau în tainele meseriei pe ucenici. Aceştia erau primiți la ucenicie de la vârsta de 12-14 ani, iar durata de școlarizare era de 3-5 ani. În tot acest timp ucenicul era încredințat unui meșter pentru inițiere în tainele meseriei, dar și pentru desăvârșirea procesul educativ. La rândul lui, ucenicul era obligat să asculte, dar și să îndeplinească orice fel de muncă în cadrul breslei sau chiar în gospodăria personală a meșterului.

După terminarea perioadei de ucenicie, ucenicul devenea calfă și primea un „certificat de absolvire a școlii de ucenici”, certificat care era însoțit de o recomandare a meșterului îndrumător pentru ca noul „calfă” să se poată angaja în oraș sau în alte localități.

Fiecare breaslă era compusă din meșteri principali și secundari, calfe și ucenici. În perioada de început a breslelor acestea erau conduse de doi-patru conducători numiți „magistri seniores”, iar mai târziu „starosti”. Acești conducători erau aleși de Adunarea breslei în fiecare an și erau ajutați în conducerea unității de Consiliul breslei, care era format din meșterii principali și meșterii cei mai vârstnici.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Începând cu secolul al XVI-lea calfele și ucenicii s-au organizat în asociații după modelul Asociației breslelor, pentru a-și putea apăra drepturile.

Trecerea dintr-o treaptă în alta – de la ucenic la calfă, de la calfă la meșter și apoi la meșter principal – se făcea pe baza susținerii unui examen ce consta dintr-o lucrare practică, lucrare care atesta capacitatea și calitățile profesionale ale celui examinat.

În cadrul breslei funcționa principiul egalității în drepturi a tuturor membrilor ei. Dacă apăreau divergențe și litigii între angajați, problemele erau rezolvate de Adunarea breslei.

La Mediaș numărul breslelor a crescut de la o etapă istorică la alta. În secolul al XVI-lea numărul acestora a atins apogeul, ajungând la 34 de bresle, și ele acopereau toată paleta meșteșugărească.[494]

În ce privește vechimea breslelor, părerile sunt împărțite. Unii istorici au considerat că cea mai veche breaslă în Mediaș a fost cea a brutarilor[495], iar alții, cea a croitorilor[496] sau a aurarilor[497]. Noi considerăm că breslele care sunt legate de fabricarea alimentelor au fost cele mai vechi. Amintim:

1. **Breasla brutarilor**, având un statut compus din 26 de articole și aprobat de Șt. Báthory la 6 mai 1574.
2. **Breasla morăritului**. Pe Valea Moșnei a funcționat o salbă de mori, însă principala moară a fost cea de pe râul Târnava Mare.
3. **Breasla măcelarilor**, având un statut compus din 13 articole și aprobat la 1 decembrie 1570.
   Asociația era foarte puternică, fiind implicată masiv în comerțul cu animale. Produsele din carne au crescut permanent în calitate, diversificându-se foarte mult.
4. **Breasla aurarilor**. În anul 1494 avea deja un statut alcătuit din 40 de articole, care reglementau buna ei funcționare. De-a lungul timpului, aurarii au atins un nivel atât de înalt

[494] *Ibidem*, p. 235
[495] I. Raica, *op. cit.*, p. 259
[496] Șt. Ionescu, *Mediaș. Monumente...*, p. 41
[497] E. Greceanu, *op. cit.*, p. 10

Copyright © Achim Sărășan – 2018

de măiestrie în confecționarea bijuteriilor, a podoabelor și a altor obiecte de valoare din aur și argint, încât au primit comenzi de lucrări din partea principilor Transilvaniei (Sigismund Báthory în 1586 și Gabriel Bethlen în 1624-1625).

Aurarii din Mediaș au fost protejați de principele Sigismund Báthory, care la 6 mai 1586 le-a acordat permisiunea să cumpere aur din visteria regală pentru confecționarea obiectelor de podoabă și pentru suflarea cu aur a monedelor de argint.

Cu prilejul organizării ședințelor Dietei la Mediaș, oficialitățile ce conduceau Dieta primeau cadouri din aur și argint confecționate de aurarii din Mediaș.

Alături de aurari funcționau și **breasla meșteșugarilor în cupru** și cea a **stănarilor** (turnătorilor), care aveau și ei un statut în 18 articole, din 1521.

Pentru a se proteja de concurență neloială, breslele aurarilor din Mediaș, Sibiu, Brașov, Bistrița și Sighișoara au format o uniune, o asociație pentru apărarea intereselor comune.

Strâns legat de breasla măcelarilor s-au constituit alte bresle ce foloseau ca materie primă pieile de animale. Amintim:

5. **Tăbăcarii și pielarii**. Aveau un statut format din 20 de articole din 1569.
6. **Pantofarii** au fost menționați la Mediaș la 1471 în timpul regelui Matei Corvin, care a emis un decret prin care îi proteja în relațiile lor cu pielarii.
7. **Blănarii și cojocarii** au avut o poziție privilegiată, fiind organizați în bresle în anul 1493, când regele Vladislav al II-lea a emis mai multe legi de protecție pentru meșteșugarii blănari și cojocari din scaunele săsești.

Țesătorii de lână aveau la Mediaș o moară-piuă și au fost organizați în breaslă în anul 1500. Legat de acest meșteșug au apărut **breasla postăvăritului** și cea a **tunzătorilor de postav**.

În anul 1572 principele Ștefan Báthory a emis un decret ce permitea postăvarilor din Mediaș exportul postavului gri-color, pe lângă cel tradițional al orașului, de culoare albastră.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Croitorii au fost organizați în breaslă încă din anul 1499. În anul 1539 Uniunea Națională Săsească a formulat un statut pentru toți croitorii din Transilvania, având 16 articole.

Breasla lăcătușilor a fost atestată și ea încă din 1502. Din secolul al XV-lea atelierele de fierărie și lăcătușărie aveau o poziție bine definită în localitatea Mediaș.

Breasla butnarilor. Aceștia confecționau butoaie pentru păstrarea vinului. În secolul al XV-lea, în Mediaș erau mai multe ateliere. Datorită concurenței mari a butnarilor din zona limitrofă a orașului, la cererea butnarilor din Mediaș, regele Ludovic al II-lea a emis un decret în 1525 pentru protejarea celor din oraș.

Zidăritul. Zidarii din Mediaș au avut un statut de organizare al breslei din anul 1539. Datorită faptului că această profesie a fost strâns legată de viața omului, zidăritul a fost una dintre cele mai vechi meserii și în zona Mediașului. Zidarii au continuat meșteșugul construirii caselor din lemn cu o tehnologie mai nouă, în care lemnul a fost înlocuit cu piatra și cărămida.

Breasla funarilor. Obiectul activității acestor meșteșugari a fost confecționarea funiilor, care erau intens folosite, atât în agricultură, cât și în construcții, dar și în alte ramuri meșteșugărești. Breasla funarilor din Mediaș a fost bine situată în viața orașului, unul dintre turnurile Castelului purtând numele acestei bresle.

O altă categorie de bresle avea ca obiect de muncă producerea bunurilor de larg consum în comunitate. Amintim: **săpunarii, lumânărarii, sticlarii, olarii, pălărierii, armurierii, hornarii, bărbierii, ceasornicarii** etc.

Făcând o privire retrospectivă asupra vieții meșteșugărești în orașul Mediaș se poate ușor urmări procesul de evoluție a meșteșugurilor – de la momentul apariției meșteșugarilor simpli, la etapa de constituire a lor în bresle și asociații. E demn de remarcat și rolul important pe care l-au avut breslele în dezvoltarea orașului, dar și în viața zilnică a locuitorilor lui.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Dacă la începutul secolului al XVI-lea erau în Mediaș șase bresle organizate, la mijlocul aceluiași secol s-a ajuns la 28 de bresle, iar la sfârșitul secolului la 34.[498]

În secolele XVII și XVIII meseriile aveau un regim închis în cadrul breslelor. De la stadiul de bresle, meșteșugurile au evoluat atât de mult încât au făcut posibilă apariția manufacturilor. Abia după 1848 comerțul și meseriile au devenit libere, industria manufacturieră continuând să fie dominată de sași. Alături de atelierele meșteșugărești în care lucrau grupuri de 10-15 meșteri exista și un număr apreciabil de meseriași mărunți, majoritatea și aceștia sași, constituiți în reuniuni (Gewerbeverein). Din 1843 aceștia au creat „Reuniunea Meseriașilor Sași din Mediaș", având 50 de membri, reuniune care a fost reorganizată în 1878-1879.

O problemă deosebit de sensibilă cu care s-au confruntat și breslele din Mediaș a fost comercializarea produselor finite. Lupta pentru a-și câștiga un loc în piața zonală, dar și la nivel de țară, a fost deosebit de dură. De aceea conducerea breslelor s-a străduit și uneori a reușit să obțină din partea principilor și regilor legi și decrete care să-i protejeze și să-i favorizeze pe piața concurențială.

Secolul al XVIII-lea a adus o schimbare majoră în viața meșteșugarilor, și anume trecerea de la industria breslelor la cea manufacturieră, trecere ce s-a dovedit a fi destul de grea. La sfârșitul secolului al XVIII-lea industria manufacturieră trebuia să lupte cu meseriile organizate în bresle, dar mai ales cu concurența industriei austriece, care era mai veche, dar și foarte puternică, fiind sprijinită de statul austriac.

Analizând această perioadă, N. Drăgan a spus: „Mediașul era o citadelă a breslelor care îngreuiau producția manufacturieră ce urma să se dezvolte tocmai în ramurile lor de activitate, cum se constată de altfel mai târziu... Dacă produsele agricole erau absorbite de provinciile vestice ale imperiului, principalele teritorii de desfacere pentru mărfurile ardelene, până în a doua

[498] Pentru amănunte privind apariția și dezvoltarea breslelor în Mediaș vezi I. Raica, *op. cit.*, pp. 255-280 și Șt. Ionescu, *Mediaș. Monumente...*, pp. 38-46.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

jumătate a secolului XIX au fost piețele românești și cele din sud-estul balcanic.

Menținerea și intensificarea relațiilor economice tradiționale cu Principatele permitea meșteșugarilor și manufacturilor din Ardeal să-și sporească producția...

Convenția comercială din 1875 cu Principatele a înviorat activitatea manufacturilor și comerțul transilvan în detrimentul breslelor românești...

În 1885 Statul român a denunțat Convenția, cerând stabilirea unor condiții noi de comerț ce însemnau începutul unei politici vamale protecționiste...

Pentru manufacturile și stabilimentele industriale din Transilvania, abolirea Convenției din 1875 a însemnat întreruperea legăturilor comerciale cu cea mai activă piață de desfacere, însemna sistarea exportului, război vamal. Cei șapte ani cât a durat războiul vamal, industria Ardealului a primit o lovitură din care nu și-a mai revenit decât în 1918, când a făcut un salt brusc de unde o lăsase războiul vamal din 1886."[499]

7.3. Întreprinderile din Mediaș

7.3.1. Romgaz

Piața C.I. Motăș nr. 4

Denumirea de gaz se întâlnește pentru prima dată la Johann Baptist van Helmont și ea definea cea de-a treia stare de agregare a materiei. Numirea a rămas până astăzi.[500]

Existența gazului metan în lume a fost menționată din cele mai vechi timpuri, informațiile fiind legate de aprinderea accidentală a acestuia, probabil de la fulgere, trăsnete sau focuri

[499] N. Drăgan, *op. cit.*, p. 6

[500] Johann Baptist (1577-1644) – doctor și chimist flamand; el a definit gazul ca o substanță chimică combustibilă. Lucian Giura, *Contribuții la istoria gazului metan din România*, Editura Universității „Lucian Blaga", Sibiu, 1998, pp. 11-13.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

ale păstorilor. Aceste arderi miraculoase au fost numite de antici „focuri veșnice” sau focuri nestinse sau sfinte. Informații despre „fenomene ciudate” sunt furnizate de vechii istorici: Aristotel (384-322 î.Hr.), Plutarch (46-127 d.Hr.), Dio Cassius (155-235 d.Hr.) și Pliniu cel Bătrân (24-79 d.Hr.).[501]

Cea mai veche mărturie a existenței gazului metan pe teritoriul țării noastre o găsim la Titus Livius și Tacit care vorbesc de „focuri nestinse” în nordul județului Buzău, la Lopătari.[502]

În zona Mediașului existența gazelor a fost semnalată de poetul umanist Valentin Frank de Frankenstein (1643-1697), care într-un poem din anul 1672 vorbește de gazele venite din adâncuri și care probabil s-au aprins la Bazna. Tradiția locală legată de acest fenomen ne prezintă următoarea istorioară despre „focul viu”. În anul 1671, niște ciobani din zona Baznei și-au aprins un foc pentru a se încălzi în timpul nopții. Dimineața au vrut să stingă focul și n-au reușit, deși au aruncat peste foc apă și apoi brazde de pământ. Fenomenul a fost catalogat la vremea aceea drept „o minune”.

În anul 1672 polonezul Georgius Vette (1645-1704), patronul farmaciei comunale din Sibiu, a publicat articolul „De acuis ardentigus” („Despre apele care ard”) în revista Academiei Leopoldine în care a descris miracolul arderii apei unui izvor.

Călătorul F. Marsigli, în timpul călătoriei sale prin Transilvania (1684-1699), a fost martorul unui miracol lângă localitatea Galafta (probabil Gănești, jud. Mureș),[503] unde sătenii au făcut o fântână a cărei apă, dacă era lovită cu bastonul, se aprindea. Tot el relata că în zona Mediaș – Mureș țăranii aprindeau apa punând deasupra ei paie aprinse.

În anul 1797 pastorul Daniel Grasse din localitatea Șaroș pe Târnave (jud. Sibiu) care probabil a fost la Bazna pentru tratament balnear a scris că „alăturea de izvorul cu apă sărată ce

[501] *Ibidem*, pp. 12-13
[502] Adrian Creițaru, „Petrolul în lumea antică”, în *Jurnal de petrol și gaze*, I, Ploiești, Nov. 2001, pp. 60-61
[503] L. Giura, *op. cit.*, p. 13

Copyright © Achim Sărășan – 2018

se află mai sus de localitatea Bazna este un izvor din apa căruia iese ceva asemănător unui gaz inflamabil."[504]

Informații asemănătoare se găsesc mai târziu în lucrarea „Geografia Principatului Transilvaniei" a lui J.L. Marienburg, din 1813, unde se face referire tot la „izvoarele calde ... de la Bazna, scaunul Mediașului" și apă care „... dacă se aprinde cu un mănunchi de paie ... arde foarte tare, ca rachiul...".[505]

În anul 1808 o comisie austriacă a făcut investigații la „izvoarele aprinse" de la Bazna și Șaroș, județul Sibiu. Comisia a constatat realitatea fenomenelor, dar nu a reușit să emită o explicație științifică a acestora.[506]

Abia în a doua jumătate a secolului al XIX-lea au apărut cercetări științifice cu caracter geologic asupra Depresiunii Transilvaniei.[507]

Aceste cercetări au fost efectuate sub conducerea Institutului Geologic din Viena și au avut ca scop depistarea și exploatarea zăcămintelor de sare. În ultimul deceniu al secolului al XIX-lea, Institutul Geologic de la Budapesta, după efectuarea unor cercetări asupra conținutului zăcămintelor de sare din Bazinul Transilvaniei, pe baza ipotezelor geologilor Johann Boech, Hugo Boech și Carol Papp, a decis săparea unor foraje de cercetare. Acestea au început în anul 1906 pe teritoriul comunei Sărmășel, jud. Mureș, și au fost efectuate de firma Thumann din Halle – Germania. În timpul forajelor, la sonda nr. 2 Sărmășel, la adâncimile de 122 m, 228 m și 302 m s-au produs niște manifestări ciudate care s-au accentuat, iar în 22 aprilie 1909 a început o erupție liberă care s-a continuat timp de 27 de luni. Erupția a fost întreruptă prin dărâmarea găurii de sub

---

[504] Joseph Trausch, *Schriftsteller-Lexikon oder biographisch-literärische Denk-Blätter der Siebenbürger Deutschen*, vol. II, Brașov, 1870

[505] Lucas Joseph Marienburg, *Geographie des Großfürstenthums Siebenbürgen*, Editura Martin Hochmeister, Sibiu, 1813, vol. I, p. 26 și vol. II, pp. 268-269

[506] Dumitru Chisăliță, *O istorie a gazelor naturale din România*, Editura AGIR, București, 2009, p. 13

[507] vezi Monografia cercetărilor Franz von Hauer și Guido Stache publicată la Viena în anul 1863, *Geologie Siebenbürgens*

Copyright © Achim Sărășan – 2018

sabotul coloanei metalice, urmată de procedee tehnologice. Gazele sondei s-au infiltrat în straturile laterale și au erupt prin șase cratere situate la distanțe de 70-320 m de sondă și s-au aprins. Cercetătorii Institutului Geologic din Budapesta, analizând fenomenul, au ajuns la concluzia că între zăcământul de la Sărmășel și zăcămintele de gaze din Pennsylvania, S.U.A., sunt foarte multe similitudini. Cercetările au continuat și pe baza lor H. Boech și colaboratorii săi Fr. Clopp și A. Miller, în perioada 1911-1913, au formulat ipoteza că în zona centrală a Transilvaniei există o serie de domuri favorabile acumulărilor de gaze. Cercetările s-au extins și, începând cu anul 1913, au fost antrenați în acest demers și specialiștii americani. Rezultatul cercetărilor: „există 36 de domuri productive și alte 19 domuri posibil de a fi productive", iar estimarea rezervelor de gaze făcută de Fr. Clopp și A.S. Miller era de 72 mil. m^3.

Concomitent cu cercetările geologice s-a început și forajul în zonele semnalate. Dacă în zona Târnăveni – Reghin, Sângeorgiu de Mureș rezultatele au fost negative, sondele din Bazna, Deleni, Copșa Mică și Zau de Câmpie, ca și cele din Sărmășel, au evidențiat existența domurilor gazeifere bogate de aici, cele mai multe zăcăminte fiind de o puritate excepțională.[508]

Din păcate, lipsa unui capital autohton și interesul scăzut al firmelor autohtone privind importanța gazului metan în Transilvania au deschis drumul instaurării capitalului străin în domeniu. Interesul firmelor străine pentru acest domeniu a determinat statul ungar să promulge în anul 1911 „Legea pentru exploatarea substanțelor petrolifere și a gazelor naturale", lege care a acordat statului ungar dreptul de monopol asupra acestor inestimabile bogății. Apariția acestei legi a dus imediat la înființarea „Serviciului de Stat pentru exploatări miniere" cu sediul la Cluj, organism ce avea ca obiect de activitate administrarea câmpurilor de gaze de la Sărmășel și împrejurimi, organismul fiind prima organizație din Europa de acest profil.

[508] V. Lațiu, „Gazul metan din bazinul Transilvaniei", în *Industria și bogățiile naturale din Ardeal și Banat*, Tipografia „Cartea Românească", Cluj, 1927

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Bogăția Transilvaniei a intrat în sfera de interes a investitorilor străini. La 26 noiembrie 1915 s-a încheiat un contract între Ministerul de Finanțe ungar și Deutsche Bank din Berlin, care a pus bazele industriei extractive a gazului metan din Transilvania prin înființarea „Societății ungare de gaz metan" (U.E.G.), capitalul de bază aparținând unui consorțiu financiar-economic.[509] În anul 1912 a apărut prima sondă la Bazna, iar în anul următor, 1913, a luat naștere prima conductă de gaze din țară, conductă ce lega sonda de stațiunea Bazna și care asigura iluminarea aleilor (ulterior, întreaga localitate Bazna a folosit gazul la iluminat în case).

Prima mare conductă de gaz, Sărmășel-Turda, a fost finalizată în anul 1914 și a avut o lungime de 55 km. Ea a fost construită și ulterior exploatată de societatea „Erste Siebenbürgische Erdgas Aktiengesellschaft" (ESEA), prima societate având ca obiect transportul și distribuția gazului metan cu unicul acționar – Statul ungar. Ulterior, conducta a fost prelungită cu 22 km pentru a aproviziona și alimenta cu gaze salina C.A.M., unde se exploata sare pentru consumul alimentar, și fabrica de Sodă Uioara (sodă calcinată, sodă caustică, bicarbonat), azi Ocna Mureș. Tot în această perioadă s-au pus în exploatare noi conducte de gaze: Șaroș – Târnăveni (1914-1915), prelungită la Târgu Mureș (1927-1928) și Bazna – Mediaș (1917-1918). Încă din anul 1909 la Cluj funcționa „Serviciul de Stat pentru Exploatări". Acest serviciu s-a reorganizat ca regie de stat sub denumirea de „Direcția Gazelor naturale" (1919-1925) cu sediul tot în Cluj, lângă gară.

După construirea primelor conducte, „Societatea ungară de Gaz Metan" (U.E.G.) a realizat un sistem de conducte pentru alimentarea principalelor orașe din Transilvania: Cluj, Târgu Mureș, Mediaș, Dumbrăveni, Târnăveni și din zona vestică a

[509] *S.D.T.* an 43, nr. 12.993 din 22 iunie 1916; Convențiunea de gaz metan din 26 noiembrie 1915. Convențiunea adițională din 31 mai 1916. Convențiunea de petrol din 26 noiembrie 1915 între Ministerul ungar de finanțe și Deutsche Bank, trad. Dr. ing. C.I. Motăș, București, Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt (Sibiu), 1908-1944

Copyright © Achim Sărășan – 2018

țării Arad și Oradea, atât pentru consumatorii industriali, cât și pentru cei casnici.

Sfârșitul Primului Război Mondial a adus modificări în structura zonei centrale a Europei, statele aparținătoare ale Imperiului habsburgic, eliberate, constituindu-și structuri proprii. Unirea Transilvaniei cu România la 1 decembrie 1918 a marcat, conform Tratatelor de la Versailles, Saint Germain și Trianon, „integrarea resurselor solului și subsolului în ansamblul bogățiilor statului român unitar" și „anularea de la sine a tuturor contractelor încheiate de societăți germane pe teritoriul altor state." De asemenea, a adus cu sine și limitarea capitalului străin în societate. Pe cale de consecință, în anul 1919 s-a înființat la Cluj „Direcția Gazului Natural" ca regie subordonată Ministerului Industriei și Comerțului din București care urma să preia în numele statului român de la statul ungar activitatea și patrimoniul U.E.G. Pe cale strict legală, la 11 iunie 1919, la Sibiu, un „Consiliu dirigent a hotărât punerea sub sechestru judiciar a *Societății ungare de gaz metan* și prin ordonanța nr. 6716/1919 a resortului de finanțe și a Deciziei 629/1919 punerea sub administrație a averii imobile și mobile a acesteia."[510]

Această hotărâre avea la bază doctrina pentru restructurarea economică a Europei adoptată după Primul Război Mondial conform căreia „**nici unui stat care se respectă cu adevărat nu îi este permis să-și înstrăineze sursele de energie**"[511].

Conform acestor hotărâri, statul român avea „de drept" calitatea de a răscumpăra părți de capital aparținând băncilor străine. La 30 iunie 1919, după ce Consiliul Dirigent de la Sibiu a făcut inventarul și evaluarea averii societății U.E.G., l-a numit administrator de sechestru pe C.I. Motăș, conform Hotărârii nr. 4669/1919 a Consiliului Dirigent și a Deciziei nr. 629/1919 a Tribunalului din Alba Iulia.[512]

---

[510] Arhiva Națională Istorică centrală, fond Ministerul Industriei și Comerțului. Direcția generală a minelor, Dosar 74/1928 f. 93

[511] L. Giura, *op. cit.*, pp. 50-51

[512] Arhiva Națională Istorică centrală, fond Ministerul Industriei și Comerțului. Direcția generală a minelor, Dosar 74/1928 f. 93

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Între timp un grup de instituții financiare din Cluj, susținute de Partidul Național Liberal, a transformat Regia de Stat „Direcția Gazelor Naturale" în societatea Metanul (1920-1925), această regie de stat transformându-se la 22 noiembrie 1925 în „Societatea Națională de Gaz Metan – SONAMETAN", sub care emblemă a funcționat până în 10 iunie 1948.

Conducerea U.E.G. a contestat hotărârea de lichidare pronunțată de Tribunalul din Alba Iulia la Tribunalul mixt româno-ungar, care nu a ratificat această hotărâre de lichidare, societățile maghiare neintrând sub incidența Tratatului de la Versailles. Politicienii români în frunte cu Vintilă Brătianu au propus o soluție pașnică, avansând ideea cumpărării acțiunilor de la societatea amintită de către statul român. Societatea SONAMETAN a fost împuternicită să achiziționeze acțiuni U.E.G.

De la înființarea sa, societatea SONAMETAN a avut sediul la Cluj, având ca director general pe Dr. ing. Constantin Ioan Motăș (1919-1945), apoi pe juristul Augustin Vișa (1945-1946). Direcția generală a regiei a funcționat apoi la București în anii 1925-1927 și din 1927 până în 1948 la Mediaș, lângă gară.

Din anul 1927 SONAMETAN a început achiziționarea acțiunilor U.E.G. La 22 noiembrie 1927 ea a obținut contra cost 10.708 de acțiuni U.E.G. aflate în proprietatea unor bănci maghiare și austriece, devenind acționară cu 40% din capitalul U.E.G. În noiembrie 1928 SONAMETAN a cumpărat de la Societatea Apis-Glarus 12.250 de acțiuni și 8.250 de bonuri de beneficiu, achitabile în șapte ani. După un an, în 1928, SONAMETAN avea 22.958 de acțiuni (85%), din capitalul social și 10.400 de bonuri de beneficiu (50,8%) din bonurile U.E.G. Patru ani mai târziu, în 1932, Societatea a cumpărat cele 15% din acțiunile ce formau proprietatea Statului ungar. În final, în aprilie 1932 întreaga avere a societății U.E.G. a fost adusă în patrimoniul societății SONAMETAN. Înainte de această finalizare, la 25 ianuarie 1932, U.E.G. a decis într-o adunare generală mutarea societății de la Budapesta la București, „Societatea Ungară de Gaz Metan" (U.E.G.) devenind „Societatea Anonimă Română de Gaz Metan" (SRG 25.01.1932-10.12.1938). Doi ani mai târziu, în anul 1934, s-a

Copyright © Achim Sărășan – 2018

finalizat și plata acțiunilor societății Apis-Glarus, societate româno-germană. La finalul anului 1934 SONAMETAN era o societate curat românească, aceasta datorită viziunilor largi și curat naționale ale guvernelor de după Primul Război Mondial și în mod special datorită directorului C.I. Motăș. Despre el și munca sa sisifică în domeniul gazelor naturale, Prof. I. Simonescu avea să spună: „Industria SONAMETAN, curat românească, e aproape în întregime opera domnului ing. C.I. Motăș. SONAMETAN a instalat la Mediaș un institut de cercetări cu geologi, chimiști, tehnicieni care fac cercetări geologice amănunțite. Pentru dezvoltarea și obținerea datelor în legătură cu exploatarea zăcămintelor de gaz metan, s-au pus la îndemâna acestui institut cele mai moderne aparate, precum și o bibliotecă bogată cu reviste de specialitate.

Prin energia și spiritul de organizare a unui român în colaborare strânsă cu alte numeroase elemente românești, s-a înfăptuit o însemnată operă națională care relevă valoarea energetică românească, cu care s-ar mândri orice popor.”[513]

Primul sediu administrativ al Soc. Nat. Gaz Metan[514]

[513] în I. Covrig-Nonea (coord.), *Monografia județului...*, p. 24; pentru amănunte vezi D. Chisăliță, *op. cit.*, pp. 89-200

[514] Imagine preluată de pe Pagina Facebook a Societății Romgaz

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Motivele alegerii Mediașului ca „cetate a gazelor naturale", în viziunea lui Dumitru Chisăliță, au fost următoarele: „Plasarea Mediașului între zăcămintele aparținând UEG – Sărmaș, Șaroș, Bazna, Copșa Mică; orașul avea acces la căile de comunicație: linie ferată și drumuri; abundența forței de muncă și tradiția locală în munca și dezvoltarea industriei."[515]

7.3.2. SONAMETAN – Evoluție și dezvoltare

„Sonametan avea în componență *Direcția exploatărilor Mediaș*. În 10 decembrie 1938 se aprobă contopirea *Societății Anonime Române de Gaz Metan* și *Sonametan*, în baza Jurnalului Consiliului de Miniștri nr. 3163/10 decembrie 1938, sub denumirea de Sonametan."[516]

După al Doilea Război Mondial, la conducerea SONAMETAN a fost numit director general ing. Eugen Davidescu (1946-1950).

În anul 1945 s-a extins la Mediaș rețeaua de distribuție a gazelor în cartierele periferice. La 10 iunie 1948 activitatea SONAMETAN a încetat și prin Decizia nr. 59/9 iulie 1948 a Ministerului Minelor și Petrolului a luat ființă Centrala de gaz metan București (C.G.M. 11.06.1948-7.02.1949). Aceasta a preluat și conductele de transport gaze asociate, având o „Direcție a Exploatărilor" în Mediaș, care de asemenea era legată de „SOVROMGAZ Mediaș" (1 ianuarie 1949-1 aprilie 1954).[517]

La 10 octombrie 1947 s-au finalizat lucrările conductei Botorca-București, pe o lungime de 295 km.

În anul 1949, în baza Decretului nr. 46/5.02.1949, Centrala de Gaz Metan s-a transformat în „Gaz Metan – Întreprinderea de Stat București" (8.02.1948-30.06.1950), în cadrul căreia a rămas și „Direcția Exploatărilor" cu sediul în Mediaș.

---

[515] D. Chisăliță, *op. cit.*, p. 209

[516] Georgeta Bidilică-Vasilache, *ROMGAZ-ul de la modelul estic la cel vestic*, Editura Samuel, Mediaș, 2007, p. 80

[517] Sovrom-urile au apărut după război în urma încheierii Acordului sovieto-român privind schimbul de mărfuri și colaborare economică și s-au desființat în anul 1954.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

În anul 1950, prin Decizia nr. 313/20.06.1950 a Ministerului Minelor și Petrolului, „Întreprinderea de Stat Gaz Metan București" s-a împărțit în două: „Întreprinderea Partizanul Păcii" (1.07.1950-1.01.1951) cu sediul în Mediaș, având în frunte pe dir. gen. Gheorghe Pătrașcu (1950-1957), și „Întreprinderea Flacăra Păcii" cu sediul la Brașov, care începând cu 31.12.1950 a fost preluată și asimilată de Întreprinderea Partizanul Păcii Mediaș (1.01.1951-30.06.1956).

În baza Ordinului nr. 128/10.07.1956 s-a înființat „Trustul de Extracție a Gazului Metan Mediaș" (1.07.1956-30.06.1957) și Întreprinderea de Extracție Gaz Metan (I.E.G.M.) cu sediul în Mediaș, pe scheletul Întreprinderii Partizanul Păcii din Mediaș.

Cu data de 1 iulie 1957, în baza H.C.M. nr. 754/16.05.1957, „Trustul de Extracție a Gazului Metan Mediaș" s-a transformat în „Direcția Generală a Gazului Metan" (10.07.1957-30.09.1969) cu sediul la Mediaș, având director general pe ing. Petre Alexa Pascariu (1957-1965) și ing. Vasile Lucaci (1965-1967).

Încă din anul 1920, la „Direcția Gazului Natural Cluj", problemele geologice legate de gazul metan au fost conduse de marele geolog Dr. Augustin Vancea[518], o mare personalitate a Gazului care și-a legat numele de orașul Mediaș.

Prin Decretul nr. 652/26.09.1969 a H.C.M. nr. 1886/26.09.1969 și Ordinul Ministrului Petrolului nr. 669/1.10.1969, Direcția Generală a Gazului Metan s-a transformat în Centrala Industrială a Gazului Metan (C.I.G.M., 1.10.1969-9.04.1973) cu sediul la Mediaș și a avut directori generali pe ing. Ion Dumitru (1969-1970) și ing. Virgil Popovici (1970-1973). Din anul 1973 s-a transformat în Centrala Gazului Metan (C.G.M., 9.04.1973-10.01.1991) și a avut ca directori pe

[518] S-a născut la 19 decembrie 1892 în localitatea Parhida, Raion Sălarg, regiunea Crișana. Absolvent al Facultății de Științe ale Naturii, secția Geologie, a Universității din Cluj, doctor în Științe Geologice, membru corespondent al Academiei Române. Șef al Serviciului de stat pentru exploatări miniere Cluj, 1920-1926. Geolog, geolog-șef la Întreprinderea de Gaz Metan Mediaș din 1926 până în 1956, când s-a pensionat. A locuit în Mediaș, strada Hermann Oberth nr. 31. †4 august 1973, înmormântat la Cluj-Napoca.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

ing. Virgil Popovici (1973-1983), ing. Ioan Sârbu (1983-1990), ing. Petre Niță (1990-1991).

Dezvoltarea C.G.M. a determinat, începând cu anul 1951, apariția în cadrul acesteia a unor oficii: Foraj, Extracție, Transportgaz, Bază de aprovizionare, Bază de transport, iar din anul 1957 a unor subunități ca: Întreprinderea de Exploatare a Conductelor Magistrale Mediaș, Întreprinderea de Foraj Mediaș, Întreprinderea de Construcții și Montaje Mediaș, Întreprinderea Mecanică Gaz Metan Mediaș (din 1991 S.C. Armax S.A.), Baza de Aprovizionare Mediaș (din 1991 S.C. Aprov S.A. Mediaș), Baza de Ateliere și Transporturi Mediaș (din 1991 S.C. BAT Mediaș).

Extinderea rețelelor de gaze pentru aprovizionarea populației a determinat apariția Distribuțiilor. Din anul 1975, conform H.C.M. nr. 1718/30.12.1974, în cadrul Centralei Gazului Metan au luat ființă: Întreprinderea de Rețele și Distribuție a Gazelor naturale (IRDGN) București și Întreprinderea de Rețele și Distribuția Gazelor Târgu Mureș (IRDGN Târgu Mureș), iar în 1978, prin decret prezidențial, s-a înființat la București Dispeceratul Național de Gaze (1978-prezent) aflat în subordinea Centralei Gazului Metan și ulterior a S.C. Transgaz S.A. Mediaș (1998-prezent).

În februarie 1991 a luat ființă Regia Autonomă a Gazelor Naturale – ROMGAZ (1.01.1991-14.08.1998), având sediul în Mediaș, **capitala nedeclarată a Gazului metan la noi în țară**, și preluând atributele Centralei Gazului Metan. Societatea a avut ca prim director pe ing. Ștefan Man (1991-1996), apoi pe ing. Eugen Crăciun (1996-1997), ing. Emil Blaga (1997), ing. Mihai Zgâia (1997-1998), ing. Florin Georgescu (1998), ing. Marcel Adrian Piteiu (1998-2001).

După reorganizarea din 1998 în R.A. ROMGAZ Mediaș, au intrat în componența sa trei societăți de producție și înmagazinare a gazului metan, toate acestea unindu-se în anul 2001, când a luat naștere S.N.G.N. ROMGAZ Mediaș (2001-prezent), cu directorii ing. Avram Pantelimon (2001-2005), ing. Alexa Iacab (2005-2009) și ing. Dr. Marcel Piteiu (2009-2012). În perioada 2012-2018 s-au perindat la conducerea instituției

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Dumitru Chisăliță, Corin Cindrea, Costel Totan și Virgil Metea, în prezent fiind în funcție Adrian Constantin Volintiru.[519]

Sediul central Romgaz Mediaș

Anul 2000 a fost un an de răscruce în evoluția industriei gazeifere de la noi din țară. Prin Hotărârea Guvernului României nr. 334/28 aprilie 2000, Societatea Națională de Gaze Naturale ROMGAZ S.A. Mediaș a fost restructurată și reorganizată prin separarea principalelor activități din „lanțul de gaze" în entități distincte:

- Două societăți naționale:

1. „TRANSGAZ" S.A. Mediaș, pentru transportul gazelor naturale;
2. „DEPOGAZ" S.A. Ploiești, pentru depozitarea gazelor naturale.

- Două societăți comerciale de distribuție a gazelor naturale:

1. „DISTRIGAZ Nord" S.A. Târgu Mureș pentru Ardeal;
2. „DISTRIGAZ Sud" S.A. București pentru extracarpați.

Societățile de distribuție s-au privatizat, astfel DISTRIGAZ Nord a fost preluată de firma germană RUHR GAZ, iar DISTRIGAZ Sud a fost preluată de firma franceză GAZ de FRANCE. Începând din 2005, societatea DISTRIGAZ Nord și-a schimbat numele în E.ON GAZ ROMÂNIA.

---

[519] Pentru amănunte privind evoluția și dezvoltarea ramurii industriale a gazului metan la noi în țară, a structurilor sale și a directorilor și șefilor de secții ce le-au condus, cu scurte biografii, vezi lucrarea G. Bidilică-Vasilache, *op. cit.*

Copyright © Achim Sărășan – 2018

- O societate comercială de exploatare-producție „EXPROGAZ” S.A. Mediaș, privatizată de firma franceză GAZ de FRANCE.

Societatea Națională de Transport a Gazelor Naturale TRANSGAZ S.A. (S.N.T.G.N. TRANSGAZ S.A. Mediaș) cu sediul la Mediaș a avut ca prim director pe ing. Gabriel Aurel Coconea (2000-2005), urmat de ing. Ioan Rusu (2005-2007), ing. Florin Muntean (2007-2009), ing. Florin Comșa (2009-2010), ing. Ioan Rusu (2010-2012), ing. Ioan Petru Văduva (2013-2017) și ing. Ioan Sterian (2017-prezent).

Sediul central Transgaz Mediaș

Această societate este operatorul tehnic al Sistemului național de transport gaze și răspunde de buna funcționare a acestuia. TRANSGAZ îndeplinește strategia națională pentru transportul, tranzitul internațional și dispecerizarea gazelor naturale. Este organizat în nouă regionale de transport gaze naturale.

Dezvoltarea continuă a industriei de extracție și transport a gazelor naturale a avut consecințe deosebit de favorabile în viața economică a țării și la nivel local în viața orașului Mediaș și a locuitorilor săi. Având la bază această importantă întreprindere, în oraș s-au putut dezvolta o seamă de alte întreprinderi din toate ramurile industriale, Mediașul devenind unul dintre cele mai industrializate orașe ale țării. Sute și mii de locuitori ai orașului și din zonă au muncit și muncesc în industria gazeiferă, ei și familiile lor beneficiind de un trai decent din veniturile dobândite.

Investițiile deosebit de importante ale întreprinderilor de gaz metan direcționate spre diferite obiective ale orașului au schimbat fața acestuia.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Asistența medicală a angajaților din industria gazului s-a derulat în cadrul Policlinicii gazului metan.

Nu în ultimul rând, trebuie menționat faptul că, pentru a veni în ajutorul angajaților, conducerea întreprinderii a finanțat construcția de locuințe, creșă și grădiniță.

7.3.3. S.C. Emailul S.A.

Str. Carpați nr. 19

Întreprinderea a fost înființată în anul 1921 și a intrat în producție cu numele „Uzinele de modelat și emailat *Westen* S.A.R.”, având un capital de 6.000.000 de lei la înființarea ei.[520]

Fondatorii și acționarii principali au fost: Banca de credit Român (reprezentanți O. Kaufmann și I.G. Boambă); Banca Chrissoveloni (reprezentanți Ig. Basa și L. Zilbermann); M. Pherechide – București și E. Elias – București.

În scurt timp după înființare, unitatea s-a dezvoltat în ritm alert. Investițiile majore ce s-au făcut au fost evaluate în anul 1931 la următorul nivel: terenuri 4.459.985 lei; clădiri 35.711.337 lei; mașini 28.485.332 lei; instalații 21.173.563 lei; unelte și scule 8.005.270 lei; parcul de vehicule 1.780.841 lei; mobilier 3.758.049 lei. Deci un total de 103.374.384 de lei.

Sediul Întreprinderii Emailul

[520] O parte din informațiile legate de întreprinderile din Mediaș au fost preluate din N. Drăgan, *op. cit.*; I. Raica, *op. cit*.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

La început activitatea în întreprindere se reducea la emailat vase importate din Austria și abia mai târziu s-a trecut la producția din tablă a vaselor și la emailarea lor.

Materia primă folosită în procesul de fabricație, tabla, provenea de la Uzinele siderurgice din țară, de la Ferdinand – Reșița și Titan-Nădrag-Călan, în procent de 60%, iar 40% era importată din Cehoslovacia, Polonia și Germania.

Un moment de cumpănă a fost perioada de criză economică din 1929-1932, când cifra de afaceri a întreprinderii a scăzut cu 50%. Abia în 1936 situația economică a întreprinderii s-a redresat.

Majoritatea produselor se desfăceau pe piața internă.

Între anii 1930-1940 structura fabricii era următoarea:

- Atelierul mecanic dotat cu freze, strunguri etc.
- Secția prese mari
- Secția prese excentrice
- Secția de fasonaj
- Secția de mori cu bile mici din faler
- Tâmplărie și debitarea tablei.[521]

În perioada celui de-al Doilea Război Mondial, datorită cedării Ardealului, s-a micșorat piața și în consecință a scăzut mult producția. Conducerea unității s-a reorientat și a început o colaborare cu Ministerul de război, producând materiale pentru armată: bidoane, marmite, gamele etc.

În anul 1943 erau angajați 651 de muncitori, dintre care 319 români, 169 sași, 157 unguri, 1 evreu și 5 la categoria alții.[522]

În anul 1945 acțiunile deținute de cetățenii străini, 51%, au fost preluate de Administrația bunurilor sovietice, care și-a desemnat și directorii întreprinderii.

Din luna iunie 1948 „Westen" a fost naționalizată și a primit numele „Uzina Emailul Roșu", nume ce îl va păstra până în anul 1990. În perioada 1954-1959 întreprinderea a fost modernizată și dotată cu mașini unelte de înaltă tehnologie. S-a mai construit o hală email, una de sortare, laborator, magazie de chimicale,

[521] I. Raica, *op. cit.*, p. 342
[522] I. Covrig-Nonea, „Comerțul...", în *Monografia județului...*, p. 292

Copyright © Achim Sărășan – 2018

centrală termică și hală de expediere. În plus, din 1955 profilul de activitate s-a diversificat odată cu anexarea fabricii „Ideal”.

Procesul de producție s-a modernizat în continuare foarte mult, intrând în funcție hale de prelucrări mecanice, sculăria, pavilionul tehnic și de proiectare. Acest proces a continuat și după 1965, când s-au importat din țările vestice strunguri de modelat și prese de transfer, cuptoare, uscătoare tunel pentru ars vase și instalații flux pentru fabricarea fritelor de email. Piața de desfacere a mărfii s-a extins foarte mult, o mare parte din producție fiind exportată în Germania, Italia, Liban, Franța, Anglia, Olanda, S.U.A. și Canada.

După anul 1990 a început procesul de privatizare. Un prim pas a fost transformarea întreprinderii în societate pe acțiuni, când a primit numele S.C. Emailul S.A., fiind înregistrată la Registrul Comerțului nr. 7.

Privatizarea în sine s-a derulat în mai multe stagii. În prima etapă (1994-1995) Fondul Proprietății Private Transilvania-Brașov deținea 30% din capital și Fondul Privat de Stat deținea 70%. Din capitalul de 30% al F.P.S., salariații au cumpărat acțiuni pe bază de certificate. Ulterior s-au privatizat și cele 70% acțiuni ale Fondului de Stat. Actualmente salariații dețin 62% din capital și 38% este deținut de mici acționari.

În zilele noastre Societatea Emailul este structurată astfel: Secția I mecanică, Secția email, Secția pregătire email și alte două secții auxiliare – sculărie și mecanică energetică.

De-a lungul timpului Întreprinderea Emailul a rămas unitatea industrială din Mediaș cu cei mai mulți angajați. În anul 1989 erau 4.000 de muncitori, dar după 1990 numărul lor a fost în descreștere, ajungând la 2.400 în anul 2000, iar astăzi mai sunt doar 900 de angajați.

Din anul 1948 întreprinderea a fost condusă de următorii directori: Alexandru Mate (1948-1955), Constantin Tatomir (1956-1963), Dumitru Hajnal (1964-1971), Constantin Tatomir (1972-1987), Valerian Havriciuc (1988-1990), Traian Crețu (1990-prezent).[523]

[523] Informațiile despre S.C. Emailul S.A. ne-au fost oferite de dir. ec. Mihaela Frătean.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

7.3.4. Uzinele Ideal, Fr. Schembra, Societate anonimă
Cartierul Tocile

Societatea a fost înființată în anul 1936, având un capital de 10 milioane de lei, de proveniență autohtonă. Acționarii au fost: S. Karres, H. Karres, S. Karres (senior) și O. Folbert, cu 500.000 de lei fiecare; Fr. Connert, H. Rosenauer (junior) și H. Rosenauer (senior) cu 1.000.000 de lei fiecare; Fr. Schembra și W. Schembra cu 2.500.000 de lei fiecare.

Obiectul activității instituției a fost confecționarea cărucioarelor pentru copii, biciclete normale, accesorii biciclete, triciclete, cărucioare piață, jucării ș.a.

Fondatorul întreprinderii Fr. Schembra a deschis în 1920 un atelier în Piața Mică cu șase angajați și a avut ca obiect de activitate confecționarea mașinilor de gătit și reparații la fântâni. (În perioada 1918-1923 s-au făcut în Mediaș peste 35 de fântâni, valoarea lucrărilor fiind de 800.000 de lei.)

În anul 1923 el s-a asociat cu M. Schobel și atelierul a fost mărit, având 20 de angajați. Ulterior, activitatea atelierului a fost diversificată: pe lângă mașini de gătit și fântâni s-a început confecționarea de unelte agricole, mese de spălat, chei de bicicletă și cărucioare de copii.

În perioada de criză economică activitatea atelierului a fost redusă, iar salariile angajaților au fost drastic diminuate, astfel că aceștia au intrat în grevă. Cu economiile făcute în perioada crizei și profitând de starea de faliment a fostei fabrici de mezeluri Binder-Zikeli, societatea a cumpărat sediul acesteia și în anul 1936 a început activitatea în noua clădire cu 200 de angajați.

În 1938 Fr. Schembra a reparat vechile clădiri și a construit un corp nou. Întreprinderea a fost dotată cu motoare și mașini unelte aduse din Germania. Tot de aici a început să importe materia primă constând din oțeluri speciale, lacuri, laminate etc. Urmările investițiilor au fost creșterea producției marfă, ajungând la 4.181 de biciclete, în valoare de 24.860 de lei anual.

În perioada celui de-al Doilea Război Mondial, întreprinderea a primit comenzi militare și a început confecțio-

Copyright © Achim Sărășan – 2018

narea de baionete Z.B., căruțe, palier aruncător de 60 mm, foarfeci, sănii de campanie, cutii metalice pentru armată ș.a.

O schimbare majoră a unității s-a petrecut în anul 1942, când toți acționarii și-au vândut acțiunile familiei Schembra. Între timp numărul angajaților a crescut constant, ajungând în 1938 la 222 de angajați, iar după război acest număr a crescut și mai mult.[524]

În luna iunie 1948 întreprinderea a fost naționalizată și a suferit transformări mari. Principalul produs, cărucioarele de copii, a intrat în producție de flux continuu. Modelele au fost adaptate cerințelor unei piețe aflate în progres neîntrerupt.

După anul 1955 profilul de activitate s-a diversificat odată cu anexarea fabricii Ideal la Uzinele Emailul Roșu.

Vehiculele pentru copii au fost și ele aduse la standarde înalte – biciclete, trotinete, triciclete. În plus, s-a creat o linie pentru fabricarea produselor de menaj din tablă, țeavă și lemn, mese, mese de călcat, uscătoare de haine, grătare de toate tipurile etc.

În procesul tehnologic s-a introdus galvanizarea și nichelarea, produsele finite având un aspect comercial deosebit. Pe lângă piața internă, produsele Întreprinderii Ideal au pătruns și pe piața europeană, la început în Germania și apoi în Elveția.

După anul 1990 Întreprinderea Ideal s-a desprins de Întreprinderea Emailul prin Legea nr. 31 și a devenit societate comercială de sine stătătoare. S-a încercat privatizarea unității prin metoda MEBO. În prima fază acționar principal a rămas Mihai Buda, dar puțin mai târziu Cornel Hălălai a reușit să achiziționeze cea mai mare parte din acțiuni, devenind acționar principal. Pentru a se relua fluxul de producție și în principal pentru achiziționarea materiei prime, noua conducere a întreprinderii a contractat datorii la compania olandeză IKEA, datorii care n-au putut fi restituite la timp și, din păcate, întreprinderea Ideal și-a închis porțile.

[524] I. Covrig-Nonea, „Comerțul...”, în *Monografia județului...*, p. 292

Copyright © Achim Sărășan – 2018

7.3.5. S.C. Automecanica S.A.

Str. Aurel Vlaicu nr. 41

La 1 martie 1941, la Mediaș a apărut un important obiectiv industrial datorită evenimentelor istorice ce se derulau la noi în țară, precum și în Europa, evenimente ce au debutat în anul 1939. Conflagrația mondială se derula pe pământ, pe apă și în aer. Tehnologia militară se moderniza și se dezvolta în ritm alert, de la o zi la alta. Armata română, fiind direct implicată în cel de-al Doilea Război Mondial, era susținută atât din punct de vedere economic, cât și logistic de întreaga țară. Flotila aeriană avea nevoie de ateliere de reparații pentru aeronavele afectate de război. În acest context, în anul 1941 s-a construit la Mediaș un atelier de mari dimensiuni pentru repararea avioanelor și verificarea lor tehnică. Atelierul a primit numele A.S.A.M. (Atelierele de Stat pentru Aeronautică, Mediaș) și pe tot timpul războiului s-a achitat cu profesionalism de toate misiunile încredințate. Angajații atelierului, la început cca 350 de muncitori, au făcut față tuturor solicitărilor, chiar dacă s-au confruntat și cu bombardamentele aviației germane, care urmărea să distrugă atelierul de reparații al avioanelor române.

După terminarea războiului, în anul 1945, Întreprinderea A.S.A.M. a trecut în subordinea Ministerului Transporturilor și a produs material și utilaj rulant.

În perioada 1950-1960 unitatea a reintrat în subordinea Ministerului Forțelor Armate. S-au făcut investiții majore, construindu-se hale industriale noi și mărindu-se capacitatea celor existente. Au fost dotate toate cu utilaje tehnologice noi și moderne, iar procesul tehnologic a fost reorientat spre reparații de autovehicule și tractoare.

Primind această nouă destinație, A.S.A.M.-ul și-a schimbat în 1957 numele în Ateliere Centrale de Reparații Auto și Tractoare, iar de la 1 iulie 1961 a primit denumirea „Automecanica”, unitate cu personalitate juridică de interes național înregistrată la Geneva în Registru Internațional sub sigla UAM.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Sediul Întreprinderii Automecanica

În anul 1962 întreprinderea a intrat în subordinea M.I.C.M. (Industria constructoare de mașini) și a primit direcții noi de activitate. S-a trecut la producția în serie a autovehiculelor speciale: autocisterne de 300 de litri, autocisterne pentru transport combustibil (3-4 t), autoateliere pe șasiuri TV ș.a.

În perioada 1966-1970 a fost construită și dată în folosință hala mare pentru carosări montaj final, vopsitoria, iar după 1971 și-au început activitatea secțiile: atelier debitare, turnătoria, hala monobloc și atelierul de prelucrări mecanice.

Ritmul de dezvoltare al întreprinderii a fost foarte rapid. S-a ajuns în foarte scurt timp la fabricarea unor autocisterne de mare tonaj, cu o capacitate de 2.200 de litri, pentru transport alimente, produse petroliere etc. și a unor autotrenuri de transport mărfuri, produse alimentare perisabile (frigoterme), de 22 t. Alte produse au fost: automacarale, de la 5 t.f. până la 10 t.f., și autobetoniere de mare tonaj.

După anul 1986 a început construcția a noi tipuri de autotrenuri pentru transport mărfuri generale, primele autocisterne de 5.200 de litri, dar și utilaje de necesități ca autocurățitoare de canal, autogunoiere rotative, autovidanje, autofurgoane ș.a.

Momentul de apogeu al unității a fost atins în anul 1989, când Automecanica avea cca 2.650 de angajați.

Anul 1990 a adus modificări fundamentale în întreprindere. Comenzile pentru produse finite au scăzut mult. Odată cu prăbușirea sistemului industrial național, care a fost foarte

Copyright © Achim Sărășan – 2018

bine articulat, din păcate întreprinderile mari constructoare de mașini au început rând pe rând să aibă probleme, între ele fiind și Automecanica. Numărul angajaților s-a înjumătățit în numai trei ani, ajungând în 1993 la 1.250.

Noua conducere a căutat soluții pentru supraviețuirea uzinei. Au rămas în funcție câteva secții, dar și acestea cu un personal restrâns. Acestea au fost:

Secția S.500 – prelucrări metalice și lăcătușerie, cu activități de turnare, forjare, tratamente termice, debitări profile etc.;

Secția cisterne – betoniere, macarale, cisterne comunale;

Secția S.700 – furgoane cu semistructuri;

Secția izoterme frigorifice și furgoane.

În anul 1999 întreprinderea s-a transformat în Societate cu capital privat, iar din anul 2007 vechea întreprindere Automecanica a primit numele de „Parc Industrial", titlu acordat de Ministerul Internelor și reformei administrative.

De-a lungul timpului întreprinderea A.S.A.M. – Automecanica a fost condusă de următorii directori: col. Stănescu, ing. Cornel Pânzaru (1957-1963), ing. Anton Peleanu (1963-1986), ing. Dionisie Bucur (1986-1989), ing. Ioan Vlăduț (1990-2000), ing. Viorel Arcaș (2000-2004).

Patronul unității Nick Știrban a avut ca strategie de lucru atragerea de investitori străini. Vechile hale au fost închiriate și transformate în puncte de lucru pentru următoarele companii:

1. Automecanica Mediaș S.R.L., cu obiect de activitate: sudură, debitare plăci de oțel, repere din tablă cu plasmă, oxigaz și ghilotină, îndoire și prefabricare mecanică (strunjire, frezare).
   Firma execută la comandă scări interioare din lemn cu suprastructură metalică, piese fabricate la strung și șasiuri prototip.
2. JLG. Începând din anul 2012, Mediaș Industries a trecut la denumirea JLG. Obiectul de activitate: confecționare echipamente cu braț ridicător și subansamble pentru JLG Belgia.
3. Nooteboom este parte a grupului olandez Royal Nooteboom Group BV – proiectare și producție a

Copyright © Achim Sărășan – 2018

vehiculelor de transport speciale (capacitate de la 20 la 1.000 t), semitrailere și trailere.

4. Langendorf – producător german de vehicule utilitare, semiremorci, remorci și suprastructuri basculante cu benă din oțel, șasiuri și remorci joase.
5. Schrader – producător german, produce și execută reparații, inspecții tehnice, ADR, adaptări conform normelor în vigoare (RAR și ADR) pentru următoarele produse: semiremorci cisternă pentru transport produse periculoase, semiremorci dotate cu rastele pentru transport gaze tehnice, suprastructuri cisterne montate pe autoșasiuri pentru transport produse alimentare, suprastructuri tip vidanjă montate pe autoșasiuri.
6. Automotive Service S.R.L. – atelier cu personal autorizat de producătorul Tatra pentru executarea de reparații și service auto. Execută: reparații mecanice, verificare amortizare, tinichigerie, geometrie roți, diagnosticare electronică etc.
7. Finance Expert S.R.L. – oferă servicii contabile.
8. Il Buon Gusto S.R.L. – oferă servicii de catering, restaurant pentru ocazii speciale.

   Pe lângă acestea mai funcționează firme mai mici: Forster Ro S.R.L., RDF Group Logistik Commercial S.R.L., Enviai Technology S.R.L., Veba Expediție GmbH, Actual Group GmbH ș.a.

Actualmente, pe platforma Automecanica lucrează cca 200 de angajați.

7.3.6. S.C. Felam S.A.

Șos. Sibiului nr. 12

A fost înființată în anul 1918 și și-a început activitatea în același an. Fondatorii și principalii acționari ai acestei societăți au fost: H. Rosenauer (sen.), H. Rosenauer (jun.), S. Karres,

Copyright © Achim Sărășan – 2018

G. Karres, Fritz Connerth – comerciant și M. Ambrosi – comerciant.

Capitalul social la momentul înființării a fost de 1 milion de coroane.

Obiectul de activitate al unității a fost producerea uneltelor și mașinilor agricole, însă datorită rentabilității reduse, începând cu anul 1920 întreprinderea a trecut la producția organelor de asamblare: șuruburi, nituri, piulițe, crampoane, material mărunt pentru calea ferată și material de montaj pentru conducte electrice.

Materia primă folosită în procesul de fabricație au fost profile ușoare de oțel-carbon, profile ușoare de oțel-arc, sârmă trapezoidală pentru inele Grover, materiale de proveniență autohtonă furnizate de Uzinele Ferdinand din Reșița, Industria sârmei din Câmpia Turzii, Titan-Nădrag-Călan și Socomet-Reșița.

În procesul de fabricație s-au folosit mașini unelte importate din Germania, care, cu trecerea timpului, s-au învechit.

Perioada de criză economică a fost depășită printr-un proces de asociere a întreprinderii și intrarea acesteia în cartel, alături de alte unități de același profil din țară, precum: „E. Constantinescu” – Sinaia, „D. Voinea” – Brașov, „Vilard” – Cernavodă etc.

Numărul angajaților a crescut periodic, de la 75 în anul 1922, la 138 în anul 1944, la fel ca și valoarea unității, care în 1938 avea o valoare estimată a clădirilor de 2.032.361 de lei.

În perioada 1941-1944 s-au intensificat foarte mult comenzile militare, întreprinderea dezvoltându-se semnificativ.

După anul 1948 societatea a fost naționalizată și a primit numele „Drum Nou”, pentru ca din 1964 până în 1979 să poarte numele „Întreprinderea de șuruburi”, iar după aceea „Întreprinderea mecanică Mediaș”.

După naționalizare unitatea s-a dezvoltat și mai mult, fiind dotată cu mașini unelte de înaltă performanță, numărul angajaților crescând foarte tare. În toată această perioadă profilul întreprinderii s-a menținut, consumatoarele principale ale

Copyright © Achim Sărășan – 2018

produselor fiind în special unitățile afiliate industriei constructoare de mașini, camioane, turisme, autobuze, tramvaie; dar și unități pentru industria constructoare de mașini agricole, tractoare, semănători, combine, și alte utilaje.

Datorită faptului că întreprinderea s-a dezvoltat foarte mult și numărul angajaților a crescut exponențial, din anul 1981 a intrat în producție și secția a doua a întreprinderii de pe str. Aurel Vlaicu nr. 35, secție axată pe producerea organelor de asamblare pentru autoturisme – Dacia, Oltcit și Aro.

După 1948 a crescut și numărul angajaților: 1948 – 190; 1964 – 450; 1989 – 2.450.

În anul 1980 s-a înființat CIROA – Centrala Industrială de rulmenți și organe de asamblare Brașov, Centrală în care a intrat și Întreprinderea mecanică Mediaș, alături de alte patru fabrici de organe de asamblare și rulmenți, centrală organizată pe structura Întreprinderii Rulmentul Brașov, organism în care a rămas până la privatizare.

În perioada 1983-1985 s-au pregătit și testat noi produse în unitatea de pe Aurel Vlaicu, secția militară. Dacă ar fi intrat și această secție în producție de serie, după atingerea parametrilor proiectați, numărul angajaților întreprinderii ar fi ajuns la 4.000.

După 1990 numărul angajaților a ajuns la 1.465 într-un an și a continuat să descrească de la an la an.

Dacă în anul 1938 producția întreprinderii a fost de 1.000 t, în anul 1989 aceasta a atins cifra record de 15.000 t, fiind grupată pe 20 de sortimente și 3.700 de tipo-dimensiuni.

Din 1990 întreprinderea a fost transformată în societate pe acțiuni, acționar principal fiind F.P.S. Un an mai târziu, în ianuarie 1991, „Întreprinderea Mecanică Mediaș” a devenit „Societatea comercială pe acțiuni Felam Mediaș”.

Privatizarea unității s-a făcut în anul 2000 prin achiziționarea pachetului principal de acțiuni de către Nicolae Bota, patronul Întreprinderii Libertatea Sibiu, în schimbul sumei de 3.800.000 de lei.

Întreprinderea Felam a rezistat după privatizare până în anul 2006 și în anii următori a intrat în insolvență și vânzare.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Secția I de pe șos. Sibiului și Secția a II-a Militar de pe str. Aurel Vlaicu au fost cumpărate de Întreprinderea Granit Mediaș. Secția a II-a Producție civilă de pe str. Aurel Vlaicu a fost cumpărată de întreprinderea Armax Mediaș.

Unitatea a fost condusă în perioada interbelică de cei doi acționari principali Rosenauer senior și junior, iar după 1948 a fost condusă de următorii directori: Emerich Steurer (1948-1954), Ioan Apetri (1954-1963), Victor Fleșeriu (1963-1973), Petru Râpaș (1973-1990), Nicolae Bogdan (1991-2001), Nicolae Cirică (2001-2004).

7.3.7. S.C. Medimpact S.A.

Str. I.C. Brătianu nr. 24

În anul 1881 exista la Mediaș un atelier de pielărie, curele transmisie și articole de harnașament, cu numele „Karres – Fabrică de piele, Societate anonimă", Mediaș.

Atelierul a fost înființat de S. Karres și a început cu un capital de 1.000 fl. și 10 lucrători, pentru ca în timp relativ scurt să se dezvolte semnificativ, ajungând în anul 1914 la 60 de lucrători. Puțin mai târziu, în anul 1919, Societatea a fost preluată de S. Karres – fiul pentru 1.000.000 de coroane. Noua conducere a investit importante sume de bani în dotarea și tehnologizarea unității. Numărul angajaților a ajuns la 100, iar aria produselor finite s-a lărgit considerabil. Pe lângă secția de tăbăcărie, unde se prelucrau piei de animale, s-a trecut la prelucrarea pieilor pentru talpă. Materia primă s-a procurat la început de pe piața internă, pentru ca ulterior să fie importate piei crude din America de Sud, Austria, Serbia, Danemarca și Țările de Jos. Tot din exterior, Elveția și Germania, s-au importat și produsele de fabricație, coloranți și chimicale (crom, alaun, blancorol).

În anul 1920 s-a construit o clădire nouă unde s-a deschis o secție de curele de transmisie și o linie de tăbăcărie vegetală. Tot în acel an, întreprinderea a fost racordată la linia ferată ce lega orașul de restul țării, pentru a facilita aprovizionarea cu materie primă, precum și desfacerea produselor finite.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

În anul 1924 a intrat în producție o secție de prelucrare a pieilor „fețe de box”.

Până în anul 1933 Fabrica de pielărie S. Karres a fost o firmă individuală, dar apoi a fost transformată în societate pe acțiuni din considerente fiscale. Acționarii noii Societăți au devenit toți membrii familiei Karres. În anul 1942 unitatea avea un capital de 100 de milioane de lei.

Începând cu anul 1934 lucrările de investiții în unitate au fost reluate, întreprinderea având în dotare 504 mașini și agregate. Criza economică din anii 1932-1933 a adus cu sine o restrângere a pieței pentru produsele din piele, dar în același timp a determinat falimentarea atelierelor și micilor întreprinderi din ramură. Unitățile mari s-au întărit și au acaparat piața rămasă liberă în urma dispariției acestora.

În anul 1938 numărul angajaților a ajuns la 253.

Anii de război au creat probleme întreprinderii pe linia de aprovizionare cu piele de pe piața externă, dar în schimb a crescut producția liniilor de confecții. Comenzile și furniturile de război au sporit volumul producției și în consecință și numărul de angajați, aceștia ajungând în 1944 la cifra de 741 de muncitori.

Tot legat de produse pentru război, în anul 1941 au intrat în funcție o secție de blănărie care a produs haine din blană și o secție de bocanci pentru armată.

Ziua de muncă obișnuită era de 11 ore, pentru ca în timpul războiului să fie mai lungă.

Dacă în 1929 salariul mediu pentru un tăbăcar era de 3.750 de lei lunar, în perioada de criză economică acesta s-a înjumătățit.

După anul 1948 Fabrica de piele Karres a fost naționalizată și a primit numele „Record”, pentru ca din 1951 să fie numită „I.I.S. 8 Mai” (Întreprinderea Industrială de Stat), nume ce s-a păstrat până în anul 1991.

În perioada anilor 1960-1980 unitatea a crescut. S-au construit clădiri noi și linia tehnologică a fost modernizată prin dotarea fabricii cu utilaje moderne și performante. Tăbăcăria s-a extins, iar pe lângă procedeul de „tăbăcărie vegetală” s-a introdus și cel de „ tăbăcărie minerală”. Gama de produse s-a

Copyright © Achim Sărășan – 2018

lărgit: confecționare încălțăminte, mănuși de protecție, curele de transmisie, articole tehnice pentru industria textilă, articole de echitație, articole de sport etc.

Pe lângă confecționarea încălțămintei din piele s-a creat și o linie de confecționare a încălțămintei din înlocuitori ai pielii.

Sediul Întreprinderii Medimpact

În anul 1991 I.I.S. 8 Mai s-a transformat în „Societatea Comercială Medimpact S.A.”. Privatizarea s-a făcut mai târziu prin metoda „Mebo”. Ulterior, directorul Fănel Mendea a cumpărat 80% din acțiunile angajaților, devenind acționar principal.

De-a lungul timpului unitatea a fost condusă de următorii directori: Ștefan Pănculescu (1956-1961), Anatolie Agratina (1961-1970), Francisc Keseg (1970-1971), Liviu Sabău (1971-1975), Francisc Keseg (1975-1990), Mihai Vișan (1990-1991), Fănel Mendea (1991-prezent).

7.3.8. Texromed

Str. George Topârceanu nr. 16-18

Întreprinderea a fost înființată în anul 1922, când a primit numele IRTI – Industria Română de Țesături Imprimate, având un capital de 10 milioane de lei. În numai doi ani, în anul 1924, capitalul a crescut la 26 de milioane de lei, din care 22 de

Copyright © Achim Sărășan – 2018

milioane capital elvețian provenit de la „Institut de Crédit pour le Commerce et l'Industrie en Matieres Textiles", Vaduz – Liechtenstein, iar restul fiind constituit din capital indigen: avocatul Teofil Nițeanu – București, 2 milioane și Otto Deutsch – București – Mediaș, 2 milioane.

La început unitatea nu avea decât mașini de imprimat țesături fabricate în țară sau importate din Cehoslovacia și Italia.

În anul 1923 s-a înființat atelierul textil, unitatea fiind dotată cu patru războaie de țesut, pentru ca în anii următori numărul acestora să crească continuu: 56 de războaie în 1926, 204 războaie în 1929 și 266 de războaie în 1930. Dotarea secției nu s-a oprit aici, astfel că în perioada 1935-1937 au fost importate 100 de războaie de țesut de fabricație germană, marca W. Weissbach.

În anul 1934 s-a deschis o secție nouă de filatură bumbac, care a fost dotată cu mașini de fabricație Winterthur – Elveția. Materia primă – bumbacul, fibre de bumbac și mătase artificială – a fost importată din Egipt, India și Cehoslovacia.

În anul 1935 a intrat în producție și secția de catifea-cord și secția de tricotaje, aceasta din urmă funcționând până în 1949. „Prin anii '35-36, fabrica textilă din Mediaș s-a aliniat merituos printre primele nouă unități de profil ale Transilvaniei. Deși cu unele sinuozități, pricinuite de instabilitățile economice și politice ale vremii ... producția fizică de mărfuri a înregistrat creșteri de la o perioadă la alta."[525]

La începuturile sale Întreprinderea IRTI a fost condusă de directorul Otto Deutsch și apoi de directorul Teofil Nițeanu, în timpul căruia capitalul social a ajuns la 156 de milioane de lei. Din păcate, criza economică din 1929-1933 a afectat profund unitatea, vânzarea mărfurilor reducându-se drastic. În plus a crescut și concurența. În astfel de împrejurări, IRTI a încheiat o înțelegere de cartelare cu „ITA" (Neumann Arad) și „Țesătura de bumbac" din București. Împreună au stabilit un preț unitar, fiecare unitate fiind obligată să respecte cota stabilită la vânzare.

[525] I. Raica, *op. cit.*, p. 326

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Această înțelegere a purtat numele „Cartelul țesăturilor imprimate”, care a durat până în anul 1941.

Numărul angajaților întreprinderii a crescut constant în perioada interbelică: 131 de muncitori în 1924, 372 de muncitori în 1929, iar în 1938 s-a depășit cifra de 1.000 de muncitori. În timpul războiului numărul acestora a scăzut și totuși în 1944 erau 792 de angajați.

Ziua de muncă era de 12 ore și salariul era diferențiat, ajungând la 2.880 de lei lunar pentru un mecanic și 2.100 de lei pentru o țesătoare.

În anul 1948 Întreprinderea IRTI a fost naționalizată și a primit numele „Vasia Vasilescu”. Ulterior, în 1965, unitatea a fost numită „Întreprinderea textilă Târnava Mediaș”.

Începând cu anul 1950 s-au făcut investiții majore, în anul 1967 fiind importate 2.000 de utilaje. Tot din 1950 s-au construit hale noi de producție, numărul angajaților crescând continuu, ajungând în 1974 la 2.380.

Produsul finit – țesături, imprimeuri, catifea – era destinat atât consumului intern, cât și exportului în țări ca S.U.A., Canada, Cuba, Siria, Arabia Saudită, Iordania, Libia, Guineea, Algeria ș.a.

După anul 1990 întreprinderea a fost privatizată și a primit numele „Texromed”. Privatizarea s-a făcut cu Asociația salariaților.

După 1996 s-au făcut investiții în unitate de 4 milioane de euro, lucrările fiind conduse de ing. Ioan Bucurenciu. Secțiile unității erau: utilaje, țesătorie și finisaje. În anul 1997 secția confecții a trecut la o producție masivă de articole pentru concernul Quelle – Germania și pentru Ministerul Sănătății.

De-a lungul timpului întreprinderea a fost condusă de directorii: Dumitru Văcăraș (1959-1965), Letiția Stănilă (1965-1990), Constantin Radu (1990-1992), Ioan Bucurenciu (1992-2005). La încheierea mandatului, în anul 2005, erau în întreprindere 400 de angajați. [526]

[526] Informații furnizate de ing. Ioan Bucurenciu.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

După 2005 s-a făcut a doua etapă a privatizării, condusă de Daniel Voinea, și la scurt timp unitatea a intrat în faliment.

Actualmente, pe locul vechii Întreprinderi de Textile Târnava funcționează un parc industrial.

7.3.9. S.C. Vitrometan S.A.

Șos. Sibiului nr. 31-33

Întreprinderea a fost înființată în anul 1922, având un capital de 15 milioane de lei. Numele acesteia înseamnă „sticlă obținută prin topire cu gaz metan”.

Conducerea întreprinderii în perioada 1922-1944 a fost asigurată de președintele Consiliului de Administrație, Atanasiu Boiu, și directorul general Dr. Wilhelm Csaki. Terenul pe care a fost construită a fost pus la dispoziție de Eduard Theil din Mediaș. Proiectantul construcțiilor și conducătorul de lucrări a fost Josef Baron Bedeus. Concomitent cu construcția fabricii au fost construite și șapte case de locuit cu 116 încăperi, destinate, în special, specialiștilor străini. În august 1924 s-au cumpărat încă 13 case cu 191 de încăperi. Tot acest ansamblu de locuințe a fost cunoscut sub denumirea „Colonia Vitrometan”.

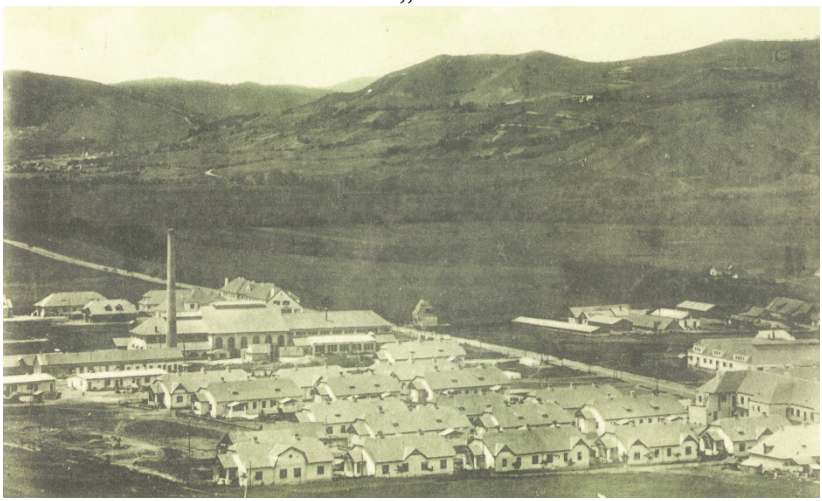

Fabrica de sticlă Vitrometan în secolul al XX-lea

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Încă de la început unitatea a fost înzestrată cu două motoare performante de gaz cu generator și mașini unelte între care au fost și patru mașini de suflat semiautomate. Ulterior a mai fost construit un cuptor de călit, un locomotor de 100 HP de fabricație Ruhrthaler și o mașină de suflat engleză.

Procesul de producție a început în anul 1923 cu 65 de sticlari și în numai patru ani numărul lor a ajuns la 300. Materia primă a fost achiziționată de pe piața internă, iar din 1929-1930 s-a importat și din Germania nisip cuarțos, material refractar și coloranți.

Din anul 1929 a pătruns în întreprindere capital străin în proporție de 49%, aparținând concernului de sticlă cehoslovac Siemens-Glas & Neusatti, reprezentat de Fritz Ritschel, pentru ca ulterior să intre și acționari străini particulari. Datorită acestor infuzii de capital străin, în 1944 unitatea a ajuns la 60 de milioane de lei capital.

Gama de produse era foarte diversificată: sticle de lampă, flacoane ambalaj, damigene împletite, borcane etc. și era destinată consumului intern. După 1929 întreprinderea Vitrometan a început exportul produselor sale în Turcia, Palestina, Grecia, Siria, Egipt și Liban, iar după 1941 în Ungaria și Germania.

Remunerația angajaților era una consistentă, salariul unui suflător fiind de 2.300 de lei în 1925 și 3.600 în 1929, pentru ca în timpul crizei economice să scadă la 1.750 de lei.

„Concurența și lupta pentru piață a determinat fabricile Vitrometan Mediaș și Sticlăria Turda să intre între anii 1927-1929 în cartelul de sticlă *Butelia S.A. București-Mediaș*. Vitrometan a participat cu 33%. Între 1931-1935, alături de fabricile Lespezi, Turda, Putna și Pădurea Neagră (Avrig), întreprinderea a aparținut cartelului de sticlă *Banca de control București*, care a stabilizat prețurile și a reglementat vânzarea. În 1937, constatăm prețuri sporite cu 12% față de anul 1935.”[527]

La 11 iunie 1948 Întreprinderea Vitrometan a fost naționalizată, vechea societate devenind întreprindere de stat.

[527] N. Drăgan, *op. cit.*, p. 65

Copyright © Achim Sărășan – 2018

După anul 1950, în cadrul acesteia a început un amplu proces de retehnologizare. Procesul de producție a fost perfecționat atât de mult, încât în anul 1965 unitatea era „considerată una dintre cele mai complexe unități de producție – sticlărie din țară.[528]”

Un moment deosebit din viața întreprinderii a fost anul 1971, când în Mediaș și în țară a fost introdus fluxul de fabricație a cristalului românesc.

Până în anul 1990 Întreprinderea Vitrometan a funcționat la parametri foarte înalți. Avea în flux de producție 13 cuptoare de topit, din care șapte erau destinate producției de sticlă de menaj, două celei de cristal, trei sticlăriei de ambalaj și unu producției de opal. Profesionalismul muncitorilor, buna organizare internă care a asigurat la timp aprovizionarea cu materie primă, producerea articolelor de înaltă calitate și piața largă de desfacere a produsului finit, toate acestea au contribuit la transformarea unității într-un nume respectat și apreciat atât în țară, cât și în străinătate.

Piața externă pentru desfacerea produselor „Vitrometan” a devenit una selectă, Japonia, S.U.A., Franța, Canada, Elveția ș.a. fiind parteneri de nădejde pentru întreprinderea mediașeană.

Pe piața internă „cristalul de Mediaș” a reușit să pătrundă în case particulare și mai ales în marile instituții, candelabrele confecționate la Mediaș putând fi admirate și la Casa Poporului din București.

Din anul 1923, când fabrica pornea la un drum de succes cu 65 de sticlari, numărul angajaților a crescut continuu, momentele de vârf fiind anul 1985 cu 3.500 de muncitori și 1989 cu 3.860 de muncitori.

Producția anuală record a fost de 23.000 de tone, din care s-au putut turna peste 107.000 de bucăți de articole.

Din perioada de după naționalizarea întreprinderii amintim următorii directori ai unității: Iosif Nagy (1948-1951), Aron Solomovici (1953-1964), Constantin Chiaburu (1965), Nicolae Surpețeanu (1966), Emilian Bărbat (1966-1989), Nicolae Coldea (1989-1998).

[528] I. Raica, *op. cit.*, p. 314

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Prin Hotărârea de Guvern nr. 1224 din 23 noiembrie 1990, „Vitrometan" a devenit „Societatea Comercială Vitrometan", care a preluat integral patrimoniul fostei întreprinderi.

Tentativa de privatizare a întreprinderii și de transformare a ei în societate pe acțiuni a eșuat. Datorită cererii tot mai reduse a produselor Vitrometan întreprinderea a intrat într-un proces de restructurare a forței de muncă și într-o perioadă scurtă de timp producția a scăzut tot mai mult. În aceste condiții dificile pachetul majoritar de acțiuni al Întreprinderii Vitrometan a fost cumpărat de Horst Bauling în anul 1995. Acesta a condiționat achiziționarea întreprinderii de scăderea cantitativă a producției, dar și de fabricarea numai a anumitor articole. Au fost scoase din producție borcanele, flacoanele și articolele de laborator, rămânând în fabricație în special obiecte de menaj.

După moartea lui Horst Bauling în 1998, unitatea a fost condusă de fii acestuia Andreas și Ștefania Bauling.

După anul 2000 Societatea a intrat într-un trend descendent, în anii 2003-2004 având doar 200 de angajați. Pe cale de consecință producția unității a scăzut foarte mult.

Datorită faptului că întreprinderea și-a pierdut piața internă și cea externă, producția de marfă a scăzut tot mai mult, iar în anul 2014 întreprinderea a fost achiziționată de patroni turci de origine kurdă – Max, care în anul 2016 au inițiat procesul de falimentare al societății.

În ultima perioadă, după anul 1999, la conducerea unității s-au perindat următorii directori: Ștefan Balint, V. Brescan, Elisabeta Vaidacutean, Miron Radu și Adela Ferencz.

În final reproducem cuvintele cu gust amar ale unui mediesean care a suferit foarte mult, ca noi toți, văzând prăbușirea întreprinderilor din orașul nostru: „De când s-a privatizat această unitate, avantajele cele mari nu aparțin nici salariaților, nici zonei sau județului și nici țării, ci altora, care văd, profită de ele și nesocotesc bogățiile neamului românesc."[529]

[529] I. Raica, *op. cit.*, p. 316

Copyright © Achim Sărășan – 2018

7.3.10. S.C. Geromed S.A.

Șos. Sibiului nr. 38

Societatea anonimă de sticlă a fost înființată în anul 1918, având sediul la Budapesta, dar deschiderea ei festivă a avut loc la 16 iulie 1921.

Capitalul social la înființarea ei a fost de 1 milion de coroane ungare, subscris la Banca Ungară de Scont și Schimb S.A., Budapesta, și de frații Kőlenér din Lučenec – Cehoslovacia.

Datorită avantajelor oferite de utilizarea gazului metan în procesul tehnologic, la scurt timp de la înființare sediul întreprinderii a fost mutat la Mediaș. Aceasta a fost înregistrată de Tribunalul Dumbrăveni, apoi Sighișoara și Camera de Comerț din Alba Iulia.

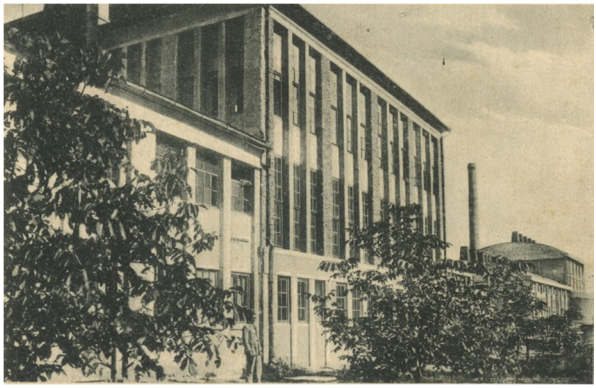

Întreprinderea de geamuri Mediaș

Întreprinderea și-a început producția de sticlă în anul 1921 cu un singur cuptor, pentru ca doi ani mai târziu să se pună în funcție și cel de-al doilea. În 1924 s-a construit un cuptor cu bazin continuu, care a fost întrebuințat până în anul 1929.

De la începuturile ei întreprinderea a fost dotată cu motoare și mașini unelte de performanță. Materia primă era procurată din țară, în schimb coloranții, elementele termoelectrice – platină, rodiu, fier constant, nichel-crom, aparatura optică și instrumentele de măsurat presiunea au fost importate din Germania.

Capitalul social inițial de 1 milion de coroane ungare a fost convertit în 500.000 de lei și ulterior a fost majorat,

Copyright © Achim Sărășan – 2018

ajungându-se în anul 1940 la 100 de milioane de lei și în 1944 la 200 de milioane de lei.

Un moment important în istoria întreprinderii a fost anul 1927, când s-a introdus, pentru prima dată în țară și printre primele din lume, procedeul mecanizat de tragere a geamurilor (Fourcault), care a contribuit decisiv la creșterea producției.

Produsul finit al fabricii de geamuri din Mediaș a câștigat o mare parte din piața autohtonă, cca 50 %, și după anul 1939 a ieșit și la export, la început în Orientul Apropiat – Palestina, Cipru, Egipt, Siria și apoi în Serbia, Ungaria și Austria.

Numărul muncitorilor n-a trecut de 500 până în anul 1928 și se lucra în patru schimburi. După 1929 numărul angajaților a ajuns la 800 și se lucra la ambele uzine, de suflători și mecanică.

Criza economică din anii 1929-1933 și faptul că din 1929 și-a început producția Fabrica de geamuri din Târnăveni au afectat profund activitatea și producția întreprinderii de geamuri din Mediaș. A scăzut mult numărul de angajați, la 346 de muncitori, și uzina suflătorilor și-a încetat activitatea. Suflătorii, fiind în cea mai mare parte străini – cehoslovaci, polonezi, austrieci și germani – au părăsit țara în aceste condiții. Și salariul muncitorilor a scăzut, de la 4.422 de lei lunar în 1929 la 2.115 în 1931.

După încetarea crizei întreprinderea s-a redresat și la începutul anilor 1940 avea un capital social de 10 milioane de lei și 344 de angajați, dintre care 288 români, 27 sași, 28 unguri și un evreu.[530]

În iunie 1948 întreprinderea a fost preluată de stat, având 388 de angajați. Noul sistem de conducere s-a străduit să doteze fabrica cu noi capacități de producție, iar sortimentele fabricate – geamuri, oglinzi etc. – au fost diversificate. Investițiile au continuat și în anii următori, modernizându-se și liniile de producție. În anul 1964, în premieră națională, s-au produs aici *primele geamuri securizate*, pe o instalație de concepție și realizare proprie.

În anul 1973 a intrat în funcție cel de-al treilea cuptor de topit, cu șase mașini de tras, cu un procedeu modern, cu

[530] I. Covrig-Nonea, „Comerțul...", în *Monografia județului...*, p. 292

Copyright © Achim Sărășan – 2018

performanțe deosebite, care a adus cu sine sporirea producției de geam ambalat, scăderea consumului de energie și sporirea indicelui de extracție kg topitură pe m^2.

În perioada 1974-1977, pe lângă cele cinci instalații de securizare a geamurilor plane s-au adăugat două linii de securizare orizontală și puțin mai târziu s-a introdus tehnologia de securizare a oglinzilor prin aluminizare prin vid. S-a mai pus în funcție o instalație automatizată prin producția de geamuri izolatoare și au intrat în producție două instalații pentru realizarea de geamuri subțiri.

Perioada de maximă consacrare a Fabricii de geamuri Mediaș a fost 1984-1988. Producția a crescut de 184 de ori față de 1921. Livrările la export au crescut și ele, iar numărul angajaților a ajuns de la 335 în 1948 la 1.829 în anul 1989, atingându-se nivelul maxim de angajați.

Realizările deosebite ale unității s-au datorat atât profesionalismului muncitorilor, cât și conducerii asigurate în această perioadă de directorul Vasile Miclea și ing. Eduard Fickel.

Pe plan internațional calitatea superioară a produselor Fabricii de geamuri a fost recunoscută și premiată în anul 1996 la Madrid cu titlul „Premiul Calității”.

După anul 1990 s-a declanșat procesul de privatizare, întreprinderea primind numele S.C. Geromed S.A., proces care s-a încheiat la 12 aprilie 2000 prin cumpărarea pachetului de acțiuni deținut de FPS de către „Societatea Autotrust Corporation” din Cluj-Napoca.

Până la momentul privatizării finale, în cadrul unității s-au continuat lucrările de investiții, cum a fost punerea în funcție a cuptorului nr. 1 la 27 septembrie 1999, dar și obținerea de produse noi, ca de exemplu realizarea de geamuri de 2 mm grosime prin procedeul Pittsbourgh la 10 noiembrie 1999.

Din păcate, după anul 2000 Geromed-ul a intrat în declin. Noii acționari n-au reușit să mențină în viață întreprinderea, care de la un an la altul și-a redus tot mai mult activitatea. În final, vechile cuptoare au fost demolate, iar liniile de producție și tot ce era fabricat din fier a fost valorificat la prețuri derizorii.

Așa s-a stins încă o mare întreprindere a Mediașului.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

7.3.11. S.C. Relee S.A.
Str. Gloria nr. 5

Întreprinderea Relee este o companie care are capital privat și care activează în domeniul industriei electrotehnice, ramură a industriei constructoare de mașini din România.

Capitalul social al unității este de 1.353.757 de lei divizat în 541.503 de acțiuni cu valoare nominală de 2,5 lei.

Prima structură organizatorică a unității a fost sub forma unui atelier „meșteșugăresc”, care în anul 1954 a avut aprox. 100 de angajați.

Activitatea de producție în perioada de început consta din mai multe sortimente de produse electrotehnice de uz casnic.

Din anul 1957 această întreprindere a intrat în cadrul Industriei Locale din Mediaș, iar din 1976 a fost preluată de Ministerul Industriei Constructoare de Mașini. Cu această dată unitatea s-a schimbat radical datorită unor mari investiții, fiind numită „Întreprinderea Relee Mediaș”, denumire consfințită juridic în anul 1979.

Sediul Întreprinderii Relee

Anii ’80 au fost o perioadă de realizări importante, întreprinderea ajungând în anul 1988 la 2.600 de angajați.

Dacă în perioada anilor 1970 activitatea întreprinderii se axa pe producerea aparatajului electric de joasă tensiune pentru

Copyright © Achim Sărășan – 2018

instalații electrocasnice, mai târziu gama de produse s-a diversificat tot mai mult, adresându-se beneficiarilor din domeniile: mașini unelte, tehnică de calcul, robotică industrială, transporturi feroviare și navale etc. Începând din anul 1977 unitatea s-a orientat și spre fabricarea releelor electromagnetice, prize pentru relee, concentrându-se pe realizarea produselor de aparataj electric pentru automatizări industriale.

După anul 1980 Întreprinderea Relee Mediaș a devenit principalul producător de relee electrice pentru automatizări industriale din țară.

Pe baza Legii nr. 5/1990, în anul 1991 Întreprinderea Relee Mediaș s-a transformat în societate comercială sub denumirea „S.C. Relee S.A. Mediaș”.

După anul 1994 unitatea fabrica următoarele sortimente: relee electrice (electromagnetice și electronice), prize relee, bunuri de larg consum și transformatoare de putere mică.

Începând cu anul 1995, datorită concurenței acerbe de pe piață și a pătrunderii pe piața românească a unor produse similare din import, dar și datorită creșterii prețurilor de cost, unitatea a intrat într-un trend descendent reflectat și în reducerea numărului de angajați, ajungând în 2018 la 255 de muncitori.

În ultima perioadă Întreprinderea Relee a fost condusă de următorii directori: Francisc Hajnal (1979-1990), Ioan Oroian (1990-1992), Ilarie Holom (1992-2009) și Traian Prușu (2009-prezent).[531]

7.3.12. S.C. Salconserv S.A.

Str. Carpați nr. 33

La Mediaș măcelarii și mezelarii erau organizați în bresle din secolul al XVI-lea, având un statut de funcționare din anul 1570. La începutul secolului al XVII-lea – 1615, aceștia s-au constituit, alături de măcelarii și mezelarii din Biertan, Moșna și Bazna, într-o Asociație regională ce a funcționat după un statut

[531] Informațiile ne-au fost furnizate de dir. Traian Prușu.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

propriu format din opt articole. Organizarea măcelarilor în breaslă a durat până în 1872, când a fost legiferată libertatea meșteșugarilor și a micii industrii.

Sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea au constituit o nouă etapă în domeniul prelucrării produselor din carne. La data respectivă, la Mediaș erau mai multe întreprinderi de profil: Fabrica de salam M. Fleischer & Comp. din șos. Sibiului; Fabrica de salam Binder și Zikeli din cartierul Tocile; Fabrica de salam Josef Theil din Bădăraua (str. Carpați nr. 13), înființată în 1895; Atelierul măcelarului Fritz Siegmund din str. Stephan Ludwig Roth nr. 4.

Cel din urmă avea și un magazin de desfacere pentru carne și produse din carne de vită, vițel și porc, iar atelierul a primit în 1911 la o expoziție de produse din carne de la Budapesta medalia de argint.

O statistică din anul 1914 menționează existența în Mediaș la acea dată a două fabrici de mezeluri mai mari și 11 măcelării.

Dintre întreprinderile amintite mai sus, cel mai mult s-a dezvoltat cea a lui Josef Theil. Din motive ce nu se cunosc, acesta și-a vândut unitatea în anul 1918 lui Fritz Auner. La acea dată avea 15 angajați.

Noul proprietar a început o muncă de investiții, introducând în primul rând în unitate gazul metan. Apoi a dotat-o cu un motor cu aburi, cu un frigider și cu o linie tehnologică mai avansată. În plus, unitatea avea o gospodărie anexă pentru creșterea porcilor, a căror carne constituia materia de bază în procesul de fabricație. Pentru a închide lanțul de producție, Fritz Auner a deschis un magazin de desfacere a produselor din carne în Piața Mare (Piața Regele Ferdinand I nr. 22).

Criza economică din anii 1929-1930 a lovit puternic mica întreprindere, care a trebuit să-și închidă porțile, clădirea fiind sigilată de principalii creditori, băncile „Albina” și „Sibiana”.

În anul 1930 frații Abraham din Rupea, mari crescători de vite și porci, au acordat un împrumut de 150.000 de lei lui Fritz Auner, care a redeschis fabrica. În scurt timp aceasta s-a dezvoltat în ritm alert, ajungând la 132 de angajați, care produceau salamuri crude și uscate, conserve, slănină, untură etc.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

În perioada 1930-1940 întreprinderea a fost concesionată societății germane „Scandia Română”, care a finanțat retehnologizarea fabricii. Aceasta a constat din importul de mașini de tocat performante și mașini de umplut mezeluri. În plus, societatea și-a desemnat un reprezentant în persoana lui Robert Berghaus, care supraveghea procesul de producție. După această dată calitatea produselor a crescut și mai mult și, datorită comenzilor venite din partea armatei, întreprinderea s-a dezvoltat continuu. În anul 1942 capitalul unității a ajuns la 40 de milioane de lei, iar numărul angajaților la 142 de muncitori.[532]

La 11 iunie 1948 Fabrica „Fritz Auner” a fost naționalizată și a primit numele de „Salconserv”. Unitatea a rămas în continuare în componența și subordinea I.I.C. Sibiu (fostă Scandia), până în anul 1989.

După naționalizare unitatea s-a modernizat, s-au construit clădiri noi, s-au achiziționat utilaje noi și performante, iar gama de produse s-a diversificat. În centrul produselor Salconserv a rămas „Salamul de Sibiu”, produs ce s-a fabricat de pe vremea patronilor Richard și Fritz Auner și care s-a îmbunătățit calitativ permanent.

Produsele Salconserv au fost destinate atât pieței interne, cât și exportului în țări europene: Austria, Germania și Cehoslovacia și țările fostei U.R.S.S.

Sediul Întreprinderii Salconserv

[532] N. Drăgan, *op. cit.,* pp. 77-78

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Datorită spațiului limitat de pe str. Carpați nr. 33, unitatea și-a deschis și secția a II-a de pe str. Horea nr. 6, locație unde în perioada 1980-1984 s-a construit o clădire modernă, cu opt niveluri, cu afumătorie specială, secție destinată fabricării preparatelor crude și uscate, în special Salamul de Sibiu.

În anul 1991 întreprinderea s-a desprins de I.I.C. Sibiu, s-a dezvoltat independent și s-a privatizat. Tot în acest an în componența ei a intrat și secția a III-a, Abatorul Mediaș (construit în 1905), carnea animalelor sacrificate aici fiind destinată prelucrării în celelalte secții ale Întreprinderii Salconserv Mediaș.

Pe parcursul timpului numărul angajaților unității a variat în funcție de situația economică a țării: 16 în 1895, 179 în 1944, 529 în 1970, 465 în 1991, pentru ca după 1995 să fie în descreștere – 396.

După naționalizarea întreprinderii din 1948, aceasta a fost condusă de următorii directori: Mihai Iuga (1948-1949), Gheorghe Gândilă (1949-1951), Emil Chiminiuc (1951-1952), Moise Berineamțu (1952-1953), Alberth Vulkan (1953-1960), ing. Nicolae Șandru (1960-1967), ing. Constantin Rădulescu (1967-1973), dr. veterinar Emil Etz (1973-1990), ing. Nicolae Floca (1990-2001).

După 1991 unitatea s-a privatizat, devenind societate comercială. Din păcate, după anul 2000 a intrat într-o perioadă de declin și în final creditorii au vândut, rând pe rând, toate cele trei secții.[533]

7.3.13. I.C.I.L. Mediaș – Întreprinderea de comercializare și industrializare a laptelui

Str. Stadionului nr. 88

Colectarea și prelucrarea laptelui la Mediaș a început în perioada 1955-1957, când a luat ființă „Centrul de colectare din

[533] O parte din informații a fost furnizată de ing. Nicolae Floca.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Tocile". Coordonatorul centrului a fost la început Vasile Crețu și din 1958 Nicolae Pulcă.

În anii de început se colectau aprox. 1.000 de litri de lapte pe zi, o parte din acesta fiind prelucrat pentru consum și cealaltă parte fiind prelucrat în mica secție de brânzărie, unde se producea caşcavalul Trapist.

Cooperativizarea agriculturii de la sfârșitul anilor 1950 și începutul anilor 1960 a adus înființarea fermelor zootehnice, atât în cadrul C.A.P.-urilor, cât și al I.A.S.-urilor, și implicit creșterea producției de lapte pe zonă. În acest context construirea unei fabrici de produse lactate pentru colectarea laptelui din Mediaș și împrejurimi a devenit o necesitate.

În anii 1960-1961 pe str. Stadionului nr. 88 s-au construit primele clădiri și hala principală ale I.C.I.L.-ului Mediaș, care în prima fază avea o capacitate de prelucrare a 30.000 de litri de lapte zilnic.

În anii următori s-au construit alte hale și s-a ajuns la prelucrarea a 130-140.000 de litri de lapte zilnic, muncitorii lucrând în trei schimburi.

Unitatea a fost organizată astfel:

1. Secția de prelucrare lapte consum;
2. Secția brânzeturi, unde se producea caşcaval de diferite sortimente: Cedar, Olanda, Tilsit, Trapist, Telemea, Halumi;
3. Secția produse proaspete: unt, iaurt, sana, chefir și brânză de vaci;
4. Secția lactoză a fost dotată cu o instalație ultra-modernă din inox, importată din Germania, care extrăgea din zer lactoză de diferite calități: calitatea I pentru Fabrica de medicamente și antibiotice Iași și calitatea a II-a pentru furajarea animalelor.

Laptele era colectat de pe o arie geografică mare: de la Iernut la Târnăveni și Cetatea de Baltă, la Dealul Frumos și Agnita, Copșa Mică, Șeica Mare și Valea Buii, până la Dumbrăveni și Hoghilag.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Numărul angajaților oscila între 50 și 100 de muncitori, în funcție de sezon, vara fiind mai mulți, fiindcă producția de lapte era mai mare.

De la începuturile sale, I.C.I.L. Mediaș a aparținut de Fabrica I.C.I.L. Sibiana din Sibiu.

În 1961 în fruntea unității a fost numit director tehnicianul Gheorghe Moldovan din Sighișoara, iar doi ani mai târziu, doctorul veterinar Mihai Rusu.

În anul 1966 la conducerea unității din Mediaș a fost numit prin transfer de la I.C.I.L. Sibiu tehnicianul Traian Șerb, care a rămas în fruntea unității până în anul 1991, când s-a pensionat.

Din 1991 la conducerea întreprinderii a ajuns ing. Romulus Marcu și s-a încercat privatizarea societății. Greșeala cea mare însă a fost faptul că unitatea de Mediaș nu s-a desprins de I.C.I.L. Sibiana Sibiu, care, pentru a se salva de la faliment, a gajat I.C.I.L. Mediaș creditorilor pentru datoriile acumulate. În final, societatea medieșeană a fost falimentată și sediul vândut unor firme străine.

Puțin mai târziu, acest sediu a fost achiziționat de Societatea germană Bachmann.

7.4. Industria de construcții

Din secolul al XV-lea dezvoltarea marilor orașe a determinat înființarea și dezvoltarea breslei zidarilor și a dulgherilor. Au început să se construiască clădiri mari, biserici, castele ale nobililor, case mai mari pentru familiile bogate, ziduri de fortificații ș.a. Tot mai mult, vechile construcții din lemn au fost înlocuite cu cele din piatră. În paralel, s-a dezvoltat și fabricarea cărămizilor și a țiglelor.

Meseriașii constructori s-au organizat în breaslă la Mediaș încă din anul 1456. Statutul lor a fost instituit abia în anul 1539 și era format din 23 de articole care stabileau drepturile și obligațiile membrilor breslei, atât individual, cât și ca grup.

Statutul a fost perfecționat și la 10 ianuarie 1627 a fost adoptată forma sa finală, care a devenit cea oficială.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

O bună perioadă de timp, zidarii din Mediaș și împrejurimi au lucrat la fortificarea orașului. În a doua jumătate a secolului al XVI-lea, datorită „concurenței" zidarilor din împrejurimi – Șeica și Biertan – care în localitățile lor nu aveau suficient câmp de lucru, zidarii din Mediaș au cerut Sfatului orașului măsuri protecționiste. Prin hotărârea din 15 aprilie 1595, zidarii din Șeica au fost opriți de a mai construi clădiri în oraș fără acordul Breslei zidarilor din Mediaș.

La sfârșitul secolului al XVI-lea, în 1599, Breasla zidarilor din Mediaș a încheiat o înțelegere cu meșterii zidari din Copșa Mare și Valchid, înțelegere prin care zidarii din aceste localități erau subordonați celor din Mediaș.

Și în secolele următoare, datorită dezvoltării orașului, zidarii și meșteșugarii din Mediaș au jucat un rol important în viața economică a localității. Au început să se construiască case cu unu și două niveluri, s-au pietruit străzile, s-au construit poduri și drumuri, iar mai târziu s-a dezvoltat și sistemul de canalizare, constructorii având permanent de lucru.

Trecerea de la sistemul de breaslă la cel de unitate manufacturieră a zidarilor din Mediaș s-a făcut abia în secolul al XIX-lea. În anul 1854, în orașul nostru funcționa Societatea de construcții a lui Heinrich Connert, care producea articole din fier, scule, binale, materiale de construcții și unelte agricole. Unitatea era constituită din 16 angajați, toți sași.[534]

La sfârșitul secolului al XIX-lea, arhitectul Albert Klingenspohr conducea o echipă de construcții formată din 25 de muncitori (nouă români, șase germani și zece unguri).[535]

Încă din secolul al XIX-lea zidarii și dulgherii s-au constituit în echipe de constructori. De cele mai multe ori aceste grupări erau mici societăți de familie. Pe lângă meșterii zidari lucrau ucenici, iar echipa era întregită de muncitorii necalificați.

La începutul secolului al XX-lea aceste mici formații de construcții au devenit tot mai consistente. Ele aveau în frunte fie un arhitect, fie un inginer constructor. Când se construiau

[534] I. Covrig, „Comerțul...", în *Monografia județului...*, p. 287
[535] *Ibidem*, p. 294

Copyright © Achim Sărășan – 2018

obiective mai mari, de obicei echipele se uneau, colaborând în realizarea marilor edificii.

După venirea la conducerea țării a regimului comunist, s-au înființat firme mari de construcții. Legea nr. 5 din 6 septembrie 1950, urmată de Decretul nr. 331/1052, a determinat o nouă împărțire administrativă a țării, vechile județe fiind înlocuite cu regiuni. Mediașul a făcut parte din regiunea Brașov.

La nivelul regiunii s-a constituit o întreprindere de construcții regională, T.R.C.L. – Trustul Regional de Construcții Brașov. Legat de aceasta, în orașele mari s-au înființat Șantiere de construcții care aparțineau de întreprinderea centrală.

Prin Legea nr. 2 din 16 februarie 1968 s-a revenit din punct de vedere administrativ la împărțirea teritoriului țării în județe, Mediașul făcând parte din județul Sibiu. Această situație s-a reflectat și în organizarea întreprinderilor de construcții. Șantierul nr. 1 Mediaș a trecut din componența T.R.C.L. Brașov în subordinea I.J.C.M. Sibiu – Întreprinderea Județeană de Construcții Montaj. Șantierul I.J.C.M. Mediaș a avut sediul pe str. Luncii, iar în apropiere și-a construit Depozitul de materiale care era conectat la o linie ferată secundară pentru aprovizionarea cu mărfuri.[536]

În perioada 1960-1980, în Mediaș s-a construit foarte mult, atât obiective industriale, cât și blocuri pentru locuințe.

Șantierul nr. 1, I.J.C.M. Mediaș, a ajuns în această perioadă la cca 2500 de angajați. S-au construit hale industriale în marile întreprinderi ale orașului: Automecanica, Textile Târnava, Salconserv, Geamuri, Vitrometan ș.a. Tot de atunci a început construcția cartierelor de blocuri: Gura Câmpului, După Zid, Gloria și Vitrometan.

După anul 1970, datorită faptului că în oraș au apărut și alte firme de construcții și unele fabrici și-au constituit propriile echipe de constructori, numărul angajaților la I.J.C.M. Mediaș a scăzut treptat, ajungând în 1979 la cca 1.200 de muncitori.

De-a lungul timpului Șantierul nr. 1 de pe str. Luncii a fost condus de următorii șefi de șantier (directori): ing. Hilă Popa –

[536] În limbajul local, Șantierul nr. 1 a rămas cu numele de T.R.C.L.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

plecat la T.R.C.L. Brașov în 1968, ing. Mihai Frățilă (1968-1978), ing. Ioan Băcilă (1978-1984), ing. Victor Fuior (1984-1989).

După anul 1990, Șantierul nr. 1 Mediaș s-a transformat în societate pe acțiuni, primind numele „Societatea Conmed S.A. Mediaș". Noua societate de construcții avea cca 650 de angajați și la conducerea ei a fost numit ing. Dorin Langa. Unitatea a supraviețuit concurenței pe ramură, venită mai ales din partea societăților private de construcții. De la an la an însă numărul angajaților a început să scadă, ajungând în anul 2.000 la 150 de muncitori. Din anul 2000, în fruntea Societății a fost numit ing. I. Oprean din Sibiu și în anii următori acțiunile firmei au fost achiziționate de omul de afaceri Ilie Carabulea.

7.4.1. Cooperativa Constructorul Sibiu. Șantierul Mediaș

Unitatea a fost înființată la începutul anilor 1960, în perioada de dezvoltare imobiliară a orașului. La început Șantierul Mediaș al Cooperativei Constructorul Sibiu a avut un număr mai mic de angajați, dar an de an a crescut numeric. Din anul 1969 în fruntea unității a fost numit Vasile Munteanu. Acesta a cooptat în societate foarte mulți meseriași sași din satele din jurul Mediașului, instituția devenind una de elită în oraș. Dintre construcțiile de referință efectuate de această cooperativă amintim sediul nou al Primăriei Mediaș, construcție realizată în perioada 1980-1982.

După ce aparatul administrativ al orașului s-a instalat în anul 1983 în noul sediu, directorul Vasile Munteanu a obținut din partea Primăriei un spațiu pentru sediul firmei în vechea locație a Primăriei din Piața Ferdinand I, rămânând aici până în 1990.

În anul 1983 Șantierul Mediaș al Cooperativei Constructorul din Sibiu s-a desprins de unitatea „mamă" din Sibiu și sub numele de „Cooperativa Prestarea" și-a continuat activitatea, în funcția de director fiind numit tehnicianul Pompei

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Hădărean. În această perioadă Prestarea avea în jur de 300 de angajați.

Anul 1990 a adus schimbări în unitate. Cooperativa a fost obligată să părăsească sediul din Piața Ferdinand I și s-a stabilit la parterul unui bloc de pe șos. Sibiului nr. 60. În funcția de director a fost promovat inginerul Gheorghe Crișan. Din păcate, plecarea sașilor în Germania a diminuat la jumătate numărul angajaților, în anul 1993 mai fiind doar 150 de angajați, iar în anul 2000 rămânând doar 50 de muncitori.

După câțiva ani firma și-a limitat activitatea doar la construcții minore, grupate în jurul stației de betoane.

7.4.2. Granit S.A.

Str. Michael Weiss nr. 6

Societatea a fost înființată în august 1991 de Rodica și Pompei Hădărean. La început a avut opt salariați și la finele anului numărul acestora a crescut la 45.

Din anul 1993 Societatea s-a dezvoltat, realizând lucrări în domeniul imobiliar, dar executând și lucrări industriale. În momentul de vârf al firmei, numărul angajaților a ajuns la 190, din care 175 erau muncitori și 15 alcătuiau corpul tehnic.

Societatea Granit a executat lucrări nu numai în perimetrul orașului nostru, ci în toată Transilvania. Una dintre cele mai importante lucrări executate de Societate a fost Sediul Central al Exploatării Conductelor Magistrale de Gaze Naturale pentru Regionala Mediaș. Alte lucrări importante au fost: Biserica ortodoxă „Buna Vestire” din cartierul Gura Câmpului și Sala de Sport Polivalentă.

O bună perioadă de timp Societatea Granit S.A. a figurat pe locul doi în Topul firmelor de construcții din județul Sibiu.

Din nefericire, criza economică din anii 2008-2009 a afectat atât de mult societatea încât aceasta a intrat în insolvență și apoi în faliment.

*

* *

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Făcând o privire retrospectivă, observăm că după perioada de dezvoltare a industriei în orașul Mediaș în anii comunismului, după anul 1990 aceasta a intrat într-o perioadă de regres accentuat, multe întreprinderi de tradiție ale orașului dispărând din peisajul său industrial. Cauzele care au stat la baza acestui regres considerăm că au fost următoarele:

1. Procesul de privatizare a fost unul defectuos, multe întreprinderi fiind aduse de unii manageri, înainte de acest proces, într-o stare aproape falimentară, ca să poată fi vândute pe prețuri derizorii.
2. Nerespectarea contractelor de privatizare de către noii patroni, care, deși s-au angajat să investească importante sume de bani în retehnologizarea întreprinderilor și în păstrarea numărului de angajați, nu și-au respectat angajamentele. Și mai rău a fost faptul că autoritățile, care trebuiau să urmărească respectarea termenilor contractuali, nu și-au îndeplinit obligațiile.
3. Creșterea prețului energiei, în special a gazelor naturale, care a ridicat mult costul de producție, produsele finite nemaifiind competitive pe piața concurențială.
4. Migrația forței de muncă, în special a specialiștilor și muncitorilor de înaltă calificare, în Vestul Europei pentru salarii mai mari.
5. După desființarea Pieței C.A.E.R., anul 1990, produsele românești au pierdut competiția cu produsele similare din țările vest-europene, ceea ce a dus la o diminuare a producției industriale a țării și implicit a Mediașului.
6. O parte din întreprinderile Mediașului au fost preluate de unități de același profil din țări europene și aduse intenționat în stare falimentară pentru a fi scoase de pe piața concurențială.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

7.5. Întreprinderi noi apărute în peisajul industrial al Mediașului după 1990

7.5.1. Kromberg & Schubert

Șos. Sibiului nr. 186

Compania a fost înființată în anul 1902 în Barmen – Germania. Din anul 1932 obiectul de activitate al unității a fost producerea primelor cablaje-auto. De atunci întreprinderea s-a dezvoltat tot mai mult și în anul 1973 și-a deschis primele sedii în Elveția și Irlanda, pentru ca ulterior să se extindă în Austria, Polonia, Serbia, Slovacia, Cehia, Ucraina și Ungaria.

Compania s-a dezvoltat în continuare, ajungând să-și deschidă sedii și în țări de pe alte continente: Argentina, Brazilia, China, Maroc, Mexic, Africa de Sud, Tunisia ș.a.

În anul 2017 compania Kromberg & Schubert avea peste 40.000 de angajați în peste 30 de locații, în diferite țări, și producea sisteme de fire, cabluri și tehnologii de turnare prin injecție.

În Mediaș compania a venit în anul 2005 și primul său sediu a fost pe platforma industrială Automecanica. În anul următor, 2006, și-a schimbat sediul pe șos. Sibiului nr. 186 (fostul sediu al Fabricii de Mobilă), cu o suprafață totală de 18.668 m^2, din care 9.961 m^2 pentru producție, 3.513 m^2 logistic și 3.294 m^2 social.

Încă din primul an, întreprinderea a avut 400-500 de angajați, pentru ca în anul 2017 să atingă momentul de vârf, având 3.500 de angajați.

Fluctuația numărului de angajați a depins de comenzile de produse pe care le avea firma. Actualmente, întreprinderea lucrează cu 2.000-2.200 de angajați.

De la înființare și până în prezent firma a fost condusă de următorii directori: Gelu Gusan (2005), Ioan Toma (2006), Ciprian Hanea (2007-2016), Ioana Bodogae (2017) și Vasile Povară (2017-prezent).

Actualmente, compania Kromberg & Schubert are cel mai mare număr de angajați dintre întreprinderile din Mediaș.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

7.5.2. Dafora S.A.

Piața Regele Ferdinand I nr. 15

Începând cu anul 1951 Centrala Gazului Metan s-a dezvoltat foarte mult și în cadrul ei au apărut mai multe oficii: Foraj, Extracție, Transportgaz, Bază de aprovizionare, Bază de transport, pentru ca din 1957 acestea să devină subunități ale marii întreprinderi, ca Întreprinderea de Exploatare a Conductelor Magistrale Mediaș, Întreprinderea de foraj Mediaș, Întreprinderea de Construcții și Montaje Mediaș, Întreprinderea Mecanică Gaz Metan Mediaș (din 1991 S.C. Armax S.A.), Baza de aprovizionare Mediaș (din 1991 S.C. Aprov S.A. Mediaș) și Baza de Ateliere și Transporturi Mediaș (din 1991 S.C. Bat Mediaș).

Întreprinderea de foraj Mediaș (vechea denumire a fost Schela de foraj Mediaș), s-a privatizat în 1995 prin F.P.S., fiind transformată în societate pe acțiuni. Pachetul majoritar, 57%, a fost cumpărat de Gheorghe Călburean și unitatea a primit numele „Dafora”.

Activitatea întreprinderii are ca obiect principal lucrările de foraj. După înființare, într-un timp foarte scurt, Dafora a dobândit un nume de referință în domeniu, devenind un partener de încredere al marilor întreprinderi Romgaz și Petrom.

Din anul 2003 firma a contractat lucrări și peste graniță, în Africa de Sud și cu perspective de a intra pe piața de profil din Iran, Rusia, Ucraina și Ungaria.

Conducerea unității a făcut investiții mari în dotarea companiei cu utilaje de mare performanță pentru forarea de mare adâncime, până la 6-8.000 de metri.

În anul 2002 Dafora a achiziționat două firme de profil, Condmag și Flowtex, capacitatea de lucru a firmei crescând foarte mult.

În anul 1995 Dafora a pornit la drum cu cca 350 de angajați, iar momentul de maximă dezvoltare l-a atins în anul 2007, când numărul angajaților s-a dublat, iar firma a fost listată pe bursă, cu o valoare estimată la 450 de milioane de euro.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Actualmente, unitatea are 350 de angajați. Firma este condusă de Gheorghe Călburean și are sediul în Piața Ferdinand I nr. 15.

7.5.3. Armax Gaz S.A.

Str. Aurel Vlaicu nr. 35A

În anul 1957 în cadrul Centralei Gazului Metan Mediaș au apărut mai multe subunități, printre care și Întreprinderea Mecanică Gaz metan Mediaș. Subunitatea s-a dezvoltat tot mai mult și în anul 1977 s-a extins, construindu-și Sectorul II și noul sediu pe str. Aurel Vlaicu nr. 35A, sector inaugurat în 1978.

În anul 1983 unitatea și-a dobândit personalitate juridică, devenind „Întreprinderea Mecanică pentru Gaz metan Mediaș", rămânând în continuare în subordinea Centralei Gazului metan Mediaș. În perioada 1977-1989 întreprinderea a fost condusă de directorii Gheorghe Mureșan (1977-1983) și Ioan Gabor (1983-1989).

Sediul Întreprinderii ARMAX

În anul 1991 Întreprinderea Mecanică a fost transformată în societate pe acțiuni, devenind „S. C. Armax Gaz", înregistrată la registrul comerțului sub numărul J32/127/1991. A fost condusă de directorul Teodor Mureșan între anii 1989-2000.

În anul 2000 „S.C. Armax Gaz" a fost privatizată, pachetul majoritar de acțiuni fiind cumpărat de ing. Mircea Vescan, unitatea devenind de atunci societate cu capital privat integral.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

După anul 2000 a urmat o perioadă de mari investiții și retehnologizări, când s-au achiziționat echipamente moderne și s-au reamenajat spațiile.

În anul 2004 firma a început o nouă etapă, executând „lucrări la cheie”, oferind servicii complete: proiectare, execuție, montaj, punere în funcțiune și mentenanță. Tot din acest an s-a diversificat gama de produse prin introducerea unui produs de înaltă performanță, stații de uscare a gazelor cu instalații de mare capacitate.

Alte produse ale firmei sunt: echipamente gaz-petrol, stații de măsurare a gazelor (S.R.M.) și Gări de gadevilare (curățare) a conductelor magistrale.

Marile investiții au continuat și în 2007, când Armax Gaz a achiziționat construcțiile și terenul din vecinătatea sediului (fosta Secția a II-a a Întreprinderii Șuruburi), unde a construit în anul 2008 o hală mare, complet modernă, dotată cu cele mai noi tehnologii de producție ale companiei.

Tot în anul 2007 Armax a preluat controlul de peste 80% a S.C. PROIECT S.A. Brașov, societate de proiectare de tradiție.

În anul 2010 S.C. Armax Gaz a atins nivelul maxim de dezvoltare, numărul angajaților atingând cifra de 332, și compania a intrat ca jucător pe piața Rasdaq a Bursei Române de Mărfuri.

După anul 2016 compania a intrat într-o perioadă mai puțin fastă din cauza lipselor de comenzi și în consecință numărul angajaților s-a redus la 144.

7.5.4. Bachmann România S.R.L.

Str. Stadionului nr. 88

Este o firmă germană cu sediul central în Stuttgart, având un capital integral german.

În anul 2005 și-a început activitatea cu șase angajați într-un depozit din Albești, jud. Mureș. În același an a achiziționat imobilul de pe str. Stadionului nr. 88 (sediul fostului I.C.I.L. Mediaș) și a început fabricarea aparatelor de distribuție

Copyright © Achim Sărășan – 2018

și control al electricității pentru electricitate medie 220 V și prize trifazice până la 380 V.

Sediul Întreprinderii Bachmann

Produsele Bachmann sunt destinate în cea mai mare parte exportului în Croația, Bulgaria, Ungaria, Germania, Grecia ș.a., dar și consumului intern.

Unitatea a fost condusă de următorii directori: Dan Cosma (2005-2012), Mihai Rareș Matei (2012-2018) și Marius Leonard Dafini (2018-prezent).

7.6. Comerțul

Din cele mai vechi timpuri, în cadrul unei comunități umane schimbul de produse era o situație de normalitate. Mai târziu perfecționarea uneltelor de muncă a determinat creșterea productivității și apariția surplusului de produse. Acestea au început să fie valorificate prin vânzare-cumpărare.

Circulația mărfurilor și schimbul de produse s-a extins de la nivelul local la cel regional. Așa a apărut comerțul ca ramură a economiei în cadrul căreia s-au derulat atât schimbul de mărfuri, cât și vânzarea lor.

Pentru fiecare perioadă istorică s-a dezvoltat un anumit tip de comerț. Dezvoltarea comerțului a depins de dezvoltarea meșteșugurilor și a produselor finite, atât din sectorul industrial cât și din cel agricol. În această etapă comerțul s-a organizat ca ramură economică de sine stătătoare și vânzarea-cumpărarea mărfurilor se făcea în târguri. Acestea erau piețe comerciale organizate periodic într-un anumit loc. Pentru derularea schimburilor comerciale în bună rânduială a fost necesară apariția unei legislații specifice acestui domeniu.

În Transilvania mențiuni despre târguri și comerț avem de la începutul secolului al XIII-lea. În anul 1211 regele arpadian

Copyright © Achim Sărășan – 2018

ungar Andrei al II-lea (1205-1235) a emis o diplomă prin care a acordat cavalerilor teutoni din Țara Bârsei dreptul de a organiza și ține târguri, dar și de a fixa și încasa taxe vamale în aceste târguri: „... le-am lăsat pe deplin târgurile libere și vămile târgurilor din acel ținut.”[537]

Puțin mai târziu, în anul 1224, același rege a emis o nouă diplomă, prin care a acordat aceleași drepturi comerciale coloniștilor sași din provincia Sibiului. „Poruncim ca toate târgurile lor să și le țină fără să plătească vămi.”[538]

Ulterior, coloniștii sași au cerut în timpul domniei tuturor regilor maghiari aceleași drepturi ca cele acordate de regele Andrei al II-lea. „Astfel, regele Carol Robert întărește, în 1317, documentul privilegial acordat sașilor de Andrei II. Ludovic II întărește și el în 1366 Diploma andreană, iar în 1367 acordă privilegiile ca sașii din Sibiu să facă nestingherit comerț cu orice fel de mărfuri, oriunde ar voi.”[539]

Existența unui târg organizat la Mediaș este menționată în anul 1317.[540] Considerăm că data organizării târgului anual – 13 iulie – era legată de sărbătoarea religioasă a sașilor din Mediaș, biserica lor având hramul Sfânta Margareta.

Manifestările festive ce se derulau în oraș cu această ocazie debutau cu slujba religioasă la biserică și continuau cu târgul propriu-zis – vânzări-cumpărări – și se terminau cu serbări organizate de ziua orașului.

În secolul următor Mediașul a avut dreptul de a-și organiza două târguri anuale.[541]

În anul 1539 regele Ioan Zápolya a oferit Mediașului dreptul de a face comerț liber în întreaga Ungarie.[542]

---

[537] F. Zimmermann, C. Werner, *op. cit.*, vol. I, pp. 11-12; *Documente privind Istoria României...*, sec. XI-XIII: vol. I, pp. 150-151

[538] F. Zimmermann, C. Werner, *op. cit.*, sec. XI-XIII: vol. I, pp. 34-35; *Documente privind Istoria României...*, vol. I, pp. 208-210

[539] M.-E. Crângaci-Țiplic, „Considerații...”, în H.J. Knall (coord.), *Imagini...*, p. 8

[540] F. Zimmermann, C. Werner, *op. cit.*, vol. I, p. 321

[541] J.M. Salzer, *op. cit.*, p. 30, apud P. Niedermaier, *Siebenbürgische...*, p. 207

[542] Al. Avram, L. Giura, *op. cit.*, p. 16

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Locația unde s-a ținut târgul în Mediaș a fost la început în Piața Țecheș (aprox. zona unde este parcul din fața Școlii Mihai Eminescu), datorită faptului că zona aceasta a fost cea mai intens locuită.[543]

După dezvoltarea orașului și construirea a numeroase clădiri în zona actualei Piețe Ferdinand I, centrul de greutate comercială s-a mutat aici. Considerăm însă că prima piață, cea de pe Țecheș, nu a fost desființată și o bună bucată de timp cele două piețe au funcționat în paralel. Probabil piața de pe Țecheș era destinată comerțului cu produse agricole.[544] Datorită faptului că fosta biserică ortodoxă Sfântul Nicolae, ce a fost așezată la marginea Pieței Țecheș și care a aparținut românilor, a fost transformată în „depozit de cereale", deducem că aici se derula comerțul cu cereale.

Clădirile ce s-au construit în zona „Pieței Mari" erau cu două niveluri: la parterul acestora au fost amenajate magazine, iar etajul era spațiu de locuit. Bineînțeles că aceste clădiri au fost construite de cei mai bogați sași ai cetății și că în magazinele lor se vindeau produse meșteșugărești.

În secolul al XVII-lea (1676) Mediașul apare în evidența târgurilor transilvane cu trei târguri anuale: 27 februarie, 13 iulie și 30 noiembrie.[545]

Pe lângă cele două piețe amintite, a mai existat și „Piața lemnelor", în zona din fața Porții Forkesch, unde se comercializa în special lemn de foc.

Pe lângă cele trei târguri anuale, la Mediaș a continuat să funcționeze târgul săptămânal, în fiecare joi a săptămânii. „Târgul de Joia clădește în piață un mic oraș negustoresc. În fiecare joi își deschid bărăcile cu stofe și ghete. Covoare și broderii țărănești atârnă pe pereții clădirilor. Cerealiști, negustorese de fructe și ouă, cizmari, vânzători de oale se întind din Piață până sub promenadă."[546]

---

[543] vezi M. Tănase, *Villes neuves...*, p. 154
[544] Calendarul popular transilvan..., în H.J. Knall (coord.), *Imagini...*, p. 131
[545] Paul Binder, „Lista iarmaroacelor din Transilvania în vechile calendare din secolele XVI-XVII", în *Analele Brăilei*, I, 1993, p. 318
[546] G. Togan, *Mediaș. Istorie...*, pp. 166-167

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Târgul săptămânal de joia, ca și cel de vară, din 13 iulie, s-au menținut până în zilele noastre.

Piața Mare a Mediașului în zi de târg

În zilele de târg era permisă „intrarea în cetate atât a românilor măiereni, ce locuiau în afara cetății, cât și a negustorilor din alte zone, după ce aceștia își plăteau taxele de intrare la stațiile vamale de la porțile cetății.

În „Piața mare", pe lângă barăcile și mesele unde se așezau mărfurile, s-a construit și o hală mare comercială[547] pentru desfacerea mărfurilor, construcție care a fost demolată în anul 1875.

Imaginile pieței transmise prin diferite „ilustrate" din epoca respectivă ne ajută să ne formăm o imagine de ansamblu a acesteia. Piața era străbătută de un braț (un canal) al pârâului Moșna, ce pornea din zona Stăvilarului (str. Mureșului și Morii de Scoarță) și traversa curtea Spitalului Mare și curgea pe str. „Morișca" (azi I. Gh. Duca). După ce traversa Piața se bifurca în două brațe, unul pe str. Stephan Ludwig Roth și celălalt pe str. Petőfi Șandor, brațe care se vărsau în Târnavă în zona Abatorului.

[547] G. Togan în *Mediaș. Istorie...* a susținut că această hală a fost construită în 1770, iar Șt. Ionescu în *Mediaș. Monumente...*, p. 79 susține că hala a fost construită în secolul al XVI-lea.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Canalul pârâului Moșnei trecea prin Piața centrală Mediaș în 1870

O descriere a Târgului din Mediaș din secolul al XVII-lea o găsim la călătorul Evilia Celebi, care a spus: „Are o piață așa de ordonată, că nu se poate descrie. Și aici, negoțul îl fac fetele și femeile. Se găsesc mărfuri prețioase din toate țările... Locuitorii de aici sunt negustori și oameni de afaceri foarte bogați.”[548]

Târgul din Bădăraua

Dacă până în secolul al XIX-lea, în zilele mari de târg (27 februarie, 13 iulie și 30 noiembrie) în Piața Mare era și târg de animale, ulterior târgul de animale s-a mutat în Bădăraua (zona din spatele întreprinderii Emailul), pentru ca în secolul al XX-lea, după război, să se mute în cealaltă extremitate a orașului, sub „Dealul Furcilor”, la capătul străzilor Gheorghe Lazăr și Târgului (Târgul Porcilor).

[548] Evliya Çelebi, „Seyahatname”, în M. Holban (coord.), *Călători străini...*, vol. VI, p. 583

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Piața agroalimentară Mediaș

„La o populație de 8.700 de locuitori funcționau în 1914 35 de întreprinderi și depozite comerciale, dintre care două reprezentanțe de negoț, patru depozite (3 bere și 1 tutun), patru firme fierărie, trei prăvălii piele și cinci încălțăminte, 14 firme pentru textile și postav, 30 băcănie și coloniale și 20 de cârciumi.”[549]

Parterele clădirilor de pe marginea Pieței Ferdinand I erau destinate comerțului și și-au păstrat aceeași destinație până în zilele noastre. În schimb, vechea Piață de pe Țecheș a primit o altă locație, Piața Mică, situată în fața vechii Porți a Turnului, cunoscută astăzi cu numele de Piața de legume, zonă destinată în mod special vânzării produselor agricole, fructe, legume, preparate din lapte și carne, ouă ș.a. În această piață s-au construit, în perioada anilor 2009-2010, mai multe hale pentru desfacerea mărfurilor agricole.

Un moment important în viața comercială a Mediașului a fost construirea în anul 1987 a marelui magazin „Transilvania”, o clădire impunătoare cu trei niveluri, destinată comercializării produselor de uz casnic, produselor de îmbrăcăminte și încălțăminte etc.

După anul 1990, în zona comercială a Mediașului au pătruns mai multe lanțuri de magazine, dintre care amintim:

1. Konsta Splendid – în anul 1994 și-a construit un depozit de mărfuri alimentare en-gros pe str. Ighișului

[549] N. Drăgan, *op. cit.*, p. 12

Copyright © Achim Sărășan – 2018

nr. 2A. Firma are capital integral românesc și este administrată de Florin Stancu.

În anii următori firma și-a deschis puncte de vânzare a mărfurilor alimentare (șase marketuri) în toate zonele orașului: cartierul Vitrometan, cartierul Gura Câmpului (două unități), cartierul După Zid, cartierul Moșnei, cartierul Vasea ș.a.

2. Trident – șos. Sibiului nr. 83, deschis la 8 aprilie 2004 și închis în 2011 din cauza insolvenței.
3. Billa – str. Carpați nr. 1-7, deschis în 2007 și a funcționat până în 2017, când spațiul comercial a fost cedat Supermarketului Carrefour.
4. Spar – șos. Sibiului nr. 38, deschis în iunie 2007 și închis în 2009. Spațiul a fost preluat de Billa până în 2017, când a fost preluat de Carrefour.
5. Penny Market – str. Rubinului nr. 1, deschis în 2008.
6. Kaufland – șos. Sibiului nr. 81, deschis în 21 ianuarie 2010.
7. Lidl – șos. Sibiului nr. 70, deschis în mai 2012.
8. Profi – str. Mihai Eminescu nr. 4 și str. Blajului, bl. 68, deschis în 2014.

În zona centrală a orașului, pe lângă magazinele mai mici din zona Pieței Ferdinand I și str. I. Gh. Duca, s-a deschis în anul 2005 magazinul Aria pe str. Mihai Eminescu, având două niveluri, unde se comercializează obiecte casnice, lenjerie, îmbrăcăminte și încălțăminte pentru copii și adulți.

Magazinul Aria

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Magazinul Transilvania a fost închiriat de diferite firme comerciale și aici se comercializează alimente, aparate electrice de uz casnic etc.

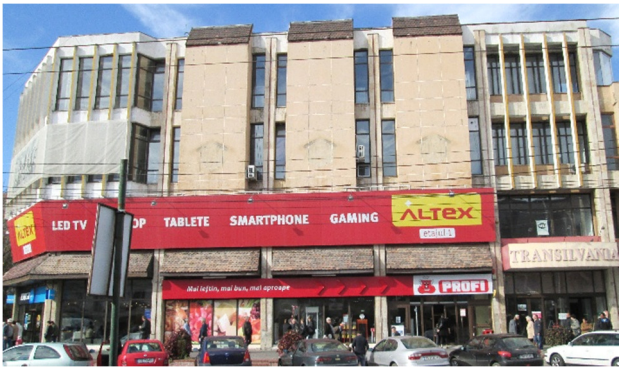

Magazinul Transilvania

Pentru mărfurile industriale și materiale de construcții amintim:

1. Magazinul-depozit Deocon, înființat în anul 1995, aparține familiei Muntean.
2. Ambient – magazin de mărfuri cotat într-o anumită perioadă ca al doilea ca mărime pe zona Transilvania. A fost înființat în 1993 de întreprinzătorul Ioan Ciolan din Sibiu. În anul 1995 a deschis magazinul-depozit din Sibiu, în anul 2000 în Cluj Napoca și în anii 2003-2004 la Mediaș, Sighișoara și Bistrița.
3. Magazinul-depozit Nicorici, str. Michael Weiss nr. 27, deschis în 1992 de familia Nicorici, fiind între primele magazine de acest profil din Mediaș.
4. Magazinul-depozit Călugărul, str. George Coșbuc nr. 7, deschis în anul 1994.
5. Magazinul-depozit Vecerzan, str. Avram Iancu nr. 117, deschis în anul 2004.

Viața comercială este una deosebit de activă în Mediaș și pe parcursul timpului magazinele și punctele de comercializare a mărfurilor s-au înmulțit de la an la an. Din păcate, scăderea drastică a populației a determinat închiderea unora dintre aceste magazine, din cauza insolvenței. Considerăm că la populația actuală a orașului, numărul magazinelor este totuși mare.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

8. Instituțiile locale

8.1. Sistemul de sănătate – Spitalul Mediaș

Spitalul Mediaș e amintit pentru prima dată în anul 1417[550]. În secolul al XV-lea localitatea Mediaș avea deja un sistem de sănătate bine organizat, sistem ce cuprindea un serviciu de sănătate publică cu un spital și un sistem de asistență socială.

Următoarea mențiune a existenței și funcționalității Spitalului din Mediaș datează din 11 noiembrie 1487.[551] Documentul a fost emis de regele Matei Corvin și întărește donația ultimului preot din localitatea Fürkeschdorf (localitate aflată între Mediaș și Moșna, zona Helești, depopulată masiv de invazia otomană din 1438 și desființată ulterior). Hotarul satului a fost împărțit în 1476 între localitățile Mediaș și Moșna.[552] Preotul dona prin acest act o importantă sumă de bani, provenită din veniturile Bisericii, pentru întreținerea Spitalului din Mediaș.

Se presupune că la vremea respectivă amplasamentul spitalului a fost pe str. Azilului, lângă zidul de apărare, la marginea de nord a cetății.[553]

La mijlocul secolului al XVI-lea, după trecerea sașilor la Reforma protestantă și după alungarea călugărilor franciscani din localitate, centrul mănăstiresc al acestora, cuprinzând sediul, chilii și capelă, a fost transformat de sași în spital și a funcționat cu această destinație în perioada 1549-1721.

Tot în această perioadă este menționată existența unei leprozerii la Mediaș.

La sfârșitul secolului al XVI-lea, în jurul anului 1582, între breslele existente la Mediaș este menționată și breasla chirurgilor, iar la mijlocul secolului al XVII-lea, anul 1647, este atestată existența unei farmacii la Mediaș condusă de farmacistul David.

---

[550] Șt. Pascu, *Voievodatul...*, vol. II, p. 189
[551] Rudolf Theil, Carl Werner, *Urkundenbuch zur Geschichte des Mediascher Kapitels bis zur Reformation*, Edit. Theodor Steinhaußen, Sibiu, 1870, p. 44
[552] A. Gräser, *Umrisse...*, p. 52
[553] E. Greceanu, *op. cit.*, p. 25.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Pe parcursul timpului sunt amintiți și alți farmaciști: Johann Adolph Valepagi (1714), Wolfgang Conrad Wölffing (1734), Friedrich Gottlieb Wölffing (1749), Michael Thomae (1761).[554]

În anul 1689, din cauza unei furtuni mari, acoperișul și o mare parte din spital au fost grav avariate. Lucrările de reparații s-au terminat abia în anul 1693.

În anul 1721 Spitalul orășenesc a trebuit să elibereze ansamblul mănăstiresc de pe Țecheș, unde s-au întors călugării franciscani. De bună seamă conducerea orașului a fost obligată atunci să refacă și să extindă vechea clădire a spitalului de pe ulița Blajului. Acest spital figurează pe un plan al orașului Mediaș întocmit de căpitanul austriac Theumern în anul 1750.

În anii următori s-a mai construit un spital lângă „Portița Uliței Noroioase", devenit ulterior spital militar, care a fost vizitat în anul 1773, la 2 iunie, de împăratul Iosif al II-lea.

La începutul secolului al XIX-lea în Mediaș funcționau trei farmacii și Spitalul era deservit de un medic, doi chirurgi și un administrator al spitalului.

În anul 1882, în incinta cazărmii husarilor de lângă poarta Forkesch, la primul etaj funcționa un spital pentru trupele de rezervă ce cuprindea șase saloane pentru 27 de bolnavi, o farmacie, o sală de operație ș.a.

La sfârșitul secolului al XIX-lea construirea unui nou spital a devenit tot mai necesară datorită creșterii populației orașului. În acest sens, în anul 1893 s-a cumpărat un teren pentru construirea acestui spital în fața Porții Fierarilor. Încă din anul precedent s-a deschis o listă pentru donații, în sprijinul construirii noului spital, listă deschisă de Cooperativa comercială „Weingau", care a donat suma de 3.000 fl. S-a constituit și o Comisie pentru construirea spitalului, comisie ce a angajat pe arhitectul Schuschnig din Sibiu, care a realizat planul de ansamblu și cel de detaliu al clădirii.

Situația sistemului medical la Mediaș la sfârșitul secolului al XIX-lea era următoarea: personalul medical al spitalului era

[554] vezi Helmuth Julius Knall, „Date din Istoria medicală a Mediașului", în *Mediaș – pagini...*, pp. 90u

Copyright © Achim Sărășan – 2018

constituit din mai mulți medici generaliști, chirurgi, opt moașe. Directorul spitalului era medicul dr. Heinrich Siegmund (1867-1937), care a condus spitalul până în 1924.

În perioada anilor 1870-1898 erau tratați anual în spital între 30 și 100 de bolnavi. În anii cu epidemii, tuberculoză etc., numărul de bolnavi internați în spital era mult mai mare. Tot în această perioadă 1897-1900 s-a adoptat „Statutul și regulamentul de ordine interioară al spitalului orașului liber regesc Mediaș", care cuprindea 43 de articole.

În paralel s-au strâns fonduri pentru construirea spitalului. În această activitate s-a implicat foarte mult primarul orașului Friedrich Theil, care împreună cu Consiliul local a aprobat la 12 aprilie 1900 planul de detaliu și Devizul estimativ al lucrării, care însuma 71.000 de coroane.

Spitalul Municipal Mediaș

Construcția Spitalului a fost încredințată firmei Gräse & Co. și s-a derulat între anii 1900-1901. La 6 martie 1902 s-a predat noul spital Comisiei organizatorice, valoarea lucrărilor fiind de 62.488 de coroane și 51 de helleri. Inaugurarea oficială s-a făcut la 8 iunie 1902, dar de fapt sălile de operație au intrat în funcție din luna mai, la fel ca și întreaga activitate a Spitalului. Noul spital dispunea de 32 de paturi.

Pe lângă acest nou spital, o bună perioadă de timp a mai funcționat și Spitalul vechi de lângă gară.

În anul 1903 personalul Spitalului era compus dintr-un medic primar, un medic secundar, două infirmiere, un ajutor de

Copyright © Achim Sărășan – 2018

operații, administrator, bucătar și îngrijitoare, având în frunte un director. În total erau 14 angajați. Administratorul spitalului a fost Reinold Schwarz.

„La 30 mai 1908 Dr. Hoyos, inspector șef în departamentul sanitar din Ministerul de interne, vizitează Spitalul din Mediaș. El este surprins de clădirea impunătoare, de compartimentarea ei practică și de mobilierul foarte modern. Ai impresia că nu te afli într-un spital, ci într-un hotel de lux, remarca acesta."[555]

După numai câțiva ani de la construirea Spitalului, capacitatea acestuia s-a dovedit a fi prea mică, iar în consecință, în anul 1908 Spitalul a fost reconstruit și extins, ajungând la o capacitate de 160 de paturi, costurile construcției fiind de 400.000 cor.

În timpul celor două războaie mondiale, în Mediaș, pe lângă spitalele existente, s-au organizat spitale de campanie în fosta clădire a Jandarmeriei – azi atelierele S.N.G. – 1914-1916 și în 1944 Spitalul de campanie rusesc și în anii 1944-1945 un Spital de campanie românesc.

În cadrul Spitalului din Mediaș în anul 1927 a început să funcționeze o farmacie cu salariați de specialitate și care avea un serviciu permanent.

În perioada celui de-al Doilea Război Mondial, în Mediaș, pe lângă Spitalul de Stat a funcționat și un Spital Militar.

La sfârșitul anului 1944 exista și o circumscripție urbană și un dispensar medical pentru tratamentul ambulatoriu al bolnavilor nesalariați și lipsiți de mijloace materiale.

Situația serviciilor medicale la data respectivă era una foarte bună la nivel de oraș. Spitalul de Stat avea 200 de paturi cu două secții de bază, secția de interne cu 55 de paturi și secția de chirurgie cu 90 de paturi și subsecțiile: contagioase – 20 de paturi, tuberculoză – 20 de paturi și dermato-venerice – 15 paturi.

Pe lângă marile întreprinderi, Vitrometan, Geamuri, Textile Târnava, Automecanica, 8 Mai și Emailul Roșu, s-au înființat dispensare de întreprindere. Tot atunci, la nivel de oraș existau patru farmacii.

---

[555] vezi H.J. Knall, „Date din Istoria medicală...", în *Mediaș – pagini...*, p. 95

Copyright © Achim Sărășan – 2018

La 1 mai 1949 a luat ființă Policlinica cu șapte servicii clinice de specialitate, două servicii auxiliare și o comisie de pensionare.

În cadrul Spitalului, în anul 1949 s-au înființat secții noi: secția pediatrie cu 50 de paturi și secția de obstetrică-ginecologie, având locația în zona întreprinderii de Geamuri (vechea maternitate), unde au funcționat până în anul 1986.

La începutul anilor 1950, sistemul medical din Mediaș avea următoarea structură: Spitalul unificat nr. 1, în cadrul căruia s-au contopit vechiul Spital de Stat cu Policlinica, cele trei circumscripții urbane și dispensarele de întreprindere. În anul următor a luat ființă „Spitalul Unificat T.B.C.” prin contopirea Dispensarului T.B.C. orășenesc cu subsecțiile fostului Spital de Stat, având 60 de paturi și fiind situat pe str. Podului.

În anul 1957 prin H.C.M. nr. 1365/1957 s-a stabilit componența Spitalului Unificat din Mediaș: staționarul propriu-zis, cu șase secții, care avea 320 de paturi și oferea următoarele servicii: radiologie, laborator, punct de transfuzie, farmacie și policlinică teritorială. Mai târziu, prin Decizia nr. 400/1968, Spitalului Unificat nr. 1 Mediaș i s-au arondat circumscripțiile sanitare rurale din Ațel, Bazna, Biertan, Bratei, Blăjel, Dârlos, Hoghilag, Laslea, Moșna și Târnava.

În anul 1960 în incinta Spitalului s-a construit Pavilionul nr. 4 pentru secția T.B.C.

În perioada anilor 1959-1969 în Mediaș au funcționat două spitale: Spitalul Unificat nr. 1, cu șase secții și 330 de paturi, și Spitalul nr. 2, cu patru secții și 285 de paturi.

Datorită inundațiilor din 13-14 mai 1970, clădirea Policlinicii a fost distrusă, fiind necesară construirea uneia noi. Locația acesteia a fost aleasă în perimetrul Spitalului. În anul 1972 noua Policlinică a fost dată în folosință. Clădirea acesteia avea două etaje și 128 de camere.

În domeniul asistenței sociale, la 5 aprilie 1982 s-a construit Leagănul de copii cu 60 de paturi și s-a amenajat creșa de cartier nr. 4 (Cartier Gura Câmpului).

La începutul anilor 1980, datorită creșterii demografice, a fost necesară extinderea spațiului Spitalului Municipal și între anii 1981-1985 s-a construit un nou pavilion care a fost dat în

Copyright © Achim Sărășan – 2018

folosință la 28 februarie 1986. Noua clădire a avut o capacitate estimată la vremea respectivă la 430 de paturi și a fost dotată cu aparatură medicală modernă. În această clădire au fost înființate, dar și mutate din celelalte pavilioane, următoarele secții: chirurgie, obstetrică-ginecologie, nou-născuți, pediatrie, servicii de primiri urgențe și radiologie.

La sfârșitul secolului al XX-lea, Spitalul Municipal Mediaș deservea o populație de 116.254 de locuitori din Mediaș, Copșa Mică și Dumbrăveni și cele 14 dispensare rurale amintite mai sus.

Structura organizatorică a Spitalului Municipal Mediaș pe anul 1996 ne prezintă următoarea situație: Secția Medicină Internă – 75 de paturi, Secția Cardiologie – 35 de paturi, Secția Neurologie – 35 de paturi, Compartiment Recuperare Medicină Fizică și Balneologie – 24 de paturi, Secția Boli Infecțioase – 55 de paturi, Compartiment Dermato-venerice – 20 de paturi, Secția Pediatrie – 75 de paturi, Secția Neonatologie – 60 de paturi, Secția Obstetrică-Ginecologie – 75 de paturi, Secția Chirurgie Generală I – 43 de paturi, Secția Chirurgie Generală II – 47 de paturi, Compartiment O.R.L. – 20 de paturi, Compartiment Oftalmologie – 20 de paturi și Secția A.T.I. – 20 de paturi. Total 600 de paturi.

Tot în această perioadă s-au înființat secții noi: Boli Infecțioase HIV-SIDA – 70 de paturi, Medicină Internă – Oncologie – 15 paturi, Chirurgie Generală II – Ortopedie și Traumatologie – 12 paturi, Hemodializă – 5 paturi și Pneumoftiziologie – 40 de paturi.

După anul 2003 s-a introdus în spitale sistemul DRG, acesta restricționând internarea anumitor cazuri, reducând numărul de paturi în Spital la 396. În anul 2006 s-au produs modificări în structura Spitalului, transferându-se o parte din paturile din secțiile de spitalizare continuă în secții de spitalizare de zi.

Între anii 2010-2015 Spitalul Mediaș a funcționat cu un număr de 335 de paturi spitalizare continuă și 30 de paturi spitalizare de zi. La 30 iunie 2012 erau 538 de angajați și 59 de medici.

Destinele Spitalului Municipal au fost conduse de următorii directori: Dr. Titus Florea (1974-1982), Dr. Nicolae Năstase (1982-1990), Dr. Adrian Cotoiu (1990-1994), Dr. Nicolae Suciu (1994-1997), Dr. Ioan Doican (1997-2001), Dr.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Nicolae Năstase (2001-2002), Dr. Decebal Gruion (2002-2005), Dr. Lucia Prisăcariu (2005-2010; Dr. Bogdan Burghelea (2010-2016) și jurist Constantin Gheorghe Nicorici (2016-prezent).

*

* *

După anul 1995 s-a înființat în Mediaș și Sistemul medical privat. Din cadrul acestuia amintim:

1. Policlinica Dobsi-Med, înființată în martie 1998, str. Turnului nr. 12, oferă servicii în următoarele specialități: interne, gastroenterologie, oftalmologie, ORL, endocrinologie, neurologie, ginecologie, chirurgie, urologie, dermatologie, stomatologie, alergologie, pediatrie și laborator analize medicale.
2. Centrul medical Dr. Vlăduțiu, înființat în aprilie 1998, str. I. Gh. Duca nr. 34, oferă următoarele servicii: laborator, consultații în toate specialitățile, investigații paraclinice, radiologie și tratamente.
   Din martie 2002, Centrul medical Vlăduțiu a deschis a doua Policlinică – în cartierul Vitrometan, str. Blajului nr. 19.
3. Ambulatorul de specialitate SC Arodent SRL, înființat în 31 ianuarie 2001, str. I. Gh. Duca nr. 32, oferă servicii de medicină generală, cardiologie, endocrinologie, neurologie, laborator analize, stomatologie etc.

După 1990 a crescut semnificativ și numărul farmaciilor în orașul Mediaș. Amintim:

1. Apotheka, având următoarele sedii: I. Gh. Duca nr. 31, Cloșca nr. 4 (în incinta policlinicii), Virgil Madgearu nr. 1 și Drogheria de pe Virgil Madgearu nr. 2.
2. Remedium și Robert Com., cu sediile: Avram Iancu, După Zid și str. 1 Decembrie 1918 (Gura Câmpului).
3. Caritas, cu sediile: str. I.C. Brătianu și I. Gh. Duca nr. 36.
4. Farma Med, str. Johannes Honterus nr. 11.
5. Alex Farm, str. 1 Decembrie 1918 nr. 25.

Pe lângă acestea în oraș mai funcționează cinci farmacii care fac parte din formații de lanț care au sediul în București.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

8.2. Judecătoria Mediaș

Pentru o bună desfășurare a vieții de zi cu zi, comunitățile românești au avut de la începuturile lor un sistem administrativ bine organizat, sistem ce presupunea și existența unor instituții juridice. Normele de conduită s-au format și dezvoltat în timp, fiind construite pe morala creștină, având în vedere faptul că poporul român s-a născut creștin. Sistemul juridic s-a dezvoltat de la o etapă la alta, legile scrise fiind completate de cutume (obiceiuri ale pământului) care au dobândit în timp și ele valoare de lege. S-a creat și un aparat de formulare, de păstrare și de aplicare a legilor. Neînțelegerile ivite în sânul comunităților erau soluționate de un „jude", care era ales de Sfatul bătrânilor, organism care a devenit nu numai putere legiuitoare, ci și for superior de judecată.

Mediașul s-a înscris în același tipar, judele local fiind cel care aplana și rezolva conflictele apărute în sânul comunității. După colonizarea sașilor și preluarea administrației localității de către aceștia, demnitatea de jude local a fost deținută de „greavi", foștii conducători de grup ai coloniștilor la stabilirea lor în Mediaș. Aceștia și-au menținut statutul de conducător mai bine de două secole. Familia greavilor s-a întărit economic mult, devenind foarte bogată și dobândind în același timp o poziție socială privilegiată. De aceea, greavii au încercat să obțină din partea regalității „dreptul ereditar de transmitere a funcției de jude local". S-au lovit însă de o cutumă mai veche a sașilor, care prevedea ca alegerea judelui să se facă în mod liber de întreaga comunitate. Între cele două părți, greavi și comunitatea locală, s-a iscat un proces care s-a derulat din a doua jumătatea a secolului al XIV-lea și până în a doua jumătate a secolului al XV-lea, în fața forurilor judecătorești superioare. Ultimul proces a fost în anul 1524 între Gaspar, Greb de Medgyes, care a fost numit în funcție de regele Ludovic al II-lea (1516-1526) fără asentimentul orașului și comunitatea sașilor din oraș. Comunitatea săsească din Mediaș a refuzat să se supună hotărârii regale și conflictul s-a stins ulterior.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Din secolul al XV-lea, saşii din scaunele Mediaș și Șeica și-au câștigat „drepturile provinciei Sibiului” și au fost conduși de un „jude prim”. Această situație a fost recunoscută și întărită legal în anul 1552, când conducerea orașului, în frunte cu judecătorul Simon Pellio, a rugat pe regele Ferdinand de Habsburg (1526-1564) să le acorde dreptul promis de regele Vladislav II Jagello (1490-1516) „ca odată cu terminarea zidurilor de apărare, orașul să devină sediul judelui regal și centrul administrativ al celor două scaune”. Acest drept le-a fost acordat printr-un act emis la 20 martie 1552.

„După ce saşii din acest ținut au obținut în secolul al XV-lea dreptul de a-și alege juzii din mijlocul lor, fără ca alegerea să depindă de aprobarea voievodului Transilvaniei, s-a stabilit ca adunarea provincială, convocată de judele regal și compusă din juzii locali și jurați, să poată fi întrunită în oricare din localități. Cele mai multe s-au ținut la Mediaș datorită poziției sale centrale ... din 1952 s-a hotărât stabilirea sediului aici definitivă.”[556]

Începând cu secolul al XVI-lea, sistemul juridic în Transilvania s-a dezvoltat tot mai mult. Dieta Transilvaniei, pe lângă hotărârile de natură administrativă și economică a început să adopte și legi care să reglementeze relațiile între instituții și persoane, pe de-o parte, și între oamenii comunității, pe de altă parte. Legile emise de Dietă în intervalul 1541-1653 au fost strânse într-un volum cu titlul „Approbatae Constitutiones”, întocmit în 1656, iar cele din perioada 1654-1683 în volumul „Compilatae Constitutiones”. Ulterior aceste colecții de legi au fost unite într-una singură sub titlul „Approbatae et Compilatae Constitutiones”.

La aceste legi s-a adăugat ulterior „Tripartitul lui Werboczi”.

Diploma leopoldină din 4 decembrie 1691 a menținut în vigoare aceste legi și după ce Principatul Transilvaniei a trecut sub suzeranitate austriacă.

În timpul împărătesei Maria Tereza (1740-1780), sistemul juridic din Transilvania a suferit anumite modificări, fiind impuse unele reforme în anii 1763-1764, când au luat ființă

[556] E. Greceanu, *op. cit.,* p. 89

Copyright © Achim Sărășan – 2018

„Tablele continue” (Tabulae Continuae), care stabileau pe lângă prevederile economice și administrative și competențele și atribuțiile juridice.

Forul de apel obișnuit era la vremea respectivă Tabla regească (Tabula Regia Judiciaria) al cărei sediu a fost la Mediaș în perioada 1737-1757. Tabla regească era condusă de un președinte asistat de 2-3 protonotari și 12 assesori. La începuturile ei Tabla regească se întrunea în ședință de două ori pe an, procesele durând cca 40 de zile, apoi ședințele de dezbatere s-au ținut tot timpul anului, suplimentându-se numărul assesorilor, în funcție de necesități.

După realizarea dualismului austro-ungar (1867), la Mediaș s-a înființat în anul 1872 ca instituție juridică Tribunalul Regal. Sediul unde a funcționat Tribunalul Regal a fost pe str. Stephan Ludwig Roth nr. 21 (actualmente Școala nr. 4). Clădirea respectivă, cu un etaj, a fost construită de meșterul pielar Andreas Drotleff, cu scopul de a amenaja aici un hotel. Construcția hotelului a fost legată de un eveniment important din viața Mediașului, *inaugurarea căii ferate Copșa Mică – Mediaș* în anul 1872. Datorită faptului că hotelul n-a adus beneficii financiare, patronul clădirii a transformat parterul acesteia în han, iar spațiile de la etaj au fost închiriate în anul 1872 Tribunalului Regal pentru birouri. Clădirea respectivă a fost extinsă și ulterior a fost încartiruit în ea escadronul II al Regimentului nr. 3 husari, care până atunci a fost în alte locații: Biertan, Richiș și Șaroș pe Târnave (din anul 1902 aceste trupe au fost mutate la Sebeș-Alba).

Din anul 1902 clădirea unde își avea Judecătoria birourile a devenit proprietatea Bisericii evanghelice din Mediaș, dar birourile au rămas în același spațiu până în anul 1907.

În anul 1877 Tribunalul Regal din Mediaș a fost desființat și reședința noului tribunal a fost stabilită la Dumbrăveni. Din acest an la Mediaș a început să funcționeze Judecătoria Districtuală.[557]

[557] vezi Friedrich Theil, „Mediasch seit fünfzig Jahren (1862-1912)”, în H.J. Knall (coord.), *Beiträge zur Geschichte...*

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Datorită volumului mare de lucru și a spațiului restrâns unde funcționa Judecătoria Mediaș, Ministerul Justiției din Guvernul Ungariei a hotărât la începutul secolului al XX-lea construirea unui spațiu propriu pentru înfăptuirea actului de justiție în Mediaș. Arhitectul care a proiectat noul sediu al Judecătoriei a fost Simon Norbert, iar construcția clădirii a fost finanțată de guvernul ungar. Clădirea are două niveluri și este și astăzi sediul Judecătoriei Mediaș. A fost construită în anul 1907. Un ziar contemporan menționa: „Clădirea nouă a Judecătoriei plasei Mediașului se află în faza de execuție. Terminarea construcției a fost planificată pentru luna septembrie, întreprinzătorul va preda clădirea la mijlocul lunii august, mutarea tuturor serviciilor se va face în luna septembrie.”[558]

În perioada 26 august-7 septembrie 1907 s-a făcut mutarea birourilor Judecătoriei în noul sediu de pe str. Unirii, activitățile judecătorești, cartea funciară și arhiva nemaiefectuând servicii în acest interval de timp.

Clădirea Judecătoriei Mediaș

Din Arhiva Judecătoriei reiese că „în anul 1907 judecători de plasă erau: dr. Hegyesy și Győző, dr. Sikó Géza, judecător adjunct Kocziámy Lajos; notar adjunct Onucean Nicolae;

[558] Ziarul *Medgyesi Újság*, din 21.07.1907, anul III, nr. 30, p. 3; vezi Attila M. Szabó, „Medgyesi Újság (1905-1918) román nyelven”, în Helmuth Julius Knall (coord.), *Contribuții la istoria presei medieșene*, Editura Forum, Mediaș, 2003, p. 45.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

conducător de carte funciară Kovács Antal, adj. Salati József; grefier Simon Ferenc, Gajzago Kálmán, Enyedi Elemér; executor judecătoresc Hotea Ioan".

În perioada 1911-1933, vechiul sediu al judecătoriei din str. Stephan Ludwig Roth a fost reînchiriat de Judecătoria Mediaș.

După realizarea Marii Uniri din decembrie 1918, Transilvania s-a integrat în sistemul juridic al Regatului României.

În România, Ministerul Public care coordona actul de justiție exista de la Regulamentul Organic din anul 1831. Se prevedea că, pe lângă judecători, să se numească de către Domnul Țării procurori. Făcând o privire în sistemul juridic din acea vreme, reținem câteva din legile care au organizat procesul de justiție în perioada respectivă. Aceste legi sunt:

Legea din 24 ianuarie 1861 a înființat Înalta Curte de casație și justiție pentru ambele Principate românești. Patru ani mai târziu, Legea din 9 iulie 1865 a organizat Ministerul public astfel: Tribunalele de judecătorii cu procurori; curțile de apel unde va ființa un procuror general și atâția procurori câte secții avea curtea.

Legea din 24 martie 1909 a menținut legile amintite și sistemul juridic era organizat în Curtea de Casație, Curtea de Apel, Tribunale în localitățile mari și Judecătorii de ocoale în cele mai mici, ultimele fără delegat din partea Ministerului Public.

După anul 1918 Judecătoria din Mediaș va avea titulatura „Judecătorie de ocol", în anii 1927-1928 fiind condusă de dr. Eugen Sânpetrean. După 1930 aceasta va purta numele Judecătoria Mixtă Mediaș, în incinta ei funcționând și Notariatul public.

După al Doilea Război Mondial, Constituția Republicii Populare Române din anul 1952, prin articolul 64, a adus o profundă reformare a justiției, trecându-se de la sistemul juridic format din Curtea Supremă, curți, tribunale, judecătorii și parchete, la sistemul juridic alcătuit din Tribunalul Suprem al R.P.R., tribunale regionale, tribunale populare și instanțe judecătorești speciale.

După apariția Legii nr. 5 din 6 septembrie 1950, sistemul administrativ din țară s-a schimbat. Vechile județe din perioada

Copyright © Achim Sărășan – 2018

interbelică au fost comasate și transformate în regiuni, care la rândul lor au fost subdivizate în raioane. Mediașul făcea parte din regiunea Stalin, ulterior Brașov, și era unul din cele 177 de raioane ale țării.

Ca urmare a noii împărțiri administrative, Judecătoria de plasă Mediaș a primit numele de „Tribunalul popular raional Mediaș", nume pe care îl va păstra până în anul 1968, când Legea nr. 2 din 16 februarie 1968 a reîmpărțit țara în județe. Aceeași lege va declara Mediașul municipiu. De la această dată Tribunalul popular raional Mediaș și-a redobândit titulatura de Judecătoria Mediaș, care va fi condusă de un președinte.

De la 1968 până în anul 1990 Judecătoria Mediaș a fost condusă de președintele Mihai Blănaru. Următorii președinți au fost: Emilian Lupeanu (1990-1995); Iuliu Lakadat (1995-2002); Daniela Olteanu (2002-2006); Ioan Vișa (2006-2007) – președinte delegat; Onisie Haneș (2007-2008) – președinte delegat; Carmen Madarași (2009) – președinte delegat; Liviu Anchidin (2010-2012); Onisie Haneș (sept.-dec. 2012) – președinte delegat; Liviu Anchidin (2013-2015); Onisie Haneș (2015-2016) – președinte delegat și Mihaela Băeșiu (2017-prezent) – președinte delegat.

Legea nr. 6/1952 a înființat Procuratura R.P.R., stabilindu-i organizarea și rolul ei în procesul de înfăptuire a justiției. Aceeași lege îi stabilea și atribuțiile: supravegherea generală (veghea ca actele organelor locale ale puterii de stat, ale ministerelor și organele centrale ale administrației de stat, instituții etc. să fie conforme legilor R.P.R.); supraveghea activitatea de punere în executare a hotărârilor judecătorești, controla și îndruma activitatea de cercetare și instrucție penală; participa la judecată, susținând învinuirea și apărarea drepturilor cetățenilor împotriva faptelor ilegale comise de instituțiile statului.

Procuratura Mediaș a fost înființată tot atunci și este subordonată Tribunalului Sibiu. Ea este condusă de un procuror șef. Sediul acesteia a fost și este pe str. Unirii nr. 12, lângă sediul Judecătoriei. După adoptarea noii Constituții a României în 1991, procuraturile de pe lângă tribunale au primit denumirea de parchete. Procuratura Mediaș a devenit Parchetul de pe lângă Judecătoria Mediaș.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

De la înființarea sa și până astăzi, instituția procurorilor din Mediaș a avut următorii conducători: Ioan Vânt (1952-1956), Irofim Bleahu (1956-1961), Victor Crișan (1961-1968), Nicolae-Mihail Balea (1968-1973), Mircea Pașca (1973-1979), Ioan Lascu (1980-2010), Tabata Mihaela Ruginosu (2010-2017 – cu titlul de prim-procuror), Anca Gligor (2017-prezent).

8.3. Primăria Mediaș

La sfârșitul secolului al XV-lea și începutul secolului al XVI-lea, între sașii din Mediaș și familia greavilor (comiților) care a condus orașul s-au derulat mai multe procese, comunitatea săsească dorind să se elibereze de acești exploatatori. Deși juzii le-au dat câștig de cauză comiților, sașii din Mediaș au refuzat să recunoască și să împlinească hotărârile judecătorești și la mijlocul secolului al XVI-lea și-au ales un primar.

Încă din anul 1508 patriciatul săsesc din Mediaș și-a conceput un nou sistem administrativ al orașului. Acesta era condus de către Marele Sfat, care se compunea din 12 membri numiți „senatori", care erau aleși din familiile vechi și bogate.

Sfatul orașului era controlat de Adunarea celor 100 de oameni numiți centumviri, care erau recrutați dintre meșteșugari.

Din anul 1552, în Mediaș s-a instituit funcția „Primarului"[559]. Atribuțiile acestuia erau multiple. În primul rând era conducătorul orașului, colaborând cu Marele Sfat. Primarul era un fel de organ executiv al Sfatului orașului. El avea și obligația de a organiza și supraveghea bunul mers al vieții locuitorilor orașului: coordona viața economică, supraveghea breslele și viața comercială, veghea la respectarea legilor de către toți locuitorii etc.

Primarul era ajutat în îndeplinirea atribuțiilor de notarul orașului, juzi și edilul orașului denumit „villicus".

Primul sediu al Primăriei Mediașului a fost în interiorul Castelului, lângă Turnul Croitorilor. Clădirea Primăriei avea

[559] E. Greceanu, *op. cit.*, p. 17. Sibiul avea această funcție din secolul al XV-lea.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

două niveluri și fațada era orientată spre Piața Ferdinand I. Ea era construită „dintr-un șir de încăperi boltite semicilindric și mărginite de un culoar. Aceste clădiri erau folosite în vechime ca închisoare. Consemnarea cea mai veche despre primărie datează din 1616. Clădirea a fost de mai multe ori transformată, ultima reparație importantă având loc în 1803... Fațada spre piață este bine proporționată și are o discretă ornamentație neoclasică."[560] La etajul clădirii era camera primarului, camera notarului și camerele restului corp administrativ.

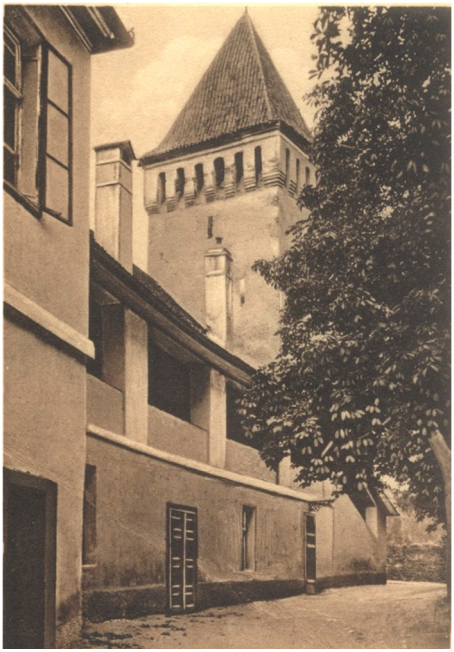

Primăria veche din incinta Castelului

Sediul Primăriei a rămas în această locație până la mijlocul secolului al XIX-lea, când s-a mutat în Piața Ferdinand I nr. 1. Mutarea sediului în piață s-a făcut de bună seamă datorită faptului că vechiul spațiu al Primăriei a devenit prea mic, creșterea populației și dezvoltarea orașului determinând sporirea numărului funcționarilor publici. Nu în ultimul rând, accesul în noul sediu era mult mai ușor.

Anul precis al inaugurării noii reședințe a Primăriei nu se cunoaște precis. Istoricii și mai vechi și mai noi au acreditat anul 1855, când clădirea vechii Primării, reparată și recompartimentată, a fost predată Școlii evanghelice. Noi considerăm că această schimbare s-a făcut în anii 1852-1853, în timpul primei legislaturi a primarului Friedrich Binder de Biedersfeld. Argumentul nostru este informația conform căreia în anul 1855

[560] *Ibidem*, p. 36

Copyright © Achim Sărășan – 2018

clădirea renovată a fost predată școlii.[561] Or este de la sine înțeles că lucrările de reparații și reamenajare a clădirii pentru școală au durat doi-trei ani, deci clădirea era liberă de „sarcini" în anii 1850-1852.

Primăria veche din Piața Regele Ferdinand I (fotogr. Bogdan Nicolae)

Sediul Primăriei Mediaș a rămas în locația din Piața Ferdinand I până în anul 1982. Începând cu anul 1980 primarul de atunci, Toader Moldovan, a început construcția actualului sediu din Piața Coposu, sediu care a fost inaugurat în anul 1982.

Primăria Mediaș

[561] H.J. Knall, „Anuarele liceului...", în *Anuar 2004*..., p. 344

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Clădirea Primăriei este una dintre cele mai frumoase construcții ale orașului. Ea impresionează atât prin dimensiunea ei, parter plus trei etaje, dar mai ales prin arhitectura sa de o complexitate și frumusețe deosebită.

În timpul lungii sale existențe, Instituția Primăriei Mediaș a fost condusă de următorii primari:

1. Simon Pellio 1559-1568
2. Joachim Koch 1569
3. Georg Cseh 1575-1576
4. Joachim Koch 1577-1578
5. Georg Cseh 1579
6. Johannes Schuller 1580
7. Joachim Koch 1581
8. Johannes Weisz 1582
9. Joachim Koch 1583-1584
10. Johannes Weisz 1585
11. Johannes Schuller 1586
12. Johannes Weisz 1586
13. Philippus Ernst 1586-1589
14. Martinus Weisz 1590
15. Michael Fleischer 1591
16. Martinus Weisz 1592-1594
17. Philippus Ernst 1595
18. Michael Fleischer 1598
19. Martinus Weisz 1599-1600
20. Franciscus Cseh 1603
21. Michael Goldschmiedt 1604-1605
22. Achatius Schiemert 1605-1606
23. Simon Zachariae 1607-1608
24. Petrus Gotterbarmet 1609-1614
25. Andreas Fleischer 1615-1616
26. Petrus Hann 1617-1618
27. Andreas Fleischer 1619
28. Petrus Gotterbarmet 1620-1622
29. Petrus Hann 1623-1626
30. Georg Lander 1627-1630
31. Franciscus Reutsch 1631-1637
32. Georg Lander 1637
33. Martinus Clausenburger 1638-1642
34. Petrus Gotterbarmet 1643-1647
35. Matthias Herbert 1648-1650
36. Michael Hetzeldorffer 1651-1656
37. Stephan Lani 1657-1659
38. Andreas Seidner 1660-1663
39. Michael Rukesch 1664-1666
40. Andreas Seidner 1667-1668
41. Johannes Auner 1669-1670
42. Andreas Seidner 1671-1672
43. Johannes Auner 1673-1674
44. Andreas Seidner 1675-1676
45. Johannes Auner 1677-1678
46. Michael Kessler 1679-1680
47. Johannes Auner 1681
48. Michael Kessler 1682-1683
49. Stephan Graeser 1684-1685
50. Matthias Tinnes 1686-1687
51. Samuel Conrad de Heydendorff 1688-1692
52. Petrus Hermann 1693-1694
53. Samuel Conrad de Heydendorff 1695-1696
54. Petrus Hermann 1697-1700
55. Samuel Conrad de Heydendorff 1701
56. Petrus Hermann 1702
57. Samuel Conrad de Heydendorff 1703-1706
58. Johannes Auner 1703-1704
59. Johannes Auner 1707-1709
60. Martinus Clausenburger 1710-1713
61. Daniel Gross 1714-1715
62. Petrus Auner 1716-1718
63. Daniel Gross 1718-1719

Copyright © Achim Sărășan – 2018

64. Petrus Auner 1719-1720
65. Andreas Hann 1721-1726
66. Johannes Schuller 1727-1730
67. Andreas Hann 1731-1732
68. Johannes Schuller 1733
69. Andreas Hann 1733-1737
70. Michael Schuller de Sonnenberg 1738-1751
71. Daniel Conrad de Heydendorff 1752-1753
72. Andreas Hann de Hannenheim 1754-1762
73. Daniel Conrad de Heydendorff 1763-1769
74. Matthaeus Czoppelt 1770-1771
75. Andreas Hann de Hannenheim 1772-1774
76. Daniel Conrad de Heydendorff 1775-1777
77. Daniel Schaffend 1778-1789
78. Michael Conrad de Heydendorff 1790-1797
79. Andreas de Heydendorff 1798
80. Georg Binder 1799-1804
81. Michael Conrad de Heydendorff 1805-1816
82. Michael de Hannenheim 1817-1821
83. Daniel Georg Schaffend 1822-1832
84. Andreas Kraus de Ehrenfeld 1833-1834
85. Michael de Heydendorff jr. 1835-1848
86. Daniel Graeser 1848-1850
87. Friedrich Binder de Biedersfeld 1850-1852.
88. Andreas Schuster 1853-1854
89. Friedrich de Biedersfeld 1855-1868
90. Carl Conrad de Heydendorff 1874
91. Karl Auner 1875-1876
92. Wilhelm Grebkowitz 1877-1890
93. Max Kraus 1891-1894
94. Wilhelm Wagner 1894
95. Friedrich Theil 1894-*1919*
96. Johann Caspari 1919-1920
97. Julius Stenzel 1920-1933
98. Michael Ambrosi jr. 1933-1934
99. Coriolan Aslău 1934-1938
100. Zenovie Boieru 1938
101. Trifon Pușcariu 1938
102. Wilhelm Binder 1938-1940
103. Hans Zikeli 1940-1945
104. Ștefan Mureșan 1945
105. Ștefan Trifănescu 1945-1946
106. Ioan Biriș 1946
107. Dumitru Buta 1947-1950
108. Ioan Beleanu 1950-1954
109. Ioan Finta 1954-1955
110. Anghel Dumitru 1955-1956
111. Vasile Goia 1956-1958
112. Elena Duculeci 1958-1960
113. Gheorghe Vișoiu 1960-1961
114. Cornel Jeler 1961-1963
115. Dumitru Popa 1963-1967
116. Dumitru Tolciu 1968
117. Costică Porime 1968-1974
118. Ionel Miclea 1974
119. Toader Moldovan 1974-1984
120. Eugen Viorel Pescar 1984-1988
121. Ion Chirilă 1988-1989
122. Horea Sorin Bodogae 1990
123. Dionisie Bucur 1990-2000
124. Teodor Plopeanu 2000-2004
125. Daniel Thellmann 2004-2009
126. Teodor Neamțu 2009-2016
127. Gheorghe Roman 2016-prezent

Copyright © Achim Sărășan – 2018

8.4. Poliția Mediaș

Vechea denumire a organelor de ordine din Principatele Române a fost „Agia”. Denumirea de poliție a apărut în peisajul românesc la începutul secolului al XIX-lea, mai precis în anul 1806, și termenul definea generic organele de ordine și pază ale capitalei. Prin Regulamentele organice din 1831 atributele Poliției au fost extinse, iar după Revoluția din 1848 Poliția în cele două Principate a fost reorganizată și a apărut instituția Șefului Poliției Capitalei căreia îi era subordonată Guardia Municipală.

Un prim statut al poliției a fost emis în 9 iunie 1850 de domnitorul Ghica Vodă și era format din 158 de articole. În cadrul statutului se reglementau sarcinile celor două ramuri ale poliției, a „Înaltei Poliții” și a „Obișnuitei Poliții”. Documentul este considerat ca fiind momentul creării primelor structuri centrale în organizarea și conducerea activităților polițienești.

În perioada următoare au apărut alte legi care stabileau statutul, obligațiile și drepturile lucrătorilor din Poliție. Amintim în acest sens „Legea domnitorului Alexandru Ioan Cuza” din 4 noiembrie 1860 și „Legea lui Vasile Lascăr” din 1 aprilie 1903.

După formarea României Mari, la 8 iulie 1929 a fost emisă „Legea pentru organizarea Poliției Generale a statului”.

Numirea de Poliție pentru desemnarea organelor de pază și ordine în statul român s-a menținut până în anul 1949, când, după schimbarea regimului politic, prin Decretul nr. 25 din 23 ianuarie 1949 a luat ființă „Miliția Română”, nume preluat de la statul sovietic.

După schimbarea regimului comunist, prin Decretul-Lege nr. 2/27 decembrie 1989, s-a reînființat Poliția Română.

Prin Legea nr. 26 din 18 mai 1994 și prin Legea nr. 218 din 23 aprilie 2002, Legiuitorul a stabilit Statutul și competențele Poliției Române.

Poliția din Mediaș a avut pe parcursul timpului mai multe locații. Una dintre cele mai vechi a fost în Piața Ferdinand I, în același corp de clădire cu Primăria. Într-o fotografie a lui H.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Buresch din 1942, păstrată în Albumul Primăriei, se poate vedea această locație.[562]

Se presupune că înainte de această locație sediul Poliției Mediaș a fost pe partea opusă a Pieței Ferdinand I, în clădirea numită mai târziu a tineretului.

După 1949 sediul Miliției Mediaș s-a stabilit pe str. Stephan Ludwig Roth nr. 5, sediu ce s-a păstrat și pentru Poliție după 1990.

În perioada 1960-1991 Miliția Mediaș a fost condusă de: maior Fulga, lt. col. Lucian Dumitra (1965-1981), lt. col. Luca Banea, interimar, maior Nicolae Ciorogaru (1982-1985) și maior Vasile Băcilă (1986-1991).

Sediul Poliției Mediaș

După revenirea la vechea denumire de Poliție, în fruntea acestei instituții din Mediaș au fost următorii comandanți: maior Vasile Popescu (1991-1997), comisar șef Eugen Maier (1997-2001), comisar șef Ioan Urian (2001-2006), comisar Lucian Muntean (2007-2008), comisar Mircea Cristea (2008-2011), comisar șef Dorin Rău (2011-2015), comisar șef Ioan Cimpoieru (2015-2017), comisar Adrian Gherghinescu (2018-prezent).[563]

8.5. Instituțiile bancare din Mediaș

Dezvoltarea mediului economic la Mediaș a determinat în secolul al XIX-lea apariția instituțiilor bancare. Amintim:

1. Casa de păstrare Mediașană S.A. din Mediaș.

A fost o bancă săsească înființată în anul 1862, având un capital social de două milioane de coroane.

---

[562] Fotografia a fost reprodusă în lucrarea G. Togan, *Mediaș. Istorie...*, în partea finală unde sunt reproduse ilustrate vechi ale orașului.

[563] Aceste informații ne-au fost furnizate de maior Ștefan Surdu.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Banca Medieșană

2. Casa de păstrare și credit din Mediaș.

A fost o bancă săsească fondată în anul 1893, având un capital social de 800.000 de coroane.

3. Casa generală de păstrare S.A. din Mediaș.

A fost o bancă evreiască fondată în anul 1906, având un capital de 100.000 de coroane.[564]

N. Togan menționează în lucrarea sa despre industria Mediașului următoarele bănci:

1. Banca de economie și credit (S.A.), care avea în 1922 ca președinte pe fabricantul de piele S. Karres și între membrii săi pe fabricantul W. Stürzer, comerciantul Fr. Obert ș.a.

2. Asociația economică (S.A.) pentru depuneri și credit agricol, comercial și industrial, care avea în 1919 ca acționari principali pe marele agricultor M. Ambrosi, pe fabricantul de piele S. Karres, fabricantul de mașini H. Rosenauer și fabricantul de salam Iosif Theil.[565]

În peisajul financiar al Mediașului, la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea și-a făcut intrarea și Banca românească „**Albina**”, care și-a deschis o sucursală aici.

Ideea înființării institutelor de credit în Transilvania îi aparține pedagogului și economistului Visarion Roman (născut

[564] I. Covrig-Nonea, „Comerțul...”, în *Monografia județului...*, p. 312
[565] N. Drăgan, *op. cit.*, p. 13

Copyright © Achim Sărăsan – 2018

în 1833, fiul învățătorului Andrei Roman din Blăjel și al Paraschivei din Dârlos). Acesta a făcut studii economice la Viena, lucrând la „Oesterreichische Hypothekar-Credit und Vorschuss-Bank" și „Erste Oesterreichische Sparkasse". Întors în țară, Visarion Roman a înființat în anul 1868 prima cooperativă bancară românească la Rășinari. După modelul acesteia, în anii următori s-au înființat astfel de cooperative de credit în foarte multe localități din Transilvania.

În anul 1870 Visarion Roman a constatat cu durere că din 798 de institute de credit din Austro-Ungaria nu era nici unul românesc.

Visarion Roman a coagulat mințile luminate din Vechiul Ardeal și în 27 iunie 1871, după obținerea aprobărilor necesare de la forurile conducătoare ale țării, a avut loc la Sibiu ședința de constituire a Băncii Albina, o bancă a românilor pentru români.

Băncile săsești și cea evreiască din Mediaș au acordat credite în primul rând industriașilor și comercianților sași și evrei. Ulterior, în cadrul acestora, ca deponenți, au pătruns și marii agricultori ai Mediașului, care la rândul lor au reușit să obțină credite pentru domeniul agricol.

Cooperativele de credit românești și Banca Albina au acordat cu predilecție credite românilor care au început să-și cumpere pământ și să-și construiască locuințe „decente".

Rolul mare ce l-au jucat instituțiile de credit românești în această direcție a fost evidențiat de politicieni și ziariști maghiari, care au acuzat Banca Albina de „furarea Ardealului". În 1910 scriitorul maghiar Tokayi László a dat strigătul de alarmă prin lucrare sa „Elado Orszag", lamentându-se că peste 125.000 de iugăre cadastrale au trecut în mâinile românilor.

În 1913 fostul ministru Széll Kálmán și publicistul Bizony László au făcut același lucru. „Pentru noi românii n-a fost altceva decât semnalul că lupta am câștigat-o și insultele aduse valahilor ne umpleau de bucurie și speranță."[566]

[566] Ziarul *Curentul* din 21 februarie 1937

Copyright © Achim Sărăsan – 2018

Perioada de criză economică din anul 1929-1933 a afectat profund și institutele bancare din Mediaș. În anul 1930 Banca Generală de economii (S.A.) din Mediaș a dat faliment, iar Băncile săsești au fuzionat cu „Casa generală de economii" Sibiu, cu „Banca Țării Bârsei" – Brașov, cu Casele de economii reunite din Bistrița și cu Banca cooperativă Dumbrăveni.

Istoricul N. Drăgan a menționat existența la Mediaș, în perioada interbelică, a cinci instituții de credit:

1. Albina – Bancă de Economii și Credit, Sucursala Mediaș
2. Banca Generală de Economii S.A.
3. Institutul Bancar transilvan de ipoteci și economii și de bilanț, care avea un capital de 15.500 de coroane
4. Societatea de Economii și Credit din Mediaș, condusă de fabricantul S. Karres
5. Banca de Economii și Împrumut Mediaș S.A., care a înregistrat în 1911 o cifră de afaceri de 11.500.000 de coroane.[567]

După perioada de criză economică, sistemul bancar s-a redresat și a intrat pe un drum ascendent de dezvoltare.

După 1945, schimbarea regimului politic la noi în țară a determinat și schimbări importante în sistemul bancar. Vechile bănci au fost naționalizate și desființate și a rămas Banca Națională a României, care și-a deschis sucursale în toate localitățile importante ale țării.

Pe lângă aceasta a rămas în viață Casa de Economii și Consemnațiuni (C.E.C.), care a fost reformat și reorganizat. Puțin mai târziu s-au mai înființat „Cooperativele de credit", iar în cadrul întreprinderilor Casele de ajutor reciproc – C.A.R.

După anul 1990, la noi în țară, sistemul bancar s-a liberalizat și au apărut mai multe bănci. Și la Mediaș au apărut bănci noi și actualmente sunt în funcție următoarele:

1. Banca Comercială

S-a înființat la 1 decembrie 1990 și a avut primul sediu în fosta locație a sucursalei Băncii Naționale din oraș, str. Nicolae Iorga nr. 2. În anii 2002-2003 și-a construit un sediu nou și modern pe str. Mihai Eminescu nr. 2A. Activitatea în noul sediu

[567] N. Drăgan, *op. cit.*, pp. 13-14

Copyright © Achim Sărăsan – 2018

a început în septembrie 2003. Capitalul băncii aparține în proporție de 99% concernului Erste Bank, Viena. Directorul instituției este dir. Nicolae Vasiu.

Sediul Băncii Comerciale Române din Mediaș

2. B.R.D. Groupe Société Générale

A fost înființată în 1990 sub numele Societatea Națională de Credit Industrial, fiind o bancă de investiții. Mai târziu, s-a transformat în bancă universală, primind numele de Banca Română de Dezvoltare (B.R.D.). Ulterior, a fost privatizată, Banca franceză Société Générale achiziționând pachetul majoritar, deținând actualmente 60,17%, restul acțiunilor fiind listate pe bursă.

Banca are sediul pe str. Mihai Eminescu nr. 1 și este condusă, actualmente, de dir. Ioan Sorin Șerban.

3. C.E.C.

A fost înființat în 1864 în Vechiul Regat ca instituție de stat cu numele „Casa de depuneri și consemnațiuni". Din 1875 a fost numit C.E.C.

În Transilvania a pătruns după Marea Unire, iar în Mediaș după al Doilea Război Mondial.

În 1996 C.E.C. a fost transformată în bancă, având capital integral de stat. Actualmente este catalogat ca „Agenție de tip A".

Din anul 2008 instituția a primit denumirea de C.E.C. BANK S.A. Sediul actual în Mediaș este pe str. Stephan Ludwig Roth nr. 19, clădire construită în 1972. Această bancă este condusă de dir. Cătălin Dan Paragină.

Copyright © Achim Sărăsan – 2018

4. Banca Transilvania

A apărut în Mediaș după anul 2008 ca agenție a sucursalei Sibiu. Banca Transilvania este o societate pe acțiuni, 50,7% capital românesc și 49,3% capital străin.

Banca are sediul pe str. Stephan Ludwig Roth nr. 1 și este condusă de dir. Adela Cojocariu.

5. Bancpost

A fost înființată în decembrie 1995, având capital grecesc. După criza economică din anii 2008-2012, Banca a intrat în regres și din 4 aprilie 2012 a fost preluată de Banca Transilvania.

Banca are sediul pe str. I.C. Brătianu nr. 3 și este condusă de dir. Daniela Rătescu.

6. Banca Raiffeisen

A fost înființată în România în 1997, având capital austriac. A preluat fosta Bancă Agricolă. Banca are sediul pe str. I.C. Brătianu nr. 3 și este condusă de Timea Vereș.

7. S.A. Patria Bank

A fost înființată în anul 1996 și a avut primul sediu pe str. Stadionului, iar din 2005 s-a stabilit pe str. Nicolae Iorga nr. 2. Banca are un capital integral românesc și este condusă de dir. Mihai Căpățână. De-a lungul timpului banca a avut următoarele denumiri: B.C.D. Romexterra, B.C. Romexterra, Romexterra Bank, M.K.B. Romexterra Bank, Nexte Bank și Patria Bank.

8. Banca OTP Bank

Banca mamă are sediul la Budapesta, fostul C.E.C. al Ungariei. Banca OTP Bank are capital românesc. Și-a deschis sediul în Mediaș în noiembrie 2006, în Piața Ferdinand I nr. 7.

Banca este condusă de dir. Dan Ciora.

9. Alpha Bank

Banca are capital grecesc. Și-a deschis agenție în Mediaș în februarie 2007, în Piața Ferdinand I nr. 3.

Este condusă de dir. Rodica Cîmpean.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

9. Viața culturală

9.1. Presa medieșeană

9.1.1. Presa în limba germană

Deși tiparul a apărut de secole bune, tipografiile au fost înființate doar în orașele mari. Pe lângă tipărirea cărților, au început să se tipărească ziare și reviste, în special din secolele XVIII-XIX, care erau difuzate apoi și în localitățile mai mici.

În Mediaș, prima tipografie a apărut în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Mai multe familii de sași, potente financiar, sprijinite de conducerea orașului, au înființat în anul 1871 Tipografia Reissenberger, în care s-au tipărit primele ziare, cărți și reviste în orașul nostru.[568]

Primul ziar tipărit aici a fost săptămânalul german „Mediascher Wochenblatt", care a apărut la 6 mai 1893 la tipografia G.A. Reissenberger[569]. Politica ziarului a fost una conservatoare, articolele apărute în paginile acestui săptămânal fiind doar în limba germană.

Mediascher Wochenblatt (Foaie săptămânală medieșană) și-a păstrat numele până în anul 1919, când ziarul a început să fie numit „Mediascher Zeitung".

---

[568] I. Raica, *op. cit.*, p. 369 și Ingmar Brandsch, „*Mediascher Wochenblatt* și *Mediascher Zeitung* (1893-1944)", în H.J. Knall (coord.), *Contribuții la istoria presei...*, p. 26

[569] Gustav Albert Reissenberger s-a născut în 1844 la Sibiu într-o familie de migranți austrieci. După moartea tatălui său în Revoluția din 1848 a fost obligat să muncească de la 11 ani, ca ucenic la Tipografia Klosius. A lucrat ca tipograf în Germania și în Imperiul austriac. În 1867 s-a întors la Sibiu și din anul 1871 s-a stabilit la Mediaș și a înființat o tipografie, apoi o librărie și legătorie de cărți.
A fost și editor, pe lângă ziarul local, editând cărți și broșuri din literatura beletristică și istorică a sașilor.
A murit în anul 1915, tipografia și editura ziarului rămânând în continuare în proprietatea unor membri ai familiei.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

În anul 1931 Tipografia G.A. Reissenberger a dat faliment și editarea ziarului a fost preluată de „Tipografia Karl Feder".

Karl Feder[570] a tipărit ziarul Mediascher Zeitung până la sfârșitul apariției acestuia, în anul 1944.

În paginile ziarului au fost publicate articole cu tematici diferite: probleme locale, probleme speciale ale meseriilor și agriculturii, dezvoltarea edilitară a orașului, viața politică și socială a Mediașului și a Transilvaniei și viața asociațiilor.

Au mai fost publicate și episoade din lucrarea „Istoria sașilor" a lui G.D. Teutsch, fragmente din literatura germană, dar și traduceri în limba germană, printre care amintim „Trilogia culturii" a lui Lucian Blaga.[571]

În limba germană au mai apărut următoarele publicații: „Foi agricole pentru Transilvania" (1873-1881), revista lunară de cultură generală „Volksgesundheit" (1902-1911) și foaia de satiră și umor „Aufbau" (1925), sub redacția lui Schuster Dutz.

9.1.2. Presa în limba maghiară

Primul ziar în limba maghiară tipărit la Mediaș a fost „Medgyesi Ujság" (Gazeta de Mediaș).

A apărut în perioada 1905-1918 ca o gazetă săptămânală. Redacția și editura acestuia a fost, începând cu anul 1907, în Piața Ferdinand I nr. 14-15, apoi din 1908 pe str. Forkesch nr. 22, pe str. Gării nr. 7 și din anul 1913 pe str. J. Honterus nr. 50.

Tipărirea gazetei s-a făcut de la începutul până la sfârșitul ei la Tipografia G.A. Reissenberger Mediaș.

Din anul 1918 ziarul și-a schimbat titlul în Medgyes és videké (Mediașul și ținutul înconjurător).

---

[570] Karl Feder s-a născut în 1890 la Sighișoara. Ucenicia de tipograf a făcut-o la Tipografia Markus din Sighișoara. A lucrat în branșă în Austria, Germania și Elveția. S-a întors în țară și s-a stabilit la Mediaș. A lucrat o perioadă de timp la Tipografia G.A. Reissenberger.
După 1918 și-a întemeiat propria tipografie. A murit în anul 1957.

[571] Pentru amănunte vezi I. Brandsch, „*Mediascher Wochenblatt*...", în H.J. Knall (coord.), *Contribuții la istoria presei*..., pp. 26-42.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

În paginile ziarului, articolele publicate au abordat probleme sociale, evenimente locale, administrarea orașului, transportul feroviar și situația clădirilor edilitare – școli, spital, judecătorie etc.

9.1.3. Presa în limba română

Încercări timide de a înființa un ziar românesc în Mediaș au fost abia la începutul secolului al XX-lea. A tipări cărți sau ziare în limba română era un lucru interzis, pentru că tipografiile existente, săsești sau maghiare, refuzau să le tipărească. Această situație s-a datorat orientărilor politice din perioada respectivă, dar și a atitudinii conducerii locale din orașul nostru. „Nici un popor al Europei acelor timpuri (1871-1921) n-a fost atât de frustrat de drepturi editoriale ca românii, iar ca revers, tocmai ei, astăzi, față de acele timpuri pline de interdicții, dovedesc multă înțelepciune și atât de multă înțelegere în raporturile lor cu germanii, ungurii, evreii etc. Trebuie să fi fost atunci peste măsură de greu pentru localnicii români să nu-și poată vedea în scris nici un cuvânt de-al lor, în ceea ce numim presă și publicație.”[572]

După Marea Unire situația românilor a început să se îmbunătățească și în acest domeniu. În primii ani, după 1918, conducerea locală din Mediaș a căutat să mențină vechea politică și atitudine față de populația românească. Dezvoltarea economică a orașului de care au început să beneficieze și românii a permis dezvoltarea culturală și intelectuală a populației majoritare române. În acest context a apărut și la Mediaș presa în limba română, ca un moment de descătușare și eliberare a românilor, înjosiți și ignorați de atâtea secole.

În anul 1928, prin strădunița preotului Gheorghe Munteanu a apărut revista „Graiul dăscălesc”, care pe parcursul celor patru ani de editare neîntreruptă a prezentat în paginile sale programe școlare, situații ale învățământului local românesc,

[572] I. Raica, *Mediaș, op.cit.*, p. 372

Copyright © Achim Sărășan – 2018

obiective noi pentru dezvoltarea învățământului ș.a., îndeplinindu-și rolul de revistă didactică.

Tot de numele lui Gheorghe Munteanu, poet și publicist, se leagă și apariția revistei literare „Zări noi" în anul 1933. În paginile acesteia, poeți și scriitori locali și-au publicat creațiile literare. Din păcate, revista a avut o existență foarte scurtă.

Anul 1933 a fost anul în care și-au început apariția cele mai multe publicații în limba română.

Gheorghe Munteanu, prin eforturi deosebite, a reușit să scoată o nouă publicație, ziarul local „Zorile".

Tot în acel an, la 1 martie, a apărut „Drumul nostru" sub redacția lui Mihai Axente și Pavel Pavlovici, un ziar economic, cultural și politic. Acesta apărea de două ori pe lună, în zilele întâi și 15 ale lunii. Ziarului avea redacția în Mediaș, pe str. George Coșbuc nr. 39, și era tipărit la Tipografia „Miron Neagu" din Sighișoara. Programul ziarului a fost sintetizat de redacția acestuia prin cuvintele: „*Drumul nostru* va trăi pentru români și prin români, luptând pentru consolidarea națională și pentru apărarea intereselor tuturor claselor sociale."

Din păcate, după aproape trei luni de existență ziarul și-a încetat apariția, ultimele numere fiind 5-6 din mai 1933.

Începând cu 1 septembrie 1933 a apărut prima revistă literară în limba română, intitulată „Lanuri". Revista a apărut sub atenta îngrijire a poetului George Popa și a prozatorului Mihai Axente. Redacția revistei și-a propus și a reușit să publice în paginile acesteia valorile reale ale literaturii naționale, de la scriitori debutanți până la scriitori consacrați. Au fost publicate în traducere și opere ale unor scriitori francezi, germani, maghiari etc. Redactorii revistei au reușit să mențină publicația la nivelul de „revistă de cultură" până la finalul apariției ei, respectiv anul 1939.

„Revista Lanuri a fost de departe cea mai importantă publicație mediesană a secolului al XX-lea. Ea a promovat literatura la cel mai înalt nivel, dar are și meritul incontestabil de a fi promovat în paginile ei valorile literare locale."[573]

---

[573] Gheorghe Bușoiu, „Contribuții la istoricul presei românești mediesene", în H.J. Knall (coord.), *Contribuții la istoria presei...*, p. 129.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

În anul 1935 a apărut o nouă revistă literară lunară – „Mediana", care din nefericire a avut o apariție efemeră, doar două numere în martie și aprilie. Redacția revistei era pe șos. Sibiului nr. 5 și era condusă de dr. Iuliu Ciocan. Cele două numere au fost tipărite la tipografia „W. Recker" din Mediaș.

Cu o existență puțin mai lungă a apărut în perioada noiembrie 1935-octombrie 1936 revista literară „Darul".

În paginile celor 12 numere cele mai multe poezii publicate au fost semnate de Gheorghe Munteanu, care pe lângă poezie a publicat și proză. Alături de el, în paginile revistei, un nume des întâlnit a fost I.O. Suceveanu.

În 1937 și-a început apariția „Gazeta Mediașului", considerată a fi cel mai important ziar din viața culturală a Mediașului în perioada interbelică.

Redacția ziarului a fost în Piața Ferdinand I nr. 8 și directorul și proprietarul acestuia a fost G. Togan.

Gazeta Mediașului a apărut între anii 1937-1941, dar pe parcurs și-a schimbat numele de mai multe ori. Sub numele de Gazeta Mediașului a apărut din decembrie 1937 până în 15 decembrie 1939. De la 1 ianuarie 1940 până în decembrie 1940 a apărut cu numele „Vocea Târnavelor", iar din ianuarie 1941 până la încetarea apariției a avut numele „Mureșul". Deși după nume se pare că este vorba de trei ziare, în fond a fost același ziar, care și-a schimbat doar denumirea de mai multe ori.

De la începuturile sale și până în 1940, ziarul a fost tipărit la Tipografia Miron Neagu din Sighișoara, apoi la diferite tipografii: „Tipografia W. Recker" din Mediaș, „Imprimeriile Curentul" din București, „Alba" din Alba Iulia și ultimele numere la „Tipografia Karl Feder" din Mediaș.

Ziarul a fost „un organ de cultură și informații cum s-a autodefinit. În paginile acestuia s-au publicat articole care au acoperit toate sectoarele, economic, social, politic și cultural".[574]

Pentru amănunte vezi Mircea Vâlcu, „Lanuri (1933-1939)" în H.J. Knall (coord.), *Contribuții la istoria presei...*, pp. 100-123.

[574] Pentru amănunte vezi Petru Bobei, „Contribuții la istoria presei românești din Mediaș în perioada interbelică", în H.J. Knall (coord.), *Contribuții la istoria presei...*, pp. 48-95

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Alte ziare care au apărut la Mediaș înainte de război au fost: „Școala și societatea” (1936), „Voința noastră” (1938) și „Stol” (1938).

„Voința noastră” a fost revista „Școlii Tehnice a Aeronauticii din Mediaș” și a apărut în ianuarie 1938, în paginile ei elevii școlii publicându-și creațiile literare, studiile istorice, dar și articole de specialitate.

Revista „Stol” a fost un periodic al Școlii primare nr. 2 din Mediaș. Cel care a înființat-o a fost George Popa, el fiind și redactorul ei. Revista a apărut în perioada 1937-1938.

După anul 1945 efervescența gazetărească din perioada interbelică a continuat. Datorită schimbării sistemului politic, întreaga presă locală, ca și cea națională, și-a schimbat orientările politice, în paginile acestora fiind publicate studii și articole care promovau politica comunistă.

În anul 1945 redactorul și publicistul George Popa, înconjurat de un grup de colaboratori, a scos ziarul „Mediașul nou”. În 1947 poetul a înființat ziarul „Ecoul Târnavelor”.

Tot în acel an și-a început existența „Făclia Târnavelor”, colectivul redacțional definindu-l ca fiind „săptămânal de cultură democrată”. Se pare că după o perioadă de apariție nu prea lungă, consiliul de redacție s-a reorganizat și a schimbat și numele cotidianului, acesta devenind „Lupta Târnavelor”. Legătura dintre cele două ziare este evidențiată de faptul că în anul 1953 „Lupta Târnavelor” consemna în foaia de titlu anul VII al apariției, ceea ce dovedea că acesta a fost continuatorul „Făcliei Târnavelor”.

Mai târziu, datorită „avântului revoluționar” care domina societatea românească, ziarul și-a schimbat numele în „Zori noi”. Ziarul oglindea în paginile sale evoluția societății comuniste și marile ei realizări în toate sectoarele economice. El avea și o rubrică de politică externă.

Ziarul a adunat sub toate numirile 19 ani de apariție neîntreruptă. El a fost tot timpul condus și coordonat de structurile locale ale conducerii comuniste din oraș, fiind nu numai un mijloc de informație locală, ci mai ales un organ de propagandă politică.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

După anul 1990 la Mediaș, ca în toată țara, presa scrisă a avut o perioadă de dezvoltare marcantă. Eliberarea țării de sub „jugul comunist" a fost trăită plenar de toate generațiile. Toată lumea dorea să-și exprime, verbal și în scris, bucuria de a trăi liber, într-o țară liberă și neîngrădită de sistemul politic.

În orașul nostru, în perioada 1990-2003 au apărut zece cotidiane și săptămânale. Deschizător de noi drumuri în presa locală a fost „Vocea Mediașului". Alte ziare și reviste apărute au fost: „Ecou" – primul săptămânal editat la Mediaș; „Obiectiv" – la început periodic, apoi săptămânal; „Gazeta de Mediaș" – ca supliment al „Gazetei de Sibiu"; „Informația Mediașului" – care și-a schimbat ulterior numele în „Informația Târnavelor", apoi în „Informația săptămânii"; „Realitatea" – 2000-2002; „Monitorul de Mediaș" – publicație a Grupului de presă „Monitorul-Curentul" și „Tribuna – Ediția de Nord" – ca supliment al cotidianului județean „Tribuna Sibiului" (cu apariție din 2003).[575]

În limba maghiară, după 1990, au apărut următoarele publicații:

- Ziarul „Nagy Küküllő" (1994-1998) era destinat celor aproximativ 30.000 de locuitori maghiari așezați pe cursul Târnavei Mari, din zona Sighișoara până la Blaj. Ziarul a apărut într-un tiraj cuprins între 500 și 1.000 de exemplare și a fost difuzat pe două zone – zona Mediaș și împrejurimi și zona Sighișoara și împrejurimi.
- Ziarul „Medgyesi Hirlap" a apărut începând cu 16 martie 2003 și a fost editat de „Societatea pentru Tineret și Viitor" din Mediaș, cu sprijinul U.D.M.R. din România – filiala Mediaș.

  Ziarul cuprindea informații, evenimente și articole de interes pentru cititorii de toate vârstele.

Deși populația de etnie germană din Mediaș a scăzut drastic din punct de vedere numeric, sașii din Mediaș repatriați în Germania au rămas cu amintirea și nostalgia locurilor natale

[575] Pentru amănunte vezi Ion Mihai Ionescu, „Presa scrisă din Mediaș între proiect și realitate (1990-2003)", în H.J. Knall (coord.), *Contribuții la istoria presei...*, pp. 136-182.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

în suflet. În anul 1999 s-a constituit o Asociație a medieșenilor de etnie germană din străinătate cu numele „Comunitatea locului natal Mediaș” (C.L.N.), asociație înregistrată la Tutzing.

Asociația „Comunitatea locului natal Mediaș” și-a alcătuit și un organ de presă cu titlul „Foaie de informație medieșană”, care este în primul rând un element de legătură între medieșenii care trăiesc împrăștiați în Occident și prietenii orașului nostru și sașii care au rămas în țară. Prin intermediul ziarului, Asociația a organizat și întâlnirile periodice ale sașilor din Mediaș, fie în Germania, fie în Mediaș.

„Foaie de informație medieșană” este tipărită la Tipografia Samuel S.R.L. din Mediaș de pe str. J. Honterus.

*
* *

Această scurtă prezentare a presei apărute la Mediaș, fără a avea pretenția că acest subiect este acoperit complet, are rolul de a ajuta cititorul să-și formeze o imagine de ansamblu a ceea ce a fost și a reprezentat în viața medieșenilor presa scrisă locală. Aceasta a avut de-a lungul timpului un rol deosebit de important în viața localnicilor prin furnizarea informațiilor de interes local. Este de evidențiat și rolul cultural pe care l-au avut ziarele și revistele apărute în orașul nostru. Acestea au ajutat cititorul să vină în contact cu creațiile literare ale poeților și prozatorilor locali, dar și a celor naționali.

În ultima perioadă de timp presa scrisă tinde tot mai mult să devină o amintire. Apariția sistemului digital ca și mod de informație a determinat și va determina tot mai mult înlocuirea presei tipărite cu cea digitală.

9.2. Viața culturală la Mediaș

O bună perioadă de timp viața culturală – muzică, teatru etc. – a fost apanajul familiilor aristocrate, care în palatele lor organizau spectacole grandioase. Mai târziu, în marile orașe au luat naștere Asociații de muzică și Trupe de teatru, care periodic

Copyright © Achim Sărășan – 2018

pregăteau și susțineau spectacole într-un cadru mai larg, cu spectatori mai mulți.

La Mediaș s-a format o Asociație de muzică la 5 mai 1847, dar aceasta a reușit să se organizeze mai bine abia peste doi ani. Asociația era de obicei condusă de profesorul de muzică al Gimnaziului evanghelic. În perioada anilor 1860-1889, Asociația s-a dezvoltat foarte mult și în consecință a crescut și numărul concertelor anuale. Această Asociație a fost condusă de mari personalități ale orașului, ca: dr. Johann Fabini, Bernhard Sykan, dr. Hermann Jekeli, dr. Victor Werner și dr. August Schuller.[576]

Anual, Asociația organiza patru-cinci concerte, dintre care cele mai importante erau cele de Crăciun și Pași.

În perioada interbelică, Asociația de muzică a intrat într-un trend descendent, perioada celui de-al Doilea Război Mondial accentuând acest fenomen. Ultimul spectacol al acestei organizații s-a ținut la 14 mai 1942 sub conducerea prof. Fritz Schuller și a fost închinat împlinirii a 150 de ani de la moartea compozitorului W.A. Mozart.

Pentru românii din Transilvania, înființarea „Asociațiunii Transilvane pentru Literatura și Cultura Poporului Român" (ASTRA) la 6 septembrie 1861 la Sibiu a fost un moment istoric. ASTRA a avut un rol deosebit de important în viața românilor din Transilvania, atât din punct de vedere cultural, cât și politic. Scopul ei declarat era de ridicare a poporului român prin cultură. Periodicul acesteia, revista „Transilvania", a contribuit foarte mult în acest sens.

Asociațiunea ASTRA și-a extins activitatea și la Mediaș, organizând aici „Despărțământul ASTRA". Acesta a fost organizat de avocat dr. Dionisie Roman.[577]

Prima adunare generală a Despărțământului la Mediaș s-a ținut la 2 iunie 1891. În cuvântarea din 28 iulie 1892, protopopul greco-catolic Ioan Moldovan, președintele Despărțământului

[576] Hansotto Drotloff, Günther E. Schuster, *Mediasch: Ein historischer Streifzug durch die siebenbürgisch-sächsische Stadt an der Kokel*, Editura Schiller, Sibiu, 2009, pp. 260-261
[577] Revista *Transilvania*, nr. 9, 1890, pp. 323u

Copyright © Achim Sărășan – 2018

medieșean, a prezentat programul organizației spunând că „Asociațiunea s-a întemeiat pentru a ilumina pe oameni, a construi școli pentru toți copiii, înființarea de biblioteci poporale și muzee.”[578]

Din anul 1907, după demisia protopopului Ioan Moldovan, în fruntea organizației medieșene a fost ales avocat dr. Dionisie Roman, sub conducerea căruia activitatea acesteia a fost mult mai fructuoasă.

După terminarea Primului Război Mondial, Despărțământul ASTREI din Mediaș a fost condus de președinții: avocat dr. Eugen Sânpetrean (1921-1933), economistul Constantin Mușlea (1933-1942) și prof. Eugen Munteanu (1942-1946).[579]

Regimul comunist a pus un accent deosebit pe ridicarea nivelului cultural al populației de la orașe și sate. Fiecare școală a fost dotată cu bibliotecă, accesul elevilor la carte fiind neîngrădit. Marile întreprinderi și-au constituit „cluburi” ce aveau în dotare bibliotecă, sală de spectacol, orchestre etc.

În Mediaș, funcționau mai multe săli de spectacole: Clubul I.L. Caragiale ce aparținea de întreprinderea Gaz Metan; Casa de cultură 1 Mai (Sala Traube); și Casa de Cultură a Sindicatelor, construită în anii 1968-1970, care avea capacitatea cea mai mare din oraș.

Pentru tinerii din Mediaș, un loc de întâlnire și destindere a fost „Clubul Tineretului” din Piața Ferdinand I.

Pe lângă acestea, în oraș mai funcționau trei cinematografe: Cinematograful Progresul pe str. I. Gh. Duca, Cinematograful Tineretului pe str. Plevnei și Cinematograful din cadrul Clubului I.L. Caragiale.

La casele de cultură erau organizate spectacole susținute de artiști amatori locali, dar și de trupe ale teatrelor mari din țară: Cluj-Napoca, Timișoara, Oradea etc. Operele de stat din Cluj-Napoca și Timișoara susțineau spectacole de operă și operetă în orașul nostru în perioada dintre stagiuni. Organizarea și

[578] Maura Geraldina Giura, Lucian Giura, *Despărțământul Mediaș al ASTREI (1890-1948)*, Editura Universității „Lucian Blaga”, Sibiu, 2008, p. 14
[579] *Ibidem*, p. 87

Copyright © Achim Sărășan – 2018

susținerea spectacolelor folclorice, de muzică și dansuri populare, precum și de muzică ușoară susținută de formații locale erau momente culturale deosebit de apreciate de locuitorii Mediașului.

În anii 1960-1980, la Mediaș s-au înființat formații de muzică ușoară de un nivel profesional foarte ridicat. Dintre acestea, amintim: Formația „Magic", una din cele mai cunoscute formații medieșene, având în componență pe Paul Wolff, Paul Moldovan, Ovidiu Șurtea, Ioan Ciocîrlan și Manfred Ungar – a colaborat cu radio-televiziunea română și a avut discuri imprimate la „Casa de discuri Electrecord"; Formația „Dinamic Grup", înființată în 1974, având în componență pe Alexandru Ocsi Bako, Simon Laci, Turi Simplăceanu, Bebe Ionescu și Mircea Pintican, Ortwin Ott – a avut piese originale prezentate la postul național de radio și în anii 1980-1981 și la televiziunea națională; Formația „Acustic" – una dintre cele mai populare trupe din Mediaș în perioada 1980-1990, în componența Petre Florea, Horvath Gheza, Iosif Zoltan, Nikolaus Bisiok, Mirel Pop, Marius Grigori și solista Claudia Streza.

Din multitudinea de formații mai amintim: „Club 67", „Lyceum", „Selena", „Matador", „Civitas", „Colibri", „Mediensis" etc.[580]

Din nefericire, pe fondul scăderii demografice și al migrației tinerilor în străinătate, după anul 2000 viața culturală a intrat într-un declin care s-a accentuat de la un an la altul. Dintre sălile de spectacole amintite, s-au mai organizat ocazional anumite spectacole și susțineri de conferințe în Sala Traube. Sălile de cinematograf au fost închise. Sursele de cultură s-au redus la televiziune și Internet.

*

Un alt moment important în viața culturală a Mediașului a fost înființarea **Muzeului** și a **Bibliotecii** centrale.

[580] Pentru amănunte vezi Mircea Hodârnău, *Medieșenii rock and roll (O istorie muzicală a Mediașului)*, vol. I-II, sub egida Asociației Culturale „Mediașul Nostru", 2015.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Muzeul nu este numai un depozit al valorilor spirituale ale unui popor, ci și un mijloc de educație și cultivare a sentimentelor naționale și culturale. Este o carte de istorie deschisă permanent care cultivă cele mai frumoase sentimente ale omului, dragostea față de frumos și tradițiile neamului. Scopul muzeului este de a păstra și conserva patrimoniul cultural al unei națiii, în cadrul lui putându-se urmări evoluția culturală și materială a societății umane în plan economic, social și politic al țării.

În Mediaș, ca pretutindeni, colecțiile individuale ale iubitorilor de artă au fost primele forme muzeale. Odată cu dezvoltarea învățământului au apărut „mici muzee” și în cadrul școlilor. Bazele Muzeului din Mediaș au fost puse de un grup de profesori și oameni de cultură locali – dr. Daniel Gotlieb Scheindt, prof. Carol Römer, prof. Ludovic Leudschaft, prof. Hermann Jekeli și farmacistul Fritz Auner – care începând cu 1901 și-au donat colecțiile proprii, aproximativ 1000 de piese. La această colecție s-au adăugat ulterior colecțiile Gimnaziului evanghelic și a Bisericii evanghelice din Mediaș.

Muzeul nou-înființat a primit numele „Alt-Mediasch” (Mediașul vechi). În anii următori zestrea Muzeului s-a îmbunătățit prin donații și achiziții de carte veche, unelte de muncă, descoperiri arheologice din perimetrul Mediașului și al împrejurimilor.

Primul spațiu unde au fost expuse piesele de muzeu a fost o locuință pusă la dispoziție de Consistoriul Bisericii Evanghelice, pentru ca apoi acesta să ofere trei încăperi din clădirea vechiului liceu german, parterul vechii primării. De amenajarea Muzeului s-a ocupat farmacistul Fritz Auner.

Până în 1946 Biserica evanghelică a sprijinit și susținut desfășurarea în bune condiții a activității Muzeului.

După ajungerea la putere a regimului comunist, Muzeul a fost naționalizat și în anul 1949 întregul patrimoniu a fost transferat în cadrul „Ateneului Popular” care avea locația în Piața G. Enescu nr. 3, fosta Casă Morscher (Cafe Bar). În aceeași incintă a avut sediul și Biblioteca orășenească, Orchestra simfonică și Orchestra de muzică populară.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Casa Morscher, Piața George Enescu nr. 3 – fostul sediu al Muzeului și al Bibliotecii Municipale (fotograf Bogdan Nicolae)

Din anul 1949 Muzeul a purtat numele „Muzeul raional Nicolae Bălcescu", până în anul 1967, când a primit denumirea „Muzeul Municipal Mediaș".

În anul 1969 Muzeul Municipal s-a mutat în clădirea fostei mănăstiri franciscane de pe str. Mihai Viteazul nr. 46, unde funcționează și în prezent.

Sediul Muzeului din Mediaș

Din anii 2005-2006 clădirea a fost retrocedată Ordinului călugărilor franciscani din Cluj-Napoca, care era reprezentat în

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Mediaș de Parohia romano-catolică. Din acest an Muzeul Municipal Mediaș a dobândit statutul de chiriaș.

La începuturile sale Muzeul a avut un caracter preponderent istoric, iar din anul 1954 s-au pus în cadrul său bazele Secției de Științele Naturii, iar din 1965 a fost înființată Secția de Etnografie. De-a lungul timpului colecțiile de piese au crescut an de an. Pentru ilustrare, amintim: 1952 – 1862 de piese; 1957 – 4455 de piese; 2018 – aprox. 30.000 de bunuri cu valoare culturală și documentară.

Dintre specialiștii care au marcat activitatea Muzeului Municipal, amintim: Emil Szüchy, Lucian Giura, Mihai Blăjan, Doina Comșa și Peter Weber.[581]

Din structura Muzeului au mai făcut parte:

1. Casa memorială Stephan Ludwig Roth, înființată în 1969 pe str. J. Honterus nr. 10.
2. Casa memorială Hermann Oberth, înființată în 1988. Aceasta a funcționat ca secție a Muzeului până în 1994, când a trecut în subordinea Muzeului Aviației.

Un alt centru al culturii medieșene este Muzeul Gazelor Naturale, șos. Sibiului nr. 5. A fost deschis în anul 2010 de Romgaz și este singurul muzeu din România care prezintă întreaga activitate gaziferă din țară.

Biblioteca orașului s-a organizat și dezvoltat în special după anul 1949, când i s-a atribuit un spațiu generos în clădirea „Ateneul Popular” din Piața G. Enescu nr. 3.

De la an la an numărul volumelor a crescut, biblioteca având un regim deschis. Cititorii aveau posibilitatea să consulte lucrările în sala de lectură sau să le împrumute acasă pe bază de fișe individuale. În anul 1955 Biblioteca centrală avea cca 19.757 de volume, pentru ca în prezent să fie 115.000 de volume.

În anii 2006-2007 Biblioteca Municipală, care între timp a primit numele „Stephan Ludwig Roth”, s-a mutat într-un nou sediu, în Piața Ferdinand nr. 1.

---

[581] Pentru amănunte, vezi Doina Comșa, „Instituții medieșene – Muzeul Municipal (1950-2000)”, în *Comunicări Științifice*, VII, 2008, pp. 185-191; Viorel Ștefu, *Muzeul Alt-Mediasch*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2017.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

9.3. Sport

9.3.1. Școala Sportivă

Introducerea orei de sport în programa școlară a Liceului Evanghelic din Mediaș este legată de marele pedagog Stephan Ludwig Roth. Ora de sport n-a fost percepută de acesta ca o oră de relaxare, ci ca o disciplină normală și necesară pentru fortificarea fizică și mentală a copiilor. Până la introducerea orei de educație fizică ca disciplină în programa școlară, Roth a luptat cu mentalitățile vechi, atât ale corpului profesoral, cât și ale părinților copiilor. Deși a propus introducerea orei de sport în școală din 1832, acest lucru s-a reușit abia în 1847.

După o perioadă de timp în care conducerea școlii și cea a orașului s-au convins de roadele benefice ale practicării sportului de către elevi, s-a hotărât construirea unei săli de sport pentru aceștia. Conducerea Bisericii evanghelice, care patrona Liceul evanghelic, a început demersurile pentru realizarea acestui proiect. A fost achiziționat în acest scop terenul din fața porții Forkesch, care a aparținut lui Eduard Theil, și apoi s-a inițiat strângerea sumei de bani necesare. Donația cea mai consistentă de 3.000 fl. a venit din partea lui Johann Peter Hornung, comerciant local. Au mai venit donații și din partea altor familii, potente financiar, din oraș, dar și din partea Asociației de Tir din Mediaș, care a contribuit la construirea Sălii de sport cu 1.050 fl. Datorită faptului că suma colectată din donații nu a fost suficientă pentru construirea Sălii de sport, Biserica evanghelică a făcut un împrumut la Casa de Economii și Credite. Restituirea împrumutului s-a făcut începând cu 1 ianuarie 1880, eșalonat, în 20 de rate anuale, de câte 450 fl.

După strângerea fondurilor necesare, conducerea Bisericii evanghelice a demarat construirea Sălii de sport după un plan al inginerului Friedrich Matz. Construcția a fost finalizată în 1879, fiind inaugurată la 12 aprilie în același an.

Pentru construirea Sălii de sport, Presbiteriul Bisericii evanghelice a făcut un împrumut de 9.000 fl.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Școala Sportivă Mediaș

Tot în 1879, în cadrul Liceului Stephan Ludwig Roth s-a înființat un post pentru profesorul de educație fizică, post în care a fost numit Theodor Schneider.

În anul următor, 1880, ora de sport a fost introdusă și la Școala de fete, o situație nemaiîntâlnită la școlile din zonă la vremea respectivă.

La 15 aprilie 1880, în Mediaș ființa deja Asociația de gimnastică din oraș. Aceasta a făcut o cerere către patronajul școlii pentru a li se permite să-și țină antrenamentele în Sala de sport, cerere care a fost aprobată.

În Sala de sport se țineau orele de educație fizică și gimnastică ale elevilor de la toate școlile din oraș patronate de Biserica evanghelică – liceu, gimnaziu, școli profesionale etc. Această situație s-a menținut până în anul 1948, când statul comunist a naționalizat sediile școlilor minorităților din oraș și alături de ele și Sala de sport, unități care au fost administrate de atunci înainte de stat prin conducerea locală.

În anul școlar 1953-1954 s-a înființat „Școala Sportivă din Mediaș” ca secție pe lângă Liceul Stephan Ludwig Roth. La început aceasta a avut doi profesori și două grupe de elevi la gimnastică.

În anii următori, în cadrul Școlii Sportive, disciplinele sportive s-au înmulțit: atletism, baschet, handbal, volei și fotbal, crescând numărul de grupe și, implicit, și numărul de elevi.

În anul 1968 Școala Sportivă s-a transformat în „Clubul Sportiv Școlar Mediaș”, devenind independent. Clubul a devenit o unitate conexă a elevilor din gimnaziile și liceele din Mediaș.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

După anul 1990, Clubul și-a continuat activitatea, menținându-și statutul de independență. Pe lângă vechile discipline sportive s-a introdus una nouă, secția de tenis de câmp.

De-a lungul timpului numărul elevilor înscriși în Clubul Sportiv Școlar Mediaș a rămas relativ stabil, între 510 și 530 de elevi. Aceștia au fost coordonați tot timpul de 18 profesori.

La finele anilor '90, Biserica evanghelică a revendicat clădirea Școlii Sportive, derulându-se un proces în instanțele judecătorești. Procesul s-a încheiat cu Decizia nr. 4877 din 10 decembrie 2015, decizie care a respins cererea de revendicare a imobilului respectiv.[582]

Școala Sportivă din Mediaș a fost renovată și reparată în mai multe rânduri, cele mai importante lucrări derulându-se în anii 1998-1999.

În 9-13 iunie 1999 Mediașul a organizat „Jocurile internaționale ale elevilor", iar Școala Sportivă a fost centrul organizatoric al evenimentelor. Se împlineau 120 de ani de la construirea Școlii Sportive din Mediaș.

Pe lângă Sala de sport, Școala Sportivă mai are un teren de fotbal cu gazon, un teren de baschet și handbal și, în curs de realizare, două terenuri de tenis în aer liber și un teren de tenis acoperit.

De-a lungul timpului elevi ai Școlii Sportive din Mediaș au pătruns în sportul de performanță, câștigând mari premii interne și internaționale în domeniul atletismului (Margareta Keszeg – campioană mondială la 3.000 m) și cel al baschetului.

Destinele școlii au fost conduse de-a lungul timpului de directorii: Horea Ștefan (1953-1956), Gheorghe Maksay (1957-1958), Eugen Râșnoveanu (1958-1963), Ștefan Stoian (1963-1967 și 1971-1994), Karol Dietrich (1968-1971), Octavian Șerban (1994-2007) și Mihai Moldovan (2007-prezent).

[582] Se pare că în perioada celui de-al Doilea Război Mondial, Liceul Stephan Ludwig Roth și implicit Școala Sportivă au trecut în stăpânirea Grupului etnic german din Mediaș. După terminarea războiului Biserica evanghelică nu și-a rezolvat juridic revenirea în patrimoniul său și a Sălii de sport și în consecință a pierdut procesul.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

9.3.2. Sala Polivalentă

Str. Lotru

După anul 2000, în orașul nostru, sportul de performanță a atins niveluri superioare. În cadrul Clubului Gaz Metan Mediaș a fost fondat, în 2003, clubul de baschet Gaz Metan. Din acest motiv și altele asemănătoare, s-a simțit nevoia construirii unei săli de sport de un nivel superior. În anii 2003-2004 a fost construită Sala Polivalentă cu o capacitate de 462 de locuri, dotată cu tabelă electronică. Această sală are un teren de baschet omologat pentru meciuri oficiale, un teren de handbal, patru vestiare prevăzute cu dușuri, vestiar pentru arbitri, sală pentru ședințele tehnice și conferințe de presă și un bufet. Sala este dotată cu centrală termică proprie, generator de electricitate și sistem de ventilație care asigură încălzirea rapidă a spațiului în sezonul rece.

Sala Sporturilor Mediaș

Serviciul Public Sala Sporturilor Mediaș a fost înființat prin H.C.L. nr. 177/2004 și funcționează din 11 noiembrie 2004, când Sala Polivalentă a fost inaugurată oficial.

Construirea Sălii Polivalente a fost făcută de firma „Granit” Mediaș.

9.3.3. Echipa de fotbal Gaz Metan Mediaș

În anul 1945 din inițiativa și susținerea directorului I.C. Motăș al Întreprinderii SONAMETAN (ulterior Centrala Gazului Metan) a fost înființat Clubul „Gaz Metan Mediaș”. La început echipa de fotbal a Clubului a avut numele Karres Mediaș, iar în anul 1947 a promovat în divizia A și s-a clasat la

Copyright © Achim Sărășan – 2018

finalul anului pe locul 11. În sezonul 1948-1949 echipa a primit numele de Gaz Metan și a retrogradat în divizia B.

În anul 1951 echipa a avut un nume nou, „Flacăra Mediaș", și a ajuns în finala cupei României, fiind învinsă de C.C.A. Steaua București cu 3-1.

În 1972 echipa a retrogradat în divizia C și o perioadă de timp a pendulat între diviziile B și C.

În anul 2000 echipa de fotbal Gaz Metan Mediaș a promovat în divizia A, dar numai pentru un sezon, și după o perioadă de șapte ani de stagiu în divizia B a revenit iarăși pe prima scenă fotbalistică a țării. La vremea respectivă echipa era condusă de Cristian Pustai.

În intervalul de timp 2007-2013 echipa de fotbal a rămas în divizia A și cea mai bună performanță realizată a fost participarea în anul 2011 în Europa League, unde a ajuns până în play-off, fiind eliminată de Austria Viena.

În anii 2003-2015 echipa a fost antrenată de Gheorghe Mulțescu și Cristian Dulca, însă la finalul sezonului 2014-2015 a retrogradat în divizia B. După numai un an echipa a revenit în prima divizie, dar având probleme financiare a intrat în insolvență și în prezent este în curs de redresare financiară.

Stadionul Gaz Metan Mediaș

Stadionul echipei Gaz Metan Mediaș a fost deschis în anul 1950 și renovat în 2010, când a fost mărită capacitatea acestuia la 8.500 de locuri și a fost dotat cu instalație de nocturnă. Lucrările au fost sponsorizate de Transgaz Mediaș. Stadionul mai are și o pistă de alergare cu șase culoare și o lungime de 400 de metri.

De-a lungul timpului echipa de fotbal Gaz Metan Mediaș a avut următoarele denumiri: Karres Mediaș, C.S.M. Municipal Mediaș, Zorile Roșii Mediaș și Flacăra Mediaș. Porecla lor este

Copyright © Achim Sărășan – 2018

„Lupii negri”. Dintre antrenorii care au condus echipa amintim: Ștefan Dobay, Nicolae Kovács, A. Molnar, Mihai Luca, Petre Rădulescu, Gheorghe Tomescu, Filip Stoudt, Jean Gavrilă, Ioan Ovidiu Sabău, Cristian Pustai și actualmente Mihai Teja.

9.3.4. Clubul de baschet

În anul 2000, în cadrul Clubului Gaz Metan Mediaș a luat ființă echipa de baschet a acestuia, care a activat în divizia B. În anul 2004 a promovat în Liga Națională și a rămas aici până în 2015, când a fost desființată.

Cele mai bune performanțe obținute de Echipa de baschet Gaz Metan Mediaș au fost în intervalul 2010-2013. Ea a câștigat de două ori Cupa României – sezoanele 2010-2011 și 2012-2013. În anul 2010 s-a clasat la sfârșitul sezonului regulat pe locul I, pentru ca după disputarea play-off-ului să termine pe locul III, performanță repetată și în anul 2012.

În anul 2015 Secția de baschet a fost dizolvată și în anul 2016 întreg Clubul a intrat în insolvență.

În anul 2017 Secția de baschet a fost reînființată în cadrul C.S.M. Mediaș.

Dintre antrenorii care au condus echipa de baschet la performanțe amintim: Bruno Socer (2010-2011), Ovidiu Teleabă (2011-2012 și 2014-2015), Marcel Țenter (2012-2014), Mihai Popa (2015) și Octavian Șerban în 2016, an în care s-a desființat echipa.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

10. Oameni de seamă ai Mediașului

10.1. Iacob Piso
1480-1527

S-a născut la Mediaș într-o familie aristocrată săsească. Data exactă a nașterii nu se cunoaște, biografii săi stabilind anul 1480 ca dată posibilă. Din nefericire a rămas orfan de mic. Un unchi de-al său l-a luat sub protecția sa și l-a ajutat să studieze, la început în țară, apoi la Viena și Roma. Acolo a urmat cursuri de teologie și științe juridice, reușind să-și formeze o puternică pregătire profesională dar și cultural-umanistă.

La 32 de ani a lucrat ca protonotar în Fünftkirchen. Probabil tot în acea perioadă a fost hirotonit preot. Ulterior, activitatea lui s-a desfășurat pe cale spirituală precum și pe cale diplomatică.

Datorită calităților sale morale și intelectuale deosebite, a pătruns în cercurile înalte ale curții regale din Ungaria. Deoarece Iacob Piso avea o cultură umanistă solidă, dar și cultură teologică, regele Vladislav al II-lea (1490-1516) l-a numit ambasador regal la Vatican. A fost perioada în care și-a conceput și elaborat o mare parte din opera sa literară, făcându-se cunoscut și apreciat în cercurile intelectuale ale „Cetății eterne”. Tot în acel timp l-a cunoscut și pe umanistul Erasmus de Rotterdam (1467-1536), de care l-a legat o prietenie puternică.

După o perioadă de timp a fost rechemat în Ungaria, iar din 1516 a devenit sfetnicul și consilierul regelui Vladislav al II-lea. În această calitate, învățatul umanist medieșean a propus și susținut pe lângă rege ca localitatea sa natală Mediaș să devină oraș. Nu și-a uitat locul nașterii și chiar dacă nu a mai revenit în oraș a păstrat în sufletul său amintirea locurilor natale și dragostea sa pentru orașul nostru. Regele a luat act de propunerea sa și în anul 1517 a acordat Mediașului rangul de oraș – *civitas*, până atunci fiind doar târg – *oppidum*.[583]

[583] A. Gräser, *Umrisse...*, Anexa III, 5, pp. 109-110

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Devenind un „om de casă al familiei regale", lui Iacob Piso i-a fost încredințată educația viitorului rege, Ludovic al II-lea (1516-1526). Perioada petrecută la curtea regală de la Buda i-a adus umanistului mediețean consacrarea sa și pe linie umanistă, el publicându-și o parte din creația sa literară – epistole și poezii.

După urcarea pe tron a regelui Ludovic al II-lea, Iacob Piso a rămas sfetnicul și îndrumătorul tânărului rege. În această calitate i-a cerut regelui să desăvârșească consacrarea Mediașului ca oraș regal și acesta a conferit orașului nostru dreptul de a sigila cu ceară roșie documentele oficiale.

Din păcate în anul 1526 armata regelui Ludovic al II-lea a fost înfrântă de turci la Mohacs, bătălie în care a murit și regele, iar Ungaria a devenit pașalâc turcesc. Cu moartea regelui Ludovic al II-lea a luat sfârșit și cariera diplomatică a lui Iacob Piso, care s-a refugiat la Bratislava. Aici a reușit să-și pună ordine în opera literară, dar din păcate după numai un an, în 1527, a murit și a fost înmormântat în acest oraș.

„O parte a creației sale literare a fost publicată în timpul vieții, alta, poate cea mai voluminoasă, a rămas în manuscris. Opera literară a lui Iacob Piso încă nu este bine cunoscută… Abia după 25 de ani de la moartea sa (1527), prietenul său de credință, G. Wernker, a publicat la Viena *Jacobi Pisoni Transsylvania Oratoris et Poetae Excellentis Schedia*, lucrare care adună, în general, epigrame adresate cândva cunoscutelor personalități politice ale vremii sale, păstrată și ea doar într-un singur exemplar."[584]

Deși după plecarea sa din Mediaș și mai târziu din Transilvania, marele umanist transilvănean n-a mai revenit în locuri natale, el a purtat în suflet tot timpul aceste locuri de care a fost atât de atașat. Din poziția politică și socială pe care a avut-o, a sprijinit ori de câte ori a fost posibil Mediașul și oamenii săi, străduindu-se să le aducă cât mai multe foloase.[585]

---

[584] I. Raica, *op. cit.*, pp. 413-414

[585] Bibliografie despre Iacob Piso: Titus Andronic, „Iacob Piso – Primul umanist mediețean", în ziarul *Vocea Mediașului*, 4 august 1990; L. Binder, „Zur Honterusforschung", în *Forschungen zur Volks- und Landeskunde*, vol. 14, București, 1971; K. Reinerth, *Die Reformation der siebenbürgisch-*

Copyright © Achim Sărășan – 2018

10.2. Christian Schesaeus
1535-1585

Este considerat ca fiind cel mai de seamă poet umanist sas transilvănean din secolul al XVI-lea.

S-a născut la Mediaș în anul 1535 în familia judelui regal Stephan Schesaeus. Școala a început-o la Mediaș, apoi a urmat cursurile școlii gimnaziale din Brașov. Din anul 1556 și-a continuat studiile la Universitatea din Wittenberg, unde și-a format o puternică cultură umanistă. După studii, în anul 1558, s-a întors în Transilvania și a fost hirotonit diacon, slujind la biserica evanghelică din Cluj timp de trei ani. Din anul 1561 a fost numit preot la Dupuș, jud. Sibiu, unde a slujit până în anul 1569, când a fost numit preot la Biserica evanghelică Sfânta Margareta din Mediaș. Mai târziu a devenit prim preotul acestei biserici.

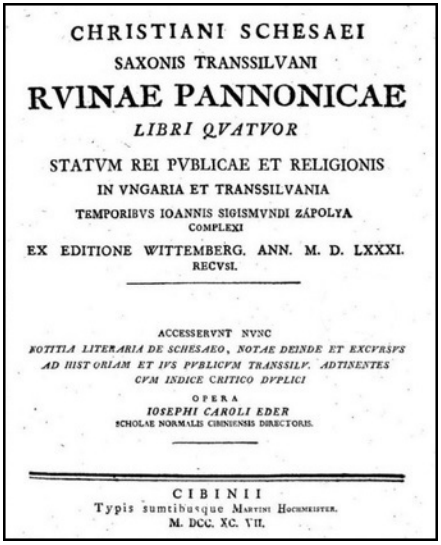
CHRISTIANI SCHESAEI
SAXONIS TRANSSILVANI
RVINAE PANNONICAE
LIBRI QVATVOR
STATVM REI PVBLICAE ET RELIGIONIS
IN VNGARIA ET TRANSSILVANIA
TEMPORIBVS IOANNIS SIGISMVNDI ZÁPOLYA
COMPLEXI
EX EDITIONE WITTEMBERG. ANN. M. D. LXXXI.
RECVSI.
ACCESSERVNT NVNC
NOTITIA LITERARIA DE SCHESAEO, NOTAE DEINDE ET EXCVRSVS
AD HISTORIAM ET IVS PVBLICVM TRANSSILV. ADTINENTES
CVM INDICE CRITICO DVPLICI
OPERA
IOSEPHI CAROLI EDER
SCHOLAE NORMALIS CIBINIENSIS DIRECTORIS.
CIBINII
Typis sumtibusque MARTINI HOCHMEISTER.
M. DCC. XC. VII.

Foaia de titlu a operei „Ruinae Pannonicae”

Încă din perioada în care s-a aflat la Dupuș, Christian Schesaeus și-a început activitatea istorică și literară, elaborând aici cea mai mare parte din lucrarea sa de referință „Ruinae Pannonicae”. Lucrarea a fost concepută în versuri în limba latină și prezintă evenimentele istorice atât din Ungaria, cât și din cele trei provincii românești, Transilvania, Moldova și Valahia, din perioada 1540-1571. Aceste evenimente au avut în prim-plan personalitățile principilor Ioan Sigismund și Ferdinand I care s-au luptat pentru

sächsischen Kirche, Gütersloh, 1956; *Istoria gândirii sociale și filozofice în România*, București, 1974.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

coroana și stăpânirea Transilvaniei. Toate aceste evenimente autorul lucrării le-a trăit „pe viu”. Pe lângă prezentarea istorică, autorul a mai făcut și o descriere a Transilvaniei cu frumusețile ei, cu munți, păduri și ape și câmpii mănoase, dar și cu bogățiile ei de sare, aur, fier și aramă, pe care oameni harnici le scoteau din adâncurile pământului. Tot în această lucrare autorul mai face o prezentare a originii și vieții sociale a valahilor, argumentând ideea romanității la români din toate punctele de vedere: istoric, lingvistic și etnic.

„Ruinae Pannonicae” a fost tipărită în anul 1571 la Wittenberg, „Editio princeps”, și pentru valoarea ei voievodul Ștefan Báthory l-a laureat pe autor.

Pe lângă opera amintită, Schesaeus a purtat o amplă corespondență cu mari umaniști ai Germaniei precum Martin Luther, Philip Melanchton și Erasmus de Rotterdam.

Analizând personalitatea marelui umanist, I. Raica a spus: „Puterea noastră de judecată generală, desprinsă mai ales din conținutul acelor scrieri care fac referiri istorice, ne face să-i conferim lui Schesaeus trei dimensiuni. Prima, și poate cea mai valoroasă pentru noi, este cea că umanistul nostru mediețean întărește ideea romanității la români prin argumente lingvistice, istorice și etnografice. A doua o constituie faptul că autorul *Ruinelor Panoniei* a fost cetățean al vetrei noastre, zămislit din pământul Târnavelor pe care îl descrie atât de frumos, motiv atât de întemeiat pentru care el trebuie să-și găsească locul de cinste și cel meritat în lista oamenilor de seamă ai acestui oraș.

A treia dimensiune, oarecum mai limitată, ne arată că Christian Schesaeus este mare atunci când el este raportat la reperele creației literare ale secolului al XVI-lea din Transilvania și Europa Centrală, ceea ce ne bucură.”[586]

Din nefericire, la 30 iulie 1585, la numai 50 de ani, Christian Schesaeus a murit de ciumă și a fost înmormântat în incinta Bisericii evanghelice Sfânta Margareta din Mediaș, biserică unde a slujit lui Dumnezeu și oamenilor vreme de 16 ani.

[586] I. Raica, *op. cit.*, p. 410

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Moartea sa atât de timpurie a pus capăt prea devreme vieții unui preot deosebit al comunității evanghelice din Mediaș și unei activități literare de excepție. Datorită vieții sale virtuoase și a operei sale literare mult apreciate în țară și în străinătate, UNESCO l-a sărbătorit solemn în 1985, cu prilejul împlinirii a 400 de ani de la moartea sa.[587]

10.3. Laurențiu Toppeltin
1641-1670

S-a născut la Mediaș în anul 1641. Școala primară a făcut-o la Șaroș, jud. Sibiu, și apoi a urmat cursurile gimnaziului din Alba Iulia – Colegiul academic Reformat înființat de Gabriel Bethlen. Și-a continuat studiile la marile universități din Viena, Altdorf, Padova și Roma și în Franța la Orléans, obținând titlul de doctor în științe juridice cu o lucrare din domeniul dreptului civil. Într-o perioadă destul de scurtă a reușit să se afirme ca un savant recunoscut și apreciat atât în țara natală, cât și în afara ei.

În anul 1667 a publicat lucrarea sa de căpătâi „Origines et occasus Transsylvanorum" (Originea și obiceiurile transilvănenilor), lucrare publicată la Lyon în limba latină și pe care a semnat-o Laurentio Toppeltino de Medgyes.

---

[587] Bibliografie despre autor și opera sa: Georg Daniel Teutsch: „Schesäus, Christian", în *Allgemeine Deutsche Biographie (ADB)*, Band 31, Duncker & Humblot, Leipzig, 1890, pp. 139u; Hermann Schuller, „Des Christian Schesäus «Bellum Pannonicum Solymanni imperatoris Turcorum ultimum»", în *Beiträge zur Geschichte der ev. Kirche A.B. in Siebenbürgen. (Festschrift Teutsch)*, Sibiu, 1922, pp. 85–109; Idem, *Die handschriftlich erhaltenen Gesänge aus Schesäus' Ruina Pannonica*, Mediaș, 1923; Idem, *Christian Schesäus als Lyriker*, Mediaș, 1927; Idem, *Die Reden des Christian Schesäus im Lichte der humanistischen und reformatorischen Rhetorik*, 1931; Franciscus Csonka, *Christianus Schesaeus: Opera quae supersunt omnia*. Bp., 1979. (Bibliotheca Scriptorum Medii Recentisque Aevorum. Series Nova. Tomus IV.); Uwe Peter Wagner: „Christian Schäseus. Gelegenheitsgedichte, religiöse Oden, Elegien und das Epos «Pannonische Trümmer»". în *Die deutsche Literatur. Von den Anfängen bis 1848*. Halbbd. I. Mittelalter, Humanismus und Barock, Stefan Sienerth – Joachim Wittstock (eds.), München, 1997, pp. 155-175.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

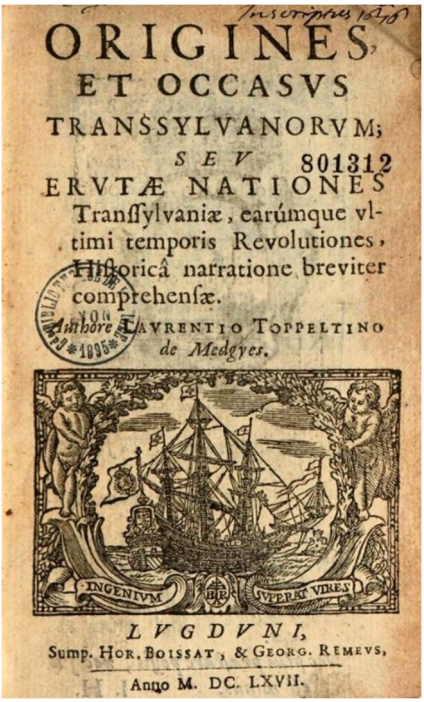
ORIGINES,
ET OCCASVS
TRANSSYLVANORVM;
SEV
ERVTÆ NATIONES
Transſylvaniæ, earúmque vltimi temporis Revolutiones,
Hiſtoricâ narratione breviter comprehenſæ.
Authore LAVRENTIO TOPPELTINO de Medgyes.
INGENIVM
LVGDVNI,
Sump. HOR. BOISSAT, & GEORG. REMEVS,
Anno M. DC. LXVII.

Opera „Origines et occasus Transsylvanorum”

Lucrarea a avut o circulație destul de largă în Europa și a fost reeditată în anul 1672 la Viena.

În cadrul lucrării, autorul a prezentat adevăruri istorice, dar și legende privitoare la originea diferitelor popoare ale Transilvaniei și obiceiurile acestora, cea mai mare parte dintre ele veridice dar și cu unele erori. Despre el însuși a afirmat că este de origine dacă și că este mândru de faptul că aparține națiunii săsești.

Toppeltinus a dezvoltat în cadrul lucrării sale o argumentație solidă privind originea romană a poporului român, opinie ce se circumscrie istoriografiei europene a perioadei respective. Datorită valorii opiniilor sale și a lucrării în ansamblul ei, cronicarii români Miron Costin și Constantin Cantacuzino au folosit pasaje întregi din aceasta în letopisețele lor, *De neamul moldovenilor* și respectiv *Istoria Țării Românești*.

„Prin opera sa, elaborată într-o manieră caracteristică umanismului târziu, Laurentius Toppeltinus și-a câștigat un loc de frunte în cadrul istoriografiei transilvănene de limbă latină, istoricul mediețean înscriindu-se în șirul acelora care, cu mai bine de un secol înaintea Școlii Ardelene și în aceeași perioadă cu cronicarul moldovan Miron Costin, susțineau originea romană a poporului român.”[588]

*

* *

[588] Al. Avram, L. Giura, *op. cit.*, p. 30

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Analizând personalitățile și operele umaniștilor din Mediaș, I. Raica a spus: „Majoritatea umaniștilor transilvăneni ai evului mediu sunt sași din Transilvania. Pentru noi sunt merituoși nu numai prin valoarea artistică și conceptuală a operelor lansate și cunoscute lumii, ci și prin aceea că ei au înțeles adopțiunea sacră oferită lor de pământul românesc al acestei provincii istorice.

În operele lor este permanent implementat elementul autohton – cel românesc – considerat de ei latin și cel mai numeros. Iată doar unul dintre motivele pentru care noi cei de acum trebuie să avem respect și prețuire pentru ei.”[589]

10.4. Ștefan Moldovan
1813-1900

S-a născut la 1 august 1813[590], în localitatea Ciugudul de Câmpie, comitatul Turda, din părinții Nestor Illeni, originar din Runcu, districtul grăniceresc al Năsăudului, și Marina Moldovan, fiica dascălului greco-catolic din Zau, județul Mureș, Moise Moldovan. A fost botezat la 2 august 1813. După studiile primare a început studiile gimnaziale la Cluj și le-a continuat la Blaj, unde l-a avut profesor pe Simion Bărnuțiu la filosofie și pe Timotei Cipariu

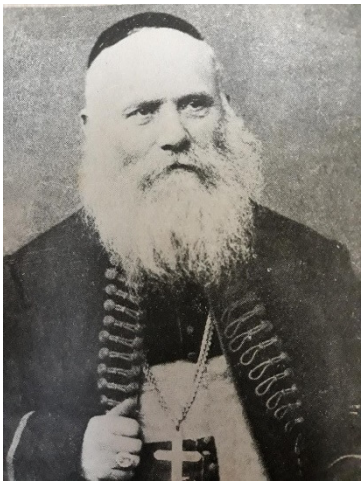

Protop. Ștefan Moldovan
1813-1900

[589] I. Raica, *op. cit.*, p. 414

[590] Biografii acestuia au acreditat data de 6 august 1813 ca data nașterii marelui prelat. În *Historia Domus...* se află lucrarea *Extrasu scurtu a vieții mele în locu de Biografie*, semnată Ștefan Moldovan – Prepozitu – 1890, unde autorul afirmă că s-a născut la 1 august 1813 și că a fost botezat în 2 august de preotul Mihail Vlassa.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

la teologie. În perioada studiilor de la Blaj a fost coleg și prieten cu George Barițiu.

După terminarea studiilor superioare de la Blaj, a fost numit de episcopul Ioan Lemeni profesor de matematică la Gimnaziul din Blaj, unde a funcționat în perioada 1837-1838.

La 3 iulie 1838 s-a căsătorit cu Ana, fiica dascălului greco-catolic Ioan Porea din Mediaș.[591] După căsătorie a fost numit preot paroh în localitatea Ghiriș – Sâncrai (azi Câmpia Turzii) și administrator protopopesc în Beiul de Câmpie, comitatul Turda (azi Boian, jud. Cluj).

În 5 martie 1847 a fost numit paroh și protopop în Mediaș, în locul preotului Constantin Alpini. În calitate de protopop a vizitat parohiile aparținătoare Protopopiatului Mediaș, ajutând preoții cu familii mai nevoiașe, a inspectat școlile și a reorganizat învățământul.

În timpul revoluției din 1848-1849, protopopul greco-catolic al Mediașului s-a implicat activ în acest eveniment. A participat la Adunarea de la Blaj din 3/15 mai 1848. Comitetul Național Revoluționar l-a delegat la Cetatea-de-Baltă pe lângă administratorul militar Carol Comedo. Protopopul s-a ocupat și de instruirea și organizarea militară a revoluționarilor români. Datorită funcțiilor și rolului activ din timpul revoluției, revoluționarii maghiari au vrut să-l omoare. A fost salvat de căpitanul Clococean, care l-a îndemnat să fugă, și s-a refugiat la Sibiu.

În timpul cât a activat la Cetatea-de-Baltă pentru sprijinirea țărănimii române din zonă și organizarea românilor în vederea confruntărilor cu revoluționarii maghiari, protopopul Ștefan Moldovan a colaborat permanent cu pastorul Stephan Ludwig Roth, care a avut și el o funcție similară în ce privește populația săsească din zonă.

După ce a fugit din Mediaș, Ștefan Moldovan s-a refugiat cu familia sa în localitatea Racoviță, județul Sibiu, la preotul și prietenul său Ioan Moldovan, unde a rămas până în 11 martie 1849. La această dată, împreună cu alți refugiați, a trecut în România, mai întâi la Pitești și apoi în 5 mai la Câmpulung.

---

[591] *Ibidem*, p. 18

Copyright © Achim Sărășan – 2018

La 27 iulie 1849 armata rusească condusă de generalul Lüders, după ce a ocupat Sibiul s-a deplasat spre Mediaș și i-a izgonit de aici pe revoluționarii unguri, pe care i-a învins la Albești, unde a murit și poetul maghiar Sándor Petőfi. În urma armatei s-a reîntors la Mediaș din pribegie și protopopul Ștefan Moldovan cu familia. Din păcate, la 15/27 august a murit de holeră preoteasa Ana, soția protopopului Mediașului, și au rămas „cinci prunci mici". O bună perioadă de timp și protopopul s-a luptat cu această boală, în final tămăduindu-se.

La 28 iunie 1852 a fost numit vicar la Hațeg de episcopul Blajului Alexandru Sterca Șuluțiu.[592] Următorul pas l-a făcut la 18 mai 1859, când a fost numit prepozit și, din 10 ianuarie 1874, canonic de episcopul Ioan Oltean.[593] A murit în anul 1900 la Lugoj.

Pe linie culturală, protopopul Ștefan Moldovan a fost membru fondator al ASTREI (Asociația Transilvană pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român) și s-a preocupat de revista *Transilvania*, organul de presă al Asociațiunii, unde a publicat numeroase studii privind istoria poporului român. A întocmit un studiu cu titlul *Schițe istorice despre starea bisericească a districtului greco-catolic al Mediașului în 1852*. Un alt studiu, mai amplu, l-a dedicat Bisericii greco-catolice din Mediaș.

Om de mare cultură și un patriot deosebit, Ștefan Moldovan a colecționat și publicat mai multe documente privitoare la evenimentele importante din viața românilor din Transilvania, sub titlul *Documente vechi pentru istoria națională transilvană*, publicate, mare parte din ele, în revista *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, din anii 1853-1854.

Având acces la colecția de documente a contelui Iosif Kemény, a cules, tradus și publicat o parte dintre ele în revista *Transilvania* în perioada 1868-1870. Între anii 1871-1874, în aceeași revistă, a publicat lucrarea *Colecțiunea de diplome din diplomatarul comitelui Iosif Kemény*.

---

[592] *Ibidem*, p. 21
[593] *Ibidem*, pp. 24-25

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Caracterizându-i activitatea științifică, L. Giura a spus: „Ștefan Moldovan a fost un bibliofil rafinat și un colecționar pasionat de documente istorice. Aceste preocupări (biblioteca sa conținea aproximativ 1.500 de volume, un lucru rar la vremea respectivă și care fără îndoială constituie temelia solidei și vastei sale culturi) vin să întregească personalitatea unui cărturar și luptător politic al românilor din Transilvania în secolul al XIX-lea, care s-a afirmat alături de marii săi tovarăși de idei și de acțiune.”[594]

10.5. Stephan Ludwig Roth
1796-1849

S-a născut la 24 noiembrie 1796 ca fiu al directorului liceului din Mediaș, Gottlieb Roth. După terminarea școlii primare a început studiile gimnaziale la Mediaș. În anul 1809 a fost transferat la Liceul din Sibiu. Studiile liceale le-a terminat acolo în iulie 1816. A obținut o bursă de studii de doi ani la Tübingen, unde a plecat la 3 mai 1817. După doi ani de studii și-a elaborat prima sa lucrare literară, „Tabloul unei călătorii”. În perioada studiilor l-a cunoscut pe renumitul filozof Hegel.

La 1 octombrie 1818 tânărul intelectual transilvănean a plecat la Yverton – Elveția, unde a devenit discipolul marelui pedagog Johann Heinrich Pestalozzi (1746-1827). Paralel cu urmarea cursurilor universitare, Roth a activat aici ca dascăl la Școala din Clindy (lângă Yverton), școală unde erau instruiți copii orfani și vagabonzi.

De aici, la 6 aprilie 1820, Roth a plecat la Freiburg și apoi la Tübingen, unde a ajuns la 22 iunie 1820. Aici și-a susținut lucrarea de doctorat cu tema „Esența statului” și, la 4 iulie 1820, a primit titlul de doctor al Universității din Tübingen.

S-a întors la Mediaș și a activat ca profesor și rector al Gimnaziului din Mediaș. Din această poziție s-a luptat pentru

[594] Al. Avram, L. Giura, *op. cit.*, pp. 32-33

Copyright © Achim Sărășan – 2018

reformarea învățământului și pentru accesul liber la acest proces al copiilor din familiile sărace.

Stephan Ludwig Roth 1796-1849 *Casa memorială*

În anul 1834, datorită ideilor progresiste și încercării de reformare a învățământului din Mediaș, dar mai ales pentru că nu a acordat tratament preferențial elevilor din familiile bogate ale orașului, Roth a fost demis[595] de colegiu sub influența patriciatului orașului. După acest episod ilustrul pedagog a fost numit în postul de „predicator orășenesc". În anul 1837 a candidat la funcția de preot la Nemșa, unde a rămas zece ani, iar din februarie 1847 a fost ales preot la Moșna, jud. Sibiu. Din această poziție socială s-a apropiat foarte mult de țăranii sași și români, devenind sfătuitorul acestora.

Și în viața de familie Roth a avut mari încercări. În 1831 i-a murit soția, lăsându-l cu trei copii minori. A fost ajutat de sora sa, dar în 1835 a murit și aceasta. În anul 1837 s-a recăsătorit și, pe lângă cei trei copii din prima căsnicie, i s-au mai născut alți cinci copii. În anul 1841 i-au murit mama și doi dintre copiii săi, Stephan Ludwig Heinrich și Frederike Josephine.

Încercat de necazuri și neîmpliniri, ajuns aproape în pragul deprimării, Roth spunea: „Sunt un bărbat încărunțit la școala

[595] Carol Göllner, *Stephan Ludwig Roth*, Editura Militară, București, 1982, pp. 44-47

Copyright © Achim Sărășan – 2018

nefericirii… Îmi merge atât de bine, încât aș lăsa bucuros să mi se lege mâinile la spate, să fiu dus ca un ocnaș la pușcăria din Sibiu. Trupul meu ar putea să reziste, dar sufletul mi-e tăvălit în noroi și înjosit. Anului ce se duce nu-i pot spune rămas bun, ci dimpotrivă, ducă-se dracului! Dar nici de la anul care vine nu pot nădăjdui ceva mai bun."[596]

Programul de muncă al lui Roth a fost tot timpul unul supraîncărcat. A iubit foarte mult copiii pe care i-a educat și în sufletul cărora s-a străduit să aducă lumina cunoașterii. Și-a iubit credincioșii în calitatea sa de preot și a slujit cu toată devoțiunea. A iubit oamenii nevoiași, fie sași, fie români, și munca lor trudnică la pământ. „Vreau să muncesc jos, în popor – scria pedagogul sas unui prieten, la sfârșitul anului 1818 – vreau să caut perle în pleava disprețuită... Vreau să cultiv, ca un țăran oarecare, aceste ogoare nedesțelenite ce sunt școlile sătești."[597]

Lucrările sale i-au apărut într-o perioadă scurtă de timp fiindcă a muncit permanent peste limitele normalului și cele ale epuizării, fiind deseori afectat de surmenaj și având dureri de cap. „Dracul să-l ia de cap, dacă lucrarea progresează."[598]

Dintre operele sale amintim: *Istoria Transilvaniei*, 3 volume, 1824-1830 (lucrare rămasă din păcate netipărită); *Breslele* (anul 1841); *Lupta pentru întâietatea limbii de stat în Transilvania* (1842); *Cercetări și referiri asupra agriculturii și vieții nomade* (1842); *Criza bănească și pauperizarea Transilvaniei, îndeosebi a populației săsești* (1843).

Ideile sale revoluționare referitoare la viața plină de lipsuri a țăranilor iobagi sau a celor cu pământ puțin și exploatarea acestora fie de către nobili, fie de patriciatul săsesc, lipsa totală de drepturi a nației române, dar și situația grea socială și economică a marii majorități a locuitorilor Transilvaniei, l-au determinat pe Stephan Ludwig Roth să se implice cu toată dăruirea în Revoluția din 1848. Convingerea sa fermă era că în cadrul societății din secolului al XIX-lea trebuia să fie reală

[596] *Ibidem*, p. 50
[597] *Ibidem*, pp. 29-30
[598] *Ibidem*, p. 27

Copyright © Achim Sărășan – 2018

egalitatea naționalităților, dar și egalitatea limbilor în stat. El a considerat iobăgia incompatibilă cu umanitatea. „Cerul și pământul – afirma el, umanitatea și binele țării cer dreptate, și nu dăinuirea acestei istovitoare oprimări”, țăranul fiind „muls ca o vacă, tuns ca o oaie, înhămat la căruță ca un bou și călărit ca un cal, iar ici-colo, tratat ca un câine.”[599]

Toate aceste realități, pe de-o parte, și spiritul de dreptate al lui Stephan Ludwig Roth, pe de altă parte, l-au determinat pe acesta să se situeze în primele rânduri ale Revoluției din 1848. Implicarea sa totală în acest eveniment istoric i-a adus în final sfârșitul prematur și foarte crud.

Stephan Ludwig Roth a fost arestat la 21 aprilie 1849 la Moșna și întemnițat la Cluj. „La Cluj, Roth a fost închis într-un beci umed, întunecos, rece și plin de igrasie... Câteva scânduri, fără paie, i-au servit drept pat. Aici a stat singur zece zile... În această stare deplorabilă îl găsește unul din prietenii săi, Carl Maager. Roth zăcea pe câteva scânduri, desfigurat, învelit cu pardesiul, cu boneta trasă pe ochi; avea febră; fața îi era lividă și acuza dureri chinuitoare în piept.”[600]

În urma unui proces odios desfășurat în 11 mai 1849 a fost acuzat ca „**trădător de patrie**”, a fost condamnat la moarte și executat în aceeași zi pe Dealul Cetățuii din Cluj.

În anul 1850 rămășițele lui pământești au fost aduse la Mediaș și așezate în Cimitirul evanghelic, unde a fost ridicat un obelisc.

„Adevăratul motiv al condamnării trebuie căutat însă în ideile și activitatea sa progresistă și mai ales în ideile conținute în broșura sa despre *Lupta limbilor*, în care predase și susținuse cauza drepturilor poporului român.”[601]

Să rememorăm împreună cuvintele drepte dar și pline de curaj spuse de Stephan Ludwig Roth membrilor Dietei Transilvaniei: „Nu văd nevoia de a se impune o limbă oficială a țării, căci noi avem deja o limbă a țării. Nu este nici limba germană,

[599] *Ibidem*, p. 65
[600] *Ibidem*, p. 103
[601] *Ibidem*, p. 105

Copyright © Achim Sărășan – 2018

nici cea maghiară, ci limba română. Oricât ne-am suci și ne-am învârti noi, națiunile reprezentate în Dietă, nu putem schimba nimic. Aceasta este realitatea... Când se discută despre un grai comun al țării, noi credem că nu poate fi vorba de altul decât cel românesc... Această realitate nu poate fi contestată. Când se întâlnesc doi cetățeni de naționalități diferite și nici unul nu cunoaște limba celuilalt, limba română le slujește de îndată ca tălmaci. Când faci o călătorie, când te duci la iarmaroc, limba română o cunoaște oricine... Este explicabil: ca să înveți limba maghiară sau cea germană, ai nevoie de cursuri școlare; limba română o înveți singur, pe stradă, în contactul zilnic cu oamenii."[602]

Personalitatea marelui revoluționar sas a fost recunoscută și cinstită. Istoria României, volumul 4 din 1964, îl așază pe Stephan Ludwig Roth în galeria personalităților de seamă ale țării noastre, subliniindu-se valoroasa sa contribuție pe care a adus-o la dezvoltarea gândirii sociale, filozofice, economice și pedagogice.

În anul 1964, cu ocazia împlinirii a 115 ani de la moartea sa, la Mediaș a avut loc dezvelirea unui bust al acestei mari personalități a orașului nostru. Patru ani mai târziu, în anul 1968, pe Cetățuia din Cluj a fost așezată o placă comemorativă pe poarta citadelei unde a fost executat.

La 17 mai 1973, pe Câmpia Libertății de la Blaj s-au așezat busturile fruntașilor Revoluției din 1848, iar între aceste monumente a fost așezat și cel al lui Stephan Ludwig Roth.

La 25 septembrie 1970 a fost inaugurată la Mediaș „Casa memorială Stephan Ludwig Roth".

Tot în semn de omagiu adus marelui cărturar mediesean, liceul unde și-a desfășurat activitatea a primit numele său.

Stephan Ludwig Roth nu a fost doar un om al epocii sale, ci și al viitorului, prin dimensiunea personalității sale și viziunea lui progresistă.

---

[602] *Ibidem*, p. 58

Copyright © Achim Sărășan – 2018

10.6. Constantin Ioan Motăș
1887-1976

S-a născut la 3 iunie 1887 la Iași într-o familie de negustori bogați. În anul 1905 a absolvit Liceul Internat din Iași și a plecat la studii în Germania. În anul 1908 a absolvit Academia de Mine din Freiberg, Saxonia[603]. Aici a urmat Cursurile de Geodezie minieră și a obținut titlul de inginer cu cea mai mare distincție *Auszeichnung*. Tot aici în anul 1912 a absolvit examenul de inginer de mină cu aceeași distincție. În anul următor, 1913, la Dresda, a obținut titlul de doctor în inginerie cu calificativ maxim. În 1914 s-a întors în țară și a lucrat la Brăila. Tot în acest an, în 4 decembrie, s-a căsătorit cu Elena Georgescu în localitatea Cățelu – raion Tudor Vladimirescu.

În perioada 1915-1916 a lucrat la Arsenalul Armatei din București. În anul 1915 a intrat în politică, devenind deputat în Partidul Național Liberal, partid care în 1919 l-a delegat să participe la Consiliul Dirigent din Sibiu.

După descoperirea întâmplătoare a gazelor naturale în Bazinul Transilvaniei (1908-1909), statul ungar a obținut dreptul de monopol asupra acestora. În anul 1915 a fost înființată Societatea Maghiară de Gaz metan (Ungarische Erdgas Gesellschaft – U.E.G.), care avea ca obiectiv explorarea și exploatarea gazului metan din regiunea Transilvaniei.

Constantin Ioan Motăș
1887-1976

După realizarea Marii Uniri la 1 decembrie 1918, în anul următor 1919 statul român a înființat Direcția Gazului Metan cu sediul la Cluj ca regie de stat, subordonată Ministerului Industriei și Comerțului din București, care a preluat de la statul ungar exploatarea gazelor

[603] Prima școală de mine din Europa

Copyright © Achim Sărășan – 2018

din Transilvania. În data de 30 iunie 1919 Constantin I. Motăș a fost numit de Consiliul Dirigent Sibiu ca administrator de Sechestru al societății U.E.G. Budapesta, conform Hotărârii nr. 4669/1919 a Consiliului Dirigent și a Deciziei nr. 629/1919 a Tribunalului din Alba Iulia. În această calitate a militat pentru lichidarea societății ungare și cumpărarea acesteia de capitalul autohton.

Încă din 1919 Constantin I. Motăș a fost numit director al Regiei de Stat „Direcția Gazelor Naturale", societate ce s-a numit din 1920 până în 1925 „Metanul".

În martie 1923 Mediașul a fost desemnat ca loc unde își va desfășura activitatea Administratorul de Sechestru în cadrul Direcției Generale.

La 6 iunie 1924 a fost adoptată „Legea privind comercializarea și controlul întreprinderilor economice ale statului", care stabilea cadrul legal al înființării societății mixte. Această lege a permis înființarea la 22 noiembrie 1925 a „Societății Naționale de Gaz metan – SONAMETAN" (după ce s-a desființat DNG Cluj) cu sediul la București. Încă din 1924 ing. C.I. Motăș a determinat înființarea la Mediaș a Direcției Centrale a Societății U.E.G.

Din anul 1927 SONAMETAN a început cumpărarea acțiunilor U.E.G. și până în anul 1932 întreaga avere a acestei societăți a fost adusă în patrimoniul societății românești. La finele anului 1934 SONAMETAN era o societate curat românească, aceasta datorită în primul rând directorului său C.I. Motăș. În acest sens prof. I. Simonescu a spus: „Prin energia și spiritul de organizare a unui român, în colaborare cu alte numeroase elemente românești, s-a înfăptuit o însemnată operă națională care relevă valoarea energetică românească, cu care s-ar mândri orice popor."[604]

Alegerea Mediașului ca „Cetate nedeclarată a gazului metan" s-a datorat directorului C.I. Motăș. Stabilirea sediului acestei imense întreprinderi aici a adus beneficii deosebite orașului și locuitorilor lui. Legat de gaz metan s-a format și

[604] I. Covrig-Nonea (coord.), *Monografia județului...*, p. 24

Copyright © Achim Sărășan – 2018

dezvoltat întreaga economie a orașului. Directorul C.I. Motăș s-a implicat și în viața socială și culturală a Mediașului. Printre realizările sale în acest domeniu menționăm ridicarea sediului societății la Mediaș, construirea unor locuințe de serviciu și a unei cantine pentru angajați. De numele său se leagă și înființarea Clubului Sportiv Gaz Metan. De asemenea, a sprijinit construirea primului gimnaziu românesc din Mediaș (str. Avram Iancu) și, alături de soția sa, s-a implicat activ în construirea Catedralei ortodoxe din Mediaș.

Primul director al Societății de Gaze din România C.I. Motăș a murit în 1976 la vârsta de 89 de ani la București și a fost înmormântat în Cimitirul Belu. Ing. Motăș a fost un mare specialist în gaze, un profesionist desăvârșit, un mare administrator și strateg de mare competență. A fost și un bun credincios și un bun român care și-a închinat viața industriei gazeifere din România, slujirii poporului și țării pe care le-a iubit atât de mult.

Pe lângă munca administrativă în domeniul cercetării și dezvoltării exploatării gazelor naturale din România, C.I. Motăș a conceput și publicat studii de profil, din care amintim: *Societatea Ungară de Gaz (U.E.G.) sub sechestru judiciar, 1924*, Diciosânmărtin, 1925; *Istoricul dezvoltării industriei gazelor naturale în decursul ultimilor 50 ani*, în *Buletinul Societății Politehnice*, București, an XLV, 1931, nr. 12; *Probleme de actualitate. Valorificarea subsolului de gaz metan din Ardeal*, Imprimeriile Independența, București, 1931; *Pe marginea proiectului legei administrative*, București, 1936; *Gazul metan ca izvor de energie*, București, 1939; *Motivele care pledează pentru distribuirea gazului natural prin societatea producătoare*, ediția a II-a, București, 1940.

10.7. Augustin Vancea
1892-1973

S-a născut la 19 decembrie 1892 în localitatea Parhida, raionul Sălard, regiunea Crișana. După studiile primare și medii a absolvit Facultatea de Științe ale naturii – Secția Geologie a

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Universității din Cluj. A urmat apoi studii post-universitare, obținând titlul de doctor în științe geologice, cu titlul „magna cum laudae".

Acad. Augustin Vancea 1892-1973

S-a căsătorit cu Irina Rusu și s-a stabilit la Mediaș, locuind pe str. Hermann Oberth nr. 31. Nu a avut copii.

Prin munca de cercetare în geologie a devenit în timp „cea mai strălucită personalitate din domeniul cercetărilor geologice care a activat în domeniul gazelor"[605].

Pe linie profesională și ierarhică a parcurs toate etapele, începând ca șef al Serviciului de stat pentru exploatări miniere Cluj (1920-1926), geolog Societatea Națională Gaz Metan (1926-30.12.1946), geolog șef la Întreprinderea de Gaz Metan Mediaș, apoi la Trustul de gaz metan „Partizanul Păcii" și la Direcția generală Gaz metan (1947-1956, când s-a pensionat), continuând și după pensionare munca de consilier la Serviciul Geologic.

Augustin Vancea a continuat munca de cercetare începută de pe băncile facultății toată viața. Din multitudinea de studii și articole publicate de marele cercetător, amintim: *Observațiuni geologice în regiunea de sud-vest a Câmpiei ardelene*, Sibiu, 1929; *Raport de activitate pe anul 1939 a Societății Naționale de Gaz Metan*, 1939; *Studiu asupra rocei poroase de zăcământ a orizontului IV de gaz de la Sărmășel*, Budapesta, 1942; *Neogenul din Bazinul Transilvaniei*, Editura Academiei, București, 1960; *Limita miocen-pliocen în bazinul Transilvaniei*, în rev. *Studii și cercetări de geologie, geofizică și geografie,* Seria Geologie, nr. 2/1967; *Cercetări geologice în regiunea Grebeniș-Dobra*, în rev. *Studii și cercetări de geologie...*, nr. 1/1968 și studii rămase în manuscris: *Studii asupra exploatărilor din Câmpia Turzii* (1932), *Câmpul de Gaz Metan Mănești* (1952) etc.

[605] I. Raica, *op. cit.*, p. 428

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Pentru competența sa și opera științifică de profil pe care ne-a lăsat-o, Augustin Vancea a fost ales membru al Comitetului de Istorie a Științei și Tehnicii din cadrul Academiei Române și membru corespondent al Academiei Române. A murit la 4 august 1973 și a fost înhumat în Cimitirul Central din Cluj-Napoca.

„Prin cercetările sale geologice și importanța acestora pentru știință, proiectarea și exploatarea gazului metan din Transilvania, dr. Augustin Vancea reprezintă pentru medieșeni un eminent om de știință care face onoare acestui oraș."[606]

10.8. Hermann Oberth

1894-1988

S-a născut la 25 iunie 1894 la Sibiu, într-o familie de intelectuali. Tatăl său Julius Oberth (1862-1946) a fost un chirurg renumit, cunoscut în țară și în străinătate. Mama sa Valerie (1869-1941), născută Krasser, a fost o femeie cultă și inteligentă, cu afinități pentru problemele tehnico-științifice. Ei s-au căsătorit în 6 iulie 1918. Bunicul dinspre mama, Friedrich Krasser, a fost un medic arhicunoscut și un poet de excepție.

În anul 1896 părinții cu familia s-au mutat la Sighișoara, medicul Julius Oberth fiind numit director al Spitalului județean din Sighișoara, funcție pe care a deținut-o până în 1926.

Din anul 1900 tânărul Hermann a urmat cursurile școlii primare și din 1904 cursurile Gimnaziului Teutsch.

Pe Oberth l-au preocupat de mic copil spațiul cosmic și posibilitatea de a cuceri acest spațiu.

Savantul Hermann Oberth 1894-1988

[606] *Ibidem*, p. 431

Copyright © Achim Sărășan – 2018

În anul 1908 a găsit soluția posibilității omului de a ajunge în spațiul cosmic. Era racheta.

În 1909 a proiectat o centrifugă pentru antrenamentul astronauților și doi ani mai târziu, în 1911, a găsit și combustibilii potriviți pentru racheta sa, și anume alcool și oxigen lichid sau aer lichid.

În 1912 a absolvit gimnaziul din Sighișoara, primul său proiect științific fiind „racheta cu combustibil lichid".

Din anul 1913 a plecat la studii la München și, deși tatăl său l-a îndrumat spre medicină, tânărul Hermann a fost atras de cursurile de aerodinamică și fizică de la Institutul politehnic.

Primul Război Mondial l-a obligat să-și întrerupă studiile universitare și să plece pe front. În 1915 a fost rănit și s-a întors la Sighișoara.

În 1917 a proiectat prima rachetă de mare distanță din lume cu combustibil lichid – alcool și oxigen lichid – cu o distanță de zbor calculată de 300 km.

La 6 iulie 1918 s-a căsătorit cu croitoreasa Mathilde Hummel din Sighișoara și apoi și-a reluat studiile de medicină la Budapesta.

Din anul 1919 s-a decis să studieze fizica. A început la Cluj, apoi la München, apoi la Göttingen și a continuat la Heidelberg.

În perioada 1920-1921 Hermann Oberth a proiectat o rachetă spațială de 100 t și apoi racheta multietajată cu trei trepte – cele superioare cu hidrogen și oxigen lichid și cea inferioară având alcool și oxigen.

În anul 1921 a pus bazele științifice ale zborului spațial, iar în anul următor a prezentat la Universitatea din Heidelberg lucrarea „Racheta spre spațiile interplanetare", lucrare ce i-a fost respinsă datorită faptului că viziunea marelui savant din România era prea avansată față de puterea de percepție a examinatorilor.

S-a întors la Sighișoara și la 18 mai 1923 și-a susținut examenul de stat la Universitatea din Cluj, prezentând disertația respinsă de Heidelberg și care aici i-a fost acceptată.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

După susținerea lucrării, Hermann Oberth a intrat în învățământ, la început la Școala de fete din Sighișoara și apoi la Școala din Deal, tot de acolo, iar din ianuarie 1925 la Gimnaziul Stephan Ludwig Roth din Mediaș, unde a predat fizică și matematică.

Între timp lucrarea „Racheta spre spațiile interplanetare" a apărut în ediția a doua în anul 1925 și cartea a intrat în cercul științific german.

În 1927, la Breslau, a luat ființă „Liga pentru navigația cosmică", societate la care a aderat și Hermann Oberth.

În anii 1928-1929 acesta a scris a doua carte a sa, „Căile navigației spațiale", lucrare numită de astronauticianul francez Robert Esnault Pelterie „Biblia astronauticii".

Oberth a încercat construirea unei „rachete adevărate", descoperind în această perioadă fenomenul fizico-tehnic „autoruperarea picăturilor de combustibil în timpul arderii". Tot în 1929 el a primit brevetul de inventator pentru trei descoperiri și soluții de rachete de la Oficiul german de invenții din Berlin, iar la 23 iunie 1930 a primit brevetul de autor pentru primul său motor de rachetă (motorul conic), experimentat cu succes pe bancul de probă. Era ajutat atunci de studentul Wernher von Braun.

În anul 1930 a fost ales președintele Ligii pentru navigație spațială, cu sediul la Berlin.

La Mediaș, Hermann Oberth a locuit pe str. Sibiului nr. 23, azi sediul muzeului care îi poartă numele.

În cadrul Liceului Stephan Ludwig Roth a predat fizica, matematica, atelier și desen tehnic.

După o întâlnire la București cu regele Carol al II-lea, la 22 aprilie 1932, Hermann Oberth a primit permisiunea să-și experimenteze cercetările științifice în atelierele Școlii de aviație din Mediaș, unde a beneficiat de tot concursul personalului foarte calificat al Școlii.

În anul 1935 Oberth a lansat la Mediaș o rachetă experimentală cu propergol lichid, orașul nostru înscriindu-și numele printre „leagănele zborului cosmic".

Copyright © Achim Sărășan – 2018

În 1937 Oberth a conceput la Mediaș o rachetă cu alcool și oxigen lichid, înaltă de 24 m, cu greutatea utilă de 3,5 t pentru distanța de zbor de 1.000 km. Din lipsă însă de oxigen lichid, marele savant a fost obligat să-și întrerupă experiențele la Mediaș.

În orașul nostru, Oberth nu avea bază materială și logistică care să-i ofere posibilitatea experimentării cercetărilor sale. Mediașul era prea mic pentru un om atât de mare. De aceea, în 1938, când a fost chemat la Viena, a părăsit orașul nostru și a încheiat un contract de cercetare cu Institutul politehnic de acolo. De atunci a început drumul european al marelui savant român.

În anul 1940 a plecat de la Viena la Dresda. Era perioada celui de-al Doilea Război Mondial. Armata germană a căutat să folosească în război rezultatele cercetărilor sale în domeniul rachetelor. Când Hermann Oberth a realizat că invențiile sale urmau să fie folosite pentru distrugerea omenirii, el, care și-a pus talentul și priceperea în folosul oamenilor, a fost atât de contrariat încât în 1941 a vrut să revină în țară, dar nu i s-a permis, pentru că „știa prea multe”.[607]

În iulie 1941 Hermann Oberth, prin ordin militar, a fost chemat la Peenemünde, unde a elaborat studiul „Optimizarea treptelor la rachetele multietajate”, pe care l-a predat lui Wernher von Braun.

La 3 octombrie 1942 a lansat la Peenemünde, pentru prima dată, racheta „Agregat 4”, prima rachetă balistică din lume.

După terminarea războiului, Oberth a plecat la Feucht, Germania, la familia sa – a avut patru copii – unde a lucrat ca grădinar până în 1948. În acel an a plecat în Elveția unde a primit o ofertă de lucru.

Din anul următor, 1949, și-a reluat cercetările și a reintrat în circuitul științific internațional. A participat la comunicări științifice și congrese în Paris și Londra.

În această perioadă a construit la Spezia, Italia, pentru prima dată în lume racheta sa pe bază de azotat de amoniu.

---

[607] Hans Barth, *Hermann Oberth*, Editura Kriterion, București, 1979, pp. 122u

Copyright © Achim Sărășan – 2018

În anul 1952, după ce a publicat lucrarea sa despre nava cosmică electrică, a făcut primele demersuri pentru a pleca în S.U.A. A plecat abia în 1955 la Redstone Arsenal (mai târziu George Marshall Space Center, de pe lângă NASA), unde a colaborat la programul spațial american sub conducerea lui Wernher von Braun.

În perioada în care a stat în S.U.A., în anul 1956 i-a fost tradusă în engleză și tipărită vechea lucrare „Racheta spre spațiile interplanetare" și în 1959 i-a apărut la editura Econ lucrarea „Automobilul lunar", a patra carte a sa despre zborul cosmic.

În anul 1962 s-a retras la pensie, la domiciliul său din Feucht, unde a scris și a lucrat în continuare.

Hermann Oberth, prin opera sa s-a dovedit, încă de la început, a fi un vizionar. „Tot ce susținea Oberth avea să devină realitate abia peste 40 de ani ... cu atâția ani buni era acesta înaintea timpului său, în domeniul imaginației despre cosmos și a unor mijloace tehnice de penetrare în acest spațiu.

După părerea noastră, el a fost una dintre cele mai remarcabile personalități găzduite de Mediaș în istoria sa.

Trei caracteristici fundamentale definesc acest geniu uman: obsesia lui pentru spațiul cosmic și pentru rachete, ținuta sa estetică și colegială cu totul remarcabilă, precum și dezinteresul pentru glorie și recunoaștere."[608]

Marele savant care a viețuit o perioadă de timp în Mediaș a avut parte de recunoaștere internațională, atât în perioada vieții, cât și după, fiind una dintre cele mai premiate personalități științifice ale lumii.[609] O minte sclipitoare, care a revoluționat

[608] I. Raica, *op. cit.*, p. 407

[609] Membru de onoare al Ligii pentru navigația spațială, Breslau, 1927; Membru de onoare al Secțiilor de Astronautică ale Academiei Franceze din Paris; Doctor honoris causa la Universitățile din Viena, Berlin, Geneva, Londra, Roma, Ohio etc.; În 1950 s-a instituit Medalia Hermann Oberth de către Societatea pentru Cercetări Spațiale din Stuttgart; Placheta de onoare a lui American Astronomical Society în 1955; Numeroase premii din partea unor uniuni astronomice din Grecia, Portugalia, U.R.S.S. La noi în țară i s-a conferit în 24 iunie 1974, de către președintele țării, N. Ceaușescu, Ordinul

Copyright © Achim Sărășan – 2018

lumea astronauticii și a făcut posibilă pătrunderea omului în cosmos, pentru cunoașterea cât mai detaliată a cerului înstelat pe care l-a iubit atât de mult și care îl chema să pătrundă cu rachetele sale tot mai sus. Și geniul acesta uman a trăit și a muncit în Mediaș, predând fizica și matematica, atelier și desen tehnic.[610]

În liniștea orașului nostru, Hermann Oberth a conceput și a pus pe hârtie zborul omului spre cer, spre înălțimile albastre.

Opera sa cuprinde peste 60 de lucrări științifice.[611] Cinci dintre invențiile sale au fost brevetate, patru la Berlin și una la București.[612]

10.9. George Popa
1912-1973

Născut la Mediaș, la 19 octombrie 1912, pe str. Anton Pann nr. 21, poetul și publicistul George Popa este considerat „unul din cei mai importanți dintre toți poeții pe care i-a avut Mediașul în istoria culturii sale până acum”.[613]

Poetul mediesean a absolvit Școala normală din Deva în 1930. După terminarea studiilor, până în anul 1937 a funcționat

„Meritul științific cl. I al Republicii Socialiste România”. Lista distincțiilor se găsește la H. Barth, *op. cit.*, pp. 271-273.

[610] Despre viața și activitatea lui științifică s-au scris foarte multe lucrări. Hans Barth, biograful de care ne-am folosit și noi, indică, în cadrul unei liste selective, printre altele, următoarele studii: Hartl, H.: *Hermann Oberth – Vorkämpfer der Weltraumfahrt (Hermann Oberth – Pionier al zborului spațial)*, Ed. Opperman, Hanovra 1958; Walters, H.: *Hermann Oberth – Father of Space Travel (Hermann Oberth – Părintele zborului spațial)*, New York 1962; Fritz, A.: *Der Weltraumprofessor (Profesorul zborului cosmic)*, Ed. Ensslin & Laiblin, Reutlingen 1969; Roth-Oberth, E.: *Hermann Oberth Wirken für die Raumfahrt (Contribuțiile lui Hermann Oberth la navigația spațială)*, DRL-Mitteilungen 71-24, 1971; Zăgănescu, F.: *De la Icar la cuceritorii Lunii*, Ed. Albatros, București 1975; Barth, H.: *Hermann Oberth,* Edit. Kriterion, București, 1979 ș.a.

[611] Catalogul acestora poate fi găsit la H. Barth, *op. cit.*, pp. 274-277

[612] *Ibidem*, p. 278

[613] I. Raica, *op. cit.*, p. 421

Copyright © Achim Sărășan – 2018

ca învățător în diferite sate din jurul Mediașului și apoi s-a stabilit la Mediaș. Aici a continuat munca de învățător, iar între anii 1954-1958 a fost numit director al Bibliotecii din Mediaș.

S-a căsătorit cu o descendentă din familia Lambrino și a avut un fiu, Mircea Radu Popa.

Poetul George Popa 1912-1973

George Popa a fost, înainte de toate, un dascăl de cuget și simțire românească. Și-a închinat viața luminării sufletelor atâtor generații de copii ai Mediașului. Învățător de vocație, s-a străduit să convingă deopotrivă pe părinți și copii de necesitatea frecventării școlii, iar cu perseverență și multă răbdare a devenit un adevărat părinte al elevilor. Fiind de o mare noblețe sufletească, el a ajutat în special copiii din familii mai modeste material, pentru ca aceștia să nu abandoneze școala.

Fire poetică, înzestrat cu darul cuvântului, George Popa a început să scrie poezie de timpuriu, versurile sale încărcate de lirism fiind publicate în reviste, nu numai din zona transilvană, ci și de dincolo de munți: „Viața literară”, „Universul literar”, „Vremea”, „Revista Fundațiilor Regale” ș.a.

În anul 1936 a publicat volumul „Plecarea spre legendă”, volum căruia i-a fost decernat „Premiul Societății scriitorilor”. Doi ani mai târziu, în 1938, pentru volumul „Manole vorbește zărilor”, o comisie alcătuită din Șerban Cioculescu, Liviu Rebreanu, Victor Ion Popa și Pompiliu Constantinescu i-a acordat premiul I.

Opera sa publicistică este întregită de două cicluri de versuri, „Tristul argonaut” și „Inimă sub arcuș”. O parte dintre ele au fost publicate în reviste literare ca: „Tribuna”, „Astra”, „Tribuna Sibiului”, „Transilvania”, „Junimea literară”, „Hyperion” ș.a.

O parte din poezia poetului mediețean a apărut în lucrarea „Mâhniri lângă leagăn”.[614] Cartea are trei părți: „Plecarea spre

[614] George Popa, *Mâhniri lângă leagăn*, Editura Minerva, București, 1972

Copyright © Achim Sărășan – 2018

legendă" – 1936, „Tristul argonaut" – 1936-1950 și „Inimă sub arcuș" – 1950-1970; și este o selecție a celor mai reprezentative poezii din valoroasa sa operă.

O bună parte din viața și activitatea poetului a fost legată de revista „Lanuri" (1933-1939), considerată a fi „copilul său de suflet". Prin străduința lui George Popa și a colaboratorului său, prozatorul Mihail Axente, revista a devenit o publicație de ecou, în paginile căreia au debutat o seamă de tineri scriitori ca: Ion Moldoveanu, Ion Th. Ilea, Radu Stanca etc.

În revista medieșeană au publicat lucrări și scriitori consacrați ca: Tudor Arghezi, Ion Minulescu, Ion Pillat.

Nivelul literar înalt al revistei a fost menținut de grupul de redactare printr-o selecție atentă a textelor publicate, selecție reliefată în crezul „Acceptăm literatura bună sub orice înfățișare".

George Popa a fost implicat și în viața publică, îndeplinind funcții administrative: reprezentant al Direcției Generale a Teatrelor și Operelor și al Societății Compozitorilor români din județul Târnava Mare și director al Bibliotecii din Mediaș (1954-1958).

S-a pensionat de boală în anul 1968, dar a continuat să scrie. Dintre ultimele poezii ale sale, o parte rămase nepublicate, reproducem câteva versuri de o frumusețe și bogăție spirituală deosebită:

„E Anul nou, Ioane...
Mai ții minte ce făcea mama în seara de Ajun?
Ne aduna în casa dinainte
Și la icoana Precestii Preasfinte
Îngenuncheați, cel care a fost mai bun
Rostea o rugăciune – o mai știi?

Iisuse Doamne, dacă ți-am greșit
În anul care acum se va sfârși
Ne iartă Tu, cu multa-Ți milă,
Ne fă curați, așa cum ne-ai dorit
Dă mamei, tatei, Doamne, sănătate
Și spor la toate câte le pornesc.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Dă roade îmbelşugate la bucate,
Aşază în lume Sfânta-Ţi direptate
Şi pace între cei ce se învrăjbesc.

De ce ți-e, Ioane, sufletul bulboană
Ca apele cuprinse de tumult?
Și de ce îți joacă lacrima în geană?
Hai frate, îngenunche la icoană
Să spunem rugăciunea ca demult!”

S-a stins din viață în 19 septembrie 1973, după o perioadă de boală cruntă. Despre el I. Raica a spus: „G. Popa a fost un mediețean trup și suflet, nu atât pentru că s-a născut în *Gropile* orașului, ci mai ales prin aceea că el a înțeles, ca puțini alții, limbajul localnicului, apucăturile lui, stabilitatea prieteniei omului de aici și gustul rafinat al acestuia pentru taclale... Poetul a pătruns până la detaliu tâlcul vieții și simțirile concetățenilor săi și tot el ne-a lăsat descrieri ale orașului...”.[615]

10.10. Octavian Fodor
1913-1976

S-a născut la 17 octombrie 1913, părinții săi Ioan și Maria, ca de fapt și bunicii săi, fiind „băștinași” ai Mediașului.

La 15 ani a rămas orfan de ambii părinți (1928-1929), având doi frați mai mici, Costică (11 ani) și Florin (7 ani). Au fost crescuți de fratele tatălui său, Vasile Fodor, care s-a ocupat de ei în mod exemplar, sprijinindu-i să-și construiască un viitor frumos.

Octavian Fodor și-a început studiile la Mediaș. După ce a terminat clasele primare la Școala generală nr. 1 (Țecheș), îl găsim apoi la Liceul Stephan Ludwig Roth. După o scurtă perioadă, a fost transferat la Liceul Sfântul Vasile din Blaj, unde

[615] I. Raica, *op. cit.*, p. 420

Copyright © Achim Sărășan – 2018

a terminat studiile medii. A urmat apoi cursurile Facultății de Medicină din Cluj, pe care a absolvit-o în anul 1937.

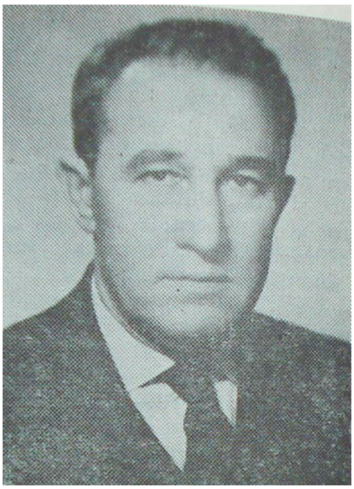

Acad. Octavian Fodor
1913-1976

Pe lângă profesarea medicinii în spitale, Octavian Fodor a urmat și cariera universitară. Sprijinit de profesorul Iuliu Hațieganu, a parcurs toate etapele învățământului universitar: asistent – 1938, șef de lucrări – 1949, conferențiar universitar – 1955 și profesor plin din 1961.

În perioada 1949-1953 a lucrat la Timișoara într-o clinică. A plecat apoi, în 1958, la Paris pentru specializare. După ce s-a întors în țară s-a stabilit la Cluj și în anul 1966 merituosul profesor universitar a fost numit rector al Institutului Medico-Farmaceutic din Cluj, funcție pe care a deținut-o până în anul 1976.

Între anii 1963-1980 marele profesor a desfășurat o activitate laborioasă în domeniul cercetărilor științifice. Munca de cercetare și rezultatele la care a ajuns au fost publicate într-o serie de studii care i-au adus consacrarea. Dintre ele amintim: „Colitele cronice”[616], „Boala ulceroasă”[617], „Enterocolita cronică”[618] în colaborare cu D. Dumitrescu și „Biologia și vârsta”[619].

Cercetarea științifică a reputatului om de știință a fost legată, în mod special, de problemele de bază ale patologiei digestive, boala ulceroasă, hepatita cronică ș.a. Rezultatele cercetărilor sale au fost publicate, pe lângă studiile amintite mai sus, și în opera sa de căpătâi, „Tratatul elementar de medicină internă”[620] (două vol., cca 2.200 de pagini), considerată a fi una dintre cele mai importante lucrări în domeniu.

---

[616] Editura Medicală, București, 1963
[617] Editura Academiei R.S.R., București, 1968
[618] Editura Medicală, București, 1973
[619] Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1971
[620] Vol. I-II, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1972

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Pe lângă lucrările de specialitate pe care le-a scris, amintim și lucrarea eseistică „În căutarea unor performanțe”, în trei volume.[621]

Nivelul profesional înalt pe care l-a atins marele savant din Mediaș, activitatea sa științifică, munca și dăruirea sa în tratarea bolnavilor, i-au fost recunoscute, el primind numeroase titluri și distincții: medic emerit, profesor emerit, membru al Academiei de Științe Medicale.

Din anul 1967 Octavian Fodor a devenit membru al Academiei Române.

El a fost cunoscut și apreciat și la nivel internațional, fiind membru al Organizației Mondiale de Gastroenterologie, al Societății de Medicină Internă, al Uniunii Terapeutice Internaționale și al Uniunii Medicale Balcanice. A fost de asemenea și membru de onoare al Grupului de alergologi și imunologi din țările latine. A susținut conferințe în marile centre medicale: Paris, Leningrad, Boston, Los Angeles, Philadelphia, Stockholm, Uppsala ș.a.

Distincțiile primite din partea conducerii țării noastre și a lumii medicale întregesc tabloul recunoașterii dimensiunii muncii și dăruirii sale profesionale în slujba oamenilor: „Steaua Republicii,”, clasa a IV-a (1964); „Meritul științific”, clasa a II-a (1971); „Meritul sanitar” ș.a.

Chiar dacă performanțele sale profesionale și recunoașterea publică a acestora l-au situat în sferele cele mai înalte ale lumii științifice medicale, marele savant din Mediaș a rămas același om modest, bun, răbdător, cu spirit de sacrificiu, iubindu-și pacienții pe care i-a îngrijit cu devotament, căutând să vindece și să aline durerile, calități ce i-au adus prețuirea și recunoștința tuturor bolnavilor, la însănătoșirea cărora a contribuit din plin.

A fost și un mare profesor, îndrumându-și studenții cu toată dragostea și susținându-i profesional, zicând: „Este bine ca tinerii de după tine să te ajungă, să te întreacă și să strălucească”.

[621] Editura Dacia, Cluj-Napoca, vol. I 1964, vol. II 1976, vol. 3 1980

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Pentru tot ce a fost, pentru tot ce-a făcut în folosul oamenilor, Octavian Fodor „rămâne cea mai proeminentă personalitate românească a Mediașului, din cele mai vechi timpuri și până în prezent. Octavian Fodor este o conștiință.”[622]

*
* *

Ne oprim, din păcate, cu prezentarea oamenilor de seamă ai Mediașului aici, din lipsă de spațiu. Lucrarea de față nu și-a propus să epuizeze acest subiect. Despre alți oameni care s-au născut și au trăit în orașul nostru s-au scris volume întregi. Lucrarea „Profiluri medieșene”[623], alături de altele, a reușit să facă o prezentare cât mai completă a oamenilor mari ai Mediașului.

De-a lungul timpului, în Mediaș au trăit și au muncit mulți oameni de geniu care au rămas anonimi. Zeci de generații au contribuit, prin munca lor, la dezvoltarea orașului și a zonei noastre, pentru ca orașul nostru să devină ceea ce este. Muncitori, tehnicieni și ingineri, care au lucrat în fabricile din Mediaș, și-au adus aportul prin invenții și inovații, brevetate sau nu, la creșterea producției și perfecționarea fluxului tehnologic.

Lumea intelectuală din Mediaș, învățători, profesori, medici, preoți, au contribuit și ei, de-a lungul timpului, la instruirea, educarea, sănătatea morală și fizică a locuitorilor de aici și la bunăstarea lor materială.

În concluzie spunem că Mediașul a fost și este ceea ce este datorită tuturor locuitorilor săi, indiferent de etnie, clasă socială, pregătire profesională sau religie, pentru că toți au fost animați de aceeași dragoste față de orașul lor.

---

[622] Gheorghe Bușoiu și Lucian Giura, *Profiluri medieșene*, vol. I, Editura Techno Media, Sibiu, 2011, p. 145
[623] *Ibidem*

Copyright © Achim Sărășan – 2018

11. Bibliografie

11.1. Izvoare

11.1.1. Izvoare inedite (arhive și manuscrise)

ABR-C-Matricola-*„Matricula defunctorum ab anno 1931-1972”*, Arhiva Bisericii romano-catolice din Mediaș.

Arhiva Colegiului Tehnic „Mediensis”, *Monografia școlii dactilografiată*, Mediaș, 1956 și 1966; Dosare 1953-1971, 1975-1990, 1948-2009.

Arhiva Liceului St.L. Roth.

Arhiva Națională Istorică centrală, fond Ministerul Industriei și Comerțului. Direcția generală a minelor, Dosar 74/1928 f. 93.

Arhiva Școlii nr. 2 Mediaș, adresa nr. 34471/1932 în Registrul de intrări-ieșiri 1932/1934.

Arhiva Școlii Militare Tehnice de Aviație Traian Vuia, Registrul de procese verbale ale Consiliului profesoral 1927-1949; Registrul jurnal pentru istoricul Școlii.

BOERIU, Petru, *Monografia Catedralei Mediaș*, lucrare manuscris în Arhiva Catedralei Mediaș.

Historia Domus sau Analele parohiilor aparținătoare tractului protopopesc al Mediașului, lucrare manuscris în Arhiva Bisericii greco-catolice din Mediaș.

JAMPA, Elena, *Efectele celui de-al Doilea Război Mondial în Mediaș,* studiu în manuscris.

LUNCEANU, Augustin, *Conferință despre Școala Agricolă*, Manuscris în arhiva familiei Andron – Strada Păcii.

STOIAN, Valeriu, *Monografia Bisericii Greco-catolice din Mediaș*, Arhiva Bisericii greco-catolice din Mediaș, Mediaș, 1976.

SZABÓ, Attila M., *Monografia Mediașului*, lucrare manuscris.

11.1.2. Izvoare edite (izvoare documentare și narative)

ANONYMUS, *Gesta Hungarorum*, traducere de Gheorghe Popa-Lisseanu, *Izvoarele istoriei românilor*, vol. I – *Faptele Ungurilor de Secretarul Anonim al Regelui Bela*, Editura Bucovina, București, 1934.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

BEJU, Ioan N.; HITCHINS, Keith, *Biserica Ortodoxă Română în secolul XVIII: conscripții. statistici*, Editura Urbana, Sibiu, 1991.

BZENSZKY, Rudolf, *Erdély leírása a XVII. századból*, traducere, prefață și note de Dr. János Banner, Tipografia Novotha Andor, Jászberény, 1913.

Documente privind Istoria României, seria C – Transilvania, sec. XI-XIII: vol. I (1075-1250), II (1251-1300) și sec. XIV: vol. I (1301-1320), II (1321-1330), III (1331-130), IV (1341-1350), Editura Academiei R.P.R., București, 1951-1955.

EISENBURGER, Eduard; KRONER, Michael, *Sächsisch-schwäbische Chronik*, Editura Kriterion, București, 1976.

GÜNDISCH, Gustav; ZIMMERMANN, Franz, *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, vol. IV, Editura Verein für Siebenbürgische Landeskunde, 1937, Sibiu; vol. V și VI, Editura Academiei R.S.R., București, 1975 și 1981.

HOLBAN, Maria (coord.), *Călători străini despre Țările române*, vol. I-II, VI, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1968-1970, 1980.

HURMUZAKI, Eudoxiu de; DENSUȘIANU, Nicolae, *Documente privitóre la istoria Românilor*, vol. I, 1 (1199-1345) și II, 2, (1451-1510), Editura I.V. Socecu, București, 1887 și 1891.

Magyarország tőrténete, vol. I, Budapesta, 1954.

PUȘCARIU, Ilarion (ed.), *Documente pentru limbă și istorie*, vol. I, Tipografia Archidiecezană, Sibiu, 1889.

ROSINI, Johannis, *Antiquitatum Romanarum corpus absolutissimum*, Apud Salomonem Schouten, Amsterdam, 1743.

SZENTPÉTERY, Imre (ed.), *Scriptores Rerum Hungaricarum*, 2 vol., Editura Typis Regiae Universitatis Litterarum Hungaricae, Budapesta, 1937-1938.

TEUTSCH, Georg Daniel, *Urkundenbuch der Evangelischen Landeskirche A.B. in Siebenbürgen*, vol. I, Editura Theodor Steinhaußen, Sibiu, 1862.

THEIL, Rudolf; WERNER, Carl, *Urkundenbuch zur Geschichte des Mediascher Kapitels bis zur Reformation*, Editura Theodor Steinhaußen, Sibiu, 1870.

Topographia Magni Regni Hungariae, Editura Voigt, Viena, 1718.

TRAUSCH, Josephus, *Chronicon Fuchsio-Lupino-Oltardinum sive Annales Hungarici et Transsilvanici*, partea I – 990-1630, Editura Gött, Coronae (Brașov), 1847.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

TRÖSTER, Johannes, *Das Alt und Neu-Teutsche Dacia*, Editura Kramer, Nürnberg, 1666.

ZIMMERMANN, Franz; WERNER, Carl, *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, vol. I-III, Tipăritura W. Krafft, Sibiu, 1892-1902.

11.1.3. Periodice

Activitățile Muzeului Regional Mediaș, I, 1953.

Activitățile Muzeului Regional Mediaș, II, 1954.

Almanahul creștin ortodox Cluj-Sibiu-Oradea, 1950.

Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde, Neue Folge, I, 1853, Sibiu (Originalul în Arhiva Mediașului nr. 69).

Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde, Neue Folge, III, 1858, Sibiu.

Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde, Neue Folge, V, 1862, Sibiu.

Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde, Neue Folge, IX, 1870, Sibiu.

Buletinul Oficial nr. 16/1968.

Calendariu Sibiu 1884, 1896, 1906, 1908, 1910, 1919, 1936, 1950.

Curentul din 21 februarie 1937.

Decizia nr. 21.283/1949 – Ordinul Ministerului cultelor.

Decizia Arhiepiscopiei Sibiu nr. 887/1954.

Decizia Arhiepiscopiei Sibiu nr. 4515/1954.

Decretul Regal 3761 din 10 nov. 1924.

Gazeta Transilvaniei din 3 iunie 1848, nr. 45.

Îndrumător bisericesc pe 2016.

Liceul Teoretic Stephan Ludwig Roth Mediaș Anuar 2004.

Mediascher Zeitung, nr. 40 din 9 octombrie 1943.

Monitorul oastei, nr. 55 din 11 nov. 1920.

Sionul Românesc, nr. 13/1866, Viena.

Șematismul veneratului cler al Archidiecesei Metropolitane Greco-Catolice a Alba-Iuliei și Făgărașului pe anul 1876, 1880, 1890, 1900, Tipografia Seminarului Arhidiecezan, Blaj.

Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt, an 43, nr. 12.993 din 22 iunie 1916, Sibiu.

Transilvania, nr. 9, 1890.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

11.2. Literatură de specialitate

11.2.1. Lucrări

ALBU, Nicolae, *Istoria învățământului românesc din Transilvania până la 1800*, Tipografia „Lumina”, Miron Roșu, Blaj, 1944.

Idem, *Istoria școlilor românești din Transilvania între 1800-1867*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1971.

ARMBRUSTER, Adolf, *Dacoromano-saxonica*, Editura Enciclopedică, București, 1980.

AVRAM, Alexandru; GIURA, Lucian, *Mediaș. Mic îndreptar turistic*, Editura Sport-Turism, București, 1985.

AVRAM, Alexandru, *Topografia monumentelor din Transilvania. Municipiul Mediaș*, Editura Altip, Alba Iulia, Sibiu, 2006.

BARIȚIU, George, *Părți alese din Istoria Transilvaniei*, vol. II, Tipografia W. Krafft, Sibiu, 1890.

BARTH, Hans, *Hermann Oberth*, Editura Kriterion, București, 1979.

BÂRZU, Ligia, *Continuitatea populației autohtone în Transilvania în secolele IV-V (Cimitirul nr. 1 de la Bratei),* Editura Academiei R.S.R., București, 1973.

BELLU, Radu, *Mica monografie a căilor ferate din România*, vol. I – *Regionala Căi Ferate Brașov*, Editura Filaret, București, 1995.

BIDILICĂ-VASILACHE, Georgeta, *ROMGAZ-ul de la modelul estic la cel vestic*, Editura Samuel, Mediaș, 2007.

BORDEIANU, Mihai; VLADCOVSCHI, Petru, *Învățământul românesc în date*, Editura Junimea, Iași, 1979.

BRUSANOWSKI, Paul, *Pagini din istoria bisericească a Sibiului medieval*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj, 2007.

Idem, *Învățământul confesional ortodox român din Transilvania între 1848-1918*, vol. I, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2010.

BUCUR, Bogdan (ed.), *Cartea de aur a Centenarului Marii Uniri*, Editura Rao, București, 2017.

BUNEA, Augustin, *Episcopii Petru Pavel Aron și Dionisie Novacovici sau Istoria românilor transilvăneni de la 1751 la 1764*, Tipografia Seminarului Arhidiecezan, Blaj, 1902.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

BUȘOIU, Gheorghe; GIURA, Lucian, *Profiluri medieșene*, vol. I, Editura Techno Media, Sibiu, 2011.

BUȘOIU, Livia E., *Repere în timp 1826-2001. Școala Mihai Eminescu*, Mediaș, 1996.

CERNOVODEAN, Dan, *Știința și arta heraldică în România*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1977.

CHERESTEȘIU, Victor; DAICOVICIU, Constantin; PASCU, Ștefan; MORARIU, Tiberiu, *Din Istoria Transilvaniei*, vol. I, Editura Academiei R.P.R., București, 1960. CHERESTEȘIU, Victor; BODEA, Cornelia; SURDU, Bujor; MUREȘAN, Camil; CONSTANTIN, Nuțu; ACAȚIU, Egyed; CURTICĂPEANU, V., *Din Istoria Transilvaniei*, vol. II, Editura Academiei R.P.R., București, 1961.

CHISĂLIȚĂ, Dumitru, *O istorie a gazelor naturale din România*, Editura AGIR, București, 2009.

CHRISTESCU, Vasile, *Istoria militară a Daciei romane*, Editura Fundația Regele Carol I, București, 1937.

COVRIG-NONEA, Ion (coord.), *Monografia județului Târnava Mare*, Tipografia Miron Neagu, Sighișoara, 1943.

DRAGOMIR, Silviu, *Revoluția românilor din Transilvania în anii 1848-1849*, Editura Cartea Românească, Cluj-Sibiu, 1944-1946.

DRĂGAN, N., *Dezvoltarea Industriei în Mediaș între anii 1918-1944*, Mediaș, 1957.

DRĂGUȚ, Vasile, *Arta gotică în România*, Editura Meridiane, București, 1979.

DROTLOFF, Hansotto; SCHUSTER, Günther E., *Mediasch: Ein historischer Streifzug durch die siebenbürgisch-sächsische Stadt an der Kokel*, Editura Schiller, Sibiu, 2009.

DUMITRU, Tudor, *Arheologia Română*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1976.

GIURA, Lucian, *Contribuții la istoria gazului metan din România*, Editura Universității „Lucian Blaga”, Sibiu, 1998.

GIURA, Maura Geraldina; GIURA, Lucian, *Despărțământul Mediaș al ASTREI (1890-1948)*, Editura Universității „Lucian Blaga”, Sibiu, 2008.

GRÄSER, Andreas, *Umrisse zur Geschichte der Stadt Mediasch*, Editura Theodor Steinhaußen, Sibiu, 1862.

GRECEANU, Eugenia, *Monumente medievale din Mediaș*, Editura Meridiane, București, 1968.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

GÖLLNER, Carol, *Stephan Ludwig Roth*, Editura Militară, București, 1982.

GÜNDISCH, Gustav, *Aus Geschichte und Kultur der Siebenbürger Sachsen. Ausgewählte Aufsätze und Berichte*, Editura Böhlau, Köln/Viena, 1987.

Istoria aviației române, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1984.

GYÉMÁNT, Ladislau, *Mișcarea națională a românilor din Transilvania 1790-1848*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986.

GYÉMÁNT, Ladislau, *Evreii din Transilvania în epoca emancipării 1790-1867*, Editura Enciclopedică, București, 2000.

GYÖRGY, Jozsef, *A Ferencrendiek Élete és Muködése Erdélyben (Viața și activitatea franciscanilor în Ardeal)*, Editura Szent Bonaventura, Cluj, 1930.

HAUER, Franz von; STACHE, Guido, *Geologie Siebenbürgens*, Editura Wilhelm Braumüller, Viena, 1863.

HODÂRNĂU, Mircea, *Medieșenii rock and roll (O istorie muzicală a Mediașului)*, vol. I-II, sub egida Asociației Culturale „Mediașul Nostru”, 2015.

HOREDT, Kurt, *Contribuții la istoria Transilvaniei în secolele IV-XIII*, Editura Academiei R.P.R., București, 1958.

IONESCU, Ștefan, *Mediaș. Monumente medievale*, Editura Honterus, Sibiu, 2002.

Idem, *Biserica «Înălțarea Domnului» din Mediaș*, Editura Techno-Media, Sibiu, 2009.

IORGA, Nicolae, *Istoria românilor din Ardeal și Ungaria*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989.

Idem, *Neamul românesc în Ardeal și Țara Ungurească la 1906*, Editura Saeculum I.O., București, 2005.

KNALL, Helmuth Julius (coord.), *Mediaș – pagini de istorie (1267-2002) / Mediasch – Blätter aus der Geschichte (1267-2002)*, Editura Forum, Mediaș, 2002.

Idem, *Contribuții la istoria presei medieșene*, Editura Forum, Mediaș, 2003.

Idem, *Imagini din istoria orașului Mediaș / Bilder aus der Geschichte der Stadt Mediasch*, colecția Bibliotheca Historica Mediensis, VIII, Editura Forum, Mediaș, 2004.

Idem, *Liceul Stephan Ludwig Roth. Fragmente istorice / Stephan Ludwig Roth Gymnasium. Geschichtliche Fragmente*, vol. I,

Copyright © Achim Sărășan – 2018

colecția Bibliotheca Historica Mediensis, X, Editura Crisserv, Mediaș, 2004.

Idem, *Beiträge zur Geschichte der Stadt aus vier Jahrhunderten*, vol. I, Editura Crisserv, Mediaș, 2007.

Idem, *Mediaș – 740*, colecția Bibliotheca Historica Mediensis, XIV, Editura Crisserv, Mediaș, 2008.

KÖTZSCHKE, Rudolf, EBERT, Wolfgang, *Geschichte der ostdeuschen Kolonisation*, Editura Bibliographisches Institut, Leipzig, 1937.

LĂPĂDAT, Daniela, *Contribuții la Istoricul Bisericii Române Unite cu Roma greco-catolică din protop. Mediaș 1997* (lucrare pentru gradul întâi susținută la Universitatea Babeș Bolyai – Facultatea de Istorie, Cluj-Napoca).

LUCA, Sabin Adrian; PINTER, Zeno Karl; GEORGESCU, Adrian, *Repertoriul arheologic al județului Sibiu*, seria Bibliotheca Septemcastrensis, III, Universitatea „Lucian Blaga", Editura Economică, Sibiu, 2003.

MARIENBURG, Lucas Joseph, *Geographie des Groß-fürstenthums Siebenbürgen*, 2 vol., Editura Martin Hochmeister, Sibiu, 1813.

MAXIM-KALMAR, Zoia, *Neo-Eneoliticul din Transilvania. Date arheologice și matematico-statistice*, seria Bibliotheca Musei Napocensis, XIX, colecția Istoria Transilvaniei, II, Editura Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei, Cluj-Napoca, 1999.

MĂRCULEȚ, Vasile; MĂRCULEȚ, Ioan; MĂRCULEȚ, Cătălina, *Mediaș. Scurtă prezentare monografică*, Biblioteca Municipală Mediaș, Mediaș, 2002.

MĂRCULEȚ, Vasile; MĂRCULEȚ, Ioan, *Mediaș. Istorie, demografie, personalități*, Editura Sfântul Ierarh Nicolae, Brăila, 2011.

MĂRCULEȚ, Vasile; KNALL, Helmuth Julius (eds.), *Mediaș – 750*, 3 vol., Editura Crisserv, Mediaș, 2015-2017.

MOGA, Ioan, *Voievodatul Transilvaniei. Fapte și interpretări istorice*, Tipografia „Cartea Românească din Cluj", Sibiu, 1944.

MUREȘAN, Camil, *Ioan de Hunedoara și vremea sa*, Editura Tineretului, București, 1957.

NÄGLER, Thomas; SCHOBEL, Josef; DROTLEFF, Karl, *Geschichte der siebenbürgisch-sächsischen Landwirtschaft*, Editura Kriterion, București, 1984.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

NIEDERMAIER, Paul, *Siebenbürgische Städte*, Editura Kriterion, București, 1979.

PASCU, Ștefan (coord.), *Istoria României*, vol. II, Editura Academiei, București, 1962.

Idem, *Marea Adunare Națională de la Alba Iulia*, Editura Universității „Babeș-Bolyai", Cluj, 1968.

Idem, *Voievodatul Transilvaniei*, vol. I (ediția a II-a) și II, Editura Dacia, Cluj, 1972 și 1979.

Idem, *Istoria României. Compendiu*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1974.

Idem, *Istoria Învățământului din România*, vol. I, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1983.

PATAI, Raphael, *The Jews of Hungary; History, Culture, Psychology*, Editura Wayne State University Press, Detroit, 1966.

PAUL, Iuliu, *Cultura Petrești*, Editura Museion, București, 1992.

PĂCĂȚIAN, Teodor V., *Cartea de aur*, vol. I, ediția a II-a, Tipografia Iosif Marschall, Sibiu, 1904.

PĂCURARIU, Mircea, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, 3 vol., Editura Institutului Biblic și de Misiune ortodoxă al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980-1981.

Idem, *Pagini de istorie bisericească românească*, Editura Mitropoliei Ardealului, Sibiu, 1991.

Idem, *Uniația în Transilvania în trecut și astăzi*, Editura Mitropoliei Ardealului, Sibiu, 1994.

PÂRVAN, Vasile, *Getica. O protoistorie a Daciei*, Editura Cultura Națională, București, 1926.

Idem, *Getica*, ediție Radu Florescu, Editura Meridiane, București, 1982.

POPA, Dumitru, *Viața rurală în Transilvania romană*, Editura Alma Mater, Sibiu, 2001.

POPA, George, *Mâhniri lângă leagăn*, Editura Minerva, București, 1972.

POPESCU, Ilie, *Căi ferate. Transporturi clasice și moderne*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1987.

PREDA, Constantin (coord.), *Enciclopedia arheologiei și istoriei vechi a României*, vol. III, Editura Enciclopedică, București, 2000.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

PROTASE, Dumitru, *Problema continuității în Dacia în lumina arheologiei și numismaticii*, Editura Academiei R.P.R., București, 1966.

PROTOPOPESCU, Lucia, *Contribuții la istoria învățământului din Transilvania 1774-1805*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1966.

PUȘCARIU, Ioan, *Date istorice privitoare la familiile nobile române*, Editura Societății Culturale Pro Maramureș „Dragoș Vodă", Cluj-Napoca, 2003.

RAICA, Ioan, *Mediaș. Terra Medies*, Editura Universității „Lucian Blaga", Sibiu, 2004.

RĂMUREANU, Ioan; ȘESAN, Milan; BODOGAE, Teodor, *Istoria Bisericească Universală,* vol. II, Editura Institutului Biblic și de Misiune ortodoxă al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1993.

REBREANU, Liviu, *Pădurea spânzuraților*, Editura pentru literatură, București, 1969.

REINERTH, Karl, *Die Gründung der Evangelischen Kirchen in Siebenbürgen*, colecția Studia Transilvanica, V, Editura Böhlau, Köln-Viena, 1979.

ROSKA, Márton, *Erdély Régészeti Repertoriuma. I. Őskor (Repertoriul arheologic al Transilvaniei. I. Preistoria)*, Editura Nagy Jenő és Fia, Cluj, 1942.

ROTARIU, Traian (coord.), *Recensământul din 1850, Transilvania*, ediția a II-a, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2004.

ROTH, Stephan Ludwig, *Lupta pentru limbă în Transilvania*, 1842, Brașov.

Idem, *Lupta pentru limbă în Transilvania*, Editura Gramar 100+1, București, 1998.

SALZER, Johann Michael, *Der königlich freie Markt Birthälm in Siebenbürgen*, Editura Karl Graeser, Viena, 1881.

STOENESCU, Ștefan Mihail (ed.), *Atlasul Climatologic al Republicii Socialiste România*, tipărit de Comitetul de Stat al Apelor și Institutul Meteorologic, București, 1966.

SZABÓ, György Piusz, *Ferencrendiek a magyar történelemben (Ordinul franciscanilor în istoria maghiară)*, Budapesta, 1921.

ȘTEFU, Viorel, *Muzeul Alt-Mediasch*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2017.

TĂNASE, Michel, *Villes neuves en Transylvanie entre les XII-XIII siecles* (teză de doctorat), Saint Denis, 1981.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

TOGAN, George, *Biserica Română Unită din Mediaș*, Tipografia W. Recker, 1936.

TOGAN, George, *Mediaș. Istorie romanțată*, colecția Luceafărul, Editura Dacia Traiană, București, 1944.

TRAUSCH, Joseph, *Schriftsteller-Lexikon oder biographisch-literärische Denk-Blätter der Siebenbürger Deutschen*, vol. II, Editura Gött, Brașov, 1870.

ȚIPLEA, Mircea; HAGEANU, Daniel; ISPRĂVNI-CEANU, Clementin, *Monografia Școlii militare de maiștri și subofițeri a Forțelor aeriene 1920-2004*, Editura Crisserv, Mediaș, 2004.

VĂTĂȘIANU, Virgil, *Istoria artei feudale în Țările Române*, vol. II, Editura Academia R.P.R., București, 1959.

VOILEANU, Matei, *Icoane din viața Bisericii. Anul 1804*, Tip. Arhidiecezană Sibiu, 1921.

Idem, *Contribuțiune la Istoria bisericească din Ardeal*, Tip. Arhidiecezană Sibiu, 1928.

ZAHARIA, Eugenia, *Populația românească în Transilvania în secolele VII-VIII (Cimitirul nr. 2 de la Bratei),* Editura Academiei R.S.R., București, 1977.

ZSIGMOND, Jakó, *Adatok a dézsma fejedelemségkori adminisztrációjához*, Erdélyi-Múzeum-Egyesület, Cluj, 1945.

11.2.2. Studii

ABRUDAN, Mircea-Gheorghe, „Organizarea administrativă a Eparhiei Ardealului între anii 1866-1920”, în *Îndrumător bisericesc pe anul 2016 (Anul 164)*, Editura Andreiană, Sibiu, 2016.

BINDER, Paul, „Lista iarmaroacelor din Transilvania în vechile calendare din secolele XVI-XVII”, în *Analele Brăilei*, I, 1993, pp. 317-327.

BLĂJAN, Mihai; TOGAN, George, „Descoperiri celtice și dacice la Mediaș și împrejurimi”, în *Acta Musei Porolissensis*, II, 1978, pp. 39-51.

BLĂJAN, Mihai; BOTEZATU, Dan; COMȘA, Doina, „Mormîntul de incinerație hallstattian de la Mediaș (jud. Sibiu)”, în *Apulum*, XXIV, 1987, pp. 47-54.

CHIRILĂ, Eugen; LUCĂCEL, Vasile; PEPELEA, Vasile; TOGAN, George, „Descoperiri monetare antice și bizantine în

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Transilvania", în *Acta Musei Napocensis*, IV, 1967, Cluj-Napoca, pp. 457-460.

CIOBANU, Virgil, „Statistica românilor din Ardeal făcută de administrația austriacă la anul 1760-1762", extras din *Anuarul Institutului de Istorie Națională* din Cluj, III (1924-1925), Editura Institutul de arte grafice „Ardealul", Cluj, 1926.

COMȘA, Doina, „Instituții mediești – Muzeul Municipal (1950-2000)", în *Comunicări Științifice*, VII, Editura Samuel, Mediaș, 2008, pp. 185-191.

CREIȚARU, Adrian, „Petrolul în lumea antică", în *Jurnal de petrol și gaze*, I, Ploiești, Nov. 2001.

DRĂGUȚ, Vasile, „Picturile murale de la Mediaș, o importantă recuperare pentru istoria artei transilvănene", în *Revista muzeelor și monumentelor. Monumente istorice și de artă*, II, 1976.

GYŐRFFY, György, „A Szekelyek eredete és településük tőrténete", în *Erdély és népei*, Elemér Mályusz (ed.), Budapesta, 1941.

HOREDT, Kurt, „Die vorgeschichtliche und römische Abteilung des Baron Brukenthalischen Museum. Ein Überblick", în *Mitteilungen aus dem Baron Brukenthalisches Museum*, IX-X, Sibiu, 1944.

Idem, „Un cimitir din sec. IX-X e.n. la Mediaș", în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai*, Series Historia, fasciculul 2, 1965, Cluj.

KNALL, Helmuth Julius; KNALL, Enikö, „Liceul Axente Sever pe coordonatele istoriei 1871-1996", în rev. *Dimensiunea A*, anul II, nr. 2, 1996 (revistă manuscris a liceului).

LAȚIU, V., „Gazul metan din bazinul Transilvaniei", în *Industria și bogățiile naturale din Ardeal și Banat*, Tipografia „Cartea Românească", Cluj, 1927.

LUPAȘ, Ioan, „Vechimea ortodoxiei transilvane", în *Studii istorice*, V, Sibiu-Cluj, 1945-1946.

MICHAELIS, Franz, „Beiträge zur Siebenbürgisch-deutschen Siedlungsgeschichte", în *Deutsche Forschung im Südosten*, 2. Jahrgang, Heft 4, 1943, Sibiu.

MUREȘAN, Camil, „Der Gemeinsame Kampf der Rumänen, Ungarn und Sachsen gegen die Türken unter Iancu von Hunedoara", în *Forschungen zur Volks- und Landeskunde*, 21. Jahrgang, Heft 1, 1978.

NÄGLER, Thomas, „Populația românească în sudul Transilvaniei și caracterul colonizării săsești în secolele XII-XIII", în *Studii și articole de istorie*, XIII, 1969, pp. 181-196.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Idem, „Așezarea sașilor în Transilvania și aportul lor la dezvoltarea societății feudale românești”, în *Studii de istorie a naționalităților conlocuitoare în România și a înfrățirilor cu naționalitatea română. Naționalitatea germană*, vol. I, Editura Politică, București, 1976.

RÖMER, Karl G., „Ein Beitrag zur Entstehung der Stadt Mediasch”, în *Volk und Kultur*, V, 1973.

SCHASER, Angelika, „Die Juden Siebenbürgens vom 16. bis zum 18. Jahrhundert”, în *Südost-Forschungen*, 49, 1990, pp. 57-94.

SERVATIUS, Gustav, „Viiturile și inundațiile Târnavei Mari la Mediaș mai-iunie 1970”, în *Buletinul Societății de Științe Geografice din RSR*, serie nouă, vol. III (LXXIII), București, 1973.

STOICOVICI, Eugen; BLĂJAN, Mihai, „Unelte și arme de piatră descoperite în împrejurimile Mediașului (jud. Sibiu)”, în *Apulum*, XVII, 1979, pp. 31-61.

WEISS, Johann Konrad, „Anexă”, în *Erdélyi Múzeum*, XLVIII, 1943, Cluj.

WERNER, Viktor, „Mediasch in der Fürstenzeit”, în *Festgabe zur 50jährigen Jubelfeier des siebenbürgischen Hauptvereins der evangelischen Gustav-Adolf-Stiftung*, Tipografia G.A. Reissenberger, Mediaș, 1912.

WINKLER, Iudita; BLĂJAN, Mihai; SERVATIUS, Gustav; TOGAN, George; GIURA, Lucian, „Cercetări arheologice în așezarea romană de la Mediaș – «Gura Câmpului» (jud. Sibiu)”, în *Apulum*, XXI, 1983, Alba Iulia, pp. 121-156.

WINKLER, Iudita et al., „Cultura Witenberg”, în *Acta Musei Porolissensis*, VII, 1983.

ZACH, Krista, „Toleranță religioasă și construirea stereotipurilor într-o regiune multiculturală. «Biserici populare» în Transilvania”, în *Transilvania și sașii ardeleni în istoriografie*, Editura Hora, Sibiu, 2001, pp. 64-96.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

12. Anexe

12.1. Documente

12.1.1. Extras din *Topographia Magni Regni Hungariae*, 1718, p. 346

TOPOGRAPHIA
MAGNI REGNI HUNGARIÆ,
Sive
Nobiliſſimæ ejus Ditionis,
quam modò HUNGARIAM dicimus,
cum annexis
DALMATIÆ, CROATIÆ, SCLAVONIÆ,
SERVIÆ, & BULGARIÆ &c. REGNIS;
tùm etiam
TRANSYLVANIÆ, VALACHIÆ, MOLDAVIÆ
PROVINCIIS,
Glorioſiſſimo, & verè AUGUSTO ejusdem Aſſertori,
Belli, Pacisque Arbitro
CAROLO VI.
ROMANORUM IMPERATORI,
Catholico, Apoſtolicóq; REGI &c. &c. Inſcripta,
Dum Poſitiones Univerſæ Philoſophiæ defenderet
Reverendiſſimus, Illuſtriſſimus, & Doctiſſimus D. Comes
NICOLAUS CSAKI de KERESZTSZEGH,
Perpetuus Terræ Scepuſienſis, Abbas B. M. V. de Scepuſio,
AA. LL. & Phil. Magiſter, ex Collegio Pazmaniano.
EX PRÆLECTIONIBUS
R. P. MICHAELIS BONBARDI
E SOCIETATE JESU,
AA. LL. & Phil. Doctoris, & Profeſſoris Emeriti,
nec non p. t. Senioris, & Conſiſtorialis.
Annô M. DCC. XVIII. Menſe Auguſto, Die
VIENNÆ AUSTRIÆ,
Typis Ignatii Dominici Voigt, Univerſit. Vienn. Typographi.

III.

Sedes Medgyeſienſis.

I. MEDGYESIENSIS Sedes reliquarum, uti diximus, meditullium ab Occaſu Comitatu Alba-Carolinenſi, à Septemtrione Tordenſi, ab Oriente Sede Segesvárienſi itidem Saxonica, à Meridie Cibinienſi clauditur.

II. MEDGYES, aliter Media, Saxonibus Midwiſch/unde nomen toti diſtrictui, An. 1146. Regnante Geyſa II. qui, ut alibi indicavimus magnam Saxonum vim in Tranſylvaniam traduxit, ædificata legitur ad majorem Küköllö, & quidem, ut nonnulli volunt, in ruderibus pervetuſti municipij, quod Romanis *Media Colonia* dictum eſt. Urbs facilè ampliſſima, ac præ

*Se menționează existența Mediașului la **1146** și că romanii l-au numit **Media Colonia***

Copyright © Achim Sărășan – 2018

12.1.2. Extras din J. Rosini, *Antiquitatum Romanarum*, 1743, p. 721

IOHANNIS ROSINI

ANTIQUITATUM ROMANARUM

CORPUS ABSOLUTISSIMUM,

CUM NOTIS

Doctiſſimis ac locupletiſſimis

THOMAE DEMPSTERI J. C.

Cui accedunt

PAULI MANUTII LIBRI II.

DE LEGIBUS, ET DE SENATU,

Cum ANDREAE SCHOTTI ELECTIS,

I. DE PRISCIS ROMAN. GENTIBUS AC FAMILIIS.
II. DE TRIBUBUS ROM. XXXV. RUSTICIS ATQUE URBANIS.
III. DE LUDIS FESTISQUE ROM. EX KALENDARIO VETERE.

Cum Indice locupletiſſimo Rerum ac Verborum, & aeneis figuris accuratiſſimis Urbis, &c.

Editio noviſſima, prioribus omnibus longe emendatior.

AMSTELAEDAMI,

Apud SALOMONEM SCHOUTEN,

MDCCXLIII.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

CAPUT V.

De partibus legionis, cohortibus, manipulis, centuriis, turmis, & decuriis.

CONſtabat legio ex *pedeſtribus* & *equeſtribus* copiis. *Pedeſtres* copiæ in *cohortes* & *manipulos*, *equeſtres* in *turmas* & *decurias* dividebantur.

Cohors dicitur, *Varrone* teſte, quod ut in villa ex pluribus tectis conjungitur, ac quiddam fit unum: ſic hæc ex manipulis copulatur cohors, quæ in villa dicta, quod circa eum locum pecus coërceretur. Cæterum in una legione x. cohortes erant, *Modeſto* & *Vegetio* auctoribus, quarum tamen *prima* reliquas & numero militum & dignitate præcedit. Nam genere atque inſtitutione literarum (*Modeſti* verbis utar) viros electiſſimos quærit. Hæc enim ſuſcipit *aquilam*, quæ præcipuum ſignum in Romano eſt ſemper exercitu, & totius legionis inſigne: *imagines* Imperatorum: has enim imagines tanquam divina & præſentia ſigna ſinguli venerantur. Habet *pedites* mille centum quinque, *equites* loricatos centum triginta duos, & appellatur *cohors militaris*, quæ caput eſt totius legionis: ab hac cum pugnandum eſt, prima acies incipit ordinari. *Secunda cohors* habet pedites 555. equites loricatos 66. & appellatur *cohors quinquagenaria*. *Tertia cohors* ſimiliter habet pedites 555. equites 66. ſed in hac tertia validiores probari moris eſt, quia in media acie conſiſtit. *Cohors quarta* habet pedites 600. equites 66. *Cohors quinta* habet totidem. Sed ſtrenuos deſiderat milites. Quia ſicut prima in dextro, ita quinta in ſiniſtro ponitur cornu. Hæ quinque cohortes in prima acie ordinantur. *Sexta cohors* habet pedites 555. equites 66. In ipſa quoque enucleati adſcribendi ſunt juniores: quia in ſecunda acie poſt *aquilam*, & imagines cohors ſexta conſiſtit. *Cohors ſeptima* habet pedites 555. equites 56. Sed & ipſa animoſos deſiderat viros: quia in ſecunda acie conſiſtit media. *Octava cohors* totidem animoſos viros. *Nona* totidem. *Cohors decima* habet pedites 555. equites 56. Et ipſos bonos conſuevit accipere bellatores, quia in ſecunda acie ſiniſtrum poſſidet cornu.

*Se atestă existența unei cohorte romane la Mediaș (**Media**)*

Copyright © Achim Sărășan – 2018

12.1.3. Extras din J. Tröster, *Das Alt und Neu-Teutsche Dacia*, 1666, pp. 151 și 408

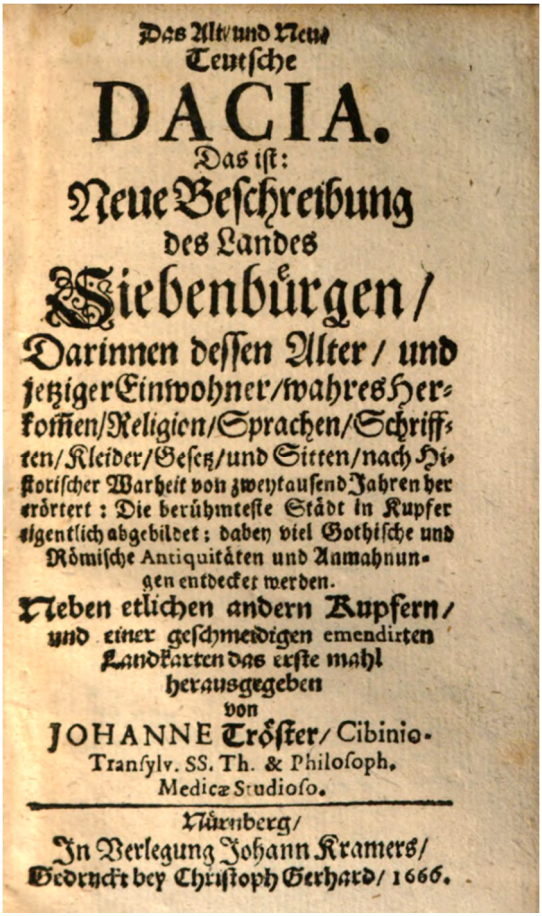

Das Alt- und Neu-
Teutsche

DACIA.

Das ist:

Neue Beschreibung
des Landes
Siebenbürgen/

Darinnen dessen Alter / und jetziger Einwohner/ wahres Herkommen/ Religion/ Sprachen/ Schrifften/ Kleider/ Gesetz/ und Sitten/ nach Historischer Warheit von zweytausend Jahren hergörtert: Die berühmteste Städt in Kupfer eigentlich abgebildet; dabey viel Gothische und Römische Antiquitäten und Anmahnungen entdecket werden.

Neben etlichen andern Kupfern/ und einer geschmeidigen emendirten Landkarten das erste mahl herausgegeben von

JOHANNE Tröster/ Cibinio-Transylv. SS. Th. & Philosoph. Medicæ Studioso.

Nürnberg/
In Verlegung Johann Kramers/
Gedruckt bey Christoph Gerhard/ 1666.

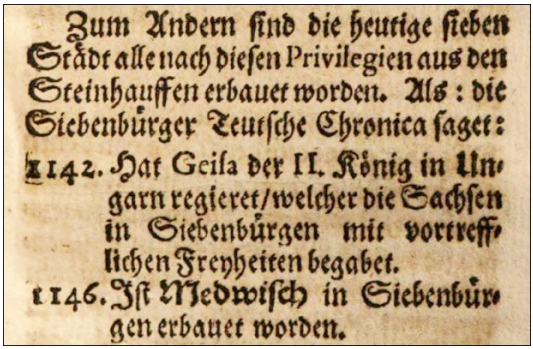

Zum Andern sind die heutige sieben Städt alle nach diesen Privilegien aus den Steinhauffen erbauet worden. Als: die Siebenbürger Teutsche Chronica saget:

1142. Hat Geisa der II. König in Ungarn regieret/ welcher die Sachsen in Siebenbürgen mit vortrefflichen Freyheiten begabet.

1146. Ist Medwisch in Siebenbürgen erbauet worden.

Anul 1146 *consemnat ca dată a (re)construirii Mediașului*

Copyright © Achim Sărășan – 2018

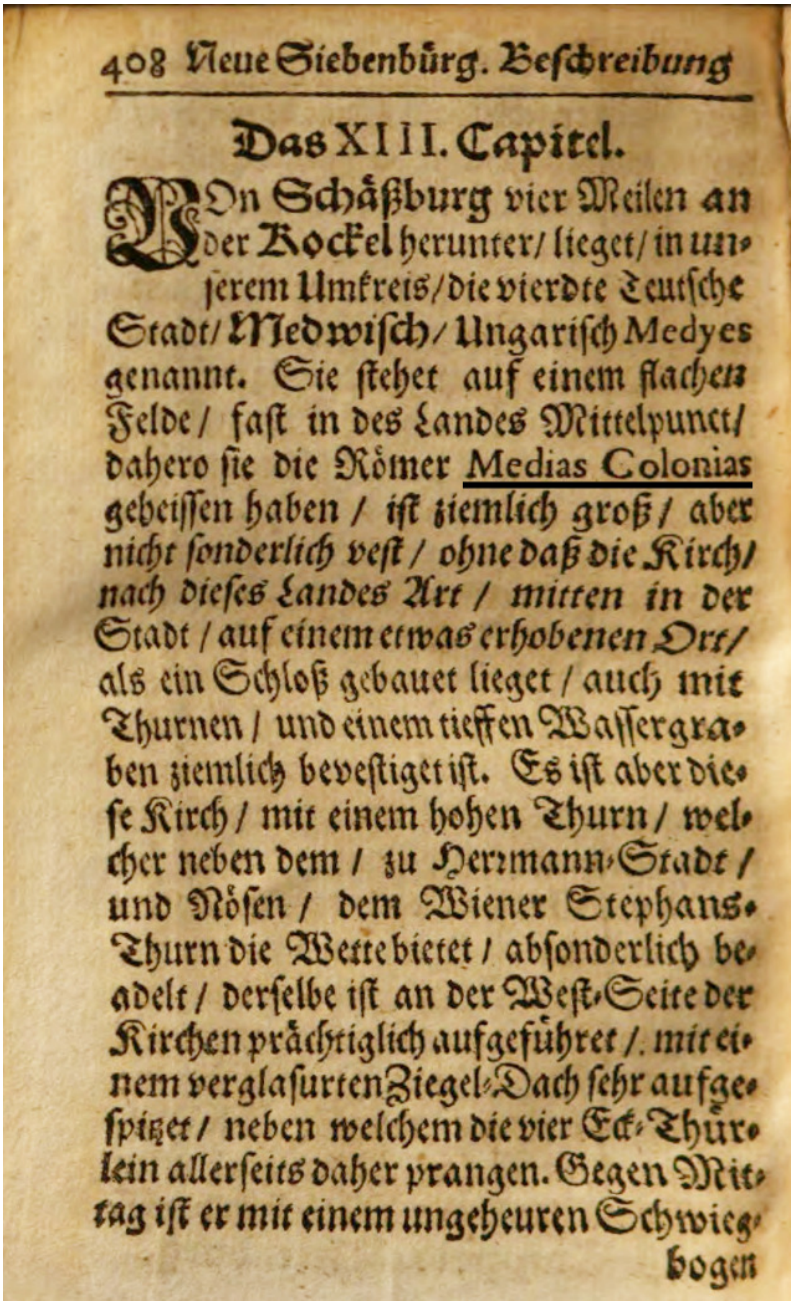

408 Neue Siebenbürg. Beschreibung

Das XIII. Capitel.

VOn Schäßburg vier Meilen an der Rockel herunter/ lieget/ in unserem Umkreis/ die vierdte Teutsche Stadt/ Medwisch/ Ungarisch Medyes genannt. Sie stehet auf einem flachen Felde/ fast in des Landes Mittelpunct/ dahero sie die Römer Medias Colonias gebeissen haben / ist ziemlich groß / aber nicht sonderlich vest / ohne daß die Kirch/ nach dieses Landes Art / mitten in der Stadt / auf einem etwas erhobenen Ort/ als ein Schloß gebauet lieget / auch mit Thurnen / und einem tieffen Wassergraben ziemlich bevestiget ist. Es ist aber diese Kirch / mit einem hohen Thurn / welcher neben dem / zu Hermann-Stadt / und Nösen / dem Wiener Stephans-Thurn die Wette bietet / absonderlich beadelt / derselbe ist an der West-Seite der Kirchen prächtiglich aufgeführet /. mit einem verglasurten Ziegel-Dach sehr aufgespitzet / neben welchem die vier Eck-Thürlein allerseits daher prangen. Gegen Mittag ist er mit einem ungeheuren Schwieg-

bogen

*Tröster: „Mediaș ... se află aproape în mijlocul țării, de aceea romanii l-au numit **Medias Colonias** ...”*

Copyright © Achim Sărășan – 2018

12.1.4. Extras din R. Bzenszky, *Erdély leírása a XVII. századból*, 1913, pp. 11 și 31

Erdély leírása a XVII. századból.

BZENSZKY RUDOLF jezsuita
Syllogimaeáinak földrajzi része.
(I. könyv 1—11. prolegomena.)

Latin eredetiből fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta:

Dr. BANNER JÁNOS.

1913.
NYOMATOTT NOVOTHA ANDOR KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.
JÁSZBERÉNY.

4. Az erdélyi szászok hét városa.

A hét *castrum* helyett az erdélyi szászok hét *várost* számlálnak: Keleten fekszik *Brassó* vagy *Corona*, az egész német lakta vidék neve; délkeletre *Szeben* vagy *Hermanstadt*, délnyugatabbra *Szászsebes* vagy *Müllenbach* és *Bros* vagy *Szászváros*, távolabbra innen *Claudiopolis* vagy *Kolozsvár*, (a szászoktól a magyarokhoz átpártolt város neve, amely nyugatra esik), északnyugatra *Bistrizia*, északkeletre *Segesvár* vagy *Schässburg*; ezeknek közepében *Media* vagy *Medgyes*.[6])

*Bzenszky: „În mijlocul acestor aşezări (Braşov, Sibiu, Sebeş, Orăştie, Cluj, Bistriţa, Sighişoara) se situează oraşul **Media** sau **Mediaş**.”*

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Prolegomenum Undecimum.

A hátralévő Medgyes, Segesvár, Szászsebes és Szászváros.

Medgyes.

1. A város temploma és gazdagsága.

A latinok *Media*-nak, a németek *Medvis*-nek, a magyarok *Medgyes*-nek hívják ezt a várost, amely mintegy Erdély közepén egy igen régi város romjai felett épült, (mit a rómaiak *Media Colonia*-nak neveztek) 1146-ban. A parochialis templom, tábor módjára falakkal és tornyokkal megerősítve a domb oldalán ékeskedik. Igen gazdag volna ez a város, ha az ellenség gyakran el nem pusztította és fel nem perzselte volna. Borban és más terményekben bővelkedik és vásáráról igen híres.[85])

2. A város Gritti Alajos megöletéséről híres.[86])

Az erdélyi Reichersdorff erről így ír: „Az Erdély közepén fekvő Medgyes város, borban termékeny s egyéb dolgokból is terem annyit, amennyi az életre és a keresletre elegendő; Gritti Alajos gubernator meggyilkoltatásáról híres. Ezt a Grittit, a Czibaky Imre nagyváradi püspök megöletése miatt méltatlankodók, (akit Gritti csellel elfogatott és kivégeztetett) kevéssel utóbb midőn Moldvából jött és ebben a városban tartózkodott, elfogták, a mezőkre hurcolták s több kísérő társával együtt megölték; ennek két felnőtt fiát a moldvai vajda fogságába vetették s fejükkel engesztelték ki apjuk bűneit, mint az a viselt dolgokból jobban megismerhető. Ezek 1537-ben történtek.“ Így Reichersdorff. Itt Szilasi és Nadányi nemes embereket a toronyból kidobták, mivel Báthori Gábor fejedelmet csellel megölték.[87])

Copyright © Achim Sărășan – 2018

12.1.5. Extras din J. Trausch, *Chronicon Fuchsio-Lupino-Oltardinum sive Annales Hungarici et Transsilvanici*, 1847, pp. 12-13

CHRONICON
FUCHSIO-LUPINO-OLTARDINUM
SIVE
ANNALES HUNGARICI
ET
TRANSSILVANICI,

OPERA ET STUDIO

Clarissimorum doctissimorumque virorum Simonis Massae et Marci Fuchsii, Pastorum Coronensium, nec non Christiani Lupini et Joannis Oltard, Pastorum Cibiniensium, concinnati, quibus ex lucubrationibus Andreae Gunesch, Pastoris Sabaesiensis, aliisque Manuscriptis fidedignis quaedam adjecit Johannes Ziegler, Schenkensis Pastor in Districtu Bistriciensi Neovillensis.

EDIDIT

JOSEPHUS TRAUSCH
Coronensis.

PARS I. COMPLECTENS ANNALES ANN. 990—1630.

CORONAE MDCCCXLVII.
Sumtibus Societatis ad penitiorem M. Principatus Transsilvaniae cognitionem promovendam coalitae.
Impressum
Per JOHANNEM GÖTT Typographum.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

1142. Ab hoc Geysa secundo in Hungariam Saxones evocati, in Transylvania, concedente Rege, ad montanea loca consederunt. Civitates, oppida etc. exaedificarunt, et a Rege grato Privilegiis, ob egregiam fidem et constantiam, Regi praestitam, donati sunt. Quas sedes Dei benignitate etiamnum obtinent. [22])

---

[20]) Post hoc bellum saevum famem Hungariam invasisse invenio, qua maxima pars hominum absumta.

Secundo loco Rex Galliae, Ludov. VII. propter expeditionem sacram per Hungariam transivit, et quidem tanta severitate exercitum, ut ne minimum rusticum laeserit, nullum pecus abegerit, vim militi passim inhibuerit. Qua humanitate et continentia ita Hungarorum gratiam promeruit, ut a Rege et ceteris optimatibus quam honestissime acciperetur. In hujus castris fuit Borichus ille. Notatu digna est responsio Regis postulanti Borichium data: Num haec Geysa ignorat, cujusque Regis optimi tabernaculum haud aliter, ac religiosum templum, ac regis pedes, pro aris haberi oportere? Quonam jure, divino, an humano, hunc reddere possum, si ad tabernaculum, velut ad aedem, et ad pedes, tanquam ad altare confugit? Bonf. Puto hoc tempore aedificatam esse Cibinii turrim, sacello contiguam, propter appensum clypeum Regis Galliarum tribus liliis ornatam.

[21]) (Geysae socero).

[22]) De his Saxonibus sciendum, eosdem sese miscuisse veteribus Dacis et Gothorum reliquiis, qui in his etiam locis consederant, et terrae fertilitatem novis hospitibus commendarunt. Videantur multorum scripta.

...

Anno 1146. *Media* Civitas Saxonicalis coepit aedificari, — vel potius prima circumferentia circa templum cingi, quemadmodum *Sabesius* 1150.

Anno 1160. Cibinium aedificatur. (intellige de 2-da circumferentia).

*Trausch: „Se știe despre acești sași că tot aici (Transilvania) s-au amestecat cu vechii daci și urmașii goților... În **anul 1146 Cetatea Săsească Media** a început să fie (re)construită...”*

Copyright © Achim Sărășan – 2018

12.1.6. Extras din J.C. Weiss, în *Erdélyi Múzeum*, 1943, p. 213

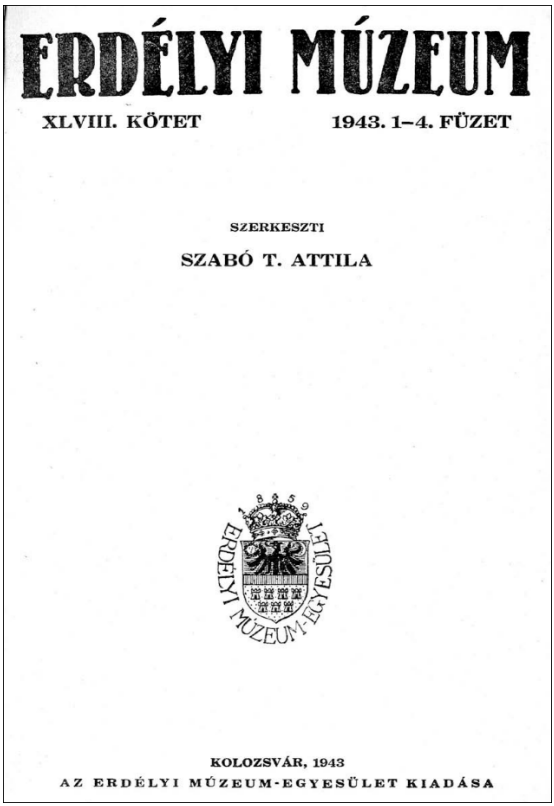

ERDÉLYI MÚZEUM

XLVIII. KÖTET 1943. 1–4. FÜZET

SZERKESZTI

SZABÓ T. ATTILA

ERDÉLYI MÚZEUM-EGYESÜLET

KOLOZSVÁR, 1943

AZ ERDÉLYI MÚZEUM-EGYESÜLET KIADÁSA

Kurze Beschreibung von Medwisch, oder Mediasch, Lat: Media, Ungr.: Medyes. Wallach: Mediesch; soll Ihren Nahmen haben von der colonia Media derer Römer. Weil sie fast in der Mitten desz Landes liget; Sie ist Ao: 1146. zu bauen angefangen worden, ist folglich die älteste Stadt in Sibenbürgen. Sie ligt fest an der groszen Küchel, und wird von Sachsen Evangelischer Religion bewohnet, welche die grosze Kirche haben, die mit einer doppelten Maur und Graben umbgeben ist. Die P: P: Franciscaner haben auch alhier seither einigen Jahren eine Kirche. So wohl bey diszer Stadt alsz in deren Stuhl wächst vihl und guther Wein, dahero diszer Strich Landes das Weinlaud genennet wird. Sie hat 3. Thor nehmlich das Czekes — Farkas — und Stein Thor; auch 2. Kleine Thürel nehmlich das Koth und Thürel. Alhier wurden Szilagyi und Nadanyi, so den fürsten Bathori Gabor umbgebracht, vom dem Thurn herunter gestürzet. Disze Stadt hat verschidenen Feinden alsz dem Kucsuk Bahsa denen Rakozischen und Bartsaischen Anhängern vihl Unglück leyden müssen. Inn diszer Stadt Stuhl is ein Dorff nahmes Bajon ein Bronnen, der, was mann hineinwirfft anzündet und verbrennet.

*Weiss: „Mediaș... își are numele de la **colonia romană Media**, fiindcă e așezat aproape în mijlocul țării.”*

Copyright © Achim Sărășan – 2018

12.1.7. Documentul considerat ca prima atestare a Mediașului

Urkundenbuch

zur

Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen.

Von

Franz Zimmermann und **Carl Werner.**

Erster Band: 1191 bis 1342.

Nummer 1 bis 582.

Mit vier Tafeln Siegelabbildungen.

Herausgegeben vom Ausschuss des Vereines für siebenbürgische Landeskunde.

Hermannstadt 1892.

In Kommission bei Franz Michaelis.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

579.

Bei Kő unweit Neusatz 1268 Mai 25. Stephan rex iunior setzt Nikolaus, Jula's Sohn, in seinen Besitz in Siebenbürgen wieder ein und beauftragt das Weissenburger Kapitel, bei der Einführung Nikolaus' in diesen Besitz mitzuwirken.

Orig. Perg. Königl. allgemeines Reichsarchiv München. Siegel war auf der Rückseite zum Verschluss aufgedrückt. — Das Inkarnationsjahr steht nicht unbedingt fest, indessen ist die Annahme nicht unberechtigt, dass Stephan den Siebenbürger Nikolaus nach Beendigung des in Siebenbürgen gegen seinen Vater geführten Kampfes, 1267, belohnt haben wird. 1268 wird Woiwode Nikolaus genannt. Sieh Nr. 123.

Druck: Codex patrius VIII, 117.

Stephanus dei gratia iunior rex Ungariae et dux Transsilvaniae fidelibus suis capitulo Albensi Transsilvanensi salutem et gratiam. Cum nos ob fidelitatum et servitiorum merita Nicolai filii Julae fidelis nostri possessiones avi sui Julae magni in partibus scilicet Transsilvanis existentes Jula, Mediesy, Mykazaza, praedium Nicolai et Thobiasfolua vocatas de plenitudine gratiae nostrae cum omnibus utilitatibus, attinentiis et pertinentiis suis, quas avus eiusdem praedictus titulo hereditario possidebat, eidem Nicolao restituendas duxerimus et reddendas, fidelitati vestrae mandantes praecipimus, quatenus Nicolao vaivodae Transsilvano, comiti de Zounuk, dilecto et fideli nostro vel homini eiusdem vestrum detis testimonium, coram quo idem accedat ad praedictas terras et possessiones et easdem sine praeiudicio iuris alieni statuat eidem, contradictores si qui fuerint, ad nostram citet praesentiam ad terminum competentem. Datum apud monasterium Kw, feria sexta ante Pentecostes.

Copyright © Achim Sărășan – 2018

87

‹1267› Iunie 3, Kö (Iugoslavia).

Ștefan, din mila lui dumnezeu, regele tânăr al Ungariei, ducele Transilvaniei credincioșilor săi din capitlul din Alba-Transilvaniei mântuire și milostivire.

Deoarece, vrând să răsplătim credința și slujbele lui Nicolae, fiul lui Jula, omul nostru credincios, am hotărît să-i înapoiem și să-i redăm, din deplina noastră milostivire, moșiile bunicului său Jula cel mare, aflătoare în părțile Transilvaniei, anume pe cele Mnumite Jula, Mediaș [1]), Micăsasa [2]), Cloașterf [3]) și Dupusul [4]), împreună cu toate folosințele și cele ce țin de ele, pe care le-a stăpânit suszisul bunic prin drept de moștenire. Poruncim credinței voastre să trimiteți un martor iubitului și credinciosului nostru Nicolae voevodul Transilvaniei, comite de Solnoc, sau omului său, în fața căruia acesta să meargă la sus zisele pământuri și moșii pentru a-l introduce ‹pe susnumitul› în stăpânirea lor, fără a vătăma dreptul altuia.

Iar de s'ar afla unii împotrivitori să-i chemați în fața noastră la sorocul cuvenit.

Dat la mânăstirea Kö, în vinerea înaintea Rusaliilor.

Textul lat. la Zimmermann-Werner, I, p. 528 (pentru datare cf. Szentpétery, II, nr, 1863).

Textul în română în „Documente privind Istoria României...”, sec. XIII: vol. II, doc. 87

Copyright © Achim Sărășan – 2018

12.1.8. Document care arată că românii din Transilvania erau ortodocși și organizați în episcopie la momentul cuceririi provinciei de maghiari

CV.

1234. Papa *Grigorie IX.* scrie lui *Bela*, principelui de corónă alŭ Ungarieĭ, că în episcopia Cumanilorŭ se află nisce popóre, carĭ se numescŭ *Români*, și fiindŭ-că Româniĭ aceștia primescŭ tainele bisericescĭ dela nisce episcopĭ de ritulŭ grecescŭ, astŭ-felŭ a învitatŭ pe episcopulŭ Cumanilorŭ, ca să numéscă pe séma Românilorŭ unŭ episcopŭ catholicŭ din națiunea lorŭ.

Gregorius episcopus etc. Carissimo in Christo filio B. Regi, Primogenito Regis Ungarie, salutem etc. In Cumanorum [1]) episcopatu, sicut accepimus, quidam populi, qui Walati [2]) vocantur, existunt, qui etsi censeantur nomine christiano, sub una tamen fide varios ritus habentes et mores, illa committunt, que huic sunt nomini inimica. Nam Romanam ecclesiam contempnentes non a venerabili fratre nostro . . . Episcopo Cumanorum [3]), qui loci diocesanus existit, sed a quibusdam pseudoepiscopis Grecorum ritum tenentibus universa recipiunt ecclesiastica sacramenta, et nonnulli de Regno Ungarie, tam Ungari, quam Theutonici et alii orthodoxi, morandi causa cum ipsis transeunt ad eosdem, et sic cum eis, quia populus unus facti cum eisdem Walathis [4]), eo contempto, premissa recipiunt sacramenta, in grave orthodoxorum scandalum et derogationem non modicam fidei christiane. Ne igitur ex diversitate rituum pericula proveniant animarum, nos volentes huiusmodi periculum obviare, ne prefati Walathi [5]) materiam habeant pro defectu sacramentorum ad scismaticos episcopos accedendi, eidem episcopo nostris damus litteris in mandatis, ut catholicum eis episcopum illi nationi conformem provida deliberatione constituat sibi iuxta generalis statuta concilii vicarium in predictis, qui ei per omnia sit obediens et subiectus. Contradictores etc. usque compescendo. Cum autem tu tamquam princeps catholicus ad commonitionem dilecti filii nostri I. Prenestini electi, tunc apostolice sedis legati, prestito iuramento promiseris, te omnes inobedientes Romane ecclesie in terra tua ad obediendum eidem ecclesie compulsurum, prout confecte super hoc tue littere continebant, ac eidem viva voce promiseris, quod prefatos Walathos [6]) compelleres ad recipiendum episcopum, quem eis ecclesia ipsa concesserit et assignare sibi de redditibus tuis, quos ab eis percipis, sufficientes redditus et honestos, sicut idem electus nobis exposuit. Regalem excellentiam rogamus, monemus et hortamur attente, ac in remissionem tibi iniungimus peccatorum, quatenus cum te non deceat in Regno tuo huiusmodi scismaticos sustinere, ac ea, que promisisti, deo grata et hominibus sint accepta ne facias irrita, que de tuis labiis tam laudabiliter processerunt, ea studeas efficaciter adimplere, ita quod ex hoc placeas Regi Regum, et nos sinceritatis tue zelum possimus dignis in domino laudibus commendare. Datum Perusii XVIII. Kal. Decembris. Pontificatus nostri Anno Octavo.

Ex Reg. orig. An. VIII. ep. 313.

Theiner, Mon. hist. Hung. I. pag. 131. — Fejér, III. 2. pag. 399.

E. Hurmuzaki, N. Densușianu, op. cit., I, 1, p. 132, doc. 105

Copyright © Achim Sărășan – 2018

12.1.9. Document despre o ședință ținută la Mediaș în anul 1459, unde Nobilii, Sașii și Secuii au pus bazele organizației „Unio Trium Nationum"

CII.

1459. *Alŭ treilea actŭ de unire alŭ Nobililorŭ, Saşilorŭ şi Secuilorŭ din Transilvania, îndreptatŭ mai cu sémă asupra Românilorŭ de acolo.* Nobilii, Saşii şi Secuii din Transilvania întrunindu-se în camera de la Mediaşŭ, î-şĭ garantézá reciprocŭ tóte libertăţile, prerogativele şi privilegiile lorŭ vechi, şi se obligă, că în casulŭ dacă cineva, fie dintre dênşii, fie din cei alalţi locuitori ai Transilvaniei *(Români)*, ori altŭ cineva din afară, ar cerca se strice acéstă unire a dênşilorŭ, ori se le facă vre-o opunere, atunci Nobilii, Saşii şi Secuii întrunindu-se numai de câtŭ, se se ridice cu armele asupra unui astŭ-felŭ de adversariŭ şi se-lŭ nimicéscă.

Capitulum Ecclesie Transiluane omnibus Christi fidelibus, tam presentibus quam futuris. presens Scriptum inspecturis Salutem in omnium Saluatore. Ad uniuersorum noticiam Harum serie volumus peruenire. Quod dum hys superioribus diebus proximis. In Dominica, puta qua Inclite Virginis Katharine annuum celebratur festum. Nuncio Magnifico Regie Maiestatis, Johanne de Labathlan; Themesiensi et Siculorum, Comite, In de et super varys pluribusque, et magne importancie rebus et negotyspaulo ante superueniente, credenciali duntaxat facultate suffultus; quorum occasione et pretextu propter rerum ipsarum sew legacionum, sed et nuncy prefati Maiestatis Regie celeriorem, prout res ipse et legaciones ac Magnificencia ipsius Nuncy expetebant expedicionem. Egregia Spectabilisque nec non Strennua et Agilis, atque circumspectissima vniuersitas tota. Nobilium ac procerum, Siculorum quoque omnium generum, nec non Saxonum Sedium singularum septem tocius partis huius seu Regni Transsiluanensis in seu ad Opjdum Megyes in Vnum pariter conuenientes, et generalem facientes congregacionem. Reuerendo eciam in Christo patre et Domino Dno Matheo Episcopo Transiluano, Domino et prelato nostro dignissimo personaliter Ibidem existente. ac Statutis Fassionibus, et disposicionibus ut infra nominibus et in personis tocius Vniuersitatis Nobilium. Siculorum et Saxonum tocius partis Transsyluane, factos, quo ad omnes earundem, sensus, clausulas et Articulos, consensum et assensum sponte et libere prebente, Presentibus eciam Ibidem. Venerabilibus Dominis Gothardo preposito nostro. nec non Nicolao de Kykellew, et Dominico de Doboka, Archidiaconis fratribus et concanonicis nostris, nostra Capitulari Autoritate, per nos pleno cum mandato. Illac (sic) deputatis, et Transmissis. Egregy, Spectabiles ac Strennui et Agiles, nec non Circumspectissimi

E. Hurmuzaki, N. Densușianu, op. cit., II, 2, pp. 120-123, doc. 102 (fragm.)

Copyright © Achim Sărășan – 2018

12.1.10. Ordinul Regelui Matei Corvin de a pedepsi sau chiar extermina pe românii care s-au revoltat împotriva Nobililor și Sașilor din Transilvania

CCLVI.

1484. *Nobilii şi Saşii din Transilvania*, trimitŭ doi delegaţi la regele Matia Corvinulŭ şi se plângŭ, că *gintea Românilorŭ din Transilvania* revoltându-se se au ridicatŭ cu armele în mâni, «*ca se-şĭ recâştige libertatea*» şi au începutŭ se arză şi se devasteze posesiunile şi comunele lorŭ, ér' pe nobili şi pe alte persóne i ucidŭ într'unŭ modŭ înfiorătoriŭ. În urma acestei plângeri regele Matia ordónă voivodilorŭ din Transilvania se supună cu forţa armată pe Românii necredincioşi, ér' pe rebeli se-i pedepséscă cu mórte, şi dacă Românii se vorŭ arĕta renitenţi şi mai departe atunci se-i extermineze cu totulŭ.

Mathias Dei gracia Rex Hungarie etc. Magnifico viro Joanni Comiti de Sancto Georgio et Bozyn, Vaiuode Transsiluano et Comiti Siculorum Salutem et graciam. Intelligimus ex querelis vniversorum Nobilium et Saxonum parcium nostrarum Transsiluanarum, Maiestati nostre per ablegatum eorum Georgium Kemen de Gereu, et Gotofredum fibulum de Cibinio, modo quo decuit demisse expositis, qualiter gens Olachorum in medio eorum constituta, tumultuario insultu, armataque manu, possessiones eorum infestaret, flammis omnia deuastaret, horrendumque in modum ipsos Nobiles plerosque interficeret, et licet Olachi nec ad libertatem vocati, nec ad libertatem nati[1]), tamen libertatem contra Regni mandatum vi quasi et facinoribus sibi arrogare audeant, Nos itaque, qui ab inicio suscepti Regiminis nostri vnicuilibet Jura, res, possessiones sartas tectas conseruari facere intendimus, eiusmodi attentata Olachorum nostrorum nullatenus tolerare possumus, sed ne volumus quidem, mandamus tenore presencium fidelitati vestre firmissime, vt infidelissimos Olachos vi eciam armata ad tranquillitatem adigat, adigique faciat, sediciosos capite plectendo, si vero semet porro quoque inobedientes mandatis ostenderent, eos exterminare, nec amplius vivere sinatis. Secus non facturus sub amissione gracie nostre Regie, et indignacione . . . . . Datum in Campo ante Egenburgam Anno domini Millesimo Quadringentesimo Octuagesimo quarto, feria quarta proxima post festum beati Martini.

Szabó, Székely Oklevéltár. I. pag. 249—250. — Transilvania. An. 1874. pag. 6. — Documentulŭ acesta a fostŭ publicatŭ mai întâiŭ de c. Jos. Kemény în Tudományos Gyüjtemény. 1830. III. pag. 104—105. Dar unde se află originalulŭ c. Kemény nu amintesce nimicŭ.

E. Hurmuzaki, N. Densușianu, op. cit., II, 2, p. 285, doc. 256 din 1484

Copyright © Achim Sărășan – 2018

12.1.11. Ordinul Regelui Vladislav al II-lea prevăzând pedepsirea românilor, sârbilor etc. din Cetatea Mediașului care nu contribuie la fortificarea orașului

CCCXLVIII.

1498. *Vladislau*, regele Ungariei ordónă judelui şi juraţilorŭ din oraşulŭ Mediaşului, că de-óre ce *Românii* şi *Sêrbii* de acolo nu voiescŭ se le dée mână de ajutoriŭ pentru încingerea oraşului cu muri şi nici se suporte sarcinele oraşului într'o formă cu Saşii, de aceea dênşii, pe viitoriŭ, se nu mai primêscă în oraşŭ pe ómenii străini, fie de ori ce limbă séu naţiune, cari nu voiescŭ se iee parte la sarcinele publice.

Wladislaus . . . intelleximus qualiter nonnulli essent Wolachi, Serviani et aliarum diversarum nationum homines, qui ad illam civitatem nostram et in ejus medium se moraturos conferrent, Nollentes tamen ad edificationem illius civitatis reformacionemque murorum instar aliorum saxonum nostrorum intendere et onera communitatis unanimiter supportare . . Unde nos, volentes utilitati vestre in primis in hac parte consulere, mandamus Fidelitatibus vestris serie presentium strictissime ut a modo neminem extraneorum hominum cujuscunque linguae sive nationis existant, qui a communibus negotiis rebusque nobis et communitati vestre condecentibus se abstraherent, in vestrum medium acceptatis, Nec admittatis ut occasione talium rixe et contentiones oriantur. Datum Bude, fer. IV prox. p. dominicam Inuocauit. Anno domini 1498.

Archiv des Vereines für sieb. Landeskunde. N. F. I. Band. p. 199. Kronstadt. 1853. — Ibid. XI. Band. p. 83—84. Originalulŭ în archiva Mediaşului Nr. 69.

E. Hurmuzaki, N. Densușianu, op. cit., vol. II, p. 392, doc. 348 din 1498

Copyright © Achim Sărășan – 2018

12.2. Imagini

12.2.1. Castelul Mediaș

Turnul Sforarilor, Turnul Mariei (sus), Vedere generală Castel cu Turnul Trompeților al Bisericii Sf. Margareta (centru), Turnul Clopotarilor, Turnul Croitorilor (jos)

Copyright © Achim Sărășan – 2018

12.2.2. Evoluția Pieței Mari din Mediaș

Piața Mare, prin care trecea canalul pârâului Moșnei, în anul 1870

Piața Mare cu monumentul lui Axente Sever în anul 1936

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Piața Mare cu Parcul Central

12.2.3. Mediaș în trecut

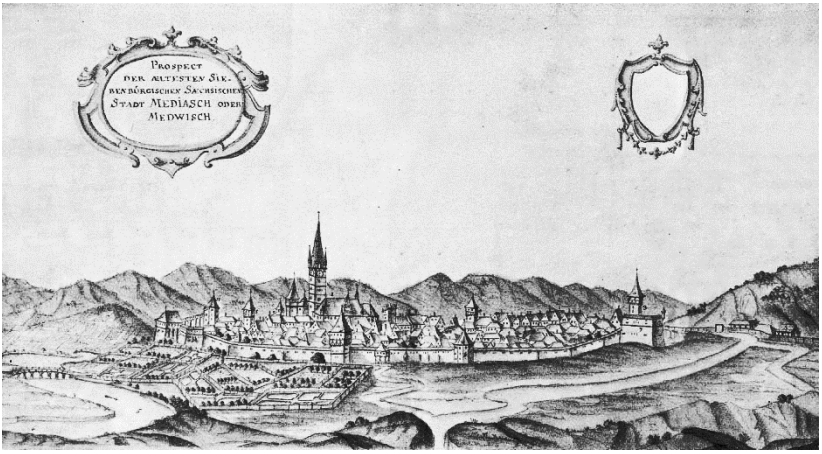

Mediaș la 1735

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Mediaș în secolul al XIX-lea

Mediaș la 1900

Copyright © Achim Sărășan – 2018

12.2.4. Mediaș în prezent

Centrul istoric al orașului Mediaș

Mediaș, zona centrală și în plan depărtat Cartierul Gura Câmpului (fotograf Bogdan Nicolae)

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Cartierul Gloria (fotograf Bogdan Nicolae)

Mediaș, zona centrală și în plan depărtat Cartierul După Zid și Str. Stadionului (fotograf Bogdan Nicolae)

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Mediaș – Vedere generală

Mediaș – Vedere generală

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Mediaș – Vedere generală

Mediaș – Vedere generală

Copyright © Achim Sărășan – 2018

12.2.5. Bisericile Ortodoxe din Mediaș

Catedrala „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil”

Biserica „Sfinții Apostoli Petru și Pavel” din cimitir

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Biserica „Sfântul Dumitru”, Str. Stejarului

Biserica „Sfinții Apostoli Petru și Pavel” de După Zid

Copyright © Achim Sărășan – 2018

Biserica „Sfânta Treime” din Vitrometan

Biserica „Buna Vestire” din Gura Câmpului

Copyright © Achim Sărășan – 2018

12.2.6. Bisericile Greco-catolice din Mediaș

Biserica Greco-catolică „Înălțarea Domnului” din Centru

Biserica Greco-catolică „Adormirea Maicii Domnului ” din Cartierul Moșnei

Biserica Greco-catolică „Sfinții Apostoli Petru și Pavel” din Vitrometan

Copyright © Achim Sărășan – 2018

12.2.7. Bisericile Romano-catolice din Mediaș

Biserica Romano-catolică „Imaculata Concepție” (franciscană)

Biserica Romano-catolică „Sfântul Ștefan al Ungariei” din Vitrometan

Copyright © Achim Sărășan – 2018

12.2.8. Bisericile Protestante din Mediaș

Biserica Evanghelică „Sfânta Margareta”

Biserica Reformată maghiară

Biserica Unitariană maghiară

Copyright © Achim Sărășan – 2018

12.2.9. Edificiile de cult ale cultelor neoprotestante din Mediaș

Cultul Baptist

Cultul creștin Penticostal

Martorii lui Iehova

Creștinii după Evanghelie

Copyright © Achim Sărășan – 2018